

HAJDÚ MIHÁLY
CSALÁDNEVEK ENCIKLOPÉDIÁJA

A MAGYAR NYELV KÉZIKÖNYVEI XVII.

Sorozatszerkesztő
KISS GÁBOR

HAJDÚ MIHÁLY

CSALÁDNEVEK ENCIKLOPÉDIÁJA

Leggyakoribb mai
családneveink

TINTA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2010

Lektor
Farkas Tamás
T. Somogyi Magda

ISSN 1589-4371
ISBN 978 963 9902 30 5

© Hajdú Mihály, 2010
© Tinta Könyvkiadó, 2010

A kiadásért felel
a TINTA Könyvkiadó igazgatója
Borítóterv és tipográfia: Temesi Viola
Felelős szerkesztő: Mandl Orsolya
Műszaki szerkesztő: Heiszer Erika

Minden jog fenntartva.
A mű sem részleteiben, sem egészében nem reprodukálható
semmilyen eljárással a jogtulajdonos előzetes engedélye nélkül.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	7
A CSALÁDNEVEKRŐL	8
Pogány kori nevek	8
Keresztény eredetű nevek	9
Helynévi eredetű családnevek	9
Családnevek minden végződés nélküli helynevekből	10
Családnevek -i képzős helynevekből	10
Népre, népcsoportra utaló családnevek	10
Népnévi eredetű családnevek	11
Népcsoportnévi eredetű családnevek	11
Társadalmi helyzetre, tisztségre, rangra utaló családnevek	11
Foglalkozásra utaló családnevek	12
Valahová való tartozásra utaló családnevek	12
Külső tulajdonságra utaló családnevek	12
Belső tulajdonságra utaló családnevek	13
Családnév-változtatások	13
A KÖNYV NÉVCIKKEINEK FÖLÉPÍTÉSE	14
Címnév	14
Típusa	15
Változata	15
Eredete	17
Elterjedtsége	18
Kettős nevei	19
Névváltoztatás	19
A, Á	21
B	30
C	77
Cs.	80
D	93
E, É	106
F	112
G	124

Gy.....	138
H.....	143
I.....	161
J.....	165
K.....	171
L.....	213
M.....	227
N.....	252
Ny.....	256
O, Ó.....	259
Ö, Ő.....	264
P.....	266
R.....	286
S.....	300
Sz.....	319
T.....	341
Ty.....	355
U, Ú.....	356
Ü.....	359
V.....	360
W.....	375
Z.....	376
Zs.....	378

BEVEZETÉS

*...a névmagyarázatok egy része
mindig rejt magában bizonytalanságokat...*
Benkő Loránd

A családnév szóösszetétel viszonylag új a magyar nyelvben. Először idegen nyelvek hatására a nyelvtudományi és közigazgatási szakszókincsben honosodott meg, de lassan végleg kiszorítja a régi magyar „vezetéknev” meghatározást a népnyelvből is. Az kétségtelen, hogy Európában csak a magyar nyelv használta vezetéknevül a családi nevet, hiszen csak nálunk előzte meg a családnév a keresztnévet. Ennek oka az, hogy a magyar finnugor nyelv, s nem tartozik az indoeurópai nyelvcsaládba, mint az európai nyelvek túlnyomó többsége. A két nyelvcsaládnak pedig egyik különbsége a mondatok fölépítésének grammatikájában rejlik: nevezetesen a finnugor nyelvekben a jelző megelőzi a jelzett szót, az indoeurópai nyelvekben pedig inkább követi azt. A családnevek kijelölő jelzők, vagyis több azonos keresztnév közül kiemelik, megjelölik azt, akiről szó van, akire vonatkoznak, szakkifejezéssel: akit pontosan identifikálnak, azonosítanak. Természetesen fölmerül a kérdés, hogy miért használ a finnugor nyelvek mindegyike fordított, indoeurópai névsorrendet, nem a magyarral megegyezőt. Ennek magyarázata a magyarok esetében az a ritka szerencsés történelmi helyzet, hogy amikor a családnevek éppen kialakultak (nálunk a XIV–XV. században), még idegen nyelvi és közigazgatási hatástól függetlenek voltunk, érvényesülhetett a magyar nyelv törvényszerűsége: a jelző – jelzett szó sorrend. Finn és lapp nyelvrokonaink a családnevek kialakulásakor svéd, az észtek német, a többi kisebb finnugor nyelv (vogul, osztják, zürjén, votják, mordvin, cseremisiz stb.) orosz kulturális és közigazgatási hatás alatt alakította ki családneveit, és hivatalos sorrendje a fölöttük uralmat gyakorlók nyelvi szokásrendjéhez igazodott.

Az enciklopédia eredetileg a tudás teljességét jelentette. Később azonban egy-egy témának a teljes tudományos leírására vonatkozott. E könyv címében azt jelenti, hogy az egyes családnevek bemutatásakor teljességre törekszünk. Igyekszünk mindent leírni az adott névről, ami a mai kor tudásszínvonalának megfelel és fölmutatható. Természetesen újabb kutatások újabb ismereteket adnak, vagy más megvilágításba helyeznek bizonyos megállapításokat. Minden bizonnyal egy idő után szükséges lesz fölülvizsgálni az egyes nevekről írottakat, kiegészíteni vagy helyesbíteni kell az itt elmondottakat, most azonban legjobb szándékunk szerint a kor színvonalának tudását, ismereteit közvetíti e könyv az olvasóknak még akkor is, amikor bizonytalan egy-egy megállapítása, vagy lehetőséget ad a többféle magyarázatra, megközelítésre.

Az alcímben szereplő „családneveink” kifejezés vonatkozik valamennyi magyar állampolgárra, akár a Honfoglaláskor¹ jöttek Árpád seregeivel, akár a már itt találtak leszármazottai, akár későbbi, a XI–XIII. századtól kezdődő, XVIII. században megszorodó, de a XX–XXI. században is tartó le-, át- vagy visszatelepítések következményeként lettek utódaik (vagy ők maguk) ma magyar állampolgárok. Ugyanakkor a határainkon kívül élő, akár önkéntesen vállalt kitelepülés, akár kényszer következtében más államokhoz tartozó nem magyar állampolgárságú magyar anyanyelvűek családnevei is részét alkotják a magyar névkincsnek. Tehát ezek is a „mi családneveink”, jóllehet nagyon keveset tudunk róluk, számszerű adataikat pedig szinte alig ismerjük. Csupán az erdélyi Kalotaszegről és Havasalfjáról, valamint Csallóköz néhány településéről vannak a magyar családneveknek monografikus földolgozásai. Megjelent ugyan sok mai határainkon kívüli, többségében magyar anyanyelvű településről is monográfia, helynévközlés, amely a régi vagy mai családnevek fölmutolásának is helyet adott, ezek azonban nem összefüggő táji egységben találhatók, s a nevek számszerű előfordulásaira is ritkán közölnek adatokat.² Mindezeknek a fölhasználásával sem lehetett a mai határokon kívüli magyarság családneveit a hazai nevek statisztikájával összesíteni, mert a magyar adatok egységesek, tényszerűek és azonos időpontra vonatkoznak.

A Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala az ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszékének rendelkezésére bocsátotta tudományos fölhasználás céljára a magyar állampolgárok 2007. január elseji állapotnak megfelelő születéskori családneveinek teljes listáját a névviselők összes számának megadásával. Ez azt jelenti, hogy tízmilliónál több (10 162 610) személy családnevének vizsgálata vált lehetővé születéskori állapotában. Tehát a házasságkor fölmutt nevek nem szerepelnek, és az állampolgárságot kaptak az eredeti névalakjukkal vannak fölmuttetve a listában. Ez nem csupán az Erdélyből, Felvidékről, Délvidékről áttelepülőkre vonatkozik, hanem az állampolgárságot kérő kínai, arab, spanyol stb. nyelvűek családneveire is, amikor velük kapcsolatban az is vitatható, hogy mit tekintünk családnévnek³. A

tízmilliónyi magyar állampolgár neveihez hozzá kell vennünk azokat is, akik magyarok, magyar családnévvel rendelkeznek, de nem Magyarországon élők, hanem idegen állampolgárságú magyar anyanyelvű személyek. Számuk 1990-ben 4 734 751 volt „A világ nyelvei” című könyv adatai szerint. Összegezve és kerekítve tehát 15 milliónyi magyar családnévnek vizsgálatát kellett volna elvégezni a teljesség soha el nem érhető kíváncsisága szerint.

A Magyarországon előforduló, különböző helyesírású és összetételű családnevek száma a fenti nyilvántartás alapján 194 917 volt 2007. január elsején. Közülük a legegyszerűbb és legelfogadhatóbb válogatás a gyakoriság lehetett. Éppen úgy, mint a keresztnév esetében, a családnevek közül is nyilván a legtöbbször előforduló és leggyakrabban használatos nevek vizsgálata a célszerű. Meg kellett húzni azt a határvonalat, amely egy könyv kereteit még nem feszíti szét, de általánosítani lehet a vizsgált nevek alapján a magyar családnevek rendszerére, összetételére, motivációjára stb. Erre az ezres számot választottuk ki, ami azt jelenti, hogy minden név (függetlenül eredetéről, alakjáról, kialakulásának folyamatáról) benne legyen ebben a könyvben, amely legalább ezerszer vagy annál többször előfordul. Ezt elsősorban nem a kerek számok szeretete alakította így, hanem az a reális tény, hogy az ezen főként megterhelésű neveknek a névviselei ma az ország állampolgárainak kétharmad részét teszik ki. Vagyis az összes vizsgált 1230 családnevet 6 688 592 személy viseli, ez pedig Magyarország lakosainak 65,82%-a. Amennyiben a magyar állampolgárok kétharmadára terjed ki az alábbi vizsgálat, akkor ez az arányszám nagyjából érvényes a határokon kívüli magyarokra, illetőleg a teljes magyarságra. Tehát a tizenötmilliónyi magyar közül mintegy tízmillió személy családnévének nyelvi hovatartozására, írásbeli változataira, eredetére, a név kialakulásának okaira, gyakoribb előfordulási helyére stb. ad választ a könyv.

A CSALÁDNEVEKRŐL

A családnév a keresztény kultúrában keletkezett névtípus. Több mint ezer éve kezdődő és ma is tartó folyamat eredményeként innen terjedt el más jellegű társadalmakban is. Az ókori népek történetében sehol sem találkozunk családnevekkel. A zsidó és arab kultúrákban, valamint az afrikai, amerikai, ausztráliai stb. természetközeli népek társadalmában csak az új- és legújabb korban jelent meg a családnevek használata. A rómaiak, magyarok, távol-keletiek (kínaiak, koreaiak, japánok, vietnamiak stb.) „nemzetségei” nem vér szerinti (ma talán inkább azt mondhatnók: DNS-szerinti) leszármazásra utaltak, hanem másfajta (gazdasági, katonai, társadalmi stb.) összetartozásra vonatkoztak. A családnevek legfontosabb tulajdonsága, hogy apáról gyermekekre öröklődnek, vagyis a leszármazást jelölik, a családok összetartozását demonstrálják. Az észak-italiai városállamokban kezdődött az öröklődő családnevek használata a IX–X. században, s onnan terjedt el szinte a különböző korok szellemi áramlatainak (reneszánsz, romantika stb.) módjára nyugat felé először a volt Frank Birodalom területére, majd kelet felé a keresztény világ egészére. Magyarországra a XIV. században jutott el, s a XV. század végére általánosnak mondható a családnevek használata. Jóllehet később is voltak családnévváltozások (ma is vannak névváltoztatások), de a Hunyadiak korától megszilárdult és általános családnévhasználatról beszélhetünk.

A magyar családnevek kialakulásának körülményei nagymértékben hasonlítanak a világ minden táján létrejövő megkülönböztető nevek létrejöttéhez. Már az évezredekkel ezelőtti följegyzésekben is keresték a lehetőségeket a személyek pontosabb megnevezésére.

Apanévi családnevek

Leggyakoribb volt az apa nevének a megemlítése a szóban forgó személy neve mellett. Az Ószövetségből: „Ezec valának az ő (Salamon) fő emberi. *Azarias Sadoc papnak fia. Elihoreph és Ahijas, Sifanac az Iró deáknak fia, Iofaphat Ahiludnac fia, tanácsos*... *Benaías pedig Iehoiadásnac fia az feregnek hadnagya*... Es *Azarias Nathannac fia* az tizt tartóknac előttök iáró vala, és *Zabud az Nathannac fia* fő tanácsos...” (I. Királyok 4:1–5). „Ide iött vala *Abner a Nernec fia* az királhoz” (II. Sámuel 3:23). Ugyanilyen apa nevével történő pontosításokat találunk a XII–XIII. századi magyar oklevelekben is.⁵ 1200 k.: „*Tuhutum pater Horca*” (*Tühütüm Horka apja*); 1237: „*Tyburcius filius Forcos, Quenez filius Quenez, Cosma filius Pauli, Elec filius Nicolai*” (*Farkas fia Tiborc, Kenéz fia Kenéz, Pál fia Kozma, Miklós fia Elek*); 1247: „*Chuda filius Symonis, Petrus filius Mortun*” (*Simon fia Csuda, Márton fia Péter*); „*Ladislaus filius Ayanduk*” (*Ajándok fia László*). Természetesen ezek még nem családnevek voltak, csak pontosították a szóban forgó személyt. A mai családnevek között is igen gyakori az apa nevéből keletkezett. Sokaságuk miatt kisebb csoportokra osztjuk ezeket.

Pogány kori nevek

Az első csoportba tartoznak a pogány kori névadásnak a nevei. Ezeket egyéni névként különböző okok miatt kapták vagy születésükkor, vagy pedig később az egyes személyek, amikor valami miatt megváltoztatták a nevüket. Tehát lehetnek idősebb korra utalók is közöttük. A nevek egy része magyar közszoí eredetű, más részük jövevénynév, legtöbbjük az ótörök nyelvű népektől való átvétel, amelyek a korabeli névdivat hatására kerültek be a magyar névkincsbe. Magyar közszoóból keletkezett egyénnév volt a *Csillag*, *Farkas*, *Mag*, *Virág* stb. Ezek a magyar nyelv korabeli szabályának megfelelően minden végződés nélküli birtokos jelzőként váltak családnévvé (mint ahogyan ma is használatos a jelöletlen birtokviszony a magyarban: „a ház kéménye” azonos „a háznak a kéménye” kifejezéssel). Néha azonban *fia* ~ *fi* összetétellel lettek családnévvé: *Bánfi*, *Bekefi*. Már a Honfoglalás utáni jövevényszavak is névvé válhattak. Ezek általában a születés idejére, napjára vonatkoztak, mint a *Péntek*, *Szombat*, *Farsang*, *Karácsony* stb. Az apa (vagy bárki fölmenő) nevéből lett családnéveink jelentős része valószínűleg ótörök eredetű jövevénynév: *Bajzát*, *Csák*, *Kara*, *Mursa* stb. Az egyéni nevek, bármilyen eredetűek voltak is, néha családnévvé válásukkor megkapták az *-i*, *-a* ~ *-e*, mára *-é*-vé vált birtokjelet⁶: *Bacsa*, *Borza*, *Cseke*, *Csete*, *Csőke* stb. Legtöbbször azonban még egyéni névként becéző, illetve kicsinyítő (diminutív) képzővel látták el, s ezekkel a képzőkkel lettek családnévek: *Bacsó*, *Baksa*, *Beke*, *Botka*, *Magda*, *Magó*, *Magony* stb.

Meglepően sok, ötven ide tartozó nevet találunk, s ezt kétszázezernél több (200 157) személy viseli, ami a magyar nevet viselőknek 3,5%-a. Mindebből arra lehet következtetni, hogy a családnévek kialakulásakor (a XIV–XV. században) még igen sok volt a nem keresztény eredetű nevet viselők száma. (Jóval több, mint ahány az oklevelekben fennmaradt.) Természetesen kaphatták ezeket a neveket kereszteléskor is a névviselők, hiszen az egyház nem ragaszkodott makacsul a martirológiumi nevekhez. Sajnálatos, hogy a magyarok által viselt világi nevek közül csak a *László* került be a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe), mivel csak *I. László* királyunk lett szentté, s máig is csak magyar viselője van a szentek között a *László* névnek. (Jóllehet a *László* sem magyar, hanem szláv eredetű, de magyar alakjában lett martirológiumi név.)

Keresztény eredetű nevek

A következő apanévi csoportba a keresztény eredetű (bibliai, martirológiumi) nevek tartoznak. Ezeknek is nagy része minden végződés nélkül vált családnévvé: *Antal*, *Gergely*, *Mihály*, *Rudolf* stb. Igen sok a ma már szokatlan keresztnév: *Barabás*, *Lampért*, *Lénárt*, *Menyhárt*, *Osvald*, *Pongrácz*, *Román*, *Szaniszló*, *Tóbiás*, *Zakar*. Nagyszámú családnévi fölhasználásuk arra utal, hogy a családnévek kialakulásakor ezek elterjedt nevek, mondhatnók: divatos nevek voltak. Különösen meglepő, hogy a leggyakoribb keresztnévi eredetű családnév a *Simon*, *Gál*, *Balázs*, *Fodor* (Teodor), *Illés*, *Lukács*, *Márton*, *Fülöp*, *Kelemen* stb., amiből arra következtethetünk, hogy ezek voltak a leggyakoribb keresztnévek. A keresztnévi eredetű, alapnévi (végződés nélküli) családnévek száma a vizsgált anyagban nem túl sok: 92, de ezt 782 510 személy, a magyar nevek 12,4%-a viseli. A keresztnévek *fi* összetételű száma a leggyakoribb családnévek között csak kettő: *Györfi* és *Pálfi*. Természetesen a keresztény nevek is megkaphatták az *-i*, *-a* ~ *-e* birtokjelet: *Balassa* ~ *Balassi*, *Ferenczi*, *Jánosi*, *Lőrincze*, *Miklósi*, *Tamási* stb. A pogánynak tekinthető nevekhez képest keresztény nevek közül sokkal több alakult különböző, ma már alig használt kicsinyítő (diminutív) képzővel: *Agócs*, *Balla* ~ *Balló* ~ *Bolla*, *Dósa* ~ *Dózsa*, *Filó*, *Jankó*, *Kontra*, *Pete* ~ *Pető*, *Pongó*, *Pósa*, *Sebők*, *Zámbó*, *Zsigó* stb. (A mai nyelvhasználatban leggyakoribb *-i* képzőnek kicsinyítő funkciója még nem volt a családnévek kialakulásának elején. Később, a XVIII. században keletkezhetett azonban névcserével egy-két *-i* képzős becenévi családnév is, és a birtokjelesek közül is ide tartozhat néhány a *Dani*, *Gali*, *Gazsi*, *Jani*, *Lázi* nevek közül.) A beceképzős családnévek száma 108, a névviselőké pedig 361 863, arányuk a magyar nevet viselők között 5,7%.

Helynévi eredetű családnévek

Hasonlóképp sokszor előfordult, hogy a származási helyét, szülőfaluját, lakóhelyét adták valakinek családnévként. Ilyen megkülönböztetések az Ószövetségben: „Az feregnek pedig erőfői közzül valóc ezec: Afahel Ioab attyafia (testvére), Elhanan az ő attya bátyjánac fia, ki Bethleheméli vala. Haroritból való Sammoth, Pelonból való Heles. Thecoabéli Hira Icces fia, Hulathéli Sibbechai, Ahohitéli Ilai...” (I. Krónika 11:26–29); „Hadnagy vala Ahiezer és Ioas, Gibathéli Semaah fiai... s Iehu Anathotéli” (I. Krónika 12:4). Magyar oklevelekben is gyakoriak az ilyen pontosítások. 1294: „Magister Elyas filius Farcasi de Zurchuk” (Szörcsökből való Farkas fia Éliás mester); 1296: *Martun de Leles procurator Conradi de Owar (Leleszi Márton, Óvári Konrád intézője)*. 1223: „*Ladislao Woswariensi*” (Vasvári Lászlónak). A helynévből eredő mai családnévek között több alcsoportot is megkülönböztethetünk.

Családnevek minden végződés nélküli helynevekből

Nehezen körülhatárolhatóak azok a nevek, amelyekben a helynév minden végződés nélkül vált családnévvé (vagy az idők folyamán lekopott, elmaradt az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző). Ugyanis településneveink egy része az Árpádok korában magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) pusztá személynévből alakult. Tehát az ilyen falunevekkel teljesen megegyező családnevekről igen nehéz, általában nem is lehet eldönteni, hogy egyéni névből alakult apai nevek vagy *-i* képző nélküli településnevek: *Becse, Bene, Bota, Csaba, Gecse, Józsa, Káló, Pató, Szalók* stb. A határrésznevek, falurésznevek ugyancsak családnevekké válhattak minden végződés nélkül (vagy az *-i* képző lekopása után): *Bokros, Mező, Mocsár, Pallag* stb. Ezekben az esetekben az ottani, közelükben való lakásra utal a név. Vagyis a *mező, mocsár* stb. mellett, annak szélén lakott az illető elnevezett. Ez a helynév lehetett a település valamely része is: *Szél, Vég* stb.

Családnevek *-i* képzős helynevekből

Az *-i* képzős neveknek valamivel könnyebb a besorolása, jóllehet itt sem lehet néha biztosan meghatározni, hogy birtokjel-e az *-i* vagy 'oda való' jelentésű melléknévképző: *Gali ~ Gáli, Lázi, Páli, Szórádi* stb.

Meglehetősen kevés azoknak a neveknek a száma (21), amelyek tájak, összefüggő területek neveiből alakultak *-i* képzővel, de nagyon sokan (166 124; 2,6%) viselnek ilyen családneveket: *Alföldi, Felföldi, Baranyai ~ Baranyi, Somogyi, Szalai ~ Zalai, Szilágyi* stb. Ezek között találhatók legnagyobb számmal a fölvelt, magyarosított nevek. A legtöbb *-i* képzős név település: város, község, falu nevéből alakult. Természetesen a nagyobb (régén jelentősebb vagy ma is nagy) városok neveiből képzetteket többen viselik: *Bártfai, Budai* (a leggyakoribb), *Dézs, Eperjesi, Fogarasi, Füleki, Győri, Kállai, Kassai, Kolozsvári, Komáromi, Lévai, Lipcsei, Makai, Pozsonyi, Szalontai, Szegedi, Temesvári, Tordai, Ungvári, Váradi* stb. Gyakran előfordulnak azok is, amelyekből valaha minden megkülönböztető előtag nélkül több is volt a Történelmi Magyarországon⁷. Ilyenek például a honfoglaló törzsek nevei. Sokan viselik ezeket *-i* képzővel: *Gyarmati* (a kürtgyarmat törzsnévből), *Jenei* (jenő törzsnévből), *Kéri, Kürti* (hasonlóképp a kürtgyarmat törzsnévből), *Megyeri, Nyéki* stb. Ugyancsak nagyon sok patrocíniumi (a templom patrónusáról, védőszentjéről elnevezett) településnév volt régén minden megkülönböztetés nélkül. 124 *Szentmiklós*, 119 *Szentgyörgy*, 86 *Szentmihály*, 84 *Szentpéter* stb. nevű város vagy falu volt. Az ezekből *-i* képzővel alakított családnevek közül a leggyakoribb a *Szentgyörgyi* és *Szentpéteri*. Ugyancsak sok volt az olyan településnév is, amely a környezet növény- vagy állatvilágáról kapta nevét, és ma is sok az ilyenekből képzett családnév: *Almási, Büki, Cseri, Füzesi, Harsányi* (a *hárs* fanévből), *Komlósi, Kóródi, Meggyesi, Mogyorósi, Répási, Szili, Szilasi, Szilvási, Tölgyesi, Halasi, Hódi, Hódosi, Hollósi, Kabai* (a szláv eredetű 'sólyom, vércse' jelentésű *kaba* szóból), *Solymosi, Tyukodi, Zombori* (rég *'bölény'* jelentésű **sombor* szóból) stb. Előfordulhatott az is, hogy bel- vagy külterületi helynevek végére került az *-i* képző, s így lett családnév (esetleg lekopott a településnévre utaló előtagjuk): *Bányai, Dombi, Füzi, Gáti, Hámori, Házi, Homoki, Kúti, Laki, Palotai, Réti, Teleki, Völgyi*. Általában az *-i* képzős neveket ősi nemesi neveknek tartották (különösen akkor, ha *-y*-nal volt írva, holott ez csak táji sajátossága a régi helyesírásnak: a Tisza vonalától nyugatra az *-y*, attól keletre az *-i* írásmód volt a gyakoribb), s ezért igen sokan választották az ilyen típusúakat új névül a névmagyarosítók a XIX–XX. században.

Népre, népcsoportra utaló családnevek

Sokszor az egyes személyek jó pontosítási szempontjának látszott a valamely néphez, népcsoporthoz való tartozás megadása. Példák a Bibliából: „...az *Iebufeus Ornan* űerőien” [a *jebúszia*k Jeruzsálem őslakói, akik közül sokan akkor is ott éltek, amikor Dávid elfoglalta a várost, majd a jebuzéus *Ornan* szérűjére épült a templom] (I. Krónika 21:28); „Adina az *Ruben nemzetből való Siza* fia” (I. Krónika 11:42); „Amafánac vala attya az *Ifmael nemzetfégéből való Iether*” (I. Krónika 2:17). Régi magyar oklevelekből: 1232: „mortuo *Rutheno Ladislao*” (az elhalálozott *Rutén Lászlónak* [a „*rutēni*” egyik akvitániai kelta népcsoport neve volt]); 1263: „...iudeo *Farcasio* de [C]astroferreo” (... a zsidó *Farkasnak* Vasvárból); 1278: „...per *Tekme Bissenum*” (*Besenyő Tekme* által...); 1240: „*Zudam* et *Sebam* de genere *Jak*” (*Ják nembeli Csudát és Sebát*); 1248: „*Iwanka Comes filius Abraham de genere Sudan*” (*Zsádány nembéli Ábrahám fia Ivánka ispán*); 1243: „*Marton de genere Chaak*” (*Csák nembéli Márton*); 1302: „*Ladislau*, *Samuel* et *Dauid filii comitis Johannis filii Chalanka de genere Aba*” (*Aba nemzetségbeli Csalánka fiának János ispánnak a fiai László, Sámuel és Dávid*). Az ide tartozó mai családneveket is több kisebb csoportra osztjuk.

Népnévi eredetű családnevek

Népnévi családneveink nagy száma abból adódik, hogy elsősorban nem azokat nevezték el az adott népnévvel, akiknek valóban anyanyelve volt a névben szereplő nép nyelve, hanem azokat, akik bármilyen módon kapcsolatban álltak azzal: közelükből származtak, ruházatukban, viselkedésükben hasonlítottak, vagy csak beszélték a nyelvet. A magyarság átlépte a rabszolgatartó társadalmi rendet, csak szórványosan tartották meg a foglyokat szolgáknak (vagy kiváltották azokat, vagy a magyarok vitték a bizánci rabszolgavásárra őket). Az idegen nyelvű települések általában homogének voltak még a XVIII. században is. Ahol pedig mindenki ugyanazt a nyelvet beszélte, nem volt értelme megkülönböztetni népnévvel az ottaniakat. Nem a nemzetiségi falvakban, hanem körülöttük, tíz, húsz, akár száz kilométerrel távolabbra élnek legtöbbször azzal a népnévi családnévvel, amely az idegen nyelvi területek lakosságának népeve.

A leggyakoribb *Tóth* névnek a magyarázata, hogy minden idegennek a neve volt eredetileg, a magyarban pedig valamennyi szláv nyelvűre is vonatkozhatott egészen a XIX. század elejéig. Közben természetesen elkezdődött a differenciálásuk: horvát, rác stb. népnévűekké, és sorra nagy számmal keletkeztek a rájuk utaló családnevek is (*Cseh, Horváth, Lengyel, Orosz, Polák, Rác* stb.). A többi népnév közül gyakori a mai családnevekben a *Németh, Görög, Oláh, Olasz, Tatár, Török* stb. Természetesen a XIV–XV. században használatos népnevek lettek családnevekké. Hiába keressük köztük a **Román, *Szlovák, *Ukrán* családneveket. Később keletkezett ugyan ezekből is néhány, de egyik sem érte el az ezres határértéket. (A *Román* családnév keresztnévi eredetű!) A *Magyar* családnév egyrészt az erdélyi székelység körében keletkezhetett, amikor még megkülönböztették a két népcsoportot, másrészt egyes vidékeken minden idegent, akinek nem tudják a nevét, csak *magyarként* emlegetnek. Ebbe a csoportba tartozik 14 név, amelyet 721 017 személy, a magyar névűek 11,4%-a visel.

Népcsoportnévi eredetű családnevek

A mai népcsoportok egy része önálló népként élt régen (*Kun, Szász*). A minden bizonnyal magyar anyanyelvű népcsoportok közül a *Hajdú* és a *Székely* került be a vizsgált nevek közé, a *Barkó, Jász, Palóc* stb. nem érte el a szükséges ezres gyakoriságot. Ezekre a családnevekre ugyanazok jellemzőek, amik a népnevekre. Jóllehet a közülük elszármazók gyakrabban megkapták családnévül eredeti népcsoportjuk nevét, de többségben mégis azok vannak, akik hasonlósági okokból kapták meg a nevet. A népcsoporton belül, éppen úgy, mint a népnéven belül nem lehetett pontosító, azonosító a népcsoport (vagy nép) neve, hiszen akkor mindenkit úgy kellett volna hívni. Jó példa erre a *Hajdú* családnév, amely nem a Hajdúságban leggyakoribb, hanem annak környékén, s minél távolabbra megyünk, annál inkább gyérül az előfordulása, a Dunán túl és Erdélyben egészen ritka. Az ide tartozó négy nevet 48 801 személy, a magyar eredetű névűek 0,8%-a viseli.

Társadalmi helyzetre, tisztságra, rangra utaló családnevek

A rang, tisztség, foglalkozás, társadalmi helyzet hasonlóképp gyakori megkülönböztetés volt már a Bibliában is: „Amikor *Ahasvérós király*...” (Eszter 1:1); „...az *Sadoc Pap* előtt...” (I. Krónika 24:6); „...*Vrias papot* és az *Zachariáft* az *Iebereciáfnac* fiát.” (Ézsaiás 7:2); „Es állaffád ötet az *Eleázár pap* eleibe és mind az egész gyülekezet eleibe...” (IV. Mózes 25:19); „...az király *iró deákja Semaai*...” (I. Krónika 24:6). Ugyanígy a régi magyar oklevelekben. 1213: „...*iudice Smaragdo comite de Zounuc, pristaldo Som*.” (*Smaragd szolnoki ispán bírónak, Som poroszlónak*...); 1214: „...*pristaldo Horogus filio Suda*” (*Csuda fiának Haragos poroszlónak*); 1244: „*Ladislaus palatinus*” (*László nádor*); 1267: „*Ladislaus Woywoda*” (*László vajda*); 1283: „*Ladomerius filius Beneh nobilis de villa Pechul*” (*Pécselyi nemes Benő fia Ladomér*); 1214: „*Keuerug hudunogionis et Kereu iobagionis*” (*Keverő hadnagynak és Kérő jobbágnak*); 1229: „In alia *Zamard Myca custos*... item *Bencha sacerdos*... item *Elemerus clericus*” (Másik Zamárdban *Mika* ör... továbbá *Bencsa* [áldozó] *pap*... továbbá *Elemér* [választott világi] *pap*); 1257: „*Magister Ladomerius Cantor Ecclesie*” (*Ladomér mester az egyház kántora*); 1226: „*Tecus filius Dinisij artidicis*” (*Dénes mesterembernek fia Teküs*); 1288: „per vineam *Ladislai fabri*” (*László kovács szőlőjén keresztül*); 1270: „*domina Balsam*” (*Balzsam úrnő*); 1260: „*Galatya domicella* f-a [filia] *Endre*” (*Endre leánya Galatea úri kisasszony*). Sokszor nehéz elkülöníteni a tisztség és foglalkozás fogalmát, mint manapság is a *bíró* lehet hivatás, foglalkozás vagy csak ideiglenes tisztség. A *kuruc* és *labanc* szó társadalmi vagy politikai csoport és katonai csoport neve is volt.

Igen érdekesek a mai családnevek között a társadalmi helyzetre utalók. Legtöbb közöttük a *Nemes, Polgár, Szabados, Gazdag, Kincses* stb. Jelképesen utalhat erre a *Zsíros, Földes, Berkes, Telek* (a három utóbbit a földdel, berekkel, telekkel rendelkező jobbágyság kaphatták). Valamivel kevesebben viselik, de Magyarországra jellemző a

Bujdosó, Kószó ('kószáló'), *Kóbor, Rab, Rideg, Árva* név. Tisztségeknek tekinthető az igen gyakori *Bíró*, ugyanis a családnevek keletkezésekor csak időlegesen viselt hivatal volt. Ide tartozik a *Kenéz, Soltész, Vajda*, katonai rangra utal a *Kapitány, Dékán, Káplár* stb.

Foglalkozásra utaló családnevek

A foglalkozási neveket ismét kisebb alcsoportokra osztjuk. Az elsőbe tartoznak az úgynevezett ősfoglalkozások, a gyűjtőgető, halász, vadász életforma foglalkozásai és azok szimbólumai, amelyek utalnak a foglalkozásra: *Halász, Kárász, Csuka, Pozsár* (a ponty régi neve), *Rákos, Csikos* (csík halszerű víziállat); *Madarász, Galambos, Gémes, Darvas, Varjas; Vadász, Vadas, Sipőcz, Szarvas, Farkas, Ravasz* (a róka régi neve), *Hódos, Nyeste; Méhes; Gombás, Diós, Makk, Kőkeny, Sáfrány* stb. Az állattenyésztési foglalkozások köréből való családnevek: *Pásztor, Csikós, Lovász, Gulyás, Csordás, Göbolyös, Juhász, Juhos, Birkás, Bárány, Nyírő, Bojtár, Kecskés, Bakos* stb. Növénytermesztésre utalók: *Szántó, Eke, Arató, Kaszás, Kasza, Szalma, Búzás, Kertész, Babos, Lencsés, Dinnyés, Répás* stb. A szőlőműveléssel kapcsolatosak: *Kapás, Pinczés, Kádas, Boros* stb.

Régi céhes mesterségek közül a fémmel való munkákra vonatkozik: *Kovács, Patkós, Patkó, Vaskó, Pánczél, Lakatos, Csiszár, Ötvös, Aranyos, Rézműves, Kolompár* (bádogos) stb. Famegmunkálással foglalkozók: *Ács, Forgács, Asztalos, Bodnár, Bognár, Kádár, Pintér, Faragó, Kanalas, Orsós* stb. Textilfeldolgozás: *Szabó, Varró, Takács, Bordás, Kaló, Csapó, Gombos, Gombkötő* stb. Bőrökkel foglalkozók: *Timár, Szíj, Szíjgyártó, Nyerges, Tarsoly, Varga, Csizmadia, Suba, Guba, Szűcs, Süveges* stb. Kereskedéssel kapcsolatos családnevek: *Kalmár, Sáfár, Tőzsér, Vámos* stb.

Igen sok családnév keletkezett a katonaélet különböző szavaiból: *Katona, Zsoldos, Huszár, Lovas, Nyilas, Kardos, Bárdos, Puskás, Rontó, Dobó*; ide tartoznak a régi hadseregek zenészei, akik indulóikkal a lelkesedést növelték: *Sipos, Dobos, Lantos, Hegedűs, Gajdos* (furulyás) stb. Az áru, személy, üzenet szállításának munkásai: *Kocsis, Szekeres, Révész, Hajós, Kormány, Futó, Csató, Csatlós, Posta* stb. A csekély számuk miatt csoportba nem foglalható mesterségek: *Kőműves, Téglás, Fazekas, Gerencsér, Tólas, Korsós, Üveges, Olajos, Borsos, Sós, Pálinkás, Seres, Serfőző, Szakács, Molnár, Monos, Kenyeres, Sütő, Pék, Sztás, Rostás, Mészáros, Vágó, Szappanos, Borbély, Béres, Kulcsár, Major, Majoros, Pandúr, Porkoláb, Csősz, Deák, Kántor, Harangozó* stb.

Amint látjuk, több olyan név van közöttük, amelyekről ma már azt sem tudhatjuk teljes bizonyossággal, hogy valaha milyen foglalkozásokat jelentettek. Különösen sokat találunk ezekhez hasonlókat az ezernél ritkábban előforduló családnevek között, amelyek e könyv anyagába nem kerülhettek be. Természetesen nagyon sok név ezek közül (és a többi közül is) beillene másik csoportba is, hiszen a névadási motivációt legtöbbször csak feltételezhetjük. A *Farkas, Ravasz* ott volt az ősi pogány névadás nevei között is, s majd megtaláljuk a külső-belső tulajdonságokra utalók között is.

Valahová való tartozásra utaló családnevek

A foglalkozásnevekhez nagyon hasonlóak (de belső tulajdonságra is vonatkozhatnak metaforikusan) azok a nevek, amelyek inkább a valakihez tartozásra utalnak: háztartásában, kastélyában, földjén, birtokán élnek, dolgoznak, szolgálnak. Igen sok névviselőjük és megtevesztő jelentésük miatt külön csoportba sorolásuk indokoltnak látszik, hiszen éppen ezeknek motivációit ismerik a névviselők és a nevek iránt érdeklődők a legkevésbé. Gyakori közöttük a *Császár, Király, Herczeg, Gróf, Érsek, Pap, Baráth* stb. Elvértve lehet közöttük olyan is, aki belső tulajdonsága alapján kapta ezt a nevet (úgy viselkedett, pöffeszkedett, mint egy *gróf* vagy *király*). A nagy többség azonban az *érsek, herceg, pap* stb. háztartásához tartozott, a földjén dolgozott.

Külső tulajdonságra utaló családnevek

Az egyik legősibb névadási mód a látható, külső tulajdonság alapján adott név. A természetközeli népeknél előfordulhatott születéskor is, de legtöbbször a név cseréjekor. Ugyanis a születési név megváltozott, ahogyan változtak viselőjének tulajdonságai: kiderült balkezessége, magassá nőtt, meghízott, megöszült vagy megkopaszodott, elvesztette valamely testrészét (szemét, fülét, végtagját stb.). Az írott forrásokban ezekből kevesebbet találunk, mert éppen a változó tulajdonság nem alkalmas az időben tartós azonosításra (identifikációra), de azért már a Bibliában is előfordul: „...ki neueről hiuattatic vala Zacheufnac...állapattya fčerint kis ember vala” (Lukács 19:2–3); magyar oklevélben: 1200 k.: „...ad tempora Andree regis filii calvi Ladislav” (*kopasz László* fiának, András királynak az idejéig); 1282–1285: „Mihal... frater Geichae genuit Wazul et Zar Ladislaum” (Gyécsa

[Géza] fivére Mihál nemzé Vazult és Szár Lászlót [a szár jelentése 'sárga hajú, szőke volt'; de az előző idézet szerint 'kopasz' is lehetett]); 1232: „Nomina testium...*Vulchuk cecus...*” (tanúk nevei...*vak Vülcsük...*); 1256: „*Ladislai magni*” (nagy Lászlónak). A mai magyar családnevek közül a leggyakoribb ide tartozó a *Balogh, Fekete, Vörös, Fehér, Szőke, Barna, Bodor, Kondor, Labancz* (loboncos), *Kopasz, Csonka, Csorba, Santa, Csontos, Száraz, Apró, Sugár* (egyenes, magas), *Deli, Szép, Szemes, Kövér, Vastagh, Hosszú* stb. Sokszor azonban metaforikus a külső tulajdonság megnevezése: *Bogár, Holló, Korom* (olyan fekete), *Dér* (olyan ősz), *Harmath* (olyan gyöngye), *Szűnyog* (olyan sovány), *Szarka* (olyan tarka ruhájú), *Rózsa* (olyan szép) stb.

Belső tulajdonságra utaló családnevek

A belső tulajdonság jelentésű nevek hasonlóképpen igen kis számban fordulnak elő a Bibliában: „...az *írás tudó Ionathannac* házában...” (Jeremiás 37:15); „Allatánac azért elő kettőt, *Iósephet* ki hiuattatic vala *Barfabbáfnac*, kinec vezetéc neue *Iufus* (*Igaz, Igazságos*)” (Apostolok Csel. 1:23). Még ritkábban találkozunk velük a korai magyar oklevelekben. 1292: „*uir magnificus Ladislaus* Banus tocius Sclavonie” (a nagyszerű férfi László egész Szlavónia bánja). A mai családnevek között előfordulók egy része predesztinációs vagy kívánságnév, amellyel az újszülöttnak valami jó tulajdonságot szeretnének a neve alapján előre megadni, s így nagy hányaduk a pogány apanévek közé is fősorolható lenne: *Jó, Jámbor, Boldog, Csendes, Vitéz, Kemény* stb. Más részük pedig ragadványnévből vagy felnőttkorúaknak a kialakult jelleme alapján közvetlenül vált családnevvé: *Vígh, Dalos, Tánczos, Vitéz, Bezzeg* ('igaz'), *Bús, Eszes, Zagyva* stb. Közöttük is lehetnek metaforikusak: *Galamb* (békés, csöndes), *Bagoly* (rossz alvó, virrasztó), *Kakas* (nőcsábász), *Pogány* (kegyetlen vagy csak templomkerülő) stb.

Családnév-változtatások

A fentiekben ismertetett motivációk alapján jöttek létre a magyar családnevek, s hasonlókkal találkozunk az egész keresztény kultúra területén (kivéve Izlandot). A különbség elsősorban az arányokban van. Egyes nyelvekben az apanévből keletkezett, másutt a foglalkozásnévi vagy a migráció következtében gyakori településnévi családnevek a gyakoribbak. A magyar nyelvterületen ez vidékenként változik. A családnevek kialakulása idején zárt közösségek, önigazgatási joggal fölruházott lakosság körében (székelység, őrségi magyarság) az apanévi, elsősorban teljes keresztnévi családnevek a gyakoribbak. A nagy lakosságcserét mutató területeken (Alföld) a táj- és településnevek -i képzős alakjai a gyakoribbak. A népnevek a Dunántúl nagy részén gyakoribb előfordulásúak. A városokban, a fejlett kézműiparral rendelkező településeken a munkamegosztáson alapuló foglalkozásokra utaló családnevek fordulnak elő nagyobb számban. Mindez természetesen a családnevek kialakulásának idejére, a XIV–XV. századra jellemző. A magyar családnevek kisebb mértékben azonban később is változtak, a kialakulásuk rendszere csak a XVII–XVIII. században zárult le. Szórványos változások még ezután is lehettek, de az anyakönyvek vezetésének elrendezése és elterjedése után (a XVIII. század első évtizedeitől) e névváltozások nagyon gyér számúak lettek.

A XVIII. század végén II. József névrendelete (1787) egyrészt annyiban hozott változást, hogy mindenkinek viselni kellett családnevet, s ha eddig nem volt, akkor német közszoí nevet kellett fölvenni. Ez a Habsburg Birodalomban, így Magyarországon is szinte kivétel nélkül csak a zsidóságot érintette. Körükben ugyanis az apanévvé való azonosítás (identifikáció) volt mindaddig jellemző. Másrészt a rendelet kimondta a családnevek megváltoztathatatlanságát. Ezen I. Ferenc császár 1814. évi rendelete enyhített, amikor kancelláriai (később helyhatósági, majd belügyminisztériumi) engedélyhez kötve lehetővé tette egy életben egyszer a családnev indokolt megváltoztatását.

Ezzel a lehetőséggel tömegesen az 1848-1849. évi szabadságharc alatt elsősorban katonatisztek, minisztériumi hivatalnokok és honvédek éltek. Névváltoztatásaikat azonban a Szabadságharc után a császári adminisztráció egyik első intézkedése már 1849. szeptember 9-én érvénytelenítette. Tömegesen csak a Kiegyezés után mertek névválasztási kérelemmel a Belügyminisztériumhoz fordulni a magyar állampolgárok. A Millennium éve körül tetőzött a névváltoztatási hullám, majd a két világháború közötti időszakban ismét megnőtt az új nevet fölvevők száma, és jóval kisebb mértékben, de találkozunk vele a XX. század második felében és ma is. Egyrészt eddig is élt családneveket vettek föl, másrészt több módon gazdagították a magyar névkincset a névváltoztatók fölvelt nevei. Hihetetlen, hogy mennyi új, eddig nem használt családnev keletkezett! A névalkotásnak egyik módja az idegen név lefordítása volt: *Buchberger* → *Könyvhegyi, Ellenbogen* → *Könyöky, Färber* → *Szinesy, Liebner* → *Kedvesy, Rozenzweig* → *Rózsaágyi, Eisenhut* → *Vaskalap* stb. Másik a soha nem volt helynevekből -i képzővel új név

teremtése: *Bérczváry, Hegyváry, Reményváry, Fényhalmi, Lovay, Verdősy* stb. Végül szintén nem létező egyéni nevek *-fi ~ -fy* utótagokkal: *Gányafy, Koszorúfy, Lessfy, Romfy, Tanfy, Sétafy* stb.

A névkincs gazdagodásának azonban a legfontosabb módja az idegen anyanyelvűek betelepítése vagy önkéntes letelepedése és az általuk használt, hozott családnevek beépülése a magyar családnévanyagba. Főlegesen itt a korai német telepesek *Binder ~ Pintér, Bajor ~ Pajor, Lechner, Richter, Vágner*, vagy a XVIII. századi szlovákok *Adamovszki, Blazsek, Blanár, Blaskó, Hornyák, Huszák*, elmagyarosodott románok *Abordán, Dehelán, Dumitrás, Hoczopán, Kacán* neveire hivatkozni, de meg kell említeni a XXI. századból az arab *Mahmud ~ Mahmoud ~ Mahmood ~ Mohamad ~ Mohammad ~ Mohamed ~ Mohammed ~ Mohamud ~ Muhamed* nevet, amely már 256, vagy a kínai *Lin 175, Ye 147, Yang 102, Yu 97, Yin ~ Jin 96, Ying* nevet 22 névviselőjével (és az itt meg nem említett több ezer személy által viselteket), amelyek összességükben már nagymértékben gazdagítják, s ugyanakkor összetételében változtatják meg a magyar családnévkincset.

A gyarapodással párhuzamosan természetesen jelentősen csökkent is a magyar családnévanyag. A természetes fogyás oka a fiúutód nélküliek családneveinek kihalása. Nagymértékben megváltoztatták neveiket olyanok, akiknek eredetileg is vagy később kellemetlen jelentésűvé, dehonesztálónná vált a neve: *Büdös, Ganajos, Mocskos, Szennyes; Bugyi, Buzi*. Érdekes módon az eredeti környezetében ezeket nem érezték a névviselek bántónak, és az őket körülvevő társadalom sem tartotta csúfolásra, kipellengérezésre valónak e neveket. Azok kérték névváltoztatásaikat, akik idegen környezetbe kerültek, átköltöztek más településre, vagy valamilyen okból kiemelkedtek eddigi környezetükből, művészi alkotásaikkal, politikai szereplésükkel közismertté váltak. A családnevek csökkenésének különösen szomorú és jelentős okai a háborúk és a Holokauszt. Amiről pedig legkevesebbet tudunk: az utódállamokba került magyarok névváltoztatásai, az adott nyelv névkincséhez igazodó nevek főlvétele és a régi magyar nevek elhagyása.

Bármilyen jelentősek és állandóak is a változások, egy-egy pillanatban vizsgálhatjuk a családnevek összességét, mint ahogyan a filmből kimerevíthetünk egy-egy képet alaposabb megnézés céljából. A családnevek vonatkozásában a fent leírt körülmények következtében 2007. január elsejét választottuk. Természetesen tudjuk, hogy azóta is változott a magyar állampolgárok létszáma, családnevének száma és az egyes nevekkal elnevezettek száma. Ezeknek a változásoknak a bemutatása azonban egy későbbi kutatás eredményeként lehetséges majd a jövőben.

A KÖNYV NÉVCIKKEINEK FÖLÉPÍTÉSE

Címnév

A legtöbb családnév nagyon sok írásváltozatban élt és él manapság is, és akad olyan, amelynek ejtésváltozata is van (*Ács ~ Áts, Alexa ~ Aleksza, Almási ~ Almásy ~ Almási ~ Almásy, Barta ~ Berta ~ Birta, Csiszár ~ Csiszer, Cszimadia ~ Cszimazia* stb.). Némely névnek tíznél is több alakváltozatával találkozunk. Mindenképpen ki kellett választani azt, amely a névcikk élén szerepel. Ezt a döntést négy szempont befolyásolta: a helyesírás, a kiejtés, a névgyakoriság és a hagyomány. A négy közül kettő, néha több is majdnem mindig keresztezte egymást. Általában a helyesírási szempontot tartottam elsődlegesnek. A *Pap ~ Papp* és a *Vas ~ Vass* esetében az első helyen állók kerültek a névcikk élére, noha a két *-pp*-vel, két *-ss*-sel írottak összehasonlíthatatlanul nagyobb számban szerepelnek a mai névanyagban, de a kiejtésben sehol sem hallatszik hosszú *-pp* vagy hosszú *-ss*. Ugyancsak a mai írás és ejtés miatt került a névcikk élére a *Szűgyártó* a sokkal gyakoribb *Szűjártó* ellenében. A kiejtés akkor kapott nagyobb súlyt, ha egyik névalak nemcsak gyakoribb, de a magyar nyelvterület nagyobbik részén használatos, a helyesírási helyes pedig csak kisebb részén. Ilyen a *Hajdu ~ Hajdú, Kuti ~ Kúti, Vizi ~ Vízi* stb. Néha a helyesírási szabályszerű alakot a félreértés elkerülése is támogatta az írott családnevek között gyakoribb és az ejtésben is általánosabb alakokkal szemben: *Új ~ Ujj* stb. A névgyakoriság és a hagyomány együttesen döntött a *Szalai ~ Zalai, Szikora ~ Czikora* stb. esetében. Máskor a gyakoriság, az ejtismód (és a logikus írás) a hagyományt háttérbe szorította: *Sinka ~ Simka, Sinkó ~ Simkó* stb. Az íráshagyomány és a mai gyakoriság ellenére is a mai helyesírás és ejtés szerinti alak áll a névcikk élén a *Sós ~ Soós, Suszter ~ Schuszer, Szakáll ~ Szakál* stb. névváltozatoknál. Máskor a hagyomány és gyakoriság egybeesik a mai írással és ejtéssel szemben: *Seres ~ Sörös, Serfőző ~ Sörfőző, Vörös ~ Veres* stb. A legfontosabb helyesírási eltérésre, a régi írásmódhoz való ragaszkodásra két esetben találunk példát. Egyik a *-cz-* és *-c-* írása. A XIX. század végéig helyesírásunk vagy *-iz*-vel, vagy *-cz*-vel írta a *-c-* hangot. A családnevek túlnyomó többségében is *-cz-* szerepel, s ezeket az alakokat találjuk kiemelve a névcikkek élén is: *Czeplédi, Koczka, Laczkó, Kurucz* stb. A másik hasonló régies írásmód a név végi *-th* írása. Mindig *Baráth, Both, Németh, Tóth* stb. alakokkal találkozunk a címnevekben. A *-g* végűek esetében csupán a *Balogh* szerepel hagyományos írással a névcikk élén, a *Boldog, Csillag, Ördög* stb. nem.

Típusa

Ez a bekezdés összefoglalja a családnévről kialakított két legfontosabb megállapítást. Az egyik arra utal, hogy mi volt a közvetlen előzménye a családnévvé válásnak. A meghatározások azonosak „A családnevekről” című fejezetben felsorolt névcsoportokkal: apanévi, helynévi, népre, népcsoportra, társadalmi helyzetre, tisztségre, rangra, foglalkozásra, valahová való tartozásra, tulajdonságra utaló családnevek. Természetesen nagyon sok nevet nem lehet egyetlen csoportba beosztani. A *Gali*, *Keresztesi*, *Kolozsi*, *Lázi*, *Mihályi*, *Páli*, *Tamási* stb. családnév közvetlen előzménye lehet apanév (-i birtokjeles keresztnév) vagy származási hely (-i melléknévképzős helynév). Nem lehet előtteni, hogy a *Babos*, *Boros*, *Lencsés* stb. termelte vagy kedvtelve fogyasztotta a nevében levő terméket. A *Patkós*, *Süveges* stb. lehetett készítője vagy viselője a névben szereplő szónak. A *Bársony*, *Suba* stb. utalhat foglalkozásra, de ruhadarabra, viseletre, tehát külső tulajdonságra is. A *Kis* és *Nagy* utalhat termetre, magasságra vagyis külső tulajdonságra is, de életkorra, tehát belső tulajdonságra is. A *Császár*, *Király*, *Gróf*, *Érsek* stb. lehet valahová tartozásra vagy külső-belső tulajdonságra utaló is. A *Farkas*, *Medve*, *Sas* stb. lehetett apai név, de foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló családnév is. Végül pedig a nagy tömegben előforduló népnévi családnevek (*Cseh*, *Horváth*, *Németh*, *Oláh*, *Polák* stb.) legtöbbször nem abból a népből való származásra, elmagyarosodásra utal, hanem ahhoz a néphez való külső-belső hasonlóságra: öltözködésre, viseletre, viselkedésre, nyelvtudásra stb. Mindennek következtében ez az összefoglaló mondat a családnév előzményéről (eredetéről) csak tájékoztató jellegű lehet, mindenképp érdemes elolvasni az egész névcikket ahhoz, hogy pontosabb, árnyaltabb ismerethez jussunk a név lehetséges eredetével, eredetével kapcsolatban.

A „Típusa” bekezdés másik megállapítása a családnév nyelvi besorolására, nyelvi hovatartozására vonatkozik. Ez nem a végső etimológiát, tehát a név legkorábbi nyelvi eredetét, származását jelenti. Az ugyanis egyértelmű, hogy a *György* keresztnévként görög eredetű, a *Pál* latin, a *Susztér* közsóként német, a *Buda* helynévként szláv eredetű. Ezekből a nyelvi jelekből azonban a magyarban előbb közzavak, keresztnévek vagy helynevek lettek, és azután váltak a magyar nyelvben családnevekké. Az *Erdély* hiába magyar eredetű név, az abból alakított *Árgyelán* családnév román. A *schulteis* német közsóból magyar jövevényszó lett ’telepített falu bírása’ jelentéssel, *soltész* alakban. Ezekből a szavakból magyar családnév a *Soltész*, német pedig a *Schulteis*. Ugyanabból keresztnévből lehet magyar, német vagy bármely nyelvben családnév. A görög eredetű *Petrosz* keresztnévből a magyarban *Péter*, *Péteri*, *Péterfi*, *Péterfia*, *Peterka*, *Peterkó*, *Pete*, *Pető* stb., a németben *Peters*, *Perershon*, *Petermann*, *Petz*, *Petsch*, *Pötsch*, *Pötschke* stb., a szláv nyelvekben *Petera*, *Petrov*, *Petrovics*, *Petrovicsák*, *Peterkovski*, *Petrák*, *Petrasek*, *Petruska*, *Petrusek*, *Petrik*, *Petrikov*, *Petrikovics* stb. családnevek lehetnek. A nyelvi meghatározáskor tehát azt kell figyelembe venni, hogy mely nyelvben vált a nyelvi jel családnévvé.

Mindezek alapján megállapítható, hogy az 1230 családnévből 1058 magyar, s ezeket 6 313 271 személy viseli, az összes családnévvizsgálatban részt vevő magyar állampolgárnak 94,39%-a. Biztosan német név 73, s ez 153 329 magyar állampolgár neve, vagyis 2,29%. A szláv (szlovák, ukrán, szerb, horvát, szlovén) nevek száma 66, amit 146 747 magyar állampolgár visel, 2,19%. Biztosan román név csupán három, s ezt 3843 személy, 0,06% viseli. Végül volt a vizsgálatban 27 név, amelynek meghatározása bizonytalan (lehet magyar vagy német is, magyar vagy szláv, magyar vagy cigány, illetve román vagy szláv is), ezeket 61 582 személy, a neveik vizsgálatába bekerült népesség 0,92%-a viseli.

Változata

Új bekezdésbe kerültek és dőlt betűvel vannak szedve a nevek írás- és ejtészváltozatai. Ezeknek az előfordulási számadatai csak akkor vannak megadva, ha elérik vagy meghaladják a tízet. Ennek elsősorban a személyi jogok védelme az oka, vagyis ne lehessen pontosan ráismerni egy-egy személyre vagy családra. A számadat nélküli nevek lehetnek egy és kilenc előfordulás közöttiek. Itt találunk olyan neveket, amelyek a magyar családnevek kialakulása során egy-egy átmeneti alakban vagy csak egy-egy nyelvterületen kerültek följegyzésre, s megtartotta a család ezt az alakot. A *Stephan* > *István* nyelvtörténeti és nyelvjárási alakjai: *Estefán*, *Istiván*, *Isfan*, *Cséfán*, *Csépán*, *Csépány*, *Csippán* stb. Szép számmal akadnak olyan névalakok is, amelyek német, szlovák vagy román helyesírású alakban találhatók. Különösen az utóbbiak gyakoriak, ugyanis a román hangjelölés tér el leginkább a magyar ejtészmodtól. A Magyarországra áttelepültek az irataikban szereplő névalakkal válnak először állampolgárrá, majd névváltoztatási eljárással alakíthatják át neveiket a megszokott magyar formára. Például *Cete* [*Csete*], *Ciak* [*Csák*], *Ciasar* [*Császár*], *Cier* [*Cser*], *Cioca* [*Csóka*], *Ciomos* [*Csomós*], *Ciordas* [*Csordás*], *Djulai* [*Gyulai*], *Giener* [*Gyönyör*] stb. Mindezek a névalakok azért kerültek felsorolásra, mert a címnévvél, a névcikk elején megadott alakokkal teljesen azonos az etimológiájuk, magyarázatuk.

Az összevonások értelmét bizonyítja, hogy némileg megváltozik a gyakorisági sorrend az írásképek és az összetartozó nevek összeszámolása alapján. Az alábbi névsorok ezeket a változásokat mutatják a lista élén, vagyis az első 25 név vonatkozásában. Elsősorban a *Kis ~ Kiss, Balog ~ Balogh, Gál ~ Gaál, Szűcs ~ Szócs ~ Szűts, Veres ~ Vörös* változatok összevonásai változtatják meg a sorrendet.

Az eredeti gyakorisági sorrend   Az összevont névváltozatok alapján

1. Nagy	238 444	1. Nagy	241 928
2. Kovács	220 779	2. Kovács	223 808
3. Tóth	216 113	3. Tóth	222 228
4. Szabó	212 016	4. Szabó	216 377
5. Horváth	200 718	5. Horváth	203 765
6. Varga	139 197	6. Kiss	167 673
7. Kiss	133 621	7. Varga	140 709
8. Molnár	108 615	8. Molnár	109 233
9. Németh	93 499	9. Németh	97 943
10. Farkas	83 246	10. Balogh	97 309
11. Balogh	80 183	11. Farkas	83 681
12. Papp	53 621	12. Pap	68 991
13. Takács	53 138	13. Juhász	55 286
14. Juhász	52 268	14. Takács	54 102
15. Lakatos	45 460	15. Lakatos	45 830
16. Mészáros	40 858	16. Szűcs	42 048
17. Oláh	38 342	17. Mészáros	41 469
18. Simon	38 324	18. Oláh	38 570
19. Rácz	35 105	19. Simon	38 535
20. Fekete	34 982	20. Rácz	36 001
21. Szilágyi	31 892	21. Fekete	35 363
22. Török	27 096	22. Gál	35 056
23. Fehér	26 710	23. Vörös	33 578
24. Gál	25 816	24. Szilágyi	32 768
25. Balázs	25 734	25. Fehér	28 111

A lista végén azonban sokkal nagyobbak a különbségek. Az utolsó 25 név sorrendje egészen más a két névsorban.

Az eredeti gyakoriság szerint

Az összevont adatok alapján

1206. Raffael	958	1206. Karádi	1031
1207. Mácsai	957	1207. Kővágó	1031
1208. Némedi	957	1208. Szij	1031
1209. Szondi	957	1209. Hódos	1029
1210. Pados	956	1210. Diós	1028
1211. Ócsai	955	1211. Gregus	1028
1212. Bánfalvi	954	1212. Kovacsics	1026
1213. Rákosi	954	1213. Tarnai	1026
1214. Szórádi	954	1214. Berencsi	1025
1215. Véber	954	1215. Káli	1020
1216. Lőrinczi	953	1216. Bánhegyi	1019
1217. Csemer	951	1217. Karacs	1017
1218. Vigh	951	1218. Apáti	1016
1219. Szögi	947	1219. Bana	1016
1220. Turcsán	946	1220. Kerényi	1016
1221. Pócsik	945	1221. Mocsár	1015
1222. Szedlák	945	1222. Tüske	1011
1223. Ravasz	944	1223. Ludvig	1010

1224. Ruzsnyák	944	1224. Barsi	1007
1225. Rékasi	943	1225. Filó	1007
1226. Szirmai	942	1226. Gerhardt	1006
1227. Baumgartner	940	1227. Hetei	1004
1228. Gondos	939	1228. Czimmermann	1001
1229. Hóbor	939	1229. Borda	1000
1230. Bába	937	1230. Mándi	1000

Még ennél is többet mond az a tény, hogy ha a különböző írásváltozatok nem kerültek volna összevonásra, akkor nagyon sok, 187 név maradt volna ki a könyvből, mert nem érte volna el az ezres határértéket a nevek viselőinek száma. Olyan nevek nem kerültek volna be, amelyeknek nemcsak érdekes, de fontos is az etimológiája (*Bajzáth, Bató, Bezzeg, Bocskai, Bölcskei, Bujtor, Csikos, Csömör, Ficsor, Gellért, Göbölös, Gönczöl, Hadházi, Ipacs, Kazinczi, Labancz, Lőkös, Lövei, Pallag, Pós, Ravasz, Valkai, Varjas* stb.). Továbbá sokkal kevesebb lett volna a nem magyar nevek száma a könyvben, ugyanis a helyesírási bizonytalanságok miatt az idegen neveknek van a legtöbb írásváltozata, s egy részük csak összevonással éri el az ezres határt (*Alexa, Árgyelán, Becker, Ecker, Lechner, Lezsák, Mikola, Moldován, Paulovics, Petrovszki, Schultheisz, Schwarcz* stb.).

A változatok felsorolása után ezt a mondatot olvashatjuk: „Más változatokkal együtt összesen:”, majd egy szám követi a kettőspontot, s ez további magyarázatra szorul. A névváltozatok előfordulási számadatait (azokat is, amelyek nem érik el a tízet) összeadtam, s hozzájuk vettem azoknak a neveknek az adatait is, amelyek nem szerepelnek a névváltozatok között. Ezek elsősorban a betűjeles megkülönböztetésű nevek (*B. Nagy, C. Nagy, Cz. Nagy, Cs. Nagy, D. Nagy, E. Nagy; Nagy B., Nagy D., Nagy F.* stb.) és az összetételekben szereplő nevek (*Nagy Abonyi, Nagy Biblia; Nagy-Bandó, Nagy-Benkő; Ábel Nagy, Ács Nagy; Abai-Nagy, Ábrahám-Nagy* stb.). Természetesen nincsenek benne ebben a számban azok a nevek, amelyek a családnév alapját képező helynévben összetételezték képeztek (*Nagyalmási, Nagyatádi, Nagybacsoni, Nagyerdei, Nagyfalusi* stb.), sem a keresztnévvel vagy más közszavakkal teljesen összeforrott, egybeírt nevek (*Nagybalázs, Nagyberta, Nagygál, Nagygyőr, Nagygyörgy, Nagyvistók, Nagybiró, Nagyfejű, Nagyhajú* stb.). Vannak azonban olyanok, amelyek téves vagy hibás leírásúak a kapott családnévjegyzékben, de helyesbítéssel vagy kiegészítéssel logikusan és egyértelműen helyreállítható a helyes névalak (*Nayg, Nagx, N gy* stb.). Mindezeknek a neveknek az összege az a szám, amely a kettőspont után szerepel. Ebben tehát benne van valamennyi általam a névcikkbe tartozónak tartott név, bármilyen kapcsolatban vagy változatban viselik, illetve viselték születésükkor (tehát az asszonyoknak a leánykori neve). Amennyiben a címben szereplő névnek nem él egy alakváltozata sem, akkor természetesen ez az összesítés elmarad.

Eredete

A nevek eredetével foglalkozó rész a leghosszabb és legösszetettebb. Ennek egyik oka, hogy a közzsói előfordulástól mutatja be az életútját a neveknek Platónnak abból a megállapításából kiindulva, hogy minden név közzsóból ered. Néha azonban már nem vezethető vissza az etimológia addig a közzsőig, mert közben sokat változott a név, vagy kihalt az a nyelv, amelyben keletkezett. Ma már nem minden tulajdonnévre érvényes Platón elmélete, de a magyar családnevekre igen. A könyv készítése közben tehát megkísértem visszavezetni valamely nyelvnek a közzsáig valamennyi névnek az eredetét. Ebben a bekezdésben azután az olvasó megfordítva kapja a keresett név életútját, vagyis abból a közzsóból indul ki az eredet magyarázata, amelyből föltehetően a családnév kialakult. Ettől kezdődően minden alaki és jelentésbeli változást bemutat a név mai alakjáig. Erre a magyar személynévi föltárások, szótárak készítésekor csak a keresztnév esetében találunk kiváló példákat, mint éppen ennek a könyvnek a testvér kötete, a „Keresztnév enciklopédiája”⁸. Hogy sem az egyelemű személynév (pogány kori, egyéni nevek) szótára, az „Árpád kori személynévtár”, sem a történeti családnévtár, a „Régi magyar családnevek szótára” nem vállalkozott erre az eredetbemutatóra, annak több oka van. Az egyik elvi. Az említett szótárak tulajdonképpen történeti adattárak. Ennek a föladatnak akartak megfelelni, s annak tökéletesen meg is felelnek. Jóllehet az említett családnévtárban a névcikkek végén találunk utalásokat a jelentésre is, a név motivációjára (keletkezésének okára) is, de mivel csak magyar neveket tartalmaz, nem kellett hosszas kutatást végezni a jelentések megadásához. A helynévből eredő családnevek kutatói számára pedig rendelkezésre áll a kiváló „Földrajzi nevek etimológiai szótára”, amelyben folytathatja a keresgélést az érdeklődő. Ez a könyv azonban, amelyet most kezében tart az olvasó, nem a névkutatók (nyelvészek, történészek, néprajzosok és genealógusok) számára készült, hanem az érdeklődő, művelt nagyközönségnek. Nem az a célja tehát, hogy másik könyvhöz utasítsa az olvasót, hanem az, hogy elmondjon a névről mindent, amit el lehet mondani féloldali terjedelemben. Abból indul tehát ki, hogy melyik nyelvben, milyen közzsóból alakult a családnév alapja. Ez az alap lehet maga a közzső, de lehet egyéni név (pogány

kori egyelemű név), keresztnév vagy helynév: településnév, tájnév stb. A korábbi névtárak azért sem foglalkoztak behatóbban az idegen eredetű nevek etimológiájával, mert az egyik legfontosabb forrás, a török nevek adattára nem volt publikálva. A Rásonyi László fél évszázados kutatási eredményeit tartalmazó, kétkötetes, hatalmas könyv végre Baski Imre jóvoltából megjelent, s igen sok ótörök nevet tartalmaz pontos előfordulásával, alakváltozataival és jelentésével együtt. Ez új irányt mutat a jövő magyar névtani kutatásainak, s már ebben a könyvben is fölhasználást nyertek eredményei. Mindaddig ugyanis jóformán csak germán és szláv névetimológiai szótárakra hagyatkozhatott a magyar névtudomány. Természetesen megemlítve az eddigi magyarázatokat is, sok esetben az ótörök eredet lehetőségét is bemutatja ez a könyv. Mindennek következményeként ebben a részben található a legtöbb bizonytalanság, pontosabban: a több lehetséges magyarázat megemlítése, néha felsorolása. Legtöbbször határozott állásfoglalást nem találunk, mert nem is lehet eldönteni a többféle származtatás bemutatásakor az egyetlen helyeset. Bizakodjunk abban, hogy a további kutatások és adatföltárások igazolják majd egyik föltevés bizonyosságát, s megcáfolják a többi lehetőséget.

Egyes nevek magyarázatában tehát több etimológiát is találunk. Ezeknek a sorrendje általában a valószínűség fokozatait követi, vagyis az áll elől, amelyiket legelőbb elfogadnak, illetve amely legvalószínűbbnek tűnik. Amennyiben nem lehet dönteni két vagy több lehetőség valószínűsége között, akkor az időrendi sorrend érvényesül. Ez azt jelenti, hogy az a magyarázat áll a bekezdés élén, amelyik korábban keletkezett. A névalakok változási lehetőségeit a hangtörténeti szabályszerűségek támasztják alá. Ezek általában közérthető magyarázattal szerepelnek, de rendszerint zárójelben megtaláljuk ezeknek a változásoknak a tudományos szakkifejezések szerinti megnevezését is. A bekezdést legtöbbször a családnév mai jelentése zárja le, ami általában a motivációval, vagyis a névadás okával függ össze. Mivel ez sem mindig egyértelmű, az egyetlen végső etimológiával rendelkező névnek is lehet ma több jelentése. Például az *-i* végződésű *Bátori* családnév lehet az ősi *Bátor* keresztnévnek birtokjeles alakja, akkor a jelentése '*Bátoré*', vagy lehet a személynévből alakult településnévnek (*Bátor*, *Feketebátor*, *Kisbátor*, *Nagybátor* stb.) 'onnan/oda való' jelentésű képzős alakja, s akkor eredetre, származási vagy lakóhelyre utal. Különösen jellemző ez a foglalkozásnevekre. A sok *Kovács* név azzal is magyarázható, hogy a legkisebb településen is létfontosságú foglalkozás lévén, meggazdagodtak, szolgákat, béreseket, cselédeket tartottak, s a háztartásukban élők is megkaphatták a *Kovács* nevet.

Ez a bekezdés a legelsőként kikövetkeztethető közszo nyelvi eredetének meghatározásával kezdődik. Amennyiben az magyar, akkor ősi finnugor vagy jövevényszó jellegének föltüntetését is itt kapjuk meg. A ma is gyakori, világos jelentésű szavak kivételével a jelentését vagy jelentéseit is tartalmazza a szónak. Ezt követi az esetleges közbülső név (keresztnév vagy helynév) megadása, annak korhoz, korszakhoz kötődése (általában az Árpádok vagy Anjouk kora), előfordulási gyakorisága. A helynevek esetében azoknak a vármegyéknek⁹ a felsorolása, ahol ilyen néven település volt a Történelmi Magyarország területén. Ebben nagy segítségül szolgált a Csánki-féle helynévtár közelmúltban Ördög Ferenc által elkészített helynévmutatója. Az említett helynévtár éppen annak az időszaknak, a Hunyadiak korának településneveit tartalmazza, amikor a családnévek kialakultak Magyarországon. Ez a helynévmutató tette lehetővé, hogy sokkal több vármegyére lehetett utalni egy-egy családnév eredetének meghatározása esetében, mint amennyit a Kázmér-féle történeti családnévszótárunk felsorolhatott.

A név gyökerének kutatásakor sokszor idegen nyelvű előzményekhez jutunk. Ezek az idegen szavak (különösen a keresztnévek esetében) nem mindig latin betűs írásúak. Elsősorban a keresztnévek eredetének bemutatásakor héber vagy görög nevekre, szavakra kellett hivatkozni. A tudományos igény szem előtt tartása megkívánta ezeknek az eredeti alakban való bemutatását, de mindegyik mellett szögletes zárójelek [...] között ott találjuk a kiejtést is. Ugyanez vonatkozik a cirill betűs szláv eredetű nevek előfordulásaira is. Az ótörök nevek lejegyzése a modern fonetikus jelekkel történt a fönt említett nagy névtárban, ezeknek, de néha az ómagyar kori neveknek is a megközelítően helyes kiejtését hasonlóképpen megtaláljuk a név mellett szögletes zárójelek között.

Ebben a bekezdésben nagyon sok ismétlést találunk, ha a különböző névcikkeket egymás után olvassuk (Martyrologium Romanum, a latin *-us* végződés elmaradása, a magyar névadással keletkezett településnevek magyarázata stb.). Ennek oka egyrészt, hogy nem akartuk utalásokkal, másik névcikkhez való irányítással fárasztani az olvasót. Másrészt pedig tudjuk azt, hogy egy-egy érdeklődő általában csak a saját vagy legföljebb még néhány ismerőse nevét keresi a könyvben, tehát abban a névcikkben benne kell lennie minden ismeretnek a névről.

Elterjedtsége

A következő bekezdés a név földrajzi elterjedtségét mutatja a mai magyar nyelvterületen. A nevek helyhez kötése tehát nem lehet településre lebontottan pontos, de egy-egy nagyobb tájnak, néha még egy megyének is meg lehetett állapítani a jellegzetes családnevét, illetve egy-egy családnévről el lehetett dönteni, hogy hol, melyik régióban gyakoribb az előfordulása. Ennek megállapítása egyrészt a régi névlisták, adólajstromok, összeírások, anyakönyvek

adatai alapján történt, amelyeknek a felsorolása az „Általános és magyar névtan” című könyvben található. Másrészt vannak olyan névtani munkák, amelyek egy-egy terület (Göcsej, Kalotaszeg, Havasalja stb.) családneveit vizsgálják az országhatáron belül és kívül is.

Föl lehetett használni az egyetlen település családneveit felsoroló könyveket, füzeteket is. Ilyenek elsősorban Erdélyből, a helynevek gyűjteményei mellett a családneveket is felsoroló könyvekben állnak a kutatás rendelkezésére. Ezekből azonban csak nehezen lehetett következtetni egy-egy nagyobb táj névgyakoriságára.

Végül a telefonkönyvek segítettek a családnevek mai elterjedtségének, frekvenciájának megállapítását. Néhány adat számszerű vizsgálata arra utalt, hogy minden harmadik-negyedik család, általában tíz személy jut egy vezetékes telefonszámra s nevük megtalálható a megyei és az internetes telefonkönyvekben. Statisztikailag mintavételnek tekintve tehát elfogadhatók ezeknek az adatai általánosításra. Ugyancsak telefonkönyvekből lehetett sokszor következtetni a mai határainkon kívüliek családnév-gyakoriságára is.¹⁰

Kettős nevei

Kettős neveket csak akkor tartalmaz a könyv, ha azok száma meglepően sok a névcikkben szereplő családnévhez képest. Húsz-harminc előfordulás alatt ritkán szerepelnek kettős családnevek az itteni felsorolásban.

Névváltoztatás

A névváltoztatások egy részének felsorolása két célt szolgál. Az egyik a családkutatókat segíti. Amennyiben nem találják a név múltba vezető fonalát, megnézhetik a névváltoztatások között az eredeti neveknel a keresett előzményt. A másik cél a nevek gyakoriságának indoklása. Nagyon sokszor azért szaporodott meg egy-egy név, mert sokan választották névváltoztatáskor. Ugyanakkor ennek ellenkezője is igaz lehet: azért nem került az ezret meghaladó számú nevek közé némelyik, mert nagyon sokan megváltoztatták, lecserélték új névre a keresett nevet. Ebben a bekezdésben is állandóan ismétlődik a XIX. századra való utalás. Ennek az oka, hogy csak ebből az időből vannak közzétett adatok. Pontosabban 1893-ig tartalmazza a régi és az újonnan fölvetett neveket a „Századunk névváltoztatásai” című kötet.

A XX. századból egyrészt nincsenek hozzáférhető és fölhasználható adattárak, másrészt a személyi jogok védelme (érthetetlen módon) nem engedélyezi a mai nevek megváltoztatásának közlését. Jóllehet minden szempontból az lenne az érdeke a névváltoztatónak, hogy azonosítsák a régi nevével (hacsak nem bűnelkövetés miatt változtatott nevet). A megváltoztatott nevek sorrendje az új névhez való viszonyt tükrözi. Minél nagyobb az eltérés, annál hátrébb került a régi név a sorrendben. Elöl azok állnak, amelyek tükörfordítások, vagy részben azok, illetve sok elemében azonosak az új névvel. Ezeket követik az azonos kezdőbetűjű nevek, végül pedig a semmiben sem hasonlóak következnek betűrendben. A lecserélt nevek felsorolása nem teljes, mert ennek a könyvnek a kereteit szétfeszítette volna a néha a százat is meghaladó régi nevek felsorolása. Általában a névcikk elején található nevet vették föl a névváltoztatók, de akad néhány esetben a fordítottja is: azt a nevet változtatták meg, amelyről a névcikk szól.

* * *

Természetesen nem szerepel minden egyes névcikkben valamennyi bekezdés. Ahol nem volt megtalálható a név kettős neveken, vagy húsz-harminc adatnál kevesebbszer fordult elő, ott ez a bekezdés elmaradt. Ugyancsak értelemszerűen kimaradt a névváltoztatás bekezdése, ha sem a névcikk élén szereplő névre vagy erről a névről nem történt változtatás a XIX. század folyamán. Ez azonban nem zárja ki, hogy a XIX. század végén vagy a XX. században fölveették a nevet, vagy megváltoztatták másra.

¹ A történésnevek, mint egyetlen esemény pontos azonosítói (identifikálói) a legtöbb nyelvben tulajdonnevek. A magyarban az érvényben lévő helyesírási szabályzat szerint ezek kisbetűsek, ugyanakkor a szakmai helyesírás eltérhet a mindennapos változattól. Így ebben a könyvben az eseményneveket (Honfoglalás, Tatárjárás, Szabadságharc, Kiegyezés stb.) nagybetűs kezdettel találhatjuk meg (elegendő téve a szerző külön kérésének – a szerk.).

² Szerencsés kivételek közülük Janitsek Jenő és munkatársainak közleményei, amelyek nagy része számszerűen is megadja százánál több erdélyi település XX. század végi családneveit a helynevek aprólékos felsorolása mellett, de ezek sem alkotnak összefüggő teljes földrajzi egységet.

³ Például az AfI « [ābd] jelentése 'szolga', az \BMŽ AfI « [ābd el fātāh] pedig azt jelenti: 'a csatában győztes, hódító (Allah) szolgálja'. Ezt a fent említett családnevek listájában megtaláljuk *Abdel*, *Abd-el*, *Abd-el Fattah*, *Abd-el Fattah Mahmoud*, *Abdelfattah Ferig*, *Abdel-Fattah Salem* alakokban, de van végig egybeírt *Abdelsalemmohamed* név is. Megállapíthatatlan, hogy

ezek közül valamennyi családnév-e, vagy az egyéni személynév is bekerült a családnevek listájába, amikor volt még ezeken kívül is egy vagy több egyéni neve a listában szereplő személynék.

⁴ A következőkben Károli Gáspár fordításában, az 1590. évi kiadás alapján olvashatók az idézetek a Bibliából.

⁵ Az oklevélből való idézetek mind Fehértói Katalin „Árpád-kori személynévtár (1000–1301)” című könyvéből valók. Visszakérésük a nevek betűrendje alapján lehetséges.

⁶ A pravoszláv egyházhoz tartozó keleti szláv nyelvterületen a birtokjeles (-ович ~ евич [-ovics ~ jevics], nőknél -овна ~ -евна [-ovna ~ jevna] végződésű) apanév hivatalosan is bekerült a személynévbe, s azoknak is föl kell venniük, akik eredetileg ezt nem használták. Amióta Kárpátalja a Szovjetunió része lett, az ott élő törzsökös magyaroknak is hivatalosan használni kell az имя отчество [imja otcseszivo] közbülső apai nevet. De még az ideiglenesen ott tartózkodó külföldiek irataiba is beillesztik. Így például Balogh Lajos nyelvész ungvári vendégtanársága idején hivatalosan Паëи Паëиович Балог [Lajos Lajosovics Balog] lett. Az ott élő magyarok megpróbálták hozzáalakítani azelőtti névhasználatukhoz, s vagy az oroszos Ujlaki Joszip Joszipovics, Nagy Ibolya Mihajlovna alakot, vagy az ősi birtokjelet alkalmazták: Béres Kálmán Jánosé, Bátor Margit Benjáminé. Általában a temetőkben találhatók így, latin betűkkel a fölíratok. (A cseh és szlovák nyelvben kötelező nőnévi -ová végződés nem tartozik ide.)

⁷ A Történelmi Magyarország nevet helynévnek, a Kárpátok és nagyjából a Száva, valamint az Adriai-öböl által határolt terület nevének tekintem, s tulajdonképpen „Nagy-Magyarország” helyett használom a következőkben. Ennek értelmében helynévként nagy kezdőbetűvel írom a továbbiakban is. A Kárpát-medence nem fűdi pontosan a Történelmi Magyarország földrajzi területet, hiszen a „medence” nem foglalja egyértelműen magába a Dráva–Száva közét, és semmiképpen sem terjedhet ki a Történelmi Magyarország délnyugati karsztvidékére. Ugyanígy földrajzi egységnek tekintem a Török Hódoltság területét is. Jóllehet ennek is változott időnként a nagysága (éppen úgy, mint Erdélyé), a középiskolákban is használt történelmi atlaszok által a Török Hódoltság néven megjelölt terület közismert.

⁸ Ennek és a következőkben említett könyveknek a bibliográfiai adatai megtalálhatók a könyv végén levő „Források a családnevek magyarázatának és elterjedésének vizsgálatához” című fejezetben.

⁹ **Vármegye** és **megye** között a különbség történeti alapokon nyugszik. A korábbi „vármegye” olyan közigazgatási egység volt, amelynek központja egy „vár”, ahol a király által kinevezett ispán székel, és ellátta az igazságszolgáltatási és katonai feladatokat. Később a királyi vár központi szerepének megszűnése után sokszor el is maradt a megnevezésből e „vár” szó, 1945-től kezdődően pedig már hivatalosan is csak a „megye” kategória él a hivatalos nyelvhasználatban. A „vármegye” tehát a családnevek keletkezési idejének (XIV–XV. század) közigazgatási területeire, a „megye” pedig a mai közigazgatási egységekre, területekre vonatkozik.

¹⁰ Itt mondok köszönetet mindazoknak, akik hozzásegítettek a magyar nyelvterület majdnem összes telefonkönyvének a birtoklásához és használatának lehetőségéhez. Neveiket felsorolni már csak azért sem tudom, mert néhányuktól úgy kaptam meg adományait, hogy a nevüket sohasem tudtam meg. (Újvidéken az egyetem magyar tanszékén tartott előadásom végén kértem a hallgatóktól telefonkönyveket, s másnap reggel 12 darab várt az asztalon.) Másrészt pedig több tucatra menne telefonkönyv-adományozóim neveinek száma, akik közül akaratlanul is kifelejténék egyet-kettőt, s megelőzendő a sértődéseket, együttesen vagyok hálás valamennyiüknek önzetlen segítségükért.

A, Á

Abonyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Abonyi* 1475. Más változatokkal együtt összesen: 1541.

Eredete Az *Abony* településnév talán az ótörök 'apa' jelentésű **Aba* névből keletkezett. Előbb magyar *-n* kicsinyítő képzővel magyar személynév alakult a török jövevénynévből (**Abon*), majd az *-n* a név végén sok nyelvjárásban *-ny*-nyé vált (palatalizálódott), így jött létre a mai *Abony* változat. Ezután magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett belőle Baranya, Csanád, Heves, Külső-Szolnok, Zemplén vármegyében. Bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s így eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége Pesttől keletre, délkeletre gyakoribb.

Kettős nevei Az *Abonyi-Tóth* (63) névkapcsolatban gyakori.

Névváltoztatás A XIX. században több *Abeles*, néhány *Aigner*, *Alexander*, *Alt*, *Szarvák*, *Weisz* nevű család magyarosított és egy *Abonya* nevű család változtatott *Abonyira*.

Ábrahám

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ábrahám* 4593, *Abraham* 20, *Abrahám*, *Ábráhám*, *Ábrahán*, *Abram*, *Ábrám* 67, *Abrán* 19, *Ábrán* 81, *Ábrány* 61. Más változatokkal együtt összesen: 5271.

Eredete A bibliai héber eredetű *~hrba* [áhv ráh háhm (ávrahám)] jelentése 'a sokaság Atyja', de ezt újabban népies etimológiának tartják, s 'az Atya magasztos' jelentést tulajdonítanak neki. A Martyrologium Romanumban (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvében) *Abraham* alakban található, s így terjedt el az egész keresztény világban. Egyes keleti szláv nyelvekben és a magyar nyelv korai szakaszában azonban a *-h*-hangot nem ejtették, így *Abram* ~ *Ábrám* ejtések is létrejöttek, amely változatokkal a családnevek között máig találkozunk. (Ez nem azonos a bibliai *Abram* névvel, amit a Teremtés könyve szerint Isten megváltoztatott, s nem is vált keresztnévvé). A név végi *-m* képzési helye egyes magyar nyelvjárásokban hátrébb tolódott, vagyis olykor *-n* és *-ny* lett: *Ábrán* ~ *Ábrány*. Mint minden népszerű keresztnévből, sok apai családnév lett belőle. Jelentése 'Ábrahám nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Az *Ábrahám* a Dunántúl nyugati részén, főleg az Őrségben (Felsőőr környékén), valamint az Alföld déli részén, különösen Szeged vidékén és Erdélyben gyakoribb.

Kettős nevei Az *Ábrahám-Furus* (100) és az *Ábrahám-Tandari* (94) névkapcsolatban sokszor előfordul.

Névváltoztatás Névmagyarosításra csak *Ábrahámfy* alakban vette igénybe egy *Abránovics* nevű a XIX. század folyamán.

Ács

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Ács* 9030, *Áts* 122, *Atsch*, *Alcs*. Más változatokkal együtt összesen: 9437.

Eredete Magyar *ács* szavunk ótörök eredetű, s **aḡačči* [áháčcsi] lehetett az eredeti alakja, jelentése pedig 'mindenféle faanyaggal foglalkozó munkás' volt az átvételkor (tehát az asztalosok, bognárok is beletartoztak). Ez később, a középkorban szűkült le a mai 'tetőszerkezetet, állványt fából fölépítő mesterember' jelentésre. Mint foglalkozásnév igen gyakori családnév lett, s az első névhasználó foglalkozására vagy ilyen foglalkozású személyhez való tartozásra (rokonságra, szolgálai, jobbgáyi viszonyra stb.) utal. Az *Alcs* alakban az *-l-* (a *bót* > *bolt*, *vót* > *volt* mintájára) téves betoldás eredménye, amely néhány esetben rögzült az írásban, mivel a családnevek kialakulásakor még nem volt egységes helyesírási szokás.

Elterjedtsége A Dunán túl és az északkeleti országrészben gyakoribb.

Kettős nevei Az *Ács-Sánta* (70) és az *Ács-Szabó* (32) családnévben többször megtalálható.

Névváltoztatás Sok *Zimmermann*, néhány *Henrick*, *Kunicsek*, *Topán* és egy *Kovács* nevű család a XIX. században az *Ács* nevet vette föl.

Ádám

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ádám* 8337, *Adam* 35, *Adám*, *Ádam*, *Ádány* 149. Más változatokkal együtt összesen: 8547.

Eredete A bibliai héber *~da* [*áh dāhm* (*Ádām*)] jelentése 'ember' vagy 'föld', esetleg 'vörös föld'. Mint az Isten által teremtett első ember neve lett ismertté. A latin *Adamus* alakon át vált keresztnévvé a keresztény világban. A magyarban elmaradt a latin *-us* végződés, s magánhangzói megnyúltak. A név végi *-m* több nyelvjárásban hátrébb képződött, *-n* vagy *-ny* lett belőle. Már az Árpád-korban igen népszerű keresztnév volt, így apanévként vált gyakori családnévvé. Jelentése 'Ádám' nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen Erdélyben gyakori. A dunántúli és a palóc nyelvjáráshoz jellemző az *Ádány* ejtés.

Névváltoztatás Önállóan erre a névre nem magyarosítottak a XIX. században, de igen érdekes, hogy egy *Káyn* nevű az *Ádámfy* nevet vette föl 1844-ben.

Adorján

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Adorján* 2476, *Adorjan*, *Ádorján*, *Adorán*, *Odorán*. Más változatokkal együtt összesen: 2496.

Eredete Alapszava, a *Hadria* két várost is jelölt a Római Birodalomban. Eredete bizonytalan. Talán az *Adda* 'hozzáad' vagy *Adriua* 'hozzáfolyó' jelentésű patakocskák nevéből alakult. A városok egyike Közép-Itáliában *Hadrianus* császár ősi fészke volt (a császár neve is innen ered). A másik egy gazdag kereskedőváros, amely valamikor a Pó torkolatánál volt, de később a folyó feltöltődése következtében a tenger partjától beljebb került. Erről a városról kapta nevét az *Adriai*-tenger, illetve tengeröböl.

Mindkét település lakosai és az onnan elszármazottak is megkaphatták a latin *Hadrianus* nevet, aminek jelentése 'Hadria városából való, *hadriai*'. Ez több szent és pápa neve volt, majd az egyházi névkincs révén magyar keresztnévvé vált. A szókezdő *H-* sok nyelvben, már a középkori latinban, s a magyarban is elnémult (mint pl. a latin *hora* > magyar *óra* szóban). A *Martyrologium Romanum* (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyve) *Adrianus* alakban tartja számon az ily nevű szenteket. A *-drj-* mássalhangzó-torlódást a magyar nyelv ejtéskönnyítő *-o-* közbeiktatásával oldotta föl, a latin *-us* végződést pedig elhagyta. Így alakult ki az *Adorján* keresztnév, amiből apára utaló családnév lett 'Adorján' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de az Alföldön ritkább, az Őrségben, Felsőőr környékén és Székelyföldön pedig gyakoribb.

Névváltoztatás Elég sok, köztük több *Adler*, *Auspitz*, *Austerlitz* nevű család magyarosított erre a XIX. század folyamán.

Agárdi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Agárdi* 1214, *Agárdy* 59. Más változatokkal együtt összesen: 1308.

Eredete Alapszava, a vitatott eredetű, kutyafajtát jelentő (ötörök vagy szláv) *agár* szavunk olyankor válhatott helynévvé, amikor királyi vadászatok céljaira sok agarat tartottak egy-egy településen. Ekkor megkapta a falu a 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű *-d* képzőt (de volt *Agaras* és *Ebes* nevű falu is). Ugyanakkor az *agár* szó magyar személynévvé is vált az Árpád-korban, s így vehette föl a *-d* kicsinyítő képzőt (*Agárd*). Magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé változott. Tehát két úton is kialakulhatott az *Agárd* helységnév Fejér, Nógrád, Tolna, Zemplén vármegyében. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Duna–Tisza közén, Kecskemét környékén és a Hajdúságban, Debrecen vidékén gyakoribb.

Kettős nevei Az *Agárdi-Nagy* (33) névben többször megtalálható.

Agócs

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Agócs* 2922, *Agóts*, *Ágócs*, *Agocs* 69, *Agocs*, *Agots*. Más változatokkal együtt összesen: 3014.

Eredete A latin *Augustus* személynév jelentése 'fenséges, tiszteletre méltó'. Ebből alakult még a latin nyelvben az *Augustinus* 'Augustushoz tartozó' jelentésű név, amelyet több mártír és szent viselt. Így keresztnévként elterjedt az egész keresztény világban, s *Agoston* ~ *Ágoston* alakban a középkori Magyarországon különösen kedvelt név lett. Ennek két szótagú rövidülése (*Ago-*) kiegészülhetett a *-cs* kicsinyítő képzővel, vagy egy szótagú rövidülése (*Ag-*) megkaphatta az *-ó* + *-cs* kicsinyítő képzőt. Először egyéni név volt, majd apanévként 'Agócs' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel családnév lett belőle.

Elterjedtsége Általában Pesttől keletre, különösen Heves megyében és a nyelvterület déli részén: Baja környékén és Délvidéken gyakoribb.

Ágoston

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ágoston* 4427, *Agoston* 17, *Ágaston*, *Ágostony*, *Agostom*. Más változatokkal együtt összesen: 4475.

Eredete A latin *Augustus* név jelentése 'fenséges, tiszteletre méltó'. Ebből alakult még a latin nyelvben az *Augustinus* 'Augustushoz tartozó' jelentésű név, amelyet több mártír és szent viselt. Így keresztnévként elterjedt az egész keresztény világban. Hazai nagy népszerűsége az akkor Magyarországhoz tartozó dalmáciai Trau (ma Trogir) városában 1262-ben született Gazdotti Szent Ágoston zágrábi püspökségéhez köthető, aki Károly Róbert uralomra jutását segítette. A magyar nyelvben a név ejtése nagymértékben megváltozott, a latin *-us* végződés is elmaradt. Így jött létre az *Ágoston* névalak. A szó végi *-n* főleg a dunántúli és palóc nyelvjárásokban *-ny*-nyé vált (palatalizálódott), ami az *Ágostony* alakot eredményezte. Az így kialakult keresztnevékből minden változtatás nélkül az apa nevére utaló családnévek lettek, s jelentésük 'Ágoston' nevű személy fia, leszármazotta' volt.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen elterjedt, de a déli és keleti részekén, különösen Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században *Augustin* és *Martinek* családnévűek változtattak erre.

Ajtai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ajtai* 1475, *Ajtay* 100. Más változatokkal együtt összesen: 1577.

Eredete Alapszava az erdélyi Háromszékben levő *Ajta* ~ *Ahta* patak. Ennek a neve az ótörök *âştin* [*âchtin*] 'arany' jelentésű szó személynévi *-a* képzős alakjából, vagy valamely *Acht-* kezdetű (*Achter*, *Achtermann*, *Achtmann*) germán személynév egy szótagra rövidült alakjából jött létre. Ez utóbbi jelentése 'hátsó, hátul levő' vagy átvitt értelemben 'száműzött, kiközösített'. Az *-a* birtokjel a magyarban került hozzá a névhez, s így jelentése 'Achté, Acht birtoka, tulajdona' lett. Az a földterület, amelyen a patak átfolyt, megkapta az *Ajta* ~ *Ahta* nevet. Partján három *Ajta* nevű település is a patak nevét viselte. Ezek valamelyike az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel vált eredetre, származási helyre utaló családnévvé.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, különösen Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században egy *Tringer* nevű család vette föl névmagyarosítási céllal.

Albert

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Albert* 4421, *Alberth*, *Alabert* 41. Más változatokkal együtt összesen: 4504.

Eredete A germán *adel* 'nemes' és *brecht* 'fényes' jelentésű közszavakból összetett keresztnévnek még a németben létrejött az összevonása *Adelbrecht* > *Alber* ~ *Albert* formára. Ennek latinósított alakja *Albertus* volt, s kedvelt keresztnévvé vált az Árpádok és Anjouk korában Magyarországon is. Ebből a latin *-us* végződés szabályos elmaradásával alakult ki a későbbi magyar *Albert* keresztnév. Mint apanév minden végződés nélkül családnév lett, s jelentése 'Albert' nevű személy fia, leszármazotta'. A mai Magyarországon igen sok (852) az *Albrecht* családnévűek száma, de ez aligha tekinthető magyar névalakulatnak, ezért külön névnek tekintjük.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de Erdélyben, különösen Kalotaszegen és az ausztriai Örségben gyakoribb.

Névváltoztatás Csak *Alberti* alakban választotta több *Abeles* nevű család a XIX. században.

Aleksza

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Aleksza* 106, *Alexa* 755, *Aleksa*, *Alaksza* 31, *Alaksa* 34; *Oleksza* 41, *Olexa* 186, *Oleksa*. Más változatokkal együtt összesen: 1164.

Eredete A görög eredetű, 'védelmező, segítő' jelentésű 'Ἀλεξιος [*Álëksziosz*] keresztnév latinosított *Alexius* alakban került be a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe). Ennek a szláv nyelvekben használatos *Aleksz* formája az *-a* egyes számú birtokos eset ragjával megtoldva 'Alex nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű lett, s így vált gyakori apai családnévvé. Az *A*-kezdetűek szlovák, az *O*-kezdetűek pedig ruszin alakulatok. A magyar nyelvhasználatban a magánhangzó-harmónia megteremtése céljából néhány esetben *Alaksza* ~ *Alaksa* lett az ejtése, de akkor sem tekinthetjük magyar névnek, mert az *Alexius* keresztnév magyar megfelelője az *Elek* lett.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén és Békés megye szlovák eredetű településein gyakoribb. Különösen sok örmény származású magyar család viseli, akik vándorlásuk során vettek föl különböző nyelvekből családneveket.

Alföldi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Alföldi* 1423, *Alföldy* 82, *Alföldi* 11, *Alfeldi*. Más változatokkal együtt összesen: 1543.

Eredete Az *alföld* közszo igen korai, már a XIII. századtól adatolt. Magasabb helyről nézve viszonyítási helynév. Először (a XV. századtól kezdetétől) az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel ellátva mélyebben fekvő helyről való származásra utaló családnévvé vált. A *Nagyalföldre* vonatkozó *Alföld* tájnév csak a XVI. századtól fordul elő. Az ekkori, majd a következő századokban megnövekvő népmozgalmak következtében megszorodott az *Alföldi* családnevek száma a Nagyalföldről elmenekülők újonnan kapott neveivel (később pedig a névmagyarosításokkal).

Elterjedtsége Az északi és északkeleti nyelvterületen lett gyakoribb a név, de a Duna déli szakasza mellett is találkozunk vele.

Névváltoztatás A XIX. század folyamán sokan, különösen *Ausländer*, *Holländer*, de *Hainis*, *Jursonits*, *Virga* nevűek is magyarosítottak erre, és egy *Buzi* nevű család vette föl.

Almási

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Almási* 4669, *Almasy* 233, *Almasi* 14, *Almási* 13, *Almássy* 270. Más változatokkal együtt összesen: 5254.

Eredete Ótörök eredetű *alma* szavunkból 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű *-s* képzővel alakult az *Almás* településnév, amely 31 különböző vármegyében fordult elő a Történelmi Magyarországon. Bármelyikből keletkezhetett 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév.

Elterjedtsége Az *Almás* településnév nagy gyakorisága következtében az egész magyar nyelvterületen megtalálható, de a Dunától nyugatra és délre ritkábban fordul elő.

Névváltoztatás A XIX. század folyamán igen sokan, elsősorban *Apfel*, *Apfelbaum*, *Apfeltaller*, de *Mencser*, *Nuszticziusz*, *Poszpischill*, *Reichenfeld*, *Tauber* nevűek is magyarosítottak erre.

Ambrus

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ambrus* 5449, *Ambarus*, *Ambrusch* 22, *Ambrús* 16; *Ambruzs* 336, *Ambrúzs* 41, *Ambrusz* 136; *Ambros* 14, *Ambrosch* 11, *Ambrosz*, *Ambrósz*, *Ambróz* 14. Más változatokkal együtt összesen: 6087.

Eredete A görög eredetű, 'halhatatlan' jelentésű 'Ἀμβρόσιος [*Ámbrósziosz*] keresztnév latin *Ambrosius* változatának középkori ejtésű változata *Ámbrosius* (a klasszikus latinban ejtett *-sz-* a középkorban *-s-* lett). A név végi latin *-us* ~ *-ius* végződés elhagyásával alakult ki a magyaros *Ambros* ~ *Ambrus* forma. Az *Ambarus* az *-mbr-* mássalhangzó-torlódás föloldásával, ejtéskönnyítő *-a-* betoldásával jött létre. Mind az Árpádok, mind az Anjouk korában gyakori keresztnév volt, s apanévként minden változtatás nélkül gyakran lett belőle családnév 'Ambrus' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de Erdélyben és különösen Kalotaszegen gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Fleischner* és *Paszternák* családnév erre magyarosított a XIX. században.

Andó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Andó* 1492, *Ando* 21. Más változatokkal együtt összesen: 1534.

Eredete A görög eredetű, 'emberi, férfias' jelentésű $\square\nu\delta\rho\epsilon\iota\omicron\varsigma$ [*andreiosz*] szóból a görögben $\prime\text{Ανδρ}Ξ\alpha\varsigma$ [*Andreász*] személynév lett, amely az ugyanolyan latin *Andreas* alakon keresztül igen gyakori keresztnévvé vált a keresztény világban. A magyar nyelv a névben levő *-ea-* magánhangzó-találkozást (hiátust) kiküszöbölte, s *András* lett belőle. Ennek egy szótagra rövidült alakja (*And-*) magyar *-ó* kicsinyítő képzővel ellátva gyakori névváltozat volt a XV–XVI. századtól. Ez minden változtatás nélkül *'Andó* nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű apára utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti részén, a Dunától keletre gyakoribb. Rövid *-o-*ra végződő alakja főleg palóc nyelvjárási területen fordul elő.

Névváltoztatás Az Árpád- és Anjou-korban csak *Anda* változatával találkozunk, s névmagyarosításra is csak ezt használták föl a XIX. században.

András

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *András* 1605, *Andras* 21. Más változatokkal együtt összesen: 1627.

Eredete A görög 'emberi, férfias' jelentésű $\square\nu\delta\rho\epsilon\iota\omicron\varsigma$ [*andreiosz*] szóból alakult az $\prime\text{Ανδρ}Ξ\alpha\varsigma$ [*Andreász*] személynév, amely a latin *Andreas* közvetítésével került be a keresztény világ névkincsébe, s jutott el így Magyarországra is. Itt megmagyarosodott: az *-ea-* magánhangzó-találkozást (hiátust) az *-e-* hang kivetésével a nyelv megszüntette, a középkori hazai latin kiejtés szerint *-s-*sel ejtette és írta a nevet, melyről néha lemaradt az ékezet is. A középkorban nagyon gyakori keresztnév volt, s apanévként minden változtatás nélkül családnév lett belőle *'András* nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Andraschuk*, *Magász* nevűek vették föl magyarosítás céljából a XIX. században.

Andrási

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Andrási* 2493, *Andrásy* 79, *Andrássi* 45, *Andrássy* 388. Más változatokkal együtt összesen: 3010.

Eredete A görög 'emberi, férfias' jelentésű $\square\nu\delta\rho\epsilon\iota\omicron\varsigma$ [*andreiosz*] szóból alakult az $\prime\text{Ανδρ}Ξ\alpha\varsigma$ [*Andreász*] keresztnév, amely a latin *Andreas* közvetítésével került be a keresztény világ névkincsébe, s jutott el így Magyarországra is. Itt megmagyarosodott: az *-ea-* magánhangzó-találkozást (hiátust) az *-e-* hang kivetésével a nyelv megszüntette. A középkori hazai latin kiejtés szerint *-s-*sel ejtették és írták a nevet.

Az *András* keresztnév igen gyakori volt az Árpádok és Anjouk korában, így nagyon sok *-i* birtokjellel ellátott, *'Andrásé*, *András* nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű családnév alakult belőle.

Néhány *Andrásfalva*, *Andrásháza* és *Andráshida* nevű településünk is volt Kolozs, Komárom, Küüllő, Somogy, Ugocsa, Valkó, Zala, Zemplén vármegyében, amelyeknek utótagja elmaradhatott, s az *András* névelem megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s így is családnév keletkezhetett. Mivel ez a névelemelhagyás nem volt gyakori jelenség, inkább keresztnévi eredetűnek tarthatjuk az *Andrási* családneveket.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen elterjedt. Az *-y* végű változat az északi és nyugati, az *-i* végű pedig a keleti nyelvterületen volt gyakoribb. A két *-ss-* használata a XV–XVI. századi följegyzésekben fordult elő többször.

Névváltoztatás Igen sokan, elsősorban *Andrasics*, *Andraschuk*, *Andre*, *André*, *Andresz*, *Andrész*; *Ondrej* nevűek magyarosítottak valamelyik alakjára a XIX. században.

Angyal

Típusa Apanévi eredetű vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Angyal* 4317, *Angel* 131, *Anghel*, *Angely*. Más változatokkal együtt összesen: 4475.

Eredete A görög 'hírhíró, követ' jelentésű $\acute{\alpha}\gamma\gamma\epsilon\lambda\omicron\varsigma$ [*àngēlosz*] szó a latin *Angelus* alakban gyakori személynév lett. Ez olasz közvetítéssel *Andzselo* formában került hozzánk, s alakult a magyar *Angyal* keresztnévvé. Az Árpád-korban sokkal gyakoribb volt, mint az Anjou-korban, később egyre csökkent a férfiak körében az *Angyal* keresztnévűek száma (a XVI. századtól pedig mint női név tűnik föl *Angela* formában). Ez arra enged következtetni, hogy az *Angyal* családnevek már a XIV–XV. században kialakulhattak éppen úgy, mint a többi egyéni névből lett családnév, s jelentése akkor *'Angyalé*, *Angyal* nevű személy fia, leszármazotta' volt.

Ugyanakkor az *angyal* közszóból külső-belső tulajdonság metaforikus megnevezéseként (olyan szép, jó, kedves, áhítatos, mint az *angyal*) is lehetett ragadványnév, abból pedig később családnév. (Pl. a XVIII. század végén *Angyal* Bandi híres betyár polgári neve Ónody András volt, de állítólag a szépsége okán először a szeretőjétől megkapta az *Angyal* ragadványnevet, majd így emlegették országszerte.)

Elterjedtsége A nyelvterület észak, északkeleti felében, különösen a régi Abaúj vármegye területén gyakori

Névváltoztatás Az *Engel* nevűek tömegesen magyarosítottak a XIX. században *Angyalra*, de volt köztük *Englert*, *Liscsevits* és egy *Bella* nevű is, akinek a névváltoztatási oka nem derült ki.

Antal

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Antal* 16 558, *Antall* 10, *Antaly*. Más változatokkal együtt összesen: 16 622.

Eredete Egyesek ismeretlen etimológiájúnak tartják az *Antal* nevet. Mások a görög 'bátor, merész' jelentésű *ἄντινοος* [*ántinoosz*] szóból származtatják, mely több görög és római néven keresztül nemzetségnévvé lett a Római Birodalomban. Mai nevünk közvetlen forrása mindenképp ez az *Antonius* nemzetségnév, amely igen népszerű volt a kereszténység első századaiban, és ötvennél több martirológiumi szent viselte. Így gyakori keresztnévvé válhatott világszerte. Nálunk is sokszor előfordult az Árpádok és Anjouk korában. Már a XIII. század elején megindult a magyarban az *n > l* hangváltás és az *o > a* nyíltabbá válás (*Antalius* ~ *Anthaleus*), a század végére pedig a latin *-ius* végződés elhagyása is bekövetkezett. Így *Antal* alakban vált általánossá. Apára utalva gyakori családnév lett belőle 'Antal nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Az *Antaly* alakok lehetnek palóc nyelvjárásai ejtésűek, de az *Antali* név írásváltozatai is.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de Erdélyre különösen jellemző.

Névváltoztatás Jó néhányan, *Anton*, *Adler*, *Kohn*, *Singer*, *Spitzer* nevűek névmagyarosítási céllal vették föl a XIX. században.

Apáti

Típusa Helynévi eredetű vagy valahová tartozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Apáti* 791, *Apáthi* 20, *Apáthy* 142. Más változatokkal együtt összesen: 1016.

Eredete Az arámi 'atyá' jelentésű bibliai héber *aba* [*ábá*] alakon át került a görögbe, ahol az *ἄββας* [*ábbász*] szó már 'egyházi tisztségviselő, apát' jelentésű lett. Ez a német *Abt*, olasz *apate* vagy délszláv *opat* szavakon keresztül *apát* formában a magyarba is bekerült. Valószínűleg közvetlenül a szlovén volt az átadó nyelv. Papi, *apáti* birtokokon épült település kaphatta meg a nevet, de csupán egyetlen *Apát* nevű helységről tudnak forrásaink, s ez *Meszesapát* Közép-Szolnok vármegyében. Az *apát* közszóhoz azonban hozzájárult az *-i* birtokjel, és így már nagyon sok (főszáznál több) *Apáti* nevű település volt a Történelmi Magyarországon, amelyeknek jelentése: 'apáté, az apát/apátság tulajdona'. Ezek bármelyikéből lehetett eredetre, származási helyre utaló családnév az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel. A név végére került két *-ii*-ből (*Apátii) természetesen az egyik *-i*- kiesett, vagyis a családnév is *Apáti* lett.

Mivel az *-i* képző jelentése 'valahová tartozó' is, az *Apáti* családnevek 'az *apát* birtokán élő, dolgozó, *apátsági* jobbágyság' jelentésűek is lehetnek. Ekkor egy kisebb közösségre, társadalmi csoportra utal a családnév.

Elterjedtsége A Dunán túl Somogy megyében, az Alföldön pedig Békéscsaba környékén gyakori.

Névváltoztatás Néhány *Linda*, *Probst*, *Szutter*, *Tán* nevű magyarosított erre a XIX. században.

Apró

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Apró* 1208, *Apro* 29. Más változatokkal együtt összesen: 1248.

Eredete A valószínűleg ötörök eredetű 'kicsi' jelentésű *opray* [*oprágh*] szó közszóként került be a magyarba. Jelentése először a magyarban is 'kicsi, alacsony termetű', később 'gyöngye, hitvány, sovány' is lett. Tehát külső tulajdonságra utalt, s így megkülönböztető néven keresztül igen sok családnév lett belőle a XVII. századtól kezdődően. Korábbi adatok nem találhatók rá, csak a már külön névnek számító *Apor* (93) alakban fordul elő gyakrabban, valamint az *Aporfi* (21) névre találunk adatokat.

Elterjedtsége Pesttől délkeletre, különösen Szeged környékén és Erdélyben gyakoribb, ahol az *Apor* névalak is sokszor előfordul.

Névváltoztatás Névmagyarosítás is csak az *Apor* névre történt a XIX. század folyamán.

Aradi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Aradi* 2036, *Arady* 23, *Orodi*. Más változatokkal együtt összesen: 2067.

Eredete Talán ősi finnugor *úr* szavunk vagy a még régebbi, esetleg uráli, alapnyelvi eredetű *orr*, más vélemény szerint a 'tolvaj' jelentésű ótörök *or(v)* szavunk vált személynévvé. Bármelyik megkaphatta a *-d* kicsinyítő képzőt, s **Urod ~ Orod* becézett (hypocoristicus) névalak lett belőle. Ezek valamelyikéből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) több *Arad* nevű település keletkezett Somogy, Temes és Torontál vármegyében a mai Arad vármegyei váron és városon kívül. Mindegyikhez hozzájárulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott. Leginkább azonban a ma is ismert *Arad* városára kell gondolnunk az így keletkezett családnevek többsége esetében.

Elterjedtsége Általános az elterjedtsége, de a nyelvterület déli részén valamivel gyakoribb.

Névváltoztatás Elsősorban *Arad* város nevére utal a viszonylag sok XIX. századi névmagyarosítás is, amikor *Aradszki, Adolf, Andrejkó, Csukuricza, Kanyó, Landhut, Lustig, Stelzig* nevűek vették föl az *Aradi* nevet.

Arany

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változata *Arany* 2113. Más változatokkal együtt összesen: 2239.

Eredete Az ősiráni eredetű **hiranya* közszó még a finnugor vagy ugor együttélés korában lett szókincsünk része. Mint *arannyal* foglalkozó (*aranyműves, aranybányász, aranymosó* stb.) először megkülönböztető névvé, ragadványnévvé, majd abból vagy közvetlenül is családnévvé vált. Tehát legvalószínűbben szimbolikus foglalkozásnév.

Lehetett azonban metaforikus (hasonlóságon alapuló) tulajdonságnév is (olyan értékes a munkája, szíve, elméje stb., mint az *arany*).

Az is elképzelhető, hogy Abaúj, Beszterce, Hunyad, Kolozs, Szepes, Zemplén vármegye valamelyik *Arany* nevű településéből lett minden toldalék nélkül családnév. A települések a neveiket a közelükben fekvő *arany*lelő helyről (bányáról, patakról, folyóról) kapták.

Elterjedtsége A Dunántúl közepén, Fejér és Veszprém megyében, az Alföldön Szeged és Debrecen környékén gyakoribb.

Kettős nevei Gyakori az *Arany-Tóth* (95) névkapcsolatban.

Névváltoztatás A XIX. században igen sok *Gold, Goldmann, Goldberger, Goldperger, Goldner, Goldstein, Goldreich, Goldfahn* egyszerű névfordítással (vagy névrészfordítással) erre változtatta a nevét, de fölvtették *Adlhardt, Aichner, Aufricht* nevűek is az *Arany* családnévet.

Aranyi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Aranyi* 1058, *Arányi* 168. Más változatokkal együtt összesen: 1238.

Eredete Az ősiráni eredetű **hiranya* közszó még a finnugor vagy ugor együttélés korában lett szókincsünk része. Elég sok volt az *Arany ~ Aran* nevű vagy *Arany* névelemet tartalmazó (*Aranybánya, Aranykút, Aranyida, Aranymező, Aranypatak* stb.) településünk Abaúj, Beszterce, Hunyad, Kolozs, Máramaros, Nógrád, Sáros, Szatmár, Szepes, Zemplén vármegyében, amelyek *arany*lelő helyükről kapták nevüket. Ezek bármelyikének 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzős változata lehetett eredetre, származási helyre utaló családnév.

Kisebbs valószínűséggel eredhet *Arany* egyéni nevünkől is *-i* birtokjellel, akkor 'Aranyé, Arany nevű személy fia, leszármazottja' a családnév jelentése.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, főleg a volt Bihar vármegyében gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században *Arányira* magyarosított nevek között sok a *Gold, Goldmann*, különösen pedig a *Goldstein*.

Aranyos

Típusa Foglalkozásra utaló, esetleg helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Aranyos* 1195, *Aranyas* 57, *Aranyoss*. Más változatokkal együtt összesen: 1256.

Eredete Az ősiráni eredetű **hiranya* közszó még a finnugor vagy ugor együttélés korában lett szókincsünk része. Az *arany* anyagnév foglalkozásra utaló -s képzős alakja *'aranyműves, aranymosó, aranybányász stb.'* jelentéssel már az Árpád-korban előfordult egyéni névként, s abból később családnév válhatott *'Aranyos* nevű vagy foglalkozású személy fia, leszármazotta' jelentésben.

Lehet azonban az Abaúj, Beszterce, Hunyad, Kolozs, Máramaros, Nógrád, Sáros, Szatmár, Szepes, Zemplén vármegyei *Aranyos* nevű helységek valamelyikéből pusztá helynévként alakult családnév is.

Semmiképp sem kereshetjük benne a mai 'kedves, nyájas, barátságos' jelentést, mert ezek a jelentések a családnévek kialakulása után jelentek meg a nyelvhasználatban.

Elterjedtsége A Duna déli szakasza mellett, a régi Bács vármegyében és Szabolcsban gyakoribb.

Aranyosi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Aranyosi* 975, *Aranyosy* 14, *Aranyossi*, *Aranyossy* 68. Más változatokkal együtt összesen: 1063.

Eredete Az ősiráni eredetű **hiranya* közszó még a finnugor vagy ugor együttélés korában lett szókincsünk része. A hozzá járuló -s képzőnek volt 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentése is. Ennek következtében meglehetősen sok *Aranyas* ~ *Aranyos* patak, vízfolyás, hegy nevévé vált, és a mellette épült települések egy része is megkaphatta az *arany* lelőhelyű patak vagy hegy nevét. *Aranyos* nevű falu volt Abaúj, Beszterce, Hunyad, Kolozs, Máramaros, Nógrád, Sáros, Szatmár, Szepes, Zemplén vármegyében, amelyek bármelyikéhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület északi, északkeleti felében, Borsod, Abaúj, Zemplén megyében, de különösen Erdélyben gyakori.

Névváltoztatás Leginkább *Goldschmidt*, *Goldmann*, *Goldner*, *Goldberg*, *Goldstein* nevű családok magyarosítottak erre a névre a XIX. század folyamán.

Arató

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Arató* 1060, *Arato* 19. Más változatokkal együtt összesen: 1080.

Eredete Ősi finnugor vagy ótörök eredetű *arat* igénk melléknévi igenévi -ó képzős alakjából főnév alakult. Ez először a sok *arató* közül a legjobbakra vonatkozhatott, majd egyre több földtelen zsellér vállalt rendszeresen nyári, aratási munkát, s ők is megkaphatták a nevet. Tulajdonképpen foglalkozásnévből vált családnévvé, de mivel nem állandó, egész évben tartó munkára vonatkozott, nem lett olyan gyakori, mint általában a mesterségeket, ipart űzők nevei.

Elterjedtsége A Dél-Alföldön és a Dunántúl déli részén többször előfordul.

Névváltoztatás A XIX. század folyamán még csak néhány *Bauer* és *Scheiner* nevű magyarosított erre, később azonban megszorozódott a számuk.

Árgyelán

Típusa Helynévi eredetű, román családnév.

Változatai *Árgyelán* 789, *Argyelán* 105, *Árgyellán* 28, *Argyellán*; *Árgyilán* 12, *Argyilán* 14; *Árdelán* 12, *Ardelán* 25, *Ardeleán* 24, *Ardeleán* 50, *Ardelean* 87. Más változatokkal együtt összesen: 1162.

Eredete Még a Honfoglalás előtt alakult ki **Erdeuelu* 'erdő elő, erdő előtti (mai szemlélettel: erdőn túli terület)' jelentésű *Erdély* tájnevünk, mivel Etelközből nézve ez a Kárpátok erdei előtt (vagyis azokon túl) helyezkedett el. A székely nyelvjárások némelyikében az *Erdély* név egészen nyílt *Ā*-hanggal kezdődik, s a román nyelvbe *Ardel* alakban került be. Itt a -d- hang -gy-évé vált (palatalizálódott), és kiegészült a román -an/-ean(u) 'onnan/oda való' jelentésű képzővel, s így lett belőle családnév. Magyarul tehát a név jelentése 'Erdélyből való, erdélyi'. Sok írásváltozata arra utal, hogy különböző magyar vidékeken jelent meg a családnév a közelmúltban, s így óhatatlanul sok ejtés- és írásváltozata lett.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, Csongrád megye déli és Békés megye keleti szélén gyakoribb.

Árva

Típusa Apanévi, esetleg helynévi eredetű, magyar családnév.

Változata *Árva* 1676. Más változatokkal együtt összesen: 1836.

Eredete Az ősi finnugor **orpa(sa)* a magyarban alakult *árva* formára. Mint állapot jelölője igen hamar egyéni, majd abból családnév lett ’*Árva* nevű személy fia, leszármazotta’ jelentéssel. Ugyanakkor közvetlenül is lehetett az ’apátlan-anyátlan, elhagyott, özvegy’ jelentésű *árva* szóból családnév. Nagyon ritkán előfordulhatott (korai adatok ezt nem támasztják alá), hogy valamely *Árva* vármegyei helynév vagy maga a vármegye neve vált családnévvé minden változtatás nélkül.

Kettős nevei Többször előfordul az *Árva-Tóth* (98) és az *Árva-Nagy* (28) névkapcsolatban.

Elterjedtsége A Dunától keletre, elsősorban Debrecen és Szeged környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Magyarosításra csak egy *Deczer* nevű család vette igénybe a XIX. században.

Árvai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Árvai* 4309, *Árvay* 433. Más változatokkal együtt összesen: 4776.

Eredete Valószínűleg az ősi indoeurópai ’mozdul, indul’ jelentésű *or-* töre vezethető vissza annak a felvidéki folyónak a neve (ma *Orava*), amelyről a mellette fekvő várat, arról a vármegyét és ugyancsak a várról a települést elnevezték. Az ’onnan/oda való’ jelentésű, magyar *-i* képzős családnév tehát vagy *Árva* várából, vagy *Árva* megyéből való származásra, lakhelyre utal. A helynévnek nincs köze a magyar ’apátlan, anyátlan’ jelentésű *árva* szóhoz.

Elterjedtsége A nyelvetterület északi felében, Székesfehérvár–Szolnok–Debrecen vonalától északra gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan választották a XIX. században névmagyarosításkor a nevet, de csak egy volt közöttük *Oravecz*, vagyis szlovákul: ’árvai’. A többiek között *Ascher*, *Davcsik*, *Debnarik*, *Gyagyó*, *Kassovits*, *Koczur*, *Marskity*, *Siroczky* családnevű fordul elő.

Asztalos

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Asztalos* 4726, *Astalos*, *Astalus*. Más változatokkal együtt összesen: 4730.

Eredete A szláv eredetű magyar *asztal* szóból *-s* foglalkozásra utaló képzővel alakult közszó jelentése kizárólag *asztalok* készítőjére vonatkozott, éppúgy mint az *Asztalgyártó* ~ *Asztaljártó*. (Volt ugyanis *Székrenyes* ~ *Szőkrönyös* ~ *Székrenygyártó*, *Pados*, *Polcos*, *Ládás*, *Hambáros* foglalkozás és családnév is.) Később azután az *asztalos* közszó jelentése kibővült, s ’mindenféle bútort készítő mester’ értelmű lett. Mint minden foglalkozásnévből, ebből is előbb sok megkülönböztető név jött létre, amelyek nagy része később öröklődött, és így családnévvé vált.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de a Tisza vonalától keletre valamivel gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században csak egy *Tischner* nevű magyarosított *Asztalos*ra.

B

Bába

Típusa Foglalkozásra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bába* 937, *Baba* 222, *Buba*. Más változatokkal együtt összesen: 1163.

Eredete Más-más eredetre visszavezethető családnevek kerültek kényszerűségből ebbe a névcikkbe. Korai helyesírásunk bizonytalansága miatt nem tudjuk az ősi finnugor eredetű, gyermeknyelvi 'pólyás kisgyermek' vagy 'gyermeket utánzó játékszer' *baba* szavunkat elkülöníteni a szláv eredetű 'szülésznő, szülésnél segítkező asszony' vagy egyszerűen 'öregasszony' jelentésű *bába* szavunktól. Az utóbbi mint foglalkozásnév válhatott különösen gyakori családnévvé. Még a XX. században is igen sokszor előfordult falun a *bába* foglalkozásnévnek ragadványnévvé válása, s régen a megkülönböztető ragadványnevekből könnyen lehettek családnevek.

Mindezeket túl a kendertermesztés, fonás, szövés, takácsmesterség, hajózás, nádverés, kubikusság több tárgyának, eszközének neve *baba*, s ezek bármelyikéből is lehetett a foglalkozás szimbolikus neveként családnév.

Hozzájuk járulnak még a *Baba* ~ *Bába* helynevek Baranya, Bereg, Borsod, Fejér, Gömör, Közép-Szolnok, Küküllő, Nógrád, Sáros, Somogy, Szerém, Tolna, Valkó, Vas vármegyében, amelyek valószínűleg szintén a 'szülésznő, öregasszony' jelentésű *bába* szónak személynévi változatai, csakhogy a végükön az *-a* birtokjel (ugyanis a *Bába* + *a* > *Bábaa magánhangzó-találkozását a magyar nyelv az egyik *-a-* elhagyásával föloldotta). Tehát a *Bába* településnevek mindegyikének a jelentése 'Bábáé, *Bába* nevű személy birtoka, tulajdona'. Bármelyikük eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott *-i* képző nélkül vagy annak lekopása után is.

Elterjedtsége A nyelvterület középső részén, a Dunától keletre gyakoribb, Erdélyben és a Dunán túl ritkább. A *Buba* alakok Erdélyből valók.

Babai

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Babai* 1322, *Babay* 110, *Bábai*, *Bábay*, *Babaj*, *Babalyi*, *Bábi* 66, *Babi*. Más változatokkal együtt összesen: 1511.

Eredete A szláv eredetű 'szülésznő, szülésnél segítkező asszony' vagy csak egyszerűen 'öregasszony' jelentésű *bába* szónak személynévi változata a *Baba* vagy *Bába* név, amelyből *-a* birtokjellel településnév lett (ugyanis a *Bába* + *a* > *Bábaa magánhangzó-találkozását a magyar nyelv az egyik *-a-* elhagyásával föloldotta). A jelentése így is 'Bábáé, *Bába* nevű személy birtoka, tulajdona' maradt, s igen sok településnek a neve lett Baranya, Bereg, Borsod, Fejér, Gömör, Közép-Szolnok, Küküllő, Nógrád, Sáros, Somogy, Szerém, Tolna, Valkó, Vas vármegyében. Mindegyikhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s így eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Ugyanakkor a *Baba* ~ *Bába* egyénnévből is válhatott *-i* birtokjellel családnév, s akkor a jelentése 'Babáé ~ Bábáé, *Baba* vagy *Bába* nevű személy fia, leszármazotta'. A *Babai* ~ *Bábai* névnek az *-ai* magánhangzó-találkozásából sok nyelvjárásban kiesett az *-a-* magánhangzó, így jött létre a *Babi* ~ *Bábi* névalak.

Itt azonban még meg kell jegyezni, hogy a szláv eredetű *bab* növénynevünk is helynévvé vált Zemplén vármegyében, Hevesben pedig volt egy *Báb* nevű település, és ezek is megkaphatták az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló, ugyancsak *Babi* ~ *Bábi* családnevekké lehettek.

Elterjedtsége A Dunán túl sokkal gyakoribb, a *Babaj* ~ *Babalyi* változatok szlovákok lakta vidékeken találhatók, és a *Babaj* nevek egy része a szlovák *Babály* (130) nevekhez tartozhat.

Babos

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, esetleg helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Babos* 2382, *Baboss* 41, *Babós* 148; *Babus* 284, *Babús*. Más változatokkal együtt összesen: 2869.

Eredete A szláv eredetű *bab* 'konyhakerti főzelékféle növény' szónak a magyar 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű -s képzős alakulata a *babos* közszó, amelyből családnév lett különböző motivációk alapján. Ilyen motiváció a 'babot termesztő', 'babbal rendelkező' vagy 'babbal kereskedő'.

Metaforikusan (hasonlóság alapján) is létrejöhetett a családnév, ha 'olyan pöttyös, apró foltos volt valaki, mintha babszemek lennének rajta szétszórva', vagyis 'himlőhelyes, ragyás, kiütéses' volt az illető.

Arad és Zala vármegyében volt több *Babos* nevű település, amelyeknek névadási indítéka ugyanaz a szláv eredetű és 'főzelékféle konyhakerti növény' jelentésű *bab* és a hozzá járuló 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű -s képző. Így alakultak ki a *Babos* településnevek. Ezekből -i képző nélkül is keletkezhettek családnév, vagy lekopott ez a képzője, s jelentése 'Babos településről vagy településre való, *babosi*'.

A *Bábos* (32) nevek nem szerepelnek a névcikkben, mert azok a 'mézeskalácsütő' foglalkozásnévből erednek.

Elterjedtsége Elégé elterjedt mindenfelé, de a Dunán túl és az északkeleti nyelvterületen gyakoribb.

Bacsa

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bacsa* 2196, *Bácsa* 29, *Bacza* 23, *Baczia*, *Bacha*, *Bacia*. Más változatokkal együtt összesen: 2271.

Eredete Az ótörök eredetű **bayač* [*bāghács*] méltóságnév a magyarban az -á- kiesése, valamint az egymás mellé kerülő két -á- (*Bääcs*) összevonása után *Bács* formára alakult, és személynévvé lett, amely igen gyakori volt az Árpádok korában. Ennek -a birtokjeles alakjából (*Bácsa* ~ *Bacsa*) '*Bácsé*, *Bács* nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű családnév jött létre.

Ugyanakkor helységnévvé is vált ugyanilyen formában '*Bács* nevű személy faluja, birtoka' jelentéssel Arad, Baranya, Győr, Hunyad, Sáros, Szabolcs, Zemplén vármegyében. Ezeknek a pusztá, végződés nélküli alakjaikból is lehetett családnév, jelentése akkor '*Bacsa* ~ *Bácsa* nevű településről való, *bacsai* ~ *bácsai*'.

A trák–illír–albán eredre visszavezethető, a szlovák nyelvből a magyar tájnyelvbe bekerült 'számadó juhász' jelentésű *bacsa* és az ugyanilyen etimológiájú román *bács* szavak csak a magyar családnevek kialakulása után, a XVIII. században jelentek meg a magyar nyelvben, így csak elvétve lehetett belőlük családnév.

Elterjedtsége Nógrád megyében és a Dél-Alföldön: Csongrád és Békés megyében gyakoribb.

Bácsi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bácsi* 1404, *Bácsy* 17, *Bacsi* 336; *Bácsai* 97, *Bácsay* 22, *Bacsai* 20, *Bacsay*. Más változatokkal együtt összesen: 1910.

Eredete Az ótörök eredetű **bayač* [*bāghács*] méltóságnév a magyarban a -á- kiesése, valamint az egymás mellé kerülő két -á- (*Bääcs*) összevonása után *Bács* formára alakult, és személynévvé lett, amely igen gyakori volt az Árpádok korában. Ebből magyar névadással (puszta személynévként, minden változtatás nélkül) *Bács* falunév, -a birtokjellel pedig ('*Bácsé*, *Bács* nevű személy birtoka, tulajdona, faluja' jelentéssel) *Bácsa* vagy *Bacsa* településnév lett Arad, Bács, Baranya, Fejér, Győr, Hunyad, Kolozs, Komárom, Kraszna, Szabolcs, Tolna, Valkó, Zala és Zemplén vármegyében. Bármelyikből lehetett 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév.

Ugyanakkor kialakulhatott közvetlenül Árpád-kori *Bács* ~ *Bacsa* személynévünkől is -i birtokjellel a családnév, s jelentése akkor '*Bácsé* ~ *Bacsáé*, *Bács* ~ *Bacsa* nevű személy fia, leszármazotta'. A nevek végére kerülő -ai magánhangzó-találkozást (hiátust) az -a- elhagyásával küszöbölte ki a nyelv.

'Idősebb, tiszteletre méltó férfi' jelentésű *bácsi* közszevünk azért nem jöhet számításba családnévként, mert csak a XVIII. század végétől adatolható nyelvünkben ez a közszó.

Elterjedtsége A Dunántúl északkeleti és az Alföld középső részén gyakoribb.

Bacsó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bacsó* 2247, *Bacsu* 54, *Bacso* 28, *Bácsó* 76, *Bácsó*, *Bachó*, *Baczó* 32, *Baczo*, *Bacio*, *Bació*. Más változatokkal együtt összesen: 2458.

Eredete Az ótörök eredetű **bayač* [*bāghács*] méltóságnév a magyarban a -á- kiesése, valamint az egymás mellé kerülő két -á- összevonása (*Bääcs*) után *Bács* formára alakult, és az Árpádok korában igen gyakori személynévvé lett. Ez megkapta az -ó kicsinyítő képzőt, majd az Árpád- és Anjou-korban nem túl gyakori, de többször

följegyzett egyéni névvé vált. Mint apanév minden változtatás nélkül családnév lett belőle, s jelentése ekkor 'Bacsó nevű személy fia, leszármazotta' volt.

Ugyanakkor valamelyik középkorban gyakori *Ba-* kezdetű keresztnév (*Bagamerius, Balas, Balduinus, Barabas, Barleus, Bartalomeus, Basilus*) egy szótagra rövidült (*Ba-*) és *-cs* + *-ó* kicsinyítő képzős alakja is *Bacsó* lett. Ezek bármelyikéből hasonlóképp apanévi családnév válhatott 'Bacsó nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. A *-ci-* betűkapcsolatot tartalmazók az Erdélyből áttelepültek román helyesírású nevében fordulnak elő.

Az azonos etimológiájú (trák–illír–albán eredetű) román *bács* 'számadó pásztor' és szlovák *bacsa* 'számadó juhász' jelentésű tájszavunk a magyar nyelvben csak a családnevek kialakulása után (a XVIII. század végén) jelent meg, így nem lehetett a családnév alapja.

Elterjedtsége Az északkeleti nyelvterületen, elsősorban a Hajdúságban és az Alföld déli részén (*Bács* vármegye régi területén), általában a nyelvterület déli részén gyakoribb. Ez is az egyéni névből való származtatást támasztja alá, ugyanis nem a szlovák és román nyelvhatáron fordul elő többször.

Báder

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Báder* 1355, *Bader* 237, *Bäder*; *Páder* 55, *Padar*, *Padár*, *Pádár* 1951. Más változatokkal együtt összesen: 3621.

Eredete Németország keleti, délkeleti részén (főleg Bajorországban) gyakori a 'fürdős, fürdőtulajdonos' jelentésű *Bäder* családnév, amelynek régebbi jelentése 'felcser, orvosláshoz értő személy' volt. Ez a XVIII. századi telepítések következményeként került Magyarországra. Felnémet (ausztriai) ejtése *Páder*, magyarosodva, vagyis a magánhangzó-harmóniát megteremtve *Pádár* alakban is bekerült a magyar névkincsbe.

Elterjedtsége Budapest környékén, Pest, Nógrád és Heves megyében, valamint a Balaton északi részén a *Báder*, Sopron környékén pedig a *Páder* névalak a gyakoribb.

Bagdi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bagdi* 1417, *Bagdy* 41; *Bogádi* 62. Más változatokkal együtt összesen: 1520.

Eredete Valamely *Bag-* vagy *Bog-* kezdetű és az Árpád-korban gyakori keresztnév (*Bagat, Bagdan, Bogiszlav, Bogoszló* stb.) egy szótagú rövidülése (*Bag-*) megkaphatta a *-d* kicsinyítő képzőt, s az így kialakult *Bagd ~ Bagod ~ Bogad* személynévből magyar névadással (minden végződés nélkül) településnév lett. Legvalószínűbb, hogy a szláv 'Isten' + 'béke' jelentésű *Bagamér* igen kedvelt keresztnév szolgált a településnév alapjául, és ez rövidült le, majd vette fel a magyar *-d* kicsinyítő képzőt. *Bagd, Bagad, Bagda, Bagod, Bogad, Bogod* nevű falvaink voltak Baranya, Bereg, Bihar, Gömör, Csanád, Somogy, Szabolcs, Szatmár, Temes, Vas, Zala, Zaránd vármegyében. Bármelyiknek 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel ellátott alakjából eredetre, származási helyre utaló családnév lehetett. A *Bagodi ~ Bogadi ~ Bogodi* típusú nevekből is előállhatott a *Bagdi* változat a kétnyelvszótagos tendencia szerint úgy, hogy kiesett a második szótag magánhangzója (mint pl. az *eredő* > *erdő*, *bereki* > *berki* stb. szavakban).

Elterjedtsége Az Alföldön, különösen a Körösök vidékén gyakoribb.

Bagi

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bagi* 4742, *Baghy* 87, *Baghi* 12. Más változatokkal együtt összesen: 4849.

Eredete Valamely *Bag-* vagy *Bog-* kezdetű, s az Árpád-korban gyakori keresztnév (*Bagat, Bagdan, Bogiszlav, Bogoszló* stb.) egy szótagú rövidülése (*Bag-*) és *-i* birtokjellel ellátott alakja lett gyakori egyén név. Ebből később apai családnév vált, amelynek jelentése 'Bagé, Bag fia, leszármazotta'.

Hasonlóképp alakult *Bag* személynévünkéből magyaros névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) a *Bag* településnév Baranya, Bereg, Pest, Temes, Valkó vármegyében. Bármelyikhez hozzájárulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, így is ugyanaz a *Bagi* alakú, de eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen az Alföldön gyakoribb.

Bagoly

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Bagoly* 1125, *Bagoj*, *Bagol*, *Bogoly* 83; *Bagó* 1773, *Bago* 40, *Bagu*. Más változatokkal együtt összesen: 3055.

Eredete Ismeretlen eredetű *bagoly* madárnevünk különböző nyelvjárási ejtéssel az egész nyelvterületen elterjedt. Valamilyen hasonló belső vagy külső tulajdonság, szokás (álmatlanság, virrasztás; aránytalanul nagy fej vagy szem) alapján válhatott metaforikus családnévvé. A szó végi *-l* ~ *-ly* elmaradása teljesen szabályos hangtörténeti jelenség, amivel együtt jár az előtte álló magánhangzó megnyúlása (*Bagó*), majd egyes nyelvjárásokban (palóc) későbbi megrövidülése (*Bago*, *Bagu*).

Elterjedtsége A *Bagoly* névalak északkeleten, a *Bagó* a Dunán túl, a *Bagu* pedig Kárpátalján gyakoribb.

Bajor

Típusa Népze utaló, német családnév.

Változatai *Bajor* 574, *Bayor*; *Pajor* 1633, *Payor*, *Payr* 10; *Bájer* 52, *Báyer* 25; *Bajer* 115, *Bayer* 964, *Bejer* 20, *Beyer* 70; *Pájer* 434, *Pájjer*, *Páyer* 26, *Pajer* 238, *Payer* 313, *Paier*; *Peyer* 27, *Peier*. Más változatokkal együtt összesen: 4578.

Eredete A kelta eredetű **Boihaemum* 'félelmetes emberek' jelentésű szó vált Csehország (*Böhmen*) és az egyik német tartomány (*Bayer*) nevévé. Ez utóbbiból alakult a *Bayer* 'bajor', *bajorországi* jelentésű német családnév, amelynek felnémet (ausztriai) alakja *Payer*. Magánhangzó-harmóniával mindkettő idomult a magyar nyelv rendszeréhez (*Bejer*, *Pejer*; *Bajor*, *Pajor*), és sokszor magyaros írásmóddal jegyezték föl. Ezért nagyon sok alakváltozata keletkezett a magyarországi családnévek között.

Elterjedtsége A *Bayer* elsősorban Baranya megyében, és Tolnában fordul elő, a *Pajor* pedig Fejér megyében és a Balatontól nyugatra és északra gyakoribb.

Névváltoztatás Egy *Saaf* nevű család vette föl a *Bayer* nevet a XIX. században.

Bajusz

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Bajusz* 1583, *Bajúsz* 16, *Bajus* 17, *Bajsz* 178, *Bausz* 91. Más változatokkal együtt összesen: 1887.

Eredete Ismeretlen eredetű a *bajusz* szavunk. Megkülönböztető névvé, majd családnévvé válása a legjellemzőbb külső sajátosság megnevezésének elve, *pars pro toto* (a rész képviseli az egészet) alapján történt. Mivel a szóhoz nem tartozó (inetimologikus) hangnak vélték a *-j*-t, sok helyen (főleg az Ormánságban) nem ejtették, így kiesett, s a név *Bausz* alakban is elterjedt. Másutt a *bajuszos* szóban nem ejtett második magánhangzó (*bajszos*) analógiásan hatott az alapszóra is, így jött létre (főként délnyugati nyelvterületen) a *Bajsz* névforma.

Elterjedtsége A *Bajusz* északkeleten és Szeged környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Egy *Bajusz* névű család a *Bajúsz* nevet vette föl a XIX. században.

Bajzáth

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bajzáth* 614, *Bajzát* 661, *Bajzat*, *Bajzath*. Más változatokkal együtt összesen: 1280.

Eredete Sok ótörök eredetű **bai* ~ *boi* 'gazdag' jelentésű szóra visszavezethető személynév került be a magyarba az Árpádok korában (*Baya*, *Boyta*, *Boyzen*, *Bayaz*), s közülük valamelyik (talán a legutóbbi) kiegészült magyar *-d* kicsinyítő képzővel (*Bajzad*), amely később zöngétlenült (*Bajzat*). A második nyílt szótag magánhangzója a kétnyíltszótagos tendencia szerint szabályosan kiesett (pl. *féreg* > *féreges* > *férges*), az utolsó magánhangzója pedig több nyelvjárásban megnyúlt, s így jött létre a **Bajzát* egyénnév. Ebből apanévi családnév vált *'Bajzát* nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Az oszmán-török nyelvben később gyakori *Bayazid* ~ *Bayazit* névalakra (amelyből szabályosan levezethető lenne a *Bajzát* családnév) a korai magyar egyénnévkincsben nincs adatunk, s a török nyelvekben is csak a XV. századtól fordulnak elő, ezért ebből nem alakulhatott a családnév.

Elterjedtsége A Jászságban gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században néhány *Eisenmayer* és *Singer* család erre magyarosította nevét.

Bak

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bak* 3314, *Bakk* 1109, *Baak*, *Bák*. Más változatokkal együtt összesen: 4432.

Eredete Német eredetű, 'állat himje' jelentésű *bak* közszavunk személynévvé válása valamely férfira jellemző külső-belső hasonlóság alapján (metaforikusan) történhetett (olyan szakállas, támadó, nőket hajkurászó volt, mint egy *bakkecske*). Ez általános emberi névadás, amelynek célja nem csupán a megkülönböztetés, hanem a szó jelentésének kívánása a megnevezettre: legyen olyan mozgékony, termékeny, mint egy *bak*. Amennyiben apanévből keletkezett a családnév, jelentése 'Bak nevű személy fia, leszármazotta'. Keletkezhetett azonban ragadványnévből vagy közvetlenül is, akkor jelentése 'olyan, mint egy *bak*'.

A személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév vált Arad, Pest, Temes, Tolna, Zala vármegyében. Ezekből is lehetett pusztá helynévként (-i képző nélküli) eredetre, származási helyre utaló családnév. Jelentése akkor 'baki, Bak községből való' volt.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen a Tiszán túl gyakoribb.

Baka

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Baka* 1047, *Baca*. Más változatokkal együtt összesen: 1056.

Eredete A családnévnek három eredete is lehetséges. Az egyik magyarázat szerint valamely Árpád-korban gyakori *Ba-* kezdetű keresztnévünk (*Bagamér, Balduin, Baltazár, Barabás*) egy szótagra való rövidülése (*Ba-*) és *-ka* kicsinyítő képzős alakja. Ez apanévből családnévvé válva 'Baka nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű lett.

A másik lehetőség a német eredetű, 'állat himje' jelentésű *bak* közszavunk külső-belső hasonlóság alapján való (metaforikus) egyénnévvé válása. Ennek a *Bak* egyéni nevünknek *-a* birtokjeles (esetleg kicsinyítő képzős) alakja is *Baka* lett. Ha birtokjelet föltételezünk a családnévben, akkor jelentése 'Baké, Bak nevű személy fia, leszármazotta' a jelentése.

Pusztá helynévből is válhatott családnév, mivel több *Baka ~ Báka* nevű településünk volt Bács, Hunyad, Keve, Pozsega, Sopron, Szabolcs, Temes, Valkó vármegyében. Ezeknek mindegyike az említett személynév valamelyikéből (*Bak, Baka, Báka*) keletkezhetett magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül). Ebben az esetben eredetre, származási helyre utal a családnév.

A régebbi katonanyelvből ismerős 'közlegény' jelentésű *baka* szavunkból nem jöhetett létre családnév, mert ezt csak a XIX. század elején kezdték használni, legalábbis akkor jegyezték föl először.

Elterjedtsége Szeged környékén gyakoribb a *Baka* családnév.

Bakai

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bakai* 1096, *Bakay* 158, *Bakkai* 21, *Bakkay, Báka* 187, *Bákay, Bacay; Bákói*. Más változatokkal együtt összesen: 1469.

Eredete Lehet valamely Árpád-korban gyakori *Ba-* kezdetű keresztnévünk (*Bagamér, Balduin, Baltazár, Barabás*) egy szótagra való rövidülése (*Ba-*) és *-ka* kicsinyítő képzős *Baka* alakja, amelyhez *-i* birtokjel járult. Akkor a családnév jelentése 'Bakáé, Baka nevű személy fia, leszármazotta'.

A *Baka* személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) *Baka ~ Báka*, a *-kó* kicsinyítő képzős személynévekből pedig *Bakó ~ Bákó* nevű településnév keletkezett. Ugyanezek a helynevek alakulhattak a német eredetű, 'állat himje' jelentésű *bak* közszavunk egyénnévvé válása révén *-a* vagy *-ó* kicsinyítő képzővel is. *Baka ~ Báka*, illetve *Bakó ~ Bákó* nevű település volt Abaúj, Bács, Gömör, Hunyad, Keve, Pozsega, Sopron, Szabolcs, Temes, Valkó, Vas, Zala vármegyében, s még egy Moldvában is. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de Szeged környékén gyakoribb. A *Bákói* forma csak Moldvában fordult elő.

Névváltoztatás A XIX. században *Bruck* nevűek magyarosítottak *Bakaira*.

Baki

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Baki* 1254, *Baky* 77, *Bakhi, Bakki* 56, *Bakky, Báki* 206, *Báky*. Más változatokkal együtt összesen: 1625.

Eredete A német eredetű, 'állat himje' jelentésű *bak* közszóból metaforikusan (hasonlóságon alapulva) *Bak* személynév jöhetett létre. Ennek *-i* birtokjellel ellátott alakjából is keletkezhetett a családnév, s akkor a jelentése 'Bak nevű személy fia, leszármazotta, Baké'.

Létrejöhethet azonban falunév is magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) ugyanabból a *Bak* személynévből, vagy keletkezhetett valamely Árpád-korban gyakori *Ba-* kezdetű keresztnévünk (*Bagamér,*

Balduin, Baltazár, Barabás) egy szótagra (*Ba-*) rövidült változatából *-ka* kicsinyítő képzővel (*Baka ~ Báka*). *Bak ~ Baka ~ Báka* nevű településünk volt Abaúj, Bács, Gömör, Hunyad, Keve, Pozsega, Sopron, Szabolcs, Temes, Valkó, Vas, Zala vármegyében. Bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s így eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. A *Baka ~ Báka* helységnevek *Bakai ~ Bákai* alakúak lettek ezzel a képzővel, a végükön *-ai* magánhangzó-találkozással (hiátussal). Ezt a magyar nyelv sokszor az *-a*- kivetésével oldotta föl, így is létrejöhetett a *Baki* névalak.

Elterjedtsége A Dunántúl középső részén, különösen a Balatontól északra gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században *Back* nevűek vették föl névmagyarosítási céllal.

Bakó

Típusa Apanévi eredetű vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Bakó* 6610, *Bako* 82. Más változatokkal együtt összesen: 6699.

Eredete Valamely Árpád-korban gyakori *Ba-* kezdetű keresztnévünk (*Bagamér, Balduin, Baltazár, Barabás, Bartolomeus > Bertalan*) egy szótagra rövidült (*Ba-*) és *-kó* kicsinyítő képzővel ellátott formája személynévvé vált (*Bakó*). Ebből apanévi családnév lett 'Bakó' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

A régiségben és a népnyelvben volt azonban több ismeretlen eredetű *bakó* közszavunk is. Ezek egyike 'mészáros' jelentetett. Mint foglalkozásnévből legvalószínűbben ebből alakult sok családnak a neve. Ezt alátámasztja az is, hogy ennek adatai korábbiak *mészáros* szavunkénál.

A 'hóhér' jelentésű *bakó* szó ritka, és maga a foglalkozás is szokatlan volt. Csak nagyon kevés esetben válhatott családnévvé.

Némely nyelvjárásban 'tarisznya' vagy 'bunkó' jelentésű is volt a *bakó* szó. Szimbolikus névként (mivel állandóan magával hordta valaki) lehetett ez is családnévvé. Csak alapos családtörténeti kutatással dönthető el, hogy a sok *Bakó* név közül melyik milyen eredetű, miből származott a felsoroltak közül.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de a déli nyelvterületen, Délvidéken, a régi Bács és Bodrog vármegyében gyakoribb.

Bakonyi

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bakonyi* 3333, *Bákonyi* 351. Más változatokkal együtt összesen: 3714.

Eredete Alapszava, a német eredetű, 'állat himje' jelentésű *bak* közszavunk metaforikusan, férfiakra jellemző külső-belső hasonlóság alapján személynévvé vált a középkorban. Ehhez járult az *-n* kicsinyítő képző, amely a név végén sokszor *-ny*-nyé vált (palatalizálódott). Megkaphatta az *-i* birtokjelet, s apanévi családnév lett belőle. Jelentése így 'Bakonyé, Bakon ~ Bakony' nevű személy fia, leszármazotta'.

Ugyanakkor a *Bakon ~ Bokon ~ Bakony* személynévekből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnevek lettek Baranya, Bihar, Fejér, Hunyad és Veszprém vármegyében. Ezekből 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév alakulhatott. (Egyik Veszprém megyei település volt a *Bakony* hegység névadója.)

Családnév hegyek nevéből természetes úton nagyon ritkán keletkezhetett, de a névmagyarosításoknak elsősorban a jól ismert hegynév volt a motivációja. A *Bákonyi* alakban a hangsúly hatására nyúlhatott meg egyes vidékeken az első szótag magánhangzója.

Kettős nevei A *Bakonyi-Kiss* (26) névkapcsolatban többször előfordul.

Elterjedtsége A Dunántúl egészén megtalálható, de az északkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Bachunek, Breuer, Ehrenthal, Hochstädter, Streicher* nevű család a *Bakonyi* családnévet választotta a XIX. században névmagyarosítás céljára.

Bakos

Típusa Foglalkozásra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bakos* 12 173, *Bakoss* 29, *Bakkos, Bakus* 30; *Bokos, Bakas*. Más változatokkal együtt összesen: 12 312.

Eredete A német eredetű, 'állat himje' jelentésű *bak* közszavunkból 'valamivel való ellátottságot, foglalkozást' jelentő *-s* képzővel 'bakkal bíró, bakot tartó, bakkal foglalkozó' jelentéssel a középkorban sok egyéni név jött létre. Ezekből sok apanévi családnév alakult 'Bakos ~ Bokos ~ Bakus ~ Bokus' fia, leszármazotta' jelentéssel.

Ugyanakkor a személynévvé lett *Bak ~ Bok* alakhoz *-s* kicsinyítő képző is járulhatott, amelyből ugyanolyan egyéni nevek keletkeztek. Belőlük is apanévi családnévek lehettek 'Bakos' fia, leszármazotta' jelentéssel.

Kettős nevei A *Bakos-Tóth* (19) névben többször előfordul.

Elterjedtsége Általában a nyelvterület északi részén, de különösen a Dunántúl északi felében gyakoribb.

Névváltoztatás Egy *Bok* és egy *Lojka* nevű vette föl a XIX. században.

Baksa

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Baksa* 2748, *Baksha*. Más változatokkal együtt összesen: 2760.

Eredete Német eredetű, 'állat hímje' jelentésű *bak* közszavunk metaforikusan, férfiakra jellemző külső-belső hasonlóság alapján személynév lett a középkorban. Az így egyéni névvé vált *Bak* megkaphatta az *-s* + *-a* kicsinyítő képzőbokrót. Ebben a *Baksa* formában apanévként családnévvé lett, s akkor jelentése 'Baksa fia, leszármazott'.

Ugyanakkor a 'valamivel rendelkező, valamivel ellátott' vagy csak egyszerűen foglalkozásnévi *-s* képző is hozzájárulhatott a *Bak* egyéni névhez. A *Bakos* személynévből is lehetett családnév *-a* birtokjellel, de a **Bakosa* alakból a kétnyíltszótagos tendencia szerint kiesett a második magánhangzó (mint például a *koromos* > *kormos* szóból), s lett belőle *Baksa* családnév. Jelentése így is 'Bakos nevű személy fia, leszármazott'.

Elterjedtsége A Tiszától nyugatra, különösen a Dunán túl, Zala megyében gyakoribb.

Balassa

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Balassa* 1809, *Balasa* 67, *Balása* 19, *Balásza*, *Ballassa*, *Ballása*; *Balásza* 46, *Balazsa*; *Balasi* 326, *Balási*, *Balasai*, *Balassai* 14, *Balassay*, *Balassi* 17, *Balassy* 30, *Balási* 16, *Balássy* 103, *Balasy*, *Balásy* 34; *Balászi* 1639, *Balazsi* 22, *Balászy* 166. Más változatokkal együtt összesen: 5329.

Eredete A *Balázs* keresztnév írás- és ejtészváltozatából jött létre. A *Balázs* név vagy a görög nyelv *Βασίλειος* [*Baszileiosz*] 'királyi', vagy valamely római kor előtti (preromán) itáliai nyelv *Blaesus* 'görbe lábú, sánta' vagy 'selypes, beszédhibás' jelentésű ragadványnevéből (cognomenéből) származik. A magyarba a középkori latinon keresztül került be *Blasius* írásképpel (*zs-s* [*Blázsius*] ejtéssel). Ebben nyelvünk *-a-* bontóhanggal föloldotta a szókezdő mássalhangzó-torlódást, s elhagyta a latin *-us* végződést. Tehát középkori ejtése *Bálázs* volt, de a „zs” hangot „s” betűvel írták, majd az írásképp alapján néhol *s*-sel is ejtették. Így a *Balas* névformához járult az eredetileg *-i*, majd *-a/-e*, (ma azonban egyalakú *-é*) birtokjel, s apai családnévvé lett. Mindegyik névalak jelentése 'Balázsé, Balázs nevű személy fia, leszármazott'. Természetesen a szóbeli *zs-s* ejtés is megkaphatta az *-a* birtokjelet, s így jött létre a *Balásza*, *Balászi* forma.

Elterjedtsége A *Balassa* a Dunántúl északi részén, a *Balassi* a Felvidéken, a *Balászi* pedig Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században sok *Braun*, néhány *Balavayder*, *Báron*, *Bednarz*, *Bettelheim*, *Bilicz*, *Blau*, *Brust* választotta névmagyarosításkor a *Balassa* családnévet.

Balatoni

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Balatoni* 1348, *Balatony*, *Balatonyi* 95. Más változatokkal együtt összesen: 1446.

Eredete A szláv eredetű, 'mocsaras, sáros' jelentésű **blatъnъ* [*blàtn*] szó vizek, lápos területek nevévé, azokból pedig a mellékük települt helységeknek nevévé is vált. A magyarban a névkezdő és név végi mássalhangzó-torlódások föloldásával kialakult a *Balaton* ~ *Boloton* településnév. Ilyenek Bodrog, Borsod, Heves vármegyében voltak. Bármelyikhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s így eredetre, származási helyre utaló családnévvé alakulhattak. Az *-nyi* végződés nyelvjárási ejtés. A *Balaton* tó nevéből ritkábban válhatott családnév, névmagyarosításkor azonban sokak számára az ismert tónév volt a névválasztás motivációja.

Elterjedtsége Ma már az egész nyelvterületen általánosan elterjedt, de Baranya megyében kissé gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században csak *Balaton* formában használta föl névmagyarosításra egy *Baumbartner* és egy *Pollák* család.

Balázs

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Balázs* 25 734, *Balazs* 63, *Balaz* 14, *Baláz*, *Balázsh*; *Ballázs*, *Ballás*, *Ballásch*, *Ballasch*, *Balás* 424, *Balas* 11, *Baláss*, *Balass*; *Balizs* 55, *Bálizs* 200. Más változatokkal együtt összesen: 26 745.

Eredete A *Balázs* keresztnév eredete vitatott. Vagy a görög *Βασίλειος* [*Baszileiosz*] 'királyi' jelentésű személynévből, vagy valamely római kor előtti (preromán) itáliai nyelv *Blaesus* 'görbe lábú, sánta' vagy 'selypes, beszédhibás' jelentésű ragadványnevéből (cognomenéből) származik. A magyarba a középkori latinon keresztül került be *Blázsius* hangalakban, amelyből az *-us* latin végződés elmaradt. A szókezdő mássalhangzó-torlódást a magyar nyelv általában föloldotta, s itt erre az *-a-* bontóhangot használta. Igen gyakori keresztnév volt az Árpád-házi királyaink idején (erre utal a nagyszámú *Balázs-* kezdetű településnév), majd a családnevek kialakulása korában is (XIV–XV. század). Sok apai családnév alakult belőle. Írásváltozatainak nagy száma a „zs” betű hiányára, annak lejegyzési bizonytalanságára vezethető vissza.

A *Bálizs* létrejöhetett a népnyelvi 'bosnyák házaló kereskedő' jelentésű *bálizs* közszóból is. Ebben az esetben foglalkozásnévre utal a családnév.

Kettős nevei A *Balázs-Piri* ~ *Balás-Piri* (78) összetételben igen sokszor előfordul.

Elterjedtsége A *Balázs* családnév az Alföldön ritkább, a nyelvterület keleti, északkeleti részén, de különösen Erdélyben gyakoribb. A Dunántúl déli felében sem ritka.

Névváltoztatás Gyakorisága alkalmas volt az asszimiláció céljából való névmagyarosításra, ezért a XIX. században nagyon sok *Berger*, *Kohn*, több *Bernhardt*, *Blaustein*, néhány *Brünauer*, *Guttmann*, *Lövy* vette föl új névül.

Bali

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bali* 2893, *Baly* 12, *Balli*, *Bally* 13, *Báli* 20. Más változatokkal együtt összesen: 2990.

Eredete Nagy valószínűség szerint ősi, finnugor eredetű *bal* ('baloldal' jelentésű) közszavunk az Árpád-korban önálló személynévként is élt, de valamely *Bal-* kezdetű keresztnévünk (*Balabán*, *Balázs*, *Balduin*, *Bálint*, *Baltazár*, *Barlabás* ~ *Ballabás*) egy zárt szótagra rövidült (*Bal-*) formában is használatos volt ugyanakkor. Valamelyikből magyar névadással (puszta személynévként, minden végződés vagy összetétel nélkül) falunév vált Baranya, Békés, Bodrog, Borsod, Heves, Külső-Szolnok, Sopron és Torda vármegyében. Az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel családnév alakult belőle.

Ugyanakkor a *Bal* egyén név közvetlenül is megkaphatta a régi *-i* birtokjelet, s akkor jelentése 'Balé, Bal nevű személy fia, leszármazottja'. Becenévi *-i* képzős név azért nem lehet, mert családneveink kialakulásakor az *-i* beceképző funkcióban még nem volt meg nyelvünkben, illetőleg német képző lévén egyáltalán nem volt jellemző a magyarra.

Elterjedtsége A Dunántúl egészen megtalálható, de inkább a nyugati részén és az egész nyelvterületnek a déli részén gyakoribb.

Bálint

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bálint* 14 444, *Bálinth* 14, *Báлинд* 153, *Bálintd*, *Balint* 66, *Bálin*; *Válint* 205, *Válinth* 12; *Valent* 433, *Válent* 104; *Valentin* 327; *Valentiny* 18. Más változatokkal együtt összesen: 15 750.

Eredete Az 'erős, egészséges' jelentésű latin *valens* szóból származik a keresztnév. A magyarba került alakulat *Váľentinus lehetett, amely megrövidült *Váľent* alakra. Így is apai családnévvé válhatott.

Mivel szókezdő mássalhangzóját az Árpád-kori magyar nyelvjárások nagy része nem tudta kiejteni, *b*-vel helyettesítette (mint a *Wachter* > *bakter*; *Wicke[n]* > *bükköny* esetében is), vagy két ajakkal képzett zöngés spiránson (*-β-*) keresztül lett belőle *b-*. Így alakult ki a mai *Bálint* ejtés. Sok helyütt a szó végi *-t* az előtte álló *-n-* hatására zöngésült *-d*-vé (*Báлинд*). Mint valamennyi keresztnévünk, ez is sok apai családnév alapja lett, s különböző írás- és ejtősváltozatban él ma is.

Elterjedtsége Közép-Magyarországon, különösen Szeged környékén és Erdélyben gyakoribb. (Igen érdekes módon Marosszékből és Gyergyószékből nagyon sokszor *Bálinthit* ~ *Bálintitt* formában jegyezték föl, de élő adatát nem találtam.)

Névváltoztatás A XIX. században több *Kehl*, néhány *Kohn*, *Bernstein*, *Büchler*, *Bleyer* nevű magyarosított, egy *Balek* nevű pedig érthető okból változtatta nevét *Bálintra*.

Balla

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Balla* 10 526, *Ballya*, *Bala* 33, *Balya* 103, *Bálya*; *Barla* 93, *Bara* 659, *Barra* 73; *Bolla* 2547. Más változatokkal együtt összesen: 14 072.

Eredete Nagy valószínűség szerint *bal* ('baloldal' jelentésű) közszavunk ősi, finnugor eredetű. Az Árpád-korban önálló személynévként élt önmagában (*Bol ~ Bal*) és *-a* birtokjeles alakban is (*Bala*). Ez utóbbi jelentése 'Balé, Bal nevű személy fia, leszármazott', s így vált családnévvé. Az *-a* végződés azonban lehetett kicsinyítő képző is, és ebben a becézett formájában lett apai családnév, a jelentése pedig akkor 'Bala nevű személy fia, leszármazott' volt.

Ugyanakkor valamely *Bal-/Bar-* kezdetű keresztnévünk is (közülük gyakori volt a *Balabán, Balambér, Balázs, Balduin, Bálint, Baltázár; Barlabás ~ Ballabás*) egy szótagra rövidülve (*Bal ~ Ball*) alakulhatott tovább a főntiekhez hasonló módon (*-a* birtokjellel vagy *-a* kicsinyítő képzővel) egyéni névvé. Az egyéni nevekből ugyanazokkal a jelentésekkel apai családnévek lettek. A hosszú *-ll-*et vagy *-rr-*et tartalmazók esetében legvalószínűbb a *Barnabás > Barlabás > Ballabás* keresztnévből való keletkezés, de két magánhangzó közti (intervokális) helyzetben bármikor megnyúlhatott az *-l-* és *-r-* (különösen a Dunán túl). A *Bolla* is ennek a névnek a zártabb magánhangzós (*Bollobás*) nyelvjárási ejtéséből keletkezett.

Elterjedtsége A *Balla* Kárpátalján s általában az északkeleti nyelvterületen, a *Bolla* a Dunán túl, a *Bara* pedig Erdélyben igen gyakori. Az *-ly-*et tartalmazó alakok palóc vidékre utalnak, s azok esetében a *Bálint* keresztnévből való származásuk a valószínűbb.

Névváltoztatás Igen sokan, különösen *Blau, Blaustein, Beck, Berger, Braun, Bruck, Büchler* nevűek vették igénybe névmagyarosításra a XIX. században.

Balló

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Balló* 364, *Ballo* 14, *Baló* 200, *Balo* 19, *Baloh* 17, *Báló* 482, *Bálo* 11, *Bálló* 32, *Balyo, Balyó; Bolló* 101, *Boló* 10. Más változatokkal együtt összesen: 1258.

Eredete Ősi, valószínűleg finnugor eredetű 'bal' ('baloldal' jelentésű) közszavunkból gyakran használt személynév lett az Árpád-korban *Bal ~ Bol* alakban. Megkapva az *-ó* kicsinyítő képzőt később apanévként 'Baló ~ Balló ~ Boló ~ Bolló' nevű személy fia, leszármazott' jelentéssel családnév alakult belőle.

Valamely *Bal- ~ Bar-* kezdetű keresztnévünk (*Balabán, Balambér, Balázs, Balduin, Bálint, Baltázár, Barnabás ~ Barlabás > Ballabás*) egy szótagra rövidült alakja (*Bal-*) is bővíthetett *-ó* kicsinyítő képzővel. Ebből ugyanúgy lett apai családnév. A hosszú *-ll-*et tartalmazók vagy a *Barnabás ~ Barlabás > Ballabás* mássalhangzó-hasonulása után keletkeztek, vagy a rövid *-l-* két magánhangzó közé kerülve (intervokális helyzetben) nyúlt meg bennük. Az *-ly-*et tartalmazó formák palóc vidékre utalnak, s esetleg a *Bálint* névből valók.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, különösen Erdélyben gyakoribb.

Balogh

Típusa Apanévi eredetű vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Balogh* 80 183, *Balog* 16 878, *Ballog, Balóg, Balyog, Bajog, Balók, Ballogh, Balógh, Balohg, Bolog, Bologh*. Más változatokkal együtt összesen: 97 309.

Eredete Ősi, valószínűleg finnugor eredetű *bal* ('baloldal' jelentésű) közszavunkból *-g* névszóképzővel 'balkezes, sete, gyakorlatlan, balsorsú' jelentésű melléknév lett, s ez már az Árpádok korában személynévvé vált. Később apanévként ebből 'Balog' nevű személy fia, leszármazott' jelentéssel családnév lett.

Talán még gyakrabban és egyénnévi előzménytől függetlenül külső vagy belső tulajdonság alapján a közszo közvetlenül is családnévvé válhatott 'balkezes' vagy 'rossz sorsú, szerencsétlen' jelentéssel. A szó végi *-h* írása a XVI. századtól kezdett elterjedni. Az *-ly-*et tartalmazó alakok palóc vidékről valók.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt az egész magyar nyelvterületen.

Névváltoztatás Asszimilációs céllal rendkívül sok *Braun, Baumgarten, Baumgartner, Bamberger, Beck, Baruch, Berger, Blau, Bleier, Bleyer, Bloch* magyarosított erre a XIX. század második felében. Ismeretlen okból vette föl a *Balogh* nevet a *Bábi, Ballek, Kemény* és *Sapkás* család. Voltak olyanok, akik a XIX. században megváltoztatták *Balogh* nevüket, így például egyikük *Koymovszky* lett.

Bán

Típusa Apanévi eredetű vagy valakihez tartozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Bán* 5557, *Baán* 722, *Ban* 22, *Bánn, Bány* 22. Más változatokkal együtt összesen: 6333.

Eredete Valószínűleg az ótörök eredetű és 'oszlop, a jurta közepén álló pózna' jelentésű *baɣan* [*bāghān*] szó még a török nyelvekben alakult 'tartóoszlop, erősség' jelentésű személynévvé, s így került be a magyarba. Itt a két

magánhangzó közötti (intervokális helyzetű) -ŋ- kiesett, az egymás mellé kerülő két -aa- (*Bään*) pedig összevonódott hosszú -á-vá (*Bán*).

Másrészt az ugyancsak ótörök eredetű, 'gazdag' jelentésű *Bajan* (egy VI. századi avar fejedelem neve) került át valamelyik délszláv (valószínűleg a horvát) nyelvbe, ahol szabályosan *bán* közzszóvá, méltóságnévvé vált. Az utóbbit a magyar nyelv először közzszónak vette át, majd személynév lett belőle, s egyszerre használta már az Árpád-korban mindkét forrású nevet egyénnevi funkcióban. Családnévvé válhatott apanévként 'Bán nevű személy fia, leszármazottja' jelentéssel, de a 'bán udvartartásához tartozó' ember tapadásos névátvitellel vagy a 'bánhoz hasonló viselkedésű, öltözködésű' ember hasonlóság alapján (metaforikusan) is megkaphatta.

Elterjedtsége A Tiszától nyugatra gyakoribb, de déli nyelvterületünkön, továbbá Erdélyben és Ugocsa vármegye területén is sokszor előfordul.

Névváltoztatás Néhány *Baumgarten*, *Bánwárt*, *Bróda* nevű magyarosítási célból választotta régi neve helyett a XIX. században.

Bana

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változata *Bana* 1016.

Eredete Az ótörök eredetű 'oszlop, a jurta közepén álló pózna' jelentésű *bayan* [*bāghān*] közzszóból még a török nyelvekben vált 'tartóoszlop, erősség' jelentésű személynév, amely bekerülhetett a magyarba.

Másrészt az ugyancsak ótörök eredetű és 'gazdag' jelentésű *Bajan* név egy VI. századi avar fejedelem névén keresztül vált délszláv (valószínűleg horvát) személynévvé és méltóságnévvé, amely mindkét funkcióban átkerült nyelvünkbe. A magyar -a végződés lehet kicsinyítő képző, de birtokjel is. Az első esetben a családnév jelentése 'Bana nevű személy fia, leszármazottja', a második esetben pedig a jelentése 'Báné, Bán nevű személy fia, leszármazottja'.

A családnév azonban alakulhatott minden végződés nélkül a Komárom vármegyei *Bana* település nevéből is. Ez az előző személynevek valamelyikéből lett magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helynévvé. Ebben az esetben az eredetre, származási helyre utaló családnév jelentése 'Bana nevű településről vagy településre való, *banai*'.

Elterjedtsége Az északkeleti nyelvterületen, Torna, Abaúj, Borsod, Zemplén, Szabolcs vármegyében gyakoribb.

Bánfi

Típusa Apanévi, ritkán helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bánfi* 2262, *Bánfy* 13, *Bánffi*, *Bánffy* 83, *Banfi*, *Bánfia* 10. Más változatokkal együtt összesen: 2395.

Eredete Valószínűleg az ótörök eredetű és 'oszlop, a jurta közepén álló pózna' jelentésű *bayan* [*bāghān*] szó még a török nyelvekben alakult 'tartóoszlop, erősség' jelentésű személynévvé, s így került be a magyarba. Itt a két magánhangzó közötti (intervokális helyzetű) -ŋ- kiesett, az egymás mellé kerülő két -aa- (*Bään*) pedig összevonódott hosszú -á-vá (*Bán*).

Másrészt az ugyancsak ótörök eredetű, 'gazdag' jelentésű *Bajan* (egy VI. századi avar fejedelem neve) került át egyik délszláv (valószínűleg a horvát) nyelvbe, ahol szabályosan *bán* közzszóvá, méltóságnévvé vált. Az utóbbit a magyar nyelv először közzszónak vette át, majd személynév lett belőle, s egyszerre használta már az Árpád-korban mindkét forrású nevet egyénnevi funkcióban. Amikor a családnevek kezdtek kialakulni, 'fia' jelentésű -fi utótaggal bővült, apanévi családnévvé vált *Bánfi* ~ *Bánfy* ~ *Bánffi* ~ *Bánffy* alakban. Jelentése 'Bán nevű személy fia, leszármazottja'.

Szórványosan alakulhatott a *Bánfa* (tulajdonképpen *Bánfalva*, vagyis 'Bán vagy bán faluja' jelentésű) településnévből is 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel a családnév. Azonban csak egy Baranya vármegyei *Bánfa* településről tudunk, s nagyobb a lehetősége a személynévből való összetétel létrejöttének, amire egyébként is sok példa van a családnevek között (*Abafi*, *Apafi* stb.).

Elterjedtsége Erdélyben sokkal gyakoribb elterjedésű, de Magyarországon a Tiszántúl déli, délkeleti részén, Csongrád és Békés megyében is többször előfordul.

Névváltoztatás A XIX. század folyamán *Bauer*, *Baumann*, *Bachruch*, *Braun*, *Brucker*, *Brudermann* nevek választották magyarosítási célra, de csak *Bánfi* alakban. Az egyetlen *Bánffy* névfölvétel (*Baumholczerről*) 1846-ban történt. Egy *Bocskor* nevű esztétikai okból cserélhette föl *Bánfi*ra a nevét.

Bangó

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar vagy cigány családnév.

Változatai *Bangó* 3389, *Bango* 28. Más változatokkal együtt összesen: 3422.

Eredete Egyesek a 'bamba, ügyefogyott, együgyű' jelentésű *banga* ~ *bangó* magyar hangulatfestő szóból magyarázzák. (Talán az ide föl nem vett *Bangha* (121) alakok valóban magyar etimológiájúak.) Mivel személynévi előfordulására nincsenek középkori följegyzéseink, nem lehetnek egyénnévi eredetűek, vagyis apanevék. Saját tulajdonságuk alapján kaphatták ragadványnévként a nevek első viselői. A családnév ebből vagy közvetlenül is kialakulhatott. A XV. századtól elszórtan található rá néhány adat.

Ugyancsak nagyon ritkán előfordulhatott, hogy a keresztnévi eredetű *Bankó* névben a *-k-* zöngésült az előtte álló *-n-* hatására (mint például a *Bánki* > *Bángi* esetében).

Mai tömeges előfordulása inkább a 'görbe' jelentésű *bango* roma közsóra vezethető vissza. Ebből külső tulajdonságra utaló családnév lett. Ezt az is alátámasztja, hogy roma családok neveiként gyakoribb.

Elterjedtsége Különösen Nógrádban, Zalaiban továbbá Püspökladányban és környékén fordul elő többször.

Bánhegyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változata *Bánhegyi* 1017. Más változatokkal együtt összesen: 1019.

Eredete Egyetlen *Bándhegye* nevű Sopron vármegyei településről tudunk a Történelmi Magyarországon. Az összetétel első tagjának előzménye valószínűleg az ótörök eredetű és 'oszlop, a jurta közepén álló pózna' jelentésű *baγan* [*bāghàn*] szó, amely még a török nyelvekben alakult 'tartóoszlop, erősség' jelentésű személynévvé. Így került be a magyarba, ahol a két magánhangzó közötti (intervokális helyzetű) *-γ-* kiesett, az egymás mellé kerülő két *-ā-* (*Bāān*) pedig összevonódott hosszú *-ā-*-vá (*Bán*).

Másrészt az ugyancsak ótörök eredetű, 'gazdag' jelentésű *Bajan* (egy VI. századi avar fejedelem neve) került át egyik délszláv (valószínűleg a horvát) nyelvbe, ahol szabályosan *bán* közzóvá, méltóságnévvé vált. Az utóbbit a magyar nyelv először közsónak vette át, majd személynév lett belőle, s egyszerre használta már az Árpád-korban mindkét forrású nevet egyénnévi funkcióban. A *Bán* nevű személyek közül bárki megkaphatta a középkorban gyakori *-d* kicsinyítő képzőt, s egy *Bánd* nevű emberről nevezték el azt a magaslatot, dombot, hegyet amelyről a település a *Bándhegye* nevet kapta. Ennek a falunak a nevéből 'onnan/oda való' jelentésű *-i-* képzővel alakulhatott néhány családnév.

Névváltoztatás Ily gyakori családnév azonban nem jöhetett létre egyetlen, meglehetősen kicsiny, és csak rövid ideig fennálló település nevéből. Többségük minden bizonnyal névmagyarosítás eredménye. A XIX. században több *Bauhofer* és egy *Maislis* változtatta erre a nevet, ennél azonban sokkal többen teheték a XX. században.

Bánki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bánki* 1208, *Bánky* 71, *Bángi*. Más változatokkal együtt összesen: 1429.

Eredete Valószínűleg az ótörök eredetű és 'oszlop, a jurta közepén álló pózna' jelentésű *baγan* [*bāghàn*] szó még a török nyelvekben alakult 'tartóoszlop, erősség' jelentésű személynévvé, s így került be a magyarba, ahol a két magánhangzó közötti (intervokális helyzetű) *-γ-* kiesett, az egymás mellé kerülő két *-ā-* (*Bāān*) pedig összevonódott hosszú *-ā-*-vá (*Bán*).

Másrészt az ugyancsak ótörök eredetű, 'gazdag' jelentésű *Bajan* (egy VI. századi avar fejedelem neve) került át egyik délszláv (valószínűleg a horvát) nyelvbe, ahol szabályosan *bán* közzóvá, méltóságnévvé vált. Az utóbbit a magyar nyelv először közsónak vette át, majd személynév lett belőle, s egyszerre használta már az Árpád-korban mindkét forrású nevet egyénnévi funkcióban. Mindkét, különböző eredetű *Bán* személynévünk megkapta a *-k* kicsinyítő képzőt, s magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helységnévvé vált Baranya, Bihar, Fejér, Pest, Szatmár, Szerém, Ung, Vas, Veszprém, Temes, Zala vármegyében. Ezek bármelyikéhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i-* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunán túl és Békés megyében, Orosháza környékén gyakoribb.

Kétfős nevei Különösen gyakori a *Bánki-Horváth* (136) összetételű névben, amelyek nagy része Orosházán fordul elő.

Névváltoztatás Névmagyarosítási céllal több *Lövinger* és egy *Bauda* család vette föl a XIX. században.

Bankó

Típusa Apanévi eredetű, magyar vagy szláv családnév.

Változatai *Bankó* 1194, *Banko* 14, *Bánkó*. Más változatokkal együtt összesen: 1212.

Eredete Az ótörök eredetű *baȳan* [*bāghān*] 'oszlop, a jurta közepén álló pózna' jelentésű közszó még a török nyelvekben vált 'tartóoszlop, erősség' jelentésű személynévvé, amely bekerülhetett a magyarba, ahol a két magánhangzó közötti (intervokális helyzetű) -ȳ- kiesett, a két -āā- pedig összevonódott hosszú -á-vá, s *Bán* lett belőle.

Emellett az ugyancsak ótörök eredetű és 'gazdag' jelentésű **Bajan* avar személynévből a délszlávban (elsősorban a horvátban) méltóságnév is, egyénnev is vált, s már igen korán (a XI. század végén) mindkét funkcióban bekerült a magyar nyelvbe (*bán ~ Ban/Bán*). Bárhogyan is alakult az alapnév, megkapta a -kó kicsinyítő képzőt, s önálló személynév lett belőle. (A név töhangjának megrövidülése szabályos magyar jelenség, pl. *János > Jankó, Pál > Palkó*.) Ugyanez a -kó képző azonban -ko formában a szláv nyelvekben is megtalálható, így az esetek egy részében föltételezhető a szláv (horvát, szlovén vagy szlovák) eredet. Mindenképpen a *Bankó ~ Banko* becealak vált apanévi családnévvé, s jelentése 'Bankó nevű személy fia, leszármazotta'.

A közszo 'bankjegy, papírpénz' jelentésű *bankó* azért nem jöhet számításba, mert annak első előfordulásait csak a XVIII. század végén jegyezték föl. Szlovén és szlovák nyelvben való kialakulását bizonyítja a földrajzi elterjedtség is.

Elterjedtsége Elsősorban a Dunán túl, Zala és Komárom megyében, de az Alföldön, Szarvason és Kondoroson a szlovák származásúak között is meglehetősen sokszor fordul elő.

Bánkúti

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bánkúti* 1013, *Bánkúty* 13, *Bánkúti* 116, *Bánkúty*, *Bánkúthy*, *Bánkúthy*, *Bankuti*, *Bankúti*. Más változatokkal együtt összesen: 1154.

Eredete Az összetétel első tagjának előzménye az ótörök eredetű *baȳan* [*bāghān*] 'oszlop, a jurta közepén álló pózna' jelentésű közszó, amely még a török nyelvekben vált 'tartóoszlop, erősség' jelentésű személynévvé. Ez bekerülhetett a magyarba, ahol a két magánhangzó közötti (intervokális helyzetű) -ȳ- kiesett, a két -āā- pedig összevonódott hosszú -á-vá, s *Bán* lett belőle.

Ugyanakkor a délszláv nyelveken keresztül magyarba került, török eredetű, avar **Bajan* egyénnévből származó személy- vagy tisztségnév is *bán ~ Bán* alakú volt. Tudomásunk szerint egyetlen, volt Zaránd (később Arad) vármegyei településnévben fordult elő -kuta utótaggal ('*bán* tisztségű vagy *Bán* nevezetű személy kútja' jelentéssel). Ennek 'onnan/oda való' jelentésű -i képzős családnévi változatát a régiségben nem lehetett megtalálni, de a Bánkúti formából az -a- szabályos kiesésével is alakulhatott a mai *Bánkúti* nevek közül néhány.

Elterjedtsége A Dunától keletre, elsősorban az északi részeken gyakoribb.

Névváltoztatás Föltételezhető, hogy e családnév előfordulásainak zöme névmagyarosítási eredetű, annak ellenére, hogy a XIX. században nem magyarosítottak erre.

Bánszki

Típusa Helynévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Bánszki* 973, *Bánszky* 141. Más változatokkal együtt összesen: 1124.

Eredete Az ótörök eredetű *baȳan* [*bāghān*] 'oszlop, a jurta közepén álló pózna' jelentésű közszóból még a török nyelvekben vált személynév, amely bekerülhetett a magyarba, ahol a két magánhangzó közötti (intervokális helyzetű) -ȳ- kiesett, a két -āā- pedig összevonódott hosszú -á-vá, s *Bán* lett belőle.

Ugyanakkor a szintén török eredetű, 'gazdag' jelentésű *Bajan* (egy VI. századi avar fejedelem neve) került át egyik délszláv (valószínűleg a horvát) nyelvbe, ahol szabályosan *bán* közszóvá, méltóságnévvé vált. Ezt minden bizonnyal a horvátból kölcsönözte a magyar nyelv, s mindkét funkcióban való használatából (*bán* 'főtisztviselő, kormányzó' közszó és *Bán* egyénnev) helységnév vált magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) Baranya, Kraszna, Moson, Somogy, Sopron, Torontál, Trencsén vármegyéiben. Ezek közül különösen a Trencsén vármegyei jöhet számításba a családnév kialakulásában, mivel az 'onnan/oda való' jelentésű -skó képző a szlovák (valamint a cseh, orosz, ruszin, ukrán stb.) nyelvben található meg, a délszlávban nem. Az eredetre, származási helyre utaló szláv (leginkább szlovák) családnév jelentése tehát '*Bán* [nevű falu]-ból való, *báni*'.

Elterjedtsége Pest környéki szlovák eredetű településeken, valamint Békéscsabán és Nyíregyházán gyakoribb.

Bányai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bányai* 4030, *Bányay* 79, *Bányi* 183, *Banyai* 19. Más változatokkal együtt összesen: 4331.

Eredete Szláv eredetű *bánya* szavunk, igen korán nagyon sok olyan település nevében megjelent Arad, Kolozs, Komárom, Nógrád, Sopron, Szatmár, Szerém, Temes, Torda, Vas, Veszprém, Zaránd vármegyében, ahol a közelben (föld alatti) ásványokat kitermelő üzem létesült. Mindegyikből alakulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló *Bányai* családnév, de ugyanígy megkaphatta bármelyik *bánya* mellett lakó vagy ott dolgozó ember is ezt a nevet. A *Bányi* forma az *-ai* magánhangzó-találkozás (hiátus) megszüntetése útján jött létre az *-a-* kihagyásával.

Elterjedtsége A Tiszán túl elszórtan, de leginkább az északi részén, a Dunán túl pedig Tolna megyében kissé gyakoribb.

Névváltoztatás Nagyon sokan választották magyarosítási céllal családnévül a XIX. században, köztük leggyakrabban *Gruber*, *Goldgruber*, *Goldberg* nevűek, de néhány *Brányai*, *Bodenlos*, *Brunstein*; *Banják*, *Strbik*, *Strassnov*, *Utrata* nevű család is, míg egy *Balek* nevű pedig esztétikusabb jelentés céljából cserélhette föl erre a nevét.

Barabás

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Barabás* 4965, *Barabas* 32, *Barabáss*, *Barlabás* 21, *Barnabás* 28, *Barrabas*; *Ballabás* 199, *Balabás* 119, *Balobás* 23, *Balabos*; *Bollobás* 10, *Bolobás* 50; *Barbás*, *Borbás* 3574, *Borbas*. Más változatokkal együtt összesen: 9037.

Eredete Két külön keresztnév egybeesése a családnévben. Egyik a bibliai héber eredetű *abarab* [*Bähr ah báh* (*Bárábáh*)] 'az Atya fia' jelentésű név, amely a görögben *-sz* raggal ellátva *Βαραβᾱς* [*Bárábász*] formájú lett. Ez a latin *Barabas* (középkori magyarországi ejtéssel *-s*-sel a végén *Bárábás*) néven keresztül került be a magyar nyelvbe. A másik név az arámi nyelvre visszavezethető, 'a vigasztalás fia' jelentésű újszövetségi *Βαρναβᾱς* [*Bárnábász*]. A latinból *Barnabas* alakban került be a magyarba. A *Barabas* névben az *-r-* megnyúlása, a *Barnabás*ban pedig az *-n-* > *-r-* hasonulása azonos alakú: *Barabás* ~ *Barrabás* nevet eredményezett. Az *-r-* > *-l-* és *-l-* > *-r-* mássalhangzók cseréje gyakori volt a magyar nyelvtörténet folyamán, ezáltal jöttek létre a *Balabás* ~ *Ballabás* változatok. A *Barbás* ~ *Borbás* nevek kialakulásában a kétnyiltzótagos tendencia érvényesült, vagyis a második nyílt szótag magánhangzója kiesett. Valamennyi névváltozatból lehetett apai családnév, s jelentésük 'Barabás ~ Barnabás ~ Barlabás ~ Ballabás ~ Bolobás ~ Barbás ~ Borbás' nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A *Bolobás* ~ *Bollobás* ejtésváltozatok a Dunántúl északnyugati részén, a *Barabás* nevek a nyelvterület keletebbi felében, Erdélyben, különösen Háromszékben gyakoriak.

Névváltoztatás Jó néhányan, köztük *Barach*, *Freiberger*, *Fleischmann*, *Kucharsch* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Bárány

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bárány* 3838, *Bárán* 10, *Barany*, *Baranj*. Más változatokkal együtt összesen: 3880.

Eredete Szláv eredetű, 'fiatal juh' jelentésű *bárány* közszevünkben igen korán lett helynév, egyéni, majd családnév is. A személynév mindkét funkciója kialakulhatott foglalkozásból ('bárányok pásztora'), metaforikusan tulajdonságból (olyan szelíd, nyugodt, mint egy *bárány*) vagy szimbolikusan öltözetből ('*báránybőr*ből készült ruhadarabot viselő'). Ezekből apai családnévvel lehetett, 'Bárány' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Sopron, Szerém, Veszprém vármegyében voltak *Bárán* ~ *Bárány* helyneveink. Ezek bármelyikéből is létrejöhetett (képző nélkül) eredetre, lakóhelyre vagy származási helyre utaló családnév.

Elterjedtsége A nyelvterület középső részén, a Dunától keletre, elsősorban az Alföldön gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Baum*, *Goldstein*, *Kobetics*, *Likker* nevű család vette föl névmagyarosítási céllal a XIX. század folyamán.

Baranyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Baranyi* 8809, *Baranji*, *Barányi* 105, *Bárányi* 17, *Baronyi*; *Baranyai* 7987, *Baranyay* 103, *Boronyai* 39. Más változatokkal együtt összesen: 18 118.

Eredete *Baranya* helynevünk személynévi eredetű, amely egyik vélemény szerint valamely *Bran-* kezdetű szláv személynévnek (*Branibor*, *Branimir*, *Branisláv*) az első szótagjára rövidült, a név eleji mássalhangzó-torlódást föloldó és *-a* kicsinyítő képzős magyar alakulata (*Barana) lehetett. Keletkezhetett azonban a gyakori *Bárány* személynévünk *-a* birtokjeles alakjából is 'Bárányé, Bárány nevű személy birtoka, tulajdona' jelentéssel. A családnév mind az *-ai-* magánhangzó-találkozású (hiátusos) *Baranyai*, mind pedig az *-a-* hangot kivető *Baranyi* alakjában helynévi eredetű 'oda/onnán való' jelentésű *-i* képzővel jött létre. *Baranya* helységnevünk csak Baranya, Bodrog, Máramaros és Valkó vármegyében volt. A családnév gyakoriságát tehát nem annyira a települések száma, hanem inkább a vármegye nevére való utalás befolyásolta. A XV–XVI. századi migráció, a törökök elől való menekülés, távolabbra elköltözés indokolta, hogy a messzebről jöttek nem kis falvaik nevét, hanem tájegységek, megyék nevét kapták meg eredetre, származási helyre utaló családnévül.

Elterjedtsége Az északi, északnyugati nyelvterületen és természetesen a Dél-Dunántúl területén gyakoribb. Erdélyben ritkább.

Névváltoztatás *Baranyai* alakra sokan, *Anmüller*, *Geiszler*, *Grünbaum*, *Kiefer*, *Kreitz*, *Unger* nevűek, *Baranyi* formára pedig *Bariss*, *Biczko*, *Buzalka*, *Herczberger* nevűek magyarosítottak a XIX. században.

Baráth

Típusa Valahová tartozásra vagy tulajdonságra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Baráth* 5859, *Barát* 1119, *Barath* 15, *Barat* 19. Más változatokkal együtt összesen: 7047.

Eredete A szláv eredetű, 'fiútestvér' jelentésű *brat* szót a magyar nyelv a szókezdő mássalhangzó-torlódás föloldásával, *-a-* bontóhang közbeiktatásával *barát* formában 'társ, felebarát; szerzetes' jelentéssel vette át. Igen kevés korai adata van, családnévként is csak a XV. századtól fordult elő gyakrabban, s ilyenkor a jelentése 'a szerzetesrendhez kapcsolódó személy (a rend jobbágya, szolgája)' vagy metaforikusan 'szerzeteshez hasonló életet élő, szerzetesi öltözetet viselő' stb. ember.

Borsod, Győr, Moson, Somogy, Trencsén, Zala vármegyében sok település is megkapta a *Barát* nevet vagy előtagot, ha valamely szerzetesrend birtokában volt a falu. Az ilyen helynevekből is alakulhattak eredetre, származási helyre uraló családnevek a szokásos *-i* képző nélkül.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de a Dunán túl kissé gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Freud*, *Freund* és egy *Böhm* nevű vette föl új családnévként a XIX. században.

Barcza

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Barcza* 1031, *Barca* 35. Más változatokkal együtt összesen: 1067.

Eredete Ótörök eredetű *Bars ~ *Bors* [*Barsz* ~ *Borsz*] személynévünk jelentése 'tigris' vagy 'párduc'. Az *-sz -c-*-vé válása (affrikációja) a középmagyar korban meglehetősen gyakori volt, s az így létrejött *Barcz* alakhoz *-a* birtokjel járult. Családnévként a jelentése 'Barszé ~ Barczé, Barsz ~ Barcz nevű személy fia, leszármazottja'.

Származhat a családnév pusztai (*-i* képző nélküli) helynévből is, akkor jelentése 'Barcza nevű településre való'.

Elterjedtsége A Dunántúl északnyugati részén gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században *Buxbaum*, *Brust*, *Bäumel*, *Lobstein* nevűek magyarosítottak *Barcza* és *Bárcza* névre, de a mai névanyagban ez utóbbi nem szerepel.

Barczi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Barczi* 655, *Barci* 19, *Barcy*, *Barczy* 14, *Barcai* 14, *Barczai* 47, *Barczay*, *Bárczi* 341, *Bárczy* 88, *Barci* 10, *Bárcai*, *Bárczai* 44, *Bárczay* 17; *Borczi*. Más változatokkal együtt összesen: 1266.

Eredete Igen sok *Barcz* ~ *Bárcz* ~ *Barcza* ~ *Bárcza* nevű településünk volt Abaúj, Borsod, Fejér, Gömör, Hunyad, Somogy, Veszprém vármegyében, amelyeknek egy része az ótörök eredetű és 'tigris' vagy 'párduc' jelentésű *Bars ~ *Bors* (ejtése: *Barsz* ~ *Borsz*) személynévre vezethető vissza. Az *-sz -c-*-vé válása (affrikációja) a középmagyar korban meglehetősen gyakori volt, s az így létrejött *Barcz* alakhoz némely esetben *-a* birtokjel járult. A személynévek magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) váltak a felsorolt településnevekké. Ezek bármelyikéhez járulhatott az 'onnán/oda való' jelentésű *-i* képző, s így eredetre, származási helyre utaló

családnév lett belőlük. Közvetlenül is kialakulhatott családnév az említett személynevekből *-i* birtokjellel, s akkor jelentése *'Barszé ~ Barczé, Barsz ~ Barcz* nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, Borsod, Zemplén, Szabolcs megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Egyetlen névmagyarosítója a XIX. században *Bárczi* Géza nyelvész édesapja (*Brix* János) volt.

Bárdi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bárdi* 799, *Bárdy* 79, *Bardi* 541, *Bardy*. Más változatokkal együtt összesen: 1428.

Eredete Több germán eredetű keresztnév kezdődött *Bar-*, *Bal-* vagy *Bald-* elemmel (*Bardolf* 'csatabárd' + 'farkas'; *Baldur* 'isteni fényesség'; *Baldwin ~ Balduin* 'merész' + 'barát'), amelyek közül a *Balduin ~ Baldinus* volt a leggyakoribb az Árpádok korában. Bármelyik lerövidülhetett *Bald-* ~ *Bal-* ~ *Bar-* egy szótagú formára (az *l > r* mássalhangzó-csere általános volt ekkor). A hangsúly hatására első szótagjának magánhangzója szabályosan megnyúlt. Ezután vagy eredetileg is benne található (etimologikus) *-d*-jével, vagy kicsinyítő *-d* képzővel alakult egyéni névvé, abból pedig magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helységnév vált Bereg, Bihar, Kolozs, Küküllő, Máramaros, Sáros, Somogy, Zaránd vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Ugyanakkor az eredeti személynév kaphatott *-i* birtokjelet, és abból is családnév lehetett. Akkor a jelentése *'Bárdé ~ Bardé, Bárd ~ Bard* nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Az északkeleti nyelvterületen: Szabolcsban, Szatmárban gyakoribb.

Névváltoztatás XIX. századi névmagyarosításukkor a korábban *Billnitzer*, *Bubonyák*, nevűek a *Bárdi*, míg a *Stenner* nevűek a *Bardi* formát vették igénybe.

Bárdos

Típusa Foglalkozásra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bárdos* 3216, *Bárdoss*, *Bardos* 19; *Bárdus*, *Bardus*. Más változatokkal együtt összesen: 3283.

Eredete Német eredetű jövevényszavunk, a 'balta, fejsze, húsvágó eszköz' jelentésű *bárd* 'valaminek birtokosa, használója, készítője' jelentésű *-s* képzővel foglalkozást jelentő szóvá vált. Mint minden foglalkozásra utaló szóból, ebből is gyakran lett először megkülönböztető ragadványnév, abból pedig, vagy attól függetlenül közvetlenül is családnév.

Vas vármegyében és Marosszékből településnév is alakult e személynévből. Ezek később *-i* képző nélküli eredetre, származási helyre utaló családnévvé lehettek.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de Borsodban, Csongrádban és Baranyában kissé gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században néhány *Bauer*, *Balthig*, *Brunner*, *Bleyer*, *Burstein* nevű család választotta névmagyarosítás céljára.

Bari

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bari* 2926, *Bary* 30, *Bári* 416, *Báry*. Más változatokkal együtt összesen: 3380.

Eredete Több *Bar ~ Bár* nevű településünk volt Baranya, Hunyad, Somogy vármegyében, amelyek *Bar-* vagy hasonló kezdetű keresztneveink valamelyikére (*Barakony*, *Baranus*, *Barnabás*, *Barneus*, *Bartalus*, *Bartolomeus*) vezethetők vissza, vagyis személynévi eredetűek. Ezek a helynevek magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) keletkeztek. Belőlük 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel alakulhatott az ide tartozó családneveink egy része.

Másik része közvetlenül létrejöhetett a keresztnév rövidült formájához kapcsolódó *-i* birtokjelből, s akkor jelentése *'Baré ~ Béré, Bar ~ Bár* nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunától keletre, Borsodban, Abaújban, és különösen a Dunántúl déli részén, Ormánságban gyakoribb.

Névváltoztatás Csupán egy *Bachruch* nevű magyarosított erre a XIX. században.

Barkóczy

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Barkóczi* 2116, *Barkóczy* 134, *Barkóci* 22, *Barkoci*, *Barkoczi* 42, *Barkoczy*; *Barkóczay*, *Bárkóczai*. Más változatokkal együtt összesen: 2328.

Eredete Vas vármegyei *Barkóc* ~ *Barkolc* településünk a körülötte gazdagon tenyésző *berkenye* fáról kapta a nevét. A fa ('*Sorbus torminalis*') neve a magyarba valamely délszláv nyelvből került be *brekovc alakban. Szókezdő mássalhangzó-torlódását a magyar nyelv ejtéskönnyítő magánhangzó beiktatásával oldotta föl, az -ov-hangkapcsolat pedig hosszú -ó-vá olvadt össze. A második nyílt szótag magánhangzója (-e-) a kétnyelvszótagos tendencia szerint kiesett. A helynévhez 'onnan/oda való' jelentésű -i képző kapcsolódott, s így családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület nyugati felében, a Dunántúl déli részén gyakoribb, de előfordul északkeleten is, főleg Borsod, Abaúj és Zemplén megyében.

Névváltoztatás Többen, főleg *Brandenburg*, *Grünfeld*; *Bratkó*, *Bielek* nevűek vették föl XIX. századi névmagyarosításukkor.

Barna

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Barna* 11 320; *Barla* 100. Más változatokkal együtt összesen: 11 479.

Eredete Germán (valószínűleg hazai szász) eredetű a *barna* melléknevünk. Mint annyi más színnév, könnyen vált közvetlenül vagy ősi egyéni néven keresztül külső tulajdonságra (hajszínre, szakáll színére, bőrszínre) utaló családnévvé. Az -n- ~ -l- hangok cseréje gyakran előfordult a magyar nyelv története folyamán.

Ugyanakkor az Árpád-korban gyakori *Barnabas* ~ *Barlabás* keresztnévünk is lerövidülhetett *Barna* ~ *Barla* alakra. Ezek is előbb egyéni, majd abból apai családnevek lettek. Jelentésük 'Barna ~ Barla fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége A *Barna* általában a Dunától keletre, a *Barla* pedig Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században névmagyarosításra csak a *Barna* (és a *Barnai*, *Barnafi*) formát használták, de az elsőt igen nagy mértékben. Különösen kedvelték a *Braun*, *Braunberg*, *Barunberger* nevűek, de fölvették *Bardach*, *Brüll*, *Brnó*, *Buchsbaum*, *Buxbaum*, *Butorác* nevűek is.

Barsi

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Barsi* 887, *Barsy* 69, *Barshy*; *Bassi* 20; *Barsai* 24. Más változatokkal együtt összesen: 1007.

Eredete Az ótörök eredetű, 'párduc, tigris' jelentésű *Bars* ~ *Barsz* személynév bekerült a magyar névkincsbe. Itt -a vagy -i birtokjellel válhatott belőle előbb egyénnév, majd családnév. Jelentése így 'Barsé, Bars nevű személy fia, leszármazottja'.

Ugyanakkor a korai egyéni névből jelentős vár és település neve lett Bars vármegyében (amelyről a megye is kapta a nevét). Ebből 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel alakulhatott eredetre, származási helyre utaló családnév. Valószínűleg maga a vármegye volt a nevek többségének a forrása, mivel azt többen és jobban ismerték, mint a várat, amely a XIII. században már elvesztette jelentőségét (ma pedig a helye sem látszik). A *Bassi* névalak *r > s* hasonulással jött létre.

Elterjedtsége A Dunántúl északkeleti részén és Borsod megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Névmagyarosításra csak a *Barsi* alakot használta föl néhány *Csincsics*, *Dleszk* és *Hamel* nevű család a XIX. században.

Bársony

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Bársony* 1700, *Bárson* 11, *Barsonj*, *Barsony*. Más változatokkal együtt összesen: 1716.

Eredete Ótörök eredetű *bársony* közszavunk több okból válhatott családnévvé. Elsősorban szimbolikusan megkaphatta, aki *bársonnyal* foglalkozott (készítette, kereskedett vele). Természetesen az is megkaphatta, aki *bársony*ból készült ruhadarabot: mentét, nadrágot viselt. Metaforikusan is családnévvé válhatott magatartás vagy belső tulajdonság (sima modor, kellemes viselkedés) alapján.

Elterjedtsége A nyelvterület nyugati és északkeleti részén, valamint Kecskemét környékén gyakoribb. Erdélyben ritka.

Barta

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Barta* 10 434, *Bartha* 6089, *Bartah*, *Bártha*; *Birta* 445, *Birta*; *Berta* 8202, *Bertha* 402. Más változatokkal együtt összesen: 25 852.

Eredete Az Árpád-korban igen népszerű *Bertalan* keresztnévünk egyesek szerint arámi eredetű, *Talmai* ~ *Tolomai* alakú lehetett. Jelentése 'barázdákban bővelkedő', vagyis 'ráncos arcú' volt. (Van olyan vélemény, mely szerint esetleg 'vitész, bátor harcos' volt a jelentése.) A többség szerint az arámiból került a bibliai héberbe *ymltrb* [*bar Tolomai* (*Bärtolomaj*)] alakban, 'Talmai fia', vagyis 'a ráncos arcú fia' (vagy esetleg 'a vitész harcos fia') jelentéssel.

Más vélekedés szerint eredeti héber név, s jelentése 'domb fia' vagy 'barázda fia'. A magyar nyelv a latinosított *Bartholomaeus* formában találkozott vele, s elmagyarosodása után *Bartalan* ~ *Birtalan* ~ *Bertalan* változatokban élt. Ezek rövidült vagy rövidült és -a kicsinyítő képzővel toldott alakja vált gyakori egyénnévvé, majd apai családnévvé. Jelentése 'Barta ~ Birta ~ Berta nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A *Barta* általában a nyelvterület keleti felében, de a *Birta* alakváltozattal együtt főleg északkeleten, különösen Erdélyben, a *Berta* pedig a Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás A *Barta* elterjedtsége miatt alkalmas volt asszimiláció céljára, és igen sokan, köztük *Barth*, *Bachrach*, *Baruch*, *Baumgartner*, *Behr*, *Berger*, *Blau*, *Braun*, *Breuer*, *Bruck*, *Buchwald*, *Burger* nevűek választották magyarosításkor új családnévül, míg a *Berta* formát csak egy *Speier*, a *Birta* nevet pedig senki sem vette föl a XIX. században.

Bártfai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bártfai* 1563, *Bártfay* 133, *Bartfai*. Más változatokkal együtt összesen: 1702.

Eredete Több *Bártfa* nevű településünk is volt Abaúj, Moson, Sáros vármegyében, s talán mindegyik a *bárdfa 'egy napi erdővágásnyi erdő' jelentésű összetételre megy vissza. Legjelentősebbé a Sáros vármegyei *Bártfa* városa lett. Bármelyik helynévből családnév lehetett 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel. Az ide tartozó családneveink többsége azonban a volt Sáros vármegyei *Bártfa* város nevére vezethető vissza.

Elterjedtsége A Dunától keletre, északkeletre, az Alföldön gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Braun*, *Krausz*, *Bartyek*, *Indrák*, *Paczona* családnévűek erre magyarosítottak a XIX. század folyamán.

Bartók

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bartók* 2974, *Bartok* 53, *Bartoch*; *Birtók* 62, *Birtok*; *Bertók* 2071, *Bertok* 47. Más változatokkal együtt összesen: 5226.

Eredete Az Árpád-korban igen népszerű *Bertalan* keresztnévünk egyesek szerint arámi eredetű, *Talmai* ~ *Tolomai* alakú lehetett. Jelentése 'barázdákban bővelkedő', vagyis 'ráncos arcú' volt. (Van olyan vélemény, mely szerint esetleg 'vitész, bátor harcos' volt a jelentése.) A többség szerint az arámiból került a bibliai héberbe *ymltrb* [*bar Tolomai* (*Bärtolomaj*)] alakban, 'Talmai fia', vagyis 'a ráncos arcú fia' (vagy esetleg 'a vitész harcos fia') jelentéssel.

Más vélekedés szerint eredeti héber név, s jelentése 'domb fia' vagy 'barázda fia'. A magyar nyelv a latinosított *Bartholomaeus* formában találkozott vele, s elmagyarosodása után *Bartalan* ~ *Birtalan* ~ *Bertalan* változatokban élt. Ezek egy szótagú rövidülése (*Bart-* ~ *Bert-* ~ *Birt-*) és -ók kicsinyítő képzővel ellátott alakja is meghonosodott egyéni névként, és később apanévi családnévvé vált. Jelentése 'Bartók ~ Birtók ~ Bertók nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A *Bartók* a nyelvterület keleti felében, a *Birtók* formával együtt pedig különösen Erdélyben, Háromszékben gyakoribb. A *Bertók* a Dunántúlra jellemzőbb, de általánosan elterjedt.

Névváltoztatás Névmagyarosításra csak a *Bartók* nevet vette igénybe néhány *Bartek*, *Braun*, *Bergsmann*, *Schiller* nevű család a XIX. század folyamán.

Bartos

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bartos* 2930, *Barthos* 45, *Bartoss* 26, *Bartosch*, *Bartosh*, *Bartós*, *Bártos*; *Bartus* 2466, *Bartusch*; *Bartis* 138; *Bortis*, *Bortos*. Más változatokkal együtt összesen: 5632.

Eredete Az Árpád-korban igen népszerű *Bertalan* keresztnévünk egyesek szerint arámi eredetű, *Talmi* ~ *Tolomai* alakú lehetett. Jelentése 'barázdákban bővelkedő', vagyis 'ráncos arcú' volt. (Van olyan vélemény, mely szerint esetleg 'vitéz, bátor harcos' volt a jelentése.) A többség szerint az arámiból került a bibliai héberbe *ymltrb* [*bar Tolomai (Bartolomaj)*] alakban, 'Talmi fia', vagyis 'a ráncos arcú fia' (vagy esetleg 'a vitéz harcos fia') jelentéssel.

Más vélekedés szerint eredeti héber név, s jelentése 'domb fia' vagy 'barázda fia'. A magyar nyelv a latinosított *Bartholomaeus* formában találkozott vele, s elmagyarosodása után *Bartalan* ~ *Birtalan* ~ *Bertalan* változatokban élt. Ezek egyikének egy szótagú rövidülése (*Bart-*) fölvette az -s kicsinyítő képzőt. A képző előtti -o- ~ -u- ~ -i- tövéghangzó analogikus járulék, s minősége a nyelvjárástól függött. Mindegyikből előbb egyéni név, majd apai családnév lett. Jelentése 'Bartos ~ Bartis ~ Bartus nevű személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége Erdélyben a *Bartis* ~ *Bartos*, a Dunán túl a *Bartus* ~ *Bartos* forma gyakoribb.

Névváltoztatás Névmagyarosításra túlnyomórészt a *Bartos* alakot használták *Bachruch*, *Beitler*, *Bernstein*, *Breuer*, *Briller* nevűek, *Bartus* névre csak egy *Bözel* változtatott a XIX. században.

Bartucz

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bartucz* 851, *Bartuc*, *Bartúcz* 40, *Bartúc*; *Bartusz* 112; *Bartócz*; *Bardócz* 187, *Bardocz* 35, *Bardóc*. Más változatokkal együtt összesen: 1243.

Eredete Bármennyire is szlávosan hangzik a név -c képzője, az irodalomjegyzékben felsorolt szláv névtárak és földolgozások egyikében sem szerepel. Alapja mindenképpen az Árpád-korban igen népszerű *Bertalan* keresztnévünk, amely egyesek szerint arámi eredetű, és *Talmi* ~ *Tolomai* alakú lehetett. Jelentése 'barázdákban bővelkedő', vagyis 'ráncos arcú' volt. (Van olyan vélemény, mely szerint esetleg 'vitéz, bátor harcos' volt a jelentése.) A többség szerint az arámiból került a bibliai héberbe *ymltrb* [*bar Tolomai (Bartolomaj)*] alakban, 'Talmi fia', vagyis 'a ráncos arcú fia' (vagy esetleg 'a vitéz harcos fia') jelentéssel.

Más vélekedés szerint eredeti héber név, s jelentése 'domb fia' vagy 'barázda fia'. A magyar nyelv a latinosított *Bartholomaeus* formában találkozott vele, s elmagyarosodása után *Bartalan* ~ *Birtalan* ~ *Bertalan* változatokban élt. Ezek egyikének egy szótagú zárt rövidülése a *Bart-*. A név eredeti képzője a magyar -us, amely -usz ejtéssel is előfordult. Az -sz -c-vé válása (affrikációja) pedig általános volt a középmagyar korban, vagyis a XVI–XVII. század folyamán (mint például *kosztka* > *kocka*, *orsza* > *orca*). Áttételesen tehát a *Bartus* ejtészváltozatának kell tekintenünk. Az elég sok névváltozatban előforduló -d- a mellette álló -r- hatására zöngésült (-t- > -d- változás) némely nyelvjárásban. A különböző névalakokból előbb egyéni név, majd apai családnév lett 'Bartucz ~ Bartócz ~ Bardócz nevű személy fia, leszármazottja' jelentéssel.

Elterjedtsége Pesttől délkeletre, a Kecskemét–Csongrád–Szolnok közötti területen gyakoribb.

Bata

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bata* 3072, *Batha* 136, *Batta* 1642, *Battha* 16. Más változatokkal együtt összesen: 4886.

Eredete Minden bizonnyal az Árpád-korban igen gyakori egyénnévre megy vissza a családnév, de ennek a névnek az eredete és végződése nincs tisztázva. Több, különböző jelentésű török név (*Bat* 'gyors' vagy 'haszontalan, semmirevaló', *Bata* 'ima, könyörgés; áldás', *Batu* 'erős', *Batı* [*Batı*] 'nyugat, naplemente'; *But* 'láb, lábszár, comb') átkerülhetett a magyarba személynévként, de ezek török előfordulásainak nagy része (a kutatás mai eredményei szerint) kései, többnyire XIX. századi. Szóba jöhet a vitatott eredetű magyar *bot* közszo tulajdonnévvé válása, majd magánhangzójának nyitódása (-u- > -o-). Továbbá valamely *Bat-* ~ *Bot-* kezdetű keresztnévből is eredhet, amelyek közül nagyon gyakori volt az Árpádok idején a *Batisius*, amely Keresztelő Szent János *Baptista* melléknévből származik a -pt- > -tt- > -t- egyszerűsödése után. Ugyancsak kedvelt volt a germán eredetű *Boto* ~ *Botho* név is, amely a 'követ, hírnök' jelentésű *bote* középfelelmet közszoára vezethető vissza. Az -a végződés lehet birtokjel (akkor jelentése 'Baté, Bat nevű személy fia, leszármazottja'), de lehet kicsinyítő képző is. A *Bata* ~ *Bota* névalakok önálló személynévvé váltak, s ezekből apanévi eredetű családnévek lettek.

Elterjedtsége A nyelvterület nyugati felében (különösen az Őrségben), továbbá a Duna–Tisza közének északi részében gyakoribb.

Névváltoztatás Magyarosításra csak egy *Spitzer* nevű család használta föl a XIX. században.

Bató

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bató* 642, *Bathó* 680, *Bato* 10, *Batho* 15, *Battó*; *Botó* 12, *Bottó* 131, *Botto*. Más változatokkal együtt összesen: 1498.

Eredete Minden bizonnyal az Árpád-korban igen gyakori egyénnévre megy vissza a családnév, de ennek a névnek az eredete és végződése nincs tisztázva. Több, különböző jelentésű török név (*Bat* 'gyors' vagy 'haszontalan, semmirevaló', *Bata* 'ima, könyörgés; áldás', *Batu* 'erős', *Batı* [*Batı*] 'nyugat, naplemente'; *But* 'láb, lábszár, comb') átkerülhetett a magyarba személynévként, de ezek török előfordulásainak nagy része (a kutatás mai eredményei szerint) kései, többnyire XIX. századi. Szóba jöhet a vitatott eredetű magyar *bot* közszo tulajdonnévvé válása, majd magánhangzójának nyitódása. Továbbá valamely *Bat-* ~ *Bot-* kezdetű keresztnévből is eredhet, amelyek közül nagyon gyakori volt az Árpádok idején a *Batisius*, amely Keresztelő Szent János *Baptista* melléknevéből származik a *-pt-* > *-tt-* > *-t-* egyszerűsödése után. Ugyancsak kedvelt volt a germán eredetű *Boto* ~ *Botho* név is, amely a 'követ, hírnök' jelentésű *bote* ófelnevet közszoa vezethető vissza. Ezek egyikének egy szótagú rövidüléséhez (*Bat-* ~ *Bot-*) járult a magyar *-ó* kicsinyítő képző, s azzal is önálló személynévvé vált, majd apanévi családnév lett belőle. Jelentése 'Bató ~ Botó ~ Bottó' nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti, északkeleti felében, Heves és Borsod megyében, de különösen Erdélyben gyakori.

Névváltoztatás A XIX. század folyamán csak egy *Berger* nevű család magyarosított erre.

Bátori

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bátori* 1503, *Bátory* 42, *Báthori* 642, *Báthory* 523, *Batori*, *Bathori*, *Bathory*; *Bátri* 77, *Bátry*. Más változatokkal együtt összesen: 2806.

Eredete Ótörök eredetű *bátor* közszounkból egyénnév, majd abból Abaúj, Bihar, Bodrog, Heves, Szabolcs, Szatmár, Zaránd vármegyében magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév is lett. Mindkettő válhatott családnévvé. Az egyénnév *-i* végződése birtokjel, jelentése 'Bátoré, Bátor' nevű személy fia, leszármazotta'. A helynévé pedig 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s jelentése 'Bátor' nevű településről vagy településre való'. A *Bátri*-féle alakok a *Bátori* névformából keletkeztek, a második szótagbeli *-o-* a kétnyíltszótagos tendencia szerint esett ki.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, elsősorban a Tiszán túl gyakoribb, Erdélyben ritkább.

Névváltoztatás A XIX. században nagyon sokan, főként *Bauer*, *Berger*, *Baumgarten* nevűek, de *Bachrich*, *Beinfeld* nevű családok is magyarosítottak erre, és egy *Ábrahám* ismeretlen okból, egy *Bitang* nevű pedig névszépítés céljából vehette föl.

Baty

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Baty* 558, *Bátyi* 304, *Batyai*, *Bátyai* 163, *Bátyay*. Más változatokkal együtt összesen: 1035.

Eredete Több *Bátya* nevű településünk volt Bács, Baranya, Fejér, Pest, Pozsega, Valkó vármegyében, s ezek mindegyike a *Báty* ~ *Bátya* egyénnévből keletkezett, amelynek pedig forrása a belső keletkezésű, eredetileg gyermeknyelvi 'idősebb fiútestvér' jelentésű *báty* főnév. A helynévhez az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző kapcsolódott, így vált eredetre, származási helyre utaló családnévvé.

Amennyiben a személynévhez járult *-i* birtokjel, akkor a családnév jelentése 'Bátyé, Báty' nevű személy fia, leszármazotta'.

Számba jöhet még a *Bat* ~ *Bát* településnevekből való származtatás is. Ekkor az 'onnan/oda való' *-i* képző miatt a településnevek végén álló *-t* hang *-ty*-vé vált (palatalizálódott), vagyis *-t-* > *-ty-* változás ment végbe a családnévek alakjában. Ebben az esetben ide kellene még sorolnunk a *Bati* (102), *Báti* (171), *Báthi* és *Báthy* (60) családneveket is.

A *Bátyai* formákban azonban semmiképpen sem az *-i* hatására palatalizálódott a *-t-*. Ezekből a nevekből (*Bátyai*) az *-ai* magánhangzó-találkozást (hiátust) a nyelv az *-a-* elhagyásával küszöbölte ki, s így is létrejöhettek a *Baty* névalakok.

Elterjedtsége Az Alföld déli részén kissé gyakoribb.

Bauer

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Bauer* 2549, *Báuer*, *Bäuer*; *Baur* 42, *Baurer*; *Pauer* 554, *Paur* 16. Más változatokkal együtt összesen: 3169.

Eredete A középfelnémet *bûwäre* 'földművelő' jelentésű szónak a származéka a mai német nyelvben a *Bauer*. Ugyanebben a jelentésben gyakori foglalkozásra utaló családnévvé vált. Bajorországban inkább *Baur*, az északi részekben *Bauer* formában gyakoribb, míg délebbre (Karintiában) *P-* hanggal kezdve ejtették (és írták) a nevet (*Paur*), sváb alakja pedig *Bauerle* ~ *Bayerle* lett. A magyar nyelvbe a XVIII. századi telepítésekkel mindegyik névalak bekerült.

Elterjedtsége A *Bauer* a Dunántúl több vidékén is előfordul, a *Pauer* forma viszont csak Sopron környékén található.

Névváltoztatás Néhányan a *Bauer* nevet vették föl a XIX. században szláv, román vagy kellemetlen jelentésű családnévük, a *Boér*, *Ochs*, *Danczinger* helyett. Sokan azonban mind a *Bauer*, mind a *Pauer* névük közül *Balogh*, *Bánfi*, *Bátori*, *Benkő*, *Berényi*, *Berki*, *Borszéki* névre magyarosítottak.

Bazsó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bazsó* 1802, *Bazso* 21, *Basó*, *Bassó* 21. Más változatokkal együtt összesen: 1854.

Eredete A név alapja a *Balázs* keresztnév, amely vagy a görög nyelv *Βασίλειος* [*Baszileiosz*] 'királyi' jelentésű nevéből, vagy valamely római kor előtti (preromán) itáliai nyelv *Blaesus* 'görbe lábú, sánta' vagy 'selypes, beszédhibás' jelentésű ragadványnevéből (cognomenéből) származik. A magyarba a középkori latinon keresztül került be *Blasius* írásképpel és *zs-s* [*Blázsius*] ejtéssel. Nyelvünk vagy *-a-* bontóhanggal föloldotta a szókezdő mássalhangzó-torlódást, vagy elhagyta az egyik (*-l-*) mássalhangzót, majd a latin *-us* végződés is elmaradt. Középkori ejtése *Bálázs* vagy némely nyelvjárásban az *-l-* kiesése után *Bázs* volt. A „*zs*” hangot általában „*s*” betűvel írták, majd az írásképp alapján néhol *s*-sel is ejtették, de a helyes kiejtés mindenképpen a *Bazsó*.

Ugyanakkor a *Baszileiosz* görög alaknak a középkori latin ejtésű változata *Bazsilius* volt, amelynek egy szótagú rövidülése a magyarban *Bazs-* lett. Mindkét módon létrejött *Bazs* névforma fölvette az *-ó* kicsinyítő képzőt. A fenti két lehetőség szerint kialakult *Bazsó* egyénnévből apai családnév vált 'Bazsó' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A Dunán túl és az északi nyelvterületen gyakoribb, az Alföldön nagyon ritkán fordul elő.

Beck

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Beck* 1715, *Bek* 215, *Bekk* 187, *Bék* 73; *Bäck* 12, *Back* 88. Más változatokkal együtt összesen: 2297.

Eredete A német családnévszótárak egyrészt a *Bäcker* 'pék' jelentésű középalnémet, másrészt a *Beke* 'patak' jelentésű alnémet közszóból származtatják. Arra is akad azonban példa, hogy a héber/jiddis 'a Szentség fia' jelentésű *Ben Kódes* kifejezésből vezetik le. A magyarországi családnevek túlnyomó többsége az első, 'sütő, pék' jelentésű szóból eredhet. Bizonyítja ezt német eredetű *pék* közszavunk és igen gyakori *Pék* (2603) családnévünk is. A név elmagyarosodására utal a sok *Bék* alak, amely a hangsúly hatására a magyarban nyúlt meg, és átmenet a *Beck* > *Pék* között.

Elterjedtsége A Dunántúl délkeleti részén, Tolna és Baranya megyében gyakori.

Névváltoztatás A XIX. században néhányan *Beke* névre magyarosítottak.

Becker

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Becker* 644, *Bekker* 365, *Bäcker*, *Backer*, *Becher* 42; *Pecker*, *Pekker* 354. Más változatokkal együtt összesen: 1415.

Eredete A középalnémet 'sütő, pék' jelentésű *Bäcker* szó elterjedt az egész német nyelvterületen. Mint minden foglalkozásnév, igen gyakori családnév lett a legtöbb németek lakta vidéken, de különösen Bajorországban. Nagyon korán, még a XVIII. századi tömeges német telepítések előtt Magyarországra került, de többnyire csak a polgárosult városok német lakói viselték. Később hozták magukkal a falusi telepések is. A *P-* kezdetű névformák felnémet (ausztriai) területről valók.

Elterjedtsége A Dunántúl keleti, délkeleti részén gyakoribb.

Becsei

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Becsei* 1008, *Becsey* 77, *Becsi* 35, *Becsy* 16, *Beczy*. Más változatokkal együtt összesen: 1137.

Eredete Az ótörök eredetű személynév (*Beše* [*Bese*]) jelentése (ha kun-besenyő) 'héja, sólyom, karvaly' vagy (ha köztörök) 'tömör, kemény, erős' (ez utóbbi az alapja a *basa* méltóságnévnek). A magyarban is személynév volt *Becs* ~ *Becse* alakban, s magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett belőle Bács, Baranya, Fejér, Keve, Komárom, Somogy, Szatmár, Torontál, Valkó, Veszprém, Zala vármegyében. Bármelyikhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Természetesen mint egyéni név is megkaphatta az *-i* birtokjelet, s akkor apai családnév lett belőle, jelentése pedig 'Becséé, Becse nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Az Alföldön, különösen Szeged környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Kohn* nevű család fölvette XIX. századi névmagyarosításakor, s egy *Becsuk*, valamint egy *Zsidó* nevű család is erre változtatott ugyanakkor.

Bécsi

Típusa Helynévi eredetű vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Bécsi* 1126, *Bécsy* 74, *Béci*, *Bécsi* 78, *Béczy* 10. Más változatokkal együtt összesen: 1290.

Eredete Az ószláv eredetű és 'üreg, barlang; mészégető kemence' jelentésű *peč* [*pěcs*] közszo olyan ótörök nyelvi közvetítéssel került a magyarba, amely a szókezdő *-p* helyett *b*-t ejtett. Több *Bécs* nevű település is volt a Történelmi Magyarországon Abaúj, Bihar, Bodrog, Keve, Komárom, Pest és Pozsega vármegyében. Bármelyikből családnév keletkezhetett az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel. Sok ide tartozó név azonban az osztrák főváros nevéből ered, s minden bizonnyal tulajdonságra, modorra, öltözködésre utalt (bécsi ruhát hordott, bécsiesen viselkedett), nem pedig onnan való származást jelentett. Az elég sok névben szereplő *-cz-* a családnevek kialakulása idején jellemző helyesírást tükrözi, és ez a *-cz-* a följegyzések idején *-cs-*-nek hangzott.

Elterjedtsége A Dunántúl északnyugati részén gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században csak egy *Wiener* nevű család magyarosított *Bécsire*.

Bede

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bede* 1308; *Böde* 365, *Böde* 130. Más változatokkal együtt összesen: 1847.

Eredete Az Árpád-korban igen gyakori *Bed* ~ *Beda* ~ *Bede* ~ *Bedő* (*Bedeu*) egyéni nevünk eredete vitatott. Szóba került a török *Bedir* 'telihold' jelentésű névnek a magyarban való *Bed-* rövidülése és különböző (köztük *-e*) kicsinyítő képzővel való ellátása. Ugyanakkor a rendkívül sokszor előforduló *Benedek* keresztnévnek *-n-* > *-d-* mássalhangzócserevel való ejtése: a *Bedenek* rövidülése és különböző kicsinyítő képzőkkel alakított változatai (*Bed*, *Beda*, *Bede*, *Bedek*, *Bedes*) sem voltak ritkák az Árpádok és Anjouk korának névanyagában. Bármelyik lehetőséget is fogadjuk el, a *Bede* régi, becézett (hypocoristicus) egyénnév vált apanévi családnévvé 'Bede nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A Dunától keletre, északon és északkeleten némileg gyakoribb a *Bede* alak, Dél-Alföldön pedig a *Böde* előfordulása több.

Névváltoztatás A XIX. században ezt a formát nem, csak a *Bedő* alakot vették igénybe névmagyarosításakor.

Bedő

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bedő* 2890, *Bedő* 55, *Bedeő*; *Bödő* 565, *Bödő* 20, *Bödő* 12. Más változatokkal együtt összesen: 3548.

Eredete Az Árpád-korban igen gyakori *Bed* ~ *Beda* ~ *Bede* ~ *Bedő* (*Bedeu*) egyénnevek eredete vitatott. Szóba került a török *Bedir* 'telihold' jelentésű névnek a magyarban való *Bed-* rövidülése és különböző (köztük *-ő*) kicsinyítő képzővel való ellátása. Ugyanakkor a rendkívül sokszor előforduló *Benedek* keresztnévnek *-n-* > *-d-* mássalhangzócserevel való ejtése: a *Bedenek* rövidülése (*Bed-*) és különböző kicsinyítő képzőkkel alakított változatai (*Bed*, *Beda*, *Bede*, *Bedő*, *Bedek*, *Bedes*) sem voltak ritkák az Árpádok és Anjouk korának névanyagában. Bármelyik lehetőséget is fogadjuk el, a *Bedő* régi, becézett (hypocoristicus) egyéni név vált apanévi családnévvé

'*Bedő* nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Egyes nyelvjárásokban (Szeged környéke) a névtő *-e* ~ *-ë* hangja *-ö*-vé vált (labializálódott), s így jöttek létre a *Bödő*-féle változatok.

Elterjedtsége A *Bedő* a Dunán túl, a *Bödő* a Dél-Alföldön gyakoribb.

Névváltoztatás Érdekes, hogy a *Bede* és *Bödő* név fölvételére nincs adatunk a XIX. századi névmagyarosítások között, a *Bedő* alakot azonban sok *Bettelheim*, néhány *Bienstock*, *Fränkl* és *Rothschadl* család választotta magyarosítás céljára.

Beke

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Beke* 4121, *Béke* 306; *Bege* 83; *Böke*, *Bőke* 100, *Böge*. Más változatokkal együtt összesen: 4628.

Eredete A családnév alapjául szolgáló egyéni név eredete vitatott. A török eredetű, 'erős, hatalmas; uralkodó, herceg, előljáró' jelentésű *Beg* ~ *Bek* egyénnevünk nem volt ritka az Árpádok korában, s ennek magyar *-e* kicsinyítő képzős változatából könnyen válhatott egyénnév. A sűrűn használt egyéni nevekből pedig gyakori apanévi családnévek lettek.

Ugyanakkor számtalan *Be-* kezdetű keresztnévünk is gyakori volt az Árpádok és Anjouk korában (*Benedek*, *Benjámín*, *Berengár*, *Beriszló*, *Bernát*, *Bertalan*, *Bertram* stb.), s mindegyik megrövidülhetett egy nyílt szótagra (*Be-*), s megkaphatta a *-ke* kicsinyítő képzőt. Az így kialakult *Beke* először egyéni névvé, majd abból apai családnévvé vált.

A hosszú tőhangzójú alakokban (*Béke*) hangsúly hatására nyúlt meg az *-ë*- magánhangzó egyes nyelvjárásokban, tehát nem az ismeretlen eredetű és 'harc nélküli állapot' jelentésű *béke* közszavunkból származnak a *Béke* családnévek. Más nyelvjárásokban a tő *-ë*-je *-ö*-vé vált (labializálódott), s így jöttek létre a *Bö-* kezdetű névformák (*Böke*, *Bőke*). A *-g-* a két magánhangzó közötti (intervokális) *-k*-ból zöngésült. A veláris (*-ka*) kicsinyítő képzős alakok (*Beka* ~ *Béka*) azért ritkák (11), mert hangzásuk egybeesett *béka* állatnévi közszavunkkal, és sokan igyekeztek megszabadulni e névtől.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb a *Beke* forma, a Hajdúságban: Miskolc és Debrecen között pedig a *Béke* névalak.

Névváltoztatás Néhány *Beck*, *Bielitz* család a *Beke*, egy *Friedmann* család pedig a *Béke* nevet vette föl magyarosítási céllal a XIX. században.

Békefi

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Békefi* 1086, *Békefy* 12, *Békeffi*, *Békeffy* 32; *Bekefi*, *Bekfi* 24. Más változatokkal együtt összesen: 1166.

Eredete A *Beke* ~ *Béke* személynevünk keletkezése vitatott. Lehet az ótörök 'erős, hatalmas; uralkodó, herceg, előljáró' jelentésű *Beg* ~ *Bek* név magyar *-e* kicsinyítő képzős változata, de lehet valamelyik Árpád-korban gyakori *Be-* kezdetű keresztnév (*Benedek*, *Benjámín*, *Berengár*, *Beriszló*, *Bernát*, *Bertalan*, *Bertram* stb.) egy nyílt szótagú rövidülése (*Be-*), amelyhez *-ke* kicsinyítő képző járult. A *-fi* utótag 'fia' jelentésű, vagyis 'Beke nevű személy fia' a családnév jelentése. Minden bizonnyal a *Bekefi* alak volt a régebbi, amelyben hangsúly hatására nyúlt meg az első magánhangzó (*Békefi*). A 'harc nélküli állapot' jelentésű *béke* közszavunk egyénnévkénti előfordulása azért nem bizonyított, mert eleinte csak *-s* képzős tulajdonságnévként fordult elő (*Békés*).

Elterjedtsége A Dunán túl sokkal gyakoribb.

Névváltoztatás Névmagyarosításokban csak a *Békefi* alak fordult elő, s ilyeneket már 1844-től följegyezték. A XIX. század folyamán tömegesen vették föl *Fried*, *Friedl*, *Friedmann*, *Friedner*, *Fridrich*, *Fridrik* nevűek, ezekben az esetekben természetesen a *béke* közszó volt a névválasztás indítéka. Volt a névmagyarosítók között még *Beck*, *Bernheimer*, *Bröckl*, *Bucsek* nevű is.

Békési

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Békési* 3471, *Békésy* 28, *Békési* 24, *Békessi*, *Békessy* 62, *Békessy*. Más változatokkal együtt összesen: 3598.

Eredete Mivel a *Bekesi* névalak egyszer sem szerepel mai családneveink között (talán a *Békési* ~ *Békésy* ~ *Békessy* alakok tartozhatnak ide), nem a *Bekes* egyénnév, hanem a *Békés* helynév lehet az ide tartozó családnevek nagy többségének eredete. Természetesen a település neve is személynévi eredetű, az ismeretlen eredetű, 'nyugalom, lelki kiegyensúlyozottság' jelentésű *béke* szónak *-s* melléknévképzős 'valamilyen tulajdonsággal ellátott' jelentésű

változata. Pusztá személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) vált településnévvé. A helység neve Baranya vármegyében is előfordult, a családnevek zöme azonban a Békés vármegyei *Békés* város nevéből ered 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel, és eredetre, származási helyre utal.

Elterjedtsége A Dunától keletre, főleg az Alföld déli részén gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan választották a XIX. század folyamán névmagyarosításra, s természetesen sok volt közöttük az eredetileg *Fried*, *Friedmann* családnevet viselő, de akadt *Friedlieber*, *Beck*, *Birkel*, *Bracht*, *Buksa* is. Névesztétikai megfontolásból pedig *Béka* és *Bagoly* nevűek vették föl.

Bella

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnev.

Változatai *Bella* 1832, *Bela* 72, *Belá* 26, *Béla* 202. Más változatokkal együtt összesen: 2132.

Eredete Az Árpád-korban igen gyakori *Béla* egyénnevünk alakváltozata lehet a *Bella*. Az eredeti *Béla* vitatott eredetű. Alakulhatott az ótörök, 'emberi derék, hát, törzs' jelentésű *Bel* vagy az ugyancsak ótörök 'ajándék' jelentésű *Belek* névből; esetleg a magyar *bel* ~ *bél* 'belső, bennső' közszóból, de a szláv 'fehér, világos, fényes' jelentésű *Bel-* kezdetű (*Belimir*, *Belislav*, ez utóbbi élt is az Árpád-korban *Beloszló* alakban) nevek egyikéből is. Bármelyiknek egy szótagra való rövidülése (*Bel-*) fölvehette az *-a* kicsinyítő képzőt vagy az *-a* birtokjelet a magyarban. A két magánhangzó közötti (intervokális) *-l-* megnyúlása (geminációja) *-ll-*-lé szabályos (például a mai népnyelvben: *alóla* > *alulla*; *halad* > *hallad*).

A *Bella* családnev magyarázatakor semmiképp sem kell az *Arabella*, *Izabella* stb. női nevek végének önállósodására vagy a 'csinos, kecses, takaros, szép' jelentésű latin ~ olasz *bella* közszóra gondolnunk.

Elterjedtsége A Dunántúl nyugati, északnyugati részén, különösen Sopron megyében és az Alföldön Orosháza környékén gyakori.

Névváltoztatás Volt olyan a XIX. században, aki idegennek véelve a *Bella* családnevet megváltoztatta *Angyal* névre.

Bencze

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnev.

Változatai *Bencze* 5180, *Bence* 289, *Bentze*. Más változatokkal együtt összesen: 5478.

Eredete Több forrása is lehet e névalaknak. Létrejöhetett valamely *Ben-* kezdetű keresztnévünk, a 'jónak mondott', illetve 'áldott' jelentésű latin *Benedictus* > *Benedek* vagy a héber eredetű **@ymynb** [*Beehn yah meen* (*Bínjámin*)] 'jobb kezem fia' jelentésű *Benjámin* keresztnév *-cse* kicsinyítő képzős változatából, mivel a *cs* hangot hosszú időn keresztül *cz* betűvel is írták, majd később (helytelenül) *c*-nek ejtették. Sokan azonban valószínűbbnek tartják, hogy a 'győztes' jelentésű latin *Vincentius* keresztnév rövidült és ikerítődött *Vincenc* ~ *Bincenc*, majd tovább rövidült *Vince* ~ *Bince* > *Bence* formára. A *-ce* végződést később képzőnek fogta föl a nyelv, s más nevek végére is kitette, így a *Benedek*, *Benjámin* nevek *Ben-* rövidülése után is. Vagyis a *Bence* becézés jellegű (hypocoristicus) név több keresztnévből is kialakulhatott. Mindenképpen ebből a becézésből lett apanévi családnev, jelentése pedig 'Bence nevű személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de a Dunántúl délkeleti részén, északkeleten Szabolcsban és a Hajdúságban, valamint Erdélyben gyakoribb.

Bencsik

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnev.

Változatai *Bencsik* 4987, *Bentsik*, *Bencsík*; *Benczik* 756, *Bencik* 43, *Bencík*. Más változatokkal együtt összesen: 5798.

Eredete A *Benedictus* (vagy *Benjamin*) keresztnév szláv nyelvekben való rövidülése és szlovák *-čík* kicsinyítő képzővel való megtoldása a keresztnévi alap. A szlovák nyelvben vált apanévi családnévvé, s jelentése 'Bencsik nevű személy fia, leszármazottja'. A *-čík* végződés a *-csík* régi magyaros írásváltozata.

Elterjedtsége A *Benczik* formájú nevek a Dunántúl északnyugati részében, a *Bencsik* alakúak pedig a Dunától keletre, elsősorban a szlovákok lakta településeken (Pest környékén és Békés megyében) gyakoribbak.

Bende

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnev.

Változatai *Bende* 2330, *Bente*. Más változatokkal együtt összesen: 2338.

Eredete Egyik *Ben-* kezdetű (*Benedek* vagy *Benjámin*) nevünk *-d* + *-e* kicsinyítő képzős vagy ugyanezen nevek egyikének *-d* képzős és *-e* birtokjeles alakja lett *Bende* egyéni névvé. Az abból keletkezett apai családnév jelentése 'Bend vagy Bende nevű személy fia, leszármazotta'.

Valószínűbb azonban, hogy a *Benedek* alakult *Bendek* formára a kétnyíltszótagos tendencia érvényesülésével, vagyis a második nyílt szótag magánhangzója kiesett. Ennek *Bend-* formára rövidült *-e* kicsinyítő képzős vagy birtokjeles alakja vált apai családnévvé 'Bendé, Bend nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Az *Endre* névből való magyarázata az *Andi-Bandi* analógiájára (*Ende-Bende*) néhány esetben lehetséges lenne, de csak az *Ende* alakra vannak korai (XIII. századi) adataink.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de az Alföld déli részén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Berger* és egy *Bonitzer* nevű család választotta magyarosítás céljából új névül a XIX. században.

Bene

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bene* 4689, *Benye* 33, *Béne*, *Benne*; *Beni* 15, *Béni* 574, *Bény*. Más változatokkal együtt összesen: 5325.

Eredete Egyik *Ben-* kezdetű keresztnévünk, a 'jónak mondott', illetve 'áldott' jelentésű, latin eredetű *Benedek* vagy a bibliai héber *@ymynb* [*Beehn yah meen* (*Binjámin*)] 'jobb kezem fia' jelentésű *Benjámin* egy szótagra rövidült (*Ben-*) és *-e* kicsinyítő képzővel ellátott beceneve. Apára utaló családnévvé válása után jelentése 'Bene nevű személy fia, leszármazotta'. Az *-e* végződés azonban lehet birtokjel is, és ez az *-e* jel váltakozhatott *-i*-vel (írásban *-y*-nal), s így jelentése 'Bené, Ben nevű személy fia, leszármazotta'.

A *Bene* személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév alakult Bereg, Heves, Komárom és Pest vármegyében. Ezekből minden végződés nélkül lehetett pusztá helynévi családnév, akkor jelentése 'Bene nevű településre való'.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században egy *Ballan* nevű család vette föl ismeretlen okból.

Benedek

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Benedek* 4812, *Benedik* 18, *Benedikt* 10, *Benedict*; *Bedenek* 91. Más változatokkal együtt összesen: 4972.

Eredete A latin eredetű, 'jónak mondott', illetve 'áldott' jelentésű *Benedictus* keresztnév a XVI. századig igen gyakori volt Magyarországon, ennek következtében sok családnév is keletkezett belőle. A latin forma magyarrá alakulása az *-us* végződés elhagyásával (*Benedikt*), majd a név végi *-t* elhagyásával (mássalhangzó-torlódás megszüntetésével) indult meg, így jött létre a *Benedik* névalak. Majd később az *-i* > *-ě* nyíltabbá válásával fejeződött be a mai *Benedek* kialakulásáig. Sokszor előfordult a *Benedek* keresztnévnek *-n*- > *-d*- mássalhangzócserevel való ejtése, a *Bedenek* is. A változás folyamán minden névalakból keletkezett apai családnév, melynek jelentése: 'Benedek ~ Benedik nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Különösen Erdélyben és a burgenlandi Örségben viselik sokan családnévként.

Névváltoztatás Gyakorisága következtében a XIX. század folyamán jó néhányan, többek között *Berger*, *Benák*, *Bundi*, *Klein*, *Weisz* nevűek asszimilációs célból vették föl névváltoztatásukkor.

Benke

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változata *Benke* 4097. Más változatokkal együtt összesen: 4114.

Eredete Egyik *Ben-* kezdetű keresztnévünk, a 'jónak mondott', illetve 'áldott' jelentésű, latin eredetű *Benedek* vagy a bibliai héber *@ymynb* [*Beehn yah meen* (*Binjámin*)] 'jobb kezem fia' jelentésű *Benjámin* rövidült (*Ben-*) és *-ke* kicsinyítő képzővel ellátott beceneve. Apai családnévvé válva jelentése 'Benke nevű személy fia, leszármazotta' lett.

Ugyanez a *Ben-* rövidülés fölvehette a magyar *-k* kicsinyítő képzőt (*Benk*), majd ehhez az *-e* birtokjel járult, s akkor jelentése 'Benké, Benk nevű személy fia, leszármazotta' lett, és így vált családnévvé.

Az ilyen módon kialakult személynévekből *Benke* településnév volt Bihar, Krassó, Pozsega vármegyében. Ezek bármelyikéből is válhatott családnév minden végződés nélkül, s akkor 'Benke nevű településről/településre való' a jelentése.

Elterjedtsége A Dunától keletre, főként Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Névmagyarosításra *Bürchner*, ismeretlen okú névváltoztatásra egy *Joó* és egy *Kádár* nevű család vette igénybe a XIX. században.

Benkó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Benkó* 1309, *Benko* 35, *Bengó*. Más változatokkal együtt összesen: 1348.

Eredete Egyik *Ben-* kezdetű keresztnévünk, a 'jónak mondott', illetve 'áldott' jelentésű, latin eredetű *Benedek* vagy a bibliai héber **@ymynb** [*Beehn yah meen (Bínjámín)*] 'jobb kezem fia' jelentésű *Benjámin* rövidült *Ben-* alakra, s megkapta az Árpád-korban gyakori *-kó* kicsinyítő képzőt. Az így alakult *Benkó* egyéni névből apanévi családnév lett 'Benkó' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. A *Bengó* névben az *-n-* hatására zöngésült a *-k-* hang.

Elterjedtsége Nógrád és Pest megyében, valamint az Alföldön gyakoribb.

Névváltoztatás Míg a XIX. században sokan választották névmagyarosításra a *Benkő* alakot, a *Benkó* formát senki sem.

Benkő

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Benkő* 5554, *Benkő* 126, *Benkoe*, *Bengő* 66, *Bengő*. Más változatokkal együtt összesen: 5760.

Eredete Egyik *Ben-* kezdetű keresztnévünk, a 'jónak mondott', illetve 'áldott' jelentésű, latin eredetű *Benedek* vagy a bibliai héber **@ymynb** [*Beehn yah meen (Bínjámín)*] 'jobb kezem fia' jelentésű *Benjámin* rövidült *Ben-* alakra, s kapta meg a magánhangzó-harmónia szempontjából illeszkedett *-kő* kicsinyítő képzőt. E családnevek jelentős többsége a *Benedek* névre megy vissza.

Elterjedtsége A *Benedek* névből való eredetet igazolja a *Benkő* családnév területi elterjedése is. Az alapnévhez hasonlóan a Dunán túl, különösen a burgenlandi Örségben, valamint Erdélyben gyakoribb az előfordulása.

Névváltoztatás A XIX. században elég sokan, *Bauer*, *Böhm*, *Benkhard*, *Berger*, *Benyó*, *Benyovics*, *Bubenkó* nevűek választották asszimilációs céllal névmagyarosításukkor.

Berecz

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Berecz* 4641, *Berec* 132, *Bereczh*, *Beretz*; *Böröcz* 2010, *Böröc*, *Böröcz*, *Böröcz*; *Bereczk* 229, *Bereck* 31; *Böröczk* 37, *Böröck* 37. Más változatokkal együtt összesen: 7154.

Eredete A kelta *brigh* 'erő, hatalom' vagy a gall *brych* 'foltos, tarka' jelentésű közszóból alakult a *Briach* ~ *Brice* név. A Martyrologium Romanumban (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvében) a Kr. u. IV. században tűnt föl Martola püspökének nevéként a latin *Briccius* formában, s vált keresztnévvé. A magyarban a latin *-ius* végződés elhagyása után visszamaradt *Brikc* kiejtése a magyarul beszélők számára nehéznék bizonyult, ezért a név eleji mássalhangzó-torlódást (*Br-*) *-ë-* bontóhanggal, a név végét pedig vagy a *-k-* elhagyásával, vagy a könnyebb ejthetőség miatt a két mássalhangzó megcserélésével (*-kc-* > *-ck-*) oldotta föl a nyelv. Így **Bëric* ~ **Bërick* formájú lett a név. Az *-ë-* hang némely nyelvjárásban szabályosan *-ö-*-vé vált (labializálódott), az *-i-* pedig az egész nyelvterületen nyitódott *-ë-*-vé, így végül *Bërëc* ~ *Bërëck* ~ *Böröc* ~ *Böröck* lett a név végső formája. Az Árpádok és Anjouk korában közepes gyakoriságú név volt, de meglehetősen sok apanévi családnév alakult belőle 'Berec ~ Bereck, Böröc ~ Böröck' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, Heves és Borsod megyében, de főleg Erdélyben gyakori.

Névváltoztatás Egy *Brizsek* család a *Berecz*, egy *Szerencsik* nevű pedig a *Bereczk* névalakot használta föl névmagyarosításra a XIX. században.

Bereczki

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bereczki* 4715, *Bereczky* 754, *Berecki* 215, *Berecky*, *Berczki* 15, *Bereckei* 39, *Bereczkei*, *Bereczkey* 11, *Berezski*, *Beretski*, *Beretzki*, *Beretzky* 57; *Böröczki* 340, *Böröczky* 370, *Böröczki*, *Böröcki* 17, *Böröczky*; *Berecki* 15, *Bereci*. Más változatokkal együtt összesen: 6573.

Eredete A kelta *brigh* 'erő, hatalom' vagy a gall *brych* 'foltos, tarka' jelentésű közszóból alakult a *Briach* ~ *Brice* név. A Martyrologium Romanumban (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvében) a

Kr. u. IV. században tűnt föl Martola püspökének neveként a latin *Briccius* formában, s vált keresztnévvé. A magyarban a latin *-ius* végződés elhagyása után visszamaradt *Brikc* kiejtése a magyarul beszélők számára nehéznek bizonyult, ezért a név eleji mássalhangzó-torlódást (*Br-*) *-ë-* bontóhanggal, a név végét (*-kc*) pedig vagy a *-k-* elhagyásával, vagy a két mássalhangzó könnyebb ejthetősége céljából megcseréléssel (*-kc-* > *-ck-*) oldotta föl a nyelv. Így **Bëric ~ *Bërick* formájú lett a név. Az *-ë-* hang némely nyelvjárásban szabályosan *-ö-*-vé vált (labializálódott), az *-i-* pedig az egész nyelvterületen nyitódott *-ë-*-vé, így végül *Bërëc ~ Bërëck ~ Böröc ~ Böröck* lett a név végső formája. Az Árpádok és Anjouk korában közepes gyakoriságú név volt. Bármelyik nyelvjárási alak megkaphatta az *-i* birtokjelet, s apanévi családnév lett belőle, ekkor jelentése '*Berecé ~ Böröcé, Berecké ~ Böröcké; Berec ~ Bereck vagy Böröc ~ Böröck* nevű személy fia, leszármazotta'.

Ugyanakkor a *Bereck ~ Böröck* személynév magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé is vált Háromszék, Torda, Trencsén, Vas és Zemplén vármegyében. Ezek bármelyike az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel ellátva ugyancsak családnév lett, azonban ez már eredetre, származási helyre utalt. A név végi *-ck* mássalhangzó-torlódás azért nem okozott gondot, mert mindig toldalékkal szerepelt (*bërëcki, Bërëckén*), s ilyenkor magánhangzók közé került a két egymás melletti mássalhangzó. Amikor azonban *-ről/-ből* ragok követték a nevet analogikusan (más nevek mintájára: *Nyevickéről, Becskéről, Csekéről* stb.) *-é-* tövőhangzó ugrott be (*Bereckéről*), s ennek elvonásából alakultak a *Berecke*i típusú családnévek. (*Berecke* nevű településre ugyanis nincs adatunk a Történelmi Magyarországon.)

Elterjedtsége A Tisza vonalától keletre, különösen Békés, Bihar megyében és a Hajdúságban gyakori a név.

Névváltoztatás A XIX. században csak egy *Bagyinszki* magyarosított erre, s egy *Nyárad*i nevű vette föl ismeretlen okból.

Berencsi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Berencsi* 987, *Berencsy* 32, *Berencsei*. Más változatokkal együtt összesen: 1025.

Eredete Alapneve egyik legvitatottabb kérdése névtani szakirodalmunknak. Lehet az ótörök eredetű, 'egyetlen gyermek' jelentésű *Bir ~ Bër* névnek magyar *-n ~ -ny + -cs* kicsinyítő képzőkkel megtoldott változata. Ugyanígy levezethető azonban a szintén ótörök *bärän* 'bárány' jelentésű szóból is magyar *-cs* kicsinyítő képzővel. Végül egy kikövetkeztetett **berendi* 'megadta magát' jelentésű ótörök szóból is eredeztetik. Bármely is a személynévnek a magyarázata, magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) lett *Berencs* helységnévvé Abaúj, Győr, Nyitra, Somogy, Szabolcs és Tolna vármegyében. Ezek bármelyikéhez kapcsolódhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s így eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, főleg Zemplén megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Egyetlen XIX. századi névmagyarosításának ideje 1847, s az eredeti név *Hackel* volt.

Berényi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Berényi* 4942, *Berenyi*, *Bereni*, *Berenji*, *Birinyi* 862. Más változatokkal együtt összesen: 5844.

Eredete Igen sok vélemény elhangzott a név magyarázatára vonatkozóan, de mindegyik ótörök szóra vagy névre vezet vissza az eredetét. A legvalószínűbb, hogy törzs- vagy népnév volt a magyarban, ugyanis éppen olyan szétszórásban találhatók a települések nevei Békés, Fejér, Komárom, Nógrád, Somogy, Sopron, Temes, Tolna, Vas, Veszprém vármegyében, mint ahogyan a Honfoglalás kori magyar törzsnevek (*Magyar ~ Megyer, Kér, Keszi, Jenő, Kürt, Gyarmat, Nyék, Tarján*). A *Berényi* családnév valamelyik településnévnek (elsősorban Jászberénynek) 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzős alakja. A *Birinyi* változat (a környékbeli *i*-zés alapján) a Békés megyei Mezőberényre utal.

Elterjedtsége Pesttől keletre, a Duna–Tisza közének északi részén, Szolnok és Csongrád megyében gyakoribb. Erdélyben, különösen Székelyföldön ritkább.

Névváltoztatás Több százra tehető azok száma, akik a XIX. század folyamán *Berényi* névre magyarosítottak. A leggyakoribbak közül mutatóban néhány név: *Berger* (a legtöbb), *Blau*, *Blum*, *Böhm*, *Breier*, *Klein*, *Kohn*, *Krausz*, *Rosenberger*, *Schwarz*, *Zuber* stb. Néhányan (*Bakk*, *Kocza*, *Nyúzó* családok) névszépítési céllal vették föl a nevet.

Béres

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Béres* 7911, *Béress* 21, *Beres* 28, *Beresh*. Más változatokkal együtt összesen: 8064.

Eredete A talán ótörök eredetű, 'adomány, díjazás' jelentésű *bér* szavunk 'valaminek a birtoklását, valamivel való bírást' jelentő -s képzővel ellátott alakja a *Béres*. Ennek jelentése 'bérben részesülő, bérért dolgozó személy, ember'. Először foglalkozásra vonatkozó megkülönböztető ragadványnév, majd abból vagy attól függetlenül is családnév lett, s igen elterjedté vált.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, különösen északkeleten, Abaúj, Zemplén megyében és a Hajdúságban gyakoribb.

Névváltoztatás A név alapszava, a *béres* jelentésének későbbi degradálódása miatt ('föld nélküli agrárproletár', 'kiszolgáltatott kétkézi mezőgazdasági munkás') senki nem választotta magyarosítás céljára a nevet a XIX. században, de éppen asszimilációs lehetősége következtében később annál többen.

Berger

Típusa Helynévi eredetű, német családnév.

Változatai *Berger* 1022, *Bergel* 11, *Bergely*, *Belger*; *Perger* 1057, *Pergel* 508, *Pergely* 14. Más változatokkal együtt összesen: 2716.

Eredete A német *berg* 'hegy' jelentésű szó 'onnan/oda való' jelentésű -er képzős származéka. Magyarul tehát 'hegyi, hegylakó, hegyen lakó' a jelentése.

A *B-* kezdetű névalakok Szászországból és Bajorországból, a *P-* kezdetűek Ausztria területéről valók. A név belseji -l- és az -l végződés szabályos magyar -r > -l változással (likvidacserével) jött létre.

Elterjedtsége A *Berger* nevek a Dunántúl északnyugati és délkeleti részén, valamint az Alföld délnyugati sarkában, a *Perger* alakok a Balaton környékén és Miskolc–Nyíregyháza körül gyakoribbak.

Beri

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Beri* 1701, *Bery*; *Béri* 183, *Béry* 85; *Berei* 485, *Berey* 55. Más változatokkal együtt összesen: 2525.

Eredete Vitatott eredetű, de mindenképp ótörökből származó személynévünk az alapja *Ber* ~ *Bér* ~ *Bere* helyneveinknek. Egyik vélemény szerint az 'egyetlen gyermek' jelentésű *Bir* ~ *Bër* ótörök névnek az átvétele. Mások szerint kialakulhatott az ugyancsak ótörök eredetű *bëri 'adomány, díjazás' jelentésű *bér* közszavunkból. Ez előbb 'bérből élő' jelentésű ragadványnévből egyénnév lett, majd ehhez -i birtokjel járulva '*Béré*, *Bér* nevű személy fia, leszármazottja' jelentésű családnévvé vált. A *Bere* személynév végén az -e kicsinyítő képző.

A *Ber* ~ *Bér* ~ *Bere* személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Csongrád, Nógrád, Somogy, Szatmár, Tolna, Vas, Veszprém, Zala vármegyében. A településnévben az -e végződés birtokjel is lehet, vagyis akkor '*Béré*, *Bér* nevű személy tulajdona, birtoka' jelentésű a falunév. Bármelyik vármegyében létezett településnévhez 'onnan/oda való' jelentésű -i képző járult, s így is családnévvé vált. A *Bere* helynevek esetében a képzéssel létrejött -ëi magánhangzó-találkozást (hiátust) a nyelv az egyik magánhangzó (az -ë-) kivetésével szüntette meg.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Bachruch* és *Sznoy* nevűek a *Béri* alakot vették föl névmagyarosítási céllal a XIX. században.

Berkes

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Berkes* 3398, *Berkess*. Más változatokkal együtt összesen: 3414.

Eredete *Berek* szavunk származása vitatott: ősi finnugor vagy szláv eredetű, de jelentése mindenképp 'liget, ligetes erdő' volt. Ebben a jelentésben vált először földrajzi köznévvé, amiből a 'valamivel való ellátottságot', 'valamivel való bírást' jelentő -s képzővel alakult családnévvé. A *berek*ben levő birtokra, földre vagy ottani lakásra, szálláshelyre utalt.

Ugyanakkor *berek* földrajzi köznevünkéből 'valamivel való ellátottságot' jelentő -s képzővel helységnév lett Borsod, Közép-Szolnok, Somogy, Szabolcs, Torda vármegyében, s ezeknek a településeknek a neve azt jelenti, hogy a határukban *berek* található. A falunevekből minden végződés nélkül pusztá helynévi családnév lehetett, melynek jelentése '*Berkes* településre való'.

A családnévnek valamely *Ber-* kezdetű keresztnévből (*Bertalan*, *Bernát*, *Bereck* stb.) való származtatása kevésbé valószínű, mivel -kes kicsinyítő képzőbokra nem ismerünk hasonló adatokat.

Elterjedtsége A Dunán túl némileg gyakoribb a családnév előfordulása.

Névváltoztatás Több *Berger, Messer*, néhány *Behr, Bernstein, Boskó, Bründl* nevű választotta magyarosítás céljára a XIX. században.

Berki

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Berki* 9111, *Berky* 117, *Bérki, Berkei* 89; *Bereki*. Más változatokkal együtt összesen: 9337.

Eredete Volt az Árpád-korban *Berk* egyéni nevünk, amely vitatott magyarázatú. Vagy az ótörök, 'egyetlen gyermek' jelentésű *Bir ~ Bēr* személynév átvétele, vagy a feltehetőleg szintén ótörök eredetű, de magyar közszóvá vált 'adomány, díjazás' jelentésű *bér* közsavunkból létrejött személynév *-k* kicsinyítő képzős alakja. Mindkettő megkapta a leszármazottira utaló *-i* birtokjelet, s akkor jelentése 'Berké, Berk nevű személy fia, leszármazotta'.

Ugyanakkor bizonytalan eredetű (ősi finnugor vagy szláv) *berek* közsavunkból földrajzi köznév, majd helynév és Heves, Krassó, Szatmár, Tolna, Valkó vármegyében helységnév lett. A köznévhez járuló 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel alakult családnév jelentése 'berekben lakó, a berek mellett földdel rendelkező', a településnévhez járuló *-i* képzővel pedig 'Berek községben lakó vagy onnan származó, bereki' jelentésű családnév lett. A *Bereki* névalakokból a második magánhangzó a kétnyíltszótagos tendencia szerint esett ki.

Fölmerül még a keresztnévből való származtatás lehetősége is. Valamely *Ber-* kezdetű keresztnévünk (*Bertalan, Bernát, Bereck* stb.) egy szótagú (*Ber-*) rövidüléséhez *-k-* kicsinyítő képző és *-i* birtokjel járulhatott. Ez 'Berké, Berk nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű családnévet eredményezhetett.

Elterjedtsége Általában a nyelvterület északi részén, Győr, Esztergom, Nógrád, Heves megyében gyakoribb. A Kárpát-medencében magyarul beszélő cigányok között különösen sokszor megtalálható, s esetükben a földrajzi köznévi eredet a valószínűbb.

Névváltoztatás A XIX. században *Bauer, Bertl, Bobulják, Frischholcz, Sittzer* nevű családok magyarosítottak erre, s egy *Bikai* névesztetikaik szempontból vehette föl.

Bernáth

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bernáth* 3590, *Bernát* 1072, *Bernath, Bernat, Bernadt, Bernad, Bernád* 94; *Bernard* 53, *Bernárd* 14; *Bernárdt; Bernáld*. Más változatokkal együtt összesen: 4924.

Eredete Az ófelnémet *Bernhard(t)* keresztnév összetétel útján keletkezett. Első tagja a **bero-* 'medve', második pedig a *-hard* 'bátor, merész' jelentésű szó. A magyar nyelvbe *Bernardus* alakban került be. A latin *-us* végződés elhagyása után a név végére került mássalhangzó-torlódás (*-rd*) egy darabig megmaradt, majd az *-r-* > *-l-* változással (likvidacserével) alakult *Bernald* névalakok voltak gyakoribbak. A szótagzáró *-l* az előtte álló magánhangzó nyúlásával kiesett (*Bernád*), végül a név végi *-d* zöngétlenült *-t*-vé, s így jött létre a *Bernát* keresztnév. Az elég népszerű keresztnévből apanévként gyakori családnév lett a történeti névváltozatok minden formájában.

Elterjedtsége A *Bernát* alak a nyelvterület keleti felében fordul elő többször, a *Bernád* pedig az erdélyi székelységben és az ausztriai Örségben.

Névváltoztatás Néhány *Deutsch, Rosenberg, Schabernák* család magyarosított *Bernát* névre, s egy *Berkó* nevű vette föl ismeretlen okból a XIX. században.

Bertalan

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bertalan* 2990, *Bertalany, Bartalan, Birtalan* 341, *Birtalan*. Más változatokkal együtt összesen: 3341.

Eredete Az Árpád-korban igen népszerű *Bertalan* keresztnévünk egyesek szerint arámi eredetű, *Talmái ~ Tolomai* alakú lehetett, s 'barázdákban bővelkedő', vagyis 'ráncos arcú', esetleg 'vitész, bátor harcos' jelentésű volt. Innen került a bibliai héberbe *ymltrb* [*bar Tolomai (Bärtolomaj)*] alakban, 'Talmái fia' vagyis 'a ráncos arcú (személy) fia' jelentéssel.

Más vélekedés szerint eredeti héber név, s jelentése 'domb fia' vagy 'barázda fia'. A magyar nyelv a latinósított *Bartholomaeus* formában találkozott vele, s elmagyarosodása után *Bartalan ~ Birtalan ~ Bertalan* változatokban élt. (Az *á* > *i* hangváltás nem volt ritka: pl. *arat ~ irt*, vagy a különböző nyelvjárási *aránt ~ iránt ~ éránt*; az *i* > *ë* nyíltabbá válás pedig szabályos és általános volt.) Családneveink kialakulása előtt, a XI–XIII. században igen gyakori keresztnév volt, s minden alakváltozatából sok fölmenőre utaló, apanévi családnév lett.

Elterjedtsége A *Bertalan* a Dunántúlra, a Balaton vonalától északnyugatra és a legészakkeletibb nyelvterületre jellemző. A *Birtalan* változatok szinte kivétel nélkül Erdélyből vagy valamivel ritkábban az északkeleti nyelvterületről (a volt Ugocsa vármegyéből) valók.

Névváltoztatás A XIX. században néhányan, *Bartholomeides* és *Friedmann* nevűek vették föl névmagyarosítási céllal.

Besenyei

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Besenyei* 2394, *Besenyey*, *Besenei*; *Besenyői* 56; *Bessenyei* 889, *Bessenyei* 20; *Bessenyői* 14, *Besenyői*, *Bessenyői*, *Besnyei*, *Bessnyei*, *Besnyői* 15, *Besenyi* 312, *Besnyi* 111, *Bessenyi* 26; *Pecsenyei* 14, *Pecsenyi* 10. Más változatokkal együtt összesen: 3891.

Eredete A *besenyő* népnév valószínűleg ótörök személynévi eredetű (*Beše*), s jelentése (ha kun-besenyő) 'héja, sólyom, karvaly' vagy (ha köztörök) 'tömör, kemény, erős' (utóbbi az alapja a *basa* méltóságnévnek). Kicsinyítő képzőkkel még a törökben jött létre a *bäcänäk [*becsenek*] alak, s így vált népnévvé, majd *-b* vagy *p*-kezdőhanggal elterjedt világszerte. A magyarba *becseney ~ *beseney* formában került be. A szó végén előbb *-ëü*, végül *-ő* lett, a két magánhangzó közötti (intervokális) *-n-* hang *-ny*-nyé vált (palatalizálódott), így alakult ki a *besenyő* népnév.

A magyarokhoz csatlakozó besenyők elsősorban a nyugati határvédelemben kaptak szerepet, és elszórtan sok települést neveztek el róluk húsznál is több vármegyében. (Köztük volt több *P*-vel kezdődő *Pecsenyéd* falu is). Ezek bármelyikéhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőlük. Mind a helységnevek, mind a családnévek alakulásában érvényesült a kétnyíltszótagos tendencia, vagyis a második nyílt szótag magánhangzója kiesett, így *Besnyei* alakok keletkeztek. Ugyancsak néha megszüntette a nyelv a névben az *-ei* magánhangzó-találkozást (hiátust), aminek következtében az egyik kiesett, és *Besenyi* ~ *Besnyi* névalakok is létrejöttek. Valamennyi történeti alakulat megtalálható a mai családnévek között.

Elterjedtsége A Dunántúl középső részén és különösen Heves megyében gyakori.

Névváltoztatás Egyetlen *Szkrabák* nevű család magyarosított *Besenyői* névre a XIX. században.

Bezzeg

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bezzeg* 884, *Bezzegh* 189, *Bezeg* 25, *Bezegh* 12. Más változatokkal együtt összesen: 1110.

Eredete Talán az ősi, finnugor eredetű *bíz(ik)* igéből származó 'igaz, megbízható' jelentésű *bezeg* szavunk hamar egyéni névvé lett. Ebből később apai családnév alakult, aminek jelentése 'Bezzeg (vagyis igazmondó, megbízható) nevű személy fia leszármazotta'.

A XIV. században az alapszó 'bizony' jelentésű határozószóvá vált, és szavajárási családnév is lehetett belőle.

A népnyelvben sok mellékjelentése fejlődött ki a *bezeg* ~ *bezzeg* szónak ('sarkantyú', 'óra ketyegője', 'valaminek a kapcsolója vagy fontos alkatrésze'), amelyekből valamilyen indítékú névátvitellel ugyancsak keletkeztek családnévek. Mindennek következtében a családnévvé válás pontos okát lehetetlen megállapítani. A két magánhangzó közötti (intervokális) helyzetben a *-z-* megnyúlása (geminálódása) gyakori jelenség volt, s ma is az a népnyelvben (pl. *boza* > *bozza*; *mező* > *mezző*).

A korai személynévből magyar névadással (változatlan formában, minden végződés vagy összetétel nélkül) helységnév is keletkezett Tolna, Zemplén és Zala vármegyében. Ezekből pusztá településnévként is lehetett családnév.

Elterjedtsége A nyelvterület közepén, Heves, de különösen Szolnok megyében, a Jászságban gyakoribb.

Biczó

Típusa Tulajdonságra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Biczó* 1436, *Bicó* 17, *Biczo* 19, *Bico*, *Biczó*. Más változatokkal együtt összesen: 1484.

Eredete Valószínűleg a 'sántít, rosszul lép' jelentésű *biceg* ~ *biccen* hangulatfestő ige *bic-* tövéből származik *-ó* melléknéviigenév-képzővel, de 'bicegő' jelentésben. Első följegyzései a XVIII. századból valók, egyéni nevekre a XIII. századtól vannak följegyzett adatok, s családnévként is előfordult már a XV. század elejétől. Külső tulajdonságra utaló, 'bicegő, sánta' jelentésű a családnév legvalószínűbb eredete.

Ugyanakkor voltak *Bicza* ~ *Bicze* ~ *Biczó* nevű településeink Somogy, Trencsén és Zala vármegyében is. Ezekből is kialakulhatott minden végződés nélkül a pusztá helynévi családnév 'onnan/oda való' jelentéssel. Ezeknek a

helységeknek a nevei is a főnti személynévből keletkeztek magyaros névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül).

Elterjedtsége A Dunán túl, különösen a Balatontól nyugatra, északnyugatra gyakoribb, de megtalálható az Alföldön és az északkeleti nyelvterületen is.

Bicskei

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bicskei* 961, *Bicskey* 86, *Bitskei*, *Bitskey* 68, *Bicski* 47. Más változatokkal együtt összesen: 1177.

Eredete *Bicske* településnevünk mindenképp személynévből jött létre, de a személynév eredete vitatott. Az Árpád-korban meglehetősen sok *Bich* vagy *Bich-* kezdetű (*Bicha*, *Biche*, *Bicho*, *Bichu*) egyénnev került be hivatalos iratokba, oklevelekbe, de *Bichke* alakot nem találunk. (A *Bicha* írásváltozatot egyesek a *Bika* névvel azonosítják.) A törökben elég gyakori volt a *Bičaq* [*bicsák*], 'kés, tollkés, bicska' és *Bičaqčī* [*bicsákcsi*] 'késkovács, késes' jelentésű egyénnev. Ez a magyarba átkerült, és kialakult belőle a közszói (nyelvjárási) *bicsak* szó. Ebből jött létre a *Bicske* személynév, majd pedig magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) a helységnév.

Ugyanakkor a *bükk* ~ *bikk* közsözből *-csa/-cse* kicsinyítő képzővel kialakult a **Bikcse* személynév, s hangátvetés (*-kcs-* > *-csk-* hangcsere) után a *Bicske* névalak, amelyből ugyancsak magyar névadással helységnév lett Fejér és Pest vármegyében. Ezek valamelyikének 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel való ellátása után keletkezett a *Bicskei*, eredetre, származási helyre utaló családnév.

Elterjedtsége A nyelvterület nyugati felén és Pesttől délkeletre, Pest megyében gyakoribb.

Bihari

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bihari* 4531, *Bihary* 217. Más változatokkal együtt összesen: 4794.

Eredete A mai álláspont szerint valamely szláv nyelvből került be a magyarba már a XI. században az ismeretlen jelentésű *Bichor* személynév. Viselője volt *Bihar* vármegye első ispánjainak egyike, s magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) róla kapta a nevét az akkori vár, amely eleinte a megye központja volt. *Bihar* nevű településről azonban tudunk még Fejér, Sáros és Szerém vármegyében is. Kétségtelen azonban, hogy a legjelentősebb az a *Bihar* nevű település volt, amelyről a vár és a vármegye is kapta a nevét. A *Bihari* családnév bármelyik helységre, de a megyére is utalhat 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel.

Elterjedtsége A Tiszán túl, főleg az Alföld keleti, északkeleti felén gyakoribb.

Kettős nevei A *Bihari-Horváth* (32) kapcsolatban többször előfordul.

Névváltoztatás Igen sokan, *Berger*, *Brill*, *Bronstein*, *Klein*, *Kohn*, *Weisz*; *Borsovitzky* nevű családok magyarosítottak erre a névre, egy *Csordás* és egy *Keskeny* nevű pedig ismeretlen okból vette föl a XIX. században.

Birkás

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Birkás* 1435, *Birkas*, *Birkás*; *Birkés* 44; *Birgés* 279, *Birges*; *Bürgés* 119, *Bürgés*. Más változatokkal együtt összesen: 1910.

Eredete A név alapjául szolgáló *birka* szavunk szláv, közelebből morva eredetű. Morvaországból került be egy rövid szőrű juhajtával együtt a szó a XV. század folyamán. A 'valamivel ellátott, valamit birtokló, valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzős köznévi előfordulásai (*birkás*) még későbbiek, a családnevek első előfordulásai pedig a XVIII. század közepéről valók. Az ide tartozó családnevek nyilván megkülönböztető, illetve kettős nevekből önállósultak olyan személyek esetében, akik ezt a birkafajtát tartották. A második szótagjukban *-e-* ~ *-é-*-t tartalmazó alakok hangrendi okból kerültek az *-á-* helyére, a *-g-s* formák pedig az *-r-* hatására zöngésültek a *-k-*-ből különböző vidékek nyelvjárásaiban.

Elterjedtsége A Dunán túl valamivel gyakoribb a *Birkás*, a Dunától keletre, különösen a Duna–Tisza közén pedig a *Birgés* ~ *Bürgés* névalak fordul elő többször.

Biró

Típusa Foglalkozásra, illetve tisztségre vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Biró* 20 057, *Bíró* 5218, *Biro* 423. Más változatokkal együtt összesen: 25 795.

Eredete Bizonytalan eredetű *bír* igénk folyamatos melléknévi igenévi -ó képzős alakjának korai jelentése 'hatalommal rendelkező, azzal fölruházott, hatalommal *bíró*'. Mivel minden településen volt ilyen személy (s Anjou-kori településeink száma húszezer fölötti volt), igen gyakori foglalkozási vagy inkább tisztségre utaló családnévvé vált. Növelte a névhasználók számát az is, hogy sokan megbízatásuk letelte után is megtartották megkülönböztető *Bíró* nevüket, s a ragadványnevékből lett később családnév. De megkaphatták e nevet belső tulajdonságuk alapján is egyesek, akik szerettek másokat fegyelmezni, igazságot tenni, s azok is, akik egy *bíró* háztartásához tartoztak, gazdaságában dolgoztak.

Elterjedtsége Jóllehet általánosan elterjedt, a Dunától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században tömegesen választották asszimilációs céllal névmagyarosításra. Legtöbben *Richter, Ritter, Schulteis* nevűek voltak, de akadt közöttük *Barbu, Berger, Berghoffer, Braun, Brück, Burchard, Schultz; Berkanits, Bichtarcsik* nevű család is.

Bitó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bitó* 835, *Bito* 11, *Bittó* 270, *Bitto; Vitó*. Más változatokkal együtt összesen: 1126.

Eredete A családnév alapja több *Vit-* kezdetű keresztnév egybeesése. A szóba jöhető keresztnévek közül legvalószínűbb a latin eredetű, 'szíves, készséges, jóindulatú' jelentésű *Vitus* vagy az 'életerős, eleven' jelentésű *Vitalis* > *Vitályos*, de lehetséges a germán (*witu-* 'erdő' és *-wald* 'uralkodó' összetétellel alakult) *Withold*. Mivel szókezdő mássalhangzóját az Árpád-kori magyar nyelvjárások nagy részében nem tudták kiejteni, *b*-vel helyettesítették (mint a *Wachter* > *bakter; Wicke[n]* > *bükköny* esetében is), vagy két ajakkal képzett zöngés spiráns (*β*-n) keresztül lett *B-*. A *Vit-* ~ *Bit-* névrövidülést a magyar nyelv kicsinyítő -ó képzővel toldotta meg, s így előbb egyéni név lett belőle, amelynek a két magánhangzó közötti helyzetben levő -t- hangja megnyúlt (geminálódott), majd mind a *Bitó*, mind a *Bittó*, később a *Vitó* is apanévi családnévvé vált.

Az ismeretlen eredetű, 'karó' vagy később a *bitófa* rövidüléssel alakjából elvont 'akasztófa' jelentésű közszó azért nem jöhet számításba családnévként, mert köznévi előfordulásai csak a XVIII. század végéről ismertek.

Elterjedtsége Az északi, északkeleti nyelvterületen: Abaúj és Torna vármegyében különösen, de Csongrád megyében is gyakori.

Blaskó

Típusa Apanévi eredetű, magyar vagy szláv családnév.

Változatai *Blaskó* 1506, *Blasko* 35, *Blassko, Blaschko; Balaskó* 710, *Balasko* 17. Más változatokkal együtt összesen: 2274.

Eredete Alapszava a vitatott eredetű *Balázs* keresztnév, amely vagy a görög *Βασίλειος* [*Baszileiosz*] 'királyi' jelentésű személynévből, vagy valamely római kor előtti (preromán) itáliai nyelv *Blaesus* 'görbe lábú, sánta' vagy 'selypes' jelentésű ragadványnevéből (cognomenéből) származik. A keresztény névkincsbe, így a magyarba és a környező szláv nyelvekbe is a középkori latinon keresztül került be *Blázsius* hangalakban, amelyből később a latin -ius végződés elmaradt. A szláv nyelvek megtartották a szókezdő *Bl-* mássalhangzó-torlódást, s ellátták a sok nyelvben (a magyarban és a szlovákban gyakrabban, de az ukránban is) használatos -ko kicsinyítő képzővel. A -zsk- hangkapcsolatban a -zs- zöngésség szerint hasonult -s-sé. A magyar névkincsbe minden bizonnyal a szlovákból került be mint apai családnév, s jelentése 'Blaskó nevű személy fia, leszármazottja'.

Kialakulhatott azonban a magyar nyelvben is a névkezdő mássalhangzó-torlódás (*Bl-*) *a-* bontóhanggal való föloldásával és magyar -kó kicsinyítő képzővel: *Balaskó* ~ *Balasko*.

Elterjedtsége A nyelvterület északi részén, elsősorban Nógrád és Heves megyében gyakoribb a *Blaskó*, a Dunán túl, különösen Tolna megyében pedig a *Balaskó*.

Bocskai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bocskai* 520, *Bocskay* 216, *Bocskói* 11; *Bacsakai; Bacskai* 1056, *Bacskay* 101, *Bácskai* 853, *Bácskay* 68, *Báchkai*. Más változatokkal együtt összesen: 2826.

Eredete Az ótörök eredetű **baγač* [*bághács*] méltóságnév a magyarban a -γ kiesése és az egymás mellé kerülő két -á- (*Báács*) összevonása után *Bács* formára alakult, és személynévvé lett, amely igen gyakori volt az Árpádok korában. Ez megkaphatta a legkülönbözőbb (-k, -ka, -kó) kicsinyítő képzőt, s az így keletkezett személynévekből magyar névadással (minden változtatás nélkül) településnevek lettek *Bacska, Bocska* és *Bacskó, Bocskó* formában

Hont, Külső-Szolnok, Máramaros, Nyitra, Zala és Zemplén vármegyében. Ezek mindegyikéhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé váltak.

Az eltérések mind a települések mind a családnévek írásképeiben kimutathatók, de nem köthetők egyetlen jelölthöz: faluhoz, családhoz. Ennek oka a korabeli helyesírás bizonytalansága. Így nem mindig jelentenek más származási helyet a különböző névalakok, s csak családtörténeti kutatással lehet bizonyítani az eredeti település pontos nevét. *Bácska* tájnevünk csak a XVII. század végétől használatos, *Bácskai* családnéveink tehát nem ebből erednek, de sokszor hasonították a *Bacskai* alakot a később közismert területnévhez, s az anyakönyvvezetők írásbizonytalansága következtében a *Bacskai* névből könnyen lehetett *Bácskai*.

Elterjedtsége A Dunántúl középső részén, valamint a Hajdúságban és Szabolcs megyében gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században sokan, *Bácsér*, *Braun*, *Blau*, *Heizmann*, *Szommer* nevűek magyarosítottak *Bácskai* formára, hiszen a délvidéki tájnév sokkal ismertebb volt, mint a peremvidéki kis falvak bármelyike. Egy *Bagó* nevű ugyanekkor nyilván tájékozatlanságból (azt hihette, hogy neve a 'pipamocok, rágott dohány' jelentésű szóból, nem pedig a *bagoly* madárnévből ered), egy *Kolompár* pedig disszimilációs célból vette föl a *Bácskai* nevet.

Boda

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Boda* 5617, *Bóda*; *Bada* 600; *Buda* 1580. Más változatokkal együtt összesen: 7831.

Eredete Sok névmagyarázata közül legvalószínűbb a szláv eredetű *Budimil*, *Budimir*, *Budislav* nevek egyikéből való rövidülés. A fenti személynevek mindegyikének első eleme (*budъ* [*bugy*]) a létige ('lenni, legyen, legyél'), míg az utótag *mil* 'kedves, kegyes', *mir* 'béke', *slav* 'dicső, derék' jelentésű volt. A magyar használatban egy szótagú alakra rövidült (*Bud-*), és magánhangzója sokszor nyíltabbá vált (*u > o > a*), majd többféle, leggyakrabban *-a* kicsinyítő képzőt vett föl. A *Buda* név kialakulhatott a szlovák nyelvben is, majd így került a magyarba, s itt vált nyíltabbá (*-u*-ból *-o*-vá) első magánhangzója.

A török 'újszülött tevecsikó' jelentésű *Bota* névből vagy a magyar köznévi *botból* való származtatása is lehetséges, és akkor több forrású névnek kell tekintenünk. Először mindenképp egyéni név, majd abból apai családnév lett 'Boda' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A *Boda* alak a Dunán túl és Erdélyben, a *Buda* pedig az Alföldön gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században egy *Faszler* család változtatta nevét *Boda* családnévre.

Bodai

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bodai* 480, *Boday* 45, *Bódai* 573, *Bóday* 71; *Bodói*; *Badai* 10. Más változatokkal együtt összesen: 1180.

Eredete Sok névmagyarázata közül legvalószínűbb a szláv eredetű *Budimil*, *Budimir*, *Budislav* nevek egyikéből való rövidülése. Mindegyik első eleme (*budъ* [*bugy*]) a létige ('lenni, legyen, legyél'), míg az utótag *mil* 'kedves, kegyes', *mir* 'béke', *slav* 'dicső, derék' jelentésű volt. A magyar használatban egy szótagú alakra rövidült (*Bud-*), magánhangzója sokszor nyíltabbá vált (*u > o > a*), és többféle, leggyakrabban *-a* kicsinyítő képzőt vett föl.

A török 'újszülött tevecsikó' jelentésű *Bota* névből vagy a magyar közszói *botból* való származtatása is lehetséges, és akkor több forrású névnek kell tekintenünk. Elsősorban azonban a *Boda* ~ *Bada* egyénnévnek *-i* birtokjeles, 'Bodáé ~ Badáé; *Boda* ~ *Bada* nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű apanévi családnévnek kell tekintenünk az ide tartozó nevek nagyobb részét.

Alakulhatott azonban még a Baranya vagy Somogy vármegyei *Boda*, esetleg a Somogy vagy Temes vármegyei *Bodó* nevű településünk valamelyikének nevéből is. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és így lett eredetre, származási helyre utaló családnév.

A *Bodi* ~ *Bódi* alakokat a *Boldizsár* keresztnév lerövidüléséből magyarázzuk. A *Budai* családnévet azért nem soroltuk ide (jóllehet néhányuk ide tartozhat), mert nagy számuk fővárosunk nyugati részére, a *Buda* helynévre utal.

Elterjedtsége A nyelvterület Tiszától nyugatra eső felén, különösen a Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században egy *Bettelheim* család vette föl magyarosítás céljából a *Bódai* alakot.

Bódi

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bódi* 8854, *Bódy* 182, *Bodi* 137, *Body* 11, *Boldi* 89, *Boldy*. Más változatokkal együtt összesen: 9301.

Eredete Az asszír *Bel-shar-uçur* [*bel shar ucür (belsárucur)*] 'Bel (Baal isten) óvja a királyt' jelentésű név az arámiba *Beltsha'ççar* [*Beltsáccár*], az Ószövetség görög fordításába (Septuaginta) pedig *Βαλτασάρ* [*Báltászár*] alakban került be. Népszerűsége a betlehemi egyik mágus (vagy király) mondabeli nevéhez fűződik. Innen terjedt el a keresztény világban különböző formákban. A magyarba a középkori latin *Baltaszár* ejtés jutott el. A *-t*- igen hamar zöngésült *-d*-vé, a szótagzáró *-l* kiesése miatt megnyúlt az előtte álló magánhangzó (mint ahogyan a nyelvjárások többségében ma is megtörténik: *bolt* > *bót*, *zöld* > *zód* stb.), s az *-a-* ~ *-i-* váltakozás gyakori volt még a XI–XII. században (*arány* ~ *irány*, *arat* ~ *irt*), így végül a *Boldizsár* ~ *Bódizsár* alak honosodott meg. Ennek rövidült *Boldi-* ~ *Bódi-* változata gyakori egyénnévvé, abból pedig apai családnévvé lett 'Boldi ~ Bódi' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Néhány esetben a *Bodai* családnévből is kialakulhatott a *Bodi* ~ *Bódi* változat a név végi *-ai* magánhangzó-talalkozás (hiátus) megszüntetése céljából az *-a-* kivetésével.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen az északi részekén gyakoribb.

Bódis

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bódis* 2866, *Bodis* 109, *Bódiss* 42, *Bodiss*, *Bódizs* 262, *Bodizs* 24, *Boldis* 300, *Boldizs* 75, *Bóldizs*; *Bógyis* 51; *Badis*, *Baldys*. Más változatokkal együtt összesen: 3784.

Eredete Az asszír *Bel-shar-uçur* [*bel shar ucür (belsárucur)*] 'Bel (Baal isten) óvja a királyt' jelentésű név az arámiba *Beltsha'ççar* [*Beltaccar*], az Ószövetség görög fordításába (Septuaginta) pedig *Βαλτασάρ* [*Báltászár*] alakban került be. Népszerűsége a betlehemi egyik mágus (vagy király) mondabeli nevéhez fűződik. Innen terjedt el a keresztény világban különböző formákban. A magyarba a középkori latin *Baltaszár* ejtés jutott el. A *-t*- igen hamar zöngésült *-d*-vé, a szótagzáró *-l* kiesése miatt megnyúlt az előtte álló magánhangzó (mint ahogyan a nyelvjárások többségében ma is megtörténik: *bolt* > *bót*, *zöld* > *zód* stb.), s az *-a-* ~ *-i-* váltakozás gyakori volt még a XI–XII. században (*arány* ~ *irány*, *arat* ~ *irt*), így végül a *Boldizsár* ~ *Bódizsár* alak honosodott meg. Ennek rövidült formája a *Boldizs*, amit *-s*-sel írtak, s az ejtésben is elterjedhetett így.

Természetesen a név végi *-s* lehet önálló kicsinyítő képző is a két szótagra (*Boldi-* ~ *Bódi-*) rövidült alak után, de lehet a *Boldog* ~ *Bódog* névnek is kicsinyítő *-s* képzős alakja. Az eleinte becenévként használatos, majd az érzelmileg közömbössé (emfatikum nélkülivé) vált egyéni név (*Boldis* ~ *Bódis*) apai családnévvé lett. Jelentése 'Boldis ~ Bódis' nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de Erdélyben gyakoribb a *Bódis* ~ *Bódizs* forma.

Névváltoztatás A XIX. században csak egy *Varga* nevű család változtatta ismeretlen okból a nevét *Bódisra*.

Bodnár

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Bodnár* 13 860, *Bodnar* 15, *Bódnár*; *Bonnár* 27; *Bondár* 1035, *Bondar* 13. Más változatokkal együtt összesen: 14 943.

Eredete A német eredetű *bognár* 'kocsikészítő' jelentésű foglalkozásnév mellett a délszlávból vettük át a hasonló alakú *bodnár* 'hordókészítő' jelentésű szót, amelyet azután kiszorított a szintén szláv eredetű *kádár*. A köznyelvben az egyaránt 'fával foglalkozó iparos' jelentésű *bognár* és *bodnár* egybeolvadt, s csak a *bognár* vált általánossá. A *bodnár* ma már csak foglalkozásra utaló családnévekben él. A *Bondár* alakban a könnyebb kiejtés kedvéért *-dn-* > *-nd-* mássalhangzócsere (hangátvetés) történt valószínűleg még valamely keleti szláv nyelvben (ukránban), de lehet, hogy már a magyarban. A *Bonnár* mindenképp a magyar nyelvben történt hasonulás eredménye.

Elterjedtsége Általában az Alföldön, leginkább annak északkeleti részén, Szabolcsban, Szatmárban, de Békés megyében is: Sarkadon és környékén gyakori.

Névváltoztatás A XIX. században még élhetett az alapszó eredeti jelentése, mert néhány *Binder* nevű magyarosításkor *Bodnár* nevet választott, de rajtuk kívül *Berger*, *Braun*, *Brüll*; *Bednár* nevű családok is fölvették.

Bodó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bodó* 5514, *Bodo* 106, *Bódó*; *Badó* 203, *Bado*; *Budó*, *Budo*. Más változatokkal együtt összesen: 5842.

Eredete Valamely szláv nyelvből átvett *Bud-* ~ *Bod-* kezdetű keresztnév (*Budimil* 'légy kegyes', *Budimir* 'légy békés', *Budisláv* 'légy derék' vagy 'légy dicső') átvételének egy szótagú rövidülése (*Bud-*), amelynek magánhangzója nyíltabbá vált (*u* > *o* > *a* változás ment benne végbe), és -*ó* kicsinyítő képzőt kapott. Az így létrejött *Budó* ~ *Bodó* ~ *Badó* előbb egyéni, majd családnévvé lett a magyarban. Jelentése 'Bodó ~ Badó ~ Budó nevű személy fia, leszármazotta'. Alakulhatott az egyéni, majd abból a családnév a török *Bota* ('újszülött tevecsikő' jelentésű) vagy a magyar *bot* köszöből is, de keresztnévi származtatása valószínűbb.

Elterjedtsége A nyelvterület északi felében: Balaton–Kecskemét–Debrecen vonalától északra gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században egy *Kohn* és egy *Faszter* nevű vette föl magyarosítás céljából.

Bodor

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Bodor* 5144, *Bódor* 269, *Bodór*; *Budor*, *Budur* 16; *Bondor* 545. Más változatokkal együtt összesen: 6029.

Eredete Bizonytalan eredetű (talán ősmagyar *fodor-bodor* ikerítésből kivált) külső tulajdonságra, hajviseletre utaló, 'göndör hajú, fodros ruhájú' jelentésű melléknevünkből igen sok személynév alakult. Az egyéni névből apanévként lehetett családnév 'Bodor' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel, de közvetlenül is külső tulajdonságra utaló családnévvé válhatott. A *Bondor* -*n*-je eredetileg a szóhoz nem tartozó (inetimologikus) betoldás a *kondor* hasonló jelentésű szó hatására.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, Erdélyben, különösen Háromszékben gyakori.

Névváltoztatás Többen, főleg *Binder*, továbbá *Gottlieb*, *Judik*, *Kohn*, *Weinberger* nevűek választották névmagyarosítási céllal a XIX. században. (Érdekes, hogy a *Krausz* nevűek ekkor mind a *Bodori* vagy *Bodorfi* névre magyarosítottak.)

Bodrogi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bodrogi* 1225, *Bodroghi*, *Bodroghy* 12, *Bodrogai* 29, *Bodroki*. Más változatokkal együtt összesen: 1277.

Eredete Több *Bodrog* nevű településünk volt Arad, Bodrog, Somogy, Szabolcs és Zemplén vármegyében, s valamennyi a közelében folyó, apró, sűrű hullámú vízről kapta nevét. Az egyik *Bodrog* folyó mellett álló várról nevezték el a vármegyét. A települések valamelyikének vagy magának a vármegyének nevéből, illetve az 'onnan/oda való' jelentésű -*i* képzővel megtoldott alakjából lettek az eredetre, származási helyre utaló *Bodrogi* családnévek. *Bodroga* nevű településről nem tudnak a források, így valószínűleg analógiás betoldás az -*a*- több -*a* végződésű helynevünk -*i* képzős alakjának hatására (*Aligai*, *Ongai*, *Murgai*, *Bodolai* stb.).

Elterjedtsége A Tiszától nyugatra általában, főleg a déli nyelvterületen, a régi Bács és Bodrog vármegyében gyakoribb.

Névváltoztatás Jó néhányan, köztük *Báss*, *Einvég*, *Schattellesz*; *Benuschik*, *Tulcsik* nevűek választották magyarosítási célra, de egy *Szajkó* és egy *Torma* nevű is fölvette a XIX. században.

Bogár

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Bogár* 2657, *Bogar*, *Bógár* 17; *Bugár* 324. Más változatokkal együtt összesen: 3041.

Eredete Ismeretlen eredetű *bogár* szavunk (*Bugár* alakban is) külső tulajdonság alapján metaforikusan (olyan fekete hajú, szemű, mint a bogár) gyakori egyéni névvé vált mind az Árpádok, mind az Anjouk korában. Ezek apanévi családnévvé lehettek, de hasonló módon (metaforikusan) közvetlenül is kialakulhatott a családnév a köszöből.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb a *Bogár*, az északi nyelvterületen pedig a *Bugár* névforma.

Kettős nevei A *Bugár-Mészáros* névben többször (15) előfordul.

Névváltoztatás Magyarosításra csak kevesen, *Pazdera*, *Penes* és *Szpisák* nevűek használták föl a XIX. században.

Bogdán

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bogdán* 17 048, *Bogdan* 44, *Bogdány* 520, *Bohdan*, *Bohdány*, *Bagdán* 229, *Bagdány* 125. Más változatokkal együtt összesen: 18 030.

Eredete A szláv eredetű *Bog* ('Isten') és *dān* 'adomány, ajándék' jelentésű szavakból összetett keresztnév igen gyakori volt az Árpád-kori magyarság körében. Később csökkent a népszerűsége, de családnevekben sok változata

főnmaradt. A *-h-*-t tartalmazó alakok szlovák vagy ruszin, a *-g-*-sek délszlávból való átvételek. Az *o > a* nyíltabbá válás és a név végén álló *-n* hang *-ny-*nyé válása (palatalizációja) a magyarban történt.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb, de a nyelvterület északnyugati és keleti részén is, különösen a moldvai csángóság körében sokszor előfordul.

Névváltoztatás A XIX. században egy *Bogenglück* és egy *Ueberlager* nevű család vette föl névmagyarosítási céllal, egy *Füstös* pedig valószínűleg esztétikai okból cserélte erre a nevét.

Bognár

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Bognár* 14 319, *Bognar* 14, *Bugnár*, *Bagnár*; *Bogner* 69, *Bógner*, *Bugner* 23. Más változatokkal együtt összesen: 14 452.

Eredete Az ófelnémet *wagener* 'kocsigyártó, kerékgyártó' jelentésű közszo az ómagyarban hanghelyettesítéssel *b-* kezdetre cserélte föl első hangját (hasonlóan a *Wachter > bakter*, *Wicke[n] > bükköny* szavakhoz). A foglalkozást jelentő szavakból hamar kialakultak a családnévek, amit erősített a céheknek az a követelése, hogy minden írásbeli említéskor (összeíraskor, aláíraskor) tüntessék föl a név mellett vagy a névben (családnév és keresztnév között) a foglalkozást (*bognár Nagy János* vagy *Nagy bogнар János*; ritkábban: *Nagy János bogнар*). Így az öröklődő foglalkozás megnevezése egy-két nemzedék után kiszorította az eredeti családnévet. Természetesen közvetlenül is családnévvé válhattak a foglalkozásnevek.

Elterjedtsége A Dunán túl, különösen annak is az északnyugati részén gyakori.

Névváltoztatás Többen, főleg *Wagner*, *Vagner* nevűek, de *Tingesz*, *Weisz* nevűek is választották magyarosítási céllal a XIX. században. Egy *Szamáros* család pedig kellemetlen jelentésű nevét változtatta meg erre.

Bojtor

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Bojtor* 833, *Boytor*, *Bujtor* 579; *Bojtár* 236, *Boytár*. Más változatokkal együtt összesen: 1657.

Eredete Ismeretlen eredetű, talán ősi hangulatfestő 'üz, terel' jelentésű *bujt* igénknek a cselekvő személyre vonatkozó *-r* képzős alakja először középső nyelvállású (*-o*) tövéghangzóhoz járult. Később az *-o* nyíltabbá vált, és éppen az *-r* hatására megnyúlt, amivel létrejött a ma is élő *bojtár* köznév. Az *-ár* végződés azonban több mesterségnevünk (*cincár*, *csaplár*, *kádár*, *kalmár*, *kufár*) hatására is kialakulhatott, mivel a szó 'juhokat, bárányokat hajtó, üző, terelni segítő' jelentést vett föl. Valamennyi köztes ejtésből foglalkozási családnév alakult.

Elterjedtsége A *Bojtár* a Dunántúl északnyugati részén, a *Bujtor* főleg Zala és Veszprém megyében, a *Bojtor* alak Somogyban, továbbá a Hajdúságban, Debrecen környékén és Erdélyben gyakoribb.

Boka

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Boka* 260, *Bóka* 1962; *Buka* 225. Más változatokkal együtt összesen: 2452.

Eredete Ótörök eredetű *bika* szavunk magyarba került alakja **bīqā* [*bīkā*] volt, amelyből *Buka > Boka >* (majd a magyarban hangsúly hatására a gyakoribb) *Bóka* keletkezett. Bármelyik köztes alak metaforikusan (külső-belső tulajdonság alapján: olyan erős, izmos, komor vagy vad, szertelen, nemileg túlfűtött, mint a *bika*) egyéni névvé, abból pedig apai családnévvé vált. Jelentése 'Boka ~ Bóka ~ Buka nevű személy fia, leszármazotta' volt. Természetesen közvetlenül is családnévvé válhatott a közszo a felsorolt tulajdonságok alapján (metaforikusan). Ugyanakkor a szintén ótörök eredetű és 'állati lábszárcsont' jelentésű *boka* testrésznévből is lehetett pars pro toto (egy jellegzetes testrész szimbolizálva az egész személyt) elnevezési gyakorlat alapján egyéni, majd családnév. Föltételezhetjük azt is, hogy az *-a* végződés kicsinyítő képző, mert igen sok a *Bokó* (28) családnév is. Ebben az esetben a név alapja a német eredetű, 'állat himje' jelentésű *bok ~ bak* közszo, illetőleg az ebből eredő *Boka ~ Bóka* egyénnev. Akkor az *-u-*-t tartalmazó nevek nyelvjárási különfejlődés eredményei.

Elterjedtsége A nyelvterület középső részén gyakoribb.

Bokor

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bokor* 3993, *Bukor* 435, *Bukur* 20; *Bogor*. Más változatokkal együtt összesen: 4498.

Eredete Ismeretlen eredetű, 'cserje' jelentésű *bokor* szavunk már az 1055-ös Tihanyi alapítólevélben is előfordult *bukur* alakban. Az Árpád-korban csak *Bugur*, az Anjouk idején *Bukur* személynévi adatokat is találunk. Ezek egy része eredetre, lakóhelyre utalás alapján is keletkezhetett a köznévből, ugyanis Hunyad, Nógrád, Temes, Zaránd vármegyében volt *Bokor* nevű vagy *Bokor*- előtagú település, és pusztá helynévből is alakultak családnevek, vagy lekopott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőjük.

Végül a *Buk* ~ *Bok* ~ *Boka* személynévnek is lehettek *-r* kicsinyítő képzős változatai. Ezek előbb egyéni nevek, majd azokból apanévi családnevek lehettek. Bármely forrásból eredő nevek magánhangzói fokozatosan nyíltabbá váltak az idők folyamán (*u* > *o*), de mindegyik közbeeső változathoz alakulhatott családnév.

Elterjedtsége A nyelvterület nyugati (Győr, Sopron, Vas, Zala megye) és keleti részén (Erdélyben) gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, *Banner*, *Beck*, *Braun*, *Blumenstock*, *Bruck*, *Brummer*, *Büchler* nevűek választották magyarosítási és asszimilációs céllal családnévül a XIX. században.

Bokros

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bokros* 1205, *Bokross* 14, *Bukros* 81. Más változatokkal együtt összesen: 1301.

Eredete Ismeretlen eredetű, 'cserje' jelentésű *bokor* szavunk 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' *-s* képzős változata eredetileg külterületi helynév volt, majd ebből településnév lett Csongrád, Pest, Sopron vármegyében. Minden változtatás nélkül vagy az *-i* képző lekopásával eredetre, lakóhelyre, szállásra utaló személynév, illetve családnév lett.

Fölmerül az a lehetőség is, hogy az 'ijedtségtől fékezhetetlenné válik', vagyis 'megijed' jelentésű *megbokrosodik* szóból jellemnévként magyarázzuk a családnévet 'ijedős, félénk' jelentéssel. Mivel azonban a *bokrosodik* szónak ez a jelentése kései (XVIII. század végi), valószínűbb a lakhelyből való ('bokrokkal benőtt helyen lakó' vagy 'Bokros nevű településről való') magyarázat.

Elterjedtsége Az Alföldön, valamint Esztergom és Nógrád megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Bock*, *Boxhorn*, *Bergel* és *Saffranek* nevűek választották magyarosítási céllal új családnévül a XIX. században.

Boldizsár

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Boldizsár* 2212, *Boldizsar*, *Boldisár*, *Boldizar*, *Boldozsár*, *Bodizsár*; *Baltazár*, *Boltizsár*, *Boltizár*, *Baltizár*, *Balthazár* 23; *Boldijar*. Más változatokkal együtt összesen: 2274.

Eredete Az asszír *Bel-shar-uçur* [*bel shar ucür* (*belsarucur*)] 'Bel (Baal isten) óvja a királyt' jelentésű név az arámiba *Beltsha'ççar* [*Beltaccar*], az Ószövetség görög fordításába (Septuaginta) pedig *Βαλτασάρ* [*Báltászár*] alakban került be. Népszerűsége a betlehemi egyik mágus (vagy király) mondabeli nevéhez fűződik. Innen terjedt el a keresztény világban különböző formákban. A magyarba a középkori latin *Baltaszár* ejtés jutott el. A *-t* igen hamar zöngésült *-d*-vé, a szótagzáró *-l* kiesése miatt megnyúlt az előtte álló magánhangzó (mint ahogyan a nyelvjárások többségében ma is megtörténik: *bolt* > *bót*, *zöld* > *ződ* stb.), s az *-a* ~ *-i* váltakozás gyakori volt még a XI–XII. században (*arány* ~ *irány*, *arat* ~ *irt*), így végül a *Boldizsár* ~ *Bódizsár* alak honosodott meg. A *Boldijar* román írásforma, s minden bizonnyal Erdélyből áttelepültek viselik, de magyar alakulat. Mint a keresztnevekből általában, ebből is sok apai családnév keletkezett minden változtatás nélkül is, jelentése 'Boldizsár nevű személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége Különösen gyakori a név a székelységben, de a Tiszától keletre mindenütt többen viselik.

Boldog

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Boldog* 1259, *Boldogh* 137, *Bódogh* 525, *Bódogh* 170, *Bodog* 68, *Bódóg*, *Bodogh* 16. Más változatokkal együtt összesen: 2176.

Eredete Köznyelvi *boldog* szavunk már a Halotti beszédben előfordul *boudug* alakban, s valószínűleg a *bód*- igeőre megy vissza (*bódul*, *bódít*), annak *-g* névszós származéka. Eredetileg a transzba esett sámánra vonatkozott, az ősök szellemével találkozó sámán ugyanis *bódogh* (*bódult*) lett. Ebből a jelentésből alakult ki az 'üdvözült, szent', s ezzel párhuzamosan (vagy még előbb) a 'gazdag, megelégedett, derűs lelkiállapotú' jelentés. Mint külső-belső tulajdonságot kifejező szó előbb egyéni, majd családnévvé vált. Az *-l* későbbi járulékhang (inetimologikus betoldás), vagyis eredetileg ez nem volt a szóban, de mivel sokszor kiesett más szavakból (*volt* > *vót*, *bolt* > *bót*),

úgy vélték, itt is lennie kellene, így lenne helyes. A családnév jelentése 'Bódog ~ Boldog nevű személy fia, leszármazotta', de kialakulhatott gazdagságra, jólétre, szent életre utaló ragadványnévből vagy közvetlenül is.

Elterjedtsége A *Boldog* formák a Dunától keletre általában, a *Bódog* alakok pedig Budapesttől délre, a Balatontól a Tiszáig gyakoribbak.

Bóna

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bóna* 1646, *Bona* 105; *Bóné* 419, *Boné* 29, *Bóne*, *Bone*; *Bóni* 302, *Boni* 11. Más változatokkal együtt összesen: 2532.

Eredete Mind a középkori olasz eredetű, 'jó szerencse' jelentésű *Bonaventura*, mind pedig a latin 'jó sors' jelentésű *Bonifác* keresztnévünk igen elterjedt volt az Árpádok korában. Mindkettő egy szótagos rövidülése (*Bon-*) magkapta az *-a* kicsinyítő képzőt vagy az *-a* birtokjelet, s egyéni névvé, abból apai családnévvé lett. Az első esetben jelentése 'Bona ~ Bóna nevű személy fia, leszármazotta', az utóbbi esetben pedig a jelentése 'Boné, Bon nevű személy fia, leszármazotta'. Ez az *-a* birtokjel található meg az *-é* ~ *-e* és az *-i* végű nevekben is. A tő magánhangzója a hangsúly hatására nyúlt meg, s vált gyakoribbá ez a hosszú *-ó*-t tartalmazó alak (*Bóni*).

Elterjedtsége A *Bóna* inkább a Dunán túl, a *Bóné* északkeleten: Szatmárban, Ugocsában gyakoribb.

Bor

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bor* 1401, *Bór* 114, *Boor* 11, *Boór* 150, *Bóor*. Más változatokkal együtt összesen: 1677.

Eredete Ótörök eredetű *bor* szavunk már az Árpád-korban gyakori személynévvé vált mint foglalkozási (bortermelő, boráros) vagy tulajdonsági (borivó) jelképnév. A *Bor* egyéni névből apanévi családnév lett, jelentése 'Bor nevű személy fia, leszármazotta'. Ugyanilyen szimbólumként (jelképes névként) alakulhatott azonban közvetlenül családnévvé a *bor* közszó is.

Személynévi vagy a szláv 'fenyőfa' jelentésű *borb* szóból eredő *Bor* nevű településünk volt Baranya, Heves, Külső-Szolnok vármegyében, s néha puszta helynévből is lehetett családnév, akkor a jelentése 'Bor nevű településről, településre való'. A hangsúly és az *-r* hatására megnyúlt *-o*- hangot sokféleképp jelölték, s mindegyik alakváltozat tovább élhetett a családnevekben.

Elterjedtsége A Dunán túl és a nyelvterület középső részén gyakoribb.

Borbély

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Borbély* 10 639, *Barbély* 76, *Barber* 15, *Barbér* 79, *Barbier*, *Barbél*, *Barbil*, *Barbir*, *Barbjer*, *Borbé*, *Borbei*, *Bobél*, *Borbéli*, *Borbely*, *Borbely* 20, *Borbily*, *Borbér*, *Borbély*. Más változatokkal együtt összesen: 10 916.

Eredete Bajor-osztrák eredetű *borbély* közszavunk jelentése a középfelnémetben még 'szakállnyíró', s alakja *barbir volt. Az *-r* > *-l* változás szabályos hangcsere a magyarban, amit a köznyelvben követett annak *-l* > *-ly* > *j* változása (palatalizációja és centrálissá válása), a nyelvjárásokban azonban a közbenső alakok is élnek. Valamennyi formája foglalkozásnévi családnévvé válhatott. Mivel a céhek megkövetelték annak a céh nevének a föltüntetését a név mellett, amelyhez tartozott az illető, igen gyakorivá vált minden céhes foglalkozást jelentő családnév.

Elterjedtsége Általában a nyelvterület egészén előfordul a családnév.

Névváltoztatás Néhányan, *Tensoris* és *Bolyánszky* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Borda

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változata *Borda* 997. Más változatokkal együtt összesen: 1000.

Eredete Szláv eredetű *borda* közszavunk első jelentése 'takácsok által használt eszköz a szöttes tömörítésére'. A takácsmesterség jelképként, illetve a 'bordakészítő, bordakötő' rövidüléséből válhatott foglalkozásra utaló családnévvé a XV–XVI. században. A takács mesterségüknek viszont szimbolikus ragadványneve, abból vagy pedig közvetlenül is családneve lehetett.

Az ember és állat 'mellkasi csontja' jelentésű *borda* későbbi jelentésátvitel eredménye, csak kivételesen lehetett családnév.

Elterjedtsége A Dunán túl főleg Zala és részben Tolna megyében gyakoribb.

Bordás

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Bordás* 3119, *Bordas*; *Bordács* 827. Más változatokkal együtt összesen: 3962.

Eredete Szláv eredetű és 'takácsok által használt eszköz a szőttes tömörítésére' jelentésű a *borda* közszavunk. 'Valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzős alakja 'bordakészítő, bordakötő' mesterekre vonatkozott. Egyrészt ez lerövidülve vált foglalkozásra utaló gyakori családnévvé. Másrészt a takácsok is megkaphatták jelképesen ragadványnévként vagy közvetlenül családnévként is.

Elterjedtsége A *Bordás* a nyelvterület keleti felén, míg az *-s > -cs* változással (affrikációval) keletkezett *Bordács* változat inkább a Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Egy *Asprits* nevű család vette föl a *Bordács* alakot magyarosítás céljából a XIX. században.

Bori

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bori* 1487, *Bory* 57, *Borí*, *Bóri*; *Bora* 253, *Bóra* 94. Más változatokkal együtt összesen: 1937.

Eredete Az ótörök eredetű *bor* köznevünkől alakult településnév csak egyetlenegyszer fordult elő egy Baranya vármegyei oklevélben. Így valószínűbbnek kell tartanunk, hogy valamely *Bar-* ~ *Bor-* kezdetű keresztnévünk (*Barnabás*, *Bartolomeus*, *Borisláv*) egy szótagra rövidült és *-i* birtokjeles alakja lett családnév. Jelentése 'Boré, Bor nevű személy fia, leszármazotta'.

Minden bizonnyal ez az eredete az egyetlen *Bori* nevű volt Zala vármegyei településnek is, jelentése pedig 'Bor nevű személy birtoka, faluja'. Ebből is származhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel a családnevek egy része. Ezekben a *Borii* képzős név végződése egyszerűsödött *Bori*-vá. Talán ugyanez a birtokjel áll a *Bora* családnevek végén, de az *-a* lehet kicsinyítő képző is.

Bor személynévből vagy a szláv 'fenyőfa' jelentésű *borъ* szóból eredő *Bor* nevű településünk volt Baranya, Heves, Külső-Szolnok vármegyéiben. Ezek egyike is megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, ami által eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. A jelentése pedig 'Bor nevű településről, településre való'. Az *-o-* hangsúly vagy az *-r-* hatására nyúlt meg hosszú *-ó*-vá.

A délszláv, szintén 'fenyőfa' jelentésű, szerbiai *Bor* helységnév nagy távolsága miatt aligha jöhet számításba a családnév kialakulásában.

Elterjedtsége Pest, Szolnok és Csongrád megyében gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században a közszói *bor* jelentést vélték felfedezni a névben, mert *Weiner*, *Weinett* és *Weinmann* nevűek cserélték erre eredeti nevüket.

Boros

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Boros* 17 224, *Borosh*, *Boross* 593. Más változatokkal együtt összesen: 17 919.

Eredete Ótörök eredetű *bor* közszavunk megkapta a 'valamiben bővelkedő' jelentésű vagy valamilyen állapotra utaló *-s* képzőt. Jelentése tehát vagy 'bortermelő' (ritkábban 'borkereskedő'), vagy pedig 'borissza, iszákos, részeges' lett. Mind a foglalkozásra, mind pedig a belső tulajdonságra utaló szavakból mindig gyakori családnevek lettek mindenütt.

Elterjedtsége Általában az északkeleti nyelvterületen és még inkább Erdélyben gyakoribb. (Egyházasgyántán a falu egyharmada *Boros* családnévű.)

Névváltoztatás Igen sokan, különösen a *Weiner*, *Weinberger*, *Weinrichter*, *Weinfeld*, *Weinstock*, *Weinwurm*, *Cziewein* nevűek, de *Beck*, *Bernstein*, *Baumgarten*, *Weisz* nevűek is magyarosítottak erre a névre a XIX. században.

Bors

Típusa Tulajdonságra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változata *Bors* 2175. Más változatokkal együtt összesen: 2177.

Eredete Ótörök eredetű *bors* közszavunk már a Honfoglalás idején kedvelt metaforikus (hasonlóság alapján: kicsiny, erős, mint a *bors*) vagy predesztinációs (jövőmeghatározó, vagyis kívánságot tartalmazó: legyen olyan

erős, mint a *bors*) személynév volt, s gyakran szerepelt Árpád- és Anjou-kori okleveleinkben is. Ezekből lehettek apai családnevek, de közvetlenül is válhattak családnevekké ugyanazoknak az okoknak az alapján.

Pusztai személynévből sok *Bors* településnév is keletkezett Bihar, Csanád, Fejér és Sopron vármegyében. Ezekből is lehettek minden végződés nélkül családnevek, jelentésük akkor '*Bors* nevű faluból vagy faluba való'.

Elterjedtsége A Dunántúl északnyugati részén gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Pfefferkorn*, *Pfeffermann*, de sok *Guggenberg* is magyarosított, egy *Bagó* nevű pedig esztétikai megfontolásból változtatott *Bors* névre a XIX. század folyamán.

Borsi

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnev.

Változatai *Borsi* 1900, *Borsy* 139, *Bórsi*; *Borsai* 111, *Borsay* 58. Más változatokkal együtt összesen: 2211.

Eredete Ótörök eredetű *bors* közszavunkból *Bors* vagy *-a* birtokjellel *Borsa* személynév lett a magyarban. Később *-i* birtokjellel (újából) ellátva válhatott családnévvé, s akkor jelentése '*Borsé ~ Borsáé, Bors ~ Borsa* nevű személy fia, leszármazotta'.

Ugyanakkor sok településnév alakult magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) e személynévekből Békés, Bihar, Csanád, Fejér, Kolozs, Máramaros, Sopron, Temes, Valkó vármegyében. Bármelyik 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel szintén családnévvé lehetett. A *Borsai* névből az *-ai* magánhangzó-találkozás (hiátus) megszüntetése céljából kieshetett az *-a-*.

Elterjedtsége A *Borsai* (meg az alapelvi *Borsa*) gyakoribb Erdélyben, a *Borsi* általánosan elterjedt, de többször fordul elő az ország keleti részén: Bihar, Békés és Csongrád megyében.

Névváltoztatás Névmagyarosításra csak a *Borsai* alakot használta föl egy *Weinhändler* nevű család a XIX. században.

Borsodi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnev.

Változatai *Borsodi* 1435, *Borsody* 126, *Borsódi* 68, *Borsódy* 17. Más változatokkal együtt összesen: 1676.

Eredete Ótörök eredetű *bors* köznevünkől *-d* kicsinyítő képzővel gyakori személynév vált az Árpád-korban. Ezekből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) sok helységnév lett Bodrog, Borsod, Fejér, Valkó, Veszprém vármegyében. A hozzájuk csatlakoztatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnevek keletkeztek.

Más esetekben az egyénnévhez járulhatott *-i* birtokjel. Az így alakult családnév jelentése '*Borsodé, Borsod* nevű személy fia, leszármazotta' lett.

Elterjedtsége Északi (északkeleti és északnyugati) nyelvterületünkön némileg gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, főleg *Pfeffer*, *Pfefferkorn*, de *Bachrach*, *Blum*, *Klein*, *Kohn* nevűek választották magyarosítás céljára különösen Észak-Magyarországon a XIX. században, s őket névválasztásukban nyilván *Borsod* vármegye neve motiválta. Ugyanakkor egy *Vén* család Pesten vette föl a *Borsodi* nevet valamilyen más, ismeretlen okból.

Borsos

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnev.

Változatai *Borsos* 5072, *Bórsos*, *Borsoss*; *Borsós* 682. Más változatokkal együtt összesen: 5790.

Eredete Két név egybeesése, amelyeket a korai helyesírás bizonytalansága miatt nem lehet különválasztani. Mindkettőnek az alapszava ótörök eredetű. Egyik a *bors* fűszernek a neve, másik pedig a *borsó*, hüvelyes zöldségfélék jelentő közszavunk. Mindkettő a 'valamivel való ellátottság, valaminek a bírása, birtoklása' jelentésű vagy egyszerű foglalkozásnévi *-s* képzőt kapva lett családnév. Jelentésük tehát '*borssal* foglalkozó (*borsot* őrölő, *borssal* kereskedő)' vagy '*borsót* termesztő', ritkábban: '*borsót* árusító, *borsót* kedvelő'. (Egyéni névként a *Borsos* nem fordult elő a korai forrásokban.)

Elterjedtsége Általánosan használt, de a nyelvterület keleti felében némileg gyakoribb.

Borus

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnev.

Változatai *Borus* 112, *Borús* 12, *Boruss*, *Boruzs* 745, *Boríz*s 39, *Boruz*, *Boruzh*, *Burus* 144, *Buruss*, *Buruzs* 81, *Burúzs*; *Barus*. Más változatokkal együtt összesen: 1158.

Eredete Valamely *Bor-* ~ *Bar-* (némely nyelvjárásban *Bur-*) kezdetű keresztnévünknek (*Barnabás*, *Bartolomeus*, *Borislav*) egy szótagra rövidült (*Bor-*) alakja *-us* kicsinyítő képzővel ellátva vált egyénnévvé. Abból apanévi családnév lett, amelynek jelentése 'Borus nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Az Alföldön, Szeged környékén és különösen Püspökladányban gyakoribb. A *-zs* végű alakok Erdélyre utalnak.

Borza

Típusa Elsősorban apanévi eredetű vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Borza* 1194, *Bórza*, *Burza* 54. Más változatokkal együtt összesen: 1250.

Eredete Ótörök eredetű *borz* szavunkból személynév lett már a XII. századtól. Ehhez vagy birtokjelként (jelentése akkor 'Borzé, Borz nevű személy fia, leszármazotta'), vagy pedig kicsinyítő képzőként járult az *-a* végződés. Akkor a belőle alakult szintén apanévi családnév jelentése 'Borza nevű személy fia, leszármazotta'.

Számításba jöhet a *borza* szónak több nyelvjárási jelentése is, mint az erdélyi 'bodza'. Ebben az esetben birtoklásra (*borzabokrok* tulajdonosa) vagy foglalkozásra (*borzatermést* gyűjtő, *borzatermést* földolgozó), esetleg lakóhelyre (*borzával* benőtt helyen való élés, lakás) utal a családnév.

Lehetséges még, hogy a Dunántúl népnyelvéből ismert, 'fésületlen, kócos, borzas' jelentésű *borza* volt a névadás motivációja. Akkor külső tulajdonságra utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége Északkeleten: Borsod, Abaúj megyében, a Hajdúságban és Erdélyben gyakoribb.

Bota

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bota* 271, *Botha* 35, *Bóta* 2537, *Bótha*, *Botta* 126; *Buta* 35, *Butta* 16. Más változatokkal együtt összesen: 3027.

Eredete Bizonytalan eredetű *bot* köznevünkől igen sok személynév keletkezett az Árpádok idején. Ezek egy része családnévvé válásakor *-a* birtokjelet kapott, s akkor jelentése 'Boté, Bot nevű személy fia, leszármazotta' lett. De az *-a* végződés kicsinyítő képző is lehetett már egyénnévi használata korában. Akkor is apanévi családnév lehetett belőle, s a jelentése 'Bota nevű személy fia, leszármazotta'.

Fölmerül a közvetlen névkölcsönzés is az ótörökből (a Honfoglalás előtti névdivat hatására). A meglehetősen gyakori ótörök név eredeti jelentése 'tevecsikó', s ez bóknév is egyben, akkor jelentése: 'kedves, kedvesem'. Nehézsége, de nem akadálya a magyarázatnak, hogy a törökben többnyire nőre vonatkozik, a magyarban férfiakra. A közvetlenül névként való átvétel magyarázatot ad az *-u-* tőhangzót és az *-ó* véghangzót tartalmazó nevekre is (*Botó* 12, *Bottó* 134), mivel a török alapalak *Bota* ~ *Buta* ~ *Botay* volt. Az első szótagbeli *-o-* nyúlása hangsúly hatására a magyarban történt, jelölése azonban a helyesírásban sokáig nem volt általános. Családnévvé válásának ekkor is apanévi motivációja volt, s jelentése is 'Bota nevű személy fia, leszármazotta'.

Kettős nevei A *Botta-Dukát* (33) névkapcsolatban gyakori.

Elterjedtsége Leginkább a keleti nyelvterületen, főleg a Tiszán túl fordul elő.

Névváltoztatás *Botta* alakra egy *Vimán* nevű család változtatta meg a nevét a XIX. században.

Both

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Both* 1259, *Bot* 146, *Bóth* 42, *Bót*; *But* 26. Más változatokkal együtt összesen: 1481.

Eredete Bizonytalan eredetű *bot* köznevünkől igen sok személynév keletkezett az Árpádok idején. Ennek következtében később gyakori apai családnévvé vált. Eredeti névhasználati motivációja szimbolikus: 'botot, pálcát, buzogányt viselő' jelentésből keletkezhetett.

Elterjedtsége A Dunán túl is előfordul, de a keleti nyelvterületen, különösen Erdélyben sokkal gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Bottenstein* és egy *Teles* nevű vette föl a XIX. században.

Botka

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Botka* 915, *Bottka* 174, *Botika* 33, *Bótka*, *Bóttka*; *Butka* 12, *Buttka*; *Butyka* 98; *Bukta* 1428, *Búkta*, *Bugta*, *Bugda*. Más változatokkal együtt összesen: 2674.

Eredete Bizonytalan eredetű *bot* köznevünk *Bot*, *But*, *Botk*, *Butk*, *Botka*, *Butka*, *Botkó*, *Boti*, *Botika* alakban már gyakori személynév volt az Árpádok korában is. Ezeknek mindegyik változatából lehetett apai családnév. A *Botika* alakban az *-i-* birtokjel, csak a *-ka* végződés kicsinyítő képző. Jelentése tehát 'Boté, Bot nevű személy fiacskája, kicsiny leszármazotta'. Ez az *-i-* birtokjel a kétnyíltszótagos tendencia szerint kieshetett.

Ugyanakkor közvetlenül személynévként is bekerülhetett a magyar névkincsbe az ótörök 'ág, hajtás, sarj, ifjú' jelentésű *Butaq* személynév, amely magyar birtokjeles vagy kicsinyítő képzős *-a*-val kiegészülve **Butaka* nevet eredményezett, s ebből a második nyílt szótagú *-a-* az említett kétnyíltszótagos tendencia szerint kiesett. A *Bukta* alak a könnyebb kiejtés céljából mássalhangzó-átvetéssel (*-tk-* > *-kt-* cserével) alakult. Ezek ugyancsak apai családnévvé váltak az egyéni nevekből.

A *Bukta* családnév a német eredetű és szlovák közvetítésű 'tésztaféle' közszóából azért nem keletkezhetett, mert az csak a XVIII. század legvégén került be a magyar nyelvbe.

Elterjedtsége Magyarország középső részén, Pest megyében a *Botka*, Erdélyben pedig a *Butka* névalak gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században egy *Mrzula* nevű változtatta családnévét *Bottka* formára.

Botos

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Botos* 5748, *Bottos* 19, *Botas*, *Bottás* 212, *Botás* 10, *Bótás*; *Butas*, *Butás*. Más változatokkal együtt összesen: 5794.

Eredete A bizonytalan eredetű *bot* köznevünknek 'valamivel ellátott, valamit birtokló, valamit viselő' jelentésű *-s* melléknévképzővel ellátott alakja igen sok foglalkozás (pásztor, hajcsár, csósz, munkafelügyelő, ispán, pallér) szimbóluma lehetett. Az ilyen foglalkozásúak bármelyike, de egyszerűen a mindig bottal járó is külső tulajdonsága megnevezésére megkaphatta a *Botos* ragadványnevet, abból vagy attól függetlenül a *Botos* családnévet. A két magánhangzó közötti (intervokális) *-t-* néha megnyúlt a középmagyar kor folyamán (pl. *kota* > *kotta*).

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén gyakoribb.

Bozóki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bozóki* 1245, *Bozóky* 121, *Bozoki* 59, *Bozoky*. Más változatokkal együtt összesen: 1435.

Eredete Szláv eredetű, 'bodzával benőtt hely, bodzás' jelentésű *Bozók* helységnevünk több is volt a Történelmi Magyarországon Baranya, Veszprém, Gömör vármegyében. 'Onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel bármelyikből lehetett családnév. A régi helyesírás bizonytalansága miatt nem lehet határozottan elválasztani a *Bozoki* ~ *Bozóki* és a *Bozsoki* ~ *Bozsóki* neveket.

Elterjedtsége A *Bozoki* alak a nyugati nyelvterületen, a *Bozóki* pedig a Duna–Tisza közén gyakoribb.

Bozsik

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Bozsik* 1889, *Bózsik* 111, *Bazsik* 274, *Buzsik* 368; *Bozik* 175, *Bozic*. Más változatokkal együtt összesen: 2826.

Eredete Valamely szláv eredetű *Bozs-* kezdetű keresztnév (*Bozsidar* 'Isten és ajándék', *Bozsimir* 'Isten és béke', *Bozsiszlav* 'Isten és dicsőség', *Bozsivoj* 'Isten és harc') egy szótagú rövidülése *-ik* szláv kicsinyítő képzővel ellátva vált egyéni névvé. Ebből több szláv nyelvben is apai családnév alakulhatott. Legvalószínűbben szlovákból került a magyar névkincsbe. A *Bazsik* neveken az *-o-* > *-a-* nyíltabbá válása már a magyar nyelv hatására ment végbe. A *-z-* tartalmazó nevek a régi helyesírási bizonytalanságból erednek.

Elterjedtsége A nyelvterület északi részén gyakoribb mindhárom névalak, a *Bozsik* inkább Heves, a *Bazsik* pedig Nógrád megyében, a *Buzsik* pedig Székesfehérvár–Kecskemét–Debrecen vonalától északra gyakoribb.

Bozsó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bozsó* 2005, *Bozso* 31, *Bózsó* 388; *Bozó* 2261, *Bozo* 28, *Bózó*. Más változatokkal együtt összesen: 4745.

Eredete Valamelyik szláv eredetű és *Bozs-* kezdetű keresztnévnek (*Bozsidas* 'Isten és ajándék', *Bozsimir* 'Isten és béke', *Bozsizslav* 'Isten és dicsőség', *Bozsivoj* 'Isten és harc') egy szótagú rövidülése magyar -ó kicsinyítő képzővel ellátva igen korán egyéni névvé lett. Mind a képző nélküli (*Boz* ~ *Bozs*), mind pedig a képzős alakra (*Bozó* ~ *Bozsó*) találunk példákat már az Árpád-korból. Ezután 'Bozsó' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel apai családnévvé vált.

Elterjedtsége A Duna–Tisza közén és a Körösök vidékén gyakoribb.

Bozsoki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bozsoki* 661, *Bozsóki* 216, *Bózsóki*, *Bozsoky* 34, *Bozsóky* 24, *Bozsogi* 100, *Bozsógi*. Más változatokkal együtt összesen: 1037.

Eredete A szláv eredetű és *Bozs-* kezdetű keresztnévek (*Bozsidas* 'Isten és ajándék', *Bozsimir* 'Isten és béke', *Bozsizslav* 'Isten és dicsőség', *Bozsivoj* 'Isten és harc') egy szótagú rövidüléséből (*Bozs-*) magyar -k vagy -ok/-ók kicsinyítő képzővel alakult személynevek előfordultak már az Árpád-korban is. Ezek magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnevek lettek Baranya, Vas, Veszprém vármegyében. Bármelyikből alakulhatott eredetre, származási helyre utaló családnév 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel.

Elterjedtsége A Dunán túl, főleg a Balaton környékén gyakoribb.

Böhm

Típusa Népre utaló, német családnév.

Változatai *Böhm* 528, *Böhm* 737, *Böm*, *Böm*, *Bömh*, *Bömh*, *Böhn*, *Böhm*, *Boehm*. Más változatokkal együtt összesen: 1283.

Eredete A kelták egy törzsének latin neve *boii* volt, amelynek egyik csoportja megalapította a mai Bolognát, egy másik pedig a Cseh-medencébe, Csehország helyére vándorolt. A rómaiak ezt róluk *Bohemianak* nevezték el, mely a német nyelvbe kerülve *Boemia* > *Böhme* lett. Ebből alakult a 'cseh' jelentésű *Böhm* alakú német családnév. Magyarországra a XVIII. századi telepítések következtében került nagyobb számban.

Elterjedtsége A Dunán túl, főleg Baranya és Tolna megyében, de kissé Fejér megyében is gyakori.

Névváltoztatás A XIX. században többen vették föl helyette a *Cseh*; *Benkő*, *Bényei*, *Bérczi*, *Berényi*, *Brassai*, *Csetényi* stb. nevet.

Bölcskei

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bölcskei* 373, *Bölcskey* 50, *Bölcskei*, *Böcskei* 30, *Böcskey* 38, *Böcskei* 437, *Böcskey*. Más változatokkal együtt összesen: 1046.

Eredete Ótörök eredetű, az átvételkor 'varázsló' jelentésű *bölcs* szavunk igen korán személynévvé vált, majd -ke kicsinyítő képzővel kiegészülve gyakori egyéni név lett. Amikor fölvette az -i birtokjelet, akkor jelentése 'Bölcske' nevű személy fia, leszármazotta' volt, s apai családnév vált belőle.

Másrészt magyar névadással (minden végződés és összetétel nélkül) helynév is lett a *Bölcske* személynévből Tolna vármegyében. Ennek 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel kiegészült alakja származási helyre vagy lakóhelyre utaló családnév lett. Ez utóbbi eredet azért lehetett ritkább, mert csak az említett egyetlen egy helységet jegyezték föl ezzel a névvel. A magánhangzó utáni -l- kiesése általános a nyelvjárások nagy többségében (*volt* > *vót*, *bolt* > *bót* stb.), s így jött létre a *Bölcskei* ~ *Böcskei* névalak.

Elterjedtsége A Tiszától nyugatra, a Duna mentén a *Bölcskei*, a Kisalföldön pedig a *Böcskei* forma a gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Weisz* nevű család magyarosított erre a XIX. században.

Börcsök

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Börcsök* 1736, *Börtsök* 17, *Börcsök*, *Börcsök*, *Börcsök* 10, *Börcsög* 10; *Bercsek* 12. Más változatokkal együtt összesen: 1797.

Eredete Több *Ber-* kezdetű keresztnévünk (*Bereck*, *Bernát*, *Bertalan*, *Bertold*, *Bertram*) volt népszerű az Árpád-korban, amelyek mindegyike rövidült egy szótagra (*Ber-*), s magánhangzója *ë* > *ö* változáson ment át (labializálódott). Ezek különböző (-cs + -k) kicsinyítő képzőket kapva egyéni nevekké lettek. Az egyéni neveknek

szinte mindegyikéből később apai családnév alakult. Jelentése 'Börcsök nevű személy fia, leszármazotta'. Néha (a *Bercsek* esetében) nem ment végbe a labializáció, de ez alakulhatott az elég gyakori szláv *Bercsik* (54) nyíltabbá válásával is.

Elterjedtsége A déli ő-ző nyelvjárásterületen: Szeged környékén gyakoribb a *Börcsök* forma.

Bősze

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bősze* 1334, *Bösze* 44, *Bőze*; *Besze* 727, *Bese* 505, *Besse* 35. Más változatokkal együtt összesen: 2655.

Eredete Az ótörök *beš* ~ *bes* [*bes* ~ *besz*] számnév jelentése 'öt'. Mint minden nyelvben, a törökben is személynevekké vált a számnevek egy része. A Honfoglalás előtti névadási szokások eredményeként a sok magyarba került személynév között szerepelt a *Bes* ~ *Besz* éppen úgy, mint ahogy a közismertebb *On* is (az *On* 'tíz' jelentésű név -*d* képzős alakja). Valószínűleg a magyarba mindkét (-*s*-re és -*sz*-re végződő) forma bekerült, s itt kapta meg a kicsinyítő -*e* képzőt, és vált gyakori egyéni névvé. Az -*s*-sel és -*sz*-szel ejtett neveket azért nem lehet elkülöníteni egymástól, mert már az eredeti ótörök nyelvben is váltakoztak, és a korabeli magyar helyesírás gyakorlata sem tett közöttük különbséget. Az -*e*- labializációja és nyúlása (-*ő*-vé válása) magyar nyelvjárási sajátosság. A *Beše* eredetű nevek egy része lehetett az ugyancsak ótörök 'erős' jelentésű név átvétele is.

Az ismeretlen eredetű magyar 'vad, indulatos, haragos, dühös' jelentésű *bősz* szó azért nem lehet a név alapja, mert ez nyelvújítási elvonás a *bőszül*, *bőszít* igékből, és ezek az igék is csak a XVIII. század óta adatolhatók.

Elterjedtsége A Balatontól északnyugatra igen gyakori.

Böszörményi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Böszörményi* 1199, *Böszörményi*, *Böszörmény*. Más változatokkal együtt összesen: 1227.

Eredete A középkorban használatos ótörökből (kazár vagy besenyő) átvett *buzurmen*, *bezermen* följegyzésű és *büszürmën, *bëszürmën* ejtésű szavunk végső forrása az arab 'az iszlám követője' jelentésű *muslim szó, amely a perzsa többes számú (*muslimān*) alakjából lett nemzetközi vándorszó (*muzulmán*). A magyarban izmaelitáknak vagy *böszörményeknek* nevezték a mohamedán vallású, eredetileg volgai bolgár vagy káliz nyelvet beszélő népcsoportot. Általában pénzügyekkel foglalkoztak, vámokat béreltek stb. Egyik, Szabolcs vármegyei (ma Hajdú megye) településük megkapta a *Böszörmény* nevet, amely kiegészülhetett az 'onnan/oda való' jelentésű -*i* képzővel, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

A népnév azonban személynévvé is válhatott (bár csak *Bezer* adata maradt fenn az Árpád-korból), s megkapva az -*i* birtokjelet 'Böszörmény nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel családnévvé válhatott.

Elterjedtsége A Dunától keletre, északkeletre elterjedtebb.

Kettős nevei A *Böszörményi-Nagy* (14) kettős névben többször előfordul.

Braun

Típusa Tulajdonságra utaló, német családnév.

Változatai *Braun* 1959, *Braum*; *Brun* 13, *Brunn* 47, *Brünn* 13, *Brünn*. Más változatokkal együtt összesen: 2057.

Eredete Az ófelnémet, 'barna' jelentésű *Brun*, *Brün*, *Brün* színnév Németországban már a XII–XIV. században is előfordult családnévként. Utalhatott a szem, bőr, szakáll vagy haj színére.

Elterjedtsége A *Braun* a német nyelvterület keleti, míg a *Brun* ~ *Brün* a déli részén (Svájcban) gyakoribb. Magyarországon a Dunán túl, Tolna és Baranya megyében, valamint a tiszántúli, Békés megyei német településeken fordul elő többször.

Névváltoztatás A XIX. században sokan a magyar *Barna* családnévet vették föl helyette.

Brunner

Típusa Helynévi eredetű, német családnév.

Változatai *Brunner* 928, *Bruner*; *Prunner* 68, *Pruner* 15, *Prüner*; *Brünner* 101, *Brünner*. Más változatokkal együtt összesen: 1119.

Eredete A középfelnémet *brune ~ brüne* szónak 'kút, forrás' jelentése mellett lehetett 'patak, ér, kisebb vízfolyás' jelentése is. A mellette lakók, mellőle származók pedig megkaphatták az *-r* képzős családnevet, amelynek jelentése 'kúti, pataki'.

Elterjedtsége A német nyelvterület keleti és déli részén gyakoribb. Magyarországon a Dunántúl egészen megtalálható.

Névváltoztatás Sokan cserélték föl a XIX. század második felében *Kuti*, *Kutasi* magyar névre.

Budai

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnev.

Változatai *Budai* 14 603, *Buday* 542; *Budi* 192, *Budy*, *Búdi*; *Bugyi* 1976, *Budji*. Más változatokkal együtt összesen: 17 360.

Eredete Valamely szláv eredetű, *Bud-* kezdetű és az Árpád-korban gyakori keresztnévből (*Budimil*, *Budimir*, *Budiszláv*, *Budivoj*) származik. Ezek kívánságnevek voltak, első elemük a létige fölszólító módja, jelentése tehát 'légy, legyél', az utótagoké pedig 'kegyes', 'békés', 'dicsőséges', 'harcos'. A magyarban egy zárt szótagra rövidültek, s *Bud* formában magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnevek lettek Fejér, Heves, Pest, Szabolcs, Trencsén, Vas, Veszprém vármegyében. Ezek bármelyike megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

A *Bud* személynevek megkaphatták az *-i* birtokjelet is. Így közvetlenül is családnévvé válhattak *Budi* alakban. Jelentésük ekkor 'Budé, Bud nevű személy fia, leszármazotta'. Ebben az *-i* birtokjeles *Budi* alakban lehetett belőlük 'Budé, Bud birtoka, faluja' jelentéssel helységnév. Ezekből is alakulhattak 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel családnevek. A *-di* végződésben a *-d-* hang *-gy-*vé vált (palatalizálódott), s így jött létre a *Bugyi* helységnevünk és sok családnévünk. (Ezek egyikének sincs semmi köze a *bugyogó* szóból a közelmúltban kialakult *bugyi* 'női alsóruha' jelentésű közszóhoz.)

Ugyanakkor a *Bud* alakú személynevek megkaphatták az *-a* kicsinyítő képzőt (vagy birtokjelet). Önálló személynevekké válva magyar névadással (puszta személynév minden végződés vagy összetétel nélkül) helységnevekké lettek Arad, Baranya, Heves, Kolozs, Pest, Pilis, Szabolcs, Szerém, Temes, Ung, Valkó, Zala vármegyében. Az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel kiegészülve családnévként funkcionáltak. A *Budai*-féle alakokból a két magánhangzó egymás mellé kerülése (hiátus) miatt szintén kieshetett az *-a-*, a *-d-* pedig *-gy-*vé válhatott (palatalizálódhatott) ezekben az esetekben is. A nevek túlnyomó többsége a főváros részeként ismert *Buda* helynévre utalhat.

Elterjedtsége A *Budai* elterjedt az egész nyelvterületen, a *Bugyi* azonban főleg Csongrád megyében gyakori ma is.

Névváltoztatás A XIX. század második felében nagyon sokan, *Ofner*, *Offner*, *Budaspietz*, *Budu*, *Bachschtz*, *Balterer*, *Braun*, *Beitler*, *Berger*, *Brenner*, *Bentl*, *Beitler*, *Czinohob*, *Freund*, *Kaczur*, *Klauber*, *Nitnaus*, *Rosenberg*, *Schauschek*, *Schneider*, *Wolf*, *Bocza*, *Brzják*, *Buzzolits*, *Mitra*, *Moncsák*, *Darovszky*, *Penál*, *Theodorovits* nevűek vették föl a *Budai* (~ *Budavári*) nevet. A *Bugyi* nevet sokan, különösen a Szentendréről és környékéről elköltözők megváltoztatták.

Budavári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnev.

Változatai *Budavári* 1212, *Budaváry* 10. Más változatokkal együtt összesen: 1224.

Eredete A név előtagja valamely szláv eredetű, *Bud-* kezdetű és az Árpád-korban gyakori keresztnévből (*Budimil*, *Budimir*, *Budiszláv*, *Budivoj*) származik. Ezek kívánságnevek voltak, első elemük a létige fölszólító módja, jelentése tehát 'légy, legyél', az utótagoké pedig 'kegyes', 'békés', 'dicsőséges', 'harcos'. A magyarban egy szótagra rövidültek, s megkaphatták az *-a* kicsinyítő képzőt vagy birtokjelet. A név utótagja a középperzsa eredetű *vár* szavunk.

Volt egy-egy *Budavár* nevű településünk Somogy és Zala vármegyében. Ezekből kialakulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév. Van is egy XVI. század végi adat történeti családneveink között. A *Budavári* családnevek többsége azonban mesterséges alakulat, amely a fővárosunk nyugati felében álló várra vonatkozik.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században *Kricska*, *Pliszka*, *Potkán* nevűek vették föl, de a későbbiekben megszorította számukat a tömeges névmagyarosítás.

Bujáki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Bujáki* 710, *Bujáky* 14, *Bujaki*, *Bulyáki* 960, *Bulyaki*, *Bulyáky*. Más változatokkal együtt összesen: 1694.

Eredete Több vármegyében is (Nógrád, Sáros, Szatmár, Valkó) előfordult a *Buják* településnevünk, mely mindenképp személynévi eredetű, és magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) pusztán személynévből lett helységnévvé. A személynév eredete azonban vitatott. Lehet a szláv **buj-* ~ *boj-* 'harcol' jelentésű ige *-ák* névszóképzős alakja, amely a magyarban ismeretlen, túlzófokszerű „nagyítást” fejez ki 'nagyszerű harcos'-féle jelentéssel. Ötörök eredete azért valószínűbb, mert *Bulaq* formában való átvétele megmagyarázza a sok *-ly-*os alakot. A török név jelentése 'vágott lábú ló' volt. Bármelyik is az igazi eredete a települést adó személynévnek, a családnév 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel alakult valamelyik falunévből.

Elterjedtsége A Dunántúl északi részén, Komárom megyében gyakoribb.

Bujdosó

Típusa Apanévi eredetű vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Bujdosó* 3056, *Bújdoso* 27, *Bujdoso* 50. Más változatokkal együtt összesen: 3165.

Eredete Bizonytalan, de talán mégis finnugor eredetű *bújjik* igénkből képzett *bujdosó* 'hazátlan, száműzött, menekült' jelentésű szavunk már a XII. században személynévvé vált. Ebből az egyénnévből 'Bujdosó' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel gyakori apai családnév (patronimikon) lett. De ugyanazzal a névadási motivációval közvetlenül a közszókból is lehetett családnév.

Kettős nevei A *Bujdosó-Baranyai*, *Bujdosó-Baranyi* családnévben többször (28) előfordul.

Elterjedtsége A Felvidéken, valamint a Tiszán túl Bihar megyében és a Hajdúságban gyakoribb.

Burai

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Burai* 4615, *Buray* 22, *Buraj*; *Borai* 269, *Boray*, *Bórai*; *Buri* 845, *Bury* 19, *Búri* 28. Más változatokkal együtt összesen: 5808.

Eredete Egyetlen Heves vármegyei *Bura* nevű településről tudunk, amely ötörök *Buŕa* ~ *Bura* személynévi eredetű. A személynév jelentése 'tevecsődör' volt. Ez magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül pusztán személynévként) lett helységnévvé. Az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel ellátva eredetre, származási helyre utaló családnév alakult belőle. Az *-ai* magánhangzó-találkozás (hiátus) megszüntetése céljából kiesett az *-a*-magánhangzó, s így jött létre a *Buri* névalak.

A *Burai* családnév *-i* végződése azonban lehet birtokjel is, akkor a jelentése 'Bura' nevű személy fia, leszármazotta'. Mivel *Bora* nevű településről nincs följegyzésünk, a *Borai* név az *-u-* > *-o-* nyíltabbá válással magyarázható.

Elterjedtsége A *Bura* névvel együtt a *Buri* és *Burai* is a nyelvterület északkeleti részén gyakoribb.

Burján

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Burján* 1909, *Burjan* 13, *Burián* 657, *Burian* 19; *Borján* 65, *Borián* 12. Más változatokkal együtt összesen: 2687.

Eredete Szláv eredetű *burján* köznevünk a XIV. századtól adatolható egyénnévként, ami 'gyorsan növegyomnövény' és 'bozót, cserjés' jelentésének is tulajdonítható. Igen gyakori apai családnévvé vált, jelentése 'Burján' nevű személy fia, leszármazotta'. Az *-o-*-t tartalmazó alakok az általános magánhangzó nyíltabbá válás (*-u-* > *-o-* változás) eredményei.

Elterjedtsége A *Burián* az északkeleti nyelvterületen, a *Burján* inkább Erdélyben gyakori. De nincs köze a románban szintén szlávból bekerült *buruiană* 'burján, dudva, gyom' jelentésű közszóhoz alakult *Burean* családnévhez, mivel a magyarban a román családnevek kialakulása (XVI–XVII. század) előtt már gyakori név volt. (Fordítva valószínűbb az átvétel.)

Bús

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Bús* 1285, *Bus* 559, *Buus* 21, *Buús* 83, *Búús*, *Bush*, *Buss* 18, *Búss*. Más változatokkal együtt összesen: 2077.

Eredete Ótörök eredetű *bú* közszavunk -s melléknévképzős alakjából már a XII. században belső tulajdonság jelölésére gyakori egyénnév lett. Apanévi családnévnek jelentése 'Bús nevű személy fia, leszármazotta'. A családnév ugyanakkor közvetlenül a közszóból is kialakulhatott.

Elterjedtsége A nyelvterület déli, délkeleti részén gyakoribb előfordulása.

Névváltoztatás A XIX. században egy *Buzsik* nevű család *Búsfî* változatban vette föl.

Busa

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Busa* 1109, *Búsa*, *Bussa* 14. Más változatokkal együtt összesen: 1137.

Eredete Eredhet régi, ótörök átvételű *bú* köznevünkből, melyből -s melléknévképzővel alakult személynév. Ennek -a kicsinyítő képzős vagy birtokjeles alakja válhatott családnévvé. Az így alakult családnévnek az első esetben a jelentése 'Búsa ~ Busa nevű személy fia, leszármazotta', a második esetben pedig 'Búsé, Bús nevű személy fia, leszármazotta'.

Lehetne külső tulajdonságra utaló családnév is a régi, bizonytalan (talán magyar hangulatfestő) eredetű, 'erős, testes, nagy fejű, széles homlokú' *busa* közszóból, erre a jelentésre azonban csak a XVII. századtól maradtak fenn közszói adatok.

Elterjedtsége Budapeستől délre gyakoribb.

Buza

Típusa Apanévi eredetű vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Buza* 1360, *Búza* 357. Más változatokkal együtt összesen: 1731.

Eredete Gabonanövényünk, a *búza* ótörök eredetű neve gyakori személynévvé vált az Árpád-korban, mivel a *búza* igen nagy értéknek számított, a népnyelvben néhol még ma is az „élet” szinonimája. Az egyéni névből apanévi családnév (patronimikon) lett 'Buza nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Ugyanakkor a sok *búzát* termesztő, esetleg *búzával* kereskedő is megkaphatta jelképesen, és akkor foglalkozási családnévnek kell tekintenünk.

Elterjedtsége A *Buza* a Dunántúl nagy részén, elsősorban a Kisalföldön, a *Búza* pedig a Dunától keletre, főleg Szeged és Miskolc környékén gyakori.

Kettős nevei A *Búza-Kiss* (12) névkapcsolatban néhányszor előfordul.

Névváltoztatás Csak *Buzás* és *Buzási* névre magyarosítottak a XIX. században.

Buzás

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Buzás* 4604, *Búzás* 542, *Buzas*. Más változatokkal együtt összesen: 5177.

Eredete Ótörök eredetű *búza* szavunk 'valamiben bővelkedő, valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű -s képzős alakja igen korán följegyzésre került. Foglalkozásra, *búza* termesztésére, *búzakereskedésre* utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunán túl a rövid -u-s változata, a keleti nyelvterületen, főleg Erdélyben a hosszú -ú-s forma a gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Berger*, *Braschek*, *Mertl* nevűek magyarosítási céllal új névül választották a XIX. században.

Büki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Büki* 1754, *Büky* 54, *Búki* 13, *Bűky*, *Bükki* 130, *Bükky* 10, *Bűkki*, *Biki* 73, *Biky*, *Bikki* 282, *Bikky*. Más változatokkal együtt összesen: 2334.

Eredete Ismeretlen eredetű *bük* ~ *bükk* ~ *bik* ~ *bikk* fanevünkből természetes módon helynév (erdőnév), majd Borsod, Somogy, Sopron, Vas, Zala, Zemplén vármegyében a bükkös erdő mellett fölépült település neve lett. Bármelyikhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, és származásra, lakásra, birtokra utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége Nyugati nyelvterületünkön, Vas, Zala, Somogy megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Egy *Buchwalt* nevű család a XIX. században a *Büki* formát vette föl névmagyarosításakor.

C

Czakó

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi vagy helynévi eredetű, magyar vagy szláv családnév.

Változatai *Czakó* 4907, *Czako* 52, *Cakó* 52, *Cako*. Más változatokkal együtt összesen: 5033.

Eredete Két név egybeesése. Az első az ismeretlen eredetű, esetleg belső keletkezésű, hangutánzó *cakó* 'golya' jelentésű tájszóra vezethető vissza, amely külső vagy belső tulajdonságnévként, metaforikusan keletkezett (olyan magas, hosszú lábú, hosszú nyakú vagy olyan hűséges párjához, fészkéhez, mint a *golya*). Feltehetőleg először ragadványnévvé vált, majd családnév lett belőle. A *cakó* azonban köznévként oly kicsiny területen (a nyelvterület északkeleti részének néhány településén) használatos, hogy ily gyakori családnévvé nemigen válhatott.

A másik név eredete néhány *Szta*- kezdetű szláv keresztnévre vezethető vissza, amelyek közül a *Sztanisláv* (megmagyarosodva *Szaniszló* alakban) gyakorivá is vált (jelentése 'váljal, legyél' + 'dicsőség', vagyis 'légy dicső!'). A mássalhangzó-torlódás kétféleképpen oldódhatott föl: vagy a *-t-* kiesésével, vagy pedig az *-szt-* hangkapcsolat *-c-*-vé való összeolvadásával (affrikáció, mint például a szláv *kosztka* szóból a magyar *kocka*). Ez a *-c-*-vé válás azonban már a délszláv nyelvekben is megtörtént, s a *-ko/-kó* kicsinyítő képző lehet magyar is, szláv is. Egyelőre eldönthetetlen, hogy a *Cako* ~ *Cakó* becenevet vettük át a délszlávból, vagy a lengyel *Sztanisláv* keresztnévet, s az a magyarban rövidült, affrikálódott, képződött a mai *Cakó* alakká. Bármelyik is történt, sok helyütt egyéni, abból pedig apanévi családnévvé vált. Jelentése 'Czakó nevezetű személy fia, leszármazottja'.

Ugyanakkor a madárnévből vagy a személynévből településnév is lett Gömör vármegyében. Így a családnév előzménye lehetett helynév is, amiből minden végződés nélkül lett *Czakó* családnév.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, *Zeisler*, *Zwick*, *Czirkelbach*, *Blau*, *Fried*, *Friedmann* nevűek fölvtették magyarosítás céljából a XIX. században.

Czeplédi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Czeplédi* 2704, *Czeplédy* 251, *Ceglédi* 444, *Czegledi*, *Ceglédy*, *Cziglédi* 18, *Cziglédy*; *Zeglédi*. Más változatokkal együtt összesen: 3434.

Eredete *Cegléd* város neve (továbbá Heves, Pest, Somogy vármegyében valaha volt települések neve) valószínűleg magyar fejlemény ősi ugor eredetű, 'egyfajta fűzfa' jelentésű *čigolā ~ *ciglē* szavunkból. A *-d* képzőnek volt 'valamiben bővelkedő' jelentése is, így a településnevek eredeti jelentése 'fűzfákban bővelkedő hely, fűzes'. Mindegyikből keletkezhettek eredetre, származási helyre utaló családnév 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel. Az ide tartozó családnevek nagy száma és Alföld környéki elterjedése arra utal, hogy többségük a Duna–Tisza közötti város nevéből keletkezett.

Elterjedtsége A Tiszántúl keleti részén, Hajdúságban, Debrecen környékén gyakori.

Névváltoztatás A XIX. században sokan, *Czverna*, *Czetzko*, *Czufall*, *Zillich* nevűek vették föl névmagyarosításukkor.

Czene

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Czene* 1383, *Cene* 123; *Czane*; *Czina* 172, *Czine* 531. Más változatokkal együtt összesen: 2240.

Eredete Minden szláv nyelvben megtalálhatjuk a *Sztanisláv* 'váljal, legyél' + 'dicső', *Sztanimir* 'váljal, legyél' + 'béké(s)', *Sztanivój* 'váljal, legyél' + 'harc(os)', *Sztanivuk* 'váljal, legyél' (olyan, mint a) farkas' jelentésű keresztneveket, amelyeknek a délszláv nyelvek egy részében (szlovén, horvát, szerb, makedón) *Cana* ~ *Cena* ~

Cane ~ Cene ~ Cine ~ Cina kicsinyítői alakultak ki, s igen korán bekerültek a magyar személynévkincsbe. Itt először egyéni nevekké, majd azokból gyakori apanévi családnevekké váltak. Jelentésük 'Czene, Czine, Czina' nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunától keletre általában, de különösen Hevesben és Szeged környékén gyakoribb.

Czibere

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló, magyar vagy német családnév.

Változatai *Czibere* 1193, *Cibere*, *Cziebere*, *Czibre*, *Cibre*; *Czibula* 386, *Cibula* 16, *Cibulja*, *Czibola* 38, *Czibolya* 442, *Cziboja*, *Czibely*, *Cziboly*. Más változatokkal együtt összesen: 2105.

Eredete Két név egybeesése, jöllehet ezek össze is függhetnek egymással. Az egyik név közszói forrása egyes kutatók magyarázata szerint szlávból való átvétel (de a szláv nyelvekbe a németből került), mások szerint magyar alakulat. Mindkét esetben az 'egyfajta savanyú leves' jelentésű, tájnyelvi *cibere* szó jött létre. Ebből mint kedvelt étel neve vált szimbolikus ragadványnévvé, a ragadványnévből vagy az előző motivációval közvetlenül családnévvé.

A másik név a német nyelvben alakult ki a latin eredetű, 'hagyma, hagymácska' jelentésű *cepulla* szóból, mely a középelnémetben *zibolle* alakban honosodott meg. Ebből *Zibel ~ Ziebel ~ Zibele* családnevek lettek 'hagymatermesztő' vagy 'hagymakedvelő' indítékkal. Az *-l- > -r-* változás (likvidacsere) a magyar nyelvbe való bekerülés után, a XVIII. századi tömeges betelepítések idején történt.

Elterjedtsége Különösen a Duna–Tisza közén, de a Hajdúságban, Debrecen környékén is gyakori.

Czifra

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Czifra* 2089, *Cifra* 147, *Cziffra* 40, *Ciffra*. Más változatokkal együtt összesen: 2290.

Eredete Az arab eredetű és 'számjegy' jelentésű *şifr* szó a középkor folyamán került a latinba *ziphra* alakban és 'számjegy, jegy' jelentésben. Ebből a legtöbb európai nyelvben, így a magyarban is kialakult a 'disz' jelentés. Közszóként a XVI. században tűnt föl, családnévként a XVII. század óta vannak rá adataink. A névadás motivációja föltűnő, díszes öltözet lehetett.

Elterjedtsége A Dunától keletre, Nógrád, Bács, Szabolcs megyében, de Erdélyben is gyakoribb.

Czigány

Típusa Apanévi vagy tulajdonságra vagy népre utaló, magyar családnév.

Változatai *Czigány* 1278, *Cigány* 36, *Czigany*, *Czigán*; *Czygan*; *Zigány*, *Zigán*, *Zigan*. Más változatokkal együtt összesen: 1330.

Eredete Két név egybeesése. A korábbi az ótörök eredetű személynév, a *Şiqān* lehetett, amely a 'sima hajú' jelentésű *şīyān sâç* kifejezésből alakult. A magyarban szabályosan változott (affrikálódott) a szókezdő *sz-* *c*-vé (mint pl. *szírok > cirok*). A *Cigán ~ Cigány* személynév gyakori családnév lett, s *-d* kicsinyítő képzős alakjából településnév is keletkezett (*Cigánd*).

A másik eredeztetés a XV. században nagyobb tömegben betelepülő (ma romának nevezett) *cigány* lakosság népnéve. Ez a délszláv (bolgár) eredetű, román közvetítésű *cigány* közszó. Előbb metaforikusan, a cigányokhoz hasonló külső-belső tulajdonság alapján (viselkedés, kóborlás, öltözködés; barnább bőr, fekete haj, szakáll stb.), illetve a családnevek kötelező viselése (1787) után konkrét megnevezésként is családnévvé válhatott.

Elterjedtsége Dunántúli, különösen Zala megyei gyakorisága az első magyarázathoz kapcsolható.

Czigler

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Czigler* 622, *Cigler* 10; *Zigler* 14, *Ziegler* 354, *Cziegler* 56. Más változatokkal együtt összesen: 1056.

Eredete A német 'vályogvető', 'téglás, tégláégető' jelentésű *ziegler* szó foglalkozásnévi eredetű. Mint ilyen már a német nyelvben gyakori családnévvé vált. A magyar családnévkincsbe való tömeges bekerülése a XVIII. századi betelepítések következménye volt.

Elterjedtsége A Dunán túl, a Balatontól északnyugatra és Baranya megyében gyakori.

Névváltoztatás Néhányan *Téglási* névre magyarosították a XIX. században. Legismertebb azonban Gárdonyi Géza *Zieglerről* valló írói névváltoztatása.

Czimmermann

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Czimmermann* 246, *Czimmerman* 99, *Czimermann* 17, *Czimermán*, *Czimerman* 17, *Cimerman*, *Cimmerman*, *Cimmermann*; *Zimmermann* 549, *Zimmerman* 29, *Zimermann*, *Zimerman*. Más változatokkal együtt összesen: 1001.

Eredete A német közszó eredeti alakja *zimmermann*, jelentése 'ácsmester'. Foglalkozásnévből családnév lett, és német telepesek révén Magyarországra került. A magyar helyesírás szabályozatlansága következtében igen sok írásváltozata alakult ki.

Elterjedtsége A XVIII. században ide települt németek körében, különösen a Tisza–Duna közén, Nemesnádudvaron gyakori.

Névváltoztatás Néhányan *Faragó* névre magyarosították a XIX. században.

Cziráki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Cziráki* 988, *Cziráky* 117, *Ciráki* 27, *Czyráki*; *Sziráki* 1291, *Sziráky* 32, *Sziraki*. Más változatokkal együtt összesen: 2473.

Eredete A görög eredetű, 'istenti, Istenhez tartozó' jelentésű *Κυριακός* [*Küriakosz*] név a latinban *Cyriacus* lett, majd a magyarban a latin *-us* végződés elhagyása után *Cirják* ~ *Cirák* ~ *Szirák* ejtésű keresztnévvé vált. A korábban hiányzó *C-* hangot *Sz-* helyettesítette, vagy *C-* > *Sz-* hangcsere (deaffrikáció) mehetett végbe a magyarban.

Mások szerint a szláv *Szirák* név nem keresztnévi eredetű, hanem 'szegény' vagy 'szolga' jelentésű közszóból jött létre. Ebben az esetben két különböző név a *Cirák* és a *Szirák*.

Az azonban vitathatatlan, hogy bármilyen eredetű is a személynév, mind a két (*Cirák* és *Szirák*) helynévforma magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül pusztán személynévből) keletkezett. Sopron vármegyében *Cirák*, Borsodban és Nógrádban pedig *Szirák* alakban rögzült a településnév. Mindegyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A *Cziráki* a Dunán túl, a *Sziráki* a Felvidéken gyakoribb.

Névváltoztatás Névmagyarosításra csak egy *Tamasovszky* család használta a *Cziráki*, s egy *Kiszla* nevű a *Sziráki* formát a XIX. század folyamán.

Czirják

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Czirják* 1362, *Czirjak*, *Cirják* 54, *Cirjak*, *Czirják*, *Czirák* 118, *Cirák*, *Czirjék* 27, *Czirjek*; *Szirják* 41, *Szirák* 110, *Szirak*. Más változatokkal együtt összesen: 1762.

Eredete A görög eredetű és 'istenti, Istenhez tartozó' jelentésű *Κυριακός* [*Küriakosz*] név a latin *Cyriacus* keresztnéven keresztül az egész keresztény világban elterjedt, így az Árpád-kori Magyarországon sem volt ritka. A magyar nyelvben a latin *-us* végződés minden esetben elmaradt. A különböző alakváltozatok kialakulásában többféle hangváltozás is szerepet játszott. Például magánhangzó-harmónia jött létre *-á-* > *-é-* hangcserével (*Czirják* > *Czirjék*), az *-rj-* mássalhangzó-torlódás egyszerűsödött a *-j-* elhagyásával (*Cirák* ~ *Szirák*), a szókezdő *c-* hangot *sz-* helyettesíthette.

Elterjedtsége Az ország keleti részén, Hajdúságban, Szabolcsban gyakoribb.

Cs

Csaba

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csaba* 1772, *Caba*, *Czaba*. Más változatokkal együtt összesen: 1784.

Eredete Az ótörök nyelvekben a *čaba* szónak a jelentése egyesek szerint 'ajándék', mások szerint pedig 'pásztor' volt. Bármelyik jelentésében könnyen vált személynévvé. Még a Honfoglalás előtt bekerült a magyar névkincsbe, s igen gyakori lett az Árpádok és Anjouk korában. Így később sokfelé apára utaló családnév is válhatott belőle. Jelentése 'Csaba nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, a Tiszán túl és Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században egy *Csiszmár* nevű család magyarosított erre.

Csabai

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csabai* 2309, *Csabay* 82, *Csabaji*, *Cabai*, *Cabaj*, *Czabai* 139, *Czabaj*, *Czabay*; *Csabi* 71, *Csábi* 778. Más változatokkal együtt összesen: 3396.

Eredete Az ótörök nyelvekben a *čaba* szónak a jelentése egyesek szerint 'ajándék', mások szerint pedig 'pásztor'. Bármelyik könnyen vált személynévvé. A névdivat hatására még a Honfoglalás előtt bekerült a magyar névkincsbe, s igen gyakori lett az Árpádok és Anjouk korában. A személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) Arad, Baranya, Békés, Borsod, Pest, Pilis, Somogy, Tolna és Valkó vármegyében településnév alakult. Ezek bármelyikéhez 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző járulhatott, s így eredetre, származási helyre utaló családnévvé váltak.

A személynév gyakorisága miatt számba jöhet az *-i* birtokjel is a nevek végén, s akkor a családnév jelentése 'Csabáé, Csaba nevű személy fia, leszármazotta'.

Ide soroltuk a *Csabi* és *Csábi* neveket is, amelyekből a két magánhangzó, az *-ai* találkozásának (hiátus) megszüntetése érdekében az *-a-* kiesett. Igaz, hogy volt több *Csab* és *Csáb* nevezetű településünk is Hont, Nyitra és Zala vármegyében, amelyeknek bármelyikéből közvetlenül kialakulhattak ez utóbbi családnevek. Az mindenképp valószínű, hogy ezeknek a településneveknek is a *Csaba* személynév az alapja, tehát méltán kerültek ebbe a névcikkbe a *Csabi* ~ *Csábi* családnevek.

Elterjedtsége A Dunától keletre általános.

Névváltoztatás Néhányan, *Czabel*, *Csopf* és *Stern* nevűek magyarosítás céljából fölvtették a XIX. században.

Csák

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csák* 2280, *Csják*, *Csjak*, *Csiák* 47, *Csiak*, *Csak*, *Czák* 35, *Ciák*, *Ciak*. Más változatokkal együtt összesen: 2373.

Eredete Az Árpád-korban nagyon gyakori és még az Anjou-korban is többször előforduló *Csák* személynévünk, illetve az abból alakult *Csák* nemzetségnév eredete vitatott. Lehet az ismeretlen jelentésű, nyugati szláv (lengyel, cseh) *Čak* személynév átvétele. Azonban az ótörökből is a magyarba kerülhetett több hasonló alakú személynév: *Čaq* 'csúnya, értéktelen' vagy *Čaqa* 'kisgyerek, kisborjú, kisbárány' jelentéssel. Bármelyikből lehetett apanévi családnév 'Csák nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Az Alföldön, különösen Szentes környékén, de a Dunántúl keleti felében is gyakori.

Névváltoztatás Több *Viller* és *Ruszcásák* nevű vette föl magyarosítás céljára a XIX. században.

Csáki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csáki* 4129, *Csáky* 351, *Csjáki* 33, *Csiáki* 13, *Csiaki* 36, *Csaki*, *Csjaki*, *Csyáki*, *Cziáki* 10, *Cziáky* 26; *Csákai* 45, *Csákay* 14. Más változatokkal együtt összesen: 4722.

Eredete Az Árpád-korban nagyon gyakori és még az Anjou-korban is többször előforduló *Csák* személynévünk, illetve az abból kialakult *Csák* nemzetségnév természetszerűleg sok településnévnek vált alapjává. A név eredete vitatott. Lehet ismeretlen jelentésű, nyugati szláv (lengyel, cseh) *Čak* személynév átvétele. Azonban az ótörökből is a magyarba kerülhetett több hasonló alakú személynév: *Čaq* 'csúnya, értéktelen' vagy *Čaqa* 'kisgyerek, kisborjú, kisbárány' jelentéssel. Ezekből több településnév keletkezett magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) Baranya, Fejér, Győr, Szerém, Temes, Trencsén, Valkó vármegyében. Bármelyikből meg a Sopron vármegyei *Csaka* ~ *Csáka* falu nevéből is kialakulhatott az eredetre, származási helyre utaló családnév 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel. A *Csaka* formájú településnevek *-i* képzős alakulataiban az *-ai* magánhangzó-találkozást (hiátust) a nyelv az *-a-* kivetésével szüntette meg.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, többek között *Csakó*, *Csapek*, *Steiner*, *Szloboda* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Csákvári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csákvári* 994, *Csákváry* 44. Más változatokkal együtt összesen: 1045.

Eredete Egyetlen *Csákvár* nevű településről tudunk (Fejér vármegyében). Nevének első eleme a *Csák* nemzetségnévből való, amely vagy az ismeretlen jelentésű, szláv *Čak*, vagy az ótörök eredetű és 'csúnya, értéktelen' jelentésű *Čaq*, vagy az ugyancsak ótörökből 'kisgyerek, kisborjú, kisbárány' jelentéssel átvett *Čaqa* személynévből ered. Utótagja az iráni eredetű 'erősség, megerősített hely' jelentésű magyar *vár* szó, vagyis itt volt a *Csák* nemzetség megerősített központja. Ehhez a településnévhez járult az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Duna mentén végig és a Dunán túl, főleg a Kisalföldön gyakoribb.

Csala

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csala* 1486, *Csalah* 19, *Csála*, *Czala* 10. Más változatokkal együtt összesen: 1533.

Eredete Alapja a vitatott eredetű, Árpád-kori *Csal* ~ *Csala* személynév. Egyesek szerint a magyar *csal* igéből alakult a név *-a* névszóképzővel. Mások szerint az ótörök, 'öreg, ősz ember' jelentésű *Čal* vagy az ugyancsak ótörök, 'hibás, fogyatékos' jelentésű *Čala* személynév átvétele. Az *-a* végződése lehet kicsinyítő képző, akkor a személynév és az abból alakult apai családnév jelentése 'Csala nevű személy fia, leszármazotta', ha pedig birtokjel az *-a*, akkor a jelentése 'Csalé, Csal nevű személy fia, leszármazotta'.

Több helységnév is alakult a *Csala* személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) Arad, Fejér, Sopron, Tolna, Valkó vármegyében. Ezekből családnevek válhattak minden végződés nélkül, 'Csala nevű településről vagy településre való' jelentéssel. (Vannak *Csalai* (55) és *Csalay* családneveink is, amelyek megerősítik a pusztá helynévből való magyarázatot.)

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, Csongrád megyében Szeged és Szolnok környékén gyakoribb, de Fejér megyében és a Balatontól északra is sokszor előfordul.

Csanádi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csanádi* 1678, *Csanády* 233. Más változatokkal együtt összesen: 1912.

Eredete Ismeretlen eredetű és jelentésű, Árpád-kori *Csan-* ~ *Cson-* ~ *Csun-*, esetleg *San-* ~ *Son-* ~ *Sun-* tövet tartalmazó *-d* kicsinyítő képzős személynévünkől magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) sok településnév lett Bodrog, Csanád, Győr, Közép-Szolnok, Pest, Tolna, Torda, Torontál vármegyében. Ezek bármelyike kiegészülhetett 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. Jelentése 'Csanád nevű helységből való'.

A magyar személynév magyarázatára fölmerül a szláv nyelvekben általános *csern ~ crn* 'fekete' jelentésű közszóból alakult személynév vagy a délszláv *Šana* (< *Dušan, Krišan, Aleksandar, Šandor*) becenévi (hypocoristicus) átvétele is. Föltételezhető még a 'nagy, erős' jelentésű ótörök *Čoň* [*Csony*] személynév bekerülése a magyar névkincsbe. Ezeknek bármelyike kiegészülhetett az említett magyar *-d* képzővel. Mindegyiknek található megfelelője az Árpád-kori nevek között, különösen a *Chunad ~ Chanad* alakokra van sok példa. Bármilyen etimológiájú is a név, a *-d* képző csak magyar lehet, s a pusztai személynévből való helységnévvadás is magyar szokás volt, csak magyar névadók által mehetett végbe.

A családnév alapja lehetett a *Csanád* személynév *-i* birtokjeles alakja, jelentése 'Csanádé, Csanád nevű személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége Az Alföldön, valamint a Dunán túl Nagykanizsa környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Annabring, Grebeldinger, Klauber, Rappersberger, Rosenberg, Scholcz* nevű család vette föl névmagyarosítási céllal a XIX. században.

Csányi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csányi* 5485, *Csanyi* 18, *Csani, Csáni, Csány* 84. Más változatokkal együtt összesen: 5915.

Eredete A helynév alapjául szolgáló *Csány* személynévünk vitatott eredetű. Egyesek szláv átvételnek tartják a cseh *Čanibor* keresztnévből. Ugyanakkor élt a 'fehér' jelentésű *čajan* [*csághán*] szó is személynévként az ótörökben, aminek magyar fejleménye törvényszerűen *Csán ~ Csány*. Bármelyik etimológiát fogadjuk is el, magyar személynévből, magyar névadással (pusztai személynévből minden végződés vagy összetétel nélkül) alakult több *Csán ~ Csány* település neve is a Történelmi Magyarországon Abaúj, Baranya, Csongrád, Heves, Közép-Szolnok, Torda, Zala vármegyében. Ezek mindegyikéhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s belőlük eredetre, származási helyre utaló családnév lett.

Ugyanígy családnévvé válhatott a *Csan ~ Csán ~ Csány* egyénnev is *-i* birtokjellel, s akkor jelentése 'Csané ~ Csáné ~ Csányé, Csan ~ Csán ~ Csány nevű személy fia, leszármazottja'.

Kettős nevei A *Csányi-Tóth* (26) és a *Csányi-Molnár* (17) nevekben is többször előfordul.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb, de Szeged környékén sem ritka.

Névváltoztatás Igen sokan, *MreCsányi, Pozicsányi, Bühler, Czinner, Schwarcz, Valykó* nevűek választották névmagyarosítás céljára, egy *Csanya* nevű pedig valószínűleg esztétikai okból vette föl a XIX. században.

Csapó

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csapó* 5280, *Csapo* 83, *Chapó* 78, *Chapo, Czapó*. Más változatokkal együtt összesen: 5452.

Eredete Ősi hangutánzó eredetű *csap* igénk folyamatos melléknévi igenévi alakja foglalkozásnévvé vált ('kötélcsapó, posztógyártó'). Mint a legtöbb foglalkozásra utaló szó, ez is sok családnévnek szolgált motivációjául.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb, de Erdélyben kevésbé használatos, mert ott a *Kalló ~ Kallós* (ugyancsak 'posztógyártó') az elterjedtebb.

Névváltoztatás Néhány *Zapf, Politzer, Schabesz, Strichovanecz* nevű vette föl magyarisítás céljából a XIX. században.

Császár

Típusa Tulajdonságra vagy valahová tartozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Császár* 6933, *Csaszar* 10, *Császár, Chászár, Cházár, Ciasar, Casar*. Más változatokkal együtt összesen: 7010.

Eredete Julius *Caesar* nevéből (amely a *cédere* 'kivág, kimetsz' jelentésű latin szóból származik, s arra utal, hogy a születést az anya hasából való kivágással segítették) egész Európában közszó és martirológiumi keresztnév (*Caesarius*) alakult. Nyelvünkbe a szlávból került a *császár* köznév, a magyar családnevek ebből jöttek létre elsősorban belső tulajdonságra utaló metaforikus motivációval (olyan hatalmaskodó, parancsoló hajlamú, erőszakos, zsarnoki, rátarti, mint egy *császár*).

Természetesen akkor is megkaphatta valaki e nevet 1433 után a Történelmi Magyarországon, ha a császár udvartartásához tartozott, szolgálatában állott.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb, Erdélyben némileg ritkább.

Névváltoztatás Többen, különösen addig *Kaiser* családnevűek, de *Csiszárik*, *Frankl*, *Paárs*, *Tokopil* nevűek is erre változtatták nevüket magyarosítási céllal a XIX. században.

Csatári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csatári* 1980, *Csatáry* 95, *Csatari*; *Csitári* 243, *Csitáry* 18, *Csitari*. Más változatokkal együtt összesen: 2362.

Eredete Alapszava, a vitatott eredetű *csatár* közszavunk valószínűleg egy délszláv *štitar* 'pajzsgyártó' jelentésű szó átvétele lehetett, amelyből igen korán településnév alakult vagy az ott dolgozók foglalkozásának, vagy a birtokos nevének átvitelével. Így több *Csitár* ~ *Csatár* nevű településről tudunk Baranya, Békés, Bihar, Csongrád, Fejér, Kraszna, Nógrád, Nyitra, Szerém, Tolna, Valkó, Vas, Veszprém, Zala vármegyében. Ezek bármelyikéből alakulhatott 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév.

Elterjedtsége A Tiszán túl, de különösen Erdélyben a *Csatári*, a Felvidéken pedig a *Csitári* névalak a gyakoribb.

Névváltoztatás A *Csatári* nevet többen, köztük sok *Spitzer*, egy *Krieger* nevű vette föl a XIX. században, míg a *Csitári* formát senki. Egy *Cseszneki* család talán esztétikai okból cserélte régi nevét *Csatárra*.

Csatlós

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csatlós* 1379, *Csatlos* 32, *Csatloch*. Más változatokkal együtt összesen: 1422.

Eredete Alapjául az 'urát lovon vagy kocsin kísérő inas, szolga' jelentésű *csatlós* szavunk szolgált, mely a török *čatu*, eredetileg 'kötél' értelmű töből származik. Ehhez magyar -l igeképző és -s melléknévképző járult, majd az így képzett alak (*csatlós*) főnevesült mint foglalkozásnév. Mint tudjuk, a foglalkozásnevekből könnyen alakultak családnévek minden nyelvben, így a magyarban is. Ez a családnév azonban aránylag kis számban fordul elő, aminek egyik oka az alapszó kései föltűnése. Csak a XVII. századtól vannak adatok mind az alapszóra, mind a családnévre. Előtte valószínűleg a *Csató* volt használatos ugyanebben a jelentésben köznévként és családnévként is.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, északkeleten és a Dél-Alföldön, Szeged környékén gyakoribb.

Csató

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csató* 1537, *Csato* 28, *Csathó* 279, *Csatho*. Más változatokkal együtt összesen: 1855.

Eredete Alapja valószínűleg az ótörök *čatu*, eredetileg 'kötél' értelmű töből származik, mint a magyar *csat* közszo is. Az átvételkor igenévszoí (nomenverbum) funkciója volt, s igei használatához kapcsolódott a folyamatos melléknévi igenév -ó képzője. Ez a szófaj nagyon gyakran főnevesült (*bíró*, *jövő*, *tanító*, *vő* stb.), és egy részük foglalkozásnévvé, majd pedig családnévvé vált. A ló lovagláshoz való előkészítése olyan szolgák feladata volt, akik a *csatokat* bekapcsolták, a XVII. századig ezek megnevezése volt *csató*. Első előfordulásai mind egyénnévi, mind családnévi funkcióban a XIV. századra esnek.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében: Ugocsában és Erdélyben sokkal gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Weisz* és *Zsanet* nevű család magyarosított erre a XIX. században.

Cseh

Típusa Népére utaló, magyar családnév.

Változatai *Cseh* 9375, *Cse*, *Che*, *Csech*, *Cséh*. Más változatokkal együtt összesen: 9665.

Eredete A szláv eredetű *cseh* népnévet valószínűleg közvetlenül a cseh nyelvből vettük át. Mint minden népnév jelentésű köznév, gyakori egyéni, majd abból vagy attól függetlenül is apai családnév lett 'Cseh nevű személy fia, leszármazottja' jelentéssel. A *Cseh* személynevek (mint minden népnévi szó egyéni, ragadvány- vagy családnévi) gyakoriságát azzal magyarázhatjuk, hogy nemcsak a cseh származásúak kapták meg, hanem akik tudtak csehül, viseletükben, ruhájukon valami a csehekre emlékeztetett, vagy csak arról a vidékről, arról a településről vagy annak környékéről származtak, ahol csehek (is) éltek.

Kettős nevei Különösen sokszor előfordul a *Cseh-Szakál ~ Cseh-Szakáll* (139) és a *Cseh-Németh* (92) családnévben.

Elterjedtsége A Dunántúl északnyugati részén és a Felvidéken, már Heves megyétől, Füzesabonytól északra gyakoribb, Erdélyben ritkább.

Névváltoztatás Különösen *Böhm* nevűek vették föl a XIX. században.

Cseke

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Cseke* 2770, *Cséke* 179, *Csege* 70, *Ceke*. Más változatokkal együtt összesen: 3041.

Eredete Alapja az egyik legvitatottabb eredetű személynévünk. Egyesek az ótörök eredetű *csökken*, *csökik* 'alábbhagy', 'fejlődésben visszamarad' jelentésű igénk tövéből származtatják, s jöllehet szép számmal vannak olyan ótörök nevek, amelyek előtagjában szerepel a *Ček-* [*Csek-*] névelem, ezek jelentése pontosan ellenkező: 'hibátlan, ép'.

Mások *Csek* ómagyar személynévünkből származtatják kicsinyítő *-e* képzővel, jelentés megadása nélkül. Valószínűleg ezek is az ótörök jövevény *csök-* ~ *csek-* igéből erednek, s ezt az elméletet támasztja alá a nyelvterület keleti felében való gyakoribb előfordulása a névnek, vagyis ott, ahol a török jövevényszavak többször megtalálhatók. Azonban egyik vélemény alapján sem állapíthatunk meg határozottan közszoji jelentést. Bármelyik egyéni névnek *-e* kicsinyítő képzős beceneve vagy birtokjeles alakja is lehetett apanévként *Cseke* családnév, a jelentése 'Csek vagy Cseke fia, leszármazott'.

Ugyanakkor bármely *Šte-* kezdetű (leginkább a *Štefan*) keresztnévből a délszlávban *Če-* (*Cse-*) kezdetű (*Csefan* ~ *Cseřán* ejtésű) alakváltozatok keletkeztek, s kerülhettek be a magyarba. Itt válhattak magyar keresztnévakké, s rövidültek meg egy szótagú alakokra, amelyekhez különböző kicsinyítő képzők járultak (*Cseka*, *Cseke*, *Csekő*, *Csekő*), azokból pedig apai családnévek lettek.

Elterjedtsége Főleg a nyelvterület keleti részén, Debrecen környékén s Erdélyben gyakori a családnév, de megtalálható a Dunán túl: Zala és Vas megyében, Szentgotthárd környékén is.

Csendes

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csendes* 2273, *Csöndes* 314, *Csőndes*, *Csöndesz*. Más változatokkal együtt összesen: 2595.

Eredete Ismeretlen eredetű a 'halk, alig hallható' jelentésű, a régiségben *csendes* ejtésű melléknevünk. Mint belső tulajdonság vagy beszédjellemző (halk beszédű) a XV. századtól jelenik meg családnéveink között.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de valamivel gyakoribb a Dunán túl. Az *-ő-t* tartalmazó alakok (*Csöndes*) a nyelvterület déli részéről és szintén a Dunántúlról valók.

Névváltoztatás Egy *Mitterstiller* nevű család vette föl névmagyarosítás céljából a XIX. században.

Csengeri

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csengeri* 1045, *Csengery* 52. Más változatokkal együtt összesen: 1103.

Eredete Alapszava, a Nógrád és Szatmár vármegyei *Csenger* településünk neve magyar névadással (puszta személynévből minden végződés vagy összetétel nélkül) alakult. A személynév eredetéről több elképzelést is ismerünk, de egyik sem megnyugtató. Az első szerint a belső keletkezésű, hangutánzó *cseng* igéből kell kiindulnunk. A *Csenge* személynévhez, aminek jelentése 'csengő' (sírású, hangú) volt, az *-r* kicsinyítő képző járult. (Ekkor azonban lennie kellene *-ő-s*, *Csöngőri adatainak is).

A másik magyarázat föltételez egy **Csen-* tövet, amely létrejöhetett a délszlávban (vagy a magyar nyelvjárások némelyikében is, pl. *István* > *Csicsa*) bármely *Sta-* ~ *Ste-* ~ *Sto-* kezdetű keresztnévből (*Stanimir*, *Stanislav*, *Stefán*, *Stojan*). Ehhez a *Csen alakhoz járult a magyar *-k* kicsinyítő képző, amely az *-n-* és a magánhangzók hatására zöngésült *-g-vé*. Hasonlóképpen kapcsolódhatott hozzá az *-r* kicsinyítő képző.

Meg kell említeni, hogy a törökben is számos személynév alakult ki: *Čen* [*Csən*] 'idő'; *Čin* [*Cšin*] 'tisztá, igaz' szavak összetételével, de ezekre csak a XVIII. századtól vannak adatok, ezért nem alakulhatott belőlük a családnév.

A *Csenger* településnevekhez, bármely személynévből is jöttek létre, 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző járult, s így alakult ki az eredetre, származási helyre utaló családnév.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részében gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, *Czehmeister*, *Czeuger*; *Cservenyák*, *Hudák* nevűek vették föl magyarosítási céllal, néhányan, *Csiba* és *Csóka* nevűek pedig valószínűleg esztétikai okból a XIX. században.

Csenki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csenki* 854, *Csenkei* 15, *Csenkey* 42; *Csengi* 16, *Csegey* 19, *Csegei* 64, *Csenky*; *Csönki* 12. Más változatokkal együtt összesen: 1034.

Eredete Alapszava a *Chenk*, *Chenke*, *Senke* személynévünk, mely az Árpád-korban igen gyakori volt. Eredetére vonatkozóan ellentmondó vélemények vannak. Az első szerint a belső keletkezésű, hangutánzó *cseng* ige tövéből kell kiindulnunk, amelynek végén *-k* névszóképző áll. Jelentése akkor 'az a személy, aki *cseng*, illetve a *csengőt* kezeli, használja'.

A másik magyarázat föltételez egy **Csen-* tövet, amely létrejöhetett a délszlávban (vagy a magyar nyelvjárások némelyikében is, pl. *István* > *Csicsa*) bármely *Sta-* ~ *Ste-* ~ *Sto-* kezdetű keresztnévből (*Stanimir*, *Stanislav*, *Stefan*, *Stojan*). Ehhez az Árpád-korban valóban gyakori *Csen* alakhoz járult a magyar *-ke* kicsinyítő képző, s így jött létre a *Csenke* személynév. Ebből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Arad, Szabolcs, Temes, Zemplén vármegyében. Bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s így eredetre, származási helyre utaló családnév alakult belőle.

Meg kell említeni, hogy a különböző török nyelvekben is számos személynév élt: *Čen* [*Csën*] 'idő'; *Čin* [*Cšin*] 'tisza, igaz' szavak összetételeivel, de ezekre csak a XVIII. századtól vannak adatok, ezért nem alakulhatott belőlük a családnév.

A *Csenkei* nevekből az *-ei* magánhangzó-találkozást (hiátust) a nyelv az *-e-* kivetésével oldotta föl, így is létrejöhetek a *Csenki* alakváltozatok.

Elterjedtsége A Duna–Tisza közének déli részén, általában a Dél-Alföldön, Csongrád környékén gyakoribb.

Csepregi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csepregi* 1949, *Csepreghi* 25, *Csepregy*, *Csepreghy* 182, *Csefregi*. Más változatokkal együtt összesen: 2175.

Eredete Az egyetlen *Csepreg* nevű, Sopron vármegyei településnév magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül, pusztán személynévből) keletkezett. A személynév eredete vitatott. Származhat a *cseperedik* ige tövéből *-g* kicsinyítő képzővel, de lehet a név töve a délszláv *Stepán* keresztnév még a szlávban vagy már a magyarban rövidült *Step-* és a kezdőhangokat *Cs-*-vé összeolvasztó *Csep-* változata. Az *-r* és *-g* képző ebben az esetben is magyar és kicsinyítő funkciójú. A származási helyre, eredetre utaló családnév a település nevéből 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel alakult.

Elterjedtsége A nyelvterület nyugati részén és Orosházán gyakori.

Névváltoztatás Magyarosításra *Csepiga* és *Ubelherr* nevű családok vették igénybe a XIX. században.

Cser

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló, esetleg apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Cser* 1686, *Cserr*. Más változatokkal együtt összesen: 2707.

Eredete Szláv eredetű *cser* fanevünk gyakori személynévvé vált az Árpádok korában mind metaforikus (olyan kemény, erős, hatalmas, mint a *cserfa*), mind szimbolikus (*cserrel* dolgozó, kergét gyűjtő, *cserzőlevet* készítő vagy *cserzővarga*, tímár) foglalkozásnévi indítékkal. Ezekből az egyéni nevekből apanévként is lehettek családnévek, akkor jelentésük 'Cser nevű személy fia, leszármazotta', de a közszókból közvetlenül is kialakulhattak a családnévek ugyanazokkal a motivációkkal.

A *csere*, szintén 'cserfa, csererdő' jelentésű szóból is keletkezhetek hasonlóképp családnévek (*Csere* 793), de ezek megítélésekor számba jöhet a 'cserél' ige származéka, különösen az Árpád-kori egyénnevek esetében, amikor még számítani lehet a beteg gyermekek megóvása céljából alkalmazott babonás névcserékre, de (ideiglenes) gyermekcserékre is.

Természetesen a *Csere* egyéni névből is lehetett apai családnév 'Csere nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

A *cserfa* nevéből Arad, Bács, Baranya, Kolozs, Küküllő, Somogy, Sopron vármegyében *Cser* településnevek is voltak, amelyekből minden végződés nélkül vagy az *-i* képző lekopásával is lehetett családnév.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Cseri

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Cseri* 1822, *Csery* 90, *Cséri* 224, *Cséry* 34, *Cserj*; *Cserei* 99, *Cserey* 76. Más változatokkal együtt összesen: 2359.

Eredete Alapszava, a szláv eredetű *cser* fanevünk gyakori személynévvé vált az Árpádok korában mind metaforikus (olyan kemény, erős, hatalmas, mint a *cserfa*), mind szimbolikus (*cserrel* dolgozó, kérgét gyűjtő, *cserző*levet készítő vagy *cserző*varga, tímár) foglalkozásnévi indítékkal. Az egyénnévből *-i* birtokjellel családnév lehetett, jelentése 'Cseré, Cser nevű személy fia, leszármazotta'.

A körülötte álló fákról keletkezhetnek külterületi *Cser* helynevek. Ezekből 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző hozzáadásával, 'csererdő mellett, esetleg erdőben lakó' jelentésű családnév keletkezhetett.

A *cserfákról* több *Cser* ~ *Csér* település kapott nevet Arad, Bács, Baranya, Kolozs, Krassó, Somogy, Sopron, Valkó vármegyében. Ezek bármelyikéhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnév lett. Az *-ei-* magánhangzó-találkozást (hiátust) tartalmazó nevekből az *-e-* szabályosan esett ki. Az *-é-* hangsúly hatására nyúlt meg.

Elterjedtsége A nyelvterület közepén, Kecskemét környékén, valamint Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Névmagyarosításra a *Cserei* nevet használták föl *Schönwald*, *Cservik*, *Czepezauer*, *Czinner*, *Deutsch* nevű, a *Cséri* alakot pedig *Czoczker*, *Csamperlik* nevű családok a XIX. században.

Csernák

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Csernák* 1596, *Csernak*, *Csernyák* 223, *Csermák* 529, *Czernák* 19, *Czermák* 11. Más változatokkal együtt összesen: 2381.

Eredete Az ószláv *črna* [*csrna*] jelentése 'fekete'. Ez igen sok szláv nyelvben megtalálható, s majdnem mindenütt külső tulajdonságra (bőr, haj, szakáll színére) utaló személynév lett belőle. A név eleji mássalhangzó-torlódás föloldása és az *-n-* > *-m-* hangváltozás a magyar névhasználatban is bekövetkezhetett, de lehetett az eredeti nyelvbeli jelenség is. A név *Cz-*vel kezdése a magyar helyesírás bizonytalanságából ered. A szlovákban és ukránban az egyéni név megkaphatta az apanévi (patronimikon) *-ák* képzőt, és 'Cserna nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű családnév lett belőle.

Ugyanakkor a *Cserna* vízneveknek és azokból a mellettük fölépült települések neveinek is forrása volt Hunyad, Sopron, Temes, Trencsén vármegyében. Mivel a szláv *-ák* képző funkciója kibővült (eredetileg csak „nagyítás” volt a szerepe), ma már gyakran településnevekhez járulva eredetre, származási helyre is utal. Így a helynevekből képzett családnevek jelentése 'Cserna nevű településre való' vagy 'Cserna nevű patak partján lakik, illetve lakott'.

Elterjedtsége A *Csernák* a Duna–Tisza közének északi részén, Nógrád, Heves, Pest megyében, a *Csermák* a Dunántúl északi, északkeleti részén, a *Csernyák* pedig északkeleten, Zemplén, Szabolcs és Szatmár megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Csernák* a *Cserhalmi*, egy *Csermák* pedig a *Csornai* nevet vette föl a XIX. században.

Cserni

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Cserni* 615, *Cserny* 167, *Csjerni*; *Cherni*, *Cherny*, *Cerny*, *Csernich* 13, *Csernih*, *Csernyi* 296, *Csernai* 409, *Csernaj* 13; *Csernei* 28, *Cserney*, *Csernyei* 17, *Csernyey*; *Cherney*; *Csornai* 109, *Csornay* 13, *Csorni* 15. Más változatokkal együtt összesen: 1731.

Eredete Alapszavának több magyarázata is lehetséges. Szláv eredetű és 'fekete' jelentésű *Cserne* ~ *Cserna* ~ *Csorna* ~ *Csarna* nevű folyóvíz több is volt a Történelmi Magyarországon, s ezekről kapták neveiket a mellette épült települések Arad, Borsod, Csongrád, Fejér, Hunyad, Sopron, Temes, Trencsén, Zemplén vármegyében. Ezekhez járult az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s eredetre, származási helyre utaló családneveket alkotott

velük. A nevek végére kerülő *-ai ~ -ei* magánhangzó-találkozások (hiátusok) megszüntetése szabályosan az *-a-*, illetve *-e-* kivetésével történt.

Ugyanakkor személynévként is átvehettük az Árpád-korban többször följegyzett *Cherne* szláv személynevet. Ez *-i* birtokjellel '*Csernéé, Cserne* nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű családnévvé vált. Az *-n-* hang *-ny-*nyé válása (palatalizációja) szintén szabályos változás a magyar nyelvjárások többségében.

Elterjedtsége A *Csernei ~ Cserni* alakok inkább az északi, a *Csernyeiek* a dunántúli, a *Csarnaiak* pedig az alföldi nyelvterületre jellemzőbbek.

Csernus

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csernus* 1234, *Csernyus* 31, *Cernus*. Más változatokkal együtt összesen: 1349.

Eredete Előzménye, a szláv eredetű, 'fekete' jelentésű *Cherne* személynevünk nem volt ritka az Árpádok korában.

Ennek *-us* kicsinyítő képzős változata magyar fejlemény. Gyakori apanévi családnévvé válva a jelentése '*Csernus* nevű személy fia, leszármazotta' lett.

Elterjedtsége Az Alföld közepén, Kecskemét–Csongrád–Szolnok háromszögében gyakoribb.

Csete

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csete* 1394, *Csethe* 11, *Cete*, *Csite* 106; *Cseti* 23, *Csiti* 15. Más változatokkal együtt összesen: 1554.

Eredete Előzménye, az Árpád-korban gyakori *Chit ~ Chet* személynevünk az Anjouk idején már *Chete* alakban fordult elő. Valószínűleg a török eredetű, 'idegen, külföldi' jelentésű *Čit* [*Csit*] névből származik, amely a magyarban kapta meg a kicsinyítő *-e* képzőt. Ez az *-e* végződés azonban lehetett birtokjel is. Mindenképp apanévként lett belőle családnév, melynek jelentése '*Cset ~ Csit* vagy *Csete ~ Csite* nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A *Csete* Győr környékén és Orosházán, a *Csite* pedig a Dunántúl északnyugati felén, Sopron környékén gyakori.

Csik

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csik* 3613, *Csik* 1263, *Csikk*, *Csikk*, *Czik*, *Czikk* 56, *Cik*. Más változatokkal együtt összesen: 4959.

Eredete Több név egybeesése. Az egyik név talán ótörök eredetű és 'határ' jelentésű *čiq* [*csik*] közszóból ered, amely a törökben vált egyénnévvé, majd a névdivat hatására az Árpád-kori magyarság körében is gyakori lett.

A másik közvetlen átvétele a török 'mester' jelentésű *Čiqi* [*Csiki*] személynévnek (amelyből a magyarban a tövéghangzó *-i* lekopott).

A harmadik vélemény szerint a 'mocsári, lápi hal' jelentésű és ismeretlen eredetű, eredetileg szintén veláris magánhangzójú *csík* közszavunkból tulajdonnevesült. Ez utóbbi esetben mint a foglalkozás (*csikász*, *halász*) szimbóluma (jelképe) vált családnévvé. Kellett azonban lennie egy palatális magánhangzójú **Csik* alapnevünknek is, mert nem ritka az *-e* képzős vagy birtokjeles *Csike* (109) családnév sem.

Elterjedtsége A hosszú magánhangzós alak (*Csik*) az Alföldön, különösen a Jászságban gyakoribb.

Csiki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csiki* 2826, *Csiky* 215, *Csiki* 74, *Csíky*, *Chikhi*, *Cziki*, *Cziky*. Más változatokkal együtt összesen: 3191.

Eredete A valószínűleg ótörök eredetű és 'határ' jelentésű *čiq* [*csik*] szó vált a magyarban is tájnévvé az erdélyi székelység körében, de településnév is alakult belőle Bács, Tolna, Torda, Valkó vármegyében. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A hosszú magánhangzós alakok (*Csiki*) Erdélyben különösen gyakoriak, mivel az egész *Csikszékből* megkaphatta bárki a nevet. A rövid magánhangzójúak (*Csiki*) inkább a Dunán túl, elsősorban Tolna megyében fordulnak elő többször.

Névváltoztatás Névmagyarosításra egy *Czenwira* nevű család használta a XIX. században, de *Domokos* és *Csik* családnevűek is fölvtették.

Csikós

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csikós* 5756, *Csíkós* 11. Más változatokkal együtt összesen: 5820.

Eredete A magyarban kialakult, állathívó eredetű, *csi-* kezdetű (nyelvjárásonként változó *csid* ~ *csed* ~ *csit* ~ *cset* ~ *csin*) lóhívogató ~ lónyugtató, kedveskedő szó *-kó* kicsinyítő képzős alakja 'fiatal ló' jelentésű (*csikó*) lett. Ez fölvtette az *-s* foglalkozásnév-képzőt, tehát jelentése 'csikókkal bánó, csikókat legeltető' személy. Mint foglalkozásnév igen korán gyakori családnévvé vált.

A régi helyesírású nevek bizonytalan olvasata miatt nem lehet ma sem teljes biztonsággal különválasztani egymástól a *Csikos* ~ *Csíkós* ~ *Csikos* ~ *Csikós* alakokat.

Kettős nevei A *Csikós-Nagy* (43) névkapcsolatban többször előfordul.

Elterjedtsége Az Alföldön, leginkább a Tisza mentén gyakoribb.

Csíkos

Típusa Elsősorban foglalkozásra, esetleg tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csíkos* 346, *Csikos* 676, *Chicos*, *Czikos*, *Cikos* 10. Más változatokkal együtt összesen: 1141.

Eredete Az ismeretlen eredetű, 'mocsári, lápi halféle' *csík* szavunk lehet a családnév alapszava. A megnevezés *-s* képzős alakja vonatkozhatott arra a személyre, aki az állatok befogásával, gyűjtésével foglalkozott. Belső tulajdonságot is kifejezhetett a *csikos*, olyan személyre mondták, aki kedvelte, szívesen fogyasztotta ezeket a halféléket. Így is alakulhatott egyénnév, majd ebből családnév.

Lehet esetleg a 'sávós' jelentésű *csikos* melléknév is a családnév alapja, de ez is az imént bemutatott, ismeretlen eredetű *csík* halnévből származik, mivel az állat oldalán hosszanti, sötétebb sávok láthatók. Melléknévi *-s* képzővel ellátva mint külső tulajdonságra (sávós ruha viselésére) utaló családnév alakult ki.

A régi helyesírású nevek bizonytalan olvasata miatt nem lehet ma sem teljes biztonsággal különválasztani egymástól a *Csíkos* ~ *Csíkós* ~ *Csikos* ~ *Csikós* alakokat.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen a Körösök vidékén a *Csíkos* alak gyakrabban fordul elő.

Csillag

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csillag* 2850, *Csilag*, *Csillagh* 26, *Csillak* 26. Más változatokkal együtt összesen: 2913.

Eredete Ősi finnugor hangulatfestő eredetű, 'égitest' jelentésű *csillag* szavunkat már a XIV. századtól (éppen személynévi használatban) adatolja a nyelvtörténet. Motivációja külső tulajdonság metaforikus megnevezése (olyan fényes a szeme, mint a *csillag*). Családnévként csak a XVI. század második felétől jelenik meg. Többségük minden bizonnyal az egyéni nevekből apai névvé vált 'Csillag' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Természetesen a családnévnek is lehet ugyanaz a motivációja, vagyis külső tulajdonság metaforikus megnevezése.

Elterjedtsége A Dunántúl északi részén gyakoribb.

Névváltoztatás Sok *Stern*, de *Sternfeld*, *Tschilla*, *Glückmann* nevűek is fölvtették új családnévként a XIX. században.

Csiszár

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csiszár* 3831, *Csízár* 23, *Csiszar*, *Ciszár*, *Cisar*; *Csiszér* 421, *Csiszer* 98. Más változatokkal együtt összesen: 4388.

Eredete Ősi hangutánzó *csiszol* igénk tövéből jött létre *-ár/-ér* képzővel a *csiszár* ~ *csiszér* foglalkozásnév, amely eredetileg 'csiszoló, kardcsiszoló', majd 'fegyverkovács', a XVI. századtól 'fegyverkereskedő', majd általában 'kereskedő, kupec' jelentésű volt. Foglalkozásnevekből minden nyelvben, így a magyarban is gyakran lettek családnévek, ebből is az lett elsősorban 'fegyverkovács' jelentéssel.

Elterjedtsége A *Csiszár* a Dunántúl északi részén és általában az északkeleti nyelvterületen, a *Csiszér* pedig Erdélyben gyakoribb.

Csizmadia

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csizmadia* 7095, *Csízmadia*, *Csizmódia*, *Czizmadia* 50, *Csizmazia* 1333, *Czizmazia* 21, *Csizmadi* 221, *Csizmady*, *Csizmádi*, *Czizmadi*, *Cizmadia*, *Cizmadija*. Más változatokkal együtt összesen: 8753.

Eredete Az oszmán-török eredetű, de hozzánk délszláv (szerb vagy horvát) közvetítéssel került mesterségnév az egész magyar nyelvterületen gyakorivá vált, s a különböző nyelvjárásokban más-más ejtés- és írásváltozatai alakultak ki. Családnévi használata csak a XVI. század végétől adatolt, s mégis nagy elterjedtségű lett, aminek oka részben az, hogy a céhekben kötelező volt a nevek mellett a mesterségnek a föltüntetése. A *csizma*féle lábbeli gyors és általános elterjedése (a bocskor, saru, cipő stb. ellenében) szintén elősegítette a csizmadiamesterség és így a *Csizmadia* családnév gyakoriságát.

Elterjedtsége A *Csizmadia* az egész nyelvterületen használatos, a *Csizmazia* főleg a Dunán túl, Sopron környékén gyakoribb.

Csóka

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csóka* 4330, *Csoka* 38, *Czoka*, *Cioca*. Más változatokkal együtt összesen: 4376.

Eredete A legtöbb nyelvben hangutánzó eredetű a *csóka* madár neve, így a magyarban is. Külső-belső tulajdonság alapján metaforikusan (olyan csivogó a hangja, mint a *csókáé*, vagy fekete, fényes a szeme, hajszíne, mint a *csóka* tollazata) előbb egyéni vagy ragadványnév lehetett, azután azokból vagy azoktól függetlenül családnévvé vált. Elvértve olyan személy is megkaphatta, aki csókát nevelt, tartott, betanított emberi beszédre.

Elterjedtsége Erdélyben és a nyugati nyelvterületen gyakoribb, a volt Török Hódoltság területén viszont alig fordul elő.

Csoma

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csoma* 1656, *Choma* 61, *Czoma* 51; *Csuma* 27. Más változatokkal együtt összesen: 1802.

Eredete Valószínűleg két név egybeesése. Az első a már a XII. században adatolt, valószínűleg olasz eredetű, ’növényi torzsa, fatönk’ jelentésű *csuma* szavunkból való. Az Árpád-korban metaforikus (olyan tömzsi, vastag, erős, mint a fatönk) egyénnév lett. Ebből fölmenőre utaló apanévként családnévvé vált, jelentése ’*Csoma* nevű személy fia, leszármazottja’. A családnév azonban kialakulhatott ugyancsak metaforikusan. Akkor a jelentése ugyanaz, mint az egyéni névnek.

A másik magyarázat alapja az ismeretlen eredetű, de az oszmán-törökön át a környező nyelvek mindegyikében elterjedt, ’pestis’ jelentésű *csoma* betegségnév. Ennek adatai azonban csak a XVIII. századtól kerültek följegyzésre. Így családnévvé válása ritkább és későbbi lehetett.

Elterjedtsége Ma az északkeleti nyelvterületen és Erdélyben gyakoribb.

Csomor

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csomor* 1939, *Csomór*. Más változatokkal együtt összesen: 1942.

Eredete Ősi finnugor eredetű *csom-* alapszavának jelentése ’rakás, halom, köteg’ lehetett, amely a magyarban *-r* kicsinyítő képzőt kapott, így vált alkalmassá ’kicsi, alacsony’ külső tulajdonság megnevezésére. Egyéni névként tűnt föl az Anjou-korban. Ebből apanévként családnévvé vált ’*Csomor* nevű személy fia, leszármazottja’ jelentéssel. Külső tulajdonság jelölőjeként (’kicsi, alacsony’) ragadványnévből vagy közvetlenül is lehetett családnév.

Elterjedtsége A Jászságban gyakoribb.

Csomós

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csomós* 1352, *Csomos* 47, *Csomóss*, *Csomoss*. Más változatokkal együtt összesen: 1403.

Eredete A finnugor eredetű és 'rakás, halom, köteg' jelentésű *csom-* szótőnek először nyilván rövid *-o* tövéghanzós és 'valamivel ellátott' jelentésű *-s* képzős alakja (*csomos*) alakult ki, ami 'valamiféle *csommal* rendelkező' (daganatos, bütykös, púpos) jelentésű volt. Majd a *csomó* főnévként használt melléknévi igenév gyakoriságára analogikusan nyúlt meg benne az *-ó-* magánhangzó. Először külső tulajdonságot jelentő egyéni név, abból pedig apai családnév lett 'Csomos nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Természetesen hasonló motiváció alapján közvetlenül is családnévvé lehetett 'daganatos betegségben szenvedő, bütykös', esetleg 'púpos' jelentéssel.

Elterjedtsége Az északkeleti nyelvterületen és Erdélyben gyakoribb.

Csongrádi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csongrádi* 1220, *Csongrády* 33, *Csongorádi* 12, *Csongradi*. Más változatokkal együtt összesen: 1276.

Eredete A szláv eredetű *Črngrad* [*Csrngrad*] mai városnevünk eredetileg 'fekete vár' jelentésű volt, ami fekete földszánccal körülvett helyre utalhatott. A magyar nyelv a mássalhangzó-torlódásokat részben az *-r-* hang kivetésével, részben ejtéskönnyítő *-o-* magánhangzó közbeiktatásával oldotta föl. A város nevéhez járuló *-i* képző 'onnan/oda való' jelentésű eredetre, származási helyre utaló családnevet alkotott.

Elterjedtsége A város környékén gyakoribb, de előfordul távolabb is, pedig másik *Csongrád* nevű településről nem tudunk a Történelmi Magyarországon.

Csonka

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csonka* 10 113, *Cionca*. Más változatokkal együtt összesen: 10 140.

Eredete Olasz eredetű *csonka* melléknevünk mint jellemző külső tulajdonság (orra, füle, ujja, keze, lába hiányozhatott) könnyen és korán vált egyéni névvé. Ebből lehetett apai családnév 'Csonka nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel, vagy ragadványnévből, esetleg közvetlenül is kialakulhatott és gyakorivá válhatott a családnév. Széles körű elterjedésének oka volt a középkori csonkítással (orr, fül, kéz levágásával) járó büntetések gyakorlata.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen megtalálható, de Erdélyben és Ormánságban gyakoribb. A *Cionca* alakok minden bizonnyal Erdélyből áttelepültek romános írású magyar nevei.

Csontos

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csontos* 6213, *Csontós*, *Ciontos*. Más változatokkal együtt összesen: 6231.

Eredete Valószínűleg finnugor eredetű *csont* szavunk 'valamivel ellátott, valamivel rendelkező' jelentésű *-s* képzős alakjából külső tulajdonságra utaló (nagy testű, erős *csontozatú*) vagy foglalkozási (enyv főzése céljára *csontokat* gyűjtő, összevásárló) egyéni névvé lett. Később hasonló motiváció alapján ragadványnév és abból, vagy közvetlenül is sok családnév lett.

Elterjedtsége A Felvidéken és északkeleten gyakoribb. A *Ciontos* név valószínűleg Erdélyből áttelepült romános írású magyar személy neve.

Névváltoztatás A XIX. században főleg *Kosztý* és *Koscs* nevűek magyarosítottak erre.

Csorba

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csorba* 6113, *Csórba*, *Csorbá*, *Chorba*, *Ciorba*. Más változatokkal együtt összesen: 6136.

Eredete Szláv eredetű *csorba* melléknevünk mint külső tulajdonság jelölője (foghíjas, nyúlajkú, csonka stb.) korán egyéni névvé vált. Ugyanezekkel a motivációkkal lett ragadványnév, abból pedig vagy attól függetlenül gyakori családnév.

Elterjedtsége Főként a keleti nyelvterületen igen elterjedt. A *Ciorba* alakok Erdélyből áttelepültek román helyesírással lejegyzett nevei.

Csordás

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csordás* 6790, *Csordas* 11, *Csórdás*, *Ciordas*. Más változatokkal együtt összesen: 6818.

Eredete Szláv eredetű *csorda* szavunk -s képzővel ellátva foglalkozást jelölő szóvá vált. Mint minden foglalkozást jelentő szóból, ebből is gyakori családnév lett. (Egyénnévi használatára nyilván a *csorda* alapszó magyarba való meglehetősen kései, XIII. század végi bekerülése miatt nincs följegyzett adatunk.) A *Ciordas* Erdélyből áttelepült személy román helyesírással lejegyzett neve.

Elterjedtsége A Dunán túl és északkeleten gyakoribb, az Alföldön ritkább.

Csóti

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csóti* 1138, *Csóty*, *Csóthy*, *Csoti* 18; *Csolti* 32. Más változatokkal együtt összesen: 1209.

Eredete Az ótörök eredetű és 'társ, barát, útitárs' jelentésű *Čoltoš* [*Csoltos*] személynév a magyarba kerülve megrövidült, az -l kiesése miatt az előtte álló magánhangzó megnyúlt (*Csót*).

Olyan vélemény is van, amely szerint a *Solt* névvel azonos, de akkor is ótörök eredetű, csak az 'uralkodó' jelentésű *saltan* szó (amiből a magyar *szultán* méltóságnév is lett) a név alapja. Mindenképpen *Cholt* ~ *Choulth* ~ *Chold* ~ *Chot* ~ *Choth* egyénnévvé vált az Árpádok korában, abból pedig magyar helynévadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé Arad, Baranya, Békés, Bihar, Pest, Temes, Veszprém vármegyében. Bármelyikhez kerülve az 'onnan/oda való' jelentésű -i képző eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

Ugyanakkor a *Csót* ~ *Csolt* egyénnevekhez is járulhatott -i birtokjel, s akkor a jelentésük 'Csolté ~ Csóté, Csolt ~ Csót' nevű személyé, annak fia, leszármazottá'.

Elterjedtsége A déli nyelvterületen, Dél-Alföldön gyakoribb.

Csőke

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csőke* 1890, *Csőke* 50, *Csőge*, *Csőge*. Más változatokkal együtt összesen: 1950.

Eredete Vitatott eredetű. Lehet a *Cseke* ě- > ő- változása (labializált) tőhangzós alakja. Ennek a feltevésnek az elfogadását nehezíti a *Cseke* több nyelvjárásban nyílt -e- hangja, valamint a sokkal nagyobb számú hosszú ő-t tartalmazó alak.

A másik lehetőség, hogy a kun-besenyő eredetű és 'bika péniszé' jelentésű, a magyar nyelvjárásokban ismert *csők* közszo vált szimbolikusan (nemi aktivitás alapján) egyénnévvé. Az egyéni név -e birtokjellel családnév lett, aminek a jelentése 'Csőké, Csők' nevű személy fia, leszármazottá'. A közszoí alakok adatai azonban későbbiek, mint a személynévié, de ez talán érthető a szó jelentéséből. Ezt a magyarázatot is kétségesse teszi a hosszú -ő- ejtése a töben.

Elterjedtsége A Jászságban gyakoribb.

Csömör

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csömör* 553, *Csömör*, *Csömör*, *Csömör*, *Csemer* 951. Más változatokkal együtt összesen: 1517.

Eredete Valószínűleg a *sömör* ~ *csömör* betegségnévből alakult, amely a finnugor eredetű *sem* szavunknak a származéka -r kicsinyítő képzővel, s 'pattanás, kiütés' jelentésű. Az ajak pörsenéséből, herpeszes sebeiből magyarázható a gyomor betegségének *csömör* szava.

Lehet azonban a 'méreg' jelentésű *čemer* szláv jövevényszó is a név alapja. A magyarban mindegyik külső vagy belső tulajdonságra utaló (gyomorbetegség, külső seb alapján) egyéni név, abból pedig apai családnév lett, amely azonban közvetlenül is kialakulhatott a közszóból.

Elterjedtsége Az Alföldön, különösen az északi részén gyakoribb a *Csemer*, a Dunán túl pedig a *Csömör* alak.

Csörgő

Típusa Tulajdonságra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csörgő* 1219, *Csörgő* 40, *Csörgő* 22, *Csörgeő*, *Csörgeő*; *Csergő* 236, *Csergő*, *Csergeő*. Más változatokkal együtt összesen: 1532.

Eredete Előzménye a hangutánzó szóként keletkezett magyar alakulat, a *csereg* ~ *csörög* ige, amelyből a *csergő* ~ *csörgő* folyamatos melléknévi igenevet képeztük, s állandóságra, hosszan tartó cselekvésre utal. Olyan személy egyéni vagy családneve lett, aki sokat, állandóan beszél: *cserfes* ~ *csörfös*.

Ugyanakkor igen sok *Csergő* ~ *Csörgő* helységnevünk is volt Kolozs, Zala, Zemplén vármegyében, amelyek a közelükben levő fák terméseitől zajos, zörgő erdőről vagy mellettük levő, *csörgő* forrásról, patakról kapták neveiket. Ezekből végződés nélkül is válhattak 'onnan/oda való' jelentésű családnevek.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen Erdélyben, továbbá az Őrségben gyakori.

Csősz

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Csősz* 1496, *Csősz* 24, *Cseuz* 92, *Czősz*, *Csőz*. Más változatokkal együtt összesen: 1657.

Eredete Eredetileg 'királyi tisztségviselő', majd 'mezőőr' jelentésű, kun-besenyő eredetű *csősz* közszevünk foglalkozási személynévvé vált a magyarban. Ebből létrejöhetett apanévi családnév, s akkor a jelentése 'Csősz nevű személy fia, leszármazotta'. Ugyanakkor mint foglalkozásnév közvetlenül a közszevből is kialakulhatott a családnév, vagy ragadványnéven keresztül keletkezhett. Jóllehet majdnem minden településen volt mezőőr, mégsem vált oly gyakori családnévvé, mint a céhes iparok megnevezései.

Elterjedtsége A magyar nyelvterület közepén, a kunok által megszállt vidékeken gyakoribb.

Csuka

Típusa Foglalkozásra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Csuka* 2849, *Csúka*, *Ciuca* 11. Más változatokkal együtt összesen: 2872.

Eredete Az alapjául szolgáló *csuka* halnevünk szláv eredetű. Mint a halászmesterség egyik szimbóluma, korán egyéni, majd családnévvé válhatott.

Mivel azonban az Árpád-korban sok *Csuk* és *Csukar* ~ *Csukor* személynévünk is volt, amelyek megelőzték a *csuka* szó köznévi előfordulását, s ma is van *Csuk* (147) és *Csukor* (32) családnévünk, föltételeznünk kell a személynévnek esetlegesen más eredetét is. Ilyen lehet a török 'mester' jelentésű *Čiḡi* [*Csiki*], amelyből a tövéghangzó lekopása után a *tő* magánhangzója (veláris *i*) -*u*-vá vált (labializálódott), és így kialakulhatott az Árpád-korban gyakori magyar *Csuk* egyénnev. Ez vagy -*a* kicsinyítő képzővel, vagy -*a* birtokjellel vált családnévvé. Jelentése vagy 'Csuka nevű személy fia, leszármazotta', vagy 'Csuké, *Csuk* nevű személy fia, leszármazotta'. A *Ciuca* névalakok Erdélyből áttelepültek román helyesírású nevei.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, valamint Szombathely környékén gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században, senki sem vette föl a *Csuka* nevet, de érdekes, hogy a *Hecht* nevűek nagyszámú névmagyarosítása *Csukai* vagy *Csukási* volt.

D

Dajka

Típusa Foglalkozásra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dajka* 1836, *Dayka* 10, *Dalyka*, *Daika*, *Daica*. Más változatokkal együtt összesen: 1851.

Eredete Az eddig elterjedt vélemény szerint az alapjául szolgáló *dajka* közszavunk szláv eredetű, és 'emlő, tőgy', majd 'szoptató, nevelő nő' jelentésű. Ebből alakult foglalkozásra utaló családnévünk.

Azonban más női foglalkozásból (a *Bába* családnév is több forrású lehet), sőt női keresztnévből sem keletkezett ily nagyszámú családnév, s a *Dajka* mellett van *Daja* (7), *Dajko* ~ *Dajkó* (141) családnévünk is, így fölmerül annak lehetősége, hogy más eredetű nevek is gyarapították *Dajka* családnéveink számát. A cseh és lengyel 'adj' jelentésű *Daj*, de még inkább a délszláv *Dajmir* 'adj békét' jelentésű vagy *Dejan* ~ *Dajan* 'adomány' vagy 'tett, alkotás' jelentésű keresztnévek jöhetnek számításba. Ezek egy szótagra rövidültek (*Daj-*), majd különböző kicsinyítő képzőket vettek föl. Előbb egyéni névvé, majd abból apai családnévvé váltak. Jelentésük '*Dajka* ~ *Dajkó* nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében gyakoribb.

Dalos

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Dalos* 225, *Dallos* 1526. Más változatokkal együtt összesen: 1821.

Eredete Alapszava a *dal* főnév, mely valószínűleg korai (XII. századi) elvonás a belső keletkezésű (tehát magyar) *dalol* hangutánzó igénkből. Ugyanakkori az -s képzős mellékneve is (*dalos*), amelyet 'dalt kedvelő, sokat, jól, szépen *daloló*' jelentésben belső tulajdonságra vonatkozó személynévként jegyeztek föl. Ebből apanévi családnév lett '*Dalos* nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Természetesen a melléknév előbb ragadványnév is lehetett, és abból vagy közvetlenül vált családnévvé a főnti motivációk alapján. A *Dallos* névben a két magánhangzó közötti (intervokális) -l- megnyúlása gyakori sajátság a nyelvjárások egy részében (pl. *elem* > *ellem*, *nyálás* > *nyállas* stb.).

Kettős nevei A *Dallos-Nagy* (36) és a *Dallos-Szilágyi* (32) nevekben sokszor előfordul.

Elterjedtsége A *Dalos* alak általánosan elterjedt, a *Dallos* a Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. század névmagyarosításaiban csak a két -ll-es alakok kaptak szerepet, s igen sok, előzőleg *Singer* ~ *Zinger* nevű vette föl (de gyakoribb volt közöttük a *Dalnok*-ra való magyarosítás).

Dán

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dán* 629, *Dan* 382, *Dánn*, *Dann* 19; *Dany*. Más változatokkal együtt összesen: 1031.

Eredete Két név egybeesése. Lehet a bibliai héber eredetű, '(Isten) megítélt' jelentésű @d [*Dáhn* (*Dân*)] (Jákob ötödik, Bilhától született első fia) egyéni névnek az egyszerű átvétele. Mivel azonban ez a név a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe) nem került be, vagyis nem lett szent neve, a családnéveknek csak egy nagyon kicsi része (a zsidóság körében kialakultak) eredhetnek ebből a névből.

Gyakrabban származhat a szintén bibliai héber eredetű, 'Isten az én bírám' jelentésű *laynd* [*Dáh ní ehl* (*Dániël*)] névnek a latin *Daniel* alakban magyarba került, egy szótagú zárt rövidüléséből (*Dan* ~ *Dán*). Ezek előbb egyéni névvé váltak, majd Csík, Közép-Szolnok, Küküllő, Pest és Somogy vármegyében magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül pusztán személynévként) helységnév lett belőlük. Mind az egyéni névből lehetett

apai családnév 'Dan ~ Dán' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel, mind a helynévből lehetett minden végződés nélkül családnév, akkor jelentése 'Dan ~ Dán településre/településről való'.

Elterjedtsége A Dunán túl a *Dan*, keleten és északkeleten, főleg Erdélyben a *Dán* alak a gyakoribb.

Dancs

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dancs* 2521, *Dants*, *Danch*. Más változatokkal együtt összesen: 2576.

Eredete Több név egybeesése. Lehet a bibliai héber eredetű, '(Isten) megítélt' jelentésű @d [*Dáhn* (*Dán*)] (Jákob ötödik, Bilhától született első fia) egyéni névnek az egyszerű átvétele. Mivel azonban ez a név a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe) nem került be, vagyis nem lett szent neve, így aligha ez az alapja a *Dancs* családnévnek.

Valószínűbb, hogy a szintén bibliai héber eredetű, 'Isten az én bírám' jelentésű *laynd* [*Dáh nee ehl* (*Dániël*)] névnek a latin *Daniel* alakban magyarba került, egy szótagú zárt rövidüléséhez (*Dan ~ Dán*) járult a magyar -cs kicsinyítő képző. Ezzel előbb egyénnévvé, majd apai családnévvé lett 'Dancs' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Ugyanakkor a görög eredetű, de bizonytalan ('szelíd' vagy 'népből való') jelentésű *Δαμιανός* [*Damiános*], esetleg a latin eredetű, 'Úrhoz tartozó' jelentésű *Dominicus* egyik magyarosodott formája, a *Damokos* is lehet a családnév alapja. Ugyanis a *Dam-* kezdetű nevek egy szótagra rövidült, *Dam-* végéhez kerülő -cs kicsinyítő képző -mcs hangkapcsolatot adott, s ebben a -cs- hatására az -m- képzése hátrébb tolódott (-n- lett), s szintén *Dancs*-nak hangzott.

Kettős nevei A *Dancs-Oláh* (43) összetételben többször előfordul.

Elterjedtsége Kárpátalján és Erdélyben, különösen Csomakörösön gyakori.

Dani

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dani* 2613, *Dáni* 83, *Danyi* 3215, *Dányi* 2251. Más változatokkal együtt összesen: 8199.

Eredete Több név egybeesése. Lehet a bibliai héber eredetű, '(Isten) megítélt' jelentésű @d [*Dáhn* (*Dán*)] vagy valószínűleg gyakrabban a szintén bibliai héber eredetű és 'Isten az én bírám' jelentésű *laynd* [*Dáh nee ehl* (*Dániël*)] martirológiumi keresztnévnek (*Dániel*) egy szótagra rövidült (*Dan- ~ Dán-*) -i birtokjellel ellátott alakja. Ez előbb egyéni, abból apai családnévvé vált, s a jelentése 'Dané ~ Dáné, Dan ~ Dán' nevű személy fia, leszármazotta'.

Ugyanakkor e nevekből (*Dan ~ Dán*) magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) igen sok településnév alakult Csík, Közép-Szolnok, Küküllő, Pest, Somogy vármegyében. Ezek valamelyikéhez hozzájárult az 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, s ezáltal eredetre, származási helyre utaló családnév lett. (A ma gyakori *Dani* becézőnév csak nagyon ritkán lehetett családnévvé, ugyanis a XVIII. század előtt nem volt használatos a magyarság körében az -i beceképző.)

Kettős nevei A *Győri-Dani* (30) családnévben többször előfordul (majdnem mind Orosházán).

Elterjedtsége A Dunán túl a *Dani*, Erdélyben a *Dáni* (még többször a *Dáné*) alak a gyakoribb.

Névváltoztatás Névmagyarosításra a *Dáni* nevet választotta több *Deutsch*, egy *Deynich* és egy *Dimitrievics* nevű család a XIX. században.

Dániel

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dániel* 1561, *Daniel* 35. Más változatokkal együtt összesen: 1603.

Eredete Előzménye a bibliai héber és 'Isten az én bírám' jelentésű *laynd* [*Dáh nee ehl* (*Dániël*)] a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe) *Daniel* formában került be, s így lett magyar keresztnév is, csak a hangsúly hatására megnyúlt az első magánhangzója (-á- > -é-). A keresztnévből minden toldalék nélkül apai családnév lett 'Dániel' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de Erdélyben sokkal gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Denusz* és *Mózes* nevűek ezt vették föl a XIX. században.

Danka

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Danka* 1258, *Danca*. Más változatokkal együtt összesen: 1266.

Eredete Két név egybeesése. Lehet a bibliai héber eredetű, '(Isten) megítélt' jelentésű **@d** [*Dáhn* (*Dàn*)] névből is magyarázni. Gyakori előfordulása miatt azonban sokkal valószínűbb a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe) is fölvevett, szintén bibliai héber eredetű és '(Isten az én bírám)' jelentésű **laynd** [*Dáh nee ehl* (*Dániël*)] keresztnévet keresni a családnévben. A *Dániel* egy zárt szótagra rövidült *Dan* alakjához a *-ka* kicsinyítő képző járult, amely először egyéni, majd minden végződés nélkül apai családnév lett '(Danka) nevű személy fia, leszármazottja' jelentéssel. A *Danca* Erdélyből áttelepültek nevének romános írású alakja, de természetesen ennek az ejtése is *Danka*.

Elterjedtsége A nyelvterület nyugati felében gyakoribb.

Dankó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dankó* 3866, *Danko* 54, *Dánkó*, *Danco*, *Dancau*; *Danyikó* 97, *Danykó*. Más változatokkal együtt összesen: 4030.

Eredete Két név egybeesése. Lehet a bibliai héber eredetű, '(Isten) megítélt' jelentésű **@d** [*Dáhn* (*Dàn*)] névből is magyarázni. Gyakori előfordulása miatt azonban sokkal valószínűbb a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe) is fölvevett, szintén bibliai héber eredetű és '(Isten az én bírám)' jelentésű **laynd** [*Dáh nee ehl* (*Dániël*)] keresztnévet keresni a családnévben. A *Dániel* névnek egy szótagra rövidült *Dan* alakjához a *-kó* kicsinyítő képző járult, amely először egyéni, majd minden végződés nélkül apai családnév lett '(Dankó) nevű személy fia, leszármazottja' jelentéssel.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány esetben *Leghanusz* családnévűek névmagyarosítás céljára is fölhasználták a XIX. században.

Danó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Danó* 2157, *Dano* 19, *Dánó* 11, *Danyó*, *Danyo*. Más változatokkal együtt összesen: 2198.

Eredete Lehet a bibliai héber eredetű, '(Isten) megítélt' jelentésű **@d** [*Dáhn* (*Dàn*)] névből is magyarázni. Gyakoribb előfordulása miatt azonban sokkal valószínűbb a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe) is fölvevett, szintén bibliai héber eredetű és '(Isten az én bírám)' jelentésű **laynd** [*Dáh nee ehl* (*Dániël*)] keresztnévet keresni a családnévben. A *Dániel* névnek egy szótagra rövidült *Dan* alakjához az *-ó* kicsinyítő képző járult, amely először egyéni, majd minden végződés nélkül apai családnév lett '(Danó) nevű személy fia, leszármazottja' jelentéssel.

Elterjedtsége A Tiszán túl gyakoribb.

Darabos

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Darabos* 1606, *Drabos* 61. Más változatokkal együtt összesen: 1667.

Eredete Alapszava, a szláv eredetű és 'rész' jelentésű *darab* szavunk eredeti alakja *drab* volt, amelyben a szókezdő mássalhangzó-torlódást a magyar nyelv ejtéskönnyítő *-a-* hang beiktatásával föloldotta, majd a minőségre, jellemző sajátságra utaló *-s* melléknévképzővel megtoldotta. Ebből a *darabos* melléknévből külső-belső tulajdonságra vonatkozó családnév jött létre. A külső sajátság lehetett 'himlőhelyes, ráncos arcú', a belső pedig 'rossz modorú, goromba, durva lelkű'.

Külső tulajdonságra utaló *Darabos* családnévünk úgy is kialakulhatott, hogy a latin eredetű *trabalis* 'gerendaszerű, gerenda nagyságú' szavunk megmagyarosodott nyelvjárási alakja (*drabális*) és jelentése ('nagy termetű') vegyült (kontaminálódott) a *drabos* szóval.

Elterjedtsége A nyelvterület déli részén és a Dunántúl nyugati szélén gyakoribb.

Darázs

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Darázs* 1184, *Darasz*; *Darás* 37. Más változatokkal együtt összesen: 1222.

Eredete Több magyarázata lehetséges. Az ismeretlen eredetű, 'hártýásszárnýú rovar egy fajtája' jelentésű *darázs* szavunk eredeti alakja *darás* volt, így valamennyi fölsorolt családnév ide tartozhat. A névadás motivációja külső tulajdonság (olyan karcsú, vékony, ürge, csíkos vagy élénksárga ruházatú, mint egy *darázs*); vagy belső jellemvonás metaforikus megnevezése lehetett (könnyen fölmérgesedő, támadó, fullánkös beszédű, mint a *darázs*). Ugyanakkor lehet valamely szláv keresztnévnek (*Dragomir*, *Dragoszláv*, *Dragivoj*, *Dragmil*, *Dragobrat*) még az átadó nyelvben egy zárt szótagra rövidült és -g- > -zs- hangváltozást mutató *Draž* alakja, amelynek szókezdő mássalhangzó-torlódását a magyar nyelv oldotta föl ejtéskönnyítő -a- bontóhang beiktatásával.

A török eredetű és 'apróra tört gabona' jelentésű *dara* szó meglelte a névben kevésbé valószínű, mert közszoí előfordulásai csak a XVI. századtól jelennek meg, -s képzős foglalkozásnévként (*darás*) pedig csak a XIX. században jegyezték föl.

Elterjedtsége A nyelvterület nyugati felén, a Dunán túl, de Nógrádban és Csongrád környékén is gyakoribb.

Daróczi

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Daróczi* 2478, *Daróczy* 161, *Daróci* 47, *Daroczi* 54, *Daroczy*, *Daroci*. Más változatokkal együtt összesen: 2753.

Eredete Alapszava, a bizonytalan eredetű, 'durva posztó' jelentésű *daróc* szavunk foglalkozási vagy ruházatkodási szimbólumként (*darócot* készítő, áruló vagy viselő) egyéni név volt. Az -i birtokjellel 'Daróczé, Darócz' nevű személy fia, leszármazotta' jelentésben családnévvé vált.

Ugyanakkor a *Darócz* személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helynév lett Baranya, Bereg, Borsod, Csanád, Kolozs, Közép-Szolnok, Nógrád, Sáros, Szatmár, Szepes, Temes, Ung, Valkó vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, így eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Más vélemény szerint *daróc* közszavunk 'elejtett vadat nyúzó, abból szíjat hasító, esetleg szarvat kürtté készítő' foglalkozásnév volt, amelynek eredete a szláv (cseh vagy szlovák) *dravec* 'ragadozó állat, madár' jelentésű szó. Ez vált a királyi vadászok lakhelyeül szolgáló, imént fölsorolt települések nevévé. Ezeknek a településeknek egyikéhez járult az 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, s ugyanúgy vált eredetre, származási helyre utaló családnévvé.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, Csongrád, Csanád, Bihar megyében, s különösen Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Számos *Königstein*, néhány *Deutsch*, *Lindenbaum*, *Rosenfeld* és egy *Koslik* család vette föl új családnévül a XIX. században.

Darvas

Típusa Foglalkozásra utaló vagy helynévi, ritkán apanévi eredetű, magyar családnév.

Változata *Darvas* 1217. Más változatokkal együtt összesen: 1220.

Eredete Ősi finnugor eredetű hangutánzó szóból keletkezett (*drú* ~ *trú* ~ *krú* hangot adó) *daru* madarunk nevének -v-s (*darv-*) tőalakjához járult a 'valamiben bővelkedő' vagy 'valamivel foglalkozó' -s képző. A *darvas* foglalkozásnév jelenthetett 'darvakra vadászó', 'darutollat gyűjtő' vagy 'darvakat nevelő' személyt is. Így szimbolikus foglalkozásra utaló családnévvé vált.

A 'darvakban bővelkedő' jelentésű *darvas* szóból Bihar, Bodrog, Gömör, Máramaros, Temes vármegyében településnév jött létre. Ezeknek mindegyikéből válhatott minden végződés nélkül is családnév 'onnan/oda való' jelentéssel.

Néhány esetben föltételeznünk kell a német eredetű *Gervas* ~ *Gyárfás* keresztnévnek helyesírási bizonytalanságból adódó *Darvas* alakját is a korai egyéni nevek között. Ezekből is apai családnevek lehettek 'Darvas (*Gerváz*)' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében gyakoribb, a Dunán túl csak a Kis-Balaton környékén fordul elő nagyobb számmal.

Névváltoztatás Nagyon sokan, különösen az addig *Deutsch* családnevűek, de *Dulner*, *Dungler*, *Drögsler*, *Diamantenstein* nevűek is választották új névül a XIX. század folyamán.

Dávid

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dávid* 9655, *David* 53. Más változatokkal együtt összesen: 9714.

Eredete A bibliai héber eredetű *dywd* [*Dáh veed* (*Dávid*)] keresztnévünk bizonytalan jelentésű: 'kedvelt, szeretett' vagy 'barát, testvér'. Közvetlenül keresztnévből vált apai családnévvé, és 'Dávid' nevű személy fia, leszármazotta' a jelentése.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de Erdélyben és az ausztriai Örségben sokkal gyakoribb.

Névváltoztatás Egy *Müller* nevű vette föl névmagyarosítási céllal a XIX. században.

Deák

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Deák* 15 244, *Deak* 30, *Deac*, *Deác*, *Déák*, *Déak*, *Dejak*; *Diák* 64, *Diac*. Más változatokkal együtt összesen: 15 492.

Eredete Alapja, a görög eredetű, 'szolga, küldönc' jelentésű *διάκονος* [*diákonosz*] a latinban *diaconus* formában 'templomszolga' jelentést kapott. Később az egyházi szlávba kerülve elvesztette végződését. A magyarba a délszlávon keresztül jutott *diják* formában, és 'tanult ember' jelentéssel terjedt el. Hamarosan foglalkozásnévvé ('írnok, titkár') lett (csak a XVI. századtól vette föl a 'tanuló' jelentését). Mint foglalkozásnév vált gyakori családnévvé.

Elterjedtsége A *Deák* alak a nyelvterület keleti felében gyakoribb, a *Diák* alakok inkább dunántúliak.

Névváltoztatás Jelentős mértékben választották a XIX. században új névül elsősorban a *Deutsch* nevűek, de *Dododk*, *Dolfusz*, *Diamant*, *Dominics*, és egy *Dezső* nevű család is van közöttük.

Debreceni

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Debreceni* 1877, *Debreceny* 12, *Debreczeni* 2345, *Debreczeny* 87, *Debrecenyi* 19, *Debreczenyi* 57; *Döbröczöni* 23, *Döbröczönyi*. Más változatokkal együtt összesen: 4496.

Eredete Alapszava a török eredetű, 'mozogjon, éljen' jelentésű predesztinációs (kívánságnév, amely az újszülött jövőjét igyekszik befolyásolni) **Debresin* vagy **Tebresün* személynév. Ebből alakult a város neve magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül). Az *-sz-* a magyarban *-c-vé* alakult (affrikálódott), s így lett a mai *Debrecen* ejtésűvé. A XIV–XVI. században azonban sok nyelvjárásban *-ö-vé* vált (labializálódott) az *-ě-*, s létrejött a *Döbröcön* ejtismód, másutt pedig az *-n* szabályosan *-ny-nyé* alakult (palatalizálódott), így igen sok ejtészváltozata lett a helynévnek. Mindegyikhez hozzájárulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

Elterjedtsége A Dunán túl és Debrecenről északra gyakoribb, Erdélyben ritkább.

Névváltoztatás Csak néhányan, *Czibere*, *Bömches*, *Mitterbauer* és *Opra* nevűek vették föl XIX. századi névmagyarosításukkor.

Dékán

Típusa Tisztségre, foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Dékán* 274, *Dékány* 3174, *Dekany*, *Dekány*, *Dékany*, *Dekanj*, *Dejkán*; *Dikán* 84, *Dikány* 10. Más változatokkal együtt összesen: 3582.

Eredete Előzménye, a latin eredetű *decanus* előbb 'tíz ember előljárója', majd 'esperes' és 'céhmester' jelentésben terjedt el a magyarban, ahol is a latin *-us* végződés elmaradt belőle. Így mint tisztségnév, foglalkozásnév egyénnévvé és családnévvé is vált. A név végének *-n* hangja szabályosan alakult (palatalizálódott) *-ny-nyé* némely nyelvjárásban.

Elterjedtsége A *Dékán* forma Győr és Szeged környékén, a *Dékány* alak Felvidéken és Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Domkán*, *Bernhardt*, *Steiner*, *Wildmann* nevűek erre magyarosítottak a XIX. században.

Deli

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Deli* 3483, *Dely* 363, *Delly*, *Déli* 20. Más változatokkal együtt összesen: 3872.

Eredete Előzménye az oszmán-török eredetű *deli* melléknevünk, amely korábban 'katonai bocskor' jelentésű főnév volt. Ebből olyan katona neve lett, aki ezt a lábbelit viselte. Jelentésfejlődése: 'deli lábbelit viselő katona' → 'bátor katona' → 'derék katona' → 'délceg katona' → 'délceg ember' → 'délceg, jó kiállású, szép termetű'. Bármely jelentésből kialakulhatott külső tulajdonságra, viseletre, termetre utaló egyén név is, családnév is.

Elterjedtsége Északkeleten általában, a Dunán túl pedig Zala megyében gyakoribb.

Deme

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Deme* 1903, *Döme* 1109, *Dőme* 11. Más változatokkal együtt összesen: 3028.

Eredete A görög eredetű, 'föld + anya' jelentésű *Δημήτηρ* [*Dēmētēr*] istennévnek *Δημήτριος* [*Dēmētriosz*] 'Démeterhez tartozó' jelentésű egyéni neve alakult ki, amelynek *Demetrius* alakja került be a latin Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe). Ez vált magyar keresztnévvé *Demeter* ~ *Dömötör* alakváltozatokban. Ezek egy szótagra rövidülése (*Dem-* ~ *Döm-*) és *-e* kicsinyítő képzővel ellátott beceneve lett előbb egyéni név, majd apai családnév. Jelentése 'Deme ~ Döme' nevű személy fia, leszármazotta'.

Ugyanígy kialakulhatott a görög eredetű, 'szelíd' jelentésű *Δαμιανός* [*Damiánosz*] változataként élő *Demjén* ~ *Demény* egy szótagra rövidült (*Dem-*) alakjának *-e* kicsinyítő képzős változatából is egyén név. Az egyén névből pedig apai családnév lett.

Elterjedtsége A nyelvterület középső részén, Hatvan–Gyöngyös–Debrecen között gyakoribb.

Demeter

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Demeter* 8283, *Dömötör* 3753, *Dömötör*, *Dömötör*, *Dömötör*, *Dömötör*. Más változatokkal együtt összesen: 12 053.

Eredete Előzménye, a görög eredetű, 'föld + anya' jelentésű *Δημήτηρ* [*Dēmētēr*] istennévnek *Δημήτριος* [*Dēmētriosz*] 'Demeterhez tartozó' jelentésű *Demetrius* alakja került be a latin Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe). Ez vált magyar keresztnévvé. A végéről elhagyták a latin *-us* végződést, majd az így létrejött *Demetr* alak név végi mássalhangzó-torlódását betoldott *-e*-hanggal oldotta föl a magyar nyelv. A nyelvjárások egy részében *-ö*-vé váltak (labializálódtak) az *-ē*-magánhangzók. A mai névalak így *Demeter* ~ *Dömötör* lett. Mint minden keresztnévből, gyakori apai családnév vált belőle a XIV–XV. századtól.

Elterjedtsége A *Demeter* a Dunától keletre és az északi nyelvterületen, valamint Erdélyben, a *Dömötör* a Dunán túl és Délvidéken gyakoribb.

Névváltoztatás A *Demeter* alakot csak egy *Steiner* nevű vette föl névmagyarosításul a XIX. században, a *Dömötör* viszont sokszor előfordult és ezt mindig *Deutsch* családnévűek választották.

Dénes

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dénes* 4557, *Denes* 24, *Dénezs*, *Dénisch* 14, *Denicsh*, *Dienes* 2199, *Diénes* 22, *Dienesch*, *Dihenes*, *Djenes*, *Gyenes* 3575, *Gyeness*, *Gyenezs*; *Gyenesz* 12, *Gyenis* 858, *Gyeniss*, *Gyenizs* 24. Más változatokkal együtt összesen: 11 346.

Eredete A görögség előtti (prehellén) krétai, lúd vagy fríg eredetű *Διώνυσος* [*Dionüszosz*], a bor és szőlő istene nevének jelentése vitatott, illetve bizonytalan. Esetleg 'isten fia' lehet. Személynévvé *Διονύσιος* [*Dionüsziosz*] alakban, 'Dionüszoszhoz tartozó, Dionüszosznak ajánlott' jelentéssel terjedt el a latin *Dionisius*on keresztül az egész keresztény világban. A magyar nyelvben a latin végződés (*-ius*) elmaradása és a magánhangzó-harmónia megteremtése után a *D-* és az *-ie-* kettőshangzó kapcsolatának különféle fejlődése miatt (*Die-* > *Dé-*; *Die-* > *Gye-*)

sok alakváltozat jött létre. Ezek mindegyikéből apai családnév lehetett 'az adott nevet viselő személynek a fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A *Dénes* a nyelvterület keleti felében, a Dunán túl a Balatontól északnyugatra található meg többször, a *Gyenes* pedig Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sok *Deutsch* és *Deutelbaum* ~ *Teitelbaum*, de *Doleschal*, *Dienstenberger*, *Darschner* nevű családok is nagy számban magyarosítottak *Dénesre* a XIX. században.

Dér

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dér* 2141, *Der*, *Dérh*, *Deér* 49. Más változatokkal együtt összesen: 2199.

Eredete Előzménye az ismeretlen eredetű, 'megfagyott harmat' jelentésű *dér* közszavunk, mely két úton is válhatott egyéni, majd családnévvé. Egyik föltételezés szerint a *derít*, *derül* igéknek a töve azonos lehetett (komplikációs jelentésváltozások következményeként) a mai 'dermedt, megfagyott harmatcsöpp' jelentésű *dér* szavunkkal, s akkor tulajdonképpen jelentése a régiségben 'derűs, jókedvű' volt. Ez alapja lehetett a jellemnévi (belső tulajdonságon alapuló) személynévadásnak. Másik vélemény szerint éppen a 'szürke, ősz' metaforikus névátviteléből jött létre az egyéni, majd családnév. (Olyan szürke a haja, mint a *dér*.)

Ugyanakkor figyelembe kell vennünk az ótörök névátvitel lehetőségét is, mivel volt 'igaz, valódi' jelentésű *Dër* személynév a török régiségben. Ez utóbbit támasztják alá az Árpád-kori *Dera*, *Dere* alakok is. Ez esetben a családnév apanévi eredetű, s jelentése 'Dér nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Tisza vonalától nyugatra gyakoribb.

Névváltoztatás Magyarosításra *Reif* és *Blazicsek* nevű családok vették igénybe a XIX. században.

Déri

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Déri* 1178, *Déry* 83, *Deeri*, *Deery*, *Deéry*, *Deri*. Más változatokkal együtt összesen: 1271.

Eredete Előzményéből, az ismeretlen eredetű *dér* közszavunkból egyénnév, abból pedig magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helységnév lett Baranya és Sopron vármegyében. Ezek bármelyikéből 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév lett. Ugyanakkor *Dér* egyénnevből lehetett közvetlenül is családnév az *-i* birtokjel hozzátoldásával, s akkor jelentése 'Déré, Dér nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület nyugati részén, különösen Szentgotthárd környékén gyakori.

Névváltoztatás Meglepően sokan választották új családnévül a XIX. században főként *Deutsch* és *Mráz*, de *Frost*, *Drabek*, *Drzmischek* nevű családok is.

Dévai

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dévai* 1104, *Dévay* 77, *Dévaj*, *Devai*. Más változatokkal együtt összesen: 1187.

Eredete Alapszava az ótörök eredetű, valamilyen 'méltóság, tiszttség' jelentésű *jewü* [*dzsëβü*] szó, melyből a magyarba bekerülve személynév is lett. Itt sok hang- és jelentéstani változáson ment keresztül, de végül belőle alakult a *Déva* személynév, amely az Árpádok korában többször előfordult. Magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helységnév lett belőle Heves (ma Békés) és Hunyad vármegyében. Ezekhez 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző járulván eredetre, származási helyre utaló családnévvé váltak. Ugyanakkor egyénnevből közvetlenül is kialakulhatott *-i* birtokjel hozzátoldásával a családnév, akkor jelentése 'Déva nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de a Tiszán túl valamivel gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sok *Deutsch* és *Davidovics*, de más, *Donner*, *Dugász* nevű család is fölvette új családnévül a XIX. században.

Dévényi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dévényi* 1009, *Devényi*, *Dövényi* 10; *Divényi* 16, *Divinyi* 219. Más változatokkal együtt összesen: 1274.

Eredete Több magyarázat is lehetséges *Dévény* ~ *Dövény* helyneveinkre. Egyik az ótörök eredetű és valamilyen 'méltóság, tiszttség' jelentésű *jewü* [*dzsëbü*] szó személynévvé válása. Ennek a magyarba kerülve sok alakváltozata alakult ki, mint például a *Dëvë*- ~ *Dövé*- ~ *Divë*-, amelyhez kicsinyítő *-n* ~ *-ny* képző járult, s magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helységnévvé vált.

A másik vélemény szerint a szláv *deva* 'kislány, leányka' jelentésű szóból alakult ki a *Dévény* (meg a *Diviny* és *Dövény*) helynév, amelyeknek jelentése 'szűz leány vára'. Olyan építmények kapták meg, amelyeknek építése során egy szűz lányt befalaztak, hogy a babonás hit szerint bevehetetlenné tegyék a várat. Bármilyen is volt a vár nevének eredete, ilyen nevű településeink voltak Borsod, Nógrád, Pozsony vármegyében. Ezek bármelyikéhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

Elterjedtsége A Dunán túl a *Dévényi*, a Tiszán túl a *Divinyi* névforma a gyakoribb.

Névváltoztatás Egy *Danczinger* nevű család vette föl új névként XIX. századi névmagyarosításakor.

Dézsai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dézsai* 1522, *Dézsai* 22, *Dezsi* 14, *Dezsi* 18, *Dési* 186, *Désy* 13, *Deési*, *Deésy* 24, *Dezy*. Más változatokkal együtt összesen: 1807.

Eredete A latin eredetű és 'óhajtott, kívánt' jelentésű *Desiderius* keresztnév a magyarban egy szótagú rövidüléssel *Dés* ~ *Dézs* alakú lett, s igen gyakori egyénnévvé vált az Árpád-korban. Ebből magyaros névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) pusztán személynévként) Belső-Szolnok, Bodrog, Kolozs, Közép-Szolnok, Küküllő, Somogy, Sopron, Veszprém vármegyében településnév alakult. Ezek mindegyikéhez kapcsolódhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé váltak.

Elterjedtsége Békés és Bihar megyében, valamint a Hajdúságban, továbbá Erdélyben a *Dézsai* változat gyakoribb, de a *Dési* családnév majdnem kizárólag csak a Tiszán túl fordul elő.

Dezső

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dezső* 2207, *Dezső* 29, *Deső*, *Dező*, *Deseő* 30, *Deseő*. Más változatokkal együtt összesen: 2279.

Eredete A latin eredetű és 'óhajtott, kívánt' jelentésű *Desiderius* keresztnév a magyarban egy szótagú rövidüléssel *Des* ~ *Dés* ~ *Dezs* ~ *Dézs* alakú lett, majd fölvette az *-ő* kicsinyítő képzőt. Előbb személynévként vált igen gyakorivá már az Árpádok korában, majd apanévi családnév lett 'Dezső' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de Hódmezővásárhely és Szentes környékén gyakoribb.

Névváltoztatás *Deutsch*, *Davidek*, *Duzsák*, *Lueff* nevűek vették föl névmagyarosításakor új családnévül a XIX. században, de még többen kedvelték inkább a *Dezsőfi* összetételes alakot.

Dinnyés

Típusa Foglalkozásra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dinnyés* 1080, *Dinyés* 47, *Dinnyés*. Más változatokkal együtt összesen: 1137.

Eredete Alapszava a szláv eredetű *dinnye* szavunk, amely 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzővel 'dinnyét termelő, dinnyével kereskedő' foglalkozás jelölője lett. Mint minden foglalkozásnévből, ebből is viszonylag gyakori családnév alakult.

Néhány esetben elképzelhető, hogy belső tulajdonság: 'dinnyét kedvelő', 'gyakran dinnyét evő' is motiválhatta a családnévvé válást.

Kialakulhatott a családnév a Fejér vármegyei *Dinnyés* településnévből is minden képző nélkül vagy az *-i* képző későbbi lekopásával, s akkor jelentése 'Dinnyés faluba vagy faluból való'.

Elterjedtsége Az Alföld déli részén, Csongrád és Csanád megyében gyakoribb. Ma is jelentős dinnyetermelő települések vannak itt, ami arra utal, hogy a családnév kialakulásában inkább a foglalkozásnév játszott nagyobb szerepet.

Diós

Típusa Foglalkozásra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Diós* 911, *Dios* 19, *Divós* 79, *Divos* 17, *Dívós*. Más változatokkal együtt összesen: 1028.

Eredete Alapszava az ótörök eredetű *dió* gyümölcsnevünk. Ennek 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű -s képzős alakja 'diót termelő, szedegető, dióval kereskedő' foglalkozásnévvé vagy 'diót kedvelő' jelentésű, belső tulajdonságra utaló családnévvé vált.

Ugyanakkor Alsó-Fehér, Borsod, Csanád, Kolozs, Közép-Szolnok, Pozsony, Somogy, Szabolcs, Szerém, Szilágy, Tolna, Valkó, Zala vármegyében sok *Diós* nevű településünk volt, amelyeknek bármelyikéből eredetre, származási helyre utaló családnév válhatott minden végződés nélkül vagy az -i képző lekopásával. Jelentése ebben az esetben 'Diós nevű településről/településre való'. A -v-t tartalmazó (*Divós*-féle változatok) a *Diós* formákból úgy jöttek létre, hogy a nyelvjárások némelyike ezzel a -v- hanggal szüntette meg a -io- magánhangzó-találkozást (hiátust).

Ezt a mai köznyelv -j- hanggal oldja föl, de nem írjuk, csak ejtjük a *Dijós* változatokat.

Elterjedtsége Az Alföld délkeleti részén, Csongrád, Csanád, Békés megyében és különösen Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Névmagyarosításra csak a *Diósi* ~ *Diósy* nevet használták föl a XIX. században.

Diószegi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Diószegi* 1703, *Diószegy*, *Diószeghi* 23, *Diószeghy* 150, *Dioszegi* 43, *Dioszeghi*, *Dioszeghy*. Más változatokkal együtt összesen: 1938.

Eredete Összetevőiből, az ótörök eredetű *dió* és az ősi ugor eredetű 'szöglet, zug' jelentésű *szeg* szavainkból 'dióban bővelkedő völgy, erdőréz' jelentésű helynévként Bihar vármegyében településnév lett. Ez a helységnév 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel ellátva eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, Bihar, Szatmár megyében, Debrecen környékén és Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Névmagyarosításra csak egy *Fuchs* nevű család vette igénybe a XIX. században.

Dobai

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dobai* 1656, *Dobay* 183, *Doboi*, *Dobaj*; *Dubai* 103, *Dubay* 47, *Dubaj*. Más változatokkal együtt összesen: 2000.

Eredete Alapszava az 'ütős hangszer' jelentésű *dob* közszavunk, mely mindenképpen ősi magyar eredetű, jóllehet az vitatott, hogy hangutánzás vagy a *dombból* szóhasadás eredményeként jött létre. Ettől függetlenül szimbólumként, mint 'dob készítője, használója' személynévvé válhatott, s különböző kicsinyítő képzőkkel (így az -a képzővel is) igen elterjedt az Árpád-korban. Ehhez járulhatott az -i birtokjel, s apai családnévvé vált 'Dobáé, Doba' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Doba helységnévünk volt Bács, Heves, Közép-Szolnok, Veszprém vármegyében. Ezeknek a településeknek a neve is vitatott. Alakulhatott magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) a fönti *Doba* személynévből, de keletkezhetett a szláv 'tölgyfa' jelentésű *dub* szóból is. Bárhogyan is jött létre a településnév, hozzá járult az 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. A *Duba* csak változata a *Doba* településnévnek, így a *Dubaj* családnév is csak ejtés-, illetve írásváltozata a *Dobai* névnek.

Elterjedtsége A Dunán túl és Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, *Dollencz*, *Dobrovolszky*, *Blabolik*, *Neumann*, *Velner* nevűek választották névmagyarosításukkor a XIX. században új családnévül.

Dobi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dobi* 2906, *Doby* 16, *Dóbi*; *Dubi* 122, *Duby*. Más változatokkal együtt összesen: 2818.

Eredete Több magyarázata is van *Dob* településnevünknek. Egyik a szláv *dub* 'tölgyfa' szóból való eredeztetés, a másik pedig a magyar *Dob* személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélküli névátvitellel) történő helynévadás. (A régiségben gyakori *Dob* ~ *Doba* ~ *Dobó* személynévünk az ősmagyar

eredetű, 'ütős hangszer' jelentésű *dob* közszóból való, s szimbóluma a 'dob készítője, dob használója' kifejezéseknek.) A helységnév előfordult Csanád, Heves, Somogy, Szabolcs, Szatmár, Ugocsa vármegyében, s bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

Ugyanakkor növelhette az ide tartozó nevek számát a *Dobai* nevek *-ai-* magánhangzó-találkozásának (hiátusának) megszüntetése az *-a-* kiesésével.

A településnevek között a *Dub* csak mint a *Dob* változata fordult elő Szabolcs és Szatmár vármegyében, tehát a *Dubi* családnévek is alakváltozatai a *Dobi* névnek.

Elterjedtsége Az Alföldön, különösen a Hajdúságban gyakoribb.

Dobó

Típusa Apanévi eredetű vagy foglalkozásra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dobó* 2480, *Dobo* 42, *Dóbó*. Más változatokkal együtt összesen: 2546.

Eredete Alapszava az ősi magyar eredetű, 'ütős hangszer' jelentésű *dob* közszavunk, mely vagy hangutánzás, vagy a *domb*ból szóhasadás eredményeként jött létre. Ettől függetlenül szimbólumként, mint 'dob készítője, használója' személynévvé vált, s különböző kicsinyítő képzőkkel (így az *-ó* képzővel is) igen elterjedt az Árpád-korban. Az egyéni névből is lehetett családnév apanévként, akkor jelentése 'Dobó nevű személy fia, leszármazottja', de önállóan is kialakulhatott a közszóból a *Dobó* családnév 'doboló', 'dobos' foglalkozásnévi jelentéssel.

Ugyanakkor finnugor eredetű és 'hajít' jelentésű *dob* igénk folyamatos melléknévi igenévi alakja (*dobó*) is főnevesülhetett. A középkori harcászatban nagy szerepük volt a dárdát, lándzsát hajító, *dobó* katonáknak. Így foglalkozási személynévvé és családnévvé is válhatott.

A személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) keletkezett településnév Abaúj, Sáros, Udvarhely, Torna vármegyében, s az is családnévvé válhatott hasonlóképp minden végződés nélkül 'onnan/oda való' jelentéssel.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, különösen Csongrád, Borsod és Szabolcs megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Nagyon sokan választották magyarosítás céljából új családnévül a XIX. században, aminek nyilván történeti oka Dobó István egri várvédése, s hogy ezt a nevet nem védték le hivatalosan. A névváltoztatók eredeti nevei közül leggyakoribb a *Deutsch*, de volt *Dobler*, *Dobrov*, *Dobránszky*, *Donron*, *Duschnitz*, *Dzsbanck* is.

Dobos

Típusa Foglalkozásra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dobos* 10 115, *Dobosch*, *Dobosh*, *Doboss*. Más változatokkal együtt összesen: 10 157.

Eredete Alapszava az ősi magyar eredetű, 'ütős hangszer' jelentésű *dob* közszavunk, mely vagy hangutánzás, vagy a *domb*ból szóhasadás eredményeként jött létre. Ettől függetlenül megkaphatta a 'valamivel foglalkozó, valamivel bíró' jelentésű *-s* képzőt, s mint 'dob készítője, használója' személynévvé vált. Az egyéni névből is lehetett családnévek, jelentésük akkor 'Dobos nevű személy fia, leszármazottja', de ragadványnévből is családnévvé válhatott. A közszóból azonban közvetlenül is kialakulhattak családnévek az egyéni nevek módjára, tehát a többnyire foglalkozási *-s* képzővel, s akkor jelentésük 'dobot készítő, dobon játszó'.

Ugyanakkor a *Dobos* egyéni névből, mint a település birtokosának nevéből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül), valamint a *dobos* foglalkozásnévből is alakultak helynevek (mert királyi zenészek, katonai zenekar *dobosai* laktak ott, vagy tulajdonul kapták) Baranya, Bereg, Fejér, Pozsega, Szatmár, Zala vármegyében. Ezeknek bármelyike minden végződés nélkül 'onnan/oda való' jelentésű, eredetre, származási helyre utaló családnévvé lehetett.

Elterjedtsége A keleti nyelvterületen gyakoribb.

Névváltoztatás Jó néhányan, *Deutsch*, *Danczinger*, *Drabiszák*, *Löwy*, *Schwartz*, *Viczán* nevűek magyarosítási céllal vették föl a XIX. században.

Dóczi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dóczi* 2083, *Dóczy* 290, *Doczi* 44, *Doczy* 10; *Dóci* 11, *Doci*; *Dóti*, *Dotzi*. Más változatokkal együtt összesen: 2469.

Eredete A helységnév alapjának tekinthető görög Δοσίθεος [*Doszitheosz*] személynév jelentése 'adomány + Isten', vagyis (az elnevezett gyermek) 'Isten adománya'. Ez a keresztény világ több nyelvén is keresztnévvé vált, s néhány egy szótagos rövidülésére (*Dosz-*) a magyarban is van példa. A szó végi *-sz* *c*-vé válása (affrikálódása) szabályos (pl. *orsza* > *orca* > *arc*, *kosztká* > *kocka*), s az így létrejött *Doc* személynév településnévvé válhatott. Más vélemény szerint az ószláv *dolc 'völgyecske' átvétele a magyar helységnév. Az *-ó-* megnyúlása az *-l-* kiesése miatt következett be. Van olyan nézet is, amely a *Domokos* keresztnév egy szótagú (*Do-*) rövidülését és *-c* kicsinyítő képzőt keres a névalakban. (Ez azonban nem tartható valószínűnek, mivel a *-c* képző ily korai időszakban nem fordult elő.)
A családnév mindenképp a Csongrád vagy Temes vármegyei *Dóc* településnévnek 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzős alakja, s jelentése 'Dóc nevű településre/településről való'.

Elterjedtsége A magyar nyelvterület keleti felében, különösen Erdélyben gyakori.

Névváltoztatás Több *Dux* és néhány *Dóczl* és *Tocsek* nevű család erre magyarosított a XIX. században.

Dóka

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dóka* 1177, *Doka* 133. Más változatokkal együtt összesen: 1310.

Eredete Alapszava a latin 'úr' jelentésű *dominus* szóból származó *Dominicus* 'az Úr, az Úrhoz tartozó' jelentésű keresztnév. Ez a magyarban *Domonkos* ~ *Domokos* alakban vált gyakorivá, de egy szótagú rövidülése (*Do-*) is elterjedt különböző, így *-ka* kicsinyítő képzővel is.

Néhány esetben lehetett a latin 'megajándékozott' jelentésű *Donatus* keresztnévnek hasonlóan egy szótagra rövidült (*Do-*) alakja is az egyéni név alapja. A *Do-* rövidüléshez járult a *-ka* kicsinyítő képző, s a *Dóka* becéző (hypocoristicus) névből apai családnév lett. Jelentése 'Dóka nevű személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen a Jászságban gyakoribb, Erdélyben ritkább.

Dombi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dombi* 1757, *Domby* 95, *Dombai* 1112, *Dombay* 108, *Dombói*, *Domboy*. Más változatokkal együtt összesen: 3082.

Eredete Alapszava az ősi ugor eredetű *domb* szavunk, mely településnévvé vált *Domb* ~ *Dombó* alakban Arad, Keve, Kolozs, Küküllő, Somogy, Szatmár, Szerém, Tolna, Valkó, Zala vármegyében. Mindezekből, de bármely település *dombjából* az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév alakulhatott. A *Dombó* alak létrejöhetett *-ó* kicsinyítő képzővel.

Más vélemény szerint a településnév lehet a szláv *dqbov [*dombov*] 'tölgyes' jelentésű helynév átvétele is. Az *-ai-* magánhangzó-találkozás (hiátus) megszüntetésére az *-a-* sokszor kiesett.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de a Dunán túl valamivel gyakoribb.

Névváltoztatás Magyarosításra csak a *Dombai* alakot használta több *Kleinberger* s néhány *Duben*, *Dvorstyák* és *Krivarics* nevű család a XIX. században.

Domján

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Domján* 3114, *Domján* 79, *Domian*, *Domiján*, *Domjan*, *Domjány*, *Domgyán*; *Damján* 33, *Damjan*, *Damián* 13, *Damian* 14; *Domán* 696, *Domány* 331, *Doman* 75, *Dómán*, *Domann*; *Demján* 340, *Demjan* 14, *Demián* 47, *Demian* 17, *Demán*, *Deman*, *Demjén* 1310, *Demjen*, *Demin*, *Demén* 10, *Demen* 12, *Demény* 1270, *Demeny*, *Demenj*, *Dimény* 146, *Dimeny*, *Dimén* 35; *Dömény* 474, *Dömén*, *Dömjén* 24. Más változatokkal együtt összesen: 8103.

Eredete Előzménye, a görög δαμάζω [*damadzó*] 'szelídíteni' vagy a δημοῦχος [*dēmoũkhosz*] 'nép védője' szóból eredő Δαμιανός [*Damiānosz*] keresztnév a latinon keresztül (*Kozma* nevű szenttel együtt) igen népszerűvé vált a keresztény világban, így a Történelmi Magyarországon is. Nagyon sok változata a különböző hangtani változások következtében alakult ki: hangrendi átcsapás (*Demjén*), az *-ia-* kettőshangzó egyszerűsítése (monoftongizálás), az *ĕ* > *ő* változása (labializáció), az *-n* > *-ny* hátrébb képzése (palatalizáció). A keresztnévből apai családnév alakult. Jelentése 'Domján ~ Demjén ~ Dimény ~ Dömény stb. nevű személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége A *Domján* a Dunán túl, különösen Zala megyében, a *Demjén* a nyelvterület keleti, északkeleti felében gyakoribb.

Névváltoztatás A sok névváltozat közül csak a *Demjén* és *Dömény* alakot használta föl névmagyarosításra több *Deutsch*, néhány *Schwartz* és *Susla* nevű a XIX. században.

Domokos

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Domokos* 4111, *Domonkos* 2594; *Damokos* 14, *Damukos*. Más változatokkal együtt összesen: 6730.

Eredete Előzménye, a latin 'úr' jelentésű *dominus* szóból származó *Dominicus* 'az Úré, az Úrhoz tartozó' jelentésű keresztnév a magyarban *Domonkos* ~ *Domokos* alakban vált gyakorivá. Mint minden keresztnévből, ebből is sok apai családnév keletkezett minden változtatás nélkül 'Domokos ~ Domonkos' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A Dunától keletre többször előfordul. A *Domonkos* Szeged környékén, a *Domokos* Erdélyben, főleg Mezőségen gyakoribb.

Névváltoztatás Magyarosításra csak a *Domokos* nevet használta föl egy *Dragán* és egy *Steiner* nevű család a XIX. században.

Dóra

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dóra* 1419, *Dora* 398. Más változatokkal együtt összesen: 1839.

Eredete Árpád-kori személyneveink között előfordul néhány *Dorman* ~ *Turman*, amelyeknek a német *Tormann* ~ *Dormann* 'toronyőr' jelentésű név volt az előzménye (*Dormeier* ~ *Thormeyer* családnévek ma is vannak Németországban, Magyarországon pedig sok, közel 700 a *Dormán* ~ *Dormány* családnév).

Több azonban a magyar középkori nevek között a szláv eredetű *Doroszló*, amely az ószláv *Držislav* ~ *Druszlav* 'társ, barát' + 'dicsőség' jelentésű összetételből ered. Bármelyik névnek a magyarban az egy szótagú rövidülése (*Dor-*) fölvette az *-a* kicsinyítő képzőt vagy birtokjelet, s az első esetben 'Dora' fia, leszármazotta', a második esetben pedig 'Doré, Dor' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel apai családnév lett.

Női névként nehezebben lehet elfogadni, mert csak 1340 után vannak adatok a teljes névre (*Dorothea*), a becéző *Dora* alakra pedig 1400-ig egyáltalán nem találhatók. Női nevekből egyébként is nagyon ritkán lettek magyar családnévek.

Elterjedtsége A nyelvterület nyugati felében, a Tiszától nyugatra gyakoribb.

Dorogi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dorogi* 1774, *Doroghi*, *Doroghy* 12. Más változatokkal együtt összesen: 1810.

Eredete Alapszava, a szláv *drug 'társ, barát' jelentésű szó a magyarban személynévvé vált (vagy már személynévként vettük át). Itt föloldódott a név eleji (*Dr-*) mássalhangzó-torlódás a közbeiktatott ejtéskönnyítő *-o-* hanggal, s *-u-* magánhangzója nyíltabb lett (*-u-* > *-o-*). Magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett belőle Bihar, Fejér, Heves, Komárom, Somogy, Sopron, Szabolcs, Tolna, Vas vármegyében. Bármelyikből lehetett eredetre, származási helyre utaló családnév 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel. A *Dorog* egyénnév is megkaphatta az *-i* birtokjelet, s akkor jelentése 'Dorogé, Dorog' nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunántúl északi részén és a Dunától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Drong*, *Dreilich* és *Feigenbaum* nevű család erre a névre magyarosított a XIX. században.

Dósa

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dósa* 2914, *Dosa* 32, *Dózsa* 1903, *Dozsa* 33. Más változatokkal együtt összesen: 4958.

Eredete Alapszava, a latin 'úr' jelentésű *dominus* szóból származó *Dominicus* 'az Úré, az Úrhoz tartozó' jelentésű keresztnév a magyarban *Domonkos* ~ *Domokos* alakban vált gyakorivá. Egy szótagú rövidülése (*Do-*) elterjedt

különböző, így -s + -a kicsinyítő képzővel (*Dosa*) is. Az -s- a középkori magyarban két magánhangzó közötti (intervokális) helyzetben általában -zs- vé vált, s a hangsúly hatására megnyúlt az első szótag magánhangzója. Így alakult ki a *Dózsa* alak.

Néhány esetben lehetett a latin 'megajándékozott' jelentésű *Donatus* névnek is hasonló változásokon átment alakja. Mindkét keresztnévből létrejött *Dósa* ~ *Dózsa* becenév (hypocoristicon), és apai családnévvé vált 'Dósa ~ *Dózsa* nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Mivel azonban a *Domokos* sokkal gyakoribb volt, mint a *Donát*, a családnevek nagy része abból alakulhatott.

Elterjedtsége A nyelvterület közepe táján, a Jászságban, Heves és Borsod megyében mindkét változat meglehetősen gyakori, de Erdélyben, különösen Marosszékből csak a *Dózsa* névalak használatos.

Névváltoztatás A *Dósa* változatra csak egy-egy *Deutsch*, *Fleischer* és *Wilhelm*, a *Dózsa* alakra viszont nagyon sokan, elsősorban *Deutsch*, *Teutsch* nevűek, de rajtuk kívül több *Diamans*, *Dosch*, *Dögler*, *Dusa* nevű magyarosított a XIX. században. Egy *Boros* nevű pedig ismeretlen okból vette föl ugyanakkor a *Dózsa* nevet.

Dudás

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Dudás* 11 864, *Dudas* 24, *Dúdás*. Más változatokkal együtt összesen: 12 047.

Eredete Alapszava a szláv (vagy esetleg magyar hangutánzó) eredetű, 'fűvös hangszer' jelentésű *duda* szavunk. A 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű -s képzős alakja 'dudát készítő, dudán játszó' jelentéssel gyakori foglalkozási családnév lett. Mindkét foglalkozásra nagy szükség volt a középkori katonai életben, mert a hadseregeket sok dobos, sípos és *dudás* kísérte.

Elterjedtsége A Dunától keletre, északkeletre gyakoribb, Erdélyben ritkább.

Duka

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Duka* 1135, *Duga* 67. Más változatokkal együtt összesen: 1205.

Eredete Alapszava, a szláv 'barátság + dicsőség' jelentésű *Držislav* ~ *Druslav* keresztnév viszonylag gyakori volt az Árpádok és Anjouk korában. A magyar nyelv föloldotta a név elején a (Dr-) mássalhangzó-torlódást -u- bontóhanggal, s a név végi (-av) -v-je magánhangzóvá vált (vokalizálódott). Az így keletkezett -au kettőshangzóból (diftongusból) hosszú -ó jött létre. A személynév hangzása pedig *Duruszló* (később *Doroszló*) lett. A *Duruszló* egy szótagos rövidülése (*Du-*) fölvette a -ka kicsinyítő képzőt, s az így kialakult *Duka* becenévből (hypocoristikonból) családnév is lett 'Duka nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. A két magánhangzó közötti (intervokális) -k- több nyelvjárásban zöngésülhetett -g-vé, s így jött létre a *Duga* forma.

Elterjedtsége Felvidéken és Erdélyben gyakoribb.

Dunai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Dunai* 1593, *Dunay* 95, *Dunaj*. Más változatokkal együtt összesen: 1793.

Eredete Alapszavából, a végső soron iráni (sziginna) eredetű 'víz', illetve 'folyó' jelentésű *danu ~ *don* szóból alakult sok nagy folyó neve Európában, így a *Duna* is. Hozzánk szláv közvetítéssel jutott *Dunaj* formában, s a név végén álló -j összeolvadt az előtte álló magánhangzóval, hosszú -á jött létre, amely végül -a-ra rövidült. Így alakult ki *Duna* víznevünk. A mellette, körülötte lakók 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel ellátva eredetre, származási helyre utaló családnévvül kapták meg a *Dunai* nevet.

Elterjedtsége Budapesttől délre, Tolna, Baranya, Csongrád megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Névmagyarosítás révén is szaporodott a használata, jóllehet korábban, a XIX. században csak egy *Krautschneider* család vette föl.

E, É

Ecker

Típusa Apanévi eredetű, német családnév.

Változatai *Ecker* 535, *Eckert* 341, *Ekker* 291, *Ekkert* 58; *Eckhardt* 131, *Eckhárdt*, *Eckhart* 11, *Eckhard*, *Eckardt*, *Eckart*, *Eckard*; *Echardt*, *Echárt*; *Eichardt* 129, *Eichárdt*. Más változatokkal együtt összesen: 1513.

Eredete A német *Eckert* családnév az *Eckhardt* keresztnévből alakult. Eredete az ógermán *Agihard, jelentése pedig 'kard, kardhegy + kemény, bátor'. A magyarba átkerülve a név végi mássalhangzó-torlódás vagy a -d-, vagy a -t elhagyásával egyszerűsödött, a név belseji -ckh- pedig különböző formákban került lejegyzésre. A változások köztes alakjai megmaradtak az egyes családnevekben.

Elterjedtsége Az *Ecker* a nyugati nyelvterületen, főleg Szombathely környékén, az *Eckert* pedig Tolna és Baranya megyében gyakoribb.

Ecsedi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ecsedi* 1145, *Ecsedy* 73, *Etsedy*, *Ecsédi* 231, *Ecsédy*, *Ecsödi*, *Ecsődi* 39; *Öcsödi* 26, *Öcsödy* 17. Más változatokkal együtt összesen: 1562.

Eredete Alapszava, az ősi finnugor eredetű *ëcs* ~ *öcs* szavunk (régőbbi alakja az *ëcs*) eredetileg 'minden fiatalabb testvér' jelentésű volt, később szűkült 'fiatalabb fiútestvér, fiúrokon' jelentésűre. Alapalakja is, -d kicsinyítő képzős változata is gyakori személynévvé vált, amiből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül pusztá személynévként) településnév lett. Az *Ecsed* Nógrád és Szatmár, az *Öcsöd* pedig Heves (ma Szolnok) vármegyében fordult elő. Ezek bármelyikéhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, és így eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége Az *Ecsedi* a nyelvterület északkeleti, keleti részén, az *Öcsödi* az Alföld északnyugati felén gyakoribb.

Névváltoztatás Névmagyarosításra csak az *Ecsedi* alakot használta föl néhány *Ernst*, *Ehrlich* és *Müller* nevű család a XIX. század folyamán.

Egri

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Egri* 3473, *Egry* 180. Más változatokkal együtt összesen: 3681.

Eredete Alapszavából, az ismeretlen eredetű *éger* (korábban *eger*) 'égerfa' jelentésű szavunkból (a mellette álló fákra, erdőre való utalással) gyakori *Egeres* ~ *Eger* víznév vált, az utóbbiból pedig a partján épült település neve lett Heves, Hunyad, Kolozs, Közép-Szolnok, Somogy, Torda, Veszprém, Zala vármegyében. Mindegyikhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, ami után eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott. Az *Egeri* > *Egri* változás a kétnyíltszótagos tendencia szerint történt, vagyis a második nyílt szótag magánhangzója kiesett.

Elterjedtsége A családnevek túlnyomó többsége a Heves megyei *Eger* város nevéből való, ezért is gyakoribb a név a nyelvterület keleti felén, Szolnok, Békés, Bihar megyében és a Hajdúságban.

Névváltoztatás A városnévre utal a sok névmagyarosítás is az *Ebensfeld*, *Egermann*, *Egreder*, *Eichenbaum*, *Eichmayer*, *Engel*, *Epstein* névről a XIX. században.

Egyed

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Egyed* 3510, *Egyöd*, *Egyőd*, *Együd* 695, *Egyűd* 17; *Enyed* 10. Más változatokkal együtt összesen: 4254.

Eredete A név gyökere a 'hullám' jelentésű görög *αἴγες* [*aigesz*] szó, amelynek melléknévi alakja *Αἰγαῖον* [*Aigajon*] 'Égei-tenger melléki' jelentésben vált személynévvé. A latinba kerülve *Aegidius* lett, s a középkorban igen kedvelt keresztnévvé vált az egész keresztény Európában, így Magyarországon is. A magyar nyelv a latin *-us* végződést elhagyta, a *-gi-* hangkapcsolatot pedig olasz mintára előbb *-dzs-*-nek, majd *-gy-*-nek, vagy esetleg *-ny-*-nek ejtette. Az *-i-* > *-ü-*, valamint az *-ë-* > *-ö-* változás (labializáció) szabályos volt egyes nyelvjárásokban. Keresztnévből vált családnévvé 'Egyed nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A Dunántúl északi, északnyugati részén, majd a Balaton–Szolnok–Debrecen vonaltól északra gyakoribb az *Egyed*. Erdélyben mindegyik névalak többször fordul elő, az *Enyed* ott gyakoribb.

Névváltoztatás Csak az *Egyedi* alakra magyarosított több *Stern* a XIX. században.

Eke

Típusa Foglalkozásra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változata *Eke* 984. Más változatokkal együtt összesen: 1039.

Eredete Többféle előzmény lehetséges. Az *eke* földművelési eszköz neve ótörök eredetű jövevényszó a magyarban. Mint a foglalkozás szimbóluma: *ekékészítő*, vagy a birtoklás kifejezője: *ekével rendelkező*, könnyen családnévvé vált.

Ugyanakkor valamely *Eck-* kezdetű germán és a középkori Magyarországon gyakori keresztnév (*Eckhardt* 'kard, kardhegy + kemény, bátor', *Eckbert* 'kard, kardhegy + fényes') egy szótagra rövidült (*Ek-*) alakja is személynévvé lett. Ennek pedig *-e* kicsinyítő képzős vagy birtokjeles formája is többször előfordult az Árpádok és Anjouk korában. Az így kialakult *Ecke*, *Eckhe* névre is vannak följegyzések. Ezekből pedig, mint minden egyéni névből, apai családnevek lettek. Jelentésük 'Ek vagy Eke nevű személy fia, leszármazotta'.

Kettős nevei Az *Eke-Rigó* (17) családnévben többször előfordul.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de északon, Borsod megyében kissé gyakoribb.

Elek

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változata *Elek* 5771. Más változatokkal együtt összesen: 5792.

Eredete Előzménye, a görög eredetű, 'segítő, védelmező' jelentésű 'Αλεξιος [*Aleksziosz*] keresztnév a latin *Alexius* alakban került be a keresztény, majd a magyar névkincsbe. Itt elmaradt a latin *-ius* végződés, s a magánhangzó-harmónia megteremtése céljából első magánhangzója megváltozott (*A-* > *E-*). Az Árpád-korban népszerű egyéni, majd abból apai családnévvé vált 'Elek nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A Dunától keletre, Szolnok megyében és a Hajdúságban gyakoribb, a Dunán túl ritkább.

Névváltoztatás Igen sokan, több *Engel*, de néhány *Ehrenfeld*, *Ehrlich*, *Blumenfeld*, *Bablicsek* és *Olexa* nevű is fölvette magyarosítási céllal a XIX. században.

Elekes

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változata *Elekes* 1844. Más változatokkal együtt összesen: 1872.

Eredete Alapszava, a görög eredetű, 'segítő, védelmező' jelentésű 'Αλεξιος [*Aleksziosz*] keresztnév a latin *Alexius* alakban került be a keresztény világ, majd a magyarság névkincsébe. Itt elmaradt a latin *-ius* végződés, s a magánhangzó-harmónia céljából első magánhangzója megváltozott (*A-* > *E-*). Az így kialakult *Elek* forma *-s* kicsinyítő képzőt kapott, s igen népszerűvé vált az Árpád-korban. Az egyéni névből apanévi családnév lett, s jelentése 'Elekes nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunántúl északkeleti részén, továbbá délen, Baranya, Csongrád, Békés megyében gyakoribb. Erdélyben különösen elterjedt.

Éles

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Éles* 1987, *Éless*. Más változatokkal együtt összesen: 1998.

Eredete Alapszava lehetett a valószínűleg ősi, ugor kori *él* főnevünk, amely eredetileg 'valaminek a hegye, csúcsa', majd 'vékony, elvékonyított széle' jelentésű volt. Talán ebből is lehetett 'valamivel ellátott', 'valamit birtokló' jelentésű -s képzővel átvitt tulajdonságra utaló 'eszes vagy támadó, durva' jelentéssel személynév, abból pedig apai családnév 'Éles nevű személy fia, leszármazotta' jelentésben.

Az Árpád-korban való gyakori előfordulása, de különösen az *El, Ela, Eld, Ele* akkori megjelenése sokkal inkább arra utal, hogy valamely *El-* kezdetű keresztnév két szótagú rövidüléséből jött létre a családnév. Ez lehetett a görög eredetű 'Αλεξιος [*Aleksziosz*] 'segítő, védelmező' jelentésű *Elek*, vagy a bibliai héber eredetű, *whyla* [*Eh lee yah*] 'hoo (Éljáhu)] 'Jahve az én Istenem' jelentésű *Éliás*, vagy az ugyancsak bibliai héber *rz[la* [*Ehl ah zähr* (Élázár)] 'Isten az én segítségem' jelentésű *Éliázár*, esetleg a még gyakoribb [*'yla* [*Eh lee sháh* (Élisá)] 'Isten az én megváltóm' jelentésű *Elizéus* név. A rövidült *Eli ~ Ele* alakból -s kicsinyítő képzővel lett magyar egyéni név. A gyakori egyéni nevekből pedig sok apai családnév keletkezett. Jelentése ugyancsak 'Éles nevű személy fia, leszármazotta'. Az első magánhangzó részben a hangsúly hatására, részben pedig az *éles* közszó analógiájára nyúlt meg.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, főként *Scharf*, de *Elischer*, *Éliás* és *Schneidt* nevűek is választották névmagyarosítás, illetve asszimiláció céljából új családnévnek a XIX. században.

Éliás

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Éliás* 1379, *Elias* 13, *Élias*, *Eliás*; *Iliás* 187, *Ilias*. Más változatokkal együtt összesen: 1590.

Eredete Előzménye, a bibliai héber eredetű *whyla* [*Éh lee yah*] 'hoo (Éljáhu)] jelentése 'az Úr az én Istenem', s ez a görögbe 'Ηλίας [*Éliász*] formában került be, s ezt írta át a latin (*Elias*). A magyarban azért maradhatott meg a végződés, mert nem a szabályos -us volt. A középkori hazai latinban a végén -s-sel ejtették. A név elején sok nyelvjárásban az *Ē-* váltakozott az -I-vel, így jött létre az *Iliás* alak, valamint a külön névvé vált *Illés*. Apai családnévvé vált 'Éliás ~ Iliás nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti, északkeleti részén gyakoribb.

Enyedi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Enyedi* 1425, *Enyedy* 43, *Enyédi*; *Egyedi* 230, *Egyedy*. Más változatokkal együtt összesen: 1715.

Eredete A név gyökere a 'hullám' jelentésű görög *αἶγες* [*aigesz*] szó, amelynek melléknévi alakja *Αἰγαῖον* [*Aigajon*] 'Égei-tenger melléki' jelentésben vált személynévvé. A latinba kerülve *Aegidius* lett, s a középkorban igen kedvelt keresztnévvé vált az egész keresztény Európában, így Magyarországon is. A magyar nyelv a latin -us végződést elhagyta, a -gi- hangkapcsolatot pedig olasz mintára előbb -dzs-nek, majd -gy-nek vagy -ny-nek ejtette. Az *Enyed* személynév magyaros névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) Sopron, Tolna, Torna, az *Egyed* pedig Bács, Bihar, Bodrog, Pozsega, Zala vármegyében vált településnévvé. Bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, s gyakori, eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége Az *Enyedi* a nyelvterület keleti felében, főleg Erdélyben, az *Egyedi* az ország közepén, Fejér, Pest, Szolnok megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Névmagyarosítás céljára mindkettőt igénybe vették. *Egyedire* változtatta nevét több *Stern*, *Enyedire* pedig néhány *Engel*, *Eisenstädter*, *Eisler*, *Ehnn*, *Erdensohn* nevű család a XIX. század folyamán.

Eperjesi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Eperjesi* 1148, *Eperjesy* 52, *Eperjessi*, *Eperjessy* 118, *Eprjesi*, *Epresi* 96, *Epresy*, *Epressi*. Más változatokkal együtt összesen: 1427.

Eredete Alapszava az ősi ugor eredetű *eper* szavunk. Ennek eredeti alakja *eperye lehetett, amiből kétnyíltszótagos tendencia szerint a második nyílt szótag magánhangzója kiesett, s így jött létre az *eperye ~ eperje* szóalak. Ez a közbülső forma is, meg a későbbi *eper ~ epre* alak is megkapta a 'valamivel ellátott', 'valamiben bővelkedő' jelentésű -s képzőt, s így vált *Eperjes ~ Epres* helységnévvé Arad, Gömör, Kolozs, Nógrád, Sáros, Szabolcs,

Veszprém, Zaránd vármegyében. Bármelyikhez hozzákapcsolódhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s így eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége Az északi, északkeleti nyelvterületen, Heves, Borsod, Abaúj megyében való gyakoribb előfordulása arra utal, hogy a Gömör vármegyei *Eperjes* városból (ma *Prešov*) való származás volt névadási motivációja a legtöbb ide tartozó családnévnek.

Névváltoztatás A származási hely miatt választották többen, *Opra*, *Kosztelnik*, *Kesztelnik*, *Gerzabek*, *Stofán* nevűek magyarosítási céllal új családnévüknek a XIX. században.

Erdei

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Erdei* 9121, *Erdey* 70. Más változatokkal együtt összesen: 9438.

Eredete Gyökere ősi finnugor *er-* igetövének. A tartós cselekvést jelentő (duratív) *-d* igeképzővel és a folyamatos melléknévi (*-ő*) igenévképzővel ellátva az *eredő* 'megeredő, legyökerező' jelentésű szó származott belőle, amelyből a kétnyíltszótagos tendencia szerint kiesett a második nyílt szótag (*-e-*) magánhangzója. Az így létrejövő *erdő* szó előbb 'fiatal, sarjadó facsoport' jelentésűvé vált, majd az egész fával borított területre vonatkozott. Sok *erdő* mellett épült *Erdő* településnevünk alakult belőle Bács, Baranya, Bodrog, Hunyad, Kolozs, Küküllő, Moson, Somogy, Szatmár, Valkó, Veszprém, Zala, Zaránd, Zemplén vármegyében. Ezek bármelyikéből 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév lett.

Ugyanakkor azok is megkaphatták hasonló motivációval az *Erdei* családnévet, akik nem *Erdő* nevű településen, hanem csak éppen valamelyik *erdő* mellett laktak egy-egy falu szélén.

Kettős nevei Az *Erdei-Nagy* (214) családnévben sokszor előfordul.

Elterjedtsége A Tiszán túl, Bihar megyében, a Hajdúságban, leginkább Erdélyben gyakori.

Névváltoztatás Sokan, *Wald*, *Grünwald*, *Hirschfeld*, *Holczer*, *Podleszny*, *Erdensohn* nevűek választották a XIX. században névmagyarosítás céljára.

Erdélyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Erdélyi* 9511, *Erdéji*, *Erdéli* 30, *Erdély* 146, *Erdeli*, *Erdely*, *Erdelji*, *Erdelyi* 39. Más változatokkal együtt összesen: 9784.

Eredete Alapszava még a Honfoglalás előtt alakult ki. Ez az **Erdeuelu* 'erdő elő, erdő előtti (mai szemlélettel: erdőn túli terület)' jelentésű *Erdély* tájnevünk, mivel Etelközből nézve ez a Kárpátok erdei előtt (vagyis azokon túl) helyezkedett el. Tájnévként vált közismertté. Akik távolabbra költöztek, azok gyakran nem településüknek, hanem annak a tájnak a nevét kapták eredetre, származási helyre utaló családnévvül ('onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel ellátva), amelyet ismertek a névadók. (A távoli kisebb falvak neveit ugyanis nem ismerhették.)

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében sokkal gyakoribb. Erdélyben természetesen sokkal ritkább, hiszen mindenki oda való. A Dunán túl is kevesebbszer fordult elő, mert kevesebben kerültek oly messzire.

Névváltoztatás Rengetegen, több *Grünwald*, *Bunjevacz*, továbbá *Ehrenfeld*, *Ehrenthal*, *Ehrlich*, *Eichenwald*, *Eichner*, *Eisele*, *Eckstein*, *Kohn*, *Schwarcz*, *Weisz*, *Kubacsek*, *Mócz* nevű választotta névmagyarosításkor új családnévnek a XIX. században.

Erdődi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Erdődi* 1080, *Erdődy* 108, *Erdődi* 20, *Erdődy*. Más változatokkal együtt összesen: 1214.

Eredete Alapszava az ősi finnugor *er-* igetövének. A tartós cselekvést jelentő (duratív) *-d* igeképzővel és a folyamatos melléknévi (*-ő*) igenévképzővel ellátva az *eredő* 'megeredő, legyökerező' jelentésű szó származott belőle, amelyből a kétnyíltszótagos tendencia szerint kiesett a második nyílt szótag (*-e-*) magánhangzója. Az így létrejövő *erdő* szó előbb 'fiatal, sarjadó facsoport' jelentésűvé vált, majd az egész fával borított területre vonatkozott. Ez a szó megkapva a 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű *-d* képzőt, 'erdőkkel körülvett, erdőkben bővelkedő' jelentésű helynévvé, tájnévvé, abból pedig helységnévvé vált Baranya, Szabolcs, Szatmár, Valkó, Zala vármegyében. Bármelyik településnév megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, amivel ellátva eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében gyakoribb.

Névváltoztatás Nagyon sokan, több *Wald*, *Grünwald*, *Schwarzwald*, *Walter*, továbbá *Hirsch*, *Krauze*, *Horacsik*, *Marinics* nevű magyarosított erre a névre, megszorítván az *Erdődi* nevek számát. Egy *Ördög* nevű család is fölvette nyilván jelentéstani okból a XIX. században.

Erdős

Típusa Birtokra vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Erdős* 6400, *Erdös* 127, *Erdöss* 14, *Erdöss*; *Erdeös*, *Erdeős*, *Erdes*. Más változatokkal együtt összesen: 6556.

Eredete Alapszava az ősi finnugor *er-* igetövének. A tartós cselekvést jelentő (duratív) *-d* igeképzővel és a folyamatos melléknévi (*-ő*) igenévképzővel ellátva az *eredő* 'megeledő, legyökerező' jelentésű szó származott belőle, amelyből a kétnyíltszótagos tendencia szerint kiesett a második nyílt szótag (*-e-*) magánhangzója. Az így létrejövő *erdő* szó előbb 'fiatal, sarjadó facsoport' jelentésűvé vált, majd az egész fával borított területre vonatkozott. Ez a szó vagy a 'valamivel ellátott, valaminek birtokosa', vagy a foglalkozásnévi 'erdész, erdőben dolgozó' jelentésű *-s* képzővel alakjában lett családnévvé, aminek jelentése tehát vagy 'erdő tulajdonosa, birtokosa', vagy pedig 'erdész, erdő gondozója, fölügyelője'.

Elterjedtsége Erdélyben és az Alföldön gyakoribb. Északkeleten inkább az *Ardó* (90) hasonló 'erdőővő' jelentésű családnév terjedt el.

Névváltoztatás Igen sokan, különösen az *Ehrlich*, *Wald*, *Waldmann*, *Grünwald*, de *Ehrenthal*, *Ellenbogen*, *Eisler*, *Einwiller*, *Eisenstädter*, *Engl*, *Engel*, *Erlesbeck*. nevűek választották névmagyarosítási célból új névül a XIX. században.

Erdősi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Erdősi* 1722, *Erdősy* 35, *Erdősy*, *Erdőssi*, *Erdőssy*, *Erdőssy* 26. Más változatokkal együtt összesen: 1793.

Eredete Alapszava az ősi finnugor *er-* igetövének. A tartós cselekvést jelentő (duratív) *-d* igeképzővel és a folyamatos melléknévi (*-ő*) igenévképzővel ellátva az *eredő* 'megeledő, legyökerező' jelentésű szó származott belőle, amelyből a kétnyíltszótagos tendencia szerint kiesett a második nyílt szótag (*-e-*) magánhangzója. Az így létrejövő *erdő* szó előbb 'fiatal, sarjadó facsoport' jelentésűvé vált, majd az egész fával borított területre vonatkozott. Így kialakult *erdő* szavunk 'valamivel ellátott' jelentésű *-s* képzős alakja 'erdőben bővelkedő' értelmű településnévvé vált Külső-Szolnok, Somogy, Temes, Zala, Zaránd vármegyében. Ezek bármelyikéhez kapcsolódhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s így eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Meglepően sokan, különösen *Waldherr*, *Valther*, továbbá *Ehrenwald*, *Grünwald*, *Grünválszky*, *Holczbauer*, *Saumwald*, *Horacsek* nevűek választották új családnévül névmagyarosításukkor a XIX. században.

Erős

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Erős* 4137, *Erös* 109, *Eröss* 701, *Eröss* 43, *Errös*. Más változatokkal együtt összesen: 5001.

Eredete Alapszava, az ótörök eredetű *erő* szavunk 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű *-s* melléknévképzős alakja predesztinációs, vagyis kívánságnévként (legyen *erős* az újszülött) gyakori egyéni név lett. Később ebből apai családnév válhatott 'Erős' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Természetesen külső tulajdonság alapján is ragadványnévvé, abból vagy attól függetlenül pedig családnévvé lehetett.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében gyakoribb.

Névváltoztatás Nagyon sokan, különösen *Stark*, *Stärk*, továbbá *Eisenkraut*, *Edelstein*, *Engelsráth* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Érsek

Típusa Tulajdonságra vagy valakihez tartozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Érsek* 1136, *Ersek*, *Érsik* 11, *Érssek*, *Erssek*, *Ésik* 695, *Esik* 13. Más változatokkal együtt összesen: 2001.

Eredete Előzménye, a görög eredetű és 'vezető, fő-' jelentésű *ἄρχικος* [*archikosz*] szó a bolgár *aršik* [*ársik*] alakon keresztül 'papi főméltóság' jelentéssel került a magyarba, és a magánhangzó-harmónia megteremtésével *érsek* alakúvá vált. Családnévvé vagy metaforikusan (úgy él, viselkedik, esetleg öltözködik, mint egy *érsek*), vagy tapadásos névátvitellel vált (az *érsek* jobbágya, *érsek* szolgája volt, *érsek* udvartartásához tartozott). Az -rs- mássalhangzók egymás melletti nehéz kiejtését egyes nyelvjárások az -r- elhagyásával oldották föl.

Elterjedtsége A Dunántúl északnyugati részén, a Tiszán túl pedig Püspökladány környékén az *Érsek*, északkeleten: Zemplén, Szabolcs, Bereg megyében az *Ésik* alak gyakoribb.

Eszenyi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Eszenyi* 1534, *Eszényi* 107, *Eszenyei*. Más változatokkal együtt összesen: 1649.

Eredete Alapszava, ótörök eredetű *ész* szavunk az Árpád-korban személynévvé vált különböző képzőkkel, többek között -n ~ -ny kicsinyítő képzővel is. Az így alakult *Eszeny* személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Bihar, Fejér, Szabolcs vármegyében. Bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' -i képző, amivel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. Ugyanakkor az egyénnév -i birtokjellel is családnévvé válhatott, s a jelentése 'Eszenyé, *Eszeny* nevű személy fia, leszármazotta' lett.

Elterjedtsége Az Alföld keleti, északkeleti felében: Hajdúságban és Szabolcs megyében gyakoribb.

Eszes

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változata *Eszes* 1034. Más változatokkal együtt összesen: 1039.

Eredete Alapszava, ótörök eredetű *ész* szavunk az Árpád-korban személynévvé vált különböző képzőkkel, így a 'valamivel ellátott, valamivel rendelkező, valamiben bővelkedő' jelentésű -s képzővel is. Az egyénnévből minden végződés nélkül is lehetett apai családnév, amelynek jelentése 'Eszes nevű személy fia, leszármazotta'. Létrejöhett a családnév közvetlenül az *ész* közszóból is ugyanazzal az -s képzővel és ugyanazzal a motivációval: belső tulajdonság megnevezésével, kiváló értelmi képességre utalással. Jelentése 'okos, értelmes, bölcs személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunától keletre, a Duna–Tisza közén és a Tisza mentén végig gyakoribb; a Dunán túl csak a Balaton északi végén fordul elő többször.

F

Fábián

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Fábián* 14 119, *Fabián* 28, *Fábian*, *Fábiánn*, *Fabijan*, *Fábiján*, *Fabjan*, *Fabján*, *Fábján* 55. Más változatokkal együtt összesen: 14 358.

Eredete Lehetséges, hogy a latin eredetű név a *faba* 'bab' jelentésű szóból származik. Előbb *Fabius* nemzetségnévvé vált, amelynek jelentése 'babos, babtermelő'. Ebből lett a *Fabianus* egyénnév, jelentése: 'a *Fabius*okhoz tartozó személy, a *Fabius* nemzetség tagja'. Ez vált keresztnévvé. Az Árpádok és Anjouk korában nálunk is nagyon kedvelt volt. A magyarban a latin *-us* végződés elmaradt, az első szótag magánhangzója pedig a hangsúly hatására megnyúlt (*-a* > *-á*). Ebben a formában vált apai családnévvé, jelentése 'Fábián nevű személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége Különösen az Őrségben, Kárpátalján és Erdélyben gyakori.

Kettős nevei A *Fábián-Nagy* (76) családnévben többször előfordul.

Névváltoztatás Néhányan, *Figula*, *Babják*, *Marton*, *Weisz* nevűek a XIX. században erre változtatták korábbi családnévüket.

Falusi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Falusi* 1207, *Falusy* 44, *Falussi*, *Falusy* 51, *Falvassy*, *Falvai* 260, *Falvay* 58, *Falvi* 59, *Falvy*. Más változatokkal együtt összesen: 1739.

Eredete Alapszava, ősi finnugor *falu* szavunk *-v-s* töve eredetileg csak az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt vette föl. Szabályos alakulata a *falvai* volt, ebből a név végi *-ai* magánhangzó-találkozás (hiátus) miatt kiesett az *-a-*, és *falvi* lett. Később a „városi” mintájára az *-s-* járulékhangként (inetimologikus betoldásként) került be a szóba. A családnév kialakulásának motivációja egyrészt *faluból* városba költözés, másrészt azonban számtalan *-falu*, *-falva* összetételű településnevünknek az utótagjából is kialakulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunán túl és a Duna–Tisza közének déli részén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, több *Nixdorfer*, továbbá *Feldman*, *Friedmann*, *Gaunersdorfer*, *Falb*, *Klein* családnévűek magyarosítottak a *Falusi* ~ *Falvai* névre, de túlnyomó többségében a *Faludi* formát választották a XIX. században.

Faragó

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Faragó* 10 662, *Farago* 154, *Faraga* 52, *Faraghó*, *Faragho*. Más változatokkal együtt összesen: 10 994.

Eredete Alapszava ősi uráli gyökerű *farag* szavunk. Ennek folyamatos melléknévi igenévi alakja főnevesült, akár úgy is, hogy elmaradt mellőle a fá-, kő- stb. előtag (a *fáfaragó*, *kőfaragó* foglalkozásokból). Így foglalkozásnévi vagy kedvelt tevékenységre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felén, különösen Erdélyben gyakori.

Névváltoztatás Asszimilációs céllal nagyon sokan magyarosítottak erre a névre a XIX. században, közöttük több *Zimmermann*, néhány *Feigl*, *Feldreich*, *Failhauer*, *Feuer*, *Fischer*, *Flesch*, *Fränkl*, *Frankfurter*, *Fried*, *Friedmann*, *Fuchs*.

Farkas

Típusa Tulajdonságra, foglalkozásra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Farkas* 83 246, *Farcas* 43, *Farkás*, *Farkass* 27, *Farkash*, *Farkasch*. Más változatokkal együtt összesen: 83 681.

Eredete Ahol a *farkas* ragadozó vadállat él, ott minden nyelvben különböző motivációval (metaforikus belső tulajdonság: bátorság, vadság; szimbolikus foglalkozás: vadász, bőrkikészítő, vagy csak öltözet: bunda, sapka stb.) népszerű személynévvé vált. A magyarok körében az állat ősi, igazi neve alighanem tabu (kiejthetetlen) volt, ki is veszett a nyelvből, mivel körülírással (*farkas* állat) beszélhettek csak róla. Kiemelkedően gyakori egyéni név volt az Árpádok és Anjouk korában. Valószínűleg az egyetlen pogány kori egyén név, amely *Wolfgang* szenttel való azonosítása révén túlélte a kereszténységnek a martirológiumi nevekhez ragaszkodó korszakát, s a reformáció után protestáns vidékeken már szabadon használhatták. Régen egyéni névként, s később keresztnévként való gyakori előfordulása miatt egyrészt apanévi családnév lett belőle, de a felsorolt motivációkkal a *farkas* közsözből közvetlenül is alakultak családnevek.

Kettős nevei A *Farkas-Csaman* (93) és a *Farkas-Szabó* (57) családnévben sokszor előfordul.

Elterjedtsége Különösen az Őrségben, Erdélyben, Moldvában volt gyakori.

Névváltoztatás Nagyon sokan fölvtették névmagyarosítás céljából, elsősorban *Volf*, *Wolf*, *Fuchs*, *Lup*, *Luputz* és *Vlk*, továbbá ritkábban *Freiberger*, *Friedmann*, *Braun*, *Grün*, *Kohn*, *Schwarcz*, *Sebján*, *Sivák*, *Turák* nevűek, s egy *Kolompár* nevű család is a XIX. században.

Farsang

Típusa Tulajdonságra, tevékenységre utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Farsang* 1133, *Fasang* 12, *Faschang*, *Fassang*. Más változatokkal együtt összesen: 1155.

Eredete Előzménye, a középfelnémet eredetű *vaschanc* szó **fassang* formában került a magyarba, itt hasonult el az -ss- > -rs-re, s vált a 'nagybőjt előtti időszak' nevévé. Akik ekkor születtek, azok kaphatták meg eleinte személynévül. Később az egyéni névből apanévi családnév lett 'Farsang ~ Fassang' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Kialakulhatott az időszakos tevékenység jelentéséből is, és megkaphatta olyan személy ragadványnévként, abból családnévként, vagy akár közvetlenül is, aki a mulatságok, alakoskodások szervezője, rendezője, résztvevője volt. A *Fasching* (84), *Fasing*, *Fassing* nevek németnek tekintendők, ezért itt nem szerepelnek a felsorolásban és összesítésben.

Elterjedtsége A *Farsang* alak a Dunától nyugatra gyakoribb.

Fazekas

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Fazekas* 17 570, *Fazakas* 673, *Fazakos*, *Fazokas*, *Fazacas*, *Fazekash*, *Fazekes*, *Fazekosh*, *Fazikas*, *Fozekos*, *Fozekosh*. Más változatokkal együtt összesen: 18 415.

Eredete Alapszava, az ősi finnugor *fazék* szavunk a magyar nyelv külön életében nyerte el mai hangalakját, s eredeti jelentése 'agyagból égetett főzőedény' volt. A hozzá járuló -s képző foglalkozásra (vagy tulajdonosra) utal: készítője, árusítója, ritkábban birtokosa volt a megnevezett. A *fazekas* tehát elsősorban cserépedényt formázó, égető, árusító jelentésű volt, s mint minden foglalkozásnév, gyakori családnévvé vált.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen igen elterjedt a *Fazekas* forma, de egyes alakváltozatai különböző tájakra jellemzők. Így a *Fazakas* egész Erdélyben (különösen Borszéken és környékén), valamint az északkeleti nyelvterületen (főként Ugocsában) fordul elő többször. A *Fazokas* az erdélyi Csíkságban gyakori, de megtalálható az Alföldön is, míg a *Fazikas* hangalak a Duna vonalától (és Nógrádtól) keletre egészen Erdélyig jellemző.

Kettős nevei A *Fazekas-Szücs* (62), a *Fazekas-Kovács* (40) és a *Bede-Fazekas* (28) kapcsolatokban többször előfordul.

Névváltoztatás Néhányan, *Ekmayer*, *Hersckó*, *Hrnicsjár*, *Ollár* nevű családok magyarosítási céllal vették föl a XIX. században.

Fehér

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Fehér* 26 710, *Feher* 52, *Fehir*, *Fejér* 1164, *Feyér* 35, *Fejer*, *Feier* 10, *Feyer*, *Feiér*, *Feér*, *Feir* 13, *Feir*. Más változatokkal együtt összesen: 28 111.

Eredete Előzménye, a *fejér* ~ *fehér* melléknevünk valószínűleg ősi finnugor eredetű, és 'az átlagosnál világosabb színű' jelentésű volt. A korábbi -j- hang sok nyelvjárásban kiesett, majd helyére -h- hang került (*fehér*). Az -é- ~ -i- megfelelés szintén nyelvjárási eredetű. Az Árpád-korban (de minden bizonnyal már korábban is) több személynév keletkezett belőle, aminek egyrészt a világosabb bőr, haj, ruhaviselet volt a motivációja, másrészt a *fehér* szín mindenütt a tisztaság jelképe volt, s születéskor predesztinációs (kívánság-) névként, felnőttkorban megtisztelő ragadványnévként, majd külső-belső tulajdonságra utaló családnévként használták.

Elterjedtsége A *Feér* ~ *Feír* és a *Fejér* ~ *Fejír* alakok a Dunán túl, a *Fejér* nevek Erdélyben gyakoribbak, de nem kizárólagosak.

Névváltoztatás Mind a *Fejér*, mind a *Fehér* alakot nagyon sokan, különösen *Veisz*, *Weiss*, *Weiszner*, *Veizer*, *Weissbeck*, *Veiszlovics*, *Vajsza*, *Leitweisz*, *Bielik* és *Albu* nevűek vették föl névmagyarosításul a XIX. században, de akadt közöttük *Friedmann*, *Hermann*, *Kratochwill*, *Wodák* és egy *Csordás* nevű család is.

Fehérvári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Fehérvári* 2177, *Fehérváry* 185, *Fejérvári* 159, *Fejérváry* 21. Más változatokkal együtt összesen: 2546.

Eredete Az alapjául szolgáló helynév összetevői a valószínűleg ősi finnugor eredetű, 'az átlagosnál világosabb színű' jelentésű *fejér* ~ *fehér* melléknevünk, valamint az óiráni (perzsa) eredetű, 'erődítmény' jelentésű *vár* főnevünk. Az erősség falainak színéről nevet kapott *Fejérvár* ~ *Fehérvár* település Alsó-Fehér, Fejér és Szerém vármegyében volt. (Későbbi, illetőleg teljes nevük: *Gyulafehérvár*, *Székesfehérvár*, *Nándorfehérvár*.) Bármelyik (még előtag nélkül) fölvehette az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunán túl és Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Rengetegen magyarosítottak erre a XIX. században, elsősorban *Weisz*, *Weisberger*, *Weiszpek*, *Veiszlovics* és *Bielohradszki*, *Bilorazki*, *Bielik* nevűek.

Fejes

Típusa Tulajdonságra vagy tisztségre utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Fejes* 7389, *Fejess*, *Feies*, *Feyes*, *Feyesh*; *Fejös* 25, *Feyös*. Más változatokkal együtt összesen: 7526.

Eredete Alapszava az ősi uráli vagy finnugor eredetű *jő* ~ *fej* szavunk. 'Valamivel ellátott, valamitől jellegzetes, valamitől föltűnő' jelentésű -s képzős alakjával több személynévet is följegyeztek az Árpád-korban. Jelentése egyrészt a külső tulajdonságra utaló 'nagy fejű', másrészt pedig 'jő ember, vezető egyéniség', tehát tisztségre utaló volt. Az így kialakult egyéni névből apai családnévek lettek 'Fejes nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel, de kialakulhatott ugyanazon okok alapján a családnév közvetlenül a *fejes* melléknévből is. A *Fejös* forma nyelvjárási ejtésből (-ě- > -ő- hangváltozásból) adódik.

Elterjedtsége Egyenletesen megtalálható az egész nyelvterületen.

Kettős nevei A *Fejes-Tóth* (61) családnévben többször előfordul, s van *Fejes-Nagyfejeő* (7) névkapcsolat is.

Névváltoztatás Néhányan, *Kopfman*, *Friedmann*, *Schnébli*, *Zakarionovics* nevűek magyarosítás céljából vették föl a XIX. században.

Fekete

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Fekete* 34 982, *Feketé*, *Fekető*, *Feketű* 46, *Feketü* 14, *Fekete*, *Feteke*. Más változatokkal együtt összesen: 35 363.

Eredete Előzményéből, az ősi finnugor eredetű *fekete* melléknevünkől 'egészen sötét színű' jelentése következtében sok személynév alakult az Árpád-korban a bőr, szem, haj, ruha sötétebb színe miatt. Ezekből az egyéni nevekből apanévi családnévek lehettek 'Fekete nevű személy fia, leszármazotta' jelentésben. Ugyanakkor közvetlenül a melléknév is családnévvé válhatott a főnti motivációk alapján.

Elterjedtsége A *Fekető* ~ *Feketű* alakok Szeged környékiek, a *Feteke* formák pedig Moldvából valók.

Kettős nevei A *Fekete-Nagy* (118), a *Fekete-Szabó* (36) és a *Fekete-Szűcs* (34) kettős családnévekben gyakori.

Névváltoztatás Nagyon-nagyon sokan, különösen a *Schwarz* nevűek, de *Czerneczky*, *Nyegrú*, *Nyegrucz*, *Schwarzmann* és *Schwarzer*, valamint *Fried*, *Grosz*, *Weiszbrunn* nevűek is magyarosítottak *Fekete* névre.

Felföldi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Felföldi* 1834, *Felföldy* 31, *Felföldi* 26, *Felföldi*, *Fölföldi* 144, *Fölföldy*, *Fölföldi*. Más változatokkal együtt összesen: 2043.

Eredete A Történelmi Magyarország északi, hegyvidéki területeinek *Felföld* tájneve 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt kapott, s az ebből alakult családnév már a XV. századtól előfordult. Ugyanis, ha valaki távolabbra költözött, a faluját nem ismerték az új lakhelyén, csak azt tudták, hogy melyik vidékről jött, akkor arról a tájról, vidékről kapott nevet. Különösen sokan vándoroltak le az északi hegyvidékről és telepedtek meg a XVIII. század folyamán az Alföldön, s közülük többen ragadványnévként megkapták a *Felföldi* nevet, majd ez kiszorította eredeti családnévüket, nevet cseréltek.

Elterjedtsége A Dunától keletre, Békés és Szabolcs megyében különösen gyakori.

Fenyvesi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Fenyvesi* 3759, *Fenyvesy* 12, *Fenyvessy* 63, *Fenjvesi*. Más változatokkal együtt összesen: 3840.

Eredete Alapszavának, a *fenyő* szónak a töve ősi finnugor eredetű, de mai hangalakja a magyar nyelv külön életében alakult ki. A 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' *-s* képzős alakja, a *fenyves* erdőnévként, helynévként gyakori lett. *Fenyves* nevű településre nincsenek korábbi adataink, Balaton/*fenyves* csak 1930-ban kapta a nevét. A *fenyő*erdő közelében lakók azonban az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel kaphattak *Fenyvesi* családnevet, jöllehet igen kevés XVII–XVIII. századi följegyzésben szerepelnek. A *fenyő*erdők ugyanis kevésbé alkalmasak emberi megtelepedésre, mint a lombos erdők. Valószínűleg a névmagyarosítások szaporították meg az ide tartozó nevek számát.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században nagyon sokan, *Tannenbaum*, *Teitelbaum*, *Pinafel*, *Grünbaum*, *Fried*, *Fersch*, *Feiner*, *Fityka*, *Klein*, *Krausz*, *Lőw* nevűek választották új családnévül a *Fenyvesi* nevet (közel ugyanennyien a *Fenyves* formát).

Ferencz

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ferencz* 5154, *Ferenc* 1008, *Ferent*, *Ferentz*, *Ferents*, *Ferincz* 202, *Ferinc* 12, *Feréncz* 20, *Ferénc*. Más változatokkal együtt összesen: 6430.

Eredete Előzményének legmesszebbre visszakövetkeztethető eredete a germán *frank* népnév, melynek jelentése egyesek szerint 'bátor, elszánt', mások szerint 'szabad'. A *frank* népnév a latinban *francus* alakú és 'frank törzshöz tartozó', végül 'francia' jelentésű lett. Olasz változata *Francesco*, Assisi Szent *Ferenc* neve volt, s ennek latinos változata, a *Franciscus* került be a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe), s vált különböző alakváltozatokkal a keresztény világban keresztnévvé. A magyarban a latin *-us* végződés elhagyása után tovább rövidült a név *Franc* formára. Ennek névkezdő (*Fr-*) mássalhangzó-torlódása *-e-* bontóhangot kapott, a második magánhangzó pedig ehhez az *-e-*hez hasonult a magánhangzó-harmónia megteremtése céljából. Az így kialakult *Ferenc* keresztnévből apai családnév lett 'Ferenc' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen elterjedt, de Erdélyben, különösen Csíkban gyakoribb. A *Ferincz* névformák többnyire dunántúliak.

Névváltoztatás Magyarosításra csak egy *Ferjancz* nevű vette igénybe a XIX. században.

Ferenczi

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ferenczi* 6859, *Ferenczy* 1122, *Ferenci* 539, *Ferency*, *Ferenti*, *Ferentzi* 72, *Ferentzy*, *Ferinczi*, *Ferenczei* 22, *Ferenczey*. Más változatokkal együtt összesen: 8661.

Eredete Előzményének legmesszebbre visszakövetkeztethető eredete a germán *frank* népnév, melynek jelentése egyesek szerint 'bátor, elszánt', mások szerint 'szabad'. A *frank* népnév a latinban *francus* alakú és 'frank törzshöz tartozó', végül 'francia' jelentésű lett. Olasz változata *Francesco*, Assisi Szent *Ferenc* neve volt, s ennek latinos változata, a *Franciscus* került be a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe), s vált különböző alakváltozatokkal a keresztény világban keresztnévvé. A magyarban a latin *-us* végződés elhagyása után tovább rövidült a név *Franc* formára. Ennek névkezdő (*Fr-*) mássalhangzó-torlódása *-e-* bontóhangot kapott, a második magánhangzó pedig ehhez az *-e-*hez hasonult a magánhangzó-harmónia megteremtése céljából. Az így kialakult *Ferenc* keresztnévhez *-i* birtokjel járult, s apai családnévvé lett 'Ferencé, *Ferenc* nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Ferenc keresztnévünk magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) a falu birtokosa nevéből településnévvé vált Baranya, Sáros és Zaránd vármegyében. Ezek bármelyike megkapva az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett. A *Ferencei* alakokban az *-e* lehet kicsinyítő képző is, de kétszeres birtokjel is.

Elterjedtsége Erdélyben különösen gyakori.

Névváltoztatás Igen sokan, elsősorban *Franz, Francz, Fritz, Friedmann, Fischer, Fischl, Ferencsik, Ferencsevic, Frinczkó* nevezetűek, de *Fraenkel, Feichtmann, Feuermann* nevű családok is magyarosítottak erre a névre, de fölvette egy-egy *Szabó, Bika, Macska* és *Ürge* nevű is a XIX. században.

Ficsor

Típusa Apanévi eredetű vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Ficsor* 874, *Ficsór* 690, *Ficsur* 71, *Ficsúr* 27. Más változatokkal együtt összesen: 1662.

Eredete Egyik magyarázat szerint az ősi, uráli eredetű *fi* alapszavunk (amely a *fiú* szóban ma is megtalálható) több kicsinyítő képzővel is személynévvé vált az Árpád-korban (*Fiacha, Fichok* stb.). Egyike ezeknek a *-cs-* + *-r* képzős változat, amely már a XIII. század legelején, 1202-ben föltűnt *Fichur* lejegyzéssel. Ennek *-u-* hangja később nyíltabbá válással *-o-* lett, s apanévként családnévvé vált. Jelentése 'Ficsor nevű személy fia, leszármazotta'.

Származhat még a magyar belső keletkezésű, hangulatfestő *fintorog* ige **fit-* ~ **fint-* ~ **fity-* ~ **fics-* alapszavából, amihez *-r* főnévképző járult, s 'torz, elferdült (orrú)' jelentésű volt. Külső tulajdonságra utaló szóként egyéni és abból apai családnévvé lehetett 'Ficsor (*fitos* orrú) fia, leszármazotta' jelentéssel. Természetesen megkaphatta ragadványnévként vagy közvetlenül családnévként is külső tulajdonsága alapján valaki.

A román 'fiatal legény, siheder' jelentésű *ficior* szó a magyarban *ficsur* ~ *ficsúr* alakú lett, s 'román legény' jelentése volt. Valószínűleg nagyon kevés azoknak a családnéveknek a száma, amelyek erre a román jövevényszóra mennek vissza, de nem lehetetlen néhány esetben ez sem. (A legkorábbi, XIII. századi egyéni nevek és az azokból alakult családnévek semmiképp sem lehetnek román eredetűek.)

A 'piperkőc, nyegle modorú fiatalember' jelentésű *ficsúr* majd csak a XIX. században lett használatos az újságírói zsargonban, így családnévvé semmiképp sem válhatott.

Elterjedtsége A *Ficsor* családnév a Duna–Tisza közén, Kecskeméttől északra gyakoribb, ami szintén azt erősíti meg, hogy nem lehet román eredetű a családnév.

Filó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Filó* 741, *Filo* 23, *Filló* 17, *Fillo*, *Filyó* 220, *Filyo*. Más változatokkal együtt összesen: 1007.

Eredete Alapszava, a görög *Φίλιππος* [*Filipposz*] 'lókedvelő' jelentésű keresztnév a latin *Philippus* alakon keresztül a magyar névkincsbe is bekerült, ahol egy szótagú rövidülése (*Fil-*) fölvette az *-ó* kicsinyítő képzőt. Előbb becéző (hypocoristicus) egyéni névvé, majd abból apai családnévvé vált, mikor is a jelentése 'Filó nevű személy fia, leszármazotta' lett.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Finta

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Finta* 2145, *Fintha* 40. Más változatokkal együtt összesen: 2188.

Eredete Valószínűleg a magyarban alakult a **fit- ~ *fint- ~ *fity-* hangulatfestő töve azoknak a szavaknak, amelyek sokféle alaki és jelentésbeli változattal ma is tagjai szókincsünknek (*fitos, fintonog, fityeg* stb.). Az eredetileg igenévi *-a* képzővel ellátott *finta* jelentése 'orrát *fintonít*ó, *fitos* orrú' vagy 'mímes, *fintonogató* bohóc' lehetett. Ebből külső tulajdonság vagy foglalkozás jelöléseként gyakori egyénnév, abból pedig apai családnév lett. Jelentése ekkor 'Finta nevű személy fia, leszármazotta'. Föltételezhető, hogy előbb külső tulajdonságra utaló ragadványnév lett, amely később családnévvé vált. Kialakulhatott azonban a családnév közvetlenül a közszókból is a főlisorolt motivációk alapján.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen előfordul, de a Dunán túl gyakoribb.

Fischer

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Fischer* 2430, *Fiser* 130, *Fisher* 19, *Fischel* 10. Más változatokkal együtt összesen: 2600.

Eredete A 'halász' jelentésű *Fischer* az egész német nyelvterületen, de különösen Bajorországban (és Svájcban) gyakori. Magyarországra főleg a XVIII. századi telepítések következtében került nagy számmal. A név írásmódja sokszor magyarosodott, néhány esetben a név végi *-r*-ből *-l* lett (likvidacsere).

Elterjedtsége A Dunántúl déli részén: Tolna és Baranya megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan közülük a XIX. században *Halas, Halasi, Halász; Feleki, Fellegi, Fenyvesi, Ferenczi, Fodor* nevet vettek föl.

Flórián

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Flórián* 685, *Florián* 34, *Florian, Florján, Flórján; Frólján, Frolján* 10, *Froljan; Fórián* 675, *Forián* 18, *Forian, Forján* 186, *Fórján* 19, *Forjan, Forgján, Furián* 37, *Furian, Furján* 206, *Forán, Foran*. Más változatokkal együtt összesen: 1942.

Eredete Előzményéből, a latin 'virág' jelentésű *flora* szóból még a latin nyelvben alakult ki a *Florianus* személynév, amelynek jelentése 'virágzó'. Amikor a magyar nyelv átvette, elhagyta a latin *-us* végződést, s a név eleji *Fl-* mássalhangzó-torlódást igyekezett megszüntetni az *-l-* kivetésével vagy *-l- > -r-* változással (likvidacserevel). A különböző nyelvjárásokban eltértek ezeknek a nehéz ejtésű hangkapcsolatoknak a kiküszöbölési módjai. Valamennyi változat keresztnévvé vált a magyarban, s mindegyikből alakulhatott minden végződés nélkül apai családnév, ami nagyon sok családnévváltozatot eredményezett.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribbak az *-l-* nélküli (*Forján ~ Forgján ~ Furján ~ Furgján*) alakok. Erdélyben ritkább a név. (Pedig a románban gyakori keresztnév volt, amelyből *Florea, Florei, Florescu, Florişca* stb. alakban családnév is lett.)

Flóris

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Flóris* 90, *Floris; Fóris* 827, *Foris* 46, *Fórisch, Forisch, Foriss; Fórizs* 1208, *Forizs* 49, *Fórizs*. Más változatokkal együtt összesen: 2309.

Eredete Előzményéből, a latin 'virág' jelentésű *flora* szóból még a latin nyelvben alakult ki a *Florianus* személynév, amelynek jelentése 'virágzó'. A magyar nyelv a név eleji *Fl-* mássalhangzó-torlódást igyekezett megszüntetni az *-l-* kivetésével. A *Flórián* keresztnév két szótagos rövidülése (*Flori- ~ Fóri-*) megkapta a gyakori *-s* kicsinyítő képzőt, amely egyes nyelvjárásokban zöngésült *-zs-*-vé. Egyéni névből apanévi családnévvé vált 'Flóris' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt.

Fodor

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Fodor* 23 288, *Fodór, Fodoor, Fodó; Feodor* 12, *Fiedor, Fedor* 1420. Más változatokkal együtt összesen: 24 856.

Eredete Két név egybeesése. Az egyik az ismeretlen eredetű és 'göndör, dúsan ráncolt' jelentésű magyar *fodor* melléknévre vezethető vissza. Ez a külső tulajdonságra utaló szó (göndör haj, ráncos ruha) egyéni és abból, de attól függetlenül is, közvetlenül a közszből családi névvé vált.

A másik név a görög eredetű, 'Isten adománya' jelentésű *Φεόδωρος* [*Feodorosz*] keresztnév. Ez két úton jutott a magyar nyelvbe. Egyik a latin *Theodorus* (amelyből *Tódor* nevünk lett). A másik lehetőség pedig vagy a keleti szláv nyelvek valamelyikének (legvalószínűbben az ukránnak), de még inkább közvetlenül a görögnek *Feodor* alakja. Ennek az *-eo-* magánhangzó-találkozását (hiátusát) a magyar nyelv vagy az *-e-*, vagy az *-o-* kivetésével föloldotta, s így vagy *Fedor*, vagy *Fodor* alak keletkezett. Sok nyelvjárásban az *-r* megnyújtja az előtte álló magánhangzót, s végül az *-r* el is maradhat, így jött létre a *Fodór* és *Fodó* alak. Ezek apai családnévvé váltak, s jelentésük '*Fedor* ~ *Fodor* ~ *Fodó* nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A *Fodor* névalak a Nyugat-Dunántúl kivételével általában mindenütt, de a *Fedor* nevekkal együtt a nyelvterület északkeleti részén különösen gyakori, a *Fodó* pedig majdnem kizárólag csak Kárpátján fordul elő. Ez a területi elrendeződés is arra utal, hogy a görög katolikus egyház hatással volt a név kialakulására és elterjedésére.

Névváltoztatás Gyakoriságának következtében asszimilációs céllal hihetetlenül sokan, *Fedor*, *Krausz*, *Feichtinger*, *Feigenbaum*, *Feldreich*, *Fendrich*, *Fuchs*, *Fürst*, *Pflaszter*, *Schwarz*, *Vogel*, *Weisz* nevűek magyarosítottak *Fodor* névre, és egy *Kocza* család is erre változtatta a nevét a XIX. század folyamán.

Fogarasi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Fogarasi* 1528, *Fogarasy* 55, *Fogarassi* 16, *Fogarassy* 197. Más változatokkal együtt összesen: 1807.

Eredete A helynév töve, a *fog* ige ősi ugor kori szó, amelyből a magyarban alakult ki a *fogoly* ~ *fogor* madárnév. Ez utóbbi kapott 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű *-s* képzőt. Bereg és Fogaras vármegyében levő *Fogaras* településünk nevének jelentése tehát 'fogolymadarakban bővelkedő hely'. Ez a helységnév az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel kiegészülve lett eredetre, származási helyre utaló családnév.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, főként Brassó és Nagyszeben környékén gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században csak egy *Zubek* nevezetű család magyarosította erre a nevét.

Fógel

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Fógel* 145, *Fogel* 111, *Fogl* 430, *Fógl* 12, *Vogel* 338, *Vógel* 33, *Vogl* 248, *Wogel*; *Főgel*, *Fögel*.
Más változatokkal együtt összesen: 1335.

Eredete Előzménye, az alnémet eredetű és 'madár' jelentésű *Vagel* szó még a német nyelvben kapta meg a metaforikus jelentését ('olyan nyughatatlan, sokat utazó, folyton költözködő, mint a madár'). Ennek alapján is családnévvé vált. Mint foglalkozásra utaló, 'madarász, madárkereskedő' jelentésű szó is családnévvé lehetett. A Magyarországra került névnek az igen bizonytalan helyesírás miatt sok írásváltozata keletkezett, s ezek többnyire ma is megmaradtak családneveknek.

Elterjedtsége Németország déli és délkeleti részén terjedt el leginkább. Nálunk általában németek által lakott településeken fordul elő nagyobb számban, így Buda környékén és a Dunán túl: Tolna, Baranya megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan magyarosították *Madár*, *Madaras*, *Madarász*, *Madáry*; *Faragó*, *Fodor*, *Földes*; *Verebélyi*, *Vidor* névre a XIX. században.

Forgács

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Forgács* 4980, *Forgáts*, *Forgacs*, *Forgách* 103, *Forgach*. Más változatokkal együtt összesen: 5094.

Eredete Előzménye, az ősi uráli (*far-*) töre visszavezethető *faragás* ~ *forgács* közszavunk mint foglalkozásra utaló szó, a munka menetének vagy termékének szimbólumaként vált ismertté. Ebből egyéni, majd családnév lett. Első családnévi előfordulása 1355-ből való *Forgach* alakkal följegyezve.

Elterjedtsége A nyelvterület északi, északkeleti részén, Hatvan–Debrecen vonalától északra gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Fischmann, Fried, Frücht, Matiascsik* nevű családok erre magyarosítottak a XIX. században.

Forgó

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Forgó* 2761, *Forgo* 34. Más változatokkal együtt összesen: 2797.

Eredete Gyökere, az ősi hangulatfestő uráli vagy finnugor eredetű *for-* igetövének a magyarban sokféle képzőt kapott, így a tartós, folyamatos cselekvést jelentő *-g* végződést is. A *forgás* sok foglalkozásnak (esztergályozás, faragás, de mezőgazdasági munkáknak is: szántás, aratás, cséplés, kapálás, szénaszárítás stb.) előfeltétele, s a *forog* ige *-ó* folyamatos melléknévi igenévképzős alakja foglalkozásnév is lehet. Előfordulhatott azonban jellemnévként is, amennyiben 'gyors mozgású, serény, dolgos' jelentését vagy a táncban való jelességet vették figyelembe. Szóba jöhet még szimbolikusan a nagy termetre való utalás, ha a '*forgócsont*' szó előtagjával szimbolizáljuk a csípő méretét. Végül utalhat a fegyverkészítésre is, ha a '*sisakforgó*' jelentésére gondolunk.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás Csak néhányan, *Freund, Friedmann* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Forrai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Forrai* 1181, *Forray* 423, *Fórrai, Forrói, Forai* 12, *Foray* 16. Más változatokkal együtt összesen: 1641.

Eredete Alapszava az ősi uráli vagy finnugor eredetű hangutánzó *forr* igének folyamatos melléknévi igenévi alakja (*forró*), amely külső vagy belső tulajdonság jelentéséből ('lázas beteg, melegebb hőmérsékletű az átlagosnál' vagy 'heves, szenvedélyes vérmérsékletű') személynévvé vált. Ebből, mint a tulajdonos, birtokos nevéből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Abaúj, Alsó-Fehér, Bihar, Gömör, Nógrád, Valkó, Vas vármegyében. Ezek mindegyikéből alakulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan, *Friedmann, Färber, Fichtacker, Feldmesser, Fetzer* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Forró

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Forró* 1369, *Forro* 27, *Foró, Foro*. Más változatokkal együtt összesen: 1410.

Eredete Ősi uráli vagy finnugor eredetű hangutánzó *forr* igének folyamatos melléknévi igenévi alakja (*forró*) külső vagy belső tulajdonság jelentésében ('lázas beteg, melegebb hőmérsékletű az átlagosnál' vagy 'heves, szenvedélyes vérmérsékletű') személynévvé vált. Az egyénéből minden változtatás nélkül keletkezhetett '*Forró* nevű személy fia, leszármazottja' jelentésű apanévi családnév.

Elterjedtsége A Dunántúl déli, délkeleti részén és Erdélyben különösen gyakori.

Földes

Típusa Társadalmi helyzetre utaló, magyar családnév.

Változatai *Földes* 1914, *Földes* 14. Más változatokkal együtt összesen: 1933.

Eredete Alapszava a bizonytalan eredetű *föld* szavunk 'valamiben bővelkedő, valamivel ellátott, valamit birtokló' jelentésű *-s* képzős változata, amely mint 'földdel, földbirtokkal rendelkező', illetve a zsellérrel szemben 'telkes jobbágyp' jelentésű személy megkülönböztetője vált családnévvé. A vagyoni, társadalmi helyzet megjelölése gyakran lett családnév, ilyennek tekinthető a *Földes* is.

Elterjedtsége A Dunán túl Sopron környékén, az Alföldön Szolnok környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Nagyon sokan, főleg *Feldmann, Feldreich, Freibauer, Landsmann, Pauer* nevűek, de *Feldenblüh, Feuerlöscher, Fischmann, Fögler, Fränkl, Fuchs* nevű családok is magyarosítottak erre a XIX. században.

Földesi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Földesi* 3436, *Földesy* 14, *Földesi* 26, *Földessi*, *Földessy* 92. Más változatokkal együtt összesen: 3602.

Eredete Alapszavából, a bizonytalan eredetű *föld* szavunkból 'valamiben bővelkedő, valamivel ellátott' jelentésű -s képzővel alakult a *Földes* helynév. Olyan terület kaphatta meg, amely nem sziklás, nem köves, nem homokos, hanem termőtalajjal borított, illetve sok termőterülettel rendelkezett. *Földes* településnév volt Baranya, Borsod, Szabolcs, Tolna, Zaránd vármegyében a Történelmi Magyarországon. Ezek bármelyikéhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Ugyanakkor a 'földdel bíró, telkes jobbágy' jelentésű *földes* szóból egyénnév lehetett. Ez -i birtokjellel családnévvé válhatott, s akkor jelentése 'Földesé, Földes nevű személy (földdel rendelkező telkes jobbágy) fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége A Dunától délkeletre, Szolnok és Békés megyében különösen gyakori.

Névváltoztatás Sokan, elsősorban *Ackert*, *Akkerl*, *Pauer* nevűek, de *Feldmann*, *Faulwetter* nevű családok és egy *Füles* nevű is erre változtatta korábbi nevét a XIX. században.

Földi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Földi* 6133, *Földy* 51, *Földi* 73, *Földi* 791, *Földi* 64; *Füldi*. Más változatokkal együtt összesen: 7130.

Eredete Bizonytalan eredetű *föld* szavunkból Fejér és Kolozs vármegyében alakult településnév. Ezek bármelyikéből 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév lett. A *Földi* családnévek száma azonban sokkal több, mintsem két kis település nevéből alakulhatott volna mind. Valószínűleg külterületi összetett helynév (erdőföld, szántóföld, búzaföld, dinnyeföld stb.) utótagjából is alakulhatott a főnti -i képzővel lakóhelyre utaló családnév elsősorban csőszök, a nevezett föld bérlői, használói körében, vagy a közelében lakók kaphatták meg. Mivel a földi főnév 'azonos földről származó személy' jelentésben igen korai, használata már a XIV. századtól kimutatható, ezt is figyelembe kell vennünk a családnévek kialakulásakor. Jelentése ebben az esetben 'olyan személy fia, leszármazottja, akivel az elnevezők azonos helyről származnak, földiek'.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti, északkeleti felében, Heves, Szolnok, Borsod megyében gyakoribb, de Erdélyben ritka.

Névváltoztatás Magyarosításra sokan, többnyire *Feldmann* nevűek, de *Friedmann*, *Felberbaum*, *Frics*, *Hofstädter*, *Hauser*, *Spaubauer*, *Tradinger* nevű családok is igénybe vették a XIX. században.

Földvári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Földvári* 1989, *Földvály* 158, *Földvári* 14, *Földvály*. Más változatokkal együtt összesen: 2322.

Eredete Bizonytalan eredetű *föld* és óiráni eredetű *vár* szavunk összetétele (*földvár*) olyan sáncokat jelöl, amelyek még a Krisztus előtti évezredben földből épültek a Kárpát-medencében. Sok olyan településnek a nevévé váltak Arad, Bács, Baranya, Békés, Csanád, Kolozs, Külső-Szolnok, Somogy, Tolna, Zaránd, Zemplén vármegyében, amelyek határában ilyen földsáncok voltak. Ezek bármelyikéhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, amivel eredetre, származási helyre utaló családnévvé lettek.

Kettős nevei A *Földvári-Nagy* (153) kapcsolatban fordul elő legtöbbször.

Elterjedtsége A Dunától keletre, az Alföldön gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, *Basch*, *Feldbauer*, *Feldhammer*, *Falbek*, *Fartnaeht*, *Faul*, *Fila*, *Fried* nevűek választották magyarosítás céljára, s egy *Falat* nevű is fölvette a XIX. században.

Frank

Típusa Népre utaló, német családnév.

Változatai *Frank* 2965, *Fränk*, *Franck* 31, *Franc* 11, *Frang* 88, *Fraenk*, *Frenk*. Más változatokkal együtt összesen: 3101.

Eredete A germán (felnémet) eredetű *frank* népnév jelentése egyesek szerint 'bátor, elszánt', mások szerint 'szabad'. A német nyelvben *Franck* helyesírással egyéni, majd mint népnév gyakori családi névvé vált.

Elterjedtsége A XVIII. század folyamán került be német telepesekkel Magyarországra, s elsősorban a Dunán túl, de a déli nyelvterületen, Szeged környékén is gyakoribb lett.

Névváltoztatás Többen *Fábri*, *Feledi*, *Fenyvesi*, *Fodor*, *Fraknoi* stb. névre magyarosították a XIX. században.

Frankó

Típusa Apanévi eredetű, magyar vagy szláv családnév.

Változatai *Frankó* 958, *Franko* 13, *Fránkó*, *Franku* 69, *Franco*. Más változatokkal együtt összesen: 1047.

Eredete Legmesszebbre visszakövetkeztethető eredete a germán *frank* népnév, melynek jelentése egyesek szerint 'bátor, elszánt', mások szerint 'szabad'. Ez a latinban *francus* alakú és előbb 'frank törzshöz tartozó', végül 'francia' jelentésű lett. A magyarba mind a latin *Franciscus*, mind az olasz *Francesco* keresztnév bekerült, amelynek egy szótagú rövidülése (*Fran-*) fölvette a *-kó* kicsinyítő képzőt. Egyéni névként már az Árpád- és Anjou-korban is gyakori volt, így minden végződés nélkül apai családnévvé válhatott 'Frankó' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Átvehettük azonban valamely (valószínűleg déli) szláv nyelvből is *Franco* alakban, amely a magyarban szó végi magánhangzóját megnyújtotta (-o > -ó). Ez utóbbi lehetőséget megerősíti az is, hogy Olaszország északi részében is gyakori a *Franco* névalak, amely átkerülhetett a déli szláv nyelvekbe, abból pedig a magyarba.

Elterjedtsége A Dél-Alföldön, Csongrád és különösen Békés megyében gyakoribb.

Frei

Típusa Társadalmi helyzetre utaló, német családnév.

Változatai *Frei* 597, *Frey* 670, *Frej*, *Freij*. Más változatokkal együtt összesen: 1292.

Eredete Előzménye a középfelnémet eredetű *vrīman*, jelentése 'szabad paraszt' volt. Ennek rövidüléséből jött létre a 'szabad' jelentésű *Frei* ~ *Frey* családnév.

Elterjedtsége Németország délkeleti részében gyakori. Magyarországra a XVIII. században német telepesekkel került be, de városokban már korábban is előfordult. A Dunán túl, Tolna és Baranya megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan *Szabadfi*, *Szabadi* névre magyarosították a XIX. században.

Fricz

Típusa Apanévi eredetű, német családnév.

Változatai *Fricz* 338, *Fric*, *Fritz* 1229, *Frits* 185, *Fritcz*, *Fritz*, *Friz*, *Firicz*, *Firic*. Más változatokkal együtt összesen: 1771.

Eredete Előzménye, az ógermán *frithu* + *ric* ('béke' + 'uralom') összetétel személynévvé vált, amelynek mai alakja *Friedrich*. Ez megrövidült és kicsinyítő képzővel ellátva *Fritz* formájú lett. Még a német nyelvben apai családnévvé vált. A magyarba így került be a XVIII. században német telepesek nevéként.

Elterjedtsége A Dunán túl Tolna és Baranya megyében, a Duna–Tisza közén Baja környékén gyakoribb.

Fridrich

Típusa Apanévi eredetű, német családnév.

Változatai *Fridrich* 695, *Fridrik* 262, *Fridrick*, *Fridrih*, *Friderich*, *Friederich*, *Friedrich* 667, *Friedrich*, *Friedrik*, *Fiedrik*, *Fidrich* 90, *Fidrik* 22. Más változatokkal együtt összesen: 1752.

Eredete Előzménye, az ógermán *frithu* + *ric* ('béke' + 'uralom') összetétel személynévvé vált, amelynek mai keresztnévi alakja *Friedrich*. Mint általában minden keresztnév, a német nyelvben ez is apai családnévvé vált. A helyesírás bizonytalansága miatt a magyarban igen sok változata alakult ki.

A rövidült *Fried* (126) és *-l* kicsinyítő képzős alakjai, a *Friedel* (45), *Friedl* (283) nem szerepelnek ebben a névcikkben, mert alakulásmódjuk (rövidülés, képzés) elkülöníti őket az alaptól.

Elterjedtsége A XVIII. századi német telepítések következtében terjedt el Magyarországon. Buda környékén és Tolna, Baranya megyében gyakoribb.

Fuchs

Típusa Tulajdonságra utaló, német családnév.

Változatai *Fuchs* 1098, *Fuchsz* 39, *Fucks*, *Fucksz*, *Fughsz*, *Fuks*, *Fuksz* 240; *Fux* 48. Más változatokkal együtt összesen: 1429.

Eredete Előzménye az eredeti alnémet *Voß* alak, ebből fejlődött ki a 'róka' jelentésű *Fuchs* szó. Külső-belső metaforikus névként (olyan vörös vagy olyan ravasz, mint a róka) családnévvé vált. Németország nyugati és déli részében fordul elő sokszor. A magyar névkincsben a XVIII. századi telepítések után lett igen gyakori.

Elterjedtsége A Dunántúl déli részén: Tolna, Baranya megyében, Pécs környékén fordul elő sokszor.

Névváltoztatás Egyetlen *Kielbasa* nevűről tudunk, aki a Kiegyezés után közvetlenül *Fuchs* nevet vett föl. Ugyanakkor a *Fuchs* családnévűek közül (a XIX. században) sokan magyarosítottak *Róka*, *Rókai*, *Rókási*; *Faludi*, *Faragó*, *Feledi*, *Felhő*, *Fodor*, *Földes* névre.

Futó

Típusa Foglalkozásra vagy társadalmi helyzetre utaló, magyar családnév.

Változatai *Futó* 2034, *Futo* 33, *Fútó*. Más változatokkal együtt összesen: 2104.

Eredete Alapszava az ősi finnugor eredetű *fut* igénk. Ennek folyamatos melléknévi igeneve (*futó*) főnevesült. Foglalkozásnévként (*futár*, üzenetvivő, kengyelfutó) is családnévvé válhatott. Ugyanakkor a 'szökött jobbágy' jelentésben társadalmi állapotra, gazdasági helyzetre utaló családnév is lehetett.

Elterjedtsége A Dunán túl és az északi nyelvterületen gyakoribb.

Füle

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Füle* 1077, *Füle* 11, *File* 587. Más változatokkal együtt összesen: 1766.

Eredete A görög *Φίλιππος* [*Filipposz*] 'lőkedvelő' jelentésű név a latinon keresztül *Philippus* alakban került a magyarba. A keresztnév első szótagjának magánhangzója egyes nyelvjárásokban *-i-* > *-ü-* változáson ment át (labializálódott), egy szótagú rövidülése (*Fil-* ~ *Fül-*) fölvette az *-e* kicsinyítő képzőt. Így vált egyéni, majd abból apai családnévvé. A jelentése 'Füle ~ File nevű személy fia, leszármazotta'. Az *-e* végződés azonban lehet birtokjel is, akkor a családnév jelentése 'Fil ~ Fül nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen Szolnok megyében, de Zalában is sokszor előfordul a *Füle* névalak, Kárpátalján azonban gyakoribb a *File* forma.

Füleki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Füleki* 1611, *Fülek* 47, *Füleki*, *Fileki*. Más változatokkal együtt összesen: 1668.

Eredete A görög *Φίλιππος* [*Filipposz*] 'lőkedvelő' jelentésű név a latinon keresztül került *Philippus* alakban a magyarba. A keresztnév első szótagjának magánhangzója egyes nyelvjárásokban *-i-* > *-ü-* változáson ment át (labializálódott), egy szótagú rövidülése (*Fül-* ~ *Fil-*) fölvette az *-e* és *-k* kicsinyítő képzőt, s személynév lett. Ebből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) *Filek* ~ *Fülek* településnév alakult Nógrád és Somogy vármegyében. Ezek bármelyikéhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület északi részén, Budapesttől észak-északkeletre gyakoribb. Ebből arra lehet következtetni, hogy Nógrád megye *Fülek* (ma *Fil'akovo*) vára volt a családnevek nagyobb részének kiinduló motivációja.

Névváltoztatás Egy *Szupits* nevű magyarosított erre a XIX. században.

Fülöp

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Fülöp* 16 154, *Fülöp* 26, *Fülöp* 49, *Fülöp* 61, *Fülep* 721, *Fülep*, *Fülepp* 13, *Fülepp*, *Fölöp*, *Filep* 1695, *Filepp*, *Filip* 350, *Filipp* 50; *Philip* 13, *Philipp* 72. Más változatokkal együtt összesen: 19 260.

Eredete A görög *Φίλιππος* [*Filipposz*] 'lókedvelő' jelentésű keresztnév a latinban *Philippus* alakú lett, amiből a magyarban lemaradt a latin *-us* végződés, s *Filip* formájúvá vált. Ez különböző magánhangzó-változásokon ment keresztül. Az első szótag *-i*-je *-ü*-vé alakult (labializálódott), a második szótagjának *-i*-je pedig nyíltabbá vált (*-i* > *-ē*-), s némely nyelvjárásban még ez is labializálódott (*-ē* > *-ö*-). Így jött létre igen sok változata az Árpád- és Anjou-korban kedvelt keresztnévnek, s mindegyikből apai családnév lehetett 'Fülöp' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A Dunán túl a *Fülöp*, Erdélyben a *Filep* a gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Holup* nevű család a *Fülöp* nevet használta föl névmagyarosításra a XIX. században.

Füredi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Füredi* 1561, *Füredy* 29, *Füredi* 11. Más változatokkal együtt összesen: 1616.

Eredete Alapszava a bizonytalan eredetű *fürj* madárnevünk, mely eredetileg *-j* nélküli volt. Ahol gyakori volt ez a madár, 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű *-d* képzővel helynév és településnév lett belőle Heves, Somogy, Zala vármegyében. (Tévesen azonosították a név alapját később a *fürdő* szó tövével, újabb települések utótagjaiba pedig mesterségesen került be a *-füred* névelem.) Bármelyik *Füred* nevű helység megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helye utaló családnév vált belőle.

Elterjedtsége A Dunántúl egészén, különösen Győr környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, *Faszberger*, *Feigelstock*, *Feiksz*, *Feiler*, *Fischer*, *Filinger*, *Fleischl*, *Fleischbauer*, *Fleischmann*, *Friedmann*, *Fuchs*, *Führer*, *Fürst* nevűek választották magyarosítási szándékkal új névül a XIX. században.

Füzesi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Füzesi* 1218, *Füzesy* 39, *Füzesi* 30, *Füzessi* 20, *Füzessy* 54, *Füzessi*. Más változatokkal együtt összesen: 1362.

Eredete Alapszava, az ősi finnugor eredetű *fűz* fanevünk 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' *-s* képzővel gyakori pataknévvé és helynévvé lett, amelyekből néhány településnév is alakult Baranya, Gömör, Heves, Kraszna, Vas vármegyében. Bármelyikhez kapcsolódhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s így eredetre, származási helyre utaló családnév vált belőle. Ugyanakkor 'fűzfákkal benőtt hely' jelentésű külterületi helynévből is válhatott hasonló motivációjú családnév (közelben való lakás, *fűzes* birtoklása, ott végzett munka stb. alapján).

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, különösen a Hajdúságban és Kárpátalján gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, *Felber*, *Felberbauer*, *Felberbaum*, *Fusoin*, *Fitkonidesz*, *Grasgrün* nevűek választották névmagyarosítás céljára a XIX. században.

Füzi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Füzi* 1187, *Füzy* 197, *Füzi* 157, *Füzy* 33. Más változatokkal együtt összesen: 1585.

Eredete Alapszava, az ősi finnugor eredetű *fűz* fanevünk településnévvé lett Abaúj és Somogy vármegyében. Ezek bármelyikéből 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév válhatott. Ugyanakkor *Fűz* külterületi helynévből vagy akár egy *fűzfa* szóból is alakulhatott szimbolikusan családneve annak, aki egy *fűz* vagy *fűzes* közelében lakott.

Elterjedtsége A Dunán túl Sopron és Szekszárd környékén, de különösen Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Friedmann*, *Füchsl* nevűek névmagyarosítási céllal is fölvtették a XIX. században.

G

Gábor

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gábor* 6566, *Gabor* 46; *Gábríel* 800, *Gabriel* 29, *Gabriell*, *Gábríely*, *Gábrier*. Más változatokkal együtt összesen: 7457.

Eredete Előzménye, a bibliai héber eredetű *layrbg* (*Gahv ree Ehl* [*Gávriél*]) 'Isten az én erősségem' jelentésű *Gábríel* angyalnév a görög Hagiológiába (a Görög Katolikus Egyház szentjeinek felsorolásába) *Γαβριελα* [*Gavrina*] alakban került be. A latin a héber eredetű *Gabriel* mellett a görögből való *Gabrinus* nevet is fölvette a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe). A magyarba valószínűleg a görögből való latinositott *Gabrinus* névforma került, mert a *Gabriel* alakból nem magyarázható meg a *Gábor* név. (A többi *-él* végű névből ugyanis nem maradt le az 'Isten' jelentésű *-él* végződés: *Rafael*, *Michael*; *Dániel*, *Ezékiel*, *Izráel*, *Natániel* stb. Csupán a *Gabriel* esetében találkozunk ezzel.)

A *Gabrinus*ból a latin *-inus* végződés elhagyása után a lerövidült *Gabr-* névben a szó végének mássalhangzótorlódása (*-br*) föloldódott az *-o-* bontóhanggal, s végül az első szótag magánhangzója a hangsúly hatására megnyúlt. Csak így alakulhatott ki mai alakjává a *Gábor* keresztnév. Ez mint apának a neve öröklődő családnévvé vált, aminek a jelentése 'Gábor nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Erdélyben különösen, de általában a nyelvterület keleti felében gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Goldner*, *Guttmann*, *Keszenbaum* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Gácsi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gácsi* 1063, *Gácsy* 17, *Gacsi*. Más változatokkal együtt összesen: 1180.

Eredete Alapszava többféleképpen magyarázható. Egyik vélemény szerint a szláv eredetű és 'csóka' jelentésű *galica* szóból alakult ki a *Gálc*s helynév, amely a magyarban a szótagzáró *-l*-ét elveszítve megnyújtotta az első szótag magánhangzóját (*ǎ > á*), s *Gács*s lett a település neve Nógrád vármegyében.

A másik nézet a Nógrád vármegyei *Gács*s település nevét magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélküli) pusztá személynévből magyarázza. Eszerint a névben a *Gábor*, *Gálos*, *Gáspár* egy szótagú (*Gá-*) rövidülésének *-cs* kicsinyítő képzős származékát kell feltételeznünk. Akárhogyan alakult a településnév, mindenképp 'onnan/oda való' jelentésű magyar *-i* képzővel lett eredetre, származási helyre utaló családnévvé.

Ugyanakkor *Galícia*, a történelemből ismert *Halics* neve is *Gácsország* formában volt használatos a XIV–XVI. századi Magyarországon, a családnevek kialakulása idején. Ennek rövidült *Gács*s alakja is megkaphatta az *-i* képzőt 'Gácsországból való, galíciái' jelentésű családnévként.

Végül lehetett a családnév előzménye közvetlenül a fõnt bemutatott *Gács*s egyéni név. Ez *-i* birtokjelet kapván 'Gácsé, *Gács*s nevű személy fia, leszármazotta' jelentésűvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti részén, Kecskeméttől keletre, különösen Tiszaújváros környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Polnisch* és *Weisz* nevűek magyarosítottak *Gácsi*s névre a XIX. században.

Gajdos

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Gajdos* 1793, *Gajdoss*, *Gajdós*. Más változatokkal együtt összesen: 1802.

Eredete Alapszava, a 'furulya, duda' jelentésű *gajd* hangszernév ismeretlen eredetű vándorszóként került a magyarba még a XIII. században. Ez 'valamivel ellátott, valamit birtokló' jelentésű *-s* képzővel lett családnév. A *Gajdos* lehetett foglalkozásnév is 'gajdon játszó' vagy 'gajdot készítő' jelentéssel.

Ugyanakkor volt egy 'ittas, részeg' jelentésű *gajdos* nyelvjárási szó is, amely hangutánzó szóból alakult a magyarban. Ez mint jellemző tulajdonság ragadványnevévé, később családnevévé is válhatott a gyakran italozó, hangosan mulatozó embereknek.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében gyakoribb.

Gál

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnev.

Változatai *Gál* 25 816, *Gaál* 7050, *Gaal* 32, *Gáál*, *Gáal*, *Gaáll*, *Gal* 69, *Gáll* 1819, *Gall* 21. Más változatokkal együtt összesen: 35 056.

Eredete Alapja a vitatott eredetű latin *Gallus* keresztnév magyar megfelelője. Az alapnév vagy a 'kakas' jelentésű latin *gallus* közszóból, vagy a 'francia' jelentésű *gall* népnévből származik, amelynek pontos etimológiáját nem ismerjük.

Szóba jöhet még egy ír eredetű és 'kiváló, nagyszerű, értékes' jelentésű *gal* szó is, de ezt inkább csak azért gondolják egyesek, mert a *Gál* nevet viselők első szentje (a kettő közül) ír származású volt (bár Svájcban, a később róla elnevezett Szent Gallenben halt meg és temették el). A magyarba a *Gallus* névforma került, amelyből lehagyták a latin *-us* végződést, s a magánhangzója *-á-* lett. Előbb egyéni, majd apai családnevként terjedt el.

Kettős nevei A *Gál-Gerlach* (30) családnevből többször előfordul.

Elterjedtsége A Dunától keletre, északkeletre, de különösen Erdélyben gyakori.

Névváltoztatás Nagyon sokan, különösen *Glanecz*, *Glück*, *Glesinger*, *Gelbstein*, *Goldstein*, *Galitzenstein*, *Goldscheider*, *Gottlieb*, *Götzl*, *Gruber*, *Grün*, *Guttmann* nevűek magyarosítottak, s egy *Ganaj* nevű is erre a névre változtatott a XIX. században.

Galamb

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnev.

Változatai *Galamb* 1176, *Golob* 14, *Golub* 51. Más változatokkal együtt összesen: 1241.

Eredete Előzménye a szláv eredetű *galamb* szavunk, mely már az Árpád-korban gyakori személynévvé vált metaforikus belső tulajdonság alapján (olyan kedves, szelíd, mint a *galamb*). Ugyanezen szemlélet szerint alakulhatott ki családnevi funkciója is, de minden végződés nélkül az egyéni név is apai családnevvé válhatott, s akkor jelentése 'Galamb nevű személy fia, leszármazotta'. A *Golub* ugyanannak a szónak későbbi átvétele ugyanabból a szláv nyelvből.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de a Dunán túl valamivel gyakoribb.

Névváltoztatás Érdekes, hogy a *Tauber* családnevűek a *Galambfi* nevet vették föl a XIX. században (egyik 1848-ban *Galambffy* alakban).

Galambos

Típusa Foglalkozásra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnev.

Változatai *Galambos* 5667, *Galambus*. Más változatokkal együtt összesen: 5671.

Eredete Alapszava, a szláv eredetű *galamb* szavunk 'valamivel való ellátottság' vagy 'valamivel való foglalkozás' jelentésű *-s* képzővel kibővülve egyéni névvé vált. Mint minden egyéni névből, ebből is lehetett családnev, de valószínűbb, hogy foglalkozási névként lett gyakori. Jelentése ekkor 'galambokat tartó' vagy 'galambokkal kereskedő' lehetett.

Másrészt viszont 'valamiben bővelkedő' jelentése is lévén az *-s* képzőnek, olyan helynévvé vált, ahol sok *galamb* tenyésztett. A helynévből településnév lett Somogy vármegyében. Ebből minden végződés nélkül (vagy az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző lekopásával) eredetre, származási helyre utaló családnev lehetett.

Elterjedtsége A Dunán túl és a nyelvterület északi részén gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. század folyamán sokan, elsősorban *Tauber*, *Täubel*, *Gans*, *Gelb*, *Goldhammer* nevűek magyarosítottak *Galambosra*.

Galgóczi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnev.

Változatai *Galgóczi* 1052, *Galgóczy* 206, *Galgócy*, *Galgoczi* 27, *Galgóci* 10, *Galgoczy*, *Galgoci*. Más változatokkal együtt összesen: 1316.

Eredete Alapszava, a szláv eredetű, 'galagonyás' jelentésű *Glagovc* helynév több vidéken is meghonosodhatott, de csak Borsod és Nyitra vármegyében lett belőle *Galgóc* településnév. Bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű magyar *-i* képző, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunától keletre, Szeged környékén, de a Felvidéken is gyakori.

Gali

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gali* 846, *Galy*, *Gáli* 147, *Gály*, *Galli* 95, *Gáll*, *Gáll*, *Gally*, *Gally*; *Gala* 29, *Galla* 344, *Gála*, *Gáll*a. Más változatokkal együtt összesen: 1488.

Eredete Alapja a vitatott eredetű latin *Gallus* keresztnév magyar származéka. Az alapnév (*Gal* ~ *Gál*) vagy a 'kakas' jelentésű latin *gallus* közszóból, vagy a 'francia' jelentésű *gall* népnévből származik, amelynek pontos etimológiáját nem ismerjük. Szóba jöhet még egy ír eredetű és 'kiváló, nagyszerű, értékes' jelentésű *gal* szó is, de ezt inkább csak azért gondolják egyesek, mert a *Gál* nevet viselők első szentje (a kettő közül) ír származású volt (bár Svájcban, a később róla elnevezett Szent Gallenben halt meg és temették el). Bármilyen legyen a név eredete, a magyarban elmaradt a latin *-us* végződés, s gyakori személynév lett az Árpádok korában. Ez a személynév fölvehette az *-i* birtokjelet, s a *Gali* ~ *Gáli* név 'Galé ~ Gálé, Gal ~ Gál nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű családnévvé vált.

A személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) *Gal* ~ *Gál* településnév lett Baranya, Bihar, Pest, Tolna, Somogy vármegyében. Ezek közül bármelyik fölvehette az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s így vált eredetre, származási helyre utaló családnévvé.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, Békés, Bihar megyében és a Hajdúságban gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Geiszbauer*, *Goldstein* nevűek a *Gáli*, a *Hambiszi* nevűek pedig a *Gali* névre magyarosítottak a XIX. században.

Gallai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gallai* 992, *Gallay* 38, *Galai*, *Gálai* 15, *Galaj*. Más változatokkal együtt összesen: 1055.

Eredete Alapja a vitatott eredetű latin *Gallus* keresztnév magyar megfelelője. Az alapnév vagy a 'kakas' jelentésű latin *gallus* közszóból, vagy a 'francia' jelentésű *gall* népnévből származik, amelynek pontos etimológiáját nem ismerjük. Szóba jöhet még egy ír eredetű és 'kiváló, nagyszerű, értékes' jelentésű *gal* szó is, de ezt inkább csak azért gondolják egyesek, mert a *Gál* nevet viselők első szentje (a kettő közül) ír származású volt (bár Svájcban, a később róla elnevezett Szent Gallenben halt meg és temették el). Bármilyen legyen a keresztnév eredete, a magyarba a *Gallus* névforma került, amelyből lehagyták a latin *-us* végződést, s így egy szótagú zárt rövidülésnek tűnve (*Gal* ~ *Gall*) fölvette az *-a* kicsinyítő képzőt, s *Gala* ~ *Galla* személynévvé vált. Erre több adatot találhatunk az Árpád-korban. A személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) lett településnév Fejér, Komárom és Tolna megyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévként használták. Föltehető, hogy sokszor az *-ai* magánhangzó-találkozásból (hiátusból) a név végén kiesett az *-a-*, s akkor a *Gali* ~ *Galli* ~ *Gáli* ~ *Gáll*i családnévek egy része is ide tartozik.

Elterjedtsége A Dunántúl keleti felében és a Duna–Tisza közén gyakoribb.

Galló

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Galló* 720, *Gallo* 22, *Galó* 320, *Galo* 13, *Gáló*, *Galyó* 36. Más változatokkal együtt összesen: 1112.

Eredete Alapja a vitatott eredetű latin *Gallus* keresztnév magyar származéka. Az alapnév vagy a 'kakas' jelentésű latin *gallus* közszóból, vagy a 'francia' jelentésű *gall* népnévből származik, amelynek pontos etimológiáját nem ismerjük. Szóba jöhet még egy ír eredetű és 'kiváló, nagyszerű, értékes' jelentésű *gal* szó is, de ezt inkább csak azért gondolják egyesek, mert a *Gál* nevet viselők első szentje (a kettő közül) ír származású volt (bár Svájcban, a később róla elnevezett Szent Gallenben halt meg és temették el). A magyarba a *Gallus* névforma került, amelyből

lehagyták a latin *-us* végződést, s így egy szótagú zárt rövidülésnek tűnve (*Gal ~ Gall*) fölvette az *-ó* kicsinyítő képzőt. Előbb egyéni, majd apai családnévvé vált, jelentése 'Galó ~ Galló nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Az Alföldön gyakoribb.

Galyas

Típusa Apanévi eredetű vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Galyas* 1618, *Gallyas* 187, *Gajjas* 11, *Gajas*, *Gayas*; *Galas*. Más változatokkal együtt összesen: 1840.

Eredete Alapja két név egybeesése. Az egyik a szláv eredetű és a magyar nyelvjárások némelyikében meglevő 'tisztás, kopár (hegy)' jelentésű *galya* szónak 'valamivel ellátott', 'valamihez hasonló' jelentésű *-s* képzős alakjából jött létre. Amennyiben elfogadjuk ezt a magyarázatot, 'hegyi tisztással rendelkező' vagy metaforikusan 'olyan kopasz, mint a (hegytető)' jelentésű a családnév.

A másik név a vitatott eredetű latin *Gallus* keresztnév magyar *Gal ~ Gál* megfelelőjéből vezethető le. Az alapnév vagy a 'kakas' jelentésű latin *gallus* közszóból, vagy a 'francia' jelentésű *gall* népnévből származik, amelynek pontos etimológiáját nem ismerjük. Szóba jöhet még egy ír eredetű és 'kiváló, nagyszerű, értékes' jelentésű *gal* szó is, de ezt inkább csak azért gondolják egyesek, mert a *Gál* nevet viselők első szentje (a kettő közül) ír származású volt (bár Svájcban, a később róla elnevezett Szent Gallenben halt meg és temették el). A *Gallus* névben a magánhangzó fokozatosan nyíltabbá vált (*-u- > -o- > -a-*), és az *-l-* vidékenkénti nyúlásával, palatalizációjával, majd centrálissá válásával (*-l- > -ll- > -lly- > -jj-* változással) elfogadhatóan levezethető az egyénnév. Egyéni nevekből pedig gyakran alakult ki apai családnév. Jelentése 'Galyas ~ Gallyas nevű személy fia, leszármazotta'.

Más nyelvjárási vagy közszavak (a 'rög, görgöngy' jelentésű *galy* vagy a 'vékony ág' jelentésű *gally*) késői (XVI–XVII. századi) előfordulásuk miatt valószínűleg nem lehetnek a családnevek alapjai.

Elterjedtsége Az északkeleti nyelvterületen, Borsod és Zemplén megyében, valamint az Alföldön gyakoribb.

Garai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Garai* 3262, *Garay* 334, *Garaj* 111, *Garaji*. Más változatokkal együtt összesen: 3743.

Eredete Alapszava vitatott eredetű. *Gara* nevű településünk volt (néhány ma is megvan) Baranya, Bodrog és Valkó vármegyében. Ezek nevei egyes vélemények szerint keletkezhetek a szláv 'hegy' jelentésű *gora* közszóból.

Mások a *Gara* személynévből magyarázzák, amelynek a bibliai héber eredetű *layrbg* [*Gahv ree Ehl* (*Gävriël*)] 'Isten az én erősségem' jelentésű *Gabriel* angyalnév a végső forrása. Ez a latinon keresztül *Gabrinus* formában került a magyarba. Az *-inus* végződés elhagyása után a lerövidült *Gabr-* névből a *-b-* szabályosan kiesett a név végi mássalhangzó-torlódás (*-br*) föloldása céljából. A *Gar-* tőhöz *-a* kicsinyítő képző járult, s kialakult a *Gara* személynév.

Ismét mások szerint a szláv *Gavril* alakjának *Gavra ~ Gara* becézője került át a délszlávból a magyar névkincsbe, s ebből lett előbb egyéni, majd nemzetségnév. Ezt a legutóbbi föltevést támasztja alá, hogy valamennyi *Gara* nevű település a déli vármegyékben volt található. A *Gara* helységnévhez járuló, 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző által eredetre, származási helyre utaló családnév lett a településnévből.

Elterjedtsége A nyelvterület déli, délnyugati részén ma is gyakoribb.

Névváltoztatás Nagyon sokan, különösen *Galitzenstein*, *Ganzl*, *Gauch*, *Gavra*, *Goldberger*, *Goldhammer*, *Goldschmied*, *Goldstein*, *Gottheim*, *Gottlieb*, *Grosz*, *Gruber*, *Grünhut*, *Grünstein*, *Guttmann* nevek magyarosítottak erre a XIX. században.

Garamvölgyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Garamvölgyi* 1136, *Garamvölgyi*. Más változatokkal együtt összesen: 1140.

Eredete Az ismeretlen eredetű, de ősi kelta vagy preindoeurópai 'ás, túr' jelentésű **ghren-* tőnek a fejleménye *Garam* víznevünk, amelynek az ősi finnugor *völgy* szóval való összetétele adja a családnév alapját. Ezt egészíti ki az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s így eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. Régi összeírásokban nem találunk rá adatot.

Elterjedtsége Nógrád megyében kissé gyakoribb.

Névváltoztatás Mivel a XIX. században nem magyarosított erre a névre senki, valószínűleg újabb névváltoztatásként keletkezett az ide tartozó családnevek többsége.

Gáspár

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gáspár* 12 083, *Gaspar* 19, *Gaspár* 10, *Gaszper* 17; *Káspár*, *Kaspár* 55, *Kaspar*, *Kasper* 139; *Kaszper* 72; *Casper*, *Jaszper* 28. Más változatokkal együtt összesen: 12 445.

Eredete Előzménye a talán perzsa eredetű *Gáspár* név, amelynek a jelentése 'kincstárnok'. A különböző nyelvekben sok ejtésváltozata alakult ki, ezek közül több is a magyarba került. Valamennyiből lehetett családnév minden végződés nélkül, s akkor jelentése '*Gáspár* nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Tiszától nyugatra gyakoribb, protestáns vidékeken ritkább volt.

Névváltoztatás Többen, különösen *Gasparik*, de *Goldberger*, *Gottlieb*, *Roth*, *Schwarz* nevűek is választották névmagyarosítás céljára a XIX. században.

Gáti

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gáti* 1204, *Gáty* 12, *Gati*, *Gáthi* 24, *Gáthy* 76; *Gátai* 41, *Gátay* 21. Más változatokkal együtt összesen: 1417.

Eredete Előzménye, a szláv eredetű 'vízlevezető árok', majd 'vízvédelmi földhányás, töltés' jelentésű *gát* szavunk némely nyelvjárásban 'mocsáron keresztülvezető út' jelentést is kapott, s a mellettük fekvő települések neve is *Gát* lett Baranya, Bereg, Bihar, Moson, Szabolcs, Valkó, Verőce vármegyében. Ugyanakkor nem településnévi helynév is lehetett a *Gát*, falu melletti töltés, magasított út nevéként. Bármelyik helynév megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, ha ott vagy a közelében lakott, s így eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Csak egy *Gröbersperger* nevű vette föl névmagyarosítási céllal a nevet a XIX. században.

Gazdag

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Gazdag* 3330, *Gazdagh* 24, *Gazdog*, *Gazdig* 284, *Gazdik* 407, *Gazgyik* 12. Más változatokkal együtt összesen: 4066.

Eredete Előzményének, a valószínűleg iráni eredetű és 'sok pénzzel, nagy vagyonnal rendelkező' jelentésű szónak a magyarba került alakja **kazdik* lehetett. A *-zd-* hangok hatására a szó kezdetén és végén álló hangok is zöngésültek, a veláris *j* labializálódott *-u-*vá, és nyíltabbá vált (*-o-* > *-a-*). Mindegyik közbülső alakból vagyoni helyzetre, illetve társadalmi állapotra utaló családnév keletkezhetett a főnti jelentéssel.

Elterjedtsége Az Alföldön gyakoribb, Erdélyben ritkább (ott a *Gazda* név fordul elő többször).

Névváltoztatás Néhány *Reich* nevű magyarosítási célból vette föl a XIX. században.

Gazsi

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gazsi* 1746, *Gazsy* 11, *Gazi* 81, *Gashi*. Más változatokkal együtt összesen: 1858.

Eredete Alapszava a talán perzsa eredetű *Gáspár* név, amelynek a jelentése 'kincstárnok'. A magyarban ennek egy szótagú rövidülése (*Gas-*) *-i* birtokjelet kapott, s a magánhangzók közötti (intervokális) helyzetben az *-s-* zöngésült *-zs-*vé. Előbb egyéni, abból vagy attól függetlenül is apai családnév lett. A *Gazsi* családnév jelentése tehát '*Gazsé*, *Gazs* (vagyis *Gáspár*) nevű személy fia, leszármazotta'.

A XVII. század után keletkezett családnevek esetében (elsősorban a romák körében, akik addig nem viseltek családneveket) az *-i* végződés már lehetett kicsinyítő képző is. Akkor a pusztá becenévből vált családnév.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, Borsod, Zemplén, Szabolcs megyében gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században magyarosítási céllal egy *Glatz* és egy *René* nevű vette föl *Gassi* alakban.

Gazsó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gazsó* 1782, *Gazso* 35. Más változatokkal együtt összesen: 1826.

Eredete Alapszava a talán perzsa eredetű a *Gáspár* név, amelynek a jelentése 'kincstárnok'. A magyarban ennek egy szótagú zárt rövidülése (*Gas-*) -ó kicsinyítő képzőt kapott, s a magánhangzók közötti (intervokális) helyzetben az -s- zöngésült -zs-vé. Ez előbb egyéni, majd apai családnévvé vált minden végződés nélkül, jelentése pedig 'Gazsóé, *Gazsó* nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Az Alföldön, különösen a Körösök vidékén gyakoribb.

Névváltoztatás Egy *Gaschler* nevű vette föl magyarosításai céllal a XIX. században.

Géczi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Géczi* 2766, *Géczy* 537, *Géci* 27, *Geczi*, *Geczy*, *Gétzi*, *Gétzy*, *Gécei* 12, *Géczei* 15; *Giczi* 978, *Giczy* 77, *Gici*, *Ghiczy* 11, *Ghyczy* 52; *Giczei* 78, *Gicei*, *Giczey* 20. Más változatokkal együtt összesen: 4594.

Eredete Több név egybeesése, de mindegyik a görög 'éber, óvatos, körültekintő' jelentésű *γρηγόριος* [*gregóriosz*] szóra vezethető vissza, mely a latin *Gregorius* alakban került be a magyarba. Az -us végződés elhagyása után (*Gregor*) a név elején levő mássalhangzó-torlódás (*Gr-*) föloldása két különböző bontóhanggal (-i- vagy -ë-) mehetett végbe. Az így három szótagúvá vált névből (*Geregor* ~ *Girigor*) szabályosan *Gergely* ~ *Girgely* alak jött létre. Ennek első szótagja (*Ge-* ~ *Gi-*) kapta meg a -c- és -e kicsinyítő képzőt.

Mind a *Gic* ~ *Gec*, mind a *Gice* ~ *Gece* magyar névadással (minden végződés és összetétel nélkül, pusztá személynévként) településnév lett Baranya, Gömör, Győr, Szatmár, Torda, Veszprém vármegyében. Ezek bármelyike megkapván az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, eredetre, származási helyre utaló családnévvé alakult. Ugyanakkor birtokjel is lehetett az -i, s akkor a jelentése 'Gicé ~ Gecé, *Gic* ~ *Gec* nevű személy fia, leszármazotta'. A *Gicei* ~ *Gecei* nevek -ei magánhangzó-találkozásából (hiátusából) az -e szabályosan kieshetett.

A másik családnévi eredet későbbi lehetett, amikor (elsősorban német hatásra) a magyar nyelvben is elterjedt az -i kicsinyítő képző, s a *Gergely* becézése *Geci* lett sok helyütt. A XVIII. századtól családnévvé is válhatott ez a becézési forma, de sokkal kisebb számaránnyal.

Elterjedtsége A *Geczi* családnévi alak a nyelvetterület középső részén, de különösen Kárpátalján gyakori volt.

Névváltoztatás A *Geci* becenévből létrejövő közszó jelentése miatt ('sperma, ondó', melyek közül az utóbbi ugyancsak keresztnévi eredetű, az *András* nevünk becézője, mint ahogyan a 'pete' a *Péteré*) többen megváltoztatták *Geczi* családnévüket a XIX. században, de a hangsúly hatására megnyúlt *Géczi* (meg a *Giczi*) forma megmaradt. Egy *Getz* nevű család föl is vette a *Géczi* nevet.

Gecse

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gecse* 1611, *Getse*, *Göcse*. Más változatokkal együtt összesen: 1618.

Eredete A görög 'éber, óvatos, körültekintő' jelentésű *γρηγόριος* [*gregóriosz*] szóra vezethető vissza, mely a latin *Gregorius* alakban került be a magyarba. A latin -us végződés elhagyása után a név eleji mássalhangzó-torlódás (*Gr-*) föloldása -ë- bontóhanggal ment végbe, s *Gergely* lett. Ennek első szótagja (*Ge-*) kapta meg a -cs + -e kicsinyítő képzőt, s vált az Árpád-korban gyakori egyéni névvé. Ebből később apai családnév lett. Jelentése 'Gecse nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Szolnok–Debrecen vonalától északra, Heves, Borsod, Zemplén, Szabolcs megyében gyakoribb.

Geiger

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Geiger* 1166, *Geieger*, *Gieger* 14. Más változatokkal együtt összesen: 1181.

Eredete Alapja a középfelnémet *giger* 'hegedűs' jelentésű közszó. Foglalkozási családnévként gyakorivá vált Németország déli részén, Bajorországban. Magyarországra családnévként került a XVIII. századi betelepítések során.

Elterjedtsége A Dunán túl és a Duna–Tisza közének déli részén sokszor előfordul.

Névváltoztatás Nagyon sokan a *Hegedűs* nevet vették föl helyette a XIX. században.

Gelencsér

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Gelencsér* 3083, *Gelencser*; *Gölöncsér* 227, *Gölöncsár*, *Gölöncsér*, *Gölöntsér*; *Gerencsér* 3604, *Gerentsér* 13, *Gerencser*, *Gerencer*; *Göröncsér* 15, *Göröntsér*. Más változatokkal együtt összesen: 6977.

Eredete Előzménye feltehetőleg a szerb-horvát, szlovén 'fazekas' jelentésű *grnčār szó volt. Ez a magyarba kerülve szókezdő mássalhangzó-torlódását (*gr-*) -*ě*- bontóhanggal föloldotta (*gěřěncsár*), majd a magánhangzó-harmónia megteremtése céljából az -*á*- hangot -*ě*-re cserélte (*gěřěncsér*). Az -*ě*- némely nyelvjárásban -*ö*-lett (labializálódott). A *gerencsér* ~ *gölöncsér* főleg a Dunán túl sok vidéken kiszorította az ősi *fazekas* ~ *fazokas* foglalkozásnevet. A *gerencsér* valamennyi változatából foglalkozásnévi családnév lett 'cserépedényeket formázó, égető' jelentéssel.

Elterjedtsége Minden névalak a Dunántúlra jellemző. A *Gelencsér* a Balaton környékén, Somogy megyében, a *Gerencsér* Zala, Vas és Sopron megyében, a *Gölöncsér* a déli, délkeleti részekén, Baranya, Tolna, Fejér megyében gyakori.

Gellért

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gellért* 778, *Gellert*, *Gelért*, *Gelérd*, *Gellérd*, *Gellér* 581, *Gellár*, *Geller* 103, *Gelér*; *Gerard*, *Gerald*. Más változatokkal együtt összesen: 1493.

Eredete Előzménye a germán eredetű és 'dárda + erő' jelentésű *Gerhardt* név. Ez a magyarba kerülve a magánhangzó-harmóniának megfelelően *Gerhert lett (a második szótag -*ä*-ja -*ě*-re, illetve -*é*-re változott). A mássalhangzó-torlódást likvidacserével szüntette meg a nyelv (az -*rh*-ból -*l*- vagy -*ll*- lett), s a szó végi -*dt*-t -*d*-re vagy -*t*-re egyszerűsítette. A közben létrejött sok változat mindegyikéből keresztnévek, majd ezekből apai családnévek alakultak. Jelentésük 'Gellért ~ Gellér ~ Geller ~ Gellár nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Goldberger*, *Goldstein*, *Gross*, *Groszmann*, *Gutman*, *Grünbaum*, *Plochberger* nevűek magyarosításkor a *Gellér* ~ *Gellért* nevet választották a XIX. században.

Gémes

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Gémes* 1778, *Gemes*. Más változatokkal együtt összesen: 1785.

Eredete Alapszava az ismeretlen eredetű *gém* madárnevünk. Ennek 'valamivel való ellátottságot', 'valamivel foglalkozást' jelentő -*s* képzős alakja 'gémek által lakott helyen élő' vagy 'gémekkel foglalkozó, tojásaikat, tollaikat gyűjtő, gémekekre vadászó' jelentéssel foglalkozásnév lett. Mint minden foglalkozásra utaló szóból, ebből is gyakori családnév vált.

Elterjedtsége Az Alföldön, különösen Csongrád megyében fordul elő sokszor.

Gera

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gera* 1715, *Géra* 37. Más változatokkal együtt összesen: 1752.

Eredete A görög 'éber, óvatos, körültekintő' jelentésű *γρηγόριος* [*gregóriosz*] szóra vezethető vissza, mely a latin *Gregorius* alakban került be a magyarba. A latin -*us* végződés elhagyása után a név eleji mássalhangzó-torlódás (*Gr-*) föloldása -*ě*- bontóhanggal ment végbe, s *Gergely* lett. Ennek első szótagja (*Ger-*) kapta meg vagy az -*a* birtokjelet vagy az -*a* kicsinyítő képzőt. Mindkettő gyakori egyéni névvé vált. Az egyéni nevekből apai családnévek lettek. Az első esetben jelentése 'Geré, Ger nevű személy fia, leszármazotta', második lehetőség szerint pedig a családnév jelentése 'Gera nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Az Alföldön, különösen Csongrád megyében, Szeged és Hódmezővásárhely környékén gyakori.

Gere

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai Gere 2272, Gére. Más változatokkal együtt összesen: 2295.

Eredete A görög 'éber, óvatos, körültekintő' jelentésű γρηγόριος [gregóriosz] szóra vezethető vissza, mely a latin Gregorius alakban került be a magyarba. A latin -us végződés elhagyása után a név eleji mássalhangzó-torlódás (Gr-) föloldása -ë- bontóhanggal ment végbe, s Gergely lett. Ennek első szótagja (Ger-) kapta meg vagy az -e birtokjelet, vagy az -e kicsinyítő képzőt. Mindkettő gyakori egyéni névvé vált. Az egyéni nevekből apai családnévek lettek. Az első esetben jelentése 'Geré, Ger nevű személy fia, leszármazotta', a második lehetőség szerint pedig a családnév jelentése 'Gere nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület északi, északkeleti részén, Nógrád, Borsod, Zemplén, Szabolcs megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Magyarosításra csak néhány Schwarzenberg nevű használta föl a XIX. században a Gere névalakot. (A Gerő és Gerőfi nevet viszont igen sokan választották, minden bizonnyal erdélyi gyakorisága miatt.)

Gergely

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai Gergely 8105, Gergeli, Gerghel, Gerghely, Gerger, Gergerly, Gergály 239, Gergál 55, Gergár, Geröly 254, Geröly 21, Geröl. Más változatokkal együtt összesen: 8739.

Eredete A görög 'éber, óvatos, körültekintő' jelentésű γρηγόριος [gregóriosz] szóra vezethető vissza, mely a latin Gregorius alakban került be a magyarba. A latin -us végződés elhagyása után a név eleji mássalhangzó-torlódás (Gr-) föloldása -ë- bontóhanggal ment végbe. Az így három szótagúvá vált név (Geregor) második magánhangzója a kétnyíltszótagos tendencia szerint kiesett (Gergor). A megmaradó -o- a magánhangzó-harmónia céljából -e-re változott (Gerger), a név végi -r pedig likvidacserével -l lett (Gergel), majd palatalizálódott -ly-lyé (Gergely), s ez az utolsó hang már szabályosan -j-nek hangzik. Tehát a magyaros alak Gergely lett. A keresztnév apai családnévvé vált 'Gergely nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen elterjedt, de különösen Erdélyben gyakori.

Névváltoztatás Néhányan, Goldstein, Geiduschek, Gutchard nevűek magyarosítás céljából fölvelték a XIX. században.

Gerhardt

Típusa Apanévi eredetű, német családnév.

Változatai Gerhardt 211, Gerhárdt, Gerhard 56, Gerhárd, Gerhart, Gerhát 615, Gérhát, Gerháth 26, Gerhadt, Gerhádt; Gerhár, Gerard, Gerald, Geráth 81, Gerát. Más változatokkal együtt összesen: 1006.

Eredete A germán eredetű, ófelnémet gēr és hart 'dárda + erő' jelentésű szóból lett a Gerhardt keresztnév. Ebből pedig már a németben apai családnév alakult, s így került a magyarba a XVIII. századi telepítések folyamán.

Elterjedtsége A Dunán túl Sopron környékén, Erdélyben Kolozsvárt gyakoribb.

Névváltoztatás Többen a Gerő és Gerőfi nevet vették föl helyette a XIX. században.

Glonczi

Típusa Apanévi eredetű, német családnév.

Változatai Glonczi 1668, Glonczy, Glónczi, Glonci 118. Más változatokkal együtt összesen: 1793.

Eredete Előzménye valószínűleg az ófelnémet 'szikra' jelentésű *gluoen, amely a középfelnémetben glunse lett. Mai glanz alakja -u- > -o- > -a- nyitódással jött létre, s fölvette a 'fényes' jelentést is. A régiségben személynévvé vált, majd megkapta a német -i kicsinyítő képzőt, s a németben lett apai családnév.

Elterjedtsége Magyarországon főként Zemplén megyében fordul elő.

Goda

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai Goda 1052, Góda. Más változatokkal együtt összesen: 1068.

Eredete Alapszavaként igen sok God- kezdetű keresztnév jöhetne számításba, de az Árpádok korában közülük a délszláv eredetű, 'ünnep + béke' jelentésű Godimir, az 'ünnep + dicsőség' jelentésű Godiszláv, a germán eredetű, 'Isten + barát' jelentésű Godwin volt gyakori. Természetesen lehetséges a germán eredetű, Gott- kezdetű nevek latinon keresztüli megmagyarosodása is, amelyekben a magánhangzók közé kerülő -t- még a latinban zöngésült -d-

vé: *Gottfried* > *Godefridus* 'Isten + béke', *Gotthard* > *Godehardus* 'Isten + bátor'. A fől soroltak bármelyike lerövidülhetett egy szótagú alakra (*God-*), fölvehette a magyar *-a* kicsinyítő képzőt, s egyéni névvé vált. Az egyéni névből általában apai családnév alakult. Jelentése ekkor 'Goda nevű személy fia, leszármazotta' lett. A *God-* rövidülés azonban kiegészülhetett *-a* birtokjellel is, és így is egyéni, majd családnévvé válhatott. Akkor a jelentése 'Godé, God nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Godó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Godó* 1670, *Godo* 21, *Gódó*. Más változatokkal együtt összesen: 1698.

Eredete Alapszavaként igen sok *God-* kezdetű keresztnév jöhetne számításba, de az Árpádok korában közülük a délszláv eredetű, 'ünnep + béke' jelentésű *Godimir*, az 'ünnep + dicsőség' jelentésű *Godiszláv*, a germán eredetű, 'Isten + barát' jelentésű *Godwin* volt gyakori. Természetesen lehetséges a germán eredetű, *Gott-* kezdetű nevek latinon keresztüli megmagyarosodása is, amelyekben a magánhangzók közé kerülő *-t-* még a latinban zöngésült *-d-* vé: *Gottfried* > *Godefridus* 'Isten + béke', *Gotthard* > *Godehardus* 'Isten + bátor'. A fől soroltak bármelyike lerövidülhetett egy szótagú alakra (*God-*), s fölvehette a magyar *-ó* kicsinyítő képzőt, s egyéni névvé vált. Az egyéni nevekből általában apai családnévek alakultak. Jelentésük ekkor 'Godó nevű személy fia, leszármazotta' lett.

Elterjedtsége Az Alföldön, Jászságban és Heves megyében gyakoribb.

Gódor

Típusa Apanévi eredetű, német családnév.

Változatai *Gódor* 1000, *Godor* 42, *Gódór*. Más változatokkal együtt összesen: 1043.

Eredete Az ófelnémet eredetű és 'Isten + bátor' jelentésű *Gotthard* névnek a latinban zöngésült a két magánhangzó közötti (intervokális) *-t-* hangja *-d-*re, s az így kialakult *Godehardus* alak visszakerült a németbe is, ahol a XIV–XV. században *Godel* ~ *Goder* formában volt gyakori keresztnév. Ebből még a német nyelvben lett apai családnév. Így került át a magyar névkincsbe, ahol a magánhangzó-harmónia (*-o-e-* > *-o-o-*) megteremtése után *Godor* lett, az eredetileg rövid magánhangzójú tő első szótagjában a hangsúly hatására megnyúlt az *-o-* (*Gódor*).

Elterjedtsége A Dunán túl, főleg Zala megyében gyakori.

Góman

Típusa Tisztségre utaló, német családnév.

Változatai *Góman* 622, *Goman* 115, *Gomán* 183, *Gómán* 53, *Gomann* 25, *Gómann* 27, *Gomány* 103, *Gómány*. Más változatokkal együtt összesen: 1137.

Eredete A germán 'táj, vidék' jelentésű *gau* és (a régiségben) 'hűbéres' jelentésű *mann* összetétele volt a közszó, s eredetileg 'a vidék hűbérese, katonai ura' volt a jelentése. Tisztség, rang alapján vált *Gomann* ~ *Gohmann* ~ *Göhmänn* családnévvé. A magyarba átkerülve a hangsúly hatására megnyúlt első szótagjának magánhangzója (*Góman*), s néha az utolsó mássalhangzója *-n-*ből *-ny-*re változott (palatalizálódott). A magyar helyesírási bizonytalanságok miatt sok változata alakult ki, s mindegyik fennmaradhatott különböző neveken.

Elterjedtsége A Dunán túl a *Góman*, Borsod megyében, Mezőkövesd környékén a *Gomány* alak gyakoribb.

Gombár

Típusa Apanévi eredetű vagy foglalkozásra utaló, szláv családnév.

Változatai *Gombár* 1090, *Gombar*, *Gambár* 53. Más változatokkal együtt összesen: 1149.

Eredete Alapszava, szláv eredetű *gomba* szavunk a magyarban személynévvé és településnévvé vált, s ezekben a funkciókban került vissza a szlovákba. Itt megkapta a foglalkozásra és származásra utaló *-ár* képzőt, s 'Gomba nevű személy fia, leszármazotta' vagy 'gombagyűjtő, gombatermesztő, gombakereskedő' jelentéssel családnév lett. A XVIII. században nagy számban hozták magukkal az Alföldre felvidéki szlovák áttelepülők.

Elterjedtsége A Dunától keletre, Dabas és Szarvas környékén gyakoribb.

Gombás

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Gombás* 1819, *Gombas*. Más változatokkal együtt összesen: 1823.

Eredete Alapszava, szláv eredetű *gomba* szavunk a magyarban 'valamivel ellátott', 'valamivel foglalkozó' jelentésű -s képzővel foglalkozást jelentő szóvá lett. A foglalkozásra utaló névből 'gombagyűjtő, gombatermelő, gombakereskedő' jelentésű családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunán túl, a Balatontól északkeletre, a Kisalföldön és Felvidéken gyakoribb.

Gombkötő

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Gombkötő* 1206, *Gombkötő* 24, *Gombkötő*, *Gombkötő*. Más változatokkal együtt összesen: 1239.

Eredete Ősi hangulatfestő *gob ~ göb* szavunkban analógiás járulékhang (inetimologikus betoldás) a nazális -m-, s így jött létre a *gomb ~ gömb* közszó. Ehhez járult az ősi finnugor *köt* ige folyamatos melléknévi igeneve, s az összetétel után főnevesülve igen elterjedt foglalkozásnévvé vált. A ruhákra való gombok egy részét ugyanis szőr-, selyem-, arany- vagy ezüstsálakból fonták, kötötték egy kicsiny falap köré, de ugyanők készítették a sujtásokat, zsinórokat, vitézkötéseket is. Mint általában a foglalkozásnevekből, ebből is könnyen vált előbb ragadványnév, abból pedig vagy közvetlenül is családnév.

Elterjedtsége A nyelvtérület nyugati részén, elsősorban Vas megyében, de Orosházán is gyakori.

Gombos

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Gombos* 4866, *Gombós*, *Gombis*. Más változatokkal együtt összesen: 4889.

Eredete Ősi hangulatfestő *gob ~ göb* szavunkba analógiás járulékhangként (inetimologikus betoldásként) nazális -m- került, s így jött létre a *gomb ~ gömb*. A ruhákra, használati tárgyakra csatok mellett sokszor használtak gombokat, amelyeket szőr-, selyem- vagy vékony fémfonálból készítettek, máskor csontból, fából faragtak. Ezek készítőinek a neve -s foglalkozásnév-képzővel alakult. A *gombos* mint foglalkozásnév gyakori családnév lett.

Elterjedtsége A Dunán túl Zala megyében és az Alföld keleti felében, Debrecen környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan, különösen *Gansl* és *Knopf*, *Knöpfler* nevűek, de *Glücksthal*, *Golarics*, *Goldberger*, *Goldfried*, *Grünfeld*, *Grosz*, *Guttmann* nevűek is magyarosítottak erre a XIX. században.

Gonda

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változata *Gonda* 3278. Más változatokkal együtt összesen: 3289.

Eredete Előzménye az ófelnémet *kuoni* 'merész' és *-rāt* 'tanács(adó)' összetételéből keletkezett *Konrád*, mely több hangalakban bekerült a magyar névkincsbe, és nagyon népszerűvé vált az Árpádok korában. Egyik változatában (*Kondra*) az első hang zöngésülése (*K- > G-*) a zöngés mássalhangzó-torlódás (*-ndr-*) hatására mehetett végbe. Majd egy szótagra rövidülése (*Gond-*) után megkapta a kicsinyítő -a képzőt. Előbb egyéni, majd abból családnévvé vált, amelynek jelentése 'Gonda nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen a Duna–Tisza közén, Nagykőrös–Cegléd–Hatvan–Szolnok vidékén gyakori.

Névváltoztatás Elég sokan, különösen *Goldstein*, *Guttmann*, de *Gewürtz*, *Gescheidt*, *Glück*, *Gelb*, *Gelbmann*, *Goldring*, *Goldhammer*, *Gottlieb*, *Grünstein*, *Grossmann* nevűek is fölvtették névmagyarosítási céllal a XIX. században

Göbolyös

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Göbolyös* 295, *Göbolyős*, *Göbolyös* 14, *Göbolyös*, *Göbolyös*; *Göbölös* 345, *Göbölös* 174, *Göbölös*; *Göblyös* 579, *Göblyös*, *Göblyös* 12, *Göblyös*, *Göblös* 36, *Göblös*, *Göblös*. Más változatokkal együtt összesen: 1510.

Eredete Alapszava, a 'hízott marha' jelentésű *göboly* szó talán belső keletkezésű, hangulatfestő *göb* ~ *gömb* szavunkból alakult ki. Ezt 'valamivel való ellátottságot', 'valamivel való foglalkozást' jelentő -s képzővel látták el, s így 'hízott marhát tartó, nevelő, terelő, marhát hizlaló' vagy 'hízott marhával kereskedő' jelentésű *göbolyös* foglalkozásnév alakult ki. Mint foglalkozásnévből, ebből is gyakori családnév lett.

Elterjedtsége A *Göbolyös* alak a Tiszán túl, főleg Jászságban, a *Göbölös* pedig a Dunán túl, különösen Fejér megyében gyakoribb.

Gömöri

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gömöri* 1441, *Gömöry* 111, *Gömőri* 10, *Gömöre* 11. Más változatokkal együtt összesen: 1577.

Eredete Alapszava, az ótörök eredetű, 'szén' jelentésű *kömur* közszo nyilván metaforikus jelentéssel (olyan fekete, mint a szén) személynévbe is bekerült (*Kömrüdeš*). A magyarban *Cumur* [*Kümur*] adatokat találunk az Árpád-korból, amelynek szókezdő *K-* hangja szabályosan zöngésült *G*-vé az -*m*- hatására, magánhangzói pedig nyíltabbá váltak (*ü* > *ö*). Így *Gömör* formájú személynév, abból pedig magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) több településnév lett (mindegyik Gömör vármegyében). A helynévből 'onnan/oda való' jelentésű -*i* képzővel eredetre, származási helyre utaló *Gömöri* családnév lett.

A családnév kialakulhatott az egyéni névből is -*i* birtokjellel, s akkor jelentése 'Gömöré, Gömör nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület északi, északkeleti részén, a volt Gömör vármegye környékén: Szolnok, Heves, Borsod, Abaúj megyében gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században sokan, *Geitner*, *Gleich*, *Goldstein*, *Groma*, *Grünbaum*, *Grünwald*, *Guttmann* nevűek magyarosítottak erre, és valószínűleg a fölveti nevek nagy része a vármegyére vonatkozik, nem az egyes településekre.

Gönczi

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gönczi* 2787, *Gönczy* 314, *Gönczi* 14, *Gönczy*, *Gönci* 64, *Gönci*, *Gönczei*, *Könczei* 26, *Könczey* 24. Más változatokkal együtt összesen: 3205.

Eredete Előzménye, az ófelnémet *kuoni* 'merész' és -*r* *t* 'tanács(adó)' összetételéből keletkezett *Konrád* több változatban bekerült a magyar névkincsbe, és nagyon népszerűvé vált az Árpádok korában. Egyik változatának (*Kunc* ~ *Künc*) névkezdő mássalhangzója zöngésült (*K*- > *G*-), a *tő* magánhangzója pedig nyíltabbá vált (-*ü* > -*ö*). Az így létrejött *Gönc* személynév megkaphatta az -*i* birtokjelet, s családnévvé lett, jelentése 'Gönczé, Göncz nevű személy fia, leszármazotta'.

Ugyanakkor a *Gönc* személynév magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helységnévvé alakult Abaúj és Zemplén vármegyében. Ezek pedig az 'onnan/oda való' jelentésű -*i* képzővel válhattak eredetre, származási helyre utaló családnévvé. *Köncze* faluról nem maradtak följegyzések, valószínűleg ez (többszörös) birtokjellel a *Könc* személynévből alakult családnévvé.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén: Borsod, Abaúj, Szabolcs megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Többben, köztük *Göncz*, *Glück*, *Grum*, *Grün*, *Grünhut*, *Goldstein*, *Roth*, *Stern* nevűek és egy *Gombos* nevű is fölvette a *Gönczi* nevet a XIX. század folyamán.

Gönczöl

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gönczöl* 689, *Göncöl* 54, *Gönczöl*, *Gönczöl*, *Göntzöl*; *Gönczör* 16, *Göncör*, *Gönczö* 225, *Gönczö* 15, *Gönczö*, *Göncö*; *Könczöl* 791, *Köncöl* 10, *Könczöl*, *Könczöl*, *Könczöl*. Más változatokkal együtt összesen: 1827.

Eredete Előzménye, az ófelnémet *kuoni* 'merész' és -*rät* 'tanács(adó)' összetételéből keletkezett *Konrád* több változatban bekerült a magyar névkincsbe, és nagyon népszerűvé vált az Árpádok korában. Egyik változata, a *Gunczel* ~ *Günczel*, amelynek a magyarban az első magánhangzója nyíltabbá vált (-*ü*- > -*ö*-), második pedig labializálódott (-*ë*- > *ö*). Így vált magyar személynévvé a *Göncöl*, amelyet *Göncöl-szekér* nevű két csillagképünk is visel (a régiségben *Szekérsillag* volt a nevük). A név végére került (szótagzáró) -*l* elmaradhatott, és akkor megnyújtotta az előtte álló magánhangzót (*Gönczö*), vagy likvidacserével -*r*-ré válhatott (*Gönczör*). Az

egyénnévből közvetlenül is lehetett a magyarban családnév, s akkor jelentése: 'Gönczöl nevű személy fia, leszármazotta'.

Magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helységnév is lett a személynévből Baranya vármegyében (*Göncel*). Ez változatlan formában vagy az *-i* képző lekopása után is lehetett családnév, s így jelentése 'Göncel településre/településről való'.

Elterjedtsége A *Gönczöl* alakok Esztergom, Nógrád, Pest megyében, a *Könczöl* nevek pedig a Dunántúl nyugati részén, Vas és Zala megyében gyakoribbak.

Görbe

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Görbe* 1048, *Görbe* 11. Más változatokkal együtt összesen: 1061.

Eredete Déli szláv eredetű, és 'púpos ember' jelentése is volt (a nyelvjárások némelyikében még ma is van) a *görbe* szavunknak. Külső tulajdonság jelölőjeként könnyen lett belőle családnév. Későbbi jelentése 'hajlott hátú' is lett, s ez megnövelte az ebből alakult nevek számát. Az átvitt értelmű és belső tulajdonságra utaló 'nem egyenes úton járó, tisztességtelen, becstelen' jelentései csak a XIX. században alakultak ki a szónak, így történeti okok miatt nem lehetett belőle családnév.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében: Csongrád megyében, Szeged környékén gyakoribb.

Görög

Típusa Népre utaló, magyar családnév.

Változatai *Görög* 2143, *Görög*, *Görög*, *Görög*, *Görög*, *Görög* 88, *Gereg* 10. Más változatokkal együtt összesen: 2248.

Eredete Előzménye, az ismeretlen eredetű hellenisztikus *γραικός* [*graiкос*] népnév délszláv közvetítéssel, *gereg* ~ *görög* alakban került be a magyarba. Mint általában a népnevek, ez is gyakori családnévvé lett, hiszen nemcsak a *görög* eredetre, hanem nyelvtudásra, öltözködésre, munkaadóra, társra, vidékre is utalhatott. Ebben az esetben pedig elsősorban a görög katolikus vallást is figyelembe kell vennünk. Megerősíti ez utóbbi motivációt a családnév viselőinek földrajzi elhelyezkedése is.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, ahol a magyar görög katolikusok zöme ma is él, a *Görög* családnév sokkal gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, köztük több *Grünfeld* és egy-egy *Grünbaum* meg *Maszarik* nevű fölvette a XIX. század folyamán a *Görög* családnévet.

Gregus

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gregus* 929, *Greguss* 96; *Geregus*. Más változatokkal együtt összesen: 1028.

Eredete Előzményéből, a görög 'éberen őrködni' jelentésű *γρηγορέω* [*gregoreo*] igéből alakult ki a *Γρηγόριος* [*Gregóriosz*] 'éberen őrködő' jelentésű keresztnév. Ez a latin *Gregorius* közvetítésével került a magyar névkincsbe, s igen gyakorivá vált az Árpád-kor folyamán. Egy szótagú rövidülése (*Greg-*) fölvette a magyar *-us* kicsinyítő képzőt. Ez előbb egyéni, majd minden végződés nélkül családnévvé vált, így jelentése 'Gregus nevű személy fia, leszármazotta'. Néha a névkezdő mássalhangzó-torlódás (*Gr-*) betoldott *-ë-* bontóhanggal föloldódott, így jött létre a *Gërëgus* alak.

Elterjedtsége A nyelvterület közepén, a Duna–Tisza közének déli részén, Szeged környékén különösen gyakori.

Gróf

Típusa Valahová, valakihez tartozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Gróf* 2102, *Groff* 37, *Groff* 15, *Gróff*. Más változatokkal együtt összesen: 2156.

Eredete Előzménye, német eredetű *gróf* méltóságnévünk igen hamar személynévvé vált. Családnévvé mint a *gróf* rokona, hozzátartozója vagy még gyakrabban a *gróf* szolgálatában álló, birtokán dolgozó személy megnevezése motivációjával alakult. Később metaforikus jellemnévvé is lett, vagyis ha valaki úgy viselkedett, öltözködött, mint egy *gróf*, előbb ragadványnévként, majd a korábbi családnévet fölvaltva megkaphatta a *Gróf* családnévet.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században egy *Graf* családnevű vette föl a *Grof* nevet.

Grósz

Típusa Tulajdonságra utaló, német családnév.

Változatai *Grósz* 1521, *Grosz* 282, *Gross* 104, *Gros*. Más változatokkal együtt összesen: 1908.

Eredete Előzményének, a középnémet *grōßle* vagy középfelnémet *grōß* szónak a jelentése eredetileg 'vastag, kövér, testes' vagy 'esetlen, otromba, nehézkes' volt. Ez mint testi tulajdonság vált a németben családnévvé. *Gros* alakja Svájcban, a *Gross* ~ *Groß* forma pedig Németország nyugati felében gyakoribb. A magyarba német telepesekkel került be nagyobb számban a XVIII. század folyamán.

Elterjedtsége Ma is különösen eredetileg német településeken, Buda környékén, a Dunán túl Tolna és Baranya megyében, valamint a Békés megyei Mezőberényben gyakori.

Névváltoztatás A XIX. században sokan *Nagy* névre magyarosították meg.

Gruber

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Gruber* 1230, *Grüber* 142, *Grubert*; *Grübel*. Más változatokkal együtt összesen: 1380.

Eredete Alapszava, a *grub* 'gödör, verem' jelentésű közszó felnémet eredetű. A tájnyelvi németben *Gruber* ~ *Grubel* ~ *Grüber* ~ *Grübel* 'bányász' jelentésű foglalkozási családnév lett. Ezek nagy része német telepesekkel került be a magyar névkincsbe a XVIII. század folyamán.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. század folyamán általában *Bányai* névre magyarosították.

Guba

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Guba* 2044, *Gúba*. Más változatokkal együtt összesen: 2048.

Eredete Előzménye az ősi finnugor *guba* szavunk. Jelentése 'gyapjas, fűrtös, szőrmés bőrből készült felsőruha' volt, majd az anyag megnevezésévé is vált. Szimbolikus személynév lett belőle, vagyis jelölte a viselőjét, tulajdonosát, készítőjét, kereskedőjét. Egyénnévként is előfordult az Árpád-korban, de foglalkozási családnévként vált gyakoribbá.

Elterjedtsége A Dunától keletre, Hevesben és Jászágban, valamint a Felvidéken többször előfordul.

Gulyás

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Gulyás* 20 133, *Gujás* 52, *Gulás* 69, *Guljas* 21, *Guljás*, *Gúlyás*, *Gulyas*, *Gullyás*, *Guias*. Más változatokkal együtt összesen: 20 548.

Eredete Alapszava, a *gulya* szavunk bizonytalan eredetű (talán valamelyik kaukázusi nyelvből való). Eredetileg csak egy szarvasmarhát jelentett, s ehhez járult a 'valamivel ellátott, valamit birtokló, valamivel foglalkozó' -s képző. A *gulyás* eredeti jelentése tehát 'marhatartó, marhakereskedő' volt. A *gulya* szó 'több szarvasmarha együttese, csorda' jelentése csak a XVI. században jelent meg, tulajdonképpen a *gulyás* foglalkozási megnevezésből való elvonásként. Ma elsősorban 'szarvasmarhák csoportjának őrzője, legeltetője; csordás' jelentésben használjuk. A családnevek is erre a jelentésre utalnak leginkább.

Elterjedtsége A Dunától keletre, északkeletre, különösen az Alföldön gyakori.

Névváltoztatás Egy *Goldstein* nevű család vette csak föl a XIX. században.

Guth

Típusa Tulajdonságra utaló, német családnév.

Változatai *Guth* 663, *Gúth* 190, *Gut* 171, *Gút* 41, *Gutt*. Más változatokkal együtt összesen: 1069.

Eredete A ma 'jó' jelentésű *gut* szó eredetileg 'szabad' jelentést is hordozott. A *Guthe*, *Gutmann* családnevekben tehát 'szabad ember' jelentésű volt, s jórészt ebben, később azonban 'tisztességes, derék, barátságos, melegszívű,

segítőkész' jelentésében is gyakori családnévvé vált a német nyelvben. Így került be a magyar névkincsbe is nagyobb tömegben a XVIII. századi német betelepítésekkor.

Elterjedtsége Ma is elsősorban eredetileg német lakosú falvakban, Tolna és Baranya megyében él nagyobb számban.

Guti

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Guti* 775, *Gúti* 63, *Guthi* 13, *Guthy* 82, *Gúthi*, *Gúthy*, *Gutti*; *Gutai* 348, *Gutay* 30, *Gútai*, *Gútay*, *Guttai*, *Guttay*. Más változatokkal együtt összesen: 1343.

Eredete Valamely német eredetű keresztnév, *Gottfried* (jelentése 'Isten + védelem'), *Gotthard* ('Isten + merész, bátor'), *Gottlieb* ~ *Gottleib* ('Isten + fiú') magyarban egy szótagra lerövidült (*Gut-* ~ *Got-*) alakjának önálló vagy -a kicsinyítő képzővel ellátott változata (*Gota* ~ *Guta*) vált személynévvé. Abból magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Abaúj, Bereg, Fejér, Komárom, Nógrád, Somogy, Szabolcs, Vas vármegyében. Ezek bármelyikéhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, s így eredetre, származási helyre utaló családnévként terjedt el. Amennyiben -ai magánhangzó-találkozás (hiátus) alakult ki a név végén (*Gutai*), a nyelv az egyik magánhangzó (általában az -a-) kidobásával föloldotta a hiátust.

Elterjedtsége A Tiszán túl Békés és Csongrád megyében valamivel gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Gutmann* nevű erre magyarosított a XIX. század folyamán.

Gy

Gyárfás

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gyárfás* 545, *Gyarfás*, *Gyáfrás* 84; *Járfás* 553, *Jarfas*, *Járvás* 396, *Járvas*. Más változatokkal együtt összesen: 1614.

Eredete Előzménye az ófelnémet *ger* 'lándzsa, dárda' és a *vass-* 'szolga' összetétele. Jelentése tehát 'fegyverhordozó' volt, amelyből a németben *Gervas*, a latinban pedig *Gervasius* keresztnév lett. A magyar névkincsbe már a XI. században bekerült, s az Árpád- és Anjou-korban igen népszerűvé vált, így sok változata kialakult. Először a latin *-ius* végződése maradt el, a név elejének *G*-je *Dzs*-nek, majd *Gy*-nek, némely nyelvújításban pedig *J*-nek hangzott. Talán még ide lehetne sorolni a *Nyárfás* (13) néhány esetét, ugyanis némely nyelvújításban a *Gy*- ~ *Ny*- megfelelés előfordul (pl. *megyek* ~ *menyek*). Mindegyik változathoz egyéni, később pedig családnév lehetett, amelynek jelentése 'Gyárfás nevű személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége A *Gyárfás* Erdélyben, különösen Háromszékben, a *Járfás* a Jászságban gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Goldspitzer* nevű család magyarosított *Gyárfás* névre a XIX. században.

Gyarmati

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gyarmati* 5040, *Gyarmaty* 14, *Gyarmathi* 24, *Gyarmathy* 316. Más változatokkal együtt összesen: 5427.

Eredete Alapszava talán az ótörök eredetű, 'fáradhatatlan' jelentésű *jormatī* [*dzsármātī*] törzsnek a neve. Ez került a magyarba szintén (*gyarmat*) törzsnévvül, majd sok helységnév lett belőle Arad, Bács, Bars, Békés, Esztergom, Győr, Hunyad, Nógrád, Nyitra, Somogy, Szatmár, Temes, Vas, Zaránd vármegyében (ezekből mára megkülönböztető előtaggal *-gyarmat* utótagú településnevek lettek). Közülük bármelyik fölvehette az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott.

Elterjedtsége Általánosan előfordul, de Erdélyben és Felvidéken ritkább.

Névváltoztatás Többen, *Goldmann*, *Gottlieb*, *Gramarics*, *Grubics*, *Gying* nevűek magyarosítottak erre, és egy *Zsiros* nevű vette föl a XIX. században.

Gyenge

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Gyenge* 1623, *Gyengő*, *Gyengő*; *Gyöngö* 28, *Gyöngö*. Más változatokkal együtt összesen: 1671.

Eredete Ismeretlen eredetű *gyenge* melléknevünkben külső tulajdonság ('erőtlen') megjelölőjeként lett egyéni név.

Ebből vagy ugyanilyen motivációval családnév lett, amely azonban minden végződés nélkül is kialakulhatott az egyénnévből, s akkor a jelentése 'Gyenge nevű személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, Békés, Hajdú és Bihar megyében, valamint a Balaton környékén gyakoribb.

Gyetvai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gyetvai* 1820, *Gyetvay* 26, *Gyetvaj*. Más változatokkal együtt összesen: 1848.

Eredete A szlovák 'fiatalok, ifjúság' jelentésű *d'etva* [gyetva] szóból lett településnév Zólyom vármegyében a XVII. században, amit a magyarság is átvett. Ehhez kapcsolódott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Felvidéken: Nógrád, Heves, Gömör, Borsod megyében gyakoribb.

Gyimesi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gyimesi* 1805, *Gyimesy*, *Gyimesi*; *Gimesi* 357, *Gimesy* 11, *Gimessy*, *Ghimessy* 14. Más változatokkal együtt összesen: 2201.

Eredete Alapszava az ismeretlen eredetű, 'szarvas, őz nőténye, szarvastehén' jelentésű *gím* szavunk. 'Valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű *-s* képzővel kiegészülve olyan erdőt, területet, vidéket jelöl, ahol szarvasok tenyésznek. A mellettük levő település megkapta ugyanezt a nevet Bács, Csík és Nyitra vármegyében (az utóbbiban *Ghimes* alakban). Akár a vidék, akár a község nevéhez kapcsolódhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s családnévvé lett.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb, Erdélyben ritkább.

Gyöngyösi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gyöngyösi* 4269, *Gyöngyösy* 29, *Gyöngyösi*, *Gyöngyösi*, *Gyöngyössi*, *Gyöngyössy* 117, *Gyengyesi*. Más változatokkal együtt összesen: 4476.

Eredete Alapszava, az ótörök eredetű *gyöngy* szavunk 'valamihez hasonló' jelentésű *-s* képzővel több pataknak, folyónak a nevévé lett ('gyöngyöző, gyöngyként fénylő' jelentéssel), s a mellettük fekvő települések is megkapták a víz nevét Heves, Somogy, Vas, Zemplén vármegyében. Ezek közül bármelyik eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel ellátva.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, Borsod, Abaúj, Zemplén, Szabolcs, Szatmár megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, *Gamperl*, *Ganzlinger*, *Trepper*, *Vaszil*, *Vihogyil* nevűek választották névmagyarosítás céljára a XIX. században.

Györe

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Györe* 1264, *Győre* 228; *Gyüre* 1497, *Gyűre* 48. Más változatokkal együtt összesen: 3050.

Eredete Alapszava, a görög 'földműves' jelentésű *γεωργός* [georgós] szó személynévvé vált még a görögben, de a magyarba a latin *Georgius* alak került be. A latin *-ius* végződés elhagyása után a *-g-k* *gy-vé* váltak (palatalizálódtak), aminek hatására a magánhangzó is palatális (*-ő- ~ -ü-*) lett. Az utolsó hang (*-gy*) szabályos rövidülés útján tűnt el, s a megmaradt *Györ-* ~ *Gyűr-* fölvette az *-e* kicsinyítő képzőt, az első szótag magánhangzója pedig az azt követő *-r*, vagy a hangsúly hatására némely nyelvjárásban megnyúlhatott. Így alakult előbb az egyéni, majd ebből a 'Györe ~ Győre ~ Gyüre ~ Gyűre' nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű apai családnév. Az *-e* végződés azonban lehet birtokjel is, s akkor a családnév jelentése 'Györé ~ Gyüré, Györ ~ Gyűr' nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunán túl és az északkeleti nyelvterületen gyakoribb.

Györfi

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Györfi* 1498, *Györfy* 44, *Györfi* 3340, *Györfy* 200, *Györffi* 34, *Györffi* 77, *Györffy* 818; *Gyürefi* 12. Más változatokkal együtt összesen: 6067.

Eredete Alapszava, a görög 'földműves' jelentésű *γεωργός* [georgós] szó személynévvé vált még a görögben, de a magyarba a latin *Georgius* alak került be. A latin *-ius* végződés elhagyása után a *-g-k* *gy-vé* váltak (palatalizálódtak), aminek hatására a magánhangzó is palatális (*-ő-*) lett. Az utolsó hang (*-gy*) szabályos rövidülés útján tűnt el. A megmaradt *Györ-* ~ *Gyűr-* kiegészült a 'fia' jelentésű *-fi* utótaggal, és apai családnévvé vált. Jelentése 'Györe ~ Gyüre' nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Némileg a Dunántúl egyes részein is, de különösen Erdélyben gyakori.

Névváltoztatás Többen, *Jurcsák, Gyurkán, Gyurkó, Gyurkovics, Gregorovics*, de *Geiger, Gembarovicz, Grün* nevűek is magyarosítottak *Györffire*, két *Sneringa* nevű család pedig *Gyűrffi* nevet vett föl a XIX. században.

György

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *György* 5128, *György* 58, *Gyorgy* 14. Más változatokkal együtt összesen: 5526.

Eredete Előzménye, a görög 'földműves' jelentésű *γεωργός* [*georgós*] személynévvé vált még a görögben, de a magyarba a latin *Georgius* alak került be. A latin *-ius* végződés elhagyása után a *-g-k gy-vé* váltak (palatalizálódtak), aminek hatására a magánhangzó is palatális (-ő-) lett. Keresztnévként is nagyon gyakori volt az Árpád-korban, így későbbi apanévre utaló családnévként is sokszor előfordult. Jelentése 'György nevű személy fia, leszármazotta'.

Kettős nevei A kettős családnevek igen sokszor összetételekké váltak (főleg Erdélyben): *Györgydeák* (100), *Györgypál* (61), *Györgyjakab* (30).

Elterjedtsége Különösen Erdélyben és az Örségben gyakori.

Névváltoztatás Csak néhány *Gottlieb* család magyarosított *György* névre a XIX. században.

Győri

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Győri* 8354, *Győry* 429, *Győri* 247, *Győry* 20; *Gyeőry* 10; *Győrei* 291, *Győrey* 23, *Győrei* 26, *Győrey*, *Gyürey*. Más változatokkal együtt összesen: 9511.

Eredete Alapszava, a görög 'földműves' jelentésű *γεωργός* [*georgós*] személynévvé vált még a görögben, de a magyarba a latin *Georgius* alak került be. A latin *-ius* végződés elhagyása után a *-g-k gy-vé* váltak (palatalizálódtak), aminek hatására a magánhangzó is palatális (-ő-) lett. Az utolsó hang (-gy) szabályos rövidülés útján tűnt el, s a megmaradt *Győr* magánhangzója az *-r-* hatására némely nyelvjárásban megnyúlt. A *Győr* alak fölvehette az *-i* birtokjelet, s így alakult ki a 'Győre ~ Győré, *Győr* ~ *Győr* nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű személynév.

Mindkettő magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helynév lett Bihar, Bodrog, Borsod, Győr, Temes, Tolna, Veszprém, Zemplén vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. A *Győre* nevű településeknél az *-i* képző *-ei* magánhangzó-találkozást (hiátust) eredményezett, amit a magyar nyelv az *-e-* elhagyásával oldott föl.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de az Alföldön némileg gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században igen sokan, *Gyurinka, Gans, Gansel, Gibis, Goldberger, Glück, Grosz, Grün, Grünfeld, Grünwald* nevűek magyarosítottak *Győri* névre.

Györki

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Györki* 648, *Györky* 26, *Györki* 114, *Györky* 23; *Györkei* 201, *Györkey, Györkei; Gyürki* 180, *Gyürky* 121, *Gyürki, Gyürky, Gyürkei, Gyürkey; Gyurki* 17. Más változatokkal együtt összesen: 1375.

Eredete Alapszava, a görög 'földműves' jelentésű *γεωργός* [*georgós*] szó személynévvé vált még a görögben, de a magyarba a latin *Georgius* alak került be. A latin *-ius* végződés elhagyása után a *-g-k gy-vé* váltak (palatalizálódtak), aminek hatására a magánhangzó is palatális (-ő-) lett. Az utolsó hang (-gy) szabályos rövidülés útján tűnt el, s a megmaradt *Györ-* ~ *Gyür-* kiegészült *-k-* és néha még *-e* kicsinyítő képzővel is.

Az így létrejött *Györk* ~ *Gyürk* ~ *Györke* ~ *Gyürke* személynév magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helységnévvé vált Abaúj, Heves, Nógrád, Pest, Szatmár, Tolna, Valkó, Vas, Zala, Zaránd vármegyében. Ezek bármelyikéhez 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző járulhatott, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Ugyanakkor közvetlenül egyénnevekből is létrejöhettek családnevek *-i* birtokjellel, s akkor jelentésük 'Györké ~ Gyürké ~ Györké ~ Gyürké, *Györk* ~ *Gyürk* ~ *Györke* ~ *Gyürke* nevű személy fia, leszármazotta' volt. A szó végén kialakult *-ei* magánhangzó-találkozást (hiátust) a magyar nyelv az *-e* elhagyásával oldotta föl.

Elterjedtsége Erdélyben és a Dunán túl, különösen az Örségben és Ormánságban gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Schlesinger* és egy *Preininger* család *Györki* névre magyarosított a XIX. században, ugyanakkor egy *Györke* nevű is *Györki* lett.

Györkös

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Györkös* 1042, *Györkös*, *Györkös* 12, *Györkös*. Más változatokkal együtt összesen: 1068.

Eredete Alapszava, a görög 'földműves' jelentésű γεωργός [*georgós*] szó személynévvé vált még a görögben, de a magyarba a latin *Georgius* alak került be. A latin *-ius* végződés elhagyása után a *-g-k gy-vé* váltak (palatalizálódtak), aminek hatására a magánhangzó is palatális (-ő-) lett. Az utolsó hang (-gy) szabályos rövidülés útján tűnt el. A megmaradt *Györ-* ~ *Gyür-* kiegészült *-k-* és *-s* kicsinyítő képzőkkel. Így először egyéni, majd abból minden változás nélkül családnév lett, s jelentése 'Györkös nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunántúl nyugati részén, különösen a Balatontól északnyugatra gyakoribb.

Gyulai

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Gyulai* 2873, *Gyulay* 160, *Gyullai*, *Djulai*. Más változatokkal együtt összesen: 3084.

Eredete Alapszava, a *jlá* [*dzsila*] szó az ótörökben 'kiemelkedő méltóság, tisztség' jelenésű volt. A magyarban a veláris *-j-* labializálódott *-u-*-vá, a névkezdő *Dzs-* képzése pedig hátrébb tolódott, *Gy-* lett. Így személynévvé, abból pedig településnévvé vált magyar névadással (minden változtatás, végződés vagy összetétel nélkül) Arad, Baranya, Békés, Bodrog, Kolozs, Máramaros, Sopron, Temes, Ugocsa, Zala vármegyében. Bármelyikhez kapcsolódhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s így gyakori családnév lett.

Közvetlenül egyéni névből is kialakulhatott a családnév *-i* birtokjellel, akkor jelentése 'Gyuláé, Gyula nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, a Dunától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, *Gyukli*, *Gyureskó*, *Gellberger*, *Goldberger*, *Goldmann*, *Grosz*, *Grünbaum*, *Grünstein*, *Gubi*, *Gulovics* nevű családok magyarosítottak erre a XIX. században, de sokan csak nemesi jellegűvé kívánták tenni nevüket az *-i* végződéssel, s erre cserélték addigi *Gyula* családnévüket.

Gyuricza

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Gyuricza* 1679, *Gyurica* 83, *Gyuritza*; *Juricza* 31, *Jurica*, *Djurica*. Más változatokkal együtt összesen: 1800.

Eredete Előzménye, a görög 'földműves' jelentésű γεωργός [*georgós*] szó személynévvé vált még a görögben, s elterjedt az egész keresztény világban. A magyarba a *Gyurica* délszláv alakulásmódú becenévként került be (jóllehet a XVIII. században már kialakulhatott magyar becenévként is). A *Jur-* és *Djur-* kezdetű nevek horvát helyesírásúak. A családnév jelentése 'Gyurica nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület déli részén, Baja környékén és Zala megyében gyakoribb.

Gyuris

Típusa Apanévi eredetű, magyar vagy délszláv családnév.

Változatai *Gyuris* 1835, *Gyurís*, *Gyuriss* 18, *Gyurisch*; *Juris* 57, *Jurisch*, *Jurys*, *Djuris*. Más változatokkal együtt összesen: 1920.

Eredete Előzménye, a görög 'földműves' jelentésű γεωργός [*georgós*] szó személynévvé vált még a görögben, s elterjedt az egész keresztény világban. A *Gyuri* alak a délszlávból került a magyarba, de az *-s* képző lehet magyar is, délszláv is. Tehát a családnév kialakulásának nyelve bizonytalan. Jelentése 'Gyuris nevű személy fia, leszármazotta'. A *Jur-* és *Djur-* kezdetű nevek horvát helyesírásúak.

Elterjedtsége A nyelvterület déli részén, Szeged környékén gyakoribb.

Gyurkó

Típusa Apanévi eredetű, magyar vagy délszláv családnév.

Változatai *Gyurkó* 1428, *Gyurko* 14, *Gyúrkó*; *Jurkó* 143, *Jurko*. Más változatokkal együtt összesen: 1607.

Eredete Előzménye, a görög 'földműves' jelentésű γεωργός [*georgós*] szó személynévvé vált még a görögben, s elterjedt az egész keresztény világban. A *Gyur-* kezdetű nevek a délszlávból kerültek a magyarba, de a *-kó* kicsinyítő képző éppen úgy lehet magyar is, mint szláv, tehát becenévként is bekerülhetett a magyarba, de alakulhatott itt is. Apanévi családnévvé vált, jelentése 'Gyurkó nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Mivel a Jászságban gyakori, ott valószínűbb a magyar alakulásmód, de a *Jur-* ~ *Djur-* írásmódú alakok horvát eredetre utalnak.

Gyurkovics

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Gyurkovics* 766, *Gyurkovits* 83, *Gyurkovich*, *Gyurokovics* 42, *Gyurókovics* 23; *Jurkovics* 86, *Jurkovits* 11, *Jurkovich* 14; *Jurgovics*. Más változatokkal együtt összesen: 1035.

Eredete Előzménye, a görög 'földműves' jelentésű γεωργός [*georgós*] szó személynévvé vált még a görögben, s elterjedt az egész keresztény világban. A *Gyurkó* névalak eredete bizonytalan, a *-kó* kicsinyítő képző lehet magyar is, szlovák is, délszláv is, de az apanévi szláv *-ics* ~ *-vics* képző egyértelműen szlávva teszi a családnevet. Jelentése 'Gyurko nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Dunántúli, Baja környéki gyakorisága délszláv, Nógrád megyében való elterjedtsége pedig szlovák eredetre utal.

H

Haga

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Haga* 964, *Hága* 115, *Haága*; *Aga*, *Ága*, *Agha*. Más változatokkal együtt összesen: 1094.

Eredete Végző forrása az ófelnémet *hagan* talán 'törvényszék' jelentésű volt, s ebből alakult a mitológiai *Hagen* név, amelyet a Nibelung-ének egyik gáncs nélküli lovagja viselt. Ez a magyar névkincsbe is bekerült, s az Árpádok korában *Hag* ~ *Haga* ~ *Agh* ~ *Aga* alakban személynévként korabeli oklevelekben gyakran előfordult. A *Hag* vagy *Ag* alapnévnek -a kicsinyítő képzős vagy szintén -a birtokjeles változata a *Haga* ~ *Aga*. A hangsúly hatására megnyúlhatott első magánhangzója (-a- > -á-). Az egyénnév minden változás nélkül családnévvé vált, s jelentése 'Hag ~ Ag vagy Haga ~ Aga nevű személy fia, leszármazotta'. Családneveink között nem ritka a német *Hagen* (29) ~ *Hágen* (312) sem, amelyek azonban városnévi eredetű német családnévek, és jóval későbbi előfordulásúak a német történeti névtárak adatai szerint is a magyar *Hag* ~ *Haga* adatoknál.

Elterjedtsége Északkeleten kissé gyakoribb.

Hagymási

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Hagymási* 713, *Hagymásy* 71, *Hagymássi*, *Hagymássy* 33, *Hagymasy*, *Hajmási* 440, *Hajmásy* 71, *Hajmássy* 19, *Hajmasi*. Más változatokkal együtt összesen: 1352.

Eredete Alapszava, a *hagyma* ~ *hajma* szavunk ősi finnugor eredetű. A 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű -s képzős kiegészítése külterületi helynévvé, földterület nevévé, abból településnévvé vált Bihar, Bodrog, Közép-Szolnok, Küküllő, Nógrád, Somogy, Szerém, Tolna, Torda, Valkó, Vas, Veszprém vármegyében. Ezeknek mindegyike megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

Elterjedtsége A *Hajmási* forma a Dunán túl, a *Hagymási* alak pedig a Hajdúságban gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Czibula* nevű magyarosított erre a XIX. században.

Hajas

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Hajas* 1897, *Haias*, *Halyas*. Más változatokkal együtt összesen: 1904.

Eredete Alapszava, ősi ugor eredetű *haj* szavunk 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű -s képzős alakja 'hajas, dús vagy hosszú hajú' jelentésű közszó lett. Mint külső tulajdonságra utaló szó előbb egyéni, majd családnévvé vált. Jelentése 'Hajas nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület nyugati szélén, Vas és Zala megyében, valamint az északi részekén gyakoribb.

Hajdu

Típusa Foglalkozásra, népcsoportra utaló, magyar családnév.

Változatai *Hajdu* 13 101, *Hajdú* 5290, *Haidu*, *Haydu* 15, *Haydú*, *Hajdo*, *Hajdó* 123, *Haidó* 10. Más változatokkal együtt összesen: 18 621.

Eredete Ősi ugor eredetű *haj-* igetövének -t műveltető képzős (*hajt*) alakjának folyamatos melléknévi igeneve (*hajtó*) főnevesült, s azokra a szarvasmarha-terelőkre szűkült le a jelentése, akik a XII–XIII. századtól foglalkozásszerűen hajtották az Alföldről a hízott magyar marhákat olasz és dalmáciai városokba. Mivel fölfegyverkezve, szinte katonai szervezettként működtek, jelentős haderőt alkottak, és zsoldosként részt vettek különböző hadi

eseményekben is. A XVII. század elején csatlakoztak Bocskai István szabadságharcához a Habsburgok ellen, s ekkor már külön népcsoportnak számítottak. A fölkelés győztes befejezésével kollektív nemességet és letelepülési területet kaptak Bocskaitól annak tiszántúli birtokain, tehát területhez is köthető a népcsoport, éppen úgy, mint a székely vagy palóc.

Előbb tehát foglalkozási, majd népcsoporti névnek kell tekintenünk. A név alakja is megváltozott: a *-j-* hatására a *-t-* zöngésült *-d-*-vé, a név végi *-ó* néhol megmaradt, de általában záródott *-ú*-ra, s megrövidült *-u*-vá. A dalmáciai horvát nyelvben máig is a magyar többes számú alakot (*hajduk*) használják a népcsoport megnevezésére (és 'zsivány, rabló' jelentésben, de híres labdarúgó csapat nevéként is).

Elterjedtsége A Dunától keletre, a nyelvterület déli és keleti részén, a Hajdúság környékén gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században néhányan, köztük *Heuduschka*, *Heiduska*, *Hercz* nevűek erre magyarosítottak.

Hajnal

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Hajnal* 4399, *Hajnál*, *Hainal*, *Haynal*. Más változatokkal együtt összesen: 4469.

Eredete Előzménye a valószínűleg ősi uráli vagy finnugor eredetű *haj-* szótövének *-n* + *-l* képzőbokkal alakult származéka (*hajnal*). Eredeti jelentése 'vörösség az ég alján' lehetett (vonakozhatott virradatra és naplementére is). Ez magyarázza gyakori személynévi (és családnévi) használatát: külső tulajdonság volt első motivációja ('vörös bőrű, hajú' jelentéssel). Később azonban, amikor 'pirkadat, kora reggel' jelentésre szűkült le a szó használata, belső tulajdonságra is vonatkozhatott: 'korán kelő, serény' jelentéssel.

Elterjedtsége A Dunától keletre, főleg Szeged környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan, köztük *Morgenstern*, *Hanel*, *Hennel*, *Herman*, *Hönigsfeld* nevűek magyarosítottak erre a XIX. század folyamán.

Hajós

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Hajós* 1228, *Hajos* 48. Más változatokkal együtt összesen: 1276.

Eredete Alapszava a vitatott (ótörök vagy ősi finnugor, esetleg uráli) eredetű *hajó* szavunk. 'Valamivel való ellátottságot' vagy 'valamivel való foglalkozást' jelentő *-s* képzős alakjának (*hajós*) több jelentése is kialakult: *hajó* tulajdonosa, birtokosa vagy *hajón* dolgozó, *hajóval* járó személy, esetleg *hajót* építő mesterember. Mint minden foglalkozásnév, gyakori családnévvé vált. Jelentése 'Hajós nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Többnyire hajózható folyóvizek melletti városokban, különösen Szegeden gyakori.

Névváltoztatás Igen sokan, köztük *Schiff*, *Schiffblatt*, *Schiffler*, de *Hajerbacher*, *Hamburg*, *Hamburger*, *Hápp*, *Hartstein*, *Henkel*, *Heller* nevűek is magyarosítottak erre a XIX. században.

Hajzer

Típusa Társadalmi helyzetre utaló, német családnév.

Változatai *Hajzler* 1029, *Haizer* 45, *Haiser* 20, *Haiszer* 17; *Hauser* 453, *Hauzer* 235, *Häuzer*, *Hausherr*, *Hausler*, *Häusler*, *Hausser*, *Häussler*, *Hauszer*, *Häuszer*, *Hauszler*, *Häuszler*, *Hauzler*; *Heisler* 67, *Heissler*, *Heiszer* 22, *Heizler* 240. Más változatokkal együtt összesen: 2183.

Eredete Két német név alaki keveredése. Az egyik a 'házigazda, családfő' jelentésű *Hausherr*. A másik pedig a 'házas zsellér' jelentésű *Häusler*. Ezeknek szétválasztása a magyar helyesírás bizonytalansága miatt lehetetlen, legfőlegbb családtörténeti kutatásokkal oldható meg. Még a német nyelvben vált mindkettő családnévvé, és a XVIII. századi telepítésekkel került nagy számban a magyar névkincsbe.

Elterjedtsége A *Hauser* elterjedése Bajorországban gyakoribb. Magyarországon a *Hajzer* Debrecen környékén többször előfordul.

Névváltoztatás Sokan magyarosítottak *Hazai* névre közülük a XIX. század folyamán.

Halasi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Halasi* 1835, *Halasy* 83, *Halassi*, *Halassy* 77, *Hallasy*. Más változatokkal együtt összesen: 2023.

Eredete Alapszava az ősi uráli *hal* szavunk. 'Valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű -s képzős változata (*Halas*) gyakori víznév volt, s a mellette létesült település nevévé is vált Bács, Bodrog, Komárom, Külső-Szolnok, Pest, Pozsony, Ung, Valkó, Vas vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s így eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

Elterjedtsége A nyelvterület középső részén, Fejér, Pest és Szolnok megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, köztük számos *Fisch, Fischer, Ribnikár*, de *Hájek, Halics, Harczer, Haskler, Habenicht* nevű is magyarosított erre a XIX. század folyamán.

Halász

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Halász* 13 353, *Halasz* 21. Más változatokkal együtt összesen: 13 488.

Eredete Alapszava, az ősi uráli *hal* szavunk -ász foglalkozásra utaló képzővel ellátva igen gyakori foglalkozásnév lett. Mint minden tevékenységre, foglalkozásra utaló szó, ez is gyakori családnévvé vált. A régi helyesírási bizonytalanságok miatt a *Halas* és *Halasz* alakok között csak családtörténeti kutatásokkal lehet különbséget tenni.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen megtalálható, de a Dunától keletre kissé gyakoribb.

Névváltoztatás Rengetegen vették föl a *Halász* nevet a XIX. század folyamán. Különösen sok volt közöttük a korábban *Fisch, Fischl, Fischer, Fischhof*, de nem kevés *Ribar, Ribarsik, Ribánszky, Halavács, Haluska, Hecht, Hacker, Harczer, Haradek, Harmancsok, Hauch, Herkl, Hirsch* nevű család is erre változtatta meg a nevét.

Halmai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Halmai* 1556, *Halmay* 58, *Halmi* 1082, *Halmy* 50; *Halomi* 56. Más változatokkal együtt összesen: 2802.

Eredete Alapszava, a szláv eredetű *halom* szavunk már az 1055. évi Tihanyi alapítólevélben is szerepel *luazu holma* ('*Lovász halma*') birtokos személyjeles formában. Nagyon sok (150 körüli) településnevet alkottak a *halom* szóval a Történelmi Magyarországnak szinte minden vármegyéjében. Bármelyikből lehetett 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév. A *Halmai* típusú nevekből az -ai magánhangzó-találkozás (hiátus) megszüntetése céljából elmaradhatott az -a- magánhangzó, a *Halomi* típusú nevek esetében pedig a kétnyíltszótagos tendencia következtében eshetett ki a második nyílt szótag -o- hangzója, de volt olyan nyelvjárás, amelyben mégis megmaradt.

Elterjedtsége A Dunán túl általános, Baranya megyében kissé gyakoribb.

Névváltoztatás Mind a *Halmai*, mind a *Halmi* alakot sokan választották névmagyarosítási célra a XIX. század folyamán, elsősorban *Berger, Holländer, Heller, Haluska*, de *Hahn, Hatschek, Hochenberg, Hönigswald, Hrebicsek, Hronoda, Hubert, Hudacsek* nevűek is.

Hamar

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változata *Hamar* 1800. Más változatokkal együtt összesen: 1806.

Eredete Ismeretlen eredetű, eredetileg 'gyors' jelentésű *hamar* melléknevünk még Balassinál is jelzőként használatos (,...az jó *hamar* lovak...). Mint külső tulajdonság jelölője ('gyors járású, beszédű, munkájú személy') természetes úton vált egyéni, majd gyakori családnévvé.

Elterjedtsége Erdélyben, különösen Háromszékben gyakori.

Névváltoztatás Névmagyarosításra csak egy *Oberhammer* nevű vette igénybe, inkább a *Hamari* nevet választották a XIX. században.

Hámori

Típusa Valahová tartozásra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Hámori* 1414, *Hámory* 61, *Hamori, Hámóri*. Más változatokkal együtt összesen: 1477.

Eredete Alapszava, régi *hámor* szavunk német eredetű, és először 'kalapács', később 'kovácsműhely', majd 'vasgyár' jelentésű volt. Az ehhez járuló 'onnan/oda való, oda tartozó' jelentésű -i képzővel alakult

megkülönböztető nevet az ott dolgozó, közelében lakó gyakran megkapta, s ragadványnévből munkahelyre utaló családnévé válhatott.

Ugyanakkor a *hámor* mellett kialakult települések is (esetleg valamilyen kiegészítéssel: *Vashámor*, *Rézhámor*) megkapták ezt a nevet Abaúj, Bars, Bereg, Borsod, Gömör, Hont, Pozsony, Szepes, Torda, Veszprém, Zemplén vármegyében. Bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott.

Elterjedtsége Az északnyugati nyelvterületen és Borsod megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, elsősorban a *Hammer*, *Hammerschmidt*, *Hemert* nevűek választották magyarosítás céljára a XIX. században.

Hamza

Típusa Apanévi eredetű, magyar vagy szláv családnév.

Változatai *Hamza* 1689, *Hamzah*, *Hamzau*, *Hamzsa*. Más változatokkal együtt összesen: 1741.

Eredete Valószínűleg két különböző etimonú, magyarazatú név egybeesése. Az egyik, az arab eredetű és 'oroszlán' jelentésű *ḡamza* [*chàmzā*] gyakori ragadványneve volt oszmán-török szultánoknak, vezéreknek, tiszteknek (Érd török kori neve is *Hamzsabég* volt). A XVI. században a magyarba is átkerült személynévként, és apai családnév lett belőle. Jelentése tehát 'Hamza ~ Hamzsa nevű személy fia, leszármazotta'.

A másik név a bibliai héber eredetű, 'a sokaság atyja' jelentésű *~hrba* [*áhv rāh hāhm* (*Ávrāhām*)] a nyugati szláv nyelvekben csonkult *Ham* formára, s fölvette a *-sza* kicsinyítő képzőt, amelynek *-sz-e* zöngésült az *-m-* hatására *-zv-*. Az egyéni névből családnév lett a szlovákban. Az első véleményt támasztja alá családnévként való XVI. századi előfordulása a magyarban, a másodikat pedig szlovákok lakta településeken való gyakoribb megjelenése a családnévnek.

Kettős nevei A *Hamza-Balogh* (33) kapcsolatban fordul elő többször.

Elterjedtsége A Hajdúságban és Szabolcsban gyakoribb.

Hankó

Típusa Apanévi eredetű, magyar vagy szlovák családnév.

Változatai *Hankó* 2019, *Hanko* 22. Más változatokkal együtt összesen: 2046.

Eredete Előzménye a bibliai héber eredetű és 'Isten kegyelmes' jelentésű *@njwhy* [*Yeh hoh chāh nāhn* (*Jehohānān*)] vagy az ugyanolyan jelentésű *@njwy* [*Yoch chāh nāhn* (*Johanān*)] név, mely a latin *Johannes* alakon keresztül terjedt el a keresztény világban, így a szlovákban is. Nagyon sok olyan nyelvben, amelyben nem az első szótagon van a hangsúly, csonkult (és rövidült is) *Han* formára. Ez a magyar és szlovák névkincsbe kerülve is fölvehette a *-ko* ~ *-kó* kicsinyítő képzőt, s előbb egyéni, majd ebből apai családnévvé vált. Jelentése tehát 'Hankó ~ Hanko nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Mivel a nyelvterület északi részén, Nógrád, Heves, Borsod megyében és szlovákok által alapított településeken (Békéscsabán, Nyíregyházán és környékén) gyakoribb, nagyobb arányú lehet a szlovákban alakult nevek száma, de azt, hogy az egyes nevek melyik nyelvben alakultak ki, csak családtörténeti vizsgálatok dönthetik el.

Harangi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Harangi* 1461, *Haranghi*, *Haranghy* 34. Más változatokkal együtt összesen: 1499.

Eredete Alapszava az ótörök eredetű *harang* szavunk. Ebből vagy 'templomi jeladó eszköz', vagy 'harangvirág' jelentésében névátvitellel (metonímiával) keletkezett településnév. *Harang* nevű helység előfordult Békés, Csanád, Szabolcs, Valkó vármegyében. Bármelyikhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s így eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége Hajdúságban különösen gyakori.

Névváltoztatás Néhányan, köztük *Glöckner*, *Leitner*, *Schaundt* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Harangozó

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Harangozó* 2704, *Harangozo* 43, *Harangózó*. Más változatokkal együtt összesen: 2760.

Eredete Alapszava az ótörök eredetű *harang* szavunk. Ennek *-z* igeképzős és *-ó* folyamatos melléknévi igenévképzős származéka (*harangozó*) főnevesült. Foglalkozási, illetőleg alkalmi vagy rendszeres tevékenységet végző személy nevévé vált. Ebből természetes úton alakult sok ragadványnév, abból vagy attól függetlenül pedig családnév.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb, Erdélyben ritkább.

Haraszti

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Haraszti* 2150, *Haraszty* 39, *Haraszthy* 41. Más változatokkal együtt összesen: 2235.

Eredete Alapszava a szláv eredetű, 'tölgyes' vagy 'égererdő' jelentésű *haraszt* szavunk. Ebből sok külterületi helynév (erdőnév) lett, s a mellettük, köztük épült települések is megkapták a *Haraszt* ~ *Haraszti* nevet Abaúj, Baranya, Bodrog, Győr, Hont, Komárom, Nyitra, Pest, Szabolcs, Valkó, Vas, Veszprém, Zala vármegyében. Ezek bármelyikéhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. Az *-i* végű településnév (*Haraszti*) esetében az *-i* képző *-ii* magánhangzó-találkozást (hiátust) eredményezett, amit a nyelv az egyik *-i-* kivetésével oldott föl.

Elterjedtsége A Dunántúl déli részén, az Ormánságban, a Tiszán túl pedig Bihar megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, elsősorban *Harasztik*, *Hrastl* és *Krumpholcz*, de *Hamovics*, *Hellsinger* nevűek is magyarosítottak erre a XIX. században.

Hargitai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Hargitai* 1644, *Hargitay* 70, *Hargittai* 105, *Hargittay* 27. Más változatokkal együtt összesen: 1849.

Eredete A mai *Hargita*-hegység legmagasabb csúcsa (a régiségben csak *Havas* vagy *Nagy-Havas*) egy környékén legettető román pásztor *Hãrgotã* nevéből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül, pusztán személynévből) kapta nevét a XVI. században. Később ez a név kiterjedt az egész hegységre, és megmagyarosodott *Hargita* formában. Ehhez járulhatott volna az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s válhatott volna családnévvé, de hegyek, gyéren lakott területek neveiből ily módon nagyon ritkán alakulnak családnevek. Mivel sem történeti, sem XIX. századi magyarosítási adatokat nem találni rá, valószínűleg XX. századi magyarosítások eredménye az ide tartozó családnevek túlnyomó többsége.

Elterjedtsége Erdélyben igen ritka. Előfordulási helyük elsősorban Budapest, a Dunán túl pedig a Tolna, Baranya megyei német települések.

Hári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Hári* 1511, *Háry* 228, *Hari* 25, *Hary* 25, *Haári*; *Harai* 146, *Hárai* 21, *Haraji*, *Haralyi* 22. Más változatokkal együtt összesen: 1986.

Eredete Alapszavának több magyarázata is van. Lehetséges, hogy a szláv 'gyors, fürge' jelentésű *chrl* szó átvétele a helységnév eredete. Valószínűbb azonban, hogy vagy az ótörök *qara* ~ *χara* 'fekete' jelentésű, vagy az arabra visszamenő, de a magyarba oszmán-törökön keresztül szláv közvetítéssel bekerült 'durva posztó' jelentésű, a nyelvjárások némelyikében ma is élő *harár* ~ *hara* szó vált személynévvé. Az Árpád-korban több *Har* ~ *Chara* nevet jegyeztek föl, s ezekből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül, pusztán személynévként) településnév lett Alsó-Fehér, Háromszék, Hunyad vármegyében *Hár* ~ *Hara* ~ *Hári* ~ *Haraly* formában. Ezeknek a községneveknek bármelyikéhez az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző járult, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége *Harai* ~ *Hari* alakja Erdélyben, a *Hári* pedig az Alföldön, de különösen a Dunán túl, Zala megyében gyakori.

Névváltoztatás Néhány *Hirschl* és *Hirschel* nevű erre magyarosított a XIX. században.

Harkai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Harkai* 1065, *Harkay* 69. Más változatokkal együtt összesen: 1134.

Eredete Talán az ótörök eredetű s 'holló' jelentésű *Xarğa* ~ *Qarğa* [*Chàrghà* ~ *Kàrghà*] vagy a 'fejedelem' (esetleg más méltóság neve) jelentésű *Qarğa* [*Kàrchà*] név került be a magyar személynévkincsbe, aztán itt *Hàrkà* alakú lett (de megmaradt *Karcsa* alakúnak is). Majd magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül, pusztán személynévként) helységnévvé vált Bács, Gömör, Komárom, Krassó, Pest, Sopron, Trencsén vármegyében. Ezek bármelyikéhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s így eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Duna–Tisza közti Kiskunságban való gyakoriságuk megerősíti a török szóból való eredetet.

Névváltoztatás Néhány *Hirsch* és *Haan* nevű erre magyarosított a XIX. században.

Harkály

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Harkály* 968, *Harakály* 125, *Harakál*, *Harakal*. Más változatokkal együtt összesen: 1096.

Eredete Előzménye az ősi ugor eredetű, hangutánzó szóból alakult *harkály* madárnevünk. Ebből metaforikusan (úgy kopog, mint a *harkály*, olyan a hangja, mint a *harkályé* stb.) vagy szimbolikusan 'ácsmester' foglalkozásra utalva ragadványnévvé vált, s abból 'Harkály' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel családnév lett. Természetesen a családnév közvetlenül is kialakulhatott a madárnévből ugyanazokkal a névadási motivációkkal.

A *harkály*madarak gyakoriságából helynevek (erdőnevek), azokból pedig településnevek is alakultak Komárom, Zala, Zaránd, Zemplén vármegyében, s a falunévből minden végződés nélkül is lehetett eredetre, származási helyre utaló családnév 'onnan/oda való' jelentéssel.

A *Harkán* (19), *Harkány* (78) családneveket azért nem lehet összevonni a *Harkály* nevek adataival, mert nem egyértelműen alakváltozatai egymásnak. A *Harkán* ~ *Harkány* kialakulhatott az ótörök *Xarğa* 'fejedelem' jelentésű személynévből is.

Elterjedtsége Északkeleten, Zemplén megyében gyakoribb.

Harmat

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Harmat* 937, *Harmath* 1334, *Harmáth*. Más változatokkal együtt összesen: 2273.

Eredete Előzménye két külön szóból is magyarázható. Bizonytalan eredetű *harmat* szavunk 'korai', 'gyöngye' jelentésű volt. Ebből a jelentéséből lehetett tulajdonságra utaló egyéni, illetve családnév. Későbbi jelentéséből eredően ('kicsapódott reggeli vízpára a füveken') lehetett metaforikus családnév (olyan gyöngye, erőtlén, mint a *harmat*).

Azonban helységnévvé is vált a *harmat* község Csanád és Gömör vármegyében. A településnévből pedig minden végződés nélkül keletkezhetett 'onnan/oda való' jelentéssel családnév.

Végül fölmerül annak a lehetősége, hogy 'az egésznek *harmad* része' jelentésű (egy)*harmad* szavunk utolsó mássalhangzója zöngétlenült (*-d* > *-t*). Ebben a jelentésben is családnévvé válhatott. Jelentése ekkor 'földet egyharmada terméséért művelő, *harmados*'. Ez utóbbira 1574-től vannak is családnévi adatok, s a mai névrendszerben sem ritkák a *Harmadi*, *Harmados* (39), *Harmadás* (58) családnevek.

Elterjedtsége A *Harmat* név a Dunántúlon az Ormánságban, s valamennyire az Alföldön is gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században néhányan, köztük *Nebelthan*, *Hochschwager*, *Hammerschmidt*, *Mittacsek*, *Weisz* nevéek vették föl magyarosítás céljából.

Harmati

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Harmati* 1449, *Harmathi* 15, *Harmathy* 32. Más változatokkal együtt összesen: 1497.

Eredete Alapszava, a bizonytalan eredetű *harmat* szavunk az átlagosnál 'harmatosabb hely' jelentésben helynévvé, abból településnévvé vált Csanád és Gömör vármegyében. Valamelyikhez hozzájárulván az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Ugyanakkor a *Harmat* egyénnév is megkaphatta az *-i* birtokjelet. Ebben az esetben *'Harmaté, Harmat* nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel lett apai családnév.

Elterjedtsége A Tiszán túl Bihar és Békés megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Nebelthan, Hovorka, Eismann, Thänsz* nevűek magyarosítás céljából vették föl a XIX. században.

Harsányi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Harsányi* 3969, *Harsanyi, Harsány* 27. Más változatokkal együtt összesen: 4012.

Eredete Alapszava, az ősi uráli vagy finnugor eredetű *hárs* fanevünk 'valamivel való ellátottságot' jelentő *-n ~ -ny* képzővel helyneveket, erdőneveket alkotott, majd a mellettük épült településnek a nevévé vált Bács, Baranya, Bihar, Borsod, Hunyad, Komárom, Valkó vármegyében. Ezek bármelyike megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Hajdúságban, Szabolcs és Bihar megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan, köztük számos *Harstein*, de szórványosan *Heller, Hellsinger, Hintersteller, Hirschl, Hlavacsek, Hlatki, Hocz* nevűek is magyarosítottak erre a XIX. században.

Hartmann

Típusa Apanévi eredetű, német családnév.

Változatai *Hartmann* 1263, *Hartman* 495, *Harthmann*. Más változatokkal együtt összesen: 1759.

Eredete A germán 'bátor, merész' jelentésű *-hard* és 'férfi' jelentésű *man* összetétele. Jelentése tehát 'bátor férfi'.

Korai keresztnévi adatait nem jegyezték föl okleveleinkben (csak egy *Hartmann* név található a XIV. század elejéről, de ezt német ember is viselhette), ezért német névnek kell tartanunk. A keresztnévből apanévi családnév lehetett, de attól függetlenül is kialakulhatott mint családnév.

Elterjedtsége Igen elterjedt az egész német nyelvterületen, de különösen Bajorországban és Svájcban. Magyarországon a XVIII. századi német telepítések után szaporodott meg a számuk. Ma is elsősorban Buda környéki és dunántúli, Tolna és Baranya megyei német eredetű községekben viselik többen.

Névváltoztatás Sokan fölvezték helyette a *Kemény, Keményfi* nevet a XIX. században.

Hász

Típusa Tulajdonságra vagy lakóhelyre utaló, német családnév.

Változatai *Hász* 82, *Hasz; Hass, Háss, Has, Hás, Haas* 180, *Haás* 64, *Haass, Haász* 1036, *Haasz* 28, *Háász; Ház* 23, *Haz; Haaz* 104, *Haáz* 102. Más változatokkal együtt összesen: 1673.

Eredete Előzményének, a felnémet *hase* szónak a jelentése 'nyúl'. Ebből metaforikusan, belső és külső tulajdonságnévként (olyan gyáva, gyors, jó hallású, mint a nyúl) gyakori családnév lett egész Németországban és Svájcban.

Ugyanakkor középkori úgynevezett „háznévből” is kialakulhatott családnév, vagyis nem a személyre vonatkozott a fől sorolt tulajdonságok egyike, hanem a lakóház neve volt „*Hase*”, vagyis 'Nyúl', s így nevezték a benne lakó családot is. (Erre sok példát találhatunk ma is Angliától a Baltikumig, s Nyugat-Magyarországon is vannak rá adatok.)

Elterjedtsége Németországnak különösen a nyugati és déli részén, továbbá Svájcban gyakori a családnév. Magyarországra a XVIII. században került nagyobb tömegben. A Dunán túl a Balaton környékén és Tolna, Baranya megyében, valamint Buda környékén gyakori. Sok változata a magyar helyesírás bizonytalanságából ered.

Névváltoztatás Többen megváltoztatták a XIX. században, s *Havas, Havasi, Hazai, Hazi* nevet vettek föl helyette.

Hatházi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Hatházi* 311, *Hatházy* 23, *Hathazi; Hadházi* 982, *Hadházy* 152. Más változatokkal együtt összesen: 1478.

Eredete A mai *Hajdúhadház* eredeti neve *Hatház*, vagyis 'hat házból álló település' volt a jelentése. A *Hadház* név csak 1870 óta használatos hivatalosan, de népetimológiánál a XVIII. századtól vannak rá adatok. A nevek

valamennyi alkotóeleme (*hat, had, ház*) ősi uráli vagy finnugor eredetű szó. A mai hajdúsági *Hatház* régen Szabolcs vármegyéhez tartozott, s volt még *Hatház* nevű település Borsod vármegyében is. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s így eredetre, származási helyre utaló családnévvé alakult. A családnéveket a XVIII. században kezdték hozzáigazítani a település új nevéhez, addig a *Hatházi* változat volt általános, mivel **Hadház* település nem létezett, legalábbis nincs korábbi följegyzésünk róla.

Elterjedtsége Hajdúság környékén, Borsod, Zemplén és Szabolcs megyében gyakoribb.

Hatvani

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Hatvani* 1322, *Hatvany* 32, *Hatvani* 53. Más változatokkal együtt összesen: 1416.

Eredete Alapszava összetett szóként magyarázható. Ősi finnugor eredetű *hat* számnevünk a szintén finnugor eredetű, már elhomályosult 'tíz' jelentésű szó (amely a magyarban *-van/-ven* illeszkedő alakváltozatú lett) összetételével nyerte el a '60' jelentését. Valószínűleg *hatvan* házból álló települések kapták meg ezt a nevet Fejér, Heves, Közép-Szolnok, Nógrád, Pest, Somogy vármegyében. Bármelyikhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Duna–Tisza közének déli részén és Szolnok környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Egy *Viltsek* nevű, valamint a híres báró *Deutsch* cukorgyáros család (melynek leszármazottja volt Lajos, az írodalmár és Ferenc, a festő) magyarosított erre a XIX. században származási helyükre utalva, de ők valamennyien csak 1917-től viselik a *Hatvany* nevet, addig *Hatvany-Deutsch* kettős családnévük volt.

Havasi

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Havasi* 3176, *Havasy* 39, *Havassi*, *Havassy* 54. Más változatokkal együtt összesen: 3279.

Eredete Alapszava, az ősi uráli eredetű *hó* szavunk *-v-* tövű, 'valamivel ellátott' jelentésű *-s* képzős változata *havas* lett. Melléknévként vonatkozhatott ősz fejű emberre, de holdkórosra, alvajáróra is. Külső vagy belső tulajdonságra utaló egyénnev lehetett belőle. Amennyiben ez megkapta az *-i* birtokjelet, 'Havas' nevű személy fia, leszármazottja' jelentésű családnévvé vált.

A szó főnevesülve olyan hegycsúcsra vonatkozott, amelyen nyáron sem olvad el a hó. Mivel azonban ott nem élhetnek emberek, természetes úton nem keletkezhetett belőle családnév.

Elterjedtsége A Dunán túl némileg gyakoribb.

Névváltoztatás Névmagyarosításkor azonban nem vették figyelembe, hogy a havasokban nem élhetnek emberek, így a *Havas* (932) ~ *Havasi* családnévek nagy száma a XIX. században tömegesen fölvetett, magyarosított nevekből ered. Közöttük többször szerepel a *Schnee*, *Schneeberger*, *Schneemann*, *Schneer*, de számtalan más, *Halapin*, *Handsel*, *Haszpa*, *Haudtel*, *Havlicsek* ~ *Hlavacsek*, *Heldele*, *Heumann*, *Homeiszter*, *Holuszka*, *Homolya*, *Homeiszter* név is.

Házi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Házi* 983, *Házy* 68. Más változatokkal együtt összesen: 1054.

Eredete Alapszava, az ősi uráli eredetű *ház* szavunk több száz esetben utótagjává vált (*-ház* vagy *-háza* alakban) településneveinknek (*Macсахáz*, *Fityeház*; *Gutaháza*, *Füleháza* stb.). Ezek bármelyike kiegészülhetett 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel, s később egy részükből elmaradt az esetleg már ismeretlen jelentésű vagy éppen sértő, dehonesztáló előtag, s *Házi* ~ *Házai* alakban vált eredetre, származási helyre utaló családnévvé. Az *-ai* végződés magánhangzó-találkozását (hiátusát) nyelvünk az *-a-* elhagyásával szüntette meg.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, földrajzi tagoltságot nem lehet kimutatni.

Névváltoztatás A XIX. századi névmagyarosításokkor csak egy *Hausknecht* nevű vette föl új névül a *Házi* alakot (sokan a *Házai* formát választották).

Hegedűs

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Hegedűs* 16 185, *Hegedűs* 11 419, *Hegedős*, *Hegedős* 32, *Hegdűs*, *Hegdűs*, *Hegedis*, *Hegedis*, *Hegedus*, *Hegedús*. Más változatokkal együtt összesen: 27 821.

Eredete Abszolút töve az ismeretlen eredetű **heg-* tö *-d* gyakorító igeképzős származékának folyamatos melléknévi igenevéből alakult *hegedű* szavunk. Ez kiegészülve a 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzővel kedvelt tevékenységet, foglalkozást jelentett. A gyakori tevékenységre, foglalkozásra utaló kifejezésekből, szavakból gyakori családnevek lettek.

Elterjedtsége Elsősorban az Őrségben viselik aránylag sokan, a *Hegedős* alak is ott meg általában a Dunán túl gyakoribb.

Kettős nevei A *Hegedűs-Bite* (62) névkapcsolatban fordul elő többször.

Névváltoztatás Igen sokan, különösen nagyszámú *Geiger*, *Hudák*, *Hudacsek*, *Hudacsik*, *Hugyecz*, *Spielmann* és *Ceterasin*, *Herzl*, *Hirschler* nevű magyarosított erre a XIX. században. *Hegedűs* Géza író édesapja 1894-ben azért vette föl *Hirschl* helyett a *Hegedűs* nevet, mert ő is, apja is kiválóan hegedült, s már korábban a ragadványnevről volt a *Hegedűs*.

Hegyes

Típusa Helynévi eredetű vagy tulajdonságra utaló, magyar családnev.

Változatai *Hegyes* 1257, *Högyes*. Más változatokkal együtt összesen: 1270.

Eredete Alapszava az ősi uráli vagy finnugor eredetű és 'magasabb földkiemelkedés' jelentésű *hegy* szavunk. Ennek 'valamivel ellátott; valamiben bővelkedő' jelentésű *-s* képzős származéka Békés, Csanád, Csongrád, Heves, Hunyad, Kolozs, Szabolcs vármegyében településnévvé lett. Gyakran mint helységnevek utótagja (*Bánhegyes*, *Tiszahegyes*, *Vághegyes* stb.) épült be a településnevek rendszerébe, ezeknek az előtagja lemaradhatott. Bármely effajta helynévből minden változtatás nélkül 'onnan/oda való' jelentésű eredetre, származási helyre utaló családnév keletkezhetett.

A *hegyes* szó 'büszke, gögös, délceg' jelentése csak a XVI. században alakult ki, s ez jóval későbbi a *Hegyes* családnévek megjelenésénél. Mégis elképzelhető, hogy külső vagy belső tulajdonságra utaló ragadványnév volt, s ez kiszorította a régebbi családnevet, névcseré következtében vált családnévvé.

A *Högyes* (234) alakok nem szerepelnek itt, mivel a 'menyét' jelentésű *hőgy* szóból származnak, s az is lehet, hogy a néhány *Högyes* forma közül is egy-kettő oda tartozik. Ez csak családtörténeti kutatásokkal igazolható.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti, északkeleti felében, Nyíregyháza és Kisvárdá környékén gyakoribb.

Hegyesi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnev.

Változatai *Hegyesi* 1598, *Hegyesy* 11, *Hegyessy* 57. Más változatokkal együtt összesen: 1668.

Eredete Alapszava az ősi uráli vagy finnugor eredetű és 'magasabb földkiemelkedés' jelentésű *hegy* szavunk. Ennek 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű *-s* képzős származéka Békés, Csanád, Csongrád, Heves, Hunyad, Kolozs, Szabolcs vármegyében településnévvé vált. Gyakran mint helynevek utótagja (*Bánhegyes*, *Tiszahegyes*, *Vághegyes* stb.) épült be a településnevek rendszerébe. Bármelyik ezek közül megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. Az összetett nevek előtagja később elmaradhatott.

Elterjedtsége Az Alföldön, különösen Bihar és részben Békés megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, különösen *Berger*, *Fonberger*, *Spitz*, *Spitzer*, *Auspitz*, *Steiner* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Hegyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnev.

Változatai *Hegyi* 8045; *Högyi*; *Hegyei*. Más változatokkal együtt összesen: 8081.

Eredete Alapszava az ősi uráli vagy finnugor eredetű és 'magasabb földkiemelkedés' jelentésű *hegy* szavunk. Ez önálló településnévvé lett *Hegy* ~ *Hegye* alakban Bereg, Gömör, Komárom, Szepes, Zala, Zemplén vármegyében, a *-hegy* ~ *-hegye* utótagú településnevek száma pedig több száz volt a Történelmi Magyarországon. Mindezekből 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév alakulhatott szinte valamennyi vármegyénkben. Természetesen kialakulhatott a családnév nemcsak falunévből, hanem bármely település

magasabban fekvő részének *Hegy* nevéből meg az *-i* képzőből is, ha valakinek birtoka, földje, háza, lakása ott volt e kiemelkedő területen.

Elterjedtsége Erdélyben és a Dunántúl északnyugati részén, Győr környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Nagyon sokan, főleg *Berg*, *Berger*, *Goldberger*, *Krentzperger*, *Spitz*, *Spitzer*, *Schwarzenberg* és *Hornýák*, *Záhorszki* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Héja

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Héja* 349, *Héjja* 784, *Hélyá*, *Heja*, *Hejja*. Más változatokkal együtt összesen: 1151.

Eredete Előzménye, a *héja* madárnevünk valószínűleg hangutánzó eredetű. Metaforikusan (olyan gyors, agresszív, határozott, mint a *héja*) vagy szimbolikusan (*héját* tartó, azzal vadászó) válhatott családnévvé.

Elterjedtsége Az Alföldön, különösen a Tisza mentén, a Szolnok és Szeged közötti szakaszon gyakoribb.

Hencz

Típusa Apanévi eredetű, német családnév.

Változatai *Hencz* 1105, *Henc* 32, *Hentz* 32, *Henz* 11, *Heincz* 318, *Heinc*, *Heintz* 68, *Heinz* 20. Más változatokkal együtt összesen: 1598.

Eredete Alapja a *Heinrich* keresztnév, amely az ófelnémet 'udvar, (királyi) udvar, udvartartás' jelentésű *hagan* és az 'erő, hatalom' jelentésű *rich* szónak a későbbi németben *haimi* ('ház') és *ric* ('uralkodó') összetételéből keletkezett. Ennek becézett alakja *Heinz* ~ *Heintz*, s ebből még a német nyelvben apai családnév lett.

Elterjedtsége Németország déli részén gyakoribb. Magyarországra a XVIII. századi német telepítésekkel jutott el nagyobb számban, s ma is leginkább a németek lakta dunántúli településeken használatos.

Herczeg

Típusa Valakihez tartozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Herczeg* 7342, *Herceg* 1315, *Herczegh* 576, *Hercegh* 97, *Herzeg*. Más változatokkal együtt összesen: 9634.

Eredete Előzménye, a középfelnémet *herzog* szó eredeti jelentése 'hadvezér' volt. A magyar nyelvbe nagyon korán bekerülhetett közsóként, ugyanis hangrendi kiegyenlítődése (*hercog* > *herceg*) a magyarban a XIII. század elején bekövetkezett. Ekkor már egyéni névként jegyezték föl. Első személynévi adatai udvarnokokhoz köthetők, akik valamely *herceg* szolgálatában álltak. Később a hercegi udvarban, birtokon dolgozók is megkapták. Előbb megkülönböztető ragadványnév volt, majd valakihez való tartozásra utaló családnév lett. Külső-belső tulajdonságot metaforikusan (olyan az öltözte, viselkedése, mint egy *herceg*) csak később fejezhetett ki.

A *Herczig* (278) ~ *Herczik* (28) nevűek nem tartoznak ide, mert nevük a német 'kedves, helyes, bájos' jelentésű *herzig* szóval egyezik, amely viszont a *Herz* ('szív') szóból vezethető le.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de a Dunán túl kissé gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században több *Herzog*, *Herszeg*, *Princz* és *Fürst*, de *Herczl*, *Herdek*, *Herschkovics*, *Hrschek* nevű is fölvette névmagyarosítási célból. Az író *Herczeg* Ferenc eredeti *Herzog* nevét változtatta meg.

Hermann

Típusa Apanévi eredetű, német vagy magyar családnév.

Változatai *Hermann* 2033, *Herman* 1628, *Hermán* 653, *Hérmán* 59, *Hermánn* 18, *Hermány* 22, *Herrmann* 37; *Germán* 390, *German* 211, *Germann* 31, *Germány*; *Jermann* 24, *Jerman*. Más változatokkal együtt összesen: 5128.

Eredete Előzménye az ófelnémet 'had' jelentésű *heri* és 'férfi' jelentésű *mann* összetételéből keletkezett *Hermann* keresztnév. Ez a németben, de különböző szláv nyelvekben is családnévvé vált. A *G*-vel kezdődő alakok ruszin, míg a *J*- kezdetűek nyugati szláv vagy szlovén névhasználatra utalnak. A magyarba közvetlenül keresztnévként is eljutott a *Herman*, és itt is apai családnévvé válhatott, de a névalakok többsége biztosan jövevénynév. Mivel több lehetőség szerint kerülhetett a magyar nyelvbe, igen sok alakváltozata jött létre, amit növelt a helyesírás bizonytalansága.

Elterjedtsége A Dunán túl, különösen Zala megyében gyakori.

Névváltoztatás Néhányan a *Hernádi* nevet vették föl helyette a XIX. században.

Hernádi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Hernádi* 1392, *Hernády* 79, *Hernadi*. Más változatokkal együtt összesen: 1476.

Eredete Alapszavának, a német eredetű *Herrant* ~ *Herrand* személynévnek a jelentése nincs tisztázva, de ez került *Hernan* ~ *Hernand* alakban a magyar névkincsbe még az Árpád-házi királyok idején. Később magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül, pusztán személynévként) helységnévvé vált Abaúj, Baranya, Pest, Somogy, Vas, Zemplén vármegyében. Ezek bármelyikéhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

A *Hernád* víznév a 'magasan fekvő irtvány' jelentésű, szintén német eredetű *Honrade* szóból származik. Ennek partján, közelében lakók hasonlóképpen megkaphatták az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel ellátott *Hernádi*, szintén eredetre, származási helyre utaló családnévet.

Elterjedtsége Az északkeleti nyelvterületen, különösen Borsod megyében gyakori.

Névváltoztatás Néhányan, *Hermann* és *Hedl* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Hetei

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Hetei* 310, *Hetey* 191, *Héti* 11, *Héthy* 63, *Héty*, *Hetyei* 394, *Hettyei*, *Hettyey* 12. Más változatokkal együtt összesen: 1004.

Eredete Alapszava, a föltehetően iráni eredetű, de még az ugor korban átvett *hét* számnevünk (a hetedik gyermek nevéként) személynévvé vált, s megkapva az *-e* birtokjelet egyéni név is, településnév is lett belőle. A két magánhangzó közötti (intervokális) *-t-* hang *-ty-*-vé vált (palatalizálódott). *Hét* ~ *Hete* ~ *Hetye* településnevekről tudunk Bereg, Gömör, Moson, Sopron, Torda, Vas, Veszprém, Zala vármegyéből. Közülük bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

A *Hét* egyéni név közvetlenül is megkaphatta az *-i* birtokjelet, s úgy vált családnévvé. Ebben az esetben a jelentése 'Hét nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, Biharban, Hajdúságban és Szabolcsban gyakoribb.

Hevesi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Hevesi* 2021, *Hevesy* 19, *Hevessy* 36. Más változatokkal együtt összesen: 2345.

Eredete Alapszava, az ismeretlen (esetleg iráni) eredetű 'meleg' jelentésű *hő* szavunk *-v*-tővű, így az *-s* melléknévképzőt megkapván *heves* alakú lett. Ez a szó a talaj könnyű fölmelegedésére utalva helynévvé, abból településnévvé vált Bihar, Heves, Kolozs, Temes, Zala vármegyében. Bármelyik közülük, de a vármegye neve is 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel ellátva eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott.

A személynévi *heves* szó jelentése valószínűleg 'hős' lehetett, s ehhez járulva az *-i* birtokjel, 'Heves (~ *Hős*) nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunától keletre, Csongrád megyében gyakoribb.

Kettős nevei A *Hevesi-Tóth* (162) kapcsolatban igen sokszor előfordul.

Névváltoztatás Nagyon sokan, köztük *Haberfield*, *Heberle*, *Hek*, *Hecht*, *Heigl*, *Heizer*, *Heller*, *Hirschmann*, *Hercscsák*, *Hoffmann*, *Hrucsir*, *Hus* nevűek magyarosítottak a XIX. században *Hevesi* névre, de minden bizonnyal legtöbbször a megye neve indukálta a névváltoztatást.

Hidasi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Hidasi* 1030, *Hidasy* 15, *Hidassi*, *Hidassy*. Más változatokkal együtt összesen: 1053.

Eredete Alapszava az alán (középpertza) nyelvből átvett *híd* szavunk. Ennek 'valamivel ellátott' jelentésű *-s* képzős változata helységnévvé vált Abaúj, Békés, Bihar, Somogy, Sopron, Szatmár, Tolna, Vas vármegyében, ahol

valamilyen híd mellé települtek a községek. Közülük bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

Elterjedtsége A Dunán túl, elsősorban Tolna és Baranya megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Jó néhányan, főleg *Brück, Brückler, Brückner, Prukner, Prucker, Prugberger* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Hideg

Típusa Tulajdonságra vagy lakóhelyre utaló, magyar családnév.

Változatai *Hideg* 1599, *Hidegh* 170. Más változatokkal együtt összesen: 1787.

Eredete Ismeretlen, de minden bizonnyal igen régi, talán ősi finnugor eredetű a *hideg* szavunk. Külső-belső tulajdonság (kézfogáskor hidegebb kezű volt, rideg elutasító volt a többiekkel szemben) vagy lakóhely alapján (a településnek, hegynek az árnyékosabb oldalán, részén lakott) válhatott előbb egyéni, majd családnévvé.

Elterjedtsége Az utóbbi eredetétést támasztja alá, hogy a hegyesebb vidékeken, a Dunán túl az Ormánságban, valamint Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Csak egy *Studen* nevű vette föl a XIX. században magyarosítási céllal.

Hidvégi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Hidvégi* 1887, *Hidvégy, Hidvégi* 36, *Hidvéghi, Hidvéghy* 53, *Hidvéghy, Hidvegi, Hidvegy*. Más változatokkal együtt összesen: 2013.

Eredete Alapszava összetett szó. Az alán (középperzsa) nyelvből átvett *híd* és a bizonytalan eredetű, de talán finnugor *vég* szavunknak az összetételéből alakultak azok a településnevek, amelyek egy nagyobb vízen átvezető *híd* egyik végénél épültek. Ilyen nagyon sok volt a Történelmi Magyarországon, többek között Baranya, Bereg, Háromszék, Heves, Hont, Közép-Szolnok, Somogy, Temes, Tolna, Vas, Zala, Zemplén, Zólyom vármegyében. Bármelyikből alakulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév.

Elterjedtsége A nyelvterület középső részén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Haffner, Knapp, Tobak* nevűek fölverték névmagyarosítás céljából a XIX. században.

Hódi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Hódi* 1798, *Hódy* 63, *Hodi* 31, *Hody*. Más változatokkal együtt összesen: 1907.

Eredete Alapszavának, az ősi ugor kori *hód* víziállatnevünknek a magánhangzója eredetileg rövid volt, de a hangsúly hatására megnyúlt. Életmódja alapján sok víznek lett névadója, majd a mellette létrejövő települést a vízről nevezték el vagy pusztá (minden végződés nélküli) víznévvel, vagy az 'oda tartozó' jelentésű *-i* képzővel. Ilyen *Hod ~ Hód ~ Hodi ~ Hódi* nevű település volt Arad, Csanád, Csongrád, Nyitra, Pozsony vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. Az *-i* végű (*Hodi ~ Hódi*) helynevekhez járuló *-i* képző magánhangzó-találkozást (hiátust) eredményezett (*Hodii ~ Hódii*), amit a nyelv az egyik *-i-* elhagyásával oldott föl.

Elterjedtsége Különösen Csongrád megyében, Szegeden és környékén gyakori a név, ami arra utal, hogy *Hódmezővásárhely* egyik önálló, *Hód* nevű településéből (a másik *Vásárhely* volt, s a XIV. században egyesült *Hódvásárhely* néven) alakult a mai *Hódi* nevek nagyobb része.

Névváltoztatás Csak egy *Hinterschek* nevű család vette föl magyarosítási céllal a XIX. század folyamán.

Hódos

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Hódos* 677, *Hodos* 292, *Hódós, Hódoss; Holdas* 53, *Holdos*. Más változatokkal együtt összesen: 1029.

Eredete Három név egybeesése. Egyik az ősi ugor kori *hód* víziállatnevünk, melynek magánhangzója eredetileg rövid volt, de a hangsúly hatására megnyúlt. A 'valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzővel ellátva foglalkozásnévi ('*hódra* vadászó, *hódprémet* kikészítő, *hódprémmel* kereskedő' jelentésű) családnév lett. A

'valamivel ellátott' jelentésű melléknévi -s képzővel pedig 'hódbőrből készült sapkát, bundát viselő' motivációjú volt ugyanaz a családnév.

A másik eredete a névnek az ősi uráli hónapból származó *Hold* égitestnevünkéből alakult. Ebben az -l- később betoldott (inétimologikus) hang. A 'valamivel kapcsolatos' jelentésű melléknévi -s képző pedig *Hold*dal összefüggő betegségre (holdkórosságra) utaló családnév lett.

A harmadik név magyarázata, hogy a *hód* víziállat nevéhez járult a 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' -s képző. Akkor jelentése 'hódokban bővelkedő' (víz) lett. A mellettük épült települések nevei pedig ugyancsak *Hodos* ~ *Hódos* nevet kaptak. Ilyen nevű község volt Arad, Bács, Bihar, Kolozs, Krassó, Maros, Pozsony, Somogy, Szatmár, Szerém, Temes, Tolna, Vas, Veszprém, Zaránd vármegyében. Ezek közül bármelyik minden végződés nélkül is 'onnan/oda való' jelentésű családnévvé válhatott.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, Borsod, Szabolcs, Szatmár megyében gyakoribb.

Hódosi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Hódosi* 624, *Hódosy* 34, *Hodosi* 597, *Hodosy* 25, *Hódossi* 26, *Hódossy* 68, *Hodossi* 14, *Hodossy* 143, *Hodósi*, *Hodósy*, *Hodóssy*, *Hódósi*; *Holdasi* 14, *Holdosi* 357, *Holdosy*, *Holdossy*; *Holdósi*. Más változatokkal együtt összesen: 1931.

Eredete Két név egybeesése. Egyik az ősi ugor kori *hód* víziállatnevünk, melynek magánhangzója eredetileg rövid volt, de a hangsúly hatására megnyúlt. A 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' -s képzős alakja sok víznevet alkotott, majd a víz mellé épült települések nevévé is lett Arad, Bács, Bihar, Kolozs, Krassó, Maros, Pozsony, Somogy, Szatmár, Szerém, Temes, Tolna, Vas, Veszprém, Zaránd vármegyében. Mindegyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

A *Hodos* ~ *Hódos* személynévi használata ('hódra vadászó, hódbőrrel foglalkozó, hódbőrből készült ruhát viselő' jelentéssel) lehetővé teszi, hogy -i birtokjellel az egyénnévből apanévi családnév válhasson. Jelentése akkor 'Hodos ~ Hódos nevű személy fia, leszármazotta'.

A *Holdosi* alakok arra utalnak, hogy az ősi uráli *hó*(nap) szavunkból képzett *Hold* égitest nevéből 'valamivel kapcsolatos' -s képzővel betegségnév (holdkórosság) lett. Ebből pedig előbb egyénnév, majd -i birtokjellel apai családnév is válhatott. Természetesen az állatnévi, illetőleg helynévi eredetű családnév keletkezésének sokkal nagyobb a lehetősége, és több családnév alakulhatott oly módon.

Elterjedtsége A nyelvterület északi és keleti felében, különösen a Hajdúságban gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan, közöttük több *Mondschein*, néhány *Hodina*, *Hodor*, *Hodostsek*, *Friedmann*, *Wiener* nevű magyarosított erre a XIX. században.

Hoffer

Típusa Valakihez tartozásra utaló, német családnév.

Változatai *Hoffer* 1181, *Hofer* 128, *Hófer* 11, *Hoffher*, *Hoffherr*, *Hofher* 16, *Hofherr* 14. Más változatokkal együtt összesen: 2363.

Eredete Előzménye, a középfelnémet *hovére* '(uralkodói) udvarban lakó, udvarhoz tartozó' jelentésű melléknév sok összetételben volt használatos (*Ganghofer* 'futár', *Haushofer* 'udvarmester', *Mayerhofer* 'kasznár' stb.). Ezek mindegyikéből elmaradhatott az előtag, s a maradvány *Hofer* családnévvé vált. Magyarországon a XVIII. századi betelepítések következtében szaporodott meg a számuk.

Elterjedtsége A Dunántúl északnyugati részén és délkeleti szögletében, Tolna, Baranya megye németek lakta településein gyakoribb.

Hoffmann

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Hoffmann* 3227, *Hoffman* 557, *Hofmann* 77, *Hofman* 72. Más változatokkal együtt összesen: 3935.

Eredete Előzménye a középfelnémet *hovére* '(uralkodói) udvarban lakó, udvarhoz tartozó' jelentésű és a *mann* 'legény, férfi' jelentésű szó összetétele *hoveman* alakban. Eredetileg az uralkodói udvar jobbágysaira, bérlőire vonatkozott, majd minden (uralkodói) udvarban dolgozó (kovács, molnár, szolga stb.) viselte. Igen gyakori foglalkozási családnévvé vált.

Elterjedtsége Néhány tartomány kivételével Németországban mindenütt sűrűn előfordul. A magyarban a XVIII. századi német telepítésekkel szaporodott meg a név, s a Dunántúl északnyugati részében, valamint a többnyire ma is németek lakta Tolna, Baranya megyei településeken sokszor megtalálható ma is.

Névváltoztatás A XIX. században sokan *Udvardi*, mások *Havas*, *Halmos*, *Hevesi*, *Hollós*, *Horvát* nevet vettek föl helyette, de ugyanakkor egy *Vidovits* és egy *Kurzu* nevűből *Hoffmann* lett.

Holló

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Holló* 3940, *Hollo* 52; *Holo*. Más változatokkal együtt összesen: 4114.

Eredete Előzménye az ősi uráli, hangutánzó eredetű *holló* madárnevünk. Ez külső-belső tulajdonság alapján metaforikus (olyan fekete hajú, bajuszú, szakállú, bőru, olyan hangú, olyan komoly, mint a *holló* stb.) egyéni névvé vált. Ebből apai vagy ettől függetlenül hasonlóképp metaforikus családnévvé lett.

Elterjedtsége A nyelvterület északi és keleti felében: Heves, Borsod, Abaúj megyében gyakoribb.

Kettős nevei A *Holló-Szabó* (88) kapcsolatban többször előfordul.

Névváltoztatás Többen, elsősorban *Horovitz*, de *Husserl*, *Schwartz*, *Toppler* nevűek is magyarosítottak erre a XIX. században.

Hollósi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Hollósi* 2182, *Hollósy* 363, *Hollosi* 82, *Hollosy* 21, *Hollossi*, *Hollossy*, *Hollóssy* 35, *Hóllosi*, *Hóllósi*; *Holósi* 15, *Holóssy*. Más változatokkal együtt összesen: 2729.

Eredete Alapszava az ősi uráli, hangutánzó eredetű *holló* madárnevünk. 'Valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű -s képzővel gyakori helynév (erdőnév), abból a mellette kialakult település neve lett Bereg, Borsod, Csanád, Szabolcs, Temes, Vas, Zaránd vármegyében. Ezek mindegyike megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, amivel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunán túl valamivel gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan, köztük *Havrán*, *Rábely*, *Rabenstein*, *Korbuly*, *Corbu*, de *Holocsi*, *Heksch*, *Hirschler*, *Hofbauer*, *Hotye* nevűek választották magyarosítási névül, egy *Hollosch* család pedig írásesztétikai céllal vette föl a nevet.

Homoki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Homoki* 1685, *Homoky* 41, *Homokai*, *Homokay* 11. Más változatokkal együtt összesen: 1873.

Eredete Alapszava, az őtörök eredetű *homok* szavunk a talaj minőségére utalóan helynévvé, *homokos* terület, majd az ott létesülő települések nevévé vált Baranya, Bereg, Bihar, Csanád, Csongrád, Fejér, Heves, Külső-Szolnok, Somogy, Sopron, Szabolcs, Szatmár, Ung, Veszprém, Zala, Zemplén vármegyében. Közülük bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, ami által eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület közepén, az Alföld nyugati részén gyakoribb.

Kettős nevei A *Homoki-Nagy* (37) és a *Homoki-Szabó* (108) kapcsolatban többször előfordul.

Névváltoztatás A XIX. század folyamán csak egy *Zniger* nevű család választotta magyarosítás céljára.

Hornyák

Típusa Helynévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Hornyák* 4774, *Hornyak*, *Hornyiák*, *Horniák* 13, *Hornák* 13. Más változatokkal együtt összesen: 4809.

Eredete Alapszava, az ószláv 'hegy' jelentésű *gor* szó a nyugati szláv nyelvekben *h-* kezdetű (*hor*) lett. A szlovákban megkapva az 'onnan/oda való' jelentésű -ák képzőt 'hegyi, felvidéki' jelentésű eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

Elterjedtsége Északkeleten, Zemplén, Szabolcs megyében és a Budapest környéki szlovákok lakta településeken gyakoribb.

Hortobágyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Hortobágyi* 1441, *Hortobagyi*. Más változatokkal együtt összesen: 1444.

Eredete A *Hortobágy* folyó és pusztája az Alföldön valószínűleg az északi felén fekvő *Hort* településről kapta előtagját. A falu pedig személynévi eredetű, de a személynévre nincsenek adataink. Egyesek szerint ősi magyar vadászkutyafajtát jelentett, mások szerint az ótörök *χur* 'szabad, független' jelentésű szóból származik, de a magyar már névként vette át, s a *-t* végződését is a magyarban kapta. Második, *bágy* eleme a névnek 'széles, lapos terület, folyókiszélesedés' jelentésű magyar fejlemény talán a *bágyad* (vagyis 'elfekszik, elterül') ige tövéből. A *Hortobágy* víz- és tájnév megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s így vált eredetre, származási helyre utaló családnévvé. A XIX. század előttről nincsenek rá adatok, s nem is alakulhatott sok családnév oly ritka népességű pusztája nevéből.

Elterjedtsége Ma a Dunántúl déli részén, a Tolna, Baranya megyei német eredetű településeken kissé gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sok *Frank*, meg néhány *Haberle* és *Stalter* család vette föl a XIX. század folyamán. Azonban minden bizonnyal a XX. században is történtek erre való magyarosítások, s azok szaporították meg az ide tartozó nevek számát.

Horváth

Típusa Népneve, magyar név.

Változatai *Horváth* 200 718, *Horvát* 1416, *Horvath* 110, *Horvat* 136, *Hórváth*, *Horvált*, *Horvátth* 11, *Horwat*; *Horvéth*, *Herváth*, *Hervát*; *Hirváth*; *Hrováth*; *Hováth*; *Chorváth*. Más változatokkal együtt összesen: 203 765.

Eredete Egyik leggyakoribb családnévünk. A magyarba egy 'délszláv nyelvet beszélő ember' jelentésű *chrvat* ejtésű szó került. Ennek korábbi etimológiája, eredeti jelentése máig sincs tisztázva. A nevet kezdő mássalhangzótorlódást különböző bontóhangokkal (*-i- ~ -ě- ~ -o-*) oldotta föl a magyar nyelv. Ez az oka a sokféle alak és írásmód létrejöttének. Mint általában a népnévnek, nem csupán a megnevezett népből való származást jelentik, hanem a népre vonatkozó külső és belső tulajdonságokat is (beszéli a nyelvüket, öltözet, viselkedése hasonló, vagy csak arról a vidékről való, a megnevezett nép között, szomszédságában lakik stb.).

Ezen kívül a *horvát* szónak volt a magyarban egy katonai jelentése is. A huszár módra felszerelt könnyűlovas egységeket jöllehet nem csak Horvátországban toborozták, de elnevezésük országszerte *horvát* volt a XVII. században. Ekkor még különösen a tisztségre, foglalkozásra utaló ragadványnevek könnyen kiszoríthatták a korábbi családnévet. Így katonáskodásra is utalhat a családnév.

Elterjedtsége A nyelvterület nyugati és déli részén, a Dunán túl különösen (a Tiszán túl elsősorban Orosházán) gyakori, északon és Erdélyben ritkább.

Névváltoztatás Asszimilációs célból nagyon sokan választották új névül a XIX. században. Névmegfeleltetési motivációkkal is találkozunk például a *Jellachich*, *Horovits* névűek esetében, de egyszerű névmagyarosításként vették föl a *Hacker*, *Hartenstein*, *Heimlich*, *Hencz*, *Hercz*, *Herschler*, *Hertsko*, *Hilf*, *Hirschmann*, *Hofenreich*, *Hoffmann*, *Horák*, *Hovatovicz*, *Hrubi*, *Hund* stb. nevű családok.

Hosszú

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Hosszú* 1681, *Hosszu* 857, *Hoszu*; *Husszú*, *Husszu*. Más változatokkal együtt összesen: 2550.

Eredete Ősi uráli eredetű *hosszú* szavunk jelentése 'magos, terjedelmes' is volt, ezért külső tulajdonságra utaló személynévként korán megjelent. Az egyéni névből minden végződés nélküli apai családnév alakult. Jelentése így 'Hosszú nevű személy fia, leszármazottja' volt. Közvetlenül családnévként is használhatták a fenti motivációk alapján.

Elterjedtsége A nyelvterület délnyugati (Zala megyében) és keleti szélén (Erdélyben) gyakoribb.

Névváltoztatás Egy *Láng* nevű család vette föl a XIX. században.

Hrabovszki

Típusa Helynévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Hrabovszki* 682, *Hrabovszky* 261, *Hrabowszky*, *Hrabowsky*, *Hrabovszy*, *Hrabóczki* 46, *Hrabóczy*, *Hraboczi*, *Hrabólszki*, *Hraboszki*, *Hrabószki*, *Rabóczki* 371, *Rabóczy* 39, *Raboczi* 69, *Rabocki*, *Rabócki*, *Ráboczi* 10, *Rábóczki* 43, *Raboczky* 13, *Ráboczy*, *Rábóczy*, *Rabóczy* 31, *Rabóczy*, *Rabóci*, *Raboci*; *Grabovszki*, *Grabovszky* 16, *Grabovski*, *Grabowski*. Más változatokkal együtt összesen: 1623.

Eredete Alapszavát, az ószlávban 'gyertyánfa' jelentésű *grab* szót a nyugati szlávban *h-* kezdőhanggal ejtették, s 'gyertyános' jelentésben helynévvé (erdőnévvé) vált. A körülötte kialakult települések pedig erről az erdőről megkapták a *Grabh ~ Hrab ~ Grabov ~ Hrabov ~ Grabovc ~ Hrabovc* helységneveket Nógrád, Pozsega, Sáros, Szerém, Temes, Torontál, Trencsén, Valkó, Zágráb, Zemplén vármegyében. Közülük eredetre, származási helyre utaló családnévi alapnévként a felvidéki települések jöhetnek inkább számításba, mert a *-szki* 'onnan/oda való' jelentésű melléknévképző a szlovák és ruszin nyelvben volt gyakori a XVIII. századig. A *H-* kezdetű nevek tehát szlovák, a *G-* kezdetűek pedig ruszin nyelvben alakulhattak. A sok írásváltozat a magyar ejtés- és írásbizonytalanság következménye.

Elterjedtsége Békéscsaba és Nyíregyháza környékén gyakori.

Hubert

Típusa Apanévi eredetű, német vagy magyar családnév.

Változatai *Hubert* 483, *Húbert*, *Huberth*, *Huber* 1954, *Húber*, *Huppert* 18; *Hujbert* 162, *Hujber* 1281, *Huiber* 21. Más változatokkal együtt összesen: 3936.

Eredete Előzménye az ófelnémet 'ész, értelem, elme' jelentésű *hugi* és a 'fényes' jelentésű *bert* összetételéből alakult *Hubert* keresztnév (jelentése: 'éles eszű'). Magyarországon sem volt ismeretlen az Árpádok korában. Apanévi családnévvé vált a magyarban is minden végződés nélkül, így jelentése 'Hubert nevű személy fia, leszármazotta'. A név végén levő *-t* elmaradása a magyarban történt a mássalhangzó-torlódás megszüntetése céljából, s a *-j-* eredetileg hiányzó, betoldott (inetimologikus) hang megjelenése is a magyarban következett be. Mivel azonban német eredetű településeken gyakoribb, tekinthetjük német névnek is (különösen a *-p-*t tartalmazó alakokat).

Elterjedtsége Német névként való használatára utal, hogy a Dunántúl délkeleti részén, Tolna és Baranya megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan meg is magyarosították, többen a *Hubai*, *Hubafi* családnevet vették föl a XIX. században.

Hudák

Típusa Foglalkozásra utaló, szláv családnév.

Változatai *Hudák* 2493, *Hodák* 104, *Hudak*, *Hugyák* 102, *Hugyak*. Más változatokkal együtt összesen: 2715.

Eredete Alapszava, az ószlávban hangutánzó szóként élt 'zúgás', majd később 'muzsika, zene' jelentésű *gu-* kezdetű szó a szlovákban *hud* lett (*hudety* 'muzsikálni'). A hozzá járuló *-ák* képző több funkciója közül itt a foglalkozásra utaló érvényesült, vagyis 'muzsikus, zenész' jelentésűvé vált. Mint minden gyakori tevékenységre vagy foglalkozásra utaló szó a legtöbb nyelvben, így a szlovákban is foglalkozási családnév lett.

Elterjedtsége Szlovákok alapította településeken északon Borsod és Abaúj megyében, Békéscsaba és Nyíregyháza környékén gyakori.

Névváltoztatás Többen magyarosították a XIX. században *Hegedűs* családnévre.

Hudecz

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, szláv családnév.

Változatai *Hudecz* 107, *Hudec*, *Hudet* 23; *Hugyec* 1066, *Hugyec* 33, *Húgyecz*, *Hugyetz* 13. Más változatokkal együtt összesen: 1247.

Eredete Vitatott eredetű. Alapszava, az ószlávban hangutánzó szóként élt 'zúgás', majd később 'muzsika, zene' jelentésű *gu-* kezdetű szó a szlovákban *hud* lett (*hudety* 'muzsikálni'). Ehhez több képző is járulhatott, így a szlovákra és ruszinra egyaránt jellemző *-ec*. Ezzel 'muzsikus, zenész' jelentésű szóvá, abból pedig foglalkozási családnévvé vált.

Van azonban olyan magyarázat is, mely szerint az ugyancsak ószláv és 'sovány' jelentésű *chud-* tövet kell keresnünk a névben. Ebben az esetben külső tulajdonságra utal a családnév. Jelentése 'Hudecz (Sovány, Vékony) nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Az Alföld XVIII. századi szlovák telepítésű helységeiben (Szarvas, Békéscsaba, Nyíregyháza stb.) gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században néhány *Hamvas* nevű családon kívül tömegesen *Hegedűs* családnevet vettek föl a *Hudecz* ~ *Hugyecz* nevének magyarosítási céllal, s ez ellentmond a 'sovány' jelentésű *chud* szóból való eredeztetésnek.

Hunyadi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Hunyady* 2220, *Hunyady* 143. Más változatokkal együtt összesen: 2402.

Eredete Alapszavának, a nyelvünkben már csak összetételben (*hónalj*) élő ősi finnugor *kun szavunknak a jelentése 'felkar' lehetett. A szókezdő *k-* szabályos változással *h-*-vá spirantizálódott (mint például *kala* > *hal*, *kota* > *ház*), az így létrejött *hun* alak magánhangzója pedig nyíltabbá vált (-*u-* > -*o-*). A *hon* formából -*d* kicsinyítő képzővel alakult a *Hunod* ~ *Honod* személynév. Ebből a magánhangzók nyíltabbá válása (-*u-* > -*o-* és -*o-* > -*a-*), valamint az -*n-* palatalizációja (-*n-* > -*ny-*) után jött létre magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül pusztán személynévből) a *Hunyad* helységnév Hunyad, Kolozs, Torda vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -*i* képzőt, amivel eredetre, származási helyre utaló családnév lett. (Természetesen *Hunyad* vármegye nevéből is ugyanígy alakult sok családnév.)

Elterjedtsége Elsősorban Erdélyben volt gyakori, de a XIX. században igen sokan fölvtették névmagyarosítási céllal, s ekkor nemcsak a száma szaporodott meg a névnek, hanem elterjedtsége is az egész magyar nyelvterületre jellemzővé vált.

Névváltoztatás A névmagyarosítók közül említsük meg a *Hoin*, *Homoda*, *Hartmann*, *Hurdu*, *Chittel*, *Moldován*, *Schäffer*, *Schwarz* nevéket, de voltak olyanok is, mint a *Herédi*, *Lajos*, *Sebes* nevék, akik nem magyarosítási céllal, hanem ismeretlen okból vették föl a *Hunyadi* családnevet.

Huszár

Típusa Foglalkozásra, tisztségre utaló, magyar családnév.

Változatai *Huszár* 7660, *Huszar*, *Husar* 10; *Huszer* 10, *Husser*. Más változatokkal együtt összesen: 7711.

Eredete Előzményeként talán a gót eredetű és 'sereg, csapat' jelentésű *honsa szó került be a magyarba a délszláv nyelvek közvetítésével *huszar* alakban, s 'lovasszázados', majd 'könnyű fegyverzetű lovas katoná' jelentésű lett. Itt katonai beosztást, fegyvernemhez tartozást jelentett. Ez a jelentés igen közel áll a foglalkozásra vagy tisztségre utaló szavakhoz, s ezekből is sokszor lettek családnévek.

Elterjedtsége A nyelvterület déli és keleti részén gyakoribb volt.

Névváltoztatás Meglehetősen sokan magyarosítottak erre a XIX. században, különösen *Huszerl* ~ *Husherl* és *Hauser* nevék, de *Held*, *Holzweber*, *Herschkovits* nevék is, továbbá egy *Kiss* és egy *Zsidó* név is fölvette.

Huszká

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra, esetleg víznévre utaló, szláv családnév.

Változatai *Huszká* 1131, *Husska*, *Guska* 12. Más változatokkal együtt összesen: 1145.

Eredete Tisztázatlan eredetű. Egyesek a szláv 'lúd, vadliba' jelentésű *husz* szóból származtatják -*ka* kicsinyítő képzővel. Ebben az esetben vagy metaforikus külső-belső tulajdonságra (olyan hosszú a nyaka, magas hangú a beszéde, lassú a gondolkodása stb., mint a libaé) utaló családnév lett. Vagy pedig szimbolikus foglalkozásnév vált belőle. Ekkor pedig 'libatenyésztő, libaárus, lúdkereskedő' a családnév jelentése.

Mások a Tiszába folyó *Husztica* pataknevből magyarázzák, amelynek azonban nincs megfelelő etimológiája. A pataknevekből ritkábban alakulnak eredetre, származási helyre utaló családnévek, de néha ez sem lehetetlen. Ebben az esetben a pataknev lerövidült *Husz-* alakra, s ehhez járult a szlávban is használatos -*ka* képző. A *H-* kezdetűek szlovák, a *G-* kezdetűek pedig ruszin nyelvben alakult családnévek.

Elterjedtsége A Duna–Tisza közén, Kiskunfélegyháza és Szeged között gyakori.

Husztí

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Husztí* 2622, *Husztý* 49, *Husztly* 40, *Husti* 67, *Hustyi*. Más változatokkal együtt összesen: 2788.

Eredete Ma már egyértelműen a máramarosi *Huszt* városához kapcsolják a nevet, pedig volt Tolna vármegyében is *Huszt* nevű település. Egyik helynévnek sincs elfogadott magyarázata. Az bizonyos, hogy a kárpátalji város a rajta keresztül folyó és a Tiszába ömlő *Husztica* patakról kapta nevét, amelynek végéről lemaradt a szláv *-ica* kicsinyítő képző, de a víznév megfejtetlen. Az eredetre, származási helyre utaló családnév (legalábbis nagy többsége) a vár nevéhez járuló 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel alakult.

Elterjedtsége Részben a Dunán túl, nagyrészt inkább északkeleten: Borsod, Zemplén, Ung, Szabolcs megyében és a Hajdúságban gyakoribb.

Névváltoztatás Egy *Rikl* nevű erre magyarosított a XIX. században.

I

Ignác

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ignác* 4737, *Ignác* 399, *Ignacz*, *Ignac*, *Ignátz* 36. Más változatokkal együtt összesen: 5175.

Eredete Egyesek szerint az ismeretlen etimológiájú *Ἰγνάτιος* [*Ignátiosz*] görög név került a latinba. Mások szerint a latin 'tűz' jelentésű *ignis* a név alapja és jelentése 'tüzes, izzó'. A magyar névkincsbe a latin *Ignatius* került be, s rövidült le a latin *-ius* végződés elhagyása után. Az *Ignác* keresztnévből minden változtatás nélkül lett apai családnév, s jelentése 'Ignác nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunántúl déli részén, északkeleten és Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Egy *Haas* nevű magyarosított erre a XIX. század folyamán.

Illés

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Illés* 14 400, *Illes* 13, *Íllés*, *Ilés* 15, *Iles*, *Illyés* 1080, *Illyes*; *Ilyés* 2267, *Ilyes* 17, *Iliés*, *Ilies* 15; *Ijjés*. Más változatokkal együtt összesen: 18 025.

Eredete Előzménye, a bibliai héber eredetű *whyla* [*Ēh lee yàh' hoo* (*Élijáhú*)] jelentése 'az Úr az én Istenem', s ez a görögbe *Ἠλίας* [*Ēliász*] formában került be, s ezt írta át a latin (*Elias*). A magyarban azért maradhatott meg a végződés, mert nem a szabályos *-us* volt. A középkori hazai latinban a végén *-s*-sel ejtették. A név elején sok nyelvjárásban az *Ē*- váltakozott az *-I*-vel, s ezzel a kezdettel még gyakoribb keresztnévvé vált. Igen sok nyelvjárás megteremtette a magánhangzó-harmóniát: az első szótag *-i-* ~ *-ĕ-* hangjához illesztette a második szótag *-a*-ját, vagyis az *-ĕ*-vé, *-é*-vé vált. Az *-li-* hangkapcsolatot az északi és a dunántúli, valamint az erdélyi nyelvjárások nagy része *-ly*-nek fogta föl, annak írta és ejtette, majd a legtöbb nyelvjárásban *-ly-* > *-j-* változás ment végbe (centrálissá vált ez a hang). Ma vagy az *-l*-es, vagy a *-j*-s ejtés az általános (*Illés* ~ *Ijjés*). Mindennek következménye a név sok változata, amelyek mindegyikéből apai családnév lett 'Illés ~ Illyés nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Az Alföldön és északkeleten az *Illés*, a Dunán túl, Erdélyben és északon az *Illyés* a gyakoribb.

Kettős nevei Elég sok az *Illés-Németh* (30) és az *Illés-Tóth* (68) névkapcsolat.

Névváltoztatás Az *Illés* alakot *Eliasevicz*, *Antonovics*, *Weisz* nevűek választották névmagyarosítás céljára a XIX. században.

Imre

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Imre* 6330, *Imreh* 220, *Imréh*; *Imbre*; *Emrich* 40, *Emerich* 18, *Emrik*, *Emri* 207, *Emry*. Más változatokkal együtt összesen: 6843.

Eredete Előzménye az ófelnémet 'udvar, (királyi) udvar, udvartartás' jelentésű *hagan* és az 'erő, hatalom' jelentésű *rich* szónak a későbbi németben *haimi* ('ház') és *ric* ('uralkodó') összetételéből keletkezett *Heinrich* keresztnév, amely igen korán bekerült a magyar névkincsbe. Ekkor még a gégefőben képzett (laringális) *h*-t nem ejtette a magyar nyelvet beszélők többsége, sokszor a szó elején elhagyta (pl. *hora* > óra). Az *-ei-* kettőshangzó vagy *-i*-vé, vagy *-e*-vé egyszerűsödött, az *-n-* képzési helye igen gyakran eltolódott (pl. *szénpor* > *szémpor*), végül a név végi *-ch* később *-h* lett, amit általában nem ejtünk ma sem (pl. *juh* > ju, *oláh* > olá). Tehát a magyarrá alakult név *Emereh* > *Emreh* ~ *Imreh* > *Imre*. (Az első változatot *Emericus* formában latinosították, s *Imre* herceg szentté avatása után

új keresztnév lett belőle.) Mindezek a változások megőrződtek, amikor keresztnévből apai családnév lett. Az egyes nyelvjárásokban ejtett *-b-* (*Imbre*) toldalékhang (inetimologikus), amely az *-m-* hatására került a névbe.

Elterjedtsége A Dunántúl nyugati szélén, az ausztriai Örségben, Hajdúságban és Szeged környékén gyakori. Erdélyben, különösen Háromszékben az *Imreh* írásforma az általános.

Incze

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Incze* 978, *Ince* 44, *Intze*. Más változatokkal együtt összesen: 1037.

Eredete Alapszava a latin 'ártatlan' jelentésű *Innocentius* keresztnév. Ez a magyarban rövidült meg (*Inoc*), s vette föl az *-e* kicsinyítő képzőt (*Inoce*), majd a kétnyíltszótagos tendencia szerint kiesett a második nyílt szótag magánhangzója (*Ince*). A keresztnévet később családnévként használták minden változtatás (végződés) nélkül, s jelentése 'Incze nevű személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége Hajdúságban kissé, Erdélyben különösen gyakori.

Névváltoztatás Egy *Izrael* és egy *Prell* nevű vette föl névmagyarosítás céljából a XIX. században.

Ipacs

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ipacs* 981, *Ipach* 52, *Ipats*. Más változatokkal együtt összesen: 1055.

Eredete Előzménye, a görög eredetű, 'vadlovakat befogó' jelentésű *Ἱππολύτος* [*Hippolytosz*] a latin *Hippolytus* alakban igen korán bekerült a magyar névkincsbe, amikor még a gégefőben képzett (laringális) *h-* hangot a magyar nyelv nem tudta ejteni, és szó elején sokszor elhagyta (pl. *hora* > óra). Később a név egy szótagú rövidülése (*Ip-*) fölvette a *-cs* kicsinyítő képzőt, s így vált *Ipacs* egyéni névvé. Ebből minden végződés nélkül apai családnév lett. Jelentése 'Ipacs nevű személy fia, leszármazottja'.

Kettős nevei Az *Ipacs-Szabó* (19) családnévben többször előfordul.

Elterjedtsége A nyelvterület középső részén, Pest, Heves, Szolnok, Borsod megyében gyakoribb.

István

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *István* 1163, *Istvány* 19, *Istvan*, *Istiván* 93; *Estefán* 62, *Estefan*; *Isfan*; *Csépán* 143, *Csépány* 375, *Csepán*, *Csepan*, *Csippán* 26; *Csefán* 28, *Cséfán* 38, *Cséffán* 86. Más változatokkal együtt összesen: 2055.

Eredete Előzménye a görög 'korona' jelentésű *στέφανος* [*sztefanosz*] közszó, melyből személynév lett a görögben, majd a latinon keresztül *Stephanus* formában (*S*-sel és *-p*-vel ejtve is) már igen korán bekerült a magyar nyelvbe. (Szent *István* apja, Géza fejedelem is ezt a nevet kapta a keresztségben, csak nem viselte.) A névkezdő *St*-mássalhangzó-torlódást vagy a két hang összeolvasztásával (*St* > *Cs*-), vagy ejtéskönnyítő *I*-előhanggal oldották föl a különböző nyelvjárások. A latin *-us* végződés elhagyása után így alakult ki a *Csépán* és *Istefán* változat, de az utóbbiban két magánhangzó közötti (intervokális) helyzetben *-v*-vé zöngésült az *-f*-, majd kiesett a második magánhangzó. Így meglehetősen sok változata alakult ki a keresztnévnek, s mindegyikből apai családnév lehetett.

Elterjedtsége Az *István* Erdélyben nagyon gyakori.

Névváltoztatás Néhányan, *Iszpász*, *Kresztjánkó*, *Ráduly* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Iván

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Iván* 4055, *Ivan* 22; *Jován* 136, *Jovan* 32, *Jovány* 22; *Johán*. Más változatokkal együtt összesen: 4314.

Eredete Előzménye a bibliai héber eredetű és 'Isten kegyelmes' jelentésű *@njwhy* [*Yeh hoh chäh nahn* (*Jehohánán*)] vagy az ugyanolyan jelentésű *@njwy* [*Yoch chäh nahn* (*Johanán*)] név. Ez a latin *Johannes* alakon keresztül terjedt el a keresztény világban, így Magyarországon is. A magyar nyelv az Árpád-kor elején még nem ejtette a gégefőben képzett (laringális) *-h-* hangot, hanem legtöbbször elhagyta szó belsejében is. Az így keletkezett *Joannes* névben az *-oa-* magánhangzó-találkozást (hiátust) vagy az *-o-* kihagyásával (*János*), vagy pedig közbeékelte *-v-* hanggal oldotta föl később a nyelv (*Jovános* ~ *Jovánus*). A névkezdő *Jo-* ~ *Ju-* egyes nyelvjárásokban *I*-vel váltakozott (pl. ma is: *juhar* ~ *i*har, *juhász* ~ *i*hász). Az így létrejött *Ivános* ~ *Ivánus* névben

az *-us* latin végződésnek tűnt, s elmaradt. Természetesen mindegyik változatból lehetett személynév. Így alakult ki a magyarban is teljesen szabályosan az *Iván* keresztnév, bár néhány esetben lehetett szlávból való átvétel is, de ezt csak családtörténeti kutatással lehet eldönteni. Az egyénnév meglehetősen gyakori volt az Árpád-korban, s a névviselek utódai megkapták minden végződés nélkül apai családnévként is *'Iván* nevű személy fia, leszármazotta'*'* jelentéssel.

Elterjedtsége A Dunántúl déli részén és északkeleten gyakoribb.

Ivanics

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Ivanics* 1589, *Ivanits* 50, *Ivánics* 14, *Ivánits*, *Ivanich* 10. Más változatokkal együtt összesen: 1667.

Eredete Alapszava a bibliai héber eredetű és *'Isten kegyelmes'* jelentésű **@njwhy** [*Yeh hoh cháh náhn* (*Jehohánán*)] vagy az ugyanolyan jelentésű **@njwy** [*Yoch cháh náhn* (*Johanán*)] név. Ez a latin *Johannes* alakon keresztül terjedt el a keresztény világban, így a legtöbb szláv nyelvben is, ahol *Jov-* és *Iv-* kezdetű alakok is létrejöttek. Majd *'fi, fia'* jelentésű *-ics* végződéssel egészült ki, s elsősorban délszlávok körében lett belőle apai családnév *'Ivan* nevű személy fia, leszármazotta'*'* jelentéssel.

Elterjedtsége A nyelvterület középső részén, a Balaton környékén, továbbá Szeged környékén és Délvidéken gyakoribb.

Névváltoztatás Többen *Ivánfi* névre magyarosították a XIX. század folyamán.

Iványi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Iványi* 2180, *Ivanyi*, *Iváni*, *Ivány* 132. Más változatokkal együtt összesen: 2333.

Eredete Alapszava a bibliai héber eredetű és *'Isten kegyelmes'* jelentésű **@njwhy** [*Yeh hoh cháh náhn* (*Jehohánán*)] vagy az ugyanolyan jelentésű **@njwy** [*Yoch cháh náhn* (*Johanán*)] név. Ez a latin *Johannes* alakon keresztül terjedt el a keresztény világban, így Magyarországon is. A magyar nyelv az Árpád-kor elején még nem ejtette a gégefőben képzett (laringális) *-h-* hangot, s az így keletkezett *-oa-* magánhangzó-találkozást (hiátust) vagy az *-o-* kihagyásával (*János*), vagy pedig később a közbeékel *-v-* hanggal oldotta föl (*Jovános* ~ *Jovánus*). A névkezdő *Jo-* ~ *Ju-* egyes nyelvjárásokban *I-*vel váltakozott (pl. ma is: *juhar* ~ *ihar*, *juhász* ~ *ihász*), az *-os* ~ *-us* végződést pedig latin ragnak fogták föl, s elhagyták. Természetesen mindegyik változatból lehetett személynév. Így alakult ki a magyarban is teljesen szabályosan az *Iván* keresztnév, s magyaros névadással (minden végződés nélkül) helységnév is lett belőle Arad, Baranya, Bodrog, Borsod, Fejér, Gömör, Heves, Nógrád, Sáros, Somogy, Sopron, Temes, Tolna, Torda, Trencsén, Valkó, Vas, Zala, Zaránd vármegyében (ezekhez még hozzávehetjük a hajdan száznál több *Szentiván* nevű települést). Az *-iván* utótagú településnevek mindegyike megkaphatta az *'onnan/oda való'* jelentésű *-i* képzőt, s így eredetre, származási helyre utaló családnév lehetett belőlük. Az *Ivány* nevek egy része tartozhat az *Iván* nevek közé is, de ezt csak családtörténeti kutatással lehet eldönteni.

Elterjedtsége A Dunántúl nyugati, északnyugati részén gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Ivanovszky*, *Neumann*, *Krustyák*, *Panyik* magyarosított *Iványi* névre, de fölvette egy *Ignác*z, és érthető okból egy *Bika* nevű lelkész is a XIX. században.

Izsák

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Izsák* 1092, *Izsak*; *Isak*, *Ishak*, *Isaák* 25. Más változatokkal együtt összesen: 1126.

Eredete Előzményének, a bibliai héber **qjxy** [*Yeetz chahk* (*Jic-chak*)] névnek a jelentése nem értelmezhető pontosan, mert vagy *'Ő (Isten) nevezhet'*, vagy *'Ő (Isten) nevésszen'*. Körülírva ez olyan kívánságnév (predesztinációs név), amely azt jelenti, hogy a név viselője legyen olyan, aki örömet okoz Istennek. Latin formája, az *Isaacus* és *Isaac* került be a magyarba, amelyben *-s-* > *-zs-* zöngésülés ment végbe, tehát az *-s-*sel írottakat is *-zs-*-nek kell ejteni. Igen gyakori keresztnévvé vált az Árpádok korában, majd minden végződés nélkül apai családnév lett belőle. Jelentése *'Izsák* nevű személy fia, leszármazotta'*'*.

Elterjedtsége A Dunántúl keleti, délkeleti részén, általában a nyelvterület déli felében gyakoribb.

Izsó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Izsó* 1321, *Izso* 10, *Izsoó* 61, *Izsoo*; *Isó* 66, *Iso*, *Isoó*. Más változatokkal együtt összesen: 1467.

Eredete Három név egybeesése. Egyik a bibliai héber **qjxy** [*Yeetz chahk (Jic-chak)*], melynek jelentése kissé érthetetlen, mert vagy 'Ő (Isten) nevezhet', vagy 'Ő (Isten) nevéssen'. Körülírva azt jelenti, hogy a név viselője legyen olyan, aki örömet okoz Istennek. Latin formája, az *Isaacus* és *Isaac* került be a magyarba, amelyben -s- > -zs-zöngésülés ment végbe, tehát az -s-sel írottakat is -zs-nek kell ejteni. Igen gyakori keresztnévvé vált az Árpádok korában, mely lerövidült egy szótagra (*Izs-*), s megkapta az -ó kicsinyítő képzőt, ami által gyakori egyéni névvé, abból pedig 'Izsó' nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű apai családnévvé lett minden változás nélkül.

A másik név szintén a bibliai héber eredetű **whyvy** [*Yeh shah ah yah hú (Jesajahu)*], amelynek a jelentése 'Isten az üdvözítő' vagy 'Isten a megmentő', s latin formája, az *Isaias* került be a magyarba. Ebben a magánhangzók közötti (intervokális) -s- zöngésült -zs-vé, *Izsajás* ejtésű lett (a protestánsok később visszatértek a héberhez közelebb álló *Ézsaiás* ejtésre). Az *Izsajás* lerövidülve egy szótagra (*Izs-*) fölvette a kicsinyítő -ó képzőt, s apai családnévvé vált.

A harmadik név a szintén bibliai héber **wc** [*Eh sahv (Ézsau)*], amelynek vitatott a jelentése. Régen úgy gondolták (a bibliai történet alapján), hogy 'szőrös' értelmű, most többen 'vak' jelentésűnek vélik, de inkább fogadjuk el, hogy megfejtetlen. Ezt a nevet nem vették föl a *Martyrologium Romanum* (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat fűlsoroló könyve) nevei közé, de egyesek szerint a magyar névkincsbe *Izsó* formában is bekerült már a XII. században. Előbb tehát egyéni név, abból pedig apai családnév lett. (Ez azért nem valószínű, mert a nyugati nyelvekben, mivel nem volt védőszentje, csak a reformáció elterjedése után, a XVII. századtól használták keresztnévként.) Leginkább elfogadhatónak látszik, hogy a korai adatokra az első két magyarázat a megfelelő, míg a XVII. századtól, különösen protestáns vidékeken a harmadik névmagyarázat is érvényes lehet.

Elterjedtsége Gyakorisága inkább az Alföldre, valamint az északkeleti nyelvterületre, protestáns vidékekre utal, de megtalálható Esztergom környékén is.

J

Jäger

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Jäger* 2078, *Jager* 25, *Jäger* 433, *Jagher*, *Jaeger* 21, *Jeager*, *Jéger* 284, *Jeger*, *Iager*. Más változatokkal együtt összesen: 2860.

Eredete Alapszava a bajor-osztrák eredetű *jagen* szó, jelentése 'üz, hajszol'. Ebből alakult az irodalmi német 'vadász' jelentésű *Jäger* szava, de az osztrák, főleg a tiroli nyelvjárásban *Jager* alakú maradt. Mindkét névalak foglalkozásnévi családnévként terjedt el. Bekerülhetett a magyar névkincsbe közvetlenül német családnévként, és akkor a hosszú -á-vel és -é-vel való írása elmagyarosodásra utal. A XVII. századtól azonban *jäger* alakban és 'erdőőr, vadász' jelentéssel közzsóként is eljutott nyelvünkbe, s utána mint jövevényszó néhány esetben ragadványnéven keresztül családnévvé válhatott a magyar nyelvben is.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Többen *Vadász*, *Vadászy* névre magyarosítottak a XIX. században.

Jakab

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Jakab* 17 562, *Jakabb*; *Iacob*, *Iakab* 24; *Jakob* 35, *Jákob* 204, *Jákób* 105, *Jakobb*, *Jacob* 29, *Jakub* 82, *Jákub*, *Iakob*, *Iacob* 12. Más változatokkal együtt összesen: 18 122.

Eredete Előzménye a bibliai héber eredetű *bqly* [*Yah ah kohv* (*Jákov*)] név, melynek jelentése vitatott. Egyesek szerint 'sarkát fogja', mások szerint 'helyéből kiszorít', ismét mások egyszerűen 'csaló' jelentést tulajdonítanak neki. Mindegyik név végeredményben népetimológiára megy vissza a Biblia alapján: „Azután kijöve az ő atyjafia, kezével Ézsau sarkába fogódzva; azért nevezték nevét *Jákóbnak*” (1 Móz. 25,26). Az ószövetségi *Jákob* és az újszövetségi szereplők *Jakab* neve azonos etimológiájú. A Martyrologium Romanum (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyve) az ószövetségi nevet nem szerepelteti, csak az újszövetségit (azt viszont 53 névviselővel) *Jacobus* alakban, így sok nyelv nem is tesz különbséget a két név között (például a francia). Több nyelvben azonban kettévált a két név (az angolban *Jacob* és *James*, az olaszban *Giacobbe* és *Giacomo*). A magyarban jelentős ejtésbeli különbségei vannak a két névnek (*Jákob* és *Jakab*), de írásváltozatai összemosódtak egészen a XVIII. századig. A keresztnévből könnyen lett apai családnév minden változtatás nélkül is, s akkor jelentése 'Jakab ~ Jákob nevű személy fia, leszármazottja'. Az *I*-vel lejegyzett alakok Erdélyből áttelepültek román helyesírású nevei, de magyarok, magyar névként viselik.

Elterjedtsége A Dunántúl keleti felében, és különösen Erdélyben gyakoribb.

Jakus

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Jakus* 1770, *Jakús*, *Jakusch* 16. Más változatokkal együtt összesen: 1792.

Eredete Alapszava a bibliai héber eredetű *bqly* [*Yah ah kohv* (*Jákov*)] név, melynek jelentése vitatott. Egyesek szerint 'sarkát fogja', mások szerint 'helyéből kiszorít', ismét mások egyszerűen 'csaló' jelentést tulajdonítanak neki. Mindegyik név végeredményben népetimológiára megy vissza a Biblia alapján (1 Móz. 25,26). Az ószövetségi *Jákob* és az újszövetségi szereplők *Jakab* neve azonos etimológiájú, de utóéletükben kettéváltak több nyelvben (az angolban *Jacob* és *James*, az olaszban *Giacobbe* és *Giacomo*, de a franciában nem tesznek különbséget). A magyarban jelentős ejtésbeli eltérései vannak a két névnek, de írásváltozatai összemosódtak egészen a XVIII. századig. Mindkét név lerövidülve egy szótagra (*Jak*- ~ *Ják*-) rövid magánhangzójú lett, s

megkaphatta a magyar *-us* kicsinyítő képzőt, s előbb egyéni, majd apai családnévvé vált 'Jakus' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Az *-sch*-ra végződő alakok a magyar név németes följegyzései.

Elterjedtsége A nyelvterület középső részére, Nógrád megyétől Szeged környékéig jellemzőbb, Erdélyben nagyon ritka (ott a *Jakó* becenévből lett sok családnév).

Jámbor

Típusa Tulajdonságra, esetleg tisztségre utaló, magyar családnév.

Változatai *Jámbor* 4095, *Jambor*; *Iambor*, *Iambur*. Más változatokkal együtt összesen: 4116.

Eredete Előzménye az ősi ugor eredetű, 'derék, becsületes' jelentésű *jó* és az ősmagyarban összekapcsolt 'nő + férfi' jelentésű *ember* szónak az összetétele. Eleinte az olyan kegyes, istenfélő személyekre mondták, akik bírósági tárgyalásokon a bírakat segítették, megerősítették ítéletük igazságosságában. Ma esküdteknek vagy népi ülnököknek neveznék őket. Mára belső tulajdonságra utaló családnév lett belőle, de eredetileg alkalmi tisztséget jelölőnek is fölfoghatjuk némelyikét.

Elterjedtsége A nyelvterület északi részén gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan, közöttük több *Ehrlich*, de *Fromma*, *Joffe*, *Morgenstern*, *Moskovits* nevűek is magyarosítás céljából, mások (*Demeter*) ismeretlen okból vették föl a XIX. században.

Jancsó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Jancsó* 1595, *Jancso* 36, *Jandzsó* 80, *Janzsó* 568, *Janzso*. Más változatokkal együtt összesen: 2284.

Eredete Előzménye a bibliai héber eredetű és 'Isten kegyelmes' jelentésű *@njwhy* [*Yeh hoh chäh nahn* (*Jehohánán*)] vagy az ugyanolyan jelentésű *@njwy* [*Yoch chäh nahn* (*Johanán*)] név. Ez a latin *Johannes* alakon keresztül terjedt el a keresztény világban, így Magyarországon is. A magyar nyelvet beszélők nagy része az Árpád-kor elején még nem ejtette a gégefőben képzett (laringális) *-h-* hangot, s az így keletkezett *Joanes* névből az *-oa-* magánhangzó-találkozást (hiátust) sokszor az egyik hang (itt az *-o-*) kihagyásával oldotta föl a nyelv. A név utolsó magánhangzója (*-e-*) a magánhangzó-harmónia céljából *-o-* lett, s így alakult ki a *János* név. Ennek egy szótagú zárt rövidülése (*Ján- ~ Jan-*) megkapta a *-cs* és az *-ó* kicsinyítő képzőt. Előbb egyéni, majd abból apai családnévvé vált minden végződés nélkül 'Jancsó' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Az *-n-* és a magánhangzók hatására a *-cs-* zöngésült *-dzs-vé* (*Jandzsó*), majd dezaffrikálódott *-zs-vé* (*Janzsó*), aminek eredménye a sok névváltozat.

Elterjedtsége A *-cs-*t tartalmazó alakok a Dunán túl és Erdélyben, a *-dzs-*t és *-zs-*t tartalmazók a Dunától keletre, a nyelvterület középső részén gyakoribbak.

Névváltoztatás Egy *Joncsor* nevű vette föl a *Jancsó* családnevet a XIX. században.

Jani

Típusa Apanévi eredetű, magyar vagy német családnév.

Változatai *Jani* 545, *Jany*, *Jáni* 228, *Jány* 26; *Janni* 89, *Janny* 18, *Jánni* 52, *Jánnny* 67; *Iani*; *Jahni*, *Jáhni* 17, *Jáhny* 13; *Jányi*. Más változatokkal együtt összesen: 1080.

Eredete Előzménye a bibliai héber eredetű és 'Isten kegyelmes' jelentésű *@njwhy* [*Yeh hoh chäh nahn* (*Jehohánán*)] vagy az ugyanolyan jelentésű *@njwy* [*Yoch chäh nahn* (*Johanán*)] név. Ez a latin *Johannes* alakon keresztül terjedt el a keresztény világban, így Magyarországon is. A magyar nyelvet beszélők nagy része az Árpád-kor elején még nem ejtette a gégefőben képzett (laringális) *-h-* hangot, s az így keletkezett *Joanes* névből az *-oa-* magánhangzó-találkozást (hiátust) sokszor az egyik hang (itt az *-o-*) kihagyásával oldotta föl a nyelv. A név utolsó magánhangzója (*-e-*) a magánhangzó-harmónia céljából *-o-* lett, s így alakult ki a *János* név. Ennek egy szótagú zárt rövidülése (*Ján- ~ Jan-*) egyéni névvé vált, s megkaphatta a magyarban gyakori *-i* birtokjelet, jelentése pedig 'Jan ~ Ján' nevű személy fia, leszármazotta' lett, és családnévvé vált.

Ugyanakkor a németben is kialakult *Johannes* keresztnévből a *Jan ~ Jahn* rövidülés, amihez viszont *-i* kicsinyítő képző járult. Ez még a németben is családnévvé lett, amit XVIII. századi betelepülők hoztak magukkal. Erre utalnak a *-h-* elemet tartalmazó családnevek is (*Jahni*). A magyarban *Jan* + *-i* kicsinyítő képzős családnév csak a XVIII. századtól alakulhatott ki (ami minden bizonnyal néhány esetben meg is történt), de korábban az *-i* képzőt a magyarban nem használták becézésre.

Elterjedtsége A Dunán túl a Balaton környékén, Alföldön Szeged környékén gyakoribb.

Jankó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Jankó* 1738, *Janko* 37, *Jánkó*; *Jancó*, *Janco*, *Ianko*. Más változatokkal együtt összesen: 1804.

Eredete Előzménye a bibliai héber eredetű és 'Isten kegyelmes' jelentésű **@njwhy** [*Yeh hoh cháh náhn* (*Jehohánán*)] vagy az ugyanolyan jelentésű **@njwy** [*Yoch cháh náhn* (*Johanán*)] név. Ez a latin *Johannes* alakon keresztül terjedt el a keresztény világban, így Magyarországon is. A magyar nyelvet beszélők nagy része az Árpád-kor elején még nem ejtette a gégefőben képzett (laringális) *-h-* hangot, s az így keletkezett *Joanes* névből az *-oa-* magánhangzó-találkozást (hiátust) sokszor az egyik hang (itt az *-o-*) kihagyásával oldotta föl a nyelv. A név utolsó magánhangzója (*-e-*) a magánhangzó-harmónia céljából *-o-* lett, s így alakult ki a *János* név. Ennek egy szótagú zárt rövidülése (*Ján-* ~ *Jan-*) megkapta a *-kó* kicsinyítő képzőt. Így a *Jankó* egyéni, abból pedig minden végződés nélküli apai családnévvé vált 'Jankó nevű személy fia, leszármazotta' jelentésben. Néhány esetben kialakulhatott a név szláv, elsősorban délszláv nyelvek valamelyikében is, de sokkal gyakoribb a magyar alakulat, amit földrajzi elterjedése is mutat.

Elterjedtsége A Dunántúl északnyugati és délkeleti részén, az Alföldön Orosháza környékén, valamint Erdélyben gyakori.

Jankovics

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Jankovics* 2127, *Jankovits* 319, *Jankovich* 139, *Jankóvics*, *Jankovitsch*, *Jankovity*. Más változatokkal együtt összesen: 2596.

Eredete Előzménye a bibliai héber eredetű és 'Isten kegyelmes' jelentésű **@njwhy** [*Yeh hoh cháh náhn* (*Jehohánán*)] vagy az ugyanolyan jelentésű **@njwy** [*Yoch cháh náhn* (*Johanán*)] név. Ez a latin *Johannes* alakon keresztül terjedt el a keresztény világban, így a szlávság körében is. A szláv nyelvek a magyarhoz hasonlóan kialakították ennek egy szótagú rövidülését (*Jan-*), s ellátták a szlávban is gyakori *-ko* kicsinyítő képzővel. A *-vics* ~ *-ovics* apai családnévképző (patronimikon) a keleti és délszláv nyelvek sajátja (jóllehet néha a középszlovák nyelvjárásban is megtalálható). Bár a ruszinban (és a középszlovák nyelvjárásban) is kialakulhatott belső fejlődés eredményeként a *Jankovics* névalak, de inkább délszlávnak tekintendő.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb, ami szlovén és horvát hatásra utal.

Névváltoztatás Többben *Jánosi*, egy család pedig *Jankó* névre magyarosította a XIX. században.

Jánosi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Jánosi* 2567, *Jánosy* 72, *Janosi* 14, *Jánossi* 13, *Jánossy* 245, *Janossy*, *Ianosi*. Más változatokkal együtt összesen: 2924.

Eredete Alapszava a bibliai héber eredetű és 'Isten kegyelmes' jelentésű **@njwhy** [*Yeh hoh cháh náhn* (*Jehohánán*)] vagy az ugyanolyan jelentésű **@njwy** [*Yoch cháh náhn* (*Johanán*)] név. Ez a latin *Johannes* alakon keresztül terjedt el a keresztény világban, így Magyarországon is. A magyar nyelvet beszélők nagy része az Árpád-kor elején még nem ejtette a gégefőben képzett (laringális) *-h-* hangot, s az így keletkezett *Joanes* névből az *-oa-* magánhangzó-találkozást (hiátust) sokszor az egyik hang (itt az *-o-*) kihagyásával oldotta föl a nyelv. A név utolsó magánhangzója (*-e-*) a magánhangzó-harmónia megteremtése céljából *-o-* lett, s így alakult ki a *János* név. Ebből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) *János* (vagy *János-* kezdetű: *Jánosfalva*, *Jánoshalma*, *Jánosháza*, *Jánoshida* stb.) településnevek alakultak Arad, Bács, Baranya, Bihar, Csanád, Fejér, Gömör, Sáros, Sopron, Szepes, Tolna, Vas, Zaránd vármegyében. A *-jános* utótagú nevek száma pedig további több tucatra tehető. Mindegyikből alakulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel családnév.

A *János* személynév *-i* birtokjellel ellátva (*Jánosi*), 'Jánosé, János nevű személy birtoka, tulajdona' jelentésű lett, s így jött létre Bereg, Bodrog, Gömör, Krassó, Szatmár, Veszprém vármegyében több településnév. Az *-i* végű helynevekhez járulva az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző *-ii* magánhangzó-találkozást (hiátust) eredményezett (*Jánosii*), amelyet az egyik *-i-* elhagyásával oldott föl a nyelv.

Ugyanakkor a *János* keresztnévhez is járulhatott az *-i* birtokjel, s apanévi családnév keletkezhetett, amelynek jelentése '*Jánosé, János* nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunán túl és Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, különösen *Janovics, Johanovics, Joannovics, Janics, Jankovics, Janusek, Janauscheck, de Junghaus, Juga, Cziczéri* nevűek is magyarosítottak erre, s szintén fölvette egy-egy *Janó* és *Jánoskó* becézőnevű a XIX. században.

Jávor

Típusa Tulajdonságra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Jávor* 993, *Javor*; *Jábor* 46. Más változatokkal együtt összesen: 1041.

Eredete Két név egybeesése. Az egyik a bizonytalan eredetű, de a régiségben 'egy fajta szarvas állat' jelentésű *jávor* ~ *jábor*. Ez metaforikusan (külső-belső hasonlóság alapján) lehetett családnévvé (olyan kiállású, erős, vad, magányos stb., mint a *jávor*).

A másik a szláv eredetű, 'juhar' jelentésű fafajta, amely erdőnévvé, abból a mellette épült település nevévé vált Belső-Szolnok, Bereg, Liptó, Nógrád, Sáros, Varasd, Zágráb vármegyében. Ezek bármelyikéből minden végződés nélkül lehetett családnév. Jelentése ekkor '*Jávor* faluba vagy faluból való'. (Természetesen *Jávori* formában *-i* képzővel is családnévvé vált, de csak 246 esetben.)

Elterjedtsége Nyíregyháza környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Egy *Joaneszku* nevű magyarosítás céljából vette föl a XIX. században.

Jenei

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Jenei* 5453, *Jeney* 514, *Jénei, Jény* 12; *Jennei, Jenői; Jeni; Ienei, Ieney*. Más változatokkal együtt összesen: 6019.

Eredete Alapszavából, az ótörök eredetű és 'tanácsadó' vagy 'az uralkodó bizalmasa' jelentésű *inaq* [*inák*] méltóságnévből személynév vagy inkább személynévek közszoói eleme lett még a törökben, s a magyarba már *inák* ~ *jänäg* [*jenegh*] alakban mint törzsnév került. Később a név végi *-γ* hang vokalizálódott *-ü*-vé, az *-eü* kettőshangzó pedig hosszú *-ő*-vé vált. Az így létrejött *Jenő* alakból személynév, valamint magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helynév vált Arad, Baranya, Bereg, Bihar, Közép-Szolnok, Nógrád, Pest, Temes, Veszprém vármegyében. Mindegyikhez kapcsolódhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnév lett. A családnevek különböző változatai a *Jänäg* > *Jenő* alakulásmódok különböző állomásait mutatják. Ugyanakkor a *Jenő* személynévből is alakulhatott közvetlenül családnév az *-i* birtokjel hozzátoldásával, s akkor '*Jenő* nevű személy fia, leszármazotta' a jelentése.

Elterjedtsége A Dunától keletre, a Tiszántúl nagy részén gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan, köztük *Jandrischovits, Janecska, Jancsina, Jerucsek, Jodel, Juringer, Dokupil, Gerstner, Rosenberg* nevűek választották magyarosítási céllal a XIX. században.

Jó

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Jó* 282, *Jo, Joó* 4519, *Joo* 59, *Jóo, Jóó*. Más változatokkal együtt összesen: 4919.

Eredete Az ősi ugor eredetű, 'derék, becsületes' jelentésű *jó* mint belső tulajdonságot kifejező szó vált családnévvé. Jóllehet a külső tulajdonságot jelentő szavakból könnyebben alakultak családnevek, ebben az esetben ez a belső sajátságra utaló szó is gyakori családnévvé vált. Eredetileg a név végződése *-ou* kettőshangzó (difftongus) volt, (amely később hosszú *-ó* lett), s emiatt alakult ki sokféle írásváltozata.

Elterjedtsége A nyelvterület középső részén, nagyrészt Csongrád megyében, Szeged környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Egy *Smrstik* magyarosított *Joó*, egy *Woditska* pedig *Jó* alakra a XIX. században.

Jobbágy

Típusa Foglalkozásra, illetve társadalmi helyzetre utaló, magyar családnév.

Változatai *Jobbágy* 1652; *Jobágy, Obbágy* 98. Más változatokkal együtt összesen: 1760.

Eredete Az ősi ugor eredetű, 'derék, becsületes' jelentésű *jó* melléknév középfoka (*jobb*) a magyar nyelvben *-d ~ -gy* kicsinyítő képzőt kapott, így alakult ki a *jobbágy* szó. Jelentése eredetileg 'a királyi vár katonája' volt, de a családnévek keletkezésének idején már 'földesúri birtokon gazdálkodó, különböző szolgáltatásokra kötelezett személy' jelentésű lett. Ebből alakult családnévvé.

Elterjedtsége A nyelvterület nyugati részében valamivel gyakoribb, keleten, különösen Erdélyben nagyon ritka.

Jónás

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Jónás* 11 957, *Jonás* 144, *Jonas*, *Jónas*, *Jonásch*, *Jónásch*, *Jónász* 15, *Jonász*. Más változatokkal együtt összesen: 12 142.

Eredete Előzménye, a bibliai héber eredetű és 'galamb' jelentésű *hnwy* [*Yoh nah (Jonáh)*] név a görögben vált *Ἰωνᾶς* [*Jonász*] keresztnévvé, amit a középkori latinban *-s*-sel *Jonás*nak ejtettek. Ebben a formában lett gyakori magyar keresztnév az Árpád-korban, abból pedig minden végződés nélkül családnév '*Jónás* nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen Erdélyben gyakoribb.

Jóni

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Jóni* 2578, *Jóny*, *Joni* 20, *Jony*; *Juni* 91; *Jónai* 83. Más változatokkal együtt összesen: 2781.

Eredete Régi adatai eredhetnek az ősi finnugor 'bensőség, szív, lélek' jelentésű, már elavult *jonh* [*jonχ*] szóból. A szó végi *-χ* hang *-j*-n keresztül magánhangzóvá válásával (vokalizációjával) *-i*-vé alakult, vagy a név végi *-i* birtokjel volt. Az így létrejött személynévből pedig apai családnév keletkezhetett '*Jon* nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

A későbbi nevek keletkezhettek a bibliai héber eredetű és 'galamb' jelentésű *hnwy* [*Yoh nah (Jonáh)*] névből, mely a görögben vált *Ἰωνᾶς* [*Jonász*] keresztnévvé. A magyarban megrövidült egy szótagú formája (*Jón*-) vette föl vagy az *-i* birtokjelet, vagy a XVIII. században elterjedt *-i* kicsinyítő képzőt. (*Jon ~ Jón* településnévről eddig nincsenek adataink.)

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, Zemplén, Szabolcs megyében gyakoribb.

Józsa

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Józsa* 6646, *Jozsa* 93, *Jósa* 62, *Josa*, *Joosa*. Más változatokkal együtt összesen: 6896.

Eredete Előzménye a bibliai héber eredetű *#swy* [*Yoh sehf (Jozsef)*] 'Isten hozzáad (gyerekeidhez)', vagyis 'Isten megsokasít' jelentésű név. Ez a latin *Josephus* formán keresztül került a magyar névkincsbe, amelynek középkori ejtése *Jozsefus* volt. A magyarban lemaradt belőle a latin *-us* végződés, s *József* formában lett magyar keresztnév. Ennek egy szótagra rövidült *Józs*- alakja vette föl az *-a* kicsinyítő képzőt, s vált gyakori egyéni, majd abból minden végződés nélkül apai családnévvé '*Józsa* nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A Dunántúl északi, északnyugati részén, Felvidéken és Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Junger* és *Singer* nevűek választották névmagyarosításra a XIX. században.

Juhász

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Juhász* 52 268, *Juhasz* 16, *Júhász*, *Juhás*, *Iuhász*, *Iuhasz*; *Ihász* 2155, *Ihasz*. Más változatokkal együtt összesen: 55 286.

Eredete Alapszava, az ismeretlen eredetű, de nyelvméleinkben igen korán előforduló *juh* állatnevünk az *-ász* képzővel foglalkozást jelentő szóvá vált. A bármilyen tevékenységre, foglalkozásra utaló kifejezésekből, szavakból többször lettek családnévek.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb, de Erdélyben ritkább.

Kettős nevei A *Juhász-Nagy* (219) névkapcsolatban különösen Hódmezővásárhely környékén fordul elő nagyon sokszor.

Névváltoztatás Meglehetősen sokan, *Schäffer*, *Scheffer*, *Bránya*, *Jakubovits*, *Jarischauer*, *Judovits*, *Jungmann*, *Steinecker* nevűek magyarosítottak erre, s egy *Dienes* cserélte családnevét *Juhászra* a XIX. század folyamán.

Juhos

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Juhos* 1665, *Juhas* 30, *Iuhos* 18, *Iuhas* 30, *Ihos* 92. Más változatokkal együtt összesen: 1847.

Eredete Két név egybeesése. Az egyik az ősi finnugor vagy ugor kori, elavult *jonh* [*jonχ*] szavunkra vezethető vissza, amelynek jelentése 'bensőség, szív, lélek'. Ez 'valamivel ellátott' jelentésű -s képzővel kiegészülve (*Jonhos*) belső tulajdonságra utaló ('jószívű', 'lelkes') családnévvé vált.

A másik név az ismeretlen eredetű, de nyelvemlékeinkben igen korán előforduló *juh* állatnevünkből eredeztethető.

Ennek 'valamivel ellátott, valamit birtokló' jelentésű -s képzős alakja is tulajdonra, foglalkozásra utaló családnévvé vált, jelentése 'juhokat tartó személy', illetőleg annak fia, leszármazotta.

Elterjedtsége Az Alföldön gyakoribb.

Jung

Típusa Tulajdonságra utaló, német családnév.

Változatai *Jung* 1231, *Junk*. Más változatokkal együtt összesen: 1232.

Eredete Előzménye az ófelnémet *junk* szó, jelentése 'ifjú, fiatal'. Minden tulajdonságra utaló vagy korosztályhoz tartozás megnevezésére használt kifejezés, szó sokszor vált családnévvé. Ezzel a szóval is ez történt, és egész Németországban, de különösen a déli tartományokban és Svájcban lett belőle gyakori családnév.

Elterjedtsége Magyarországra a XVIII. századi német telepítésekkel került, s ma is a Dunántúl német lakosságú falvaiban, Tolna és Baranya megyében fordul elő többször.

K

Kabai

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kabai* 1483, *Kabay* 55; *Cabai*. Más változatokkal együtt összesen: 1544.

Eredete Alapszava, a *Kaba* településnév bizonytalan eredetű. Vagy a szláv 'sólyom, vércse', esetleg 'héja' jelentésű *Koba*, vagy az ótörök 'világosbarna, világosszürke' jelentésű *Quba* személynév került a magyar névkincsbe. A magánhangzók nyíltabbá válása után (-u- > -o- > -a-) *Kaba* egyénnév lett belőle, amely magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé vált Bihar, Hajdú, Hunyad, Külső-Szolnok, Szabolcs, Vas, Zala vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, amellyel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. Az egyéni név is kaphatott -i birtokjelet, s úgy vált családnévvé. Jelentése akkor 'Kaba nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, főleg északkeleten gyakoribb.

Kádár

Típusa Foglalkozásra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kádár* 7097, *Kadár*, *Kádar*, *Kadar* 40; *Cádár*, *Cadar* 15. Más változatokkal együtt összesen: 9209.

Eredete Két név egybeesése. Az egyik az ótörök eredetű 'hatalmas, erős' jelentésű *Qadar* ~ *Qadīr* [*Kádár* ~ *Kādīr*] név átvétele, amely 1242 óta adatolt, s XIII. századi krónikáinkban 'bíró' jelentéssel, köznévi használatban fordul elő. (Különösen megerősíti ezt a magyarázatot, hogy erdélyi székely népballadákban is az igazságtevő neveként szerepel.) A személynévből apai családnév lett 'Kádár' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

A másik név magyarázata, hogy a XVI. századi szláv *kádár* jövevényszó 'hordókészítő' jelentésű mesterségnévként lett egyéni, majd családnév. Mint foglalkozásnév először ragadványnévként élt, s a későbbiekben sokszor kiszoríthatott más családnevet.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, Debrecen környékén és északkeleten, de különösen Erdélyben igen gyakori.

Kettős nevei A legtöbbször a *Kádár-Németh* (222) kapcsolatban fordul elő.

Névváltoztatás Sokan, közöttük több *Binder*, *Faszbinder* nevű, de számos *Klein*, *Kohn*, *Kiffer*, *Kurländer* is magyarosított erre a XIX. században.

Kádas

Típusa Foglalkozásra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kádas* 1075, *Kadas*, *Kádás*, *Kados*, *Kadosh*. Más változatokkal együtt összesen: 1095.

Eredete Alapszava, a *kád* szavunk valószínűleg délszláv eredetű. A 'valamit birtoklás', 'valamivel való ellátottság' vagy 'valamivel való foglalkozás' jelentésű -s képzővel kiegészülve családnévvé vált. Jelentése 'kád-készítő, kádgyártó'.

Fölmerül annak a lehetősége is, hogy az ótörök 'hatalmas, hős' jelentésű *Qadar* ~ *Qadīr* [*Kádár* ~ *Kādīr*] egy szótagú rövidülése (*Kád-*) vette föl az -s kicsinyítő képzőt. Előbb egyéni, majd apai családnév lett belőle 'Kadas' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Ez utóbbi véleményt alátámasztja a meglehetősen nagyszámú *Kadosa* (83), *Kadocsa* (60), *Kada* (286), *Kade* (13), *Kadók* (43) családnév, amelyek nagy részének megvannak az Árpád-korból való egyénnévi előzményei. Ezek aligha alakultak az említett szláv *kád* jövevényszóból, mert a közszavaknak előbb személynévvé kellett válniuk, hogy kicsinyítő képzőket vegyenek föl.

Elterjedtsége A *Kádár* és a *Kádas* (*Kadosa*, *Kadocsa*, *Kada* stb.) családnevek a keleti nyelvterületeken találhatók meg.

Kaiser

Típusa Tulajdonságra vagy valakihez tartozásra utaló, német családnév.

Változatai *Kaiser* 1188, *Kaisser*, *Kaiszer*, *Kaizer* 280, *Káizer*, *Kajzer* 41, *Kájzer*, *Kayser* 20, *Kayzer*, *Keiser* 13, *Keiszer*, *Keizer* 48. Más változatokkal együtt összesen: 1603.

Eredete Előzménye, a középfelnémet eredetű, 'uralkodó' jelentésű *kaiser* a latin *Caesar* névből származik. Ennek a római kori ragadványnévnek (cognomennek) több magyarázata is született. Egyesek szerint 'kivágott', vagyis az anya méhéből sebészi úton kivett újszülött (ebből ered a „császármetszés” kifejezés). Mások szerint 'nyírott fejű', ismét mások szerint 'kékeesszürke' a jelentése. Az 'uralkodó' jelentés kétségtelenül Julius *Caesar* nevéből ered. Metaforikus ragadványnévként (olyan a viselkedése, öltözködése stb., mint egy uralkodóé, császáré) vagy az uralkodó szolgálatában álló, nála dolgozó, földjét bérlő megnevezéseként vált családnévvé, és lett gyakori főleg Németország déli területein, Bajorországban.

Elterjedtsége Magyarországon a XVIII. századi német telepítésekkel terjedt el, elsősorban ma is német eredetű településeken Tolna és Baranya megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan a XIX. században a *Császár*, néhányan pedig a *Kővári*, *Kőváry* nevet vették föl névmagyarosításukkor a *Kaizer* helyett.

Kajtár

Típusa Tulajdonságra vagy életmódra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kajtár* 1338, *Kajtar*; *Kajtor* 322, *Kaitár*, *Kaitar*. Más változatokkal együtt összesen: 1665.

Eredete Alapszavából, az ősi uráli eredetű hangulatfestő *kaj-* szótóból különböző képzőkkel ellátva különböző jelentésű igék jöttek létre. A *-t* képzővel alkotott *kajt-* 'hajolgatva keres, kutat' értelmű volt. Az ehhez járuló *-r ~ -ár/-ér* névszóképzővel olyanra vonatkozott, aki a cselekvést végezte, keresgélt, összeszedett valamit, gyűjtögetett. Később módosult, bővült a jelentése, és 'tilosban járó, csavargó', majd 'mihaszna, semmittevő' személyekre is kiterjedve elítélővé, pejoratívvá vált. A XIV–XVI. században alakult családnevek tehát életmódra, a későbbiek esetleg jellemre, belső tulajdonságra vonatkoztak.

Elterjedtsége A Dunán túl elsősorban az Őrségben, Ormánságban, valamint az erdélyi székelység körében volt gyakoribb.

Kakas

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kakas* 1180, *Kokas* 991; *Kokos* 25. Más változatokkal együtt összesen: 2196.

Eredete Előzménye, a mindenképpen hangutánzó eredetű *kakas* szavunk talán a szlávból való, s a magyarban is, szlávban is metaforikus személynév vált belőle: olyan harcias, könnyen mérgesedő, gőgös, cifrán öltözött stb., mint a *kakas*. Az egyénnév minden végződés nélkül lehetett apai családnévvé, s akkor jelentése 'Kakas nevű személy fia, leszármazottja'. Természetesen kialakulhatott a családnév közvetlenül a közszóból is az előbbi metaforák alapján.

Elterjedtsége A nyelvterület középső részén, Ormánságban, Bácskában, Nógrádban gyakoribb.

Névváltoztatás Előfordult olyan, aki *Kakas* helyett *Komáromi* családnevet vett föl a XIX. században.

Kakuk

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kakuk* 1900, *Kakukk* 25; *Kukuk* 17. Más változatokkal együtt összesen: 1943.

Eredete A világ nagyon sok nyelvében, így a magyarban is hangutánzó szóból eredő, belső keletkezésű neve van a *kakukkmadárnak*. Személynévvé válása minden bizonnyal metaforikusan történt. Az a tulajdonság, amely a név viselőjét jellemezte, vitatott: egyesek szerint a hontalanság, állandó vándorlás, útonlét, más vélemény szerint ravasz természet, másokat becsapni kész alkat. Olyan is akad, aki a törvénytelen származást tekinti a név motivációjának, s azokra vonatkoztatja, akiknél bizonytalan volt az apa személye. Mindezt csak családtörténeti kutatások tudják eldönteni, mivel mindegyik magyarázatnak van alapja. A családnevek egy része minden végződés

nélküli apanév, s jelentése 'Kakuk nevű személy fia, leszármazotta'. A családnév nagy része keletkezhetett a fenti motivációk alapján közvetlenül, illetve ragadványnévi előzményből is.

Elterjedtsége Az északi, erdősebb nyelvterületen, ahol a *kakukk* többször előfordul: Borsodban, Hevesben a családnév is gyakoribb.

Káldi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Káldi* 1045, *Káldy* 262; *Kalydi* 71, *Kalydy* 73, *Kálydi*. Más változatokkal együtt összesen: 1474.

Eredete Alapszavának, az ótörök *qal* [kál] szónak két különböző jelentése van: 'megmaradt, (élve) maradt' vagy '(anya)jegy' az újszülött testén, amit jó jelnek tekintenek ma is a törökös népek hagyományai. Mindkettőből személynév lett, s bekerült a magyar névkincsbe, ahol megkapta a *-d* kicsinyítő képzőt. A *Káld* személynévből pedig magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helységnév vált Baranya, Fejér, Vas, Veszprém vármegyében. Mindegyikhez hozzájárulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

Ugyanakkor a *Káld* egyénnévhez is járulhatott *-i* birtokjel, s így is alakulhatott belőle családnév 'Káldé, Káld nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A Dunántúl nyugati, délnyugati részén, Somogy és Zala megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Kohn*, *Kádelburg*, *Mittermayer* nevűek magyarosítás céljából vették föl a XIX. század folyamán.

Káli

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Káli* 819, *Kály* 36, *Kali* 88, *Kályi*, *Kálii* 47, *Kaály*, *Kaaly*; *Káll*i, *Kalli*. Más változatokkal együtt összesen: 1020.

Eredete Alapszavának, az ótörök *qal* [kál] szónak két különböző jelentése van: 'megmaradt, (élve) maradt' vagy '(anya)jegy az újszülött testén', amit jó jelnek tekintenek ma is a törökös népek hagyományai. Mindkettőből személynév lett, s bekerült a magyar névkincsbe. Magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) a személynév településnévvé vált Baranya, Belső-Szolnok, Bodrog, Fejér, Heves, Maros, Pest, Sopron, Vas, Zala vármegyében. Bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami után eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Ugyanakkor a *Kál* egyénnévhez *-i* birtokjel is járulhatott, s akkor apai családnévvé vált, amelynek jelentése 'Kál nevű személy fia, leszármazotta'.

Kettős nevei Névkapcsolatai közül leggyakoribb a *Káli-Nagy* (16) kettős családnév.

Elterjedtsége A nyelvterület északi részén, Heves és Borsod megyében gyakoribb.

Kállai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kállai* 6677, *Kállay* 453, *Kallai* 134, *Kallay*; *Kállói* 11, *Kálloi*; *Kálai* 142, *Kalai*, *Kalaj*, *Kalaji*, *Kálóy*. Más változatokkal együtt összesen: 7506.

Eredete Ismeretlen eredetű 'üt, ver', majd 'ütögetéssel posztót tömörít, ványol' jelentésű *kall* szavunk folyamatos melléknévi igenévi alakja (*kalaγ ~ *kallaγ* > *kaló* ~ *kalló*) főnevesült, foglalkozásnévvé lett 'posztókészítő, ványoló' jelentéssel. A foglalkozásnévből személynév, abból pedig magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helységnév lett *Kaló* ~ *Kalyo* ~ *Kalló* ~ *Kálló* formában Bihar, Borsod, Nógrád, Szabolcs, Szepes vármegyében. Ugyanezek a települések azonban kaphatták nevüket a mellettük vagy bennük üzemelő kallómalmokról, posztókészítő üzemekről is.

A helynevek mindegyike megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, ami által eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. A régebben kialakult családnévnek az *-ai* végűek, ugyanis mint fentebb láttuk, a melléknévi igenév korábbi végződése *-aγ* volt, ami később alakult *-ó-vá*. Amikor még azonban az *-aγ* után kapcsolódott az *-i* képző, az így létrejött *-aγi* hangkapcsolatból kiesett a *-γ-*, s megmaradt az *-ai* (*Kállai*). Ez az *-ai* magánhangzó-találkozás (hiátus) kiküszöbölődhetett az *-a-* kiesésével. Tehát az előző névcikkben felsorolt *Kali* ~

Kalli ~ Kályi nevek egy része ide is tartozhat. Hogy mikor volt a név alapja a *Kál*, s mikor a *Kálló* település, csak alapos családtörténeti kutatással lehet eldönteni.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb, különösen az északkeleti nyelvterületen viselik sokan.

Névváltoztatás A XIX. században többen, köztük *Klein*, *Kohn*, *Krausz*, *Kalivoda*, *Kohanek*, *Kauper*, *Neustädte*, *Otychel*, *Spitzer* névmagyarosítási céllal és egy *Kancza* nevű pedig esztétikai okból választotta új névül a *Kállait*.

Kálmán

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kálmán* 8739, *Kálmány*, *Kalman* 10, *Kalmán*, *Kálmám*; *Kámán* 1680, *Kámány* 34, *Kamán*, *Káman* 20. Más változatokkal együtt összesen: 10 511.

Eredete Előzményének, *Kálmán* keresztnévünknek az eredete igen vitatott. Egyesek a latin 'galambos' jelentésű *columbanus* szóból származtatják, amely névvé válva Írországból *Colman* alakban annyira elterjedt, hogy több mint száz védőszentjét sorolták föl a korabeli martirologiumok (szentek listái). Egyik viselője ezeknek az 1012-ben Bécs mellett, Stockerauban kivégzett Szent *Colmanus*, aki Ausztria védőszentje lett. Másik pedig az ungvári, 1510-ben meghalt, Magyar Pálos Rend szerzetese, aki vakokat, sántákat és leprásokat gyógyított.

Egy eltérő vélemény szerint a név *Kal-* töve az ótörök eredetű *qal* szó, amelynek két különböző jelentése van: 'megmaradt, (élve) maradt' vagy '(anya)jegy az újszülött testén', amit jó jelnek tekintenek ma is a törökös népek hagyományai. Mindkettő még a törökben fölvette a befejezett melléknévi igenév *-man* képzőjét, s jelentése 'megmaradt' vagy '(születésekor anya)jeggyel ellátott'. Ezekből a származékokból személynév lett, s bekerültek a magyar névkincsbe. A keresztnév családnévvé válása minden változtatás nélkül, apanévként történt. Jelentése 'Kálmán' nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Balatontól északnyugatra gyakoribb, de az ausztriai Örségben és az erdélyi székelységben volt a leggyakoribb a családnévi előfordulása a XVI–XVII. században. Erdélyben ma sem ritka.

Névváltoztatás Meglehetősen sokan, főleg *Kohn* nevűek, de *Kakinsz*, *Kalivoda*, *Katzián*, *Klucska* és *Krausz* nevűek is magyarosítottak erre a XIX. század folyamán, egy *Fényszarusi* nevű család pedig ismeretlen okból, talán esztétikai megfontolásból változtatott erre.

Kalmár

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kalmár* 7790, *Kalmar* 13, *Kálmár*; *Kalamár* 497, *Kalamar*. Más változatokkal együtt összesen: 8379.

Eredete Előzménye, az ófelnémet 'szatócs, kiskereskedő' jelentésű *crām̃gri* a bajor-osztrák nyelvjárásban *kramār* alakúvá vált, amely 'kiskereskedő, boltos' jelentéssel került át a magyarba a XIII–XIV. században. Itt a szókezdő mássalhangzó-torlódást *-a-* betoldásával föloldotta a nyelv, a magánhangzók közötti (intervokális) *-r-*ből likvidacserével *-l-* lett, s *kalamar* forma jött létre. Ebből a kétnyíltszótagos tendencia szerint kiesett a második nyílt szótag *-a-* magánhangzója, s létrejött a *kalmar* szóalak, amelynek második magánhangzója analogikusan (az *-ár* végű, foglalkozást jelentő szavak mintájára) megnyúlt. A *kalmár* közszo mint foglalkozásnév sűrűn használt családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunán túl, a Balatontól északnyugatra gyakoribb, Erdélyben ritka.

Névváltoztatás Sokan, köztük nagyrészt *Kaufmann*, *Kramer*, *Kremer* és *Kohn*, de *Klarik*, *Klein*, *Krausz* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Kaló

Típusa Foglalkozásra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kaló* 1525, *Kalo* 115, *Kálo*, *Káló* 650; *Caló*, *Calo* 12; *Kalyó* 57, *Kalyo*; *Kalló* 905, *Kallo* 19, *Kállo*, *Kálló* 876. Más változatokkal együtt összesen: 4221.

Eredete Alapszava az ismeretlen eredetű 'út, ver', majd 'ütögetéssel posztót tömörít, ványol' jelentésű *kal ~ kall* szavunk. Ennek folyamatos melléknévi igenévi alakja (*kaló ~ kalló*) főnevesült, foglalkozásnévvé lett 'posztókészítő, ványoló' jelentéssel. A foglalkozásnévből általában minden változtatás nélkül sokszor lettek családnevek, így ez is *Kaló ~ Kalyo ~ Kalló ~ Kálló* formában vált családnévvé.

Ugyanakkor Bihar, Borsod, Nógrád, Szabolcs, Szepes vármegyében voltak *Kaló ~ Kalló* helynevek, amelyekből minden változtatás nélkül is vagy az *-i* képző lekopása után lehettek eredetre, származási helyre utaló családnevek.

Elterjedtsége Erdélyben, különösen az ottani magyar cigányok körében gyakoribb.

Kalocsai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kalocsai* 2474, *Kalocsay* 118, *Kalocsaji*, *Kalocsi*. Más változatokkal együtt összesen: 2594.

Eredete Alapszavának, az ótörök *qal* szónak két különböző jelentése van: 'megmaradt, (élve) maradt' vagy '(anya)jegy az újszülött testén', amit jó jelnek tekintenek ma is a törökös népek hagyományai. Mindkettőből személynév lett, s bekerült a magyar névkincsbe *Kal* ~ *Kál* formában. Később a név kiegészült *-s*- ~ *-cs*- kicsinyítő képzővel és *-a* birtokjellel, *Kalocsa* lett, aminek a jelentése 'Kalocsé, Kalocs nevű személy fia, leszármazotta'. Az így kialakult *Kalocsa* személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév vált Bihar, Csongrád, Fejér, Gömör, Kolozs, Máramaros, Somogy, Temes, Vas vármegyében. Ezek bármelyikéhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége Jóllehet a *Kalocsa* egyénnévből származó családnév Erdélyben gyakoribb volt, a *Kalocsai* ott ma ritkább, így legnagyobb részük valószínűleg a régen Fejér, ma Pest megyéhez tartozó *Kalocsa* püspöki székhelyű város nevéből alakult ki. Ezt igazolja Pesttől kelet, északkelet felé való nagyobb elterjedtsége is.

Kaltenekker

Típusa Helynévi eredetű, német családnév.

Változatai *Kaltenekker* 34, *Kaltenecker* 557, *Kalteneker*, *Kaltenicker*, *Kaltanecker* 11, *Kaltaneker*, *Kaltneker*; *Kaldenekker* 193, *Kaldenecker* 260, *Kaldeneker* 41, *Kaldeneckker*, *Kaldeneczker*, *Kaldenneker*, *Kaldennekker*. Más változatokkal együtt összesen: 1134.

Eredete Előzménye, a középfelnémet 'hideg' jelentésű *kalte* ~ *kalde* és a 'sarok' jelentésű *ecke* szó összetétele 'Hidegsarok' jelentésű helynévvé vált. Ez kiegészült az 'onnan/oda való' jelentésű *-r* képzővel, így lakóhelyre, származási helyre vonatkozó, de nagyon ritka családnévvé lett a németben. A XVIII. századtól került Magyarországra, ahol megsaporodhatott a névviselők száma, de az is lehetséges, hogy itt alakult közsőzből családnévvé magyar analógiák alapján. Erre utalnak a nem ritkán előforduló *Hideghéti* (111), *Hidegkuti* (193) magyar családnevek.

Elterjedtsége Az ország nyugati szélén, Sopron és Vas megyében gyakoribb.

Kanalas

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kanalas* 4380, *Kanálás*, *Kanálos* 306, *Canalas*; *Kanalos*; *Kalános* 13, *Kalányos* 3600, *Kalanyos* 12. Más változatokkal együtt összesen: 8324.

Eredete Alapszavának, az ismeretlen eredetű evőeszköznevünknek, a *kanál* ~ *kalán* alakjának elsőbbségét nem tudjuk eldönteni. A különböző nyelvjárásokban ma is él mindkét forma, s a köznyelv is csak a XIX. században fogadta el véglegesen a *kanál* alakot. A közszo a 'valamivel foglalkozó, valamit készít' jelentésű *-s* képzővel foglalkozásnévi családnévvé vált. Eredetileg nyárfából kanalat (meg egyéb faárut: teknőt, tálat stb.) faragóra, azt árusítóra vonatkozott.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb, és cigányok körében (mint ahogyan maga a foglalkozás is) sűrűbb előfordulása a név. A *Kalányos* alak Erdélyben (ott is a magyar cigányság körében) többször fordul elő.

Névváltoztatás A XIX. században *Löffler* nevűek magyarosítottak *Kalán*, *Kanálos*, *Kanálosy* családnévre.

Kántor

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kántor* 4931, *Kantor* 18. Más változatokkal együtt összesen: 4960.

Eredete Előzménye, a latin eredetű, 'énekes' jelentésű *cantor* szó a magyarba kerülve a hangsúly hatására megnyújtotta első magánhangzóját (*kántor*). A köznévből sűrűn használt foglalkozási családnévvé vált minden végződés nélkül.

Elterjedtsége A nyelvetület északi, északkeleti részén és az ausztriai Őrségben gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században *Singer* nevűek magyarosítottak erre.

Kánya

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kánya* 1021, *Kanya* 25; *Kána* 21, *Kana*. Más változatokkal együtt összesen: 1069.

Eredete Több név egybeesése. Előzményként a legkézenfekvőbb a szláv eredetű *kánya* madárnevünk lenne. Ez metaforikusan egyéni, abból családnévvé válhatott. A magyarázat azonban kevésbé valószínű. Egyrészt azért, mert nehéz olyan tulajdonságot találni, amelynek alapján a kánya emberre jellemző lenne (barna vagy vörös haj, horgas orr?). Másrészt azért, mert a *kánya* közszoói előfordulásáról csak a XV. század végéről vannak adataink. Első személynévi (*Kana*) adata viszont a XII. század elejéről való.

A név eredete az ótörök 'uralkodó, helytartó' jelentésű *qan* szó is lehet, amelyből a törökben személynév lett, s a magyarban egyrészt változatlanul, másrészt *-a* kicsinyítő képzővel vált személynévvé az Árpádok idején, s az Anjou-korban is előfordult. Később ez apai családnévvé is válhatott. Az *-a* végződés természetesen birtokjel is lehet, amit egyénnévként is, családnévvé válásakor is megkaphatott a név, s akkor jelentése 'Kán nevű személy fia, leszármazottja'.

Végül az ismeretlen eredetű, 'állat (általában vaddisznó) hímje' jelentésű *kan* szavunk is megtisztelő személynévvé válhatott, amihez hasonlóra sok példa van (*Bika*, *Kos* stb.), s ma is sok ragadványnév bizonyítja. Ebben az esetben mindenképpen metaforikus a névátvitel (olyan erős, vad, erőszakos vagy nemzőképes stb., mint a vadkan). A *kan* szó személynévvé válva hasonlóképp megkaphatta az *-a* kicsinyítő képzőt vagy birtokjelet. A magánhangzók közötti (intervokális) *-n-* hang *-ny-*nyé válása (palatalizációja) sok nyelvjárásban (palóc, székely) megtörtént, az első szótag megnyúlása pedig hangsúly hatására ment végbe.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, leginkább Erdélyben, ott is elsősorban Csíkban gyakori.

Névváltoztatás Magyarosításra *Kanyuk* és *Kanyurek* nevűek használták föl a XIX. században.

Kanyó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kanyó* 1518, *Kanyo* 14, *Kányó*; *Kanó* 56. Más változatokkal együtt összesen: 1589.

Eredete Alapszava az ótörök 'uralkodó, helytartó' jelentésű *qan* szó, amelyből a törökben *Qan* személynév lett, a magyarban egyrészt változatlanul, másrészt *-ó* kicsinyítő képzővel egyénnévvé vált az Árpádok idején. Ugyanakkor az ismeretlen eredetű, 'állatok (általában vaddisznó) hímje' jelentésű *kan* szó is megtisztelő személynévvé vált, amihez hasonlóra sok példa van (*Bika*, *Kos* stb.), s ma is sok ragadványnév bizonyítja. Az így létrejött *Kan* név is megkaphatta az *-ó* kicsinyítő képzőt.

Az erdélyi tájnyelvből a *kanyó* szónak 'fiatalabb legény, kamasz' jelentése is van, s előfordul egy 'bolondozik' jelentésű *kanyókalkodik* ige is, amelyek szintén lehetnek a családnévek egy részének alapjai. Bármiként jött létre az egyénnév, apanévi családnévvé válhatott minden változtatás nélkül 'Kanó ~ Kanyó nevű személy fia, leszármazottja' jelentéssel. Az *-n-* > *-ny-* palatalizáció igen sok nyelvjárásban, a palócban és székelyben is általános jelenség.

Elterjedtsége A név gyakoribbsága az északi nyelvterületre, Nógrád megyére utal.

Kapás

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kapás* 1783. Más változatokkal együtt összesen: 1787.

Eredete Alapszava a *kapa* főnév, mely a magyarban alakult ki elvonással a szláv eredetű *kapál* igénkből, s itt kapta meg a 'valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzőt. Így mint foglalkozásnév lett családnévvé, s 'kapáláskor rendszeresen munkát vállaló' vagy 'kiváló kapálási munkát végző' jelentésű volt. Néhány esetben 'kapákat készítő, kapakovács' jelentésben is családnévvé válhatott, hiszen az egyes szakmákon belül részletekbe menő volt a munkamegosztás a céhes iparban.

Elterjedtsége A Dunától keletre, a nyelvterület középső részén, a Duna–Tisza között gyakoribb.

Kapitány

Típusa Tisztásra, foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kapitány* 2085, *Kapitán* 10, *Kapitan*, *Kapitanj*; *Capitan*. Más változatokkal együtt összesen: 2108.

Eredete A név végső forrása a 'fej' jelentésű latin *caput* szóból képzett *capitanus ~ capitaneus*, aminek jelentése 'fejvel kimagasló, kiváló'. Az európai kultúra valamennyi nyelvbe eljutott (*capitan*), a magyarban a szó végi *-n* -*ny*-nyé válásával (palatalizációjával) *kapitány* alakú lett, s mint 'parancsnok, egy embercsoport parancsnoka' vált használatossá. Ez az „embercsoport” lehetett egy település része (utcája, a mező vagy határ része) is. Mint tisztség, foglalkozás vált ragadványnévvé, majd abból vagy attól függetlenül öröklődő családnévvé. A *Capitan* román írásbeli alakja a névnek, s onnan áttelepültek viselik.

Elterjedtsége Erdélyben gyakoribb.

Káplár

Típusa Tisztségre, foglalkozásra utaló, magyar vagy német családnév.

Változatai *Káplár* 1060, *Kaplár*, *Káplar*, *Kapler*, *Kappler*; *Kapral*, *Káprály*. Más változatokkal együtt összesen: 1106.

Eredete Előzménye az olasz 'munkavezető, fölvigyázó, tizedes' jelentésű *caporale* szó, amely a németbe bekerülve hasonló jelentéssel *capral* alakot kapott. Ezt a bajor-osztrák katonai nyelvből vettük át 'tizedes' jelentéssel. Mint rang- vagy foglalkozásnév előbb ragadványnévvé, majd családnévvé vált már a XV. században. Az *-r* > *-l*-, illetve *-l* > *-r*- likvidacsere szabályos és gyakori magyar jelenség a jövevényszavak esetében. Ugyanakkor a németben is családnévvé vált, s a XVIII. századi betelepítésekkel bekerült a magyar névkincsbe is.

Elterjedtsége Az északkeleti nyelvterületen, Hajdúságban és a Dunán túl: Zala, Somogy megyében gyakoribb.

Kettős nevei A *Káplár-Fehér* (24) névkapcsolatban többször előfordul.

Kapusi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kapusi* 1064, *Kapusy* 22, *Kapussy*; *Kaposi* 1215, *Kaposy* 20, *Kapossi*, *Kapossy* 17. Más változatokkal együtt összesen: 2345.

Eredete Alapszava, őtörök eredetű *kapu* szavunk a határvédő gyepek átjáróihoz kapcsolódott, s azokat a helyeket nevezték el így, ahol átjárást biztosítottak kereskedők, követek, a gyepeken (határterület előtt) legeltető pásztorok számára. Ilyen hely sok lehetett a Történelmi Magyarországon, a mellette levő települések megkapták a 'valamivel ellátott' jelentésű *-s* képzővel kiegészült *Kapus ~ Kapos* nevet Baranya, Hunyad, Kolozs, Sáros, Somogy, Tolna, Torda, Ung vármegyében. Ugyanakkor a Dunán túl egy folyó neve lett *Kapos* a rajta átkelőhelyül szolgáló *kapukról*, Udvarhelyszék és Csíkszék határán pedig egy-egy hegy neve *Kapus*. Elsősorban a településnevek 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzős változataiból alakulhattak eredetre, származási helyre utaló családnévek, de szörványosan a folyó- és hegynév is lehetett a családnév alapja.

Elterjedtsége A *Kaposi* a Dunán túl, a *Kapusi* a Jászságban, Hajdúságban és Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Magyarosítási célra elsősorban *Kohn* és *Klein* nevűek mindkettőt fölhasználták a XIX. században, de a *Kaposi* többször előfordult az újonnan fölvetett nevek között.

Kara

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kara* 1225, *Kára* 56; *Cara*; *Gara* 462. Más változatokkal együtt összesen: 1754.

Eredete Három név egybeesése. Az őtörök eredetű, 'fekete' jelentésű *qara* szóból a törökben lett igen gyakori személynév, amely a magyarba is bekerült. Előbb egyéni, majd abból minden végződés nélkül apai családnévvé vált. Jelentése 'Kara nevű személy fia, leszármazottja'.

Ugyanakkor lehetséges, hogy az ógermán eredetű, 'férfi, fiatalember, lovag' jelentésű *kerl* a németben *Karl* formájú lett, s a latin *Carolus* keresztnéven keresztül egész Európában elterjedt, így Magyarországra is eljutott. Itt egy szótagra való rövidülése (*Kar*-) után megkapta az *-a* kicsinyítő képzőt, s egyéni névből vált családnévvé. Jelentése ugyancsak 'Kara nevű személy fia, leszármazottja'.

Szóba került még az őtörök eredetű *karvaly* madárnevünk, amely *karul* formában élt közsóként és személynévként is. Ez is lerövidülhetett egy szótagra, s megkaphatta az *-a* kicsinyítő képzőt, bár az ilyen rövidülés jóval ritkább Honfoglalás előtti neveinkkel kapcsolatban, mint a későbbi, egyházi keresztnévek esetében.

Bármely módon kialakult *Kara* nevünk első (*K*-) hangja könnyen zöngésülhetett *G*-vé az őt követő, erősen zöngés *-a*-k és *-r*- hatására. Ez lehet a *Gara* személynévi és helynevek magyarázata.

Elterjedtsége Földrajzi elterjedése a török eredet elméletét támasztja alá, ugyanis a Török Hódoltság területén gyakoribb, s az oszmán-törökök is ugyanebben a 'fekete' jelentésben használták egyéni vagy ragadványnévként (pl. *Kara Musztafa*).

Névváltoztatás Csak egy *Kreiner* nevű vette föl a *Kara*, de sok *Grünbaum*, *Guttmann* és néhány *Gayer*, *Glückmann*, *Grünzweig*, *Gottlieb*, *Kiffer*, *Simecsek* a *Gara* családnévre magyarosított a XIX. században.

Karacs

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Karacs* 990, *Karács* 27. Más változatokkal együtt összesen: 1017.

Eredete Két név egybeesése. Az ótörök eredetű, 'fekete' jelentésű *qara* szóból a törökben lett igen gyakori személynév, amely a magyarba is bekerült, s megkapta a magyar -cs kicsinyítő képzőt, így gyakori egyéni névvé vált már az Árpád-korban. Az egyénnévből minden végződés nélkül apai családnév lett, aminek jelentése 'Karacs nevű személy fia, leszármazotta'.

Ugyanakkor lehetséges, hogy az ógermán eredetű, 'férfi, fiatalember, lovag' jelentésű *kerl* a németben *Karl* formájú lett, s a latin *Carolus* keresztnéven keresztül egész Európában elterjedt, így Magyarországra is eljutott. Itt egy szótagú rövidülése (*Kar-*) után hasonlóképp megkapta a -cs kicsinyítő képzőt, s az előző módon egyéni, majd családnévvé vált.

Elterjedtsége Az Alföldön, különösen Biharban: Debrecen és Püspökladány környékén gyakori.

Karácsony

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Karácsony* 2557, *Karácson* 273, *Karacsony*, *Karacson*, *Kárácsony*; *Karátsony* 15, *Karátson* 22; *Koracsony*. Más változatokkal együtt összesen: 2879.

Eredete Előzménye, a szláv eredetű *kracsún* eredetileg a napforduló napjára vonatkozott, majd leszűkült a jelentése a téli napfordulóra, s áttevődött Krisztus születésének ünnepére. A hét napjai, különösen az ünnepnapok gyakran váltak személynévvé világszerte a gyermek születésének napja alapján, és keresztnévvé az európai kultúrában. Magyarországra is eljutott az ünnep neve, s név eleji mássalhangzó-torlódását a nyelv az -a- bontóhanggal föloldotta. Ugyanakkor az -u- nyíltabbá vált, -o- lett, a név végi -n pedig a legtöbb nyelvjárásban -ny-nyé vált (palatalizálódott). Az így kialakult ünnepnap neve, a *Karácsony* egyéni névvé, majd minden változtatás nélkül apai családnévvé lett 'Karácsony nevű személy fia, leszármazotta' jelentésben.

Elterjedtsége Protestáns vidékeken ritkább, a székelységben gyakoribb volt.

Névváltoztatás Néhány *Krüner* nevű család erre változtatta nevét a XIX. században.

Karácsonyi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Karácsonyi* 1206, *Karacsonji*, *Karácsoni* 12; *Karátsonyi* 29. Más változatokkal együtt összesen: 1258.

Eredete Előzménye, a szláv eredetű *kracsún* eredetileg a napforduló napjára vonatkozott, majd leszűkült a jelentése a téli napfordulóra, s áttevődött Krisztus születésének ünnepére. A hét napjai, különösen az ünnepnapok gyakran váltak személynévvé világszerte a személy születésének napja alapján, és keresztnévvé az európai kultúrában. Magyarországra ünnepnévként és keresztnévként is eljutott. A név eleji mássalhangzó-torlódását a nyelv az -a- bontóhanggal oldotta föl. Ugyanakkor az -u- nyíltabbá (-o-vá) vált, a név végi -n pedig a legtöbb nyelvjárásban -ny-nyé lett (palatalizálódott).

Az így kialakult *Karácsony* személynév magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helynévvé lett Abaúj, Baranya, Borsod, Fejér, Heves, Hunyad, Kolozs, Küküllő, Máramaros, Sáros, Somogy, Temes, Ugocsa, Valkó, Vas, Zala, Zaránd vármegyében. Ezek bármelyike megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s családnévvé vált.

Természetesen az egyénnév is megkaphatta az -i birtokjelet, s így lett belőle apai családnév. Jelentése akkor 'Karácsony, Karácsony nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Elégge elterjedt az egész nyelvterületen, de a keletebbi részekben, Szeged környékén, Hajdúságban és Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, elsősorban *Kracson*, *Kracsun*, *Krecsun*, de *Kohn*, *Koritschner*, *Mikán* nevűek is magyarosítottak erre a XIX. század folyamán.

Karádi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Karádi* 974, *Karády* 47, *Karadi*, *Karady*, *Kárádi*. Más változatokkal együtt összesen: 1031.

Eredete Két különböző személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) alakulhattak *Karád* településneveink. Egyik az ótörök eredetű, 'fekete' jelentésű *qara* szó, amely a törökben lett igen gyakori személynév, s a magyarba is bekerült. Itt kapta meg a magyar *-d* kicsinyítő képzőt, így gyakori egyéni névvé vált már az Árpád-korban.

Ugyanakkor lehetséges, hogy a az ógermán eredetű, 'férfi, fiatalember, lovag' jelentésű *kerl* a németben *Karl* formájú lett, s a latin *Carolus* keresztnéven keresztül egész Európában elterjedt, így Magyarországra is eljutott. Ennek egy szótagú rövidüléséhez (*Kar-*) *-a-* + *-d* kicsinyítő képző járult, így alakult ki a *Karad* ~ *Karád* forma. Mindkét, különböző eredetű személynév magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé vált Kolozs, Somogy, Vas, Zemplén vármegyében. Közülük bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

Elterjedtsége A Dunán túl Tolna és Baranya megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Névmagyarosításra csak néhányan, *Kohn*, *Krausz* és *Grünhut* nevűek vették föl a XIX. században.

Kárász

Típusa Foglalkozásra, esetleg tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kárász* 1474, *Karasz* 407, *Karász*; *Karas* 56; *Krasz* 33, *Krász* 35; *Krász*; *Krass* 11. Más változatokkal együtt összesen: 2028.

Eredete Iszapos állóvizeink gyakori hala a *kárász*, amely talán a görög 'gyors' jelentésű *καρ* [*kar*] szóból lett latinná, s a *carassius* különböző alakokban elterjedt egész Európában. Hozzánk valamely szláv nyelvből került be, de a németben is megtalálható *kraß* alakban. Bármelyik nyelvből került is be a magyarba, itt megmagyarosodott, vagyis a névkezdő mássalhangzó-torlódása *-a-* bontóhanggal föloldódott. A *kárász* (mint sokszor más halnév is) önmagában szimbolikusan foglalkozásnévvé, abból egyéni vagy családnévvé vált. Jelentése tehát 'kárász halászatával foglalkozó személy' (később annak a fia, leszármazotta). Jelképezhetett azonban tulajdonságot is, s akkor a családnév jelentése 'kárász halat (húsát) kedvelő személy fia, leszármazotta' lehetett.

Elterjedtsége A Dunán túl és Erdélyben gyakoribb.

Karasz

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Karasz* 413, *Karasz*, *Karászi* 706, *Karászy* 11. Más változatokkal együtt összesen: 1132.

Eredete Iszapos állóvizeink gyakori hala a *kárász*, amely talán a görög 'gyors' jelentésű *καρ* [*kar*] szóból lett latinná, s a *carassius* különböző alakokban elterjedt egész Európában. Hozzánk valamely szláv nyelvből került be, de a németben is megtalálható *kraß* alakban. Bármelyik nyelvből került be a magyarba, itt megmagyarosodott, vagyis a névkezdő mássalhangzó-torlódása *-a-* bontóhanggal föloldódott. A *kárász* halnév helynévvé, víznévvé vált olyan esetekben, amikor a vízben bőven megtalálható volt ez a fajta hal. A *Karasz* ~ *Kárász* nevű víz mellé épült település is megkaphatta a *Karasz* ~ *Kárász* nevet. Ilyen község volt Baranya, Bihar, Fejér, Pest, Somogy, Szabolcs, Tolna vármegyében. Közülük bármelyik az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel ellátva eredetre, származási helyre utaló családnév lett. Ugyanakkor a személynévből *-i* birtokjellel is alakulhatott apai családnév, s akkor a jelentése 'Karaszé ~ Kárászé, Karasz ~ Kárász nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Budapest alatt a Duna mentén gyakoribb.

Kardos

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kardos* 9359, *Kardoss* 13, *Kardosh*, *Kardós*. Más változatokkal együtt összesen: 9398.

Eredete Alapszava, a valószínűleg óiráni (alán) *kard* szavunk nemzetközi vándorszónak tekinthető, és a környező nyelvekbe feltehetően a magyarból került át. A 'valamivel bíró', 'valamivel foglalkozó' jelentésű -s képzővel ellátva mindenképp foglalkozási családnév lett, ami jelentheti a 'karddal fölfegyverzett' katonát és a 'kardkészítő, kardárusító' foglalkozású személyt is. Korai személyneveink között nagyon ritka, így inkább a későbbi foglalkozásnév tekinthető a családnevek többségében a névadás motivációjának.

Elterjedtsége Az Őrségben és a nyelvterület keleti felében, főleg Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Nagyon sokan, elsősorban *Kohn*, *Klein*, *Katz* nevűek, de *Kauer*, *Kaufmann*, *Ketterer*, *Klafter*, *Kornfein*, *Kornstein*, *Kotrosics*, *Kratochwill*, *Krausz* nevűek is választották névmagyarosítási céllal a XIX. században.

Károly

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Károly* 2141, *Karoly*, *Károly*, *Károl* 20; *Caroll*. Más változatokkal együtt összesen: 2168.

Eredete Előzménye két név egybeesése is lehet. Egyik az ógermán eredetű, 'férfi, fiatalember, lovag' jelentésű *kerl*, amely a németben *Karl* formájú lett, s a latin *Carolus* keresztnéven keresztül egész Európában elterjedt, így Magyarországra is eljutott. A magyar nyelvben elvesztette latin -us végződését, a név végi -l pedig -ly lett (palatalizálódott), majd centrálissá alakult a kiejtésben, vagyis -ly > j változással jött létre mai alakja (de az írásmód ez utóbbi változást nem követte).

A másik név az őtörök eredetű *karvaly* madárnevünkre vezethető vissza, amely *karul* formában élt közszőként és személynévként is az Árpád-korban. Ennek második magánhangzója teljesen szabályosan nyíltabbá vált (-u- > -o-), majd a név végi -l az előbbi módon változott (palatalizálódott, majd az ejtésben pedig centrális -j lett).

Mindkét eredetű *Károly* név keresztnévként igen gyakorivá vált, majd minden végződés nélkül családnév lett 'Károly nevű személy fia, leszármazottja' jelentésben. A korai írásbizonytalanság miatt az -y végződésről sok esetben nem dönthető el, hogy az -l- tartozéka-e (-ly), vagy -i-nek ejtendő, s a *Károlyi* névcsoporthoz tartozik.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, elsősorban *Karl* és *Kohn* nevűek magyarosítottak *Károly* alakra a XIX. században.

Károlyi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Károlyi* 3985, *Karolyi*, *Károli* 80; *Caroli*. Más változatokkal együtt összesen: 4176.

Eredete Közvetett előzménye két név egybeesése is lehet. Egyik az ógermán eredetű, 'férfi, fiatalember, lovag' jelentésű *kerl*, amely a németben *Karl* formájú lett, s a latin *Carolus* keresztnéven keresztül egész Európában elterjedt, így Magyarországra is eljutott. Itt elvesztette latin -us végződését, a név végi -l pedig -ly lett (palatalizálódott), majd centrálissá alakult a kiejtésben, vagyis -ly > j változással jött létre mai alakja (de ezt az írásmód nem követte).

A másik név az őtörök eredetű *karvaly* madárnevünkre vezethető vissza, amely *karul* formában élt közszőként és személynévként is az Árpád-korban. Második magánhangzója teljesen szabályosan nyíltabbá vált (-u- > -o-), majd a név végi -l az előbbi módon változott (palatalizálódott, majd az ejtésben centrális -j lett).

Mindkét eredetű *Károly* név keresztnévként igen gyakorivá vált, s magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helységnév lett belőle Békés, Bihar, Hunyad, Moson, Pozsega, Pozsony, Sopron, Szatmár, Temes, Torontál, Túróc, Zemplén vármegyében. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, amivel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

A *Károly* keresztnév azonban megkaphatta az -i birtokjelet is, akkor 'Károlyé, Károly nevű személy fia, leszármazottja' jelentésű lett, s így vált családnévvé.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen szinte azonos mértékben terjedt el, de a Dunántúl északnyugati részén talán kissé gyakoribb.

Névváltoztatás Elég sokan, főleg *Karl*, *Krskó*, *Kaufman*, *Kohn* nevűek, de *Karlicsek*, *Kolpaszky*, *Kutuschá* stb. nevűek is magyarosítottak erre a XIX. században.

Kárpáti

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kárpáti* 3938, *Kárpáty* 22, *Kárpáthi*, *Kárpáthy* 17, *Karpáti*, *Kárpáti*, *Karpati*. Más változatokkal együtt összesen: 3989.

Eredete Mesterséges szóalkotással jött létre. Mivel eddigi ismereteink szerint *Kárpát* nevezetű település soha nem volt Magyarországon, a hegység neve pedig mindig csak többes számban (*Kárpátok*) volt használatos, és a XVIII. század végéig nem fordult elő sem összeírásokban, sem anyakönyvekben ilyen családnév, természetes alakulatnak nem tekinthetjük. Föltehetően mindegyik adata névváltoztatás eredménye. A legnépszerűbb mesterséges magyar családnév. A gyakori névválasztás egyik motivációja Jókai regényhősének, *Kárpáthy* Zoltánnak az egyéniségében rejlik.

Elterjedtsége Területi szóródása egyenletes a mai Magyarországon, határainkon kívül ritka. Erdélyből nincs rá adatunk.

Névváltoztatás Már a XIX. században *Klein*, *Kohn*, *Krausz*, *Kaufmann*, *Klima* nevűek tömegesen, mások, köztük *Kalabusz*, *Kalina*, *Kapfinger*, *Karpelesz* nevűek szórványosan magyarosítottak erre, de más céllal (nyilván esztétikai okból) fölvtették *Kódus*, *Kása* nevűek is.

Karsai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Karsai* 3177, *Karsay* 266, *Kársai*, *Karcsai* 79, *Karcsay*, *Karacsi* 15, *Karasi* 94, *Karassy*. Más változatokkal együtt összesen: 3645.

Eredete Alapszava, az ótörök eredetű és 'fekete víz' jelentésű *kara suγ* szabályosan vált a magyarban **Karasaγ* [*Káraságh*], illetve a kétnyíltszótagos tendencia érvényesülése után (a második nyílt szótag magánhangzójának kiesésével) **Karsay* alakúvá. Később *Karsa* ~ *Karcsa* formában helységnév lett belőle Baranya, Pozsony, Ung, Zemplén vármegyében. A *Karsa* ~ *Karcsa* településnevekhez hozzájárulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. (Egyesek szerint a *Krassay* ~ *Krassó* helynév is ide tartozik, mások szerint inkább szláv eredetű, s külön névnek tekintendő.)

Elterjedtsége A *Karsai* családnévforma a Tiszától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Knauf* és *Kiripolszky* nevűek *Karcsai*, többen, *Klein*, *Krssák*, *Karpalesz*, *Knóbl* nevűek pedig *Karsai* nevet vettek föl a XIX. század folyamán. Ugyanezt tette egy *Medvesy* nevű is.

Kása

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kása* 2409, *Kássa* 58; *Kasa* 55, *Kassa* 227. Más változatokkal együtt összesen: 2791.

Eredete Előzménye, szláv eredetű, 'durvára őrölt gabonaféléből készített étel' jelentésű *kása* szavunk mint annak készítője vagy kedvelője egyéni névvé vált már az Árpádok korában. Az egyéni nevekből minden változtatás nélkül váltak apai családnevek. Jelentésük: '*Kasa* ~ *Kása* fia, leszármazotta'. A *Kasa* ~ *Kassa* alakok lehetnek személynévi vagy pusztai helynévi eredetűek is *Kassa* város nevéből. Ezt alapos családtörténeti kutatással lehet csak eldönteni.

Elterjedtsége A XV. századtól kezdődően elsősorban az Alföldön és Dél-Dunántúlon, Baranya, Somogy, Zala megyében lett gyakori családnév.

Kassai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kassai* 2568, *Kassay* 148; *Kasai*, *Kassy*. Más változatokkal együtt összesen: 2758.

Eredete Alapszava *Kassa* városnevünk, amelynek bármely *Ko*- ~ *Ka*- kezdetű személynév (*Kadosa*, *Kal* ~ *Kál*, *Kálmán*, *Kamill*, *Kapolcs*, *Kara*, *Károly*, *Kázmér*; *Konrád*, *Konstantin* stb.) az előzménye lehet úgy, hogy egy szótagra rövidülése (*Ka*-) után fölvette az *-s* + *-a* kicsinyítő képzőket, és önálló személynévvé vált. A személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Abaúj, Baranya, Sáros, Trencsén, Valkó, Zemplén, Zólyom vármegyében. Ezek közül bármelyik fölvehette az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. Természetesen leginkább az Abaúj vármegyei *Kassa* városból ered a családnevek legnagyobb része.

Elterjedtsége Mint ezt a települések földrajzi elhelyezkedése is mutatja: Felvidéken gyakoribb volt a *Kassai* családnév.

Névváltoztatás Többen, főleg *Kohn, Krausz, de Kotosz, Bednarik, Engelmann, Herzbrünn* nevűek is választották névmagyarosításra, egy *Gerhes* nevű pedig esztétikai céllal vette föl új névként a XIX. században.

Kasza

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kasza* 4549, *Kassza*; *Kosza* 23. Más változatokkal együtt összesen: 4651.

Eredete Előzménye, szláv eredetű *kasza* szavunk mint a mesterség, foglalkozás szimbóluma személynévvé vált. Az egyéni névből apai családnévvé válhatott, de valószínűbb a 'kaszakészítő' vagy 'jó kaszás', esetleg 'kaszákkal kereskedő' foglalkozásra utaló jelentésben.

Elterjedtsége A nyelvterület déli részén és Erdélyben gyakoribb a *Kasza* családnév.

Kettős nevei A családnév 'kaszákat készítő' jelentésére utal a *Kasza-Kovács* (26) összetétel, de kettős családnévként a *Kasza-Tóth* (43) fordul elő többször. (Néha egybe is írják ez utóbbi kettős nevet: *Kaszatót*.)

Kaszás

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kaszás* 4197, *Kaszas*; *Koszás*. Más változatokkal együtt összesen: 4238.

Eredete Alapszava, szláv eredetű *kasza* szavunk 'valamivel ellátott' vagy 'valamivel foglalkozó' jelentésű -s képzővel egészült ki. Így egyéni névvé, abból pedig vagy attól függetlenül családnévvé vált 'jól kaszáló' vagy 'kaszát készítő', esetleg 'kaszát áruló' jelentéssel.

Elterjedtsége A nyelvterület déli részén gyakoribb.

Kettős nevei A *Kaszás-Tóth* (32) névkapcsolatban többször előfordul.

Névváltoztatás Néhányan, *Kohn* és *Máder* nevűek fölvtették névmagyarosítás céljából a XIX. században.

Kátai

Típusa Helynévi, esetleg anyanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kátai* 2452, *Kátay* 65, *Katai* 10; *Kati* 244, *Kathi* 551, *Kathy* 59. Más változatokkal együtt összesen: 3608.

Eredete Alapszava, a valószínűleg besenyő eredetű és 'gát, sánc, védőtöltés' jelentésű *Qatay* [*Kátagh*] név kerülhetett a magyarba személynévként, s abból magyaros névadással *Káta* ~ *Kató* településnév lett Baranya, Fejér, Közép-Szolnok, Moson, Nyitra, Pest, Szatmár, Szerém, Temes, Tolna, Vas, Veszprém vármegyében. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. A név végére került -ai magánhangzó-találkozást (hiátust) a magyar nyelv az -a- elhagyásával oldotta föl, s így jött létre a legtöbb *Kati*-féle alak.

Ugyanakkor a XVIII. században már ismert volt a *Katalin* névnek *Kati* becealakja, így az akkor családnévvé váló ragadványnevek némelyikében ez a női becenév is elképzelhető.

Elterjedtsége A Dunától keletre, a nyelvterület közepén gyakoribb.

Kettős nevei A *Kátai-Urbán* (57), a *Kátai-Tóth* (54) és a *Kátai-Benedek* (35) családnévben sokszor előfordul.

Névváltoztatás Többen, *Katz* és *Klein* nevűek, de *Klusovszky, Rozmann, Schwarz* nevűek is választották új családnévül névmagyarosítási céllal a XIX. században a *Kátai* alakot. A *Kati* névváltoztatása *Kátaira* esztétikai célú lehetett, miután nagyon gyakorivá és játékosná vált ekkorra a *Kati* becenév.

Kató

Típusa Apanévi vagy anyanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kató* 1890, *Kato* 35, *Kathó* 21, *Kátó*. Más változatokkal együtt összesen: 1962.

Eredete Előzménye, a valószínűleg besenyő eredetű és 'gát, sánc, védőtöltés' jelentésű *Qatay* [*Kátagh*] név kerülhetett a magyarba férfi személynévként, amelynek teljesen szabályos változása (-ay > au > ó) a név végi hosszú -ó. Ez a besenyő jövevénynév tehát *Kató* formában vált apai családnévvé 'Kató' nevű (férfi)személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Ugyanakkor számításba jöhet a nevek egy (valószínűleg kisebbik) részénél a görög eredetű és vitatott jelentésű *Katalin* magyar kicsinyítő -ó képzős változata. A görög *Αἰκατερίνη* [*Ájkäterinē*] jelentése talán Apollón egyik, 'nyilazó' jelentésű állandó jelzőjéből (epithetonjából) ered. Később azonban egyházi hatásra Alexandria IV. század

eleji szűz mártírnőjének tiszteletére a *Katerina* helyett a *Katarina* alakot kezdték használni, s a görög *καθαρός* [*káthárosz*] szóval azonosították, amelynek jelentése 'tisztá'. A keleti egyházak az *Ekaterina*, a nyugatiak pedig a Martyrologium Romanumban (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvében) is szereplő *Katarina* alakot használják inkább. A magyarba is ez került át, s az *-r-* > *-l-* likvidák cseréje és a név végi latin végződés (*-a*) elhagyása után rögzült a *Katalin* formája. Egy szótagú rövidülése (*Kat-*) volt az alapja az *-ó* kicsinyítő képzővel kiegészült *Kató* becéző (hypocoristicus) névalaknak, amelyből szórványosan anyai családnév (matronimikon) lehetett.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, Szabolcsban gyakoribb, de a Dunántúl északkeleti felében is jelentős számú az előfordulása.

Katona

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Katona* 18 747, *Kathona* 11, *Katóna*. Más változatokkal együtt összesen: 18 948.

Eredete Előzménye, *katona* szavunk valószínűleg olasz jövevényszó, a régi olasz *cattano* megfelelője. Ez végső soron a latin *capitaneus* 'nagyságban kiemelkedő' jelentésű szóra vezethető vissza. Nyelvünkben elsőként 'helytartó' jelentésben adathozható. Később 'bármely fegyveres testület kötelékébe tartozó személy' volt a jelentése. Mint foglalkozásnév gyakori családnévvé vált a XV. század elejétől fogva.

Elterjedtsége A nyelvterület déli részén, Szeged környékén és Erdélyben gyakoribb.

Kettős nevei A *Katona-Kis* (76) összetételben többször előfordul.

Névváltoztatás Sokan, különösen *Kohn*, de *Kaczina*, *Kadlecsek*, *Kleinberger*, *Kvapil*, *Grünecker*, *Vojatsek*, *Rottenheft* nevűek is magyarosítottak erre asszimilációs céllal a XIX. század folyamán. Volt olyan is, aki korábbi *Katona* neve helyett a *Kölcsei* nevet vette föl ugyanekkor.

Kazinczi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kazinczi* 638, *Kazinczy* 299, *Kazinci* 29; *Kazinczki* 27, *Kazinczky* 16; *Kazinszki*. Más változatokkal együtt összesen: 1042.

Eredete Alapszava, a szláv eredetű és 'kecskeól' jelentésű *kozinec* szó. Ez vált helynévvé Borsod, Valkó, Verőce vármegyében. Elsősorban a Borsodban levő (ma *Kazincbarcika*) településnévből származik az eredetre, származási helyre utaló családnév 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel. A különböző alakváltozatokban a *-k-* a szóhoz nem tartozó (inetimologikus) betoldás, és éppúgy téves korrekciós szándék, mint a szlovák *-szki* képzőre utaló átalakítása a név végződésének.

Elterjedtsége Az északi nyelvterületen és a Jászságban gyakoribb.

Kettős nevei A *Kazinczi-Nagy* (36) névkapcsolatban többször előfordul.

Kecskeméti

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kecskeméti* 3308, *Kecskeméty* 56, *Kecskeméthy*, *Kecskeméthi*, *Kecskeméthy* 161, *Ketskeméti*, *Ketskeméty* 16. Más változatokkal együtt összesen: 3584.

Eredete Alapszava az ótörök eredetű *kecske* állatnevünknek és a bizonytalan eredetű 'kiszáradó, időnként kiapadó ér' jelentésű **med-* szónak az összetételéből keletkezett. *Kecskemét* ~ *Kecskeméty* helységnév volt Fejér és Pest vármegyében is a Történelmi Magyarországon. Családneveink túlnyomó többsége a régi Pest (ma Bács- Kiskun) megyei város nevéből ered, ugyanis a Fejér megyei település nevének vége *-gy-vé* vált (palatalizálódott), míg a Pest megyei zöngétlenedett *-t-vé*, tehát ez az alak lehet a mai családnevek alapja.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen az Alföld déli részén gyakoribb.

Névváltoztatás Csak kevesen, köztük néhány *Schwarz* és *Weisz* nevű kecskeméti lakos vette föl ezt a nevet a XIX. században.

Kecskés

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kecskés* 7612, *Ketskés* 12; *Kecskes*, *Kécskés*, *Keckés*, *Keckes*. Más változatokkal együtt összesen: 7648.

Eredete Alapszava, az ótörök eredetű *kecske* állatnevünk fölvette a 'valamivel ellátott' vagy 'valamivel foglalkozó' jelentésű -s képzőt, így foglalkozási családnévvé vált. Olyan helyeken, ahol kevesebben tartottak kecskét, 'kecsketartó', ahol pedig *kecskenyáják* voltak, ott 'kecskepásztor' jelentése lett a családnévnek.

Elterjedtsége A nyelvterület északi, északkeleti részén: Nógrád és Borsod megyében gyakoribb.

Kékesi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kékesi* 1671, *Kékesy* 11, *Kékessi*, *Kékessy* 16. Más változatokkal együtt összesen: 1702.

Eredete Alapszava, az ótörök eredetű és az átvételkor 'kékeszöld, kéesszürke' jelentésű *kék* szavunk a szemek színárnyalata következtében *Kék* ~ *Kéked* ~ *Kékes* alakú egyéni névvé vált. A személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév keletkezhetett. Ugyanakkor a vidék is kaphatott a színéről *Kék* ~ *Kéked* ~ *Kékes* nevet, amit fölvettek azok a települések, amelyek ott keletkeztek. *Kékes* nevű községgel találkozunk Arad, Baranya, Bihar, Doboka, Háromszék, Hunyad, Küküllő, Szerém, Szatmár, Temes, Vas vármegye történeti névadatai között. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott.

A Mátra legmagasabb *Kékes* nevezetű csúcsa aligha jöhet számításba a családnevek természetes kialakulásában, mivel első adata 1799-ből való, s egyébként sem élhettek ott oly sokan emberek, hogy arról kaptak volna családnevet.

Elterjedtsége A nyelvterület északi, északkeleti részén: Nógrád és Borsod megyében gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. századi névmagyarosításkor néhány *Blau* és *Blauvert* nevű választotta a nevet, de későbbi, XX. századi névváltoztatásokkor a *Kékes* hegy nevét is figyelembe kell venni, mert ismertebbé vált a felsorolt települések neveinél.

Kele

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kele* 1327, *Kelle* 106. Más változatokkal együtt összesen: 1433.

Eredete Alapszava, a latin 'szelíd, csöndes, kedves, jámbor' jelentésű *clemens* a korai kereszténységben keresztnévvé vált *Clemens* és *Clementinus* formában (az utóbbi jelentése 'Clemenshez tartozó'). A magyarba mindkét alak bekerült, és a szókezdő mássalhangzó-torlódás mindkét névben -e- bontóhang beiktatásával oldódott föl. Így mindkét névnek az eleje egyformán alakult. A név lerövidülhetett két szótagra, s akkor *Kele* alak keletkezett, amely egyéni és abból apai családnévvé vált. Valószínűbb azonban, hogy egy szótagú rövidülés (*Kel-*) után egészült ki a név -e kicsinyítő képzővel, s így jött létre a *Kele* egyéni, majd családnév. Mindkét névalakulatból származó családnévnek a jelentése 'Kele nevű személy fia, leszármazotta'. Az -e azonban lehetett birtokjel is, és akkor a családnév jelentése 'Kelé, Kel nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén és a Dunántúl délnyugati táján, Zala megyében gyakoribb.

Kelemen

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kelemen* 16 975, *Kelemeny* 12, *Kelemén*, *Kelemény*, *Kelemenn*; *Chelemen*. Más változatokkal együtt összesen: 17 106.

Eredete Előzménye, a latin 'szelíd, csöndes, kedves, jámbor' jelentésű *clemens* és az ebből alakított *Clemens* keresztnév igen korán kedvelté vált a kereszténységben. Ennek volt 'Clemenshez tartozó' jelentésű *Clementinus* alakja is. A Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe) mindkét keresztnév bekerült. A magyar nyelv azonos módon illesztette be nyelvünk hangrendszerébe a két nevet. A *Clemens* névkezdő mássalhangzó-torlódása -e- bontóhang beiktatásával oldódott föl, a név végi latin végződés pedig elmaradt, s *Kelemen* névalak jött létre. Az Árpád-korban igen gyakori keresztnév lett belőle 'Kelemen nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Különösen az Őrségben és Erdélyben gyakori.

Névváltoztatás Igen sokan választották névmagyarosítás céljára a XIX. század folyamán elsősorban *Klein, Kohn, Königsberger*, de *Kindelesz, Klemm, Knötl, Neumann, Steinberger, Weisz* nevűek is, és egy *Ács* nevű is ezt vette föl valamilyen ismeretlen okból.

Keller

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Keller* 2922, *Keler, Köller* 117; *Kellár* 13; *Kellert* 14; *Kelner* 65, *Kellner* 723, *Kelnár* 12. Más változatokkal együtt összesen: 3902.

Eredete Előzménye a középfelnémet *keller ~ kelner* szó, amelynek jelentése 'pincemester'. Már a német nyelvben is foglalkozási eredetű családnévvé vált különösen Bajorországban és Svájcban. A *Keller* a keleti német nyelvjárásból való, és Magyarországon megjelent már a XV. században, de gyakorivá csak a XVIII. századi betelepítések következtében lett.

Elterjedtsége A Dunántúl déli részén: Tolnában és Baranyában gyakori.

Kettős nevei A *Keller-Mayer* (38) és a *Keller-Pintér* (22) névkapcsolatban többször előfordul.

Névváltoztatás Néhányan *Kálnai, Kelen, Kelényi, Keleti, Kendefi, Kovács, Kövesdi* névre magyarosították a XIX. században.

Kemény

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kemény* 2502, *Kemeny, Kemenj*. Más változatokkal együtt összesen: 2514.

Eredete Ősi uráli eredetű *kemény* szavunk jelentése 'rideg, durva, szigorú, vad', de lehetett 'súlyos' is, így belső és külső tulajdonság megnevezéseként egyaránt igen gyakori személynévvé vált az Árpád-korban. Az egyéni névből sokszor apai családnév lett 'Kemény' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Természetesen kialakulhatott a családnév ragadványnéven keresztül vagy közvetlenül is, akkor külső vagy belső tulajdonságra utalt.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti részén (még a Dunántúl keleti felében is), de különösen Erdélyben gyakori.

Névváltoztatás Nagyon sokan vették föl a XIX. században, köztük a százat is meghaladja a *Kohn* és *Klein* nevűek száma, de olyanok is többen akadnak, akiknek *Hart, Hartmann, Hartstein, Hartwich, Engelhart, Reinhard* és *Twardi, Tverdi* vagy *Kacsicska, Katz, Kitka, Kitska, Koch, Kollmann, Korsitska, Knapp, Knoll, Knoblovics, Kork, Krausz, Kron, Kropacsek* volt a korábbi nevük.

Kenéz

Típusa Tisztségre, rangra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kenéz* 1237, *Kenez; Kenijz; Kenisz*. Más változatokkal együtt összesen: 1244.

Eredete A magyar nyelvbe bekerülő, délszláv eredetű *knez* szó eredetileg 'herceg, fejedelem', majd később 'falusi bíró' jelentésű volt. Mindenképpen hivatal, méltóság, tisztség alapján vált egyéni és családnévvé. A név kezdő mássalhangzó-torlódását *-e-* bontóhanggal oldotta föl a magyar nyelv.

Az egyéni nevekből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Abaúj, Bihar, Csanád, Sáros, Somogy, Szabolcs, Szerém, Vas vármegyében. Pusztá helynévből is válhatott családnév, vagy lekopott végéről az *-i* képző.

Elterjedtsége A Dunától keletre, a nyelvterület középső és déli részén, Békés megyében, Szeged környékén gyakoribb.

Kenyeres

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kenyeres* 1872. Más változatokkal együtt összesen: 1877.

Eredete Alapszava, a mai *kenyér* közszó Honfoglalás előtti átvétel valamely őskermi (votják, esetleg zürjén) nyelvből. Már a magyarban kapta meg a 'valamivel ellátott', illetve 'valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzőt. Gyakori foglalkozásnévvé vált 'kenyérsütő' vagy 'kenyérárus' jelentéssel, s így vált családnévvé. A *kenyeres* foglalkozásnevet a köznyelvből ugyan kiszorította a német eredetű *pék*, de családnévként megmaradt.

Elterjedtsége A nyelvterület középső részén, Szolnok megyében gyakoribb.

Képes

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Képes* 893, *Kepes* 191, *Kepess* 11. Más változatokkal együtt összesen: 1103.

Eredete Két név egybeesése lehet. Az egyik az ótörök eredetű, 'alak, forma' jelentésű *kībi*, amely a magyarban tövéghangzóját elvesztve *kīp* ~ *kép* szóvá alakult. A másik a vitatott (ótörök vagy szláv) eredetű *kepe* szavunk, melynek jelentése 'learatott gabona csomója, gabonakereszt'. Mindkettő megkapta a 'valamivel ellátott' vagy 'valamivel foglalkozó' jelentésű -s képzőt, s a mai köznyelvben *képes* és *kepés* alakra különült. A régi írásbizonytalanság miatt csak alapos családtörténeti kutatással lennének elkülöníthetők az ide sorolt nevek. Minden bizonnyal foglalkozást jelentő szavakból lettek családnévvé. Egyik jelentése 'képet készítő' vagy 'képet áruló', a másiké pedig 'képeért arató, részesarató'. Érdekes, hogy a mai családnevek között *Kepés* írásmód nem fordul elő, a XVI. században azonban Szatmárban több is volt.

Elterjedtsége A nyelvterület északi, északkeleti részén: Borsod, Szabolcs, Zemplén megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Bilder* nevű fölvette a *Képes* nevet, de többen *Képesi* ~ *Képessy* alak mellett döntöttek, jöllehet *Képes vagy *Kepés* településnévről nem tudnak a följegyzések.

Kerek

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, esetleg helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kerek* 1372, *Kerék* 747. Más változatokkal együtt összesen: 2122.

Eredete Alapszava, ősi finnugor eredetű *ker-* szótővünk több képzővel is él mai nyelvünkben (*kéreg*, *kerül*, *kerít*, *kering* stb.), amelyek egyike a -k névszóképző. Az ezzel alkotott *kerek* melléknév és *kerék* főnév alaki és jelentésbeli elkülönülése is kései (kb. a XV. századra tehető), írásbeli szétválasztásuk pedig még a XVIII. századi följegyzésekben sem egyértelmű. (Egyes nyelvjárásokban még ma is *kerek* a kiejtése a köznyelvi *kerék* főnévnek.) A *kerek* szó első jelentései között az 'erdő' is szerepelt. Így a *Kerek* ~ *Kerék* családnevek létrejöttének igen sok motivációja lehetséges.

Szimbolikus foglalkozásnévként viselhették az erdővel vagy a *kerékgyártással*, szekér készítésével, használatával valamilyen kapcsolatban levők. Megkaphatták azonban a XV. századtól kezdődően a *kerek* fejű, *kerek* házban lakó vagy a gyakori *kerek* templom mellett lakó személyek. Egyetlen *Kerked* alakú előfordulásáról tudunk az Árpádok idejéből, így egyéni névként aligha volt gyakori.

A családnevek nagy része inkább jelképes foglalkozásnév (erdész, bognár, kocsis), vagy külső tulajdonságra utalnak (fej, test, ház, templom alakja).

Mivel *Kerek* nevű települések is voltak Bács, Bodrog, Kolozs, Külső-Szolnok, Szerém, Temes, Vas, Zaránd vármegyében, ezeknek minden végződés nélküli alakja is eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott.

Elterjedtsége A *Kerek* az Alföldön, a *Kerék* pedig a Dunántúl északkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Csak *Kerékfi* és *Kereki* nevekre magyarosítottak a XIX. században.

Kerekes

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kerekes* 10 545, *Kerekesh*; *Chereches* 11. Más változatokkal együtt összesen: 10 574.

Eredete Alapszava, ősi finnugor eredetű *ker-* szótővünk több képzővel is él mai nyelvünkben (*kerek*, *kerék*, *kéreg*, *kerül*, *kerít* stb.). Ezek egyikének töve (*kerek* ~ *kerék*) 'valamivel ellátott', illetve 'valamivel foglalkozó' jelentésű -s képzős alakjában lett foglalkozásnév (*kerekes*). Köznévi használatából ugyan kiszorította a német *bognár* és a szláv *boďnár*, de már korábban gyakori családnévvé vált, s meg is maradt. A *Chereches* alakok minden bizonnyal Erdélyből áttelepült magyarok románosan írt nevei.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen északon és Erdélyben gyakori.

Névváltoztatás Többen, *Kollárovszky*; *Kaufmann*, *Killinger*, *Kmetty*, *Kotinek* választották magyarosított családnévül a XIX. században, s egy *Czudar* nevű pedig jelentéstani okból vette föl. Az *Orosi* és *Lugosi* nevűek névváltoztatásának indoka ismeretlen.

Kerékgyártó

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kerékgyártó* 2417, *Kerékgyárto* 17, *Kerekgyártó*; *Kerékjártó* 143, *Kerékjárto*, *Kerekjártó*. Más változatokkal együtt összesen: 2586.

Eredete Előzménye összetett szó, amelynek előtagja ősi finnugor eredetű **ker-* töből képzett *kerék* szavunk. Utótagja az ótörök eredetű 'illik, megfelel' jelentésű **yara-* igető magyar változatának (*jár-* ~ *gyár-*) *-t* műveltető és *-ó* melléknéviigenév-képzős alakja (*jártó* ~ *gyártó*), amelyben a szókezdő *j-* *gy-*-vé vált (affrikálódott), de mindkét alak megmaradhatott a nyelvjárásokban és a családnevekben. (A nyelvjárásokban is előfordulnak máig ilyen kettős ejtések, pl. *jer* ~ *gyer*.) Mint sok folyamatos melléknévi igenév, a *kerékgyártó* is főnevesült, s foglalkozásnévvé vált. A középkori magyarban nem voltak ritkák az *asztalgyártó*, *erszényjártó*, *szekérgyártó* stb. foglalkozásmegnevezések. Mint minden foglalkozásra utaló szó, gyakran ragadványnéven keresztül családnévvé lett.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, Hatvan–Debrecen vonalától északra gyakoribb.

Kerényi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kerényi* 1005, *Kerény*, *Kerenyi*. Más változatokkal együtt összesen: 1016.

Eredete Alapszavának, a délszláv eredetű *krenj* szónak a jelentése 'csorba, csonka', s nyilván annak az erdőnek az alakjára vonatkozott, amelyről a Bács vármegyei település kapta *Kerény* nevét. A magyarban a *-kr-* mássalhangzótorlódás bontóhanggal föloldódott, így alakult ki a név. Ugyancsak magyar az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, amely a helynévhez járult, s így eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

Elterjedtsége Igen egyenletesen található az egész magyar nyelvterületen, de talán északon kissé gyakoribb.

Névváltoztatás Elég sokan, főként *Klein* és *Kohn* nevűek, de *Christmann*, *Kohlmann*, *Klupák*, *Kuhmark*, *Krausz* nevűek is magyarosítottak erre a XIX. század folyamán.

Keresztes

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Keresztes* 4815; *Körösztos* 130; *Keresztes*; *Cherestes*. Más változatokkal együtt összesen: 5135.

Eredete Az arám eredetű *mesicha* (a héberben *másiáh*) jelentése 'fölkent', amit a görög nyelvű Újszövetség *Χριστός* [*Chrisztósz*], ugyancsak 'fölkent' jelentésű névvel ad vissza (fordít le). A latin nem fordította le a nevet, csak latinositva átvette a görögből *Chrīstus* formában. A tulajdonnévnek tehát nincs latin jelentése (csak görög), a latinban (és a többi átvevő nyelvben) csak Jézust azonosítja (identifikálja) a *Chrīstus* ~ *Krisztus* név. (A latin *crux*, 'kereszt' jelentésű szóhoz nincs etimológiailag köze, csak véletlen alaki hasonlóság van közöttük.) A *Christus* melléknévi alakja *Christianus* ('Krisztushoz tartozó'), amely keresztnévvé (és a vallás megnevezésévé) vált, s bekerült a magyarba is. Itt a latin *-us* végződés elhagyása, a névkezdő mássalhangzó-torlódás *-ē-* bontóhanggal történő föloldása és a hangrend megteremtése (*-a-* > *-ē-* változás) után előbb *Kērēsztjén*, majd *Keresztény* ~ *Keresztély* személynevek keletkeztek belőle. Ezek két szótagú rövidülésük után (*Kereszt-*) megkapták az *-s* kicsinyítő képzőt. Gyakori keresztnévek, majd abból apai családnevek lettek 'Keresztes' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

A 'keresztes katona' jelentésű szó névvé válása azért nem valószínű, mert a XVI. század végéig csak a latin *crux* szó fordult elő a megnevezésükre. Ennek pedig többes számú *cruces* alakja *kuruc* köznévvé, később *Kurucz* családnévvé vált.

Elterjedtsége A *Keresztes* családnév a Dunán túl, a Dél-Alföldön, de különösen Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Krisztmann*, *Christa*, *Krisztea*, *Cruxmann* és továbbá *Bürgner*, *Reichner*, *Vaszi* nevű család erre magyarosított a XIX. században.

Keresztesi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Keresztesi* 1798, *Keresztesy* 73, *Keresztessi*, *Keresztessy* 110. Más változatokkal együtt összesen: 2117.

Eredete Az arám eredetű *mesicha* (a héberben *másiáh*) jelentése 'fölkent', amit a görög nyelvű Újszövetség *Χριστός* [*Chrisztósz*], ugyancsak 'fölkent' jelentésű névvel ad vissza (fordít le). A latin nem fordította le a nevet, csak latinositva átvette a görögből *Chrīstus* formában. A tulajdonnévnek tehát nincs latin jelentése (csak görög),

a latinban (és a többi átvevő nyelvben) csak Jézust azonosítja (identifikálja) a *Christus* ~ *Krisztus* név. (A latin *crux*, 'kereszt' jelentésű szóhoz nincs etimológiai köze, csak véletlen alaki hasonlóság van közöttük.) A *Christus* melléknévi alakja *Christianus* ('Krisztushoz tartozó'), amely keresztnévvé (és a vallás megnevezésévé) vált, s bekerült a magyarba is. Itt a latin *-us* végződés elhagyása, a névkezdő mássalhangzó-torlódás *-ë-* bontóhanggal történő föloldása és a hangrend megteremtése (*-a-* > *-ë-* változás) után előbb *Kërésztyén*, majd népetimológiásan *Keresztény* ~ *Keresztély* személynevek keletkeztek belőle. Ezek két szótagú rövidülésük után (*Kereszt-*) megkapták az *-s* kicsinyítő képzőt. Gyakori keresztnév volt, amiből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) igen sok településnév lett Baranya, Bihar, Bodrog, Borsod, Hunyad, Kraszna, Sáros, Torda, Valkó, Vas vármegyében. Mindegyikhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, amivel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Ugyanakkor lehetséges, hogy a *Keresztes* egyén név kapott *-i* birtokjelet, így apai családnévvé vált, s ekkor a jelentése 'Keresztes nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Erdélyben gyakoribb, de a Dunától keletre, különösen Hatvan, Gyöngyös környékén is többször előfordul.

Kettős nevei A *Keresztes-Nagy* (156) névkapcsolatban sokszor előfordul.

Névváltoztatás Sokan, köztük *Kreitzinger*, *Klein*, *Kopil*, *Kotrosz*, *Krets*, *Krizsek* nevű családok vették föl a XIX. században.

Kereszturi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kereszturi* 817, *Keresztury* 98, *Keresztúri* 473, *Keresztúry*, *Kereszthury*, *Köröszúri*, *Köröszhuri*, *Keresturi*. Más változatokkal együtt összesen: 1463.

Eredete A szláv nyelvek a *Christus* névből vagy a gót **krist* 'kereszt' szóból alakították ki a *krst* 'kereszt' jelentésű köznevet, s ez került be a magyarba, de itt (*-ë-* ~ *-ö-* bontóhanggal) föloldódtak a mássalhangzó-torlódások, s *kereszt* ~ *körösz* lett belőle. Az *úr* szavunk vitatott eredetű (ótörök vagy finnugor), s általában 'magas méltóságú, nagy hatalmú férfi' jelentése volt. Az összetétel jelentése 'a kereszt ura', Jézus Krisztusra vonatkozott a régi nyelvekben, és sok templomcím tartalmazta így a nevét. A templomok elnevezései a köréjük települt falvaknak (városoknak) is nevei lettek Magyarországon már a XI. századtól a XVI. század elejéig. Így lett *Keresztúr* településnév harmincnál több régi vármegyében. Bármelyik *Keresztúr* nevű település megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s így eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége Különösen ott volt gyakori, ahová menekültek a XVI. századi háborúk miatt a lakosok (nyugati, északi, északkeleti nyelvterületek). A rövid *-u-*ra végződők a Dunán túl, a hosszú *-ú-*t tartalmazó családnevek a Dunától keletre használatosak.

Névváltoztatás Csak néhányan, *Kelemach*, *Kriscsori* nevű családok használták föl névmagyarosításra a XIX. században.

Kéri

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kéri* 3765, *Kéry* 210, *Keri*, *Kery*. Más változatokkal együtt összesen: 4009.

Eredete Alapszavának, ősi *këri* törzsnevünknek a jelentése valószínűleg 'igen nagy, hatalmas'. A tövéghangzó lekopásával megnyílt a magánhangzója, így alakult ki a *kér*. Mint minden törzsnévből, ebből is több mint harminc vármegyében keletkezett *Kér* településnév (amelyeknek mindegyike később megkülönböztető előtagot kapott (*Alkér*, *Felkér*, *Ókér*, *Újkér*, *Hajmáskér*, *Ipolykér*, *Németkér*, *Szamoskér* stb.)). Bármelyikhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s eredetre, származási helyre utaló családnév vált belőle.

Elterjedtsége A Tiszától nyugatra, különösen a Dunántúl északi részén gyakori.

Névváltoztatás Néhányan, *Kohn*, *Kogler*, *Kratochwill*, *Bittmann*, *Ficker*, *Neproszel*, *Sejben*, *Weisz* nevűek föl vették magyarosítás céljából a XIX. században.

Kern

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Kern* 1132, *Korn* 83, *Kirn* 19. Más változatokkal együtt összesen: 1234.

Eredete Előzményének, a középfelnémet 'mag, szem' jelentésű *kerne* szónak több változata él a német nyelvjáráásokban. Családnévvé földművesek körében vált, mint a foglalkozás szimbóluma. Magyarországra a XVIII. századi német betelepítésekkel került nagyobb számban.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan *Kertész*, *Koltai* stb. nevet vettek föl helyette a XIX. században.

Kertai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kertai* 575, *Kertay* 39; *Kerti* 1120, *Kerthi*. Más változatokkal együtt összesen: 1736.

Eredete Alapszava, ősi finnugor eredetű *ker-* szótővünk több képzővel is él mai nyelvünkben (*kerek*, *kerék*, *kéreg*, *kerül*, *kerít* stb.), s ezek egyikével, a befejezett melléknévi igenév *-t* képzőjével főnevesült alakja *kert* szavunk. Jelentése 'bekerített (terület), bekerített (hely)' volt, s elsősorban uradalmi tulajdonban állt. A *ker*hez tartozó, őrzésével, ápolásával, munkálataival megbízott munkásságot mellé telepítették, s falujuk az *-a* birtokjellel ellátott nevet kapta, a település neve *Kerta* lett, jelentése pedig a 'kerté, kerthez tartozó (település)'. Az önállóan is előforduló *Kert* településnevek 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzős alakulatait azért nem lehet elválasztani a *Kertai* nevektől, mert utóbbiban a név végi *-ai-* magánhangzó-találkozást (hiátust) a magyar nyelv az egyik hang, az *-a-* elhagyásával oldotta föl, vagyis *Kerti* lett ebből is. *Kerta* nevű településünk csak Veszprém vármegyében volt, de a *Kert* nevűek száma meghaladta a százat a Történelmi Magyarországon. Valamennyiből lehetett eredete, származási helyre utaló családnév 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel.

Elterjedtsége A Dunán túl, Veszprém és Szekszárd környékén a *Kertai*, az Alföldön a *Kerti* név gyakoribb.

Névváltoztatás Egy *Kunert* család vette föl a *Kertai*, több *Kohn*, *Kaun*, *Kerdl* pedig a *Kerti* családnevet névmagyarosításul a XIX. században.

Kertész

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kertész* 9640, *Kertes*. Más változatokkal együtt összesen: 9914.

Eredete Alapszava, ősi finnugor eredetű *ker-* szótővünk több képzővel is él mai nyelvünkben (*kerek*, *kerék*, *kéreg*, *kerül*, *kerít* stb.), s ezek egyikével, a befejezett melléknévi igenév *-t* képzőjével főnevesült alakja *kert* szavunk. Jelentése 'bekerített (terület), bekerített (hely)' volt. Ennek gondozásával megbízott emberek megkapták az *-ász* ~ *-ész* foglalkozásnév-képzővel kiegészített *kertész* megjelölést. Mint minden foglalkozást, foglalatosságot jelentő szóból, ebből is nagyon sok családnév lett.

Elterjedtsége A *Kertész* családnév az egész nyelvterületen arányosan megoszlik, de Erdélyben némileg ritkább.

Kettős nevei Jól mutatja a családnevesülés folyamatát, hogy ragadványnévként is, kettős nevek között is sok a *Kertész*. Leggyakoribbak a *Kertész-Farkas* (226), a *Kertész-Kovács* (25) névkapcsolatok. (Orosházán az 1930-as években még 30 család viselte a *Kertész-Horváth* kettős nevet, mára viszont az egész országban sem található egy sem.)

Névváltoztatás Tömegesen választották magyarosításra a XIX. században. Közöttük sok a *Gartner*, *Gärtner*, *Gertner*, *Baumgarten*, *Baumgartner*, valamint a *Kampl*, *Kaufmann*, *Kern*, *Klein*, *Kohn*, *Kramer*, *Krausz*, *Krautblatt* nevű család.

Keserű

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi, magyar családnév.

Változatai *Keserű*, 1361, *Keserü* 500, *Keserő*; *Kesserű*, *Kesserü*. Más változatokkal együtt összesen: 1868.

Eredete Alapszavának, ősi ugor kori *keser-* szótővünknek az eredeti jelentése 'ízlel, valamilyen ízűnek tart'. Ennek melléknévi igenévi származéka a *keserű*, s jelentése leszűkült, az 'epéhez hasonló ízű' lett. Ebből hasonlóságon alapuló jelentésváltozással alakult ki a 'szomorú, bánatos', de az 'indulatos, ingerlékeny' is. Az Árpádok korában elterjedt személynév bármelyik említett belső tulajdonságra utalhatott. Amikor valamelyikből családnév vált, jelentése 'Keszereű nevű személy fia, leszármazottja' lett, de közvetlenül is megkaphatta valaki természetét, viselkedését alapján a *Keserű* családnevet.

Elterjedtsége A Dunán túl, különösen az ausztriai Órségben gyakoribb.

Keszler

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Keszler* 1048, *Kesler*, *Kessler* 18, *Kestler*, *Kesztler* 126; *Köszler* 17, *Kösztler*, *Kössler*, *Köstler*, *Kiszler* 81; *Geszler* 235, *Gesler* 12. Más változatokkal együtt összesen: 1559.

Eredete A német 'üst, kazán, kondér, bogrács' jelentésű *kessel* szónak 'valamivel foglalkozó' jelentésű -r képzővel ellátott alakja. Az alapszó többféle összetételben foglalkozásnév lett: *Kesselmacher*, *Kesselschmied* (magyarul: 'üstkészítő, kazánkovács'). A foglalkozásnevekből mindenütt sokszor lettek családnevek, így német nyelvterületen is. A magyarban a kétnyíltszótagos tendencia alapján kiesett a második szótag magánhangzója. Magyarországon a XVIII. századi betelepítések után emelkedett jelentősen e nevek száma. A különböző alakváltozatokban a -t eredetileg a szóhoz nem tartozó (etimológikus) betoldás, a néha előforduló -ö- pedig nyelvjárási sajátosság.

Elterjedtsége A Dunántúl déli részén: Tolnában és Baranyában gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan megváltoztatták a XIX. század folyamán, s többek közt *Keszthelyi*, *Korányi*, *Kőszegi* nevet vettek föl.

Keszthelyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Keszthelyi* 1924, *Keszthely*, *Keszthelyi*, *Kesthely*. Más változatokkal együtt összesen: 1935.

Eredete Előzményéből, a latin eredetű, 'várkastély, erőd' jelentésű *castellum* szóból keletkező helynevet átvették a délszláv nyelvek *Kosztel* alakban, s ez településnévként a magyarba is így került be. A magánhangzó-harmónia megteremtése (*Kesztel*) és a név végi -l hang -ly hanggá válása (palatalizációja) *Kesztely* nevet eredményezett, amelyet a XVI–XVII. századtól -j-nek ejtettek (*Kesztej*). A -h- eredetileg nem volt a névben, de a „hely” szót érezték bele a név végződésébe. Csak a Zala megyei város nevét ismerjük ebben a formában, amelyből 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel keletkeztek az ide tartozó eredetre, származási helyre utaló családnevek.

Elterjedtsége A Dunán túl, annak is a déli részén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Keszler*, *Kesztner*, *Keszenbaum*, *Lucsek* nevű magyarosított erre a XIX. században, és egy *Birkás* nevű pedig ismeretlen okból vette föl.

Kincses

Típusa Társadalmi helyzetre utaló, magyar családnév.

Változatai *Kincses* 2872, *Kintses*; *Kinces*, *Kencses*. Más változatokkal együtt összesen: 2884.

Eredete Alapszava, a *kincs* valószínűleg iráni jövevényszó. Eleinte 'bármiféle fölhalmozott vagyontárgy, ingóság' volt a jelentése, majd a 'valamivel bíró, valamivel rendelkező' -s képzővel ellátva tulajdonképpen 'vagyonos, gazdag' jelentésű lett. Mint társadalmi, vagyoni helyzetre utaló tulajdonság vált először gyakori egyénnévvé, abból pedig családnévvé. Ekkor a jelentése 'Kincses' nevű személy fia, leszármazotta'. Később ragadványnévből is lehetett családnév, ami szintén öröklődött, esetleg kiszorította az eredeti családnevet.

Elterjedtsége A nyelvterület déli részén, Zala, Baranya és Békés megyében gyakoribb.

Király

Típusa Valakihez tartozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Király* 18 905, *Kiraly* 14, *Kíraly*, *Kírály*, *Kiráj*, *Kiralj*, *Királj*, *Kiral*; *Král* 264, *Kralj* 10, *Králl* 276, *Krall* 14; *Krály* 29, *Kraly*. Más változatokkal együtt összesen: 19 558.

Eredete Végző forrása, az ógermán eredetű, 'férfi, fiatalember, lovag' jelentésű *kerl* a frankban *Karl* formájú keresztnév lett. Nagy *Károly* neveként köznevesült 'uralkodó' jelentéssel a szláv nyelvekben, mivel ő nagy szerepet játszott a szlávok történetében. A magyarba az óhorvát *králj* jutott el, s annak szókezdő mássalhangzótorlódását -i- bontóhanggal oldotta föl a nyelv. A szó alakjának változása folyamán keletkezett alakváltozatok mindegyike családnévvé válhatott. Az ide tartozó nevek többsége a *királyi* birtokokon dolgozó, a *királyi* udvarokban szolgálók megnevezéséből keletkezett, de külső-belső tulajdonságra utaló ragadványnévből is lehetett *Király* családnév, ha gögösen, beképzelten, lenézően viselkedett, vagy gazdagon díszített ruhában járt valaki.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás Nagyon sok *König*, *Königer* és *Král* nevű, de *Königsfeld*, *Lottenstaedter* is magyarosított erre a XIX. században. Volt azonban egy *János* nevű is, aki ismeretlen okból lett *Király*. Olyan is akadt, aki *Király* helyett a *Kósa* nevet vette föl.

Kispál

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kispál* 2015. Más változatokkal együtt összesen: 2029.

Eredete Ótörök eredetű *kis* szavunk a Honfoglalás előtt került be a nyelvbe, s a 'nem nagy' jelentése mellett régen is, most is megvan a 'fiatal, fiatalabb' jelentése. Ugyancsak 'kicsi, csekély, kevés' a jelentése a latin *parvus* szónak is, amelyből a *Paulus*, magyarban pedig a *Pál* keresztnév, és igen gyakori családnév lett. Több vidéken olyannyira sok *Pál* nevű család volt, hogy újabb névelemmel kellett megkülönböztetni őket. A két szó összetételét (*Kispál*) azok kapták meg a *Pál* nevűek közül, akik fiatalabbak voltak. Igen gyakori a név különírva vagy kötőjeles alakban is (*Kiss Pál* ~ *Kis-Pál*), de olyan sokszor használták együtt a két névelemet, hogy mind a kiejtésben, mind az írásban összeforrt.

Elterjedtsége A Dunától keletre, Szeged környékén és különösen Erdélyben gyakori.

Kettős nevei A *Kispál-Pesti*, a *Kispál-Kovács* és a *Kispál-Vezsenyi* családnévekben fordul elő.

Kiss

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kiss* 133 621, *Kíss*; *Küss* 13; *Kis* 24 694, *Kís*; *Kics*. Más változatokkal együtt összesen: 167 673.

Eredete Előzménye, ótörök eredetű *kis* szavunk *kiči* [*kicsi*] alakban kerülhetett be a magyar nyelvbe, s ennek végéről lemaradt a tövéghangzó, a *Kics végén pedig a -cs- -s-sé vált (deaffrikálódott). A hosszú -ss írása a helyesírás bizonytalanságán kívül sok nyelvjárásban hosszú ejtésre is utalhat. Jelentései között már az átvételkor is szerepelt a 'nem nagy' mellett a 'fiatal' is, és ez a jelentés megkülönböztető nevekben régen is, ma is használatos (még családon belül is azonos keresztnévű apa és fia, esetleg nagypapa megkülönböztetésére a *kis* és *nagy* összetételű név fordul elő: *Kismarci* ~ *Nagymarci* ~ *Öregmarci*). A családnévek túlnyomó többségének motivációja életkori megkülönböztetés.

Elterjedtsége A név eloszlása a magyar nyelvterületen igen egyenletes képet mutat. Az egybeírt névkapcsolatok (*Kisgyörgy*, *Kissimon* stb.) azonban Erdélyben sokkal gyakoribbak.

Kettős nevei A névkapcsolatokban több ezerre megy a *Kis*- elemet tartalmazó nevek száma. A leggyakoribbak: *Kis-György* (570), *Kis-Péter* (474), *Kis-Juhász* (428), *Kis-Benedek* (360), *Kis-Gergely* (238), *Kis-Márton* (324), *Kis-Tóth* (314) stb. Különösen érdekes, hogy a *Kis-Nagy* (57) névkapcsolat is milyen gyakori. Ez is bizonyítja, hogy a *Kis* jelentése itt 'fiatal', illetve 'fiatalabb'. Ugyanakkor van *Nagy-Kiss* (79) is, de leginkább meggyőzőek e magyarázatra a *Nagykisistók*, *Nagykismarci* típusú családnévek.

Névváltoztatás Több száz azoknak a száma, akik a XIX. század folyamán a *Kis* ~ *Kiss* nevet választották magyarosítási céllal, s természetesen túlnyomó többségük *Klein*, *Kleinlein* volt, de akadt közöttük *Kobrechel*, *Kohn*, *Koderle*, *Czeczián* is.

Kissel

Típusa Tulajdonságra utaló, szláv családnév.

Változatai *Kissel* 511, *Kiszely* 1086, *Kíszely*, *Kiszelly*, *Kiszély*, *Kiszály* 57; *Kisely* 38, *Kiszeli* 36, *Kiszelyi*, *Kiszil*, *Kiszl* 37. Más változatokkal együtt összesen: 1794.

Eredete Előzménye, a szlovák *kysló* jelentése 'savanyú', s ez két okból válhatott családnévvé. Konkrét jelentésében kibővíülhet a szó jelentése bizonyos savóból, aludttejből készített ételek nevévé, mint pl. 'savanyúleves'. Ezt annak kedvelője megkaphatta ragadványnévül, s megrövidülve családnévvé válhatott. Átvitt értelmében az egyén belső tulajdonságára vonatkozhatott 'kedvetlen, elkeseredett' jelentésben. A névben levő -l hang -ly lehetett (palatalizálódhatott) a szlovákban is, de az ősi alak szerint az -y ejtése -i is lehetett. Tehát a *Kiszely* ejtése lehet *Kiszej* és *Kiszeli* is. Azt csak családtörténeti kutatások dönthetik el, hogy melyik névben melyik ejtés a helyes.

Elterjedtsége A XVI–XVII. században a Felvidéken volt gyakori családnév, de a XVIII. századi szlovák betelepítések következtében az Alföldön is megszorodott e nevek száma. Az -l végződésű nevek Pest környékén, az -ly végződésűek Békés megyében: Szarvas, Békéscsaba környékén gyakoribbak.

Klein

Típusa Tulajdonságra utaló, német családnév.

Változatai *Klein* 2062, *Kleine* 15; *Klain* 12, *Klajn*. Más változatokkal együtt összesen: 2098.

Eredete Előzménye, a német *kleine* eredeti jelentése 'sovány, csenevész, gyöngy' és természetesen 'nem nagy, kicsi' is volt. Ennek következtében sok külső tulajdonság megnevezéseként lehetett családnévvé.

Elterjedtsége Különösen Svájcban, de az északkeleti részek kivételével egész Németországban és Hollandiában gyakori a név. Magyarországon a XVIII. századi betelepítések után szaporodott meg a száma. A Dunán túl Tolna és Baranya megyében gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században nagyon sokan megváltoztatták *Kis*, *Kiss*, *Kállai*, *Kalmár*, *Kálnai*, *Kardos*, *Kárpáti*, *Kelemen*, *Kelen*, *Keleti*, *Kemény*, *Kende*, *Kenedi*, *Kerényi*, *Keresztesi*, *Kertész*, *Kilényi*, *Kiságai*, *Kisbéri*, *Kisfalvi*, *Kishegyi*, *Kiskéri*, *Kompolti*, *Kont*, *Korányi*, *Kormányi*, *Kormos*, *Kovács* stb. családnévre.

Kóbor

Típusa Társadalmi helyzetre utaló vagy apanévi, esetleg helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kóbor* 1060, *Kobor* 37, *Kóbór*; *Cobor*. Más változatokkal együtt összesen: 1109.

Eredete Végső forrása a latin 'visszaszerez, hozzájut' jelentésű *(re)cuperare* a középfelnémetbe kerülve *koberen* alakú és többek között (elsősorban vadászkutyára vonatkoztatva) 'szimatol, fürkész, keres' jelentésűvé lett. Ezt ugyan igeiként vette át a magyar nyelv *-l* képzővel megtoldva (*kóborol*), de igen régen elvonódott a *kóbor* melléknév 'kóborló, vándorló (személy)' jelentésben. Ez ragadványnéven keresztül személynév, illetőleg életmódra, társadalmi helyzetre utaló családnév lett.

Fölmerült annak a lehetősége is, hogy az ugyancsak német eredetű és 'kosár, kas' jelentésű középfelnémet *kobor* vált foglalkozásra ('kaskötő, kosárfonó') utaló családnévvé, de ezt a szót a magyarság csak a nyugati nyelvterület szélén ismeri és használja, ezért kisebb a valószínűsége ennek a magyarázatnak.

XII. század eleji *Kobu* ~ *Cob* ~ *Coba* személynéveink megengedik egy őtörök 'világosszürke, sápadt' jelentésű *Qub* ~ *Quba* névnek az átvételét is, amely a magyarban kapta meg az *-r* kicsinyítő képzőt. Családnévi jelentése 'Kóbor nevű személy fia, leszármazotta'.

Volt egy bizonytalan eredetű *Kóbor* településnevünk az erdélyi Fogaras vármegyében, s pusztá helynévből is keletkezhett családnév.

Elterjedtsége A *Kóbor* családnév a Dunán túl, ott is a nyugati határszéleken gyakoribb, ami a németből való eredeztetést támogatja. A nyelvterület keleti felén a *Kóbori* (90) fordul elő általában, de jóval kisebb gyakorisággal.

Koch

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Koch* 1717, *Kóch*; *Koh* 11, *Kóh* 20; *Kock*, *Kok* 46, *Kók* 40, *Kokk*, *Coc*, *Cok*, *Köck* 41, *Kök*. Más változatokkal együtt összesen: 1892.

Eredete Végső forrása a latin 'szakács' jelentésű *coqus*. Ez került be a németbe, s terjedt el ugyanebben a jelentésben Németország nyugati és déli részén nagyobb mértékben. Foglalkozásnévi családnév lett. Magyarországra a *Koch* forma jutott el a XVIII. századi betelepítésekkel, és sok írásváltozata vált családnévvé, mivel a felnémet *Köck* bekerülésére is vannak adatok.

Elterjedtsége A *Koch* alak a Dunántúl déli részén: Tolna és Baranya megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Többen megmagyarosították a XIX. század folyamán, s *Kókai*, *Komlósi*, *Kormos*, *Kovács* stb. nevet vettek föl.

Kóczán

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Kóczán* 665, *Kócán*, *Koczán* 208, *Kocán* 18, *Koczan*; *Kócián* 842, *Kócián*, *Koczián* 80, *Kocian*; *Kóciány*, *Kocziány*; *Kotzián* 12, *Kótián*, *Kotcián*, *Kótián*, *Kotcián*. Más változatokkal együtt összesen: 1859.

Eredete Előzménye, a latin eredetű, 'szilárd, állandó' jelentésű *constans* szó gyakori keresztnévvé vált *Constantius* és *Constantinus* alakban az ókor végétől, s a keresztény világban korán elterjedt. A keleti szláv nyelvekben (ruszin) ennek rövidült (*Ko-*) alakja *-c* kicsinyítő és *-an ~ -ian* származásra utaló képzővel egészült ki. A családnév jelentése tehát 'Kocz (*Konstantin*) nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A magyar nyelvterület északkeleti részére, főleg Kárpátaljára jellemző, de előfordul Sopron, Győr és Vas megye területén is.

Koczka

Típusa Foglalkozásra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Koczka* 2210, *Kocka* 67, *Kosztka* 102; *Koszka* 16. Más változatokkal együtt összesen: 2396.

Eredete Két név egybeesése. Mindkettő szláv eredetű. Az egyik a köznévi 'csont, csontocska' jelentésű *kost'* ~ *kost'ka* [*koszty ~ kosztykă*] átvétele. A magyarban a 'szerencsejátékokban használt, pontozott, szabályos hexaéder' jelentésű tárgy, aminek családnévi jelentése 'kockajátékos, kockakészítő' lehetett.

A másik név a latin eredetű, 'szilárd, állandó' jelentésű *constans* szó, amely a keresztény világban korán elterjedt, az ókor végétől gyakori keresztnévvé vált *Constantius ~ Constantinus* formában. A keleti szláv nyelvekben (ruszin) ennek rövidült alakja *-s ~ -c* kicsinyítő képzővel átkerült a magyarba, s az Árpád-korban néhány *Kocz ~ Kos* alakja följegyzésre is került. Vagy még az átadó nyelvben, vagy inkább a magyarban (mivel a *Koc ~ Kosz* formát nem érezte becenévnak a magyar nyelv) kaphatta meg a további *-ka* kicsinyítő képzőt. Előbb egyéni, majd később családnév lett belőle. Jelentése ekkor 'Koszka ~ Koczka' nevű személy fia, leszármazotta'. Mivel az első családnévi adatai csak a XVI. században kerültek följegyzésre, az első származtatás a valószínűbb.

Elterjedtsége A köznévi eredetet támasztja alá a név területi megoszlása is: az északi részekben, Nógrád, Borsod megyében gyakoribb.

Kocsi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kocsi* 1564, *Kocsy* 103, *Kócsi* 213, *Kócsy* 16, *Kotsi*, *Kotsy* 34, *Kotschi*, *Kotschy* 21. Más változatokkal együtt összesen: 1992.

Eredete Alapszavának, az ótörök eredetű *Qoç* [*Kocs*] névnek a jelentése 'hím bárány, *kos*' volt, amit közsóként is átvettünk, s ebből is eredhetett a személynév. A nemi jelleg kiemelésére gyakori volt a hím állatok megnevezéseinek személynévként való használata mind a török népek, mind a magyarok körében. A személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül, pusztán személynévként) *Kocs ~ Kócs* településnév lett Belső-Szolnok, Csanád, Heves, Hunyad, Komárom, Szatmár, Szerém, Vas vármegyében. Bármelyikből lehetett 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév. Legismertebb település a Komárom megyei *Kocs* község volt, amelynek nevéből az ott készülő könnyű, lóvontatású és személyszállításra használt szekerek elnevezése egész Európában elterjedt, s ma is használatos kisebb-nagyobb jelentésváltozással (pl. angol *coach*). Azonban a *Kocs* egyénnév is megkaphatta az *-i* birtokjelet, és apai családnévvé válhatott, akkor pedig a jelentése 'Kocs' nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb, Erdélyben csak a *Kocs ~ Kócs* név fordul elő.

Kocsis

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kocsis* 23 837, *Kotsis* 217; *Cocis*. Más változatokkal együtt összesen: 24 415.

Eredete Alapszava, a *kocsi* a Komárom megyei *Kocs* község nevéből (amely török vagy magyar 'kos' jelentésű személynévi eredetű) származik, az ott készülő könnyű, lóvontatású és személyszállításra használt szekér elnevezése. (Ez a jármű azután nevével együtt egész Európában elterjedt, s ma is használatos kisebb-nagyobb jelentésváltozással, pl. angol *coach*.) A *kocsi* szó megkapta a 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzőt, s így foglalkozásnév lett belőle. Mint általában a foglalkozásnevek, ez is gyakori családnévvé vált az egész nyelvterületen. Régebben ragadványnévként kiszorította az eredeti családnevet, erre utal, hogy ma is nagyon sok kettős névnek az alkotórésze. A *Cocis* névalak Erdélyből áttelepültek román szabályok szerinti névírása.

Elterjedtsége A Dunántúl északi, északnyugati részén gyakoribb.

Kettős nevei Többek között a *Kocsis-Péter* (117), a *Kocsis-Savanya* (91) és a *Kocsiscsák* [így egybeírva!] (23) összetételben fordul elő.

Kókai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kókai* 2890, *Kókay* 92, *Kokai* 69, *Kokay*; *Kokaj*, *Kókaj*; *Kokály* 19. Más változatokkal együtt összesen: 3170.

Eredete Alapszavának, a Pest megyében levő *Kóka* településnevünknek a magyarázata bizonytalan. Mindenképp személynévi eredetű, de a személynévre vonatkozóan több föltevés is kialakult. Egyik szerint a szláv 'csóka' jelentésű *Kavka* átvétele. Mások szerint a magyar belső keletkezésű **kuk-* töből származik, s jelentése 'hajlott, görbe' (mint például a *kuporodik*, *kunkorodik* igékben). Végül számításba jöhet az ótörök 'larynx, gégefő, ádámcsutka' jelentésű *Qoqa* [*Kokā*] név átvétele, amelynek alakváltozataival találkozunk már az Árpád-kor személynevei között is. Bármelyik személynév volt a településnév előzménye, az magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül, pusztá személynévből) jött létre, ehhez járult az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s így vált eredetre, származási helyre utaló családnévvé.

Elterjedtsége Jászságban való előfordulása gyakoribb.

Kettős nevei A *Kókai-Nagy* (29), a *Kókai-Szabó* (30) és a *Kókai-Varga* (24) névkapcsolatban gyakori.

Névváltoztatás Névmagyarosításra *Koch*, névszépítésre pedig *Kóka* családnévűek használták a XIX. században.

Koleszár

Típusa Foglalkozásra utaló, szláv családnév.

Változatai *Koleszár* 1734, *Kolesár* 10, *Kolesar*; *Koloszár* 566, *Kolozár* 21. Más változatokkal együtt összesen: 2334.

Eredete Alapszava, a nyugati szláv eredetű és 'taliga, könnyű, kétkerekű kocsi' jelentésű *kolesz* szó bekerült ugyan a magyar nyelvjárások egy részébe is, a 'valamivel foglalkozó' jelentésű *-ár* képzője azonban szintén szláv. Minden bizonnyal foglalkozásra utaló szláv családnévként került be a magyar névkincsbe. Jelentése 'kocsikészítő, bognár'.

Elterjedtsége Az északi, északnyugati nyelvterületen, Kapuvár és az északkeleti részen, Nyíregyháza környékén gyakoribb.

Kollár

Típusa Foglalkozásra utaló, szláv családnév.

Változatai *Kollár* 7882, *Kollar*, *Kolár* 34, *Kolar* 12. Más változatokkal együtt összesen: 7943.

Eredete Alapszava az ószláv, 'kerek, kerék' jelentésű *kolo* szó, amely 'valamivel foglalkozó' jelentésű *-ár* képzővel alakult. Mint foglalkozásnév igen gyakori családnév lett a szlovákban. A XVIII. századi betelepítésekkor szaporodott meg e családnév száma a magyar névkincsben. Jelentése 'kerekes, kerékgyártó', 'bognár'.

Elterjedtsége Némely szlovákok lakta településen, Békéscsabán és környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Kohn* és *Krausz* nevű vette föl a XIX. században.

Koller

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Koller* 2082, *Kollér*. Más változatokkal együtt összesen: 2084.

Eredete Előzménye a középfelnémet *koller* szó, amelynek eredeti jelentése 'ruha nyaki része' (ebből ered *gallér* szavunk is), de jelentette a lovak nyakába akasztott, úgynevezett *kumet*-et ('bőrből készült nyakhám'). Valószínűleg ennek készítői viselték foglalkozásnévi családnévként.

Elterjedtsége Magyarországra bajor-osztrákok családnéveként került be nagyobb tömegben a XVIII. századi betelepítések következtében. A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan megváltoztatták *Koltai* névre, de egy *Markovics* éppen a *Koller* nevet vette föl a XIX. század folyamán.

Kolompár

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kolompár* 8594, *Kolumpár*; *Colompár*. Más változatokkal együtt összesen: 8604.

Eredete Előzménye a bajor-osztrák eredetű, 'bádogos' jelentésű *klompfer* közszo, mely valószínűleg a *klampar* szláv alakon keresztül jutott be a magyarba. A szókezdő mássalhangzó-torlódás föloldása -o- bontóhanggal a magyar nyelvben történt. Foglalkozásnévként igen gyakori családnév lett belőle, s a cigányság körében különösen elterjedt.

Elterjedtsége A Dunántúl északnyugati és az Alföld déli részén gyakoribb.

Kettős nevei A *Kolompár-Lakatos* (17) névkapcsolatban többször előfordul.

Névváltoztatás Már a XIX. században is megváltoztatták egyesek, s népetimológiával a *kolomp* szót vélték fölfedezni a névben, ezek a *Csengő*, néhányan a *Komlósi*, mások pedig a *Bácskai* nevet vették föl.

Kolonics

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Kolonics* 1190, *Kolonits* 125, *Kolonich*, *Kolonych*. Más változatokkal együtt összesen: 1319.

Eredete Alapszava egyes vélemények szerint a görög 'győzelem' *νίκη* [*nikē*] és 'nép' jelentésű *λαός* [*laós*] szavak összetételéből keletkezett *Νικόλαος* [*Nikólaosz*] névből alakult. Ez a szláv nyelvekben a név elején csonkult, a végén pedig megrövidült s az így létrejött **Kol-* alakjához kapcsolódott az -*n* kicsinyítő képző, majd ezt zárta le az -*ics* apai családnévképző (patronimikon). Jelentése 'Kolon nevű személy fia, leszármazotta'. Mind a *Kolon*, mind pedig a *Kolonics* név elterjedt a szlávtságot környező országokban, Ausztriában, Romániában és Magyarországon is.

Mások a román *kolon* szót 'vadszamár' jelentésűnek tartják, s szerintük az vált személynévvé. Az egyéni névből pedig -*ics* képzővel családnév lett a szláv nyelvek valamelyikében, legvalószínűbben az ukránban.

Olyan is akad, aki az alapnévben az ötörök 'csikó' jelentésű *qulun* szót keresi, amely a törökben lett személynév, s úgy került be a magyar nyelvbe *Kolon* alakban, ahol magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül, pusztán személynévként) *Kolon* településnév lett belőle Nyitra, Vas, Zala vármegyében. Ezek valamelyikéből valóban alakulhatott a szláv -*ics*, származási helyre utaló képzővel is a családnév.

Végül az is fölmerült, hogy a településnév eredet a latin 'telep, gyarmat' jelentésű *colonia* szóra megy vissza, s abból alakult a családnév. De létrejöhetett az ugyancsak latin 'telepes, lakos' jelentésű *colonus* szóból is szláv apanévi -*ics* képzővel.

Elterjedtsége A Dunántúl északnyugati részén gyakoribb.

Kolozsi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kolozsi* 1231, *Kolozsy* 39; *Kolosi* 45, *Kolosy* 11; *Kolossi*, *Kolossy* 10. Más változatokkal együtt összesen: 1368.

Eredete Végző forrása a görög 'győzelem' *νίκη* [*nikē*] és 'nép' jelentésű *λαός* [*laós*] szavak összetételéből keletkezett *Νικόλαος* [*Nikólaosz*] keresztnév. Ez a németben először *Niklaus*, majd az elején csonkulva *Klaus* alakúvá vált. Miután a magyar nyelvbe bekerült, a név eleji mássalhangzó-torlódás -o- bontóhanggal föloldódott, az -*au-* kettőshangzó (difftongus) pedig -*ó-* ~ -*o-*-vá egyszerűsödött (monoftongizálódott). Végül a név végi -*s* hang zöngésült -*zs*-vé. Az így kialakult *Kolozs* személynév (amely az írásban sokáig *Kolos* formájú maradt) magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé vált Kolozs, Komárom, Nyitra, Zala vármegyében.

Mások szerint a helynév a 'hegyszoros, sziklahasadék' jelentésű szláv *klŭzs szóból származik. Bármely is a magyarázata a településnévnek, ha megkapta az 'onnan/oda való' jelentésű magyar -*i* képzőt, magyar eredetre, származási helyre utaló családnév vált belőle.

Ugyanakkor a *Kolozs* személynévből is alakulhatott apai családnév -*i* birtokjellel, akkor a jelentése 'Kolozs nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Kohn* magyarosított *Kolosi* névre a XIX. század folyamán.

Kolozsvári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kolozsvári* 1958, *Kolozsváry* 90, *Kolozsvari*, *Kolozsvary*, *Kolosvári*, *Kolosváry*, *Kolossváry* 56. Más változatokkal együtt összesen: 2138.

Eredete Alapszava összetett szó, melynek előtagja a görög 'győzelem' *νίκη* [*nikē*] és 'nép' jelentésű *λαός* [*laós*] szavak összetételéből keletkezett *Νικόλαος* [*Nikólaosz*] keresztnév. Ez a németben először *Niklaus*, majd az elején csonkulva *Klaus* alakúvá vált. Miután a magyar nyelvbe bekerült, a név eleji mássalhangzó-torlódás -o-bontóhanggal föloldódott, az -au- kettőshangzó (diftongus) pedig -ó- ~ -o-vá egyszerűsödött (monoftongizálódott). Végül a név végi -s hang zöngésült -zs-vé. Az így kialakult *Kolozs* személynév (amely az írásban sokáig *Kolos* formájú maradt) magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett *Kolozs* formában több helyütt. Az Erdély északnyugati részén levő *Kolozs* mellett a XIII. század elején, a Tatárjárás után erősség épült, amit az iráni eredetű 'fedezék, védőmű, erődítmény' jelentésű *vāra* (*vár*) szóval nevezték el. A két szó összetételével alakult ki a *Kolozsvár* név. Erről kapta nevét később a határát alkotó megye is (*Kolozsvár* megye, vagyis *Kolozs vár*[ának] határa). Jelentős település lévén igen sok eredetre, származási helyre utaló családnév alakult belőle az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felén gyakoribb.

Névváltoztatás Többen választották magyarosítási célra a XIX. században, köztük *Klausenburg*, *Klostermayer*, *Kollarcsik*, *Kohn* nevűek.

Koltai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Koltai* 1954, *Koltay* 274, *Kóltai*, *Kolthay* 14; *Koltói*. Más változatokkal együtt összesen: 2250.

Eredete Alapszava egyes vélemények szerint a görög 'győzelem' *νίκη* [*nikē*] és 'nép' jelentésű *λαός* [*laós*] szavak összetételéből keletkezett *Νικόλαος* [*Nikólaosz*] névből alakult. Ez a szláv nyelvekben a név elején csonkult, a végén pedig megrövidült, s az így létrejött *Kol- alakhoz a -*ta* (-*tav*) szláv (cseh vagy szlovák) kicsinyítő képző kapcsolódott. Ez a *Kolta* (*Koltav*) név került be a magyarba, majd a név végi -*av* > -*au* > -*ó* változás után *Koltó* alakban magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé vált Bihar, Komárom, Közép-Szolnok, Krassó, Pest, Szatmár, Vas vármegyében. Más álláspont szerint az erdélyi népnyelvben régebben élt 'szikla' jelentésű *koltó* ~ *kótó* közszó a településnév alapja. Bármiként jött létre a helynév, megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Petőfi révén a Szatmár vármegyei *Koltó* a legismertebb a hasonló nevű települések között. Néhány névmagyarosító névválasztását is ez indokolja a XIX. században. A *Kern*, *Koller*, *Kainrát*, *Klőzel*, *Kobilik*, *Kromacsek*, *Kungl* nevűek esetében mindenki a *Koltai* nevet választotta. (A későbbi *Koltói* a *Koltó* helynévből újabban képzett forma.)

Komár

Típusa Tulajdonságra utaló, szláv családnév.

Változatai *Komár* 748, *Kómár* 481, *Kommár*, *Kumár*, *Kumar*. Más változatokkal együtt összesen: 1250.

Eredete Előzménye, az összláv 'szűnyog' jelentésű *komar szó szinte minden szláv nyelvben megtalálható valamilyen formában. Külső tulajdonság alapján metaforikusan (olyan sovány, erőtlen; vagy olyan gyöngye, vékony hangú, mint a szűnyog) személynév és családnév keletkezhetett belőlük. A XVIII. századi szlovák telepítések idején bekerült a magyar névkincsbe is, és esetenként az első magánhangzója a magyarban a hangsúly hatására megnyúlt.

Elterjedtsége Békés megyei szlovák eredetű települések: Békéscsaba, Szarvas környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Volt olyan a XIX. században, aki *Komári* vagy *Komlósi* névre magyarosította eredetileg *Komár* nevét.

Komáromi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Komáromi* 3976, *Komáromy* 330, *Komaromi*. Más változatokkal együtt összesen: 4328.

Eredete Alapszavának kialakulására több magyarázat is van. Lehet, hogy az ősszláv 'szúnyog' jelentésű szóból szláv 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű *-n* képzővel *Komarn helynév, tájnév lett, melynek jelentése 'szúnyogos'. A közelében vagy környékén kialakított település nevéül átvették a magyarok a környék nevét. A név végi mássalhangzó-torlódást azonban *-u- ~ -o-* bontóhang közbeiktatásával föloldották, majd az *-n*-et *-m*-re cserélték. *Komar ~ Komaron ~ Komárom* nevű települések voltak Bereg, Sáros, Somogy, Szepes, Valkó, Veszprém, Zala, Zemplén vármegyében.

Más vélemény szerint a várispán neve volt *Kamar ~ Komar* Szent István idejében, amelyhez *-m* kicsinyítő képző járult, s az ő neve vált magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) *Komárom* vár nevévé. A településnév megkapta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s így eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Duna mentén és általában a Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Sok *Kohn*, néhány *Kohina*, *Kontros*, *Kizelstein*, *Ehrenreich*, *Gottstag*, *Smekóczki*, egy *Kakas* meg egy *Kopasz* nevű is fölvette a XIX. században.

Komjáti

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Komjáti* 1311, *Komjáty*, *Komjáthi* 177, *Komjáthy* 461, *Komjathy*, *Komjádi*. Más változatokkal együtt összesen: 1959.

Eredete Alapszavának kialakulása vitatott. Az egyik vélemény szerint a település neve a görög császári család nevéből kialakult személynév, a 'gondozó, eltartó' jelentésű *Κομνηνός* [*Komnénosz*] került a délszlávba *Комньен* [*Komnjén*] alakban. Itt fölvette a *-t* kicsinyítő képzőt, és a magyarba *Komnjet formában jutott el. A magyar nyelv törvényszerűségei szerint kiküszöbölődött az *-mnj-* mássalhangzó-torlódás az *-m-* vagy *-n-* elhagyásával, és kialakult benne a magánhangzó-harmónia az *-e-* > *-a-* cseréjével. Mindennek végeredménye a *Komját* településnév.

Mások feltevése szerint a szintén szláv 'lakóhely, hálóhely, szoba' jelentésű *комната* [*komnata*] szó keresendő a falunévben. Végülis *Komját ~ Komjád ~ Komjáti ~ Komjádi* nevű településünk volt Heves, Krassó, Torda, Torna, Valkó, Ugocsa, Vas vármegyében, s bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, amivel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. A *Komjádi* alakokban a két magánhangzó közötti *-t-* zöngésülése (*-d*-vé válása) történt. A *Komjáti* nevek végére került *-i* képző magánhangzó-találkozást (hiátust) eredményezett (*Komjátii*), amit az egyik *-i-* elhagyásával oldott föl a magyar nyelv.

Elterjedtsége A Dunántúl északkeleti, keleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Kohn* és egy *Schweiger* nevű magyarosított erre a XIX. század folyamán.

Komlósi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Komlósi* 1640, *Komlósy* 92, *Komlosi* 39, *Komlosy*, *Komlóssi*, *Komlóssy* 116. Más változatokkal együtt összesen: 1897.

Eredete Alapszava, ótörök eredetű *komló* szavunk a Magyarországon is őshonos gyógynövény és a sörfőzésben használt ízesítő neveként igen elterjedt. A 'valamiben bővelkedő' jelentésű *-s* képzős alakjából sokféle helynév, abból pedig helységnév alakult Abaúj, Bereg, Csanád, Kolozs, Komárom, Sáros, Somogy, Szerém, Ugocsa, Zaránd, Zemplén vármegyében. Bármelyikhez hozzájárulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s így eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, főleg a Tiszán túl gyakori.

Névváltoztatás Mind a *Komlós*, mind a *Komlósi* nevet sokan, elsősorban *Kohn* nevűek, de *Katz*, *Kaufmann*, *Kesztenbaum*, *Kikinger*, *Klein*, *Kleinkind*, *Koch*, *Kolbl*, *Krausz*, *Kukuly*, *Kümmelheim* családnévűek is fölvtették névmagyarosításul a XIX. században, de akadt *Komár* és *Kolompár* nevű is, aki erre változtatott.

Koncz

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar vagy német családnév.

Változatai *Koncz* 6366, *Konc* 127, *Kontz* 26, *Konz*; *Contz*. Más változatokkal együtt összesen: 6545.

Eredete Két név egybeesése. Szláv eredetű és eleinte 'húsdarab, állati comb', majd 'zsákmány, préda' jelentésű *konc* szavunk alakja keveredett az 'emberi comb' jelentésű *bonc* szóval. A pars pro toto (egy rész szimbolizálja az egészet) elv alapján mint külső tulajdonság családnévvé válhatott ('erős felső lábszárú, vastag combú' jelentéssel). Ugyanakkor az ófelnémet 'merész, bátor' jelentésű *kuoni* és a 'tanács' jelentésű *rât* szavak összetételéből kialakult a *Kuonrat* személynév, amiből a 'merész a tanácskozásban' jelentésű *Konrad* lett. Ennek rövidült és *-c* kicsinyítő képzős változata is átkerülhetett a magyarba. Itt minden változtatás nélkül, *Konc* alakban apai családnévvé válhatott. Jelentése ekkor 'Konc (Konrád) nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Tiszától keletre, Nyírségben, Erdélyben, főleg Udvarhelyszékben gyakori.

Névváltoztatás Több *Kohn* és néhány *Krausz*, *Hrich* nevű erre magyarosította meg a nevét, ami arra utal, hogy a név német keresztnévi eredete ekkorra elhomályosult (ha egyáltalában megvolt valaha).

Koncsek

Típusa Lakóhelyre utaló vagy apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Koncsek* 442, *Kontsek* 21, *Koncseg* 26, *Koncsak*, *Koncsag* 67, *Kontsag*, *Koncsák*, *Koncsok* 22, *Koncsik* 735, *Koncsik*, *Kontsik*. Más változatokkal együtt összesen: 1329.

Eredete Alapszava, az ószláv 'vég' jelentésű **końbec* [*konyjec*] szó elterjedt minden szláv nyelvben, a *-csik* ~ *-csek* származásra utaló képző azonban a szlovákra és ukránra jellemző elsősorban. Lehet tehát (a magyar *Végh*nek megfelelően) a 'település végén lakó személy fia, leszármazotta' a családnév jelentése.

Mások a német *Konrad* ('a tanácsban merész') vagy a görög eredetű *Konstantin* ('szilárd') keresztnév rövidülésének tartják a családnév tövét. Akkor viszont szláv kicsinyítő képzőnek kell tekintenünk a *-csik* ~ *-csek* végződést, s a családnév jelentése 'Koncsek ~ Koncsik (Konrád vagy Konstantin) nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Északon, Nógrád megyében, valamint a Békés megyei szlovák eredetű településeken *Koncseg*, *Koncsag* alakban gyakoribb.

Kondor

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kondor* 3269, *Kondór*, *Condor*. Más változatokkal együtt összesen: 3275.

Eredete Alapszava szláv eredetű *kondor* szavunk, amelynek jelentése 'göndör, kunkorodó (hajú)'. Külső tulajdonság alapján lehetett belőle családnév.

Elterjedtsége A Dunántúl északnyugati részén és az ausztriai Őrségben, valamint keleten, Szatmárban gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, különösen sok *Krausz*, *Kohn*, *Klein*, de néhány *Kondrik*, *Kaudra*, *Klepsz*, *Korka*, *Stribl* nevű is magyarosított, és egy *Herczegi* családnévű is változtatott erre a XIX. században.

Konkoly

Típusa Tulajdonságra, foglalkozásra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Konkoly* 1947, *Konkoli* 58, *Konkolyi* 37, *Konkol* 12, *Konkó*. Más változatokkal együtt összesen: 2098.

Eredete Alapszava szláv eredetű *konkoly* szavunk, amelynek '(egy fajta) gyomnövény' a jelentése. Metaforikusan olyan emberekre vonatkoztatható, akik a többi ember között olyan haszontalanok, semmirekellők, semmiházik, mint a *konkoly* a búzában. Lehet foglalkozásnév is olyan emberek esetében, akik a gabonát gyomtalanították, a búzából a *konkolyt* irtották. Származhat pusztai településnévből, vagy 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzős alakulatból is eredetre, származási helyre utaló családnév, mert *Konkol* ~ *Konkoly* nevű falu volt Komárom és Valkó vármegyében, de ezeknek a településeknek a neve is a *konkoly* 'gyomnövény' jelentésű szóra vezethető vissza. A helyesírás bizonytalansága miatt nem lehet különbséget tenni az *-i* képzős (*Konkoli*) és a közszoí eredetű, *Konkoj* ejtésű nevek között.

Elterjedtsége A Dunántúl keleti, délkeleti részén gyakoribb.

Kettős nevei A *Konkoly-Thege* (39) névkapcsolatban fordul elő többször.

Névváltoztatás A XIX. században a *Konkoli* nevet vette föl néhány *Kohn*, *Kukoreli* és egy *Zsidó* nevű család.

Konrád

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Konrád* 900, *Konrad* 14; *Konrát*, *Konrath*, *Konráth* 24; *Konradt*, *Konrádt*, *Kondrád*, *Kondrad*, *Kondrát* 197, *Kondrat*, *Kondráth* 98; *Kontrád*, *Kontrát*, *Kontráth*; *Kundráth* 98, *Kundrath*, *Kundrát* 69; *Kunráth*; *Conrád* 19, *Condrat*; *Korád*, *Kórád*, *Korrád*; *Kolláth* 658, *Kollát* 218, *Kollat*, *Kolát*, *Koláth*, *Kolath*, *Kolat* 83, *Korláth* 86, *Korlát* 17. Más változatokkal együtt összesen: 2543.

Eredete Előzménye az ófelnémet 'merész, bátor' jelentésű *kuoni* és a 'tanács' jelentésű *rát* szavak összetételéből kialakult *Kuonrat* személynév, melynek jelentése 'merész a tanácskozásban'. Ebből jött létre a magyarba is átkerülő sok névváltozat, amelyek közül leggyakoribb a *Konrád*. Mindegyik ejtés- vagy írásváltozatból keresztnév és apai családnév is lett az idők folyamán. A *Kondrát* típusú alakokban a -d- még a német nyelvben bekerült járulékhang (inetimologikus betoldás). A *Korrád* nevekben az -n- > -r- változás a magyarban történt hasonulás, és a *Kolat* ~ *Kollát*-féle alakokban az -r- > -l- ~ -rr- > -ll- változás szintén a magyar nyelvben történt likvidációs eredménye.

A *Korlát* ~ *Kollát* nevek kialakulhattak volna az ismeretlen eredetű, 'kerítés' jelentésű *korlát* szóból is helynévi áttétellel, de *Korlát*falva nevű helyneveink korai adatai váltakoznak a *Konrád*falva alakokkal.

Elterjedtsége A *Konrád* alak a Dunántúl németek lakta településein gyakoribb, a *Korlát* ~ *Kollát* alakok eléggé megoszlanak az egész nyelvterületen, de inkább a keleti felén gyakoribbak.

Névváltoztatás A XIX. században néhány *Kohn* nevű fölvette névváltoztatás céljából a *Konrád* alakot.

Kontra

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kontra* 1022, *Kondra* 27, *Kandra* 32. Más változatokkal együtt összesen: 1082.

Eredete Előzménye az ófelnémet 'merész, bátor' jelentésű *kuoni* és a 'tanács' jelentésű *rát* szavak összetételéből kialakult *Kuonrat* személynév, melynek jelentése 'merész a tanácskozásban'. Ebből jött létre a magyarba is átkerülő sok névváltozat, amelyekből a *Kondrát* ~ *Kontrát* lerövidült egy zárt szótagra (*Kondr* ~ *Kandr* ~ *Kontr*), s megkapta a magyar -a kicsinyítő képzőt. Mind *Condra* ~ *Kondra*, mind *Kontra* alakra sok adatot találunk az Árpádok és Anjouk idején. Az írásképpen gyakoribb *Kontra* a latin 'ellen' jelentésű *contra* szóval történő téves egyeztetése miatt lett többször följegyezve, s vált viszonylag megterhelt családnévvé.

Elterjedtsége A Tiszán túl, főként a Jászságban gyakoribb.

Kónya

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kónya* 5586, *Konya* 124. Más változatokkal együtt összesen: 5714.

Eredete Alapszavának, ősi hangulatfestő *kum-* ~ *kom-* szavunknak a jelentése 'ferdül, hajlik' volt, aminek igenévképző végződése az -a, az -m- pedig (-n-nen keresztül) -ny-nyé változott (palatalizálódott). A *konya* jelentése a nyelvjárásokban ma is 'ferde, kajla, lelógó (bajuszú, fülű stb.)'. Az első szótag magánhangzója a hangsúly hatására nyúlt meg. Mint külső tulajdonságra utaló szó gyakori egyéni névvé, abból pedig apai családnévvé vált, aminek ma a jelentése '*Konya* ~ *Kónya* nevű személy fia, leszármazotta'. Természetesen a közsözből lehetett ragadványnév, de közvetlenül tulajdonságra utaló családnév is.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, az Alföldön, Erdélyben, különösen Háromszékben gyakori.

Névváltoztatás *Kónya* névre nem, csak a *Kónyi* és *Kónyai* alakra magyarosított sok *Kohn* a XIX. században.

Kopasz

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kopasz* 1087, *Kopacz* 110, *Kopatz*, *Kopász* 13. Más változatokkal együtt összesen: 1221.

Eredete Alapszava a valószínűleg ősi finnugor eredetű *kop-* igetövének. Jelentése '(valahonnan valami) fokozatosan gyérül, eltűnik, *kopik*'. Ehhez az -sz névszóképző járult, amely egyes nyelvjárásokban -c-vé vált (affrikálódott). Jelentése 'tar, (valamiben) hiányos, (legtöbbször) hajhiányos'. Külső tulajdonság jelölőjeként gyakori egyéni és családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti, délkeleti felében, Szeged környékén gyakoribb (ahol viszont a *Tar* ritkább).

Névváltoztatás A XIX. században voltak olyanok, akik *Kopasz* családnévük helyett *Komáromi*t vettek föl.

Kormány

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kormány* 1091, *Kórmány*. Más változatokkal együtt összesen: 1093.

Eredete Előzményének, szláv eredetű *kormány* szavunknak az első jelentése 'hajófar', majd az általában ott található 'hajóirányító szerkezet' volt. Szimbolikusan a hajós foglalkozásra, a hajósok egy csoportjára, (-s képzővel és anélkül is) a hajókat irányítókra vonatkozott. Foglalkozásnévből minden nyelvben, így a magyarban is gyakran vált családnév.

Elterjedtsége A szintén gyakori *Kormányos* (767) névvel együtt a nyelvterület keleti részén, különösen a Tisza mentén Szabolcs, Szolnok, Csongrád megyében, elsősorban Szeged környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Magyarosítás csak *Kormányi* és *Kormányos* névre történt a XIX. században egy *Klein* és egy *Kronstein* család részéről.

Kormos

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kormos* 4132, *Kormosh*. Más változatokkal együtt összesen: 4142.

Eredete Alapszava, ótörök eredetű *korom* szavunk a magyarban kapta meg a 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű -s képzőt, vált melléknévvé, s metaforikusan fölvette a 'sötét, fekete' jelentést is (olyan fekete, mint a *korom*). Ennek alapján a sötétebb szemű, hajú, bőrű személyeket is jelölni kezdte. Előbb egyéni névvé, abból pedig vagy attól függetlenül családnévvé vált, amelynek jelentése 'sötét, fekete (szemű, hajú, bőrű személy), illetve annak fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület középső részén és északkeleten: Borsodban gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sok *Kohn*, *Klein*, *Koch*, *Kirscht* nevű magyarosította erre a nevet a XIX. században.

Kóródi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kóródi* 1951, *Kóródy* 89, *Koródi* 282, *Koródy* 27, *Kórodi* 63, *Kórody*, *Korodi* 183, *Korody* 16; *Kórógyi* 24, *Kórógyi*, *Korogyi*; *Corodi*. Más változatokkal együtt összesen: 2681.

Eredete Alapszavának, ótörök eredetű *kóró* szavunknak a jelentése 'elszáradt, kemény növényi szár'. Az ehhez járuló, mára már elavult 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű -d képzővel helynevek alkotására igen alkalmas volt. Ahol ilyen száraz növénymaradvány volt, az a terület megkapta a *Kóród* nevet, amely azután az ott fölépült falu nevévé is lett Baranya, Bihar, Borsod, Csongrád, Gömör, Hunyad, Kolozs, Kükküllő, Somogy, Szatmár, Valkó, Vas vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. Az említett -d képzőnek -gy változata is volt, ezzel is létrejöhetett településnév (*Kórógy*). A magánhangzók időtartamának jelölése pedig a régi írásokban következtelen volt, így sok alakváltozata jött létre a névnek. A *Corodi* alakok erdélyi áttelepültek román helyesírású nevei.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, különösen Erdélyben, ott is Magyarózdön gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Engel*, *Grünfeld*, *Straus* nevű *Kóródi* alakra magyarosított a XIX. században. (A *Kórógyi* változatot nem választotta senki.)

Koroknai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Koroknai* 1159, *Koroknay* 93, *Kroknyai* 64; *Korognai* 18. Más változatokkal együtt összesen: 1336.

Eredete Az ósszláv 'teknő' jelentésű *koryta* még a szláv nyelvekben formálódott *koritna* ~ *koritnya* alakúvá, s vált belőle helynév 'teknő alakú völgy, lapály' jelentéssel. A magyarba helynévként, földrajzi névként került, s a -tn- ~ -tny- > -kn- ~ -kny- hangváltozás már itt ment benne végbe. *Korotna* ~ *Korokna* ~ *Koroknya* ~ *Korogna* településnév előfordult Arad, Somogy, Torna, Valkó vármegyében. Bármelyikhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, amivel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Tiszán túl általában, de főleg a Hajdúságban gyakoribb.

Korom

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Korom* 1325. Más változatokkal együtt összesen: 1338.

Eredete Alapszava, ótörök eredetű *korom* szavunk 'sötét színű, fekete' jelentéséből kifolyólag metaforikusan (olyan sötét, fekete a szeme, haja, bőre, mint a *korom*) sokszor személynévvé vált. Mind az egyéni névből apai családnév, mind pedig közvetlenül a közszóból külső tulajdonságra utaló családnév is keletkezhetett. Jelentése 'sötét, fekete (szemű, hajú, bőrű) személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége Az Alföldön, különösen Szeged és Szolnok között gyakoribb.

Koroncza

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Koroncza* 255, *Koroncay* 57, *Koroncai* 28; *Koronczi* 173, *Koronczy* 16; *Kuruncza*, *Kurunczi* 796, *Kurunczy* 14; *Koromzay*. Más változatokkal együtt összesen: 1342.

Eredete Az alapjául szolgáló *Koroncó* helynév eredete vitatott. Egyesek szerint a valaha volt birtokos *Korom* személynévénél és a 'száraz völgy' jelentésű *aszó* szónak az összetételéből adódik (*Koromasza* > *Koromsza* > *Koromca* > *Koronca*). Jelentése tehát akkor 'Korom nevű birtokos személy völgye, *aszaja*'. Mások szerint a *korom* közszó és az *aszó* összetétele is lehet 'fekete völgy' jelentéssel a hely neve, s arról kapta a település is a nevét, amely a völgyben keletkezett.

A harmadik vélemény szerint a kálizok (izmaeliták, böszörmények vagy szerecsenekként is emlegetett középkori mohamedánok Magyarországon) **qorumsi* mongol nevéből ered a településnév, amelyet nagyrészt ők laktak, vagy birtokukban volt. Mindenképp *-m-* > *-n-* képzés helye szerinti hasonulás és *-sz-* > *-c-* affrikáció történt benne, a név végi *-ay* > *au* > *ó* változás pedig törvényszerű monoftongizáció. *Koroncó* ~ *Koromszó* ~ *Koromzou* településnév Győr, Hont és Tolna vármegyében volt a Történelmi Magyarországon. Mindegyik névalakhoz hozzájárulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott.

Elterjedtsége A Dunántúl nyugati felén, Veszprém és Vas megyében gyakoribb.

Korsós

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Korsós* 1516, *Korsos* 30, *Kórsós*, *Kossós*. Más változatokkal együtt összesen: 1555.

Eredete Az esetleg török eredetű szó szláv közvetítéssel, **krčag* [*krcsagh*] alakban került a magyarba. Ebben a szókezdő mássalhangzó-torlódás *-o-* bontóhang beiktatásával kiküszöbölődött, a szó végi *-ay* > *-au* > *-ó* változás pedig szabályosan következett be. A *korsó* formára alakult szó a magyarban kapta meg a 'valamivel ellátott, valamit birtokló, valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzőt, s így 'korsókészítő', 'korsóáruló' foglalkozásnév lett belőle. Mint általában a foglalkozásnevek, ez is gyakori családnévvé vált. A *Fazekas* vagy *Gerencsér* azért több, mert ez utóbbiak mindenfajta cserépedény készítőjére vonatkoznak, a *Korsós* pedig csak a szűk nyakú, öblös folyadéktartók készítőinek neve volt.

Elterjedtsége Az Alföld nyugati szélén, különösen a Duna mentén, Baja környékén gyakoribb.

Kós

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kós* 594, *Kos* 21; *Kosch* 12; *Koós* 2738, *Koos* 35, *Kóós*; *Kóss*, *Koss*. Más változatokkal együtt összesen: 3506.

Eredete Több név egybeesése. Igen sok *Ko-* kezdetű keresztnévünk volt a korai magyar nyelvben. Közülük gyakrabban fordult elő az Árpádok és Anjouk korában a *Koloman*, *Kompold*, *Konrád*, *Konstantin*, *Kornél*, *Kozma*. Bármelyik lerövidülhetett egy szótagos *Ko-* alakra, s fölvehette az akkor gyakori *-s* kicsinyítő képzőt. Ugyanakkor személynévvé válhatott az ótörök eredetű *kos* szavunk is, mint ahogyan *bak*, *bika* közszavunkból is gyakori személynév lett. A magánhangzó nyúlása nyelvjárási sajátosság. Bármelyik személynévből apai családnév lehetett 'Kós' nevű személy fia, leszármazottja' jelentéssel.

Elterjedtsége A nyelvetterület keleti felében, Erdélyben különösen gyakori.

Kósa

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kósa* 7540, *Kosa* 129; *Koósa* 27; *Kossa* 118, *Kóssa*; *Cosa*. Más változatokkal együtt összesen: 7884.

Eredete Többféleképpen kialakult névalak. Igen sok *Ko-* kezdetű keresztnévünk volt a korai magyar nyelvben. Közülük gyakrabban fordult elő az Árpádok és Anjouk korában a *Koloman*, *Kompold*, *Konrád*, *Konstantin*, *Kornél*, *Kozma*. Bármelyik lerövidülhetett egy szótagos *Ko-* alakra, s fölvehette az *-s* kicsinyítő képzőt. Ezután vagy további *-a* kicsinyítő képzővel bővült, vagy birtokjelként vette föl az *-a* végződést, és így lett apai családnév. Ez utóbbi esetben a jelentése '*Kos ~ Kós* vagy *Kosa ~ Kósa* nevű személy fia, leszármazotta'.

Ugyanígy birtokjelet kaphatott az ótörök eredetű *kos* szavunk is, amely a *bak*, *bika* közszavunkhoz hasonlóan gyakran személynévvé vált az Árpád-korban. Ekkor is a jelentése '*Kosé*, *Kos* nevű személy fia, leszármazotta'. Az első magánhangzó nyúlása hangsúly hatására történt. A hosszú *-ss*-et tartalmazó alakok a rövid magánhangzós alapnévből jöttek létre két magánhangzó közötti mássalhangzó-nyúlással (intervokális geminálódással).

Elterjedtsége A Dunán túl is kis mértékben, de a nyelvterület keleti felében, Szabolcs, Bereg, Szatmár megyében, különösen pedig Erdélyben, s még Moldvában is sokkal gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Kaszovits*, *Korschalla*, *Szekerka* nevűek magyarosítottak, egy *Király* nevű pedig ismeretlen okból vette föl a XIX. században.

Kosik

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Kosik* 655, *Kósik* 428; *Koschik* 22, *Kosich*; *Kossik* 27, *Kossich*. Más változatokkal együtt összesen: 1133.

Eredete Több név egybeesése. Föltételezhető a magyar *Kos ~ Kós* névnek a szlovákba való átvétele *-ik* származásra utaló vagy kicsinyítő képzővel.

Kialakulhatott a szlovákban is a görög eredetű, 'szilárd, állandó' jelentésű *Konstantin* névből. Ez először rövidült, az *-n-* elmaradt belőle (denazalizáció), majd az így létrejött *Koš-* alakhoz az előbbi *-ik* képző járult. Mindenképp a szlávban (szlovákban) vált egyéni, abból pedig apai családnévvé. Jelentése '*Kos* nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Pesttől észak, északkeletre: Nógrádban különösen gyakori.

Kószó

Típusa Életmódra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kószó* 1058, *Koszó* 278, *Kószo*, *Koszo*. Más változatokkal együtt összesen: 1349.

Eredete Régi magyar belső keletkezésű hangulatfestő *ko-* kezdetű szavunk igen sok él ma is (*kóvályog*, *kódorog* stb.). Ez a fő a régiségben a tartós cselekvést kifejező (duratív) *-sz* képzővel is kibővült (ma is él a *kószál* ige). A *kósz-* fő alapja lett az *-ó* képzős melléknévi igenévnek (*kószó*) 'kóborló, csavargó, tekergő' jelentéssel. Ez főnevesült, majd családnév keletkezett belőle.

Elterjedtsége Az Alföldön, Szeged környékén különösen gyakori.

Kosztá

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Kosztá* 1129; *Costa* 13; *Kosztja* 144. Más változatokkal együtt összesen: 1286.

Eredete Előzménye, a latin eredetű, 'szilárd, állandó' jelentésű *constans* szó gyakori keresztnévvé vált az ókor végétől, s a keresztény világban korán elterjedt *Constantius ~ Constantinus* alakban. A szláv nyelvekben ennek az *-n-* hangot kivető (denazalizált) és rövidült alakja (*Koszt-*) megkapta az *-a* birtokos eset-ragot, s egyéni névből apai családnévvé vált '*Koszté*, *Koszt* (*Konsztantin*) nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Ugyanakkor lehetett a szláv 'csont' jelentésű *kosztj* szó is a név alapja külső tulajdonságra utalva (soványság, csontos, nagy test stb.). Ez is előbb egyéni névvé vált, azután szintén *-a* birtokos eset-raggal ugyanazon jelentésű apai családnév lett belőle.

Elterjedtsége Szlovákok által alapított településeken, elsősorban Szarvason, Békéscsabán, Nyíregyházán gyakoribb.

Kótai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kótai* 2637, *Kótay* 23, *Kotai* 22, *Kótaí*, *Kotay*; *Kótaji* 29, *Kótayi*; *Kothai*, *Kóthai*, *Kothaj* 10, *Kothay* 12, *Kóthay* 31; *Kottai* 11; *Kóti* 1147, *Kóty*, *Kóthy* 13, *Koti* 25. Más változatokkal együtt összesen: 3975.

Eredete Az alapjául szolgáló településnév eredete vitatott. *Kót* ~ *Kóta* ~ *Kótaj* nevű településünk volt Békés, Bihar, Nógrád, Szabolcs, Szerém, Vas, Zala, Zaránd vármegyében. Nevük egyik vélemény szerint a szláv 'szöglet, sarok' jelentésű *kot* szóra vezethető vissza. Mások szerint a magyar hangutánzó **kot* szó az alapja, amelynek jelentése 'kopog', mivel a gyakran száraz talajon az emberek és állatok lába kemény hangot adott. Legvalószínűbbnek látszik a nyelvjárási 'gödör, iszapos tó, kátyú' jelentésű *kotó* ~ *kotu* helynevekből való eredeztetés, amelyek alapján a lápos, sáros gödrös helyek mellett épült települések kapták meg ezt a nevet. Bármiként is jött létre a településnév, megkapta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti, északkeleti részén, Borsodban, Hajdúságban és Kárpátalján gyakoribb.

Kovács

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kovács* 220 779, *Kováts* 1936, *Kovách* 204, *Kovacs* 211, *Kovats*, *Kovach* 26, *Kovatch*, *Kóvács*, *Kowács*, *Ková* 16, *Kovac* 111; *Kács*. Más változatokkal együtt összesen: 223 808.

Eredete Előzménye, az ősszláv **kovačь* mesterségnév elterjedt minden szláv nyelvben, a magyarba valószínűleg a délszlávból került (s kiszorította az ősi **verő*, *vasverő* foglalkozást jelentő szavunkat). Mint foglalkozást jelölő szó ragadványnévvé, megkülönböztető névvé vált, kettős neveket alkotott, majd a régi családnév helyett csak a *Kovács* nevet használták. Természetesen nagyon sokszor közvetlenül is lehetett belőle családnév. Minden faluban volt ilyen mesterember, és ezek elég módosak voltak ahhoz, hogy szolgájuk, béresük, egész háznépük legyen, akik odatartozásuk révén megkapták a *Kovács* nevet, így egyik leggyakoribb családnévünké vált.

Elterjedtsége Területi megoszlás nem mutatható ki.

Kettős nevei A *Kovács-Sipeki* (48), *Kovács-Bokor* ~ *Kovács-Bukor* (44), *Kovács-Tanács* (44), *Kovács-Molnár* (42) névkapcsolatokban gyakoribb.

Névváltoztatás Több százra megy azoknak a száma, akik új névül választották a XIX. században. Legtöbbször magyarosítási és asszimilációs céllal a *Kohn*, *Klein*, *Krausz*, *Katz*, *Schmied*, *Schmidt*, *Goldschmidt*, *Thinschmidt*, *Kovácsik*, *Kovácsovics* nevűek, kisebb számban hasonlóképp a *Kacz*, *Kottlár*, *König*, *Königsthal*, *Kramer*, *Kreisler*, *Krisztel*, *Krizsán*, *Krnács*, *Kronstein*, *Kubelka*, *Kulpin* nevűek, de esztétikai okból, névszépítés végett *Bunkó* és *Zsiros* nevűek is fölvették.

Kovacsics

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Kovacsics* 763, *Kovacsits*, *Kovacsich*, *Kovacsity*, *Kovácsics* 229, *Kovácsits*, *Kovátsits* 14, *Kovatsits*, *Kowaczics*. Más változatokkal együtt összesen: 1026.

Eredete Alapszava, az ősszláv **kovačь* mesterségnév elterjedt minden szláv nyelvben. Foglalkozásnéven keresztül az *-ics* leszármazásra utaló képzővel apai családnévvé vált. Eredetileg a képző délszláv és keleti szláv nyelvekben volt gyakori, de kiszorította a szlovákban is az *-ic* alakot, tehát nem lehet kizárni a használatából egyik környékbeli szláv nyelvet sem.

Elterjedtsége A Dunántúl északnyugati részében gyakoribb, amiből vend (szlovén) eredetre lehet következtetni.

Névváltoztatás Néhányan *Kovácsy* névre magyarosították a XIX. században.

Kozák

Típusa Foglalkozásra vagy népcsoportra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kozák* 4916, *Kozak*; *Cozac*. Más változatokkal együtt összesen: 4940.

Eredete Előzménye, az eredetileg török szó a keleti szlávon (valószínűleg az ukránon) keresztül vándorszóvá vált, s elterjedt világszerte. Hozzánk a ruszinból került 'lovass katonaként szolgáló szabad paraszt' jelentésben.

Népcsoportra is vonatkozhatott, bár ez csak a XV–XVI. században kezdett egységbe szerveződni. Mint foglalkozást (vagy etnikumot) jelölő szó gyakori családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti, északkeleti felében, Ugocsa, Zemplén vármegyében gyakoribb, de előfordul Sopron környékén is.

Kozma

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kozma* 12 519, *Koszma*, *Cosma* 18, *Cozma* 46, *Kusma*, *Kuzma* 651. Más változatokkal együtt összesen: 13 375.

Eredete Előzményéből, a görög 'rend, fegyelem, dísz, ékesség' jelentésű *κοσμή* [*koszmász*] szóból személynév lett, amely a latinba *Cosmas* alakban került át, de *Kozma* ~ *Kuzma* keresztnévként terjedt el a keresztény világban s vált ismertté mint *Damján* mártírtársa. A magyarban is nagyon gyakori volt az Árpádok korában, így apai családnévként is sokan megkapták 'Kozma nevű személy fia, leszármazotta' jelentésben.

Elterjedtsége A nyelvterület egészén egyenletesen elterjedt, de Erdélyben kissé gyakoribb.

Kettős nevei A *Kozma-Bognár* (96) kapcsolatban sokszor előfordul.

Névváltoztatás Néhányan, *Kuzmanovics*, *Kohn*, *Klein* nevűek erre magyarosítottak a XIX. században.

Kőhalmi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kőhalmi* 1256, *Kőhalmy* 31, *Kőhalmi* 37, *Kőhalmy*. Más változatokkal együtt összesen: 1331.

Eredete Az ősi, finnugor *kő* és a szláv eredetű *halom* összetétele 'sziklás magaslat' jelentésű helyet jelölt, s az e mellett épült települések neve lett Csanád, Nagy-Küküllő, Sopron vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév alakulhatott belőle. Legvalószínűbb, hogy a Nagy-Küküllő vármegyei *Kőhalom* vár nevéből alakult sok családnév, mivel egyik székely szék is erről a városról kapta *Kőhalom* széke nevét (A város szász neve *Reps* volt a latin 'szikla, szirt' jelentésű *rupes* szóból.)

Elterjedtsége Ma a Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, elsősorban *Steiner*, *Steinberger*, *Steinhausel*, *Steinkof*, de *Koszovits*, *Kraxner*, *Krazner*, *Putzkaller* nevűek is választották névmagyarosítás céljára a XIX. században.

Kökény

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kökény* 3375, *Kőköny* 19, *Kőkeny*. Más változatokkal együtt összesen: 3401.

Eredete Alapszava, az ótörök 'kék' jelentésű **kők* szó még valamely török nyelvben kapta meg *-n* végződését, amely a magyarban *-ny* lett (palatalizálódott). Valószínűleg 'szilva' jelentéssel vettük át, de ezt kiszorította a későbbi szláv eredetű **sziliva* > *szilva*, s a *kökény* szó jelentése leszűkült a 'tüskés bokron termő, kék színű, apró szemű őszi gyümölcs' jelölésére. Szimbolikus motivációval megkaphatták, akik gyűjtötték, földolgozták, árusították vagy kedvtelve fogyasztották. Metaforikus okból (hasonlóság) is elképzelhető szívbeteg, lila ajkú, arcú egyének megkülönböztetéseként. Gyakorisága miatt azonban a foglalkozásra utaló névadási indok valószínűbb.

Elterjedtsége A nyelvterület közepén: Nógrád, Pest, Szolnok megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Kégl*, *Griebler* nevűek fölvtették névmagyarosítási céllal a XIX. században.

Kőműves

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kőműves* 684, *Kőműves* 358, *Kőműves* 160, *Kőműves* 41; *Kőmives* 338, *Kőműves* 171, *Kőműves*, *Kőműves* 75. Más változatokkal együtt összesen: 1847.

Eredete Az ősi finnugor *kő* és a valószínűleg szintén ősi uráli *miß* > *mű* 'cselekedet, tevékenység' jelentésű szó 'valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzős összetétele a *kőműves* ~ *kőműves*, ami eredetileg elsősorban kőfaragókra vonatkozott. Csak a XVI. században lett 'kőből falat építő' a jelentése. Ekkorra már kialakultak a családnevek,

kevésbé cserélődtek, s ezzel magyarázható, hogy foglalkozási név ellenére viszonylag kevesen viselik családnévként.

Elterjedtsége Ott lett gyakoribbá, ahol kőből építkeztek: a Dunántúl nyugati felén, Erdélyben. Az Alföldön ritkább.

Körmendi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Körmendi* 2688, *Körmendy* 388, *Körmendi* 23, *Körmendy*; *Kermendi*; *Körmöndi* 555, *Körmöndi*. Más változatokkal együtt összesen: 3668.

Eredete Alapszavának, a *Körmend* helynévnek az eredete vitatott. Lehet az ismeretlen eredetű *köröm* szónak személynévi származéka -d kicsinyítő képzővel (*Körmöd*). A puszta személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) *Körmend* ~ *Körmönd* nevű település jött létre Somogy, Vas, Zala vármegyében. Így azonban az -n- csak betoldott (inetimologikus) hangnak fogható föl.

Lehet azonban az ótörök 'vár, város, erősség' jelentésű *Kärmän* [*Kermen*] egyéni névnek a magyarban -d kicsinyítő képzővel ellátott alakja. (Az Árpád-korban több *Keremer*, *Kermel*, *Kurmur* [*Kürmür*] személy nevét följegyezték.) A *Kermend* személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) is létrejöhetett a fent felsorolt települések mindegyike az -ë- hang -ö-vé válása (labializálódása) után. Mindegyik településnévből alakulhatott 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév, de valószínűleg a *Körmendi* alakok a Vas megyei, a *Körmöndi* nevek pedig a Somogy megyei település nevéből valók.

Elterjedtsége A Dunán túl sokkal gyakoribb.

Névváltoztatás Jó néhányan, *Kohn*, *Kropf*, *Kulka*, *Fingelnagel*, *Hirschler*, *Moticska*, *Paschkes* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Kőrösi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kőrösi* 2361, *Kőrösy* 59, *Körösi* 422, *Körösy* 10, *Körösi* 12, *Körösy*, *Körösi* 71, *Körössi*, *Körössy* 43, *Körössi* 10, *Körössy* 131, *Körössy*; *Köröksi* 215, *Köröksi* 23, *Köröksi*, *Köröksi*, *Keresi* 65, *Keresi*, *Kerezsi* 929, *Kerezsy*; *Cheresi*. Más változatokkal együtt összesen: 4441.

Eredete Három forrása is volt. Egyik a Honfoglalás előtti (talán dák eredetű, 'fekete' jelentésű) *Kris*, görög forrásokban *Κρίσος* [*Kriszosz*] folyónév. Ez a magyarban föloldotta név eleji mássalhangzó-torlódását -ë-bontóhanggal (*Këris*), amely később labializálódott -ö-vé, s magához hasonította a második magánhangzót is (*Körös*).

Másik magyarázat a délszláv *Križ* 'kereszt' jelentésű településnév átvétele, amiből magyar városnév és vármegyei székhely, s az egész vármegyének (később Belovár-Kőrös vármegye) neve lett a mai Horvátországban.

A harmadik lehetőség az ótörök eredetű, 'kőrisfa' jelentésű *kevriš közsökként való bekerülése a magyarba, majd jellegzetes fanévből erdő nevévé válva annak a településnek is neve lett, amely a közelében létesült. Bács, Baranya, Békés, Bihar, Fejér, Gömör, Hunyad, Kolozs, Kőrös, Közép-Szolnok, Krassó, Kraszna, Pest, Sáros, Somogy, Sopron, Vas, Zaránd vármegyében volt *Keres* ~ *Körös* nevű település. Bármelyikhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, így eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott.

Elterjedtsége Mindegyik névalak a Tiszán túl gyakoribb, a *Kerezsi* nevek általában *Kërzsi* ejtéssel Békés városára jellemzőek.

Névváltoztatás Igen sok, köztük *Krizsán*; *Krausz*, *Kain*, *Kohn*; *Kulhanek*, *Kucsera* nevű család magyarosította nevét *Körösire* a XIX. században. Egy *Crismann* nevű család a *Köröksi* névalakot választotta Kolozsvárt.

Kőszegi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kőszegi* 3191, *Kőszegy*, *Kőszegi* 86; *Kőszeghi*, *Kőszeghy* 187, *Kőszeghi*, *Kőszeghy* 14. Más változatokkal együtt összesen: 3493.

Eredete Alapszava az ősi, finnugor eredetű *kő* és a 'szeglet, vidék, terület' jelentésű, szintén ősi, ugor eredetű *szeg* helynévi összetétele 'köves terület, köves vidék' jelentéssel. Az itt kialakult település megkapta a vidék nevét, s így jött létre *Kőszeg* helységnevünk Baranya, Krassó, Sáros, Szatmár, Torna, Vas vármegyében. Bármelyikhez

járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. A legtöbb ide tartozó családnév a Vas megyei városra, mint közöttük a legjelentősebb középkori településre megy vissza.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan választották névmagyarosítás céljára a XIX. században, főleg *Steinitz, Eckstein, Winkler, Kaminnár, Sztiszkala, Kanders, Kappel, Keszler, Klein, Knöller, Kohn* nevűek, továbbá egy *Kőszagó* (sic!) nevű is erre változtatott.

Köteles

Típusa Foglalkozásra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Köteles* 1959, *Köteles*. Más változatokkal együtt összesen: 1972.

Eredete Alapszava ősi finnugor eredetű *köt* igénk. Ennek -l névszóképzős alakjából jött létre *kötél* szavunk, amelynek 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű -s képzős származéka (*köteles*) személynévvé vált már a XII. században. Akár ebből kialakulhatott a családnév 'Köteles' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel, akár pedig a közszóból közvetlenül foglalkozásnévként 'kötélverő, kötélgyártó' értelemmel.

Elterjedtsége A Dunától keletre, az Alföldön gyakoribb. A Dunán túl inkább a *Kötéljártó* ~ *Kötélgyártó*, később a *Kötélverő* volt a használatos.

Kővágó

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kővágó* 1008, *Kővágó, Kővágó, Kővágó, Kővágó*. Más változatokkal együtt összesen: 1031.

Eredete Előzménye az ősi finnugor *kő* és a szintén ősi, talán hasonlóképp finnugor *vág* ige -ó képzős melléknévi igenevének összetétele. Ez főnevesült és foglalkozásnév lett belőle, amely elsősorban a malomkövek kifaragásával, elkopásuk után újbóli érdesítésükkel foglalkozó mesterre vonatkozott. Megnevezhetett azonban olyat is, aki *kőbányában* vágta ki a *köveket*, tehát *kőbányász*, vagy építkezésekhez, templomokhoz faragta megfelelő formájúra a *követ*, *kőszobrász*, épületszobrász. Végül is a sokjelentésű *kővágó* foglalkozásnévből lett családnév minden változtatás nélkül.

Elterjedtsége A nyelvterület középső részén, Pest és Hatvan környékén gyakoribb.

Kővári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kővári* 3695, *Kőváry* 102, *Kővári* 82, *Kőváry, Kővari*. Más változatokkal együtt összesen: 3900.

Eredete Előzménye, az ősi finnugor *kő* és az iráni (alán) eredetű *vár* jövevényszó összetétele olyan nagyobb épületet, erősséget jelölt, amelyet kőből építettek. A körötte kialakított településnek szintén *Kővár* vagy *Kővár alja* lett a neve, de az utótag elmaradt belőle. Ilyen nevű helységünk volt Abaúj, Hont, Közép-Szolnok, Máramaros, Pozsega, Szatmár vármegyében. Ezek közül a legnagyobb és a legjelentősebb volt a későbbi *Kővárremete* a régi Szatmár vármegyében, amelyről nagyobb közigazgatási egység is nevet kapott, s lett *Kővárvidék*. A családnevek többségében ez található meg 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel, és eredetre, származási helyre utal.

Elterjedtsége A Dunántúl nyugati és déli részén, Baranya megyében, valamint Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Elég sokan, főleg *Steiner, Steinhof, Steinwirtz, Feuerstein, Finkelstein, Kohn*, de szórványosan *Kastner, Kaucsek, Kayser, Keybig, Kivorán, Konitska, Kopriva, Kozacsek, König* nevűek is választották névmagyarosítás céljára a XIX. században.

Kövér

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kövér* 2916, *Kövér* 33, *Köver*. Más változatokkal együtt összesen: 2990.

Eredete Előzménye, az ismeretlen eredetű *köv-* szótöből valószínűleg a magyarban képzett *kövér* szavunk föltűnően telt testalkatra utal. Mint külső tulajdonság jelölője gyakori családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti, északkeleti részén: Szabolcs, Szatmár, Ugocsa megyében gyakoribb.

Kettős nevei A *Kövér-Kiss* (43) névkapcsolatban fordul elő többször.

Névváltoztatás A XIX. században több *Fett, Dick* és *Kohn* nevű vette föl magyarosítás céljából.

Kövesdi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kövesdi* 2136, *Kövesdy* 131, *Kővesdy*, *Kövezsdi* 16. Más változatokkal együtt összesen: 2290.

Eredete Alapszava, ősi finnugor *kő* szavunk 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű -s képzővel (*köves*) sokszor helynévvé, abból pedig településnévvé vált. A -d kicsinyítő képző valószínűleg a település kisebb voltára vonatkozott, s jelentése 'kisebb Köves nevű falu'. Az is lehetséges azonban, hogy ugyanazt ismétlő (tautologikus) képzőhalmaz eredménye, ugyanis a -d képzőnek is volt 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentése (pl. *Sasad, Ártánd, Farkasd, Ravaszd; Mogyoród, Komlód* stb.), s akkor csak annyit jelent, hogy 'igen nagyon köves helyen épült település'. *Kövesd* nevű településünk volt Arad, Baranya, Bereg, Bihar, Borsod, Győr, Hajdú, Heves, Hont, Hunyad, Közép-Szolnok, Krassó, Küküllő, Máramaros, Nógrád, Sopron, Szerém, Szilágy, Temes, Tolna, Torda, Vas, Zala, Zemplén vármegyében. Bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, amivel eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

Elterjedtsége A nyelvterület északi, északkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Stein, Steiner, Steinitz, Epstein, Kellner, Knauer, Krausz, Küszel* nevű magyarosított *Kövesdi* névre a XIX. században.

Kövesi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kövesi* 1069, *Kövesy* 31, *Kövessi* 27, *Kövessy* 72, *Kővesi* 15. Más változatokkal együtt összesen: 1218.

Eredete Alapszava, ősi finnugor eredetű *kő* szavunk 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű -s képzővel sokszor helynévvé, abból pedig a rajta vagy közelében épült település nevévé vált. Előfordult Baranya, Bihar, Hunyad, Kolozs, Komárom, Krassó, Küküllő, Máramaros, Szepes, Tolna, Torda, Trencsén, Vas, Zala vármegyében. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, amivel eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

Elterjedtsége A nyelvterület nyugati felén gyakoribb.

Névváltoztatás Sok *Steiner*, néhány *Goldstein, Steinmecz, Hanenstein, Taufstein; Kameniczky, Kemenár, Kacz, Krausz, Weisz* vette föl magyarosítás céljából a XIX. században.

Krajczár

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Krajczár* 958, *Krajcár* 98, *Kraiczár; Krajczer, Kreuzer, Kreutzer* 55; *Grajczár* 26, *Grajcár*. Más változatokkal együtt összesen: 1155.

Eredete Előzménye, a német *Kreuzer* nevű, kis értékű pénz a rajta levő keresztről (német *Kreuz*) kapta 'keresztes' jelentésű nevét. A magyarba kerülve kiegyenlítődt a hangrendje, s némely nyelvjárásban az -r- hatására zöngésült az első mássalhangzója (*K- > G-*). Mindegyik átmeneti alak családnévvé válhatott 'keveset érő, kicsiny értékű, szegényes' jelentése alapján. A névadás motivációja vagy a szegénység (olyan szegény, hogy csak krajcárjai vannak), vagy belső tulajdonság (garasoskodó, spóroló, takarékos).

Elterjedtsége A Dunán túl, különösen Szentgotthárd környékén gyakoribb, de a *G*-vel kezdődő nevek inkább északkeletről valók.

Králik

Típusa Apanévi eredetű vagy tulajdonságra utaló, szláv családnév.

Változatai *Králik* 1006, *Kralik; Klárik* 133; *Rálik* 78. Más változatokkal együtt összesen: 1220.

Eredete Három különböző magyarázata lehetséges. Az ógermán eredetű, 'férfi, fiatalember, lovag' jelentésű *kerl* a németben *Karl* formájú lett, s a latin *Carolus* keresztnéven keresztül egész Európában elterjedt. Így eljutott a szláv nyelvekbe is, ahol elmaradt a latin -us végződés, kiesett első magánhangzója, s az így kialakult *Kral* tőhöz kicsinyítő képző járult. Az -ik alakja a képzőnek szlovák, míg az -ik ruszin sajtáság, de a magyaros írásmód nem tett különbséget a két végződés között, vagyis rövid -i-je ellenére inkább szlovák eredetet kell a nevek többségében

föltételezni. A magyar névhasználatban ment végbe a *Klárík* névben az *-r- > -l-*, illetve *-l- > -r-* változás (likvidacsere), a *Rálik* alakban pedig a név eleji mássalhangzó-torlódás föloldása a névkezdő *K-* elhagyásával. A keresztnévből gyakori apanévi családnév lett.

A 'király' jelentésű szláv *kral* szóból (ami ugyancsak az ógermán *kerl*-ből ered) való származtatása a kicsinyítő képző miatt kevésbé valószínű. A 'házinyúl' jelentésű szlovák *králik* szóval való metaforikus egyeztetése (olyan félénk vagy nagy fülű, mint a nyúl) néhány név esetében lehetséges (a gyorsaság azért nem jöhet számításba, mert a házinyúl lassú, a valóban gyors mezei nyúl neve pedig *zajac*). Nagy tömegű családnevek általában keresztnevekből alakultak ki. Családtörténeti kutatások pontosíthatják a három lehetőség közül a név eredetét.

Elterjedtsége Északi nyelvterületünkön: Nógrád megyében, valamint Békéscsabán gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan *Király* névre magyarosítottak a XIX. században, ami valószínűleg a név népetimológias (*kral* 'király') magyarozatára utal.

Krámer

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Krámer* 166, *Kramer* 81, *Krämer* 137; *Krámm*, *Krammer* 404, *Krämm*; *Krammel*; *Krémer* 485, *Kremer* 26; *Kremmer* 88. Más változatokkal együtt összesen: 1402.

Eredete Előzménye, a középfelnémet *krämre* jelentése 'kiskereskedő, szatócs'. Német nyelvterületen több változatban is gyakori családnévvé vált. Jóllehet, a hasonló jelentésű *Kaufmann* Németországban jobban elterjedt, de Magyarországon csak 624 az előfordulása.

Elterjedtsége A *Krámer* különböző formában, különösen a Dunántúl német eredetű településein sokkal gyakoribb.

Kránicz

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Kránicz* 1072, *Kránitz* 790, *Kránic* 10, *Kranicz*, *Kranitz*; *Gránicz* 387, *Gránitz* 99, *Gránic*, *Gränitz*. Más változatokkal együtt összesen: 2386.

Eredete Előzménye, az eredetileg szláv 'határ' jelentésű *gránica* a németben 'határterület, határhovezet' jelentéssel a katonai nyelvbe került, s a 'határőr' jelentést is fölvette (mint a délszlávban a *granicsár*). Szókezdő zöngességét több alakváltoztatásban elvesztette (*gr-* > *kr-*). Foglalkozási családnévvé vált, s így került be a magyarba is a XVIII. századi betelepítésekkel. (A szláv nyelvek egyikében sem találni *Gránic* családnévet.)

Elterjedtsége Majdnem kizárólag csak a Dunán túl fordul elő.

Krasznai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Krasznai* 1257, *Krasznay* 77; *Kraszni*, *Kraszny*, *Krászni* 10, *Krászny*; *Kasznai* 28. Más változatokkal együtt összesen: 1392.

Eredete Alapszava, a szláv eredetű és 'szép' jelentésű víznév, a *Kraszna* változatlan formában is bekerült a magyarba (de van név eleji mássalhangzó-torlódást föloldó *Karaszna* alakja is). A folyó mellékére épült települések gyakran fölvtették a víz nevét, így *Kraszna* nevű helység volt Árva, Gömör, Közép-Szolnok, Kraszna, Máramaros, Sáros, Szatmár, Trencsén, Zemplén vármegyében. Bármelyik fölvehette az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, ami után eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Felvidéken gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Kaiser*, *Kracz*, *Krazl*, *Kroó* erre magyarosított, s egy *Kappan* nevű esztétikai okból vette föl a nevet a XIX. században.

Krausz

Típusa Tulajdonságra utaló, német családnév.

Változatai *Krausz* 1897, *Kraus* 45, *Krauss* 26, *Grausz* 26; *Krusch* 34, *Kruse*, *Kruss* 12, *Krusze*. Más változatokkal együtt összesen: 2061.

Eredete Előzménye, a középfelnémet 'göndör' jelentésű *krūs* szó már a németben is többféle alakúvá vált (*Krause, Krausse, Kruse*). Külső tulajdonságot jelölő családnévként elterjedt az egész német nyelvterületen. A magyarba több névforma is bekerült.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan magyarosítás céljából a *Göndör* nevet vették föl helyette a XIX. században.

Kreisz

Típusa Lakóhelyre vagy tulajdonságra utaló, német családnév.

Változatai *Kreisz* 1045, *Kreisz*, *Kreiss* 10, *Kreis*, *Kreisch* 54; *Kreicz* 86, *Kreitz* 29, *Krejs*; *Kraiss*, *Kraisz*, *Kraicz* 26, *Kraitz*, *Kraic*, *Krajc*, *Krajcz* 152. Más változatokkal együtt összesen: 1426.

Eredete Vitatott eredetű. Egyik vélemény szerint a középfelnémet *kreiz* szóból alakult, melynek jelentése 'határ, határvonal'. Valamely határ mentén lakók (falu, város, tartomány határáról valók) kaphatták meg családnévül.

A másik vélemény szerint az ófelnémet, az előbbivel azonos alakú (homonim) 'hangoskodás, láрма' jelentésű *kreiz* szó külső tulajdonság jelölőjeként válhatott családnévvé. A *Kreisz* a magyarba mindenképp a XVIII. századi betelepítések következtében jutott el nagyobb számban.

Nem azonos a magyar állampolgárok neveként is 332 esetben előforduló *Kresz* családnévvel. Ez szimbolikus foglalkozásnévi motivációjú, ugyanis több fenékjáró halfajta neve a középfelnémet 'fodor' jelentésű *kreß* szóból ered, esetleg a *Christian* svájci és rajnai becézője.

Elterjedtsége Buda környékén németek által alapított településeken gyakoribb.

Kristóf

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kristóf* 3103, *Kristof* 78; *Kristóff* 10, *Kristoff*, *Krisztóf* 14, *Krisztof*, *Krisztoff*; *Christof*, *Christoff*, *Christoph* 16, *Crisztóf*. Más változatokkal együtt összesen: 3251.

Eredete Előzménye, a *Χριστοφόρος* [*Chrisztofórosz*] görög keresztnév a 'fölkent, Messiás' jelentésű *Χριστός* [*Chrisztosz*] és a *φορός* [*forósz*] 'hozó, hordozó' jelentésű főnévi igenév összetételéből alakult. Igen gyakori volt az Árpádok korában. A középkori hazai latinban -s-sel ejtett alakja a magyarban megrövidülve *Kristóf* névként vált közkedvelté. Az idők folyamán nagyon sok ejtészváltozata alakult ki, s mindegyikből lehetett előbb egyéni, majd családnév. Jelentése 'Krisztóf nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Elsősorban római katolikus vidékeken: a Dunán túl, Felvidéken, Székelyföldön vált gyakoribbá.

Kriston

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Kriston* 1465, *Kriszton*. Más változatokkal együtt összesen: 1683.

Eredete Előzménye, a *Χριστοφόρος* [*Chrisztofórosz*] görög keresztnév a 'fölkent, Messiás' jelentésű *Χριστός* [*Chrisztosz*] és a *φορός* [*forósz*] 'hozó, hordozó' jelentésű főnévi igenév összetételéből alakult. Igen gyakori volt az egész keresztény világban. A szlovákban megrövidülve (*Kriszt* ~ *Krist*) alakja fölvette az -on kicsinyítő képzőt, s elterjedt családnévvé is vált 'Kriston nevű személy fia, leszármazotta' jelentésben.

Elterjedtsége A nyelvterület északi, északkeleti részén: Heves, Borsod, Abaúj megyében gyakori.

Kettős nevei Sok névkapcsolata közül a *Kriston-Vizi* (29), a *Kriston-Bodnár* (26) és a *Kriston-Simon* (26) kettős családnév többször előfordul.

Krisztián

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Krisztián* 814, *Krisztian*, *Krisztyián*; *Krisztán* 32; *Krisztin* 244; *Kristián*, *Kristijan*, *Kristyán* 78, *Kristyan*, *Christián* 22, *Cristian*, *Kristán* 14, *Kristány*. Más változatokkal együtt összesen: 1292.

Eredete Előzménye a görög 'fölkent, Messiás' jelentésű *Χριστός* [*Chrisztosz*] név latinított melléknévi formája, a *Christianus*. Jelentése 'Krisztushoz tartozó' (ebből ered a *keresztény* köznév is). A magyarba kerülve elvesztette latin -us végződését, s a középkori magyarországi latin kiejtés következtében eredetileg s-sel ejtve sok

névváltoztatban élt keresztnévként, de nem volt túl gyakori. A keresztnév családnévvé válva ’*Krisztián*’ nevű személy fia, leszármazotta’ jelentésű lett.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén gyakoribb, de előfordul az ausztriai Őrségben is *Kristán* ejtéssel és írással.

Krizsán

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű vagy családi állapotra utaló, szláv vagy román családnév.

Változatai *Krizsán* 3047, *Krizsan* 30; *Krisán* 168, *Krisan*; *Krizsány* 89; *Kirizsán*; *Crisán* 11, *Crisan* 53, *Crijan*. Más változatokkal együtt összesen: 3409.

Eredete Előzménye a görög ’fölkent, Messiás’ jelentésű *Χριστός* [*Chrisztosz*] név latinosított melléknévi formája, a *Christianus*, amelynek a jelentése ’Krisztushoz tartozó’. Keresztnévként elterjedt az egész keresztény világban, így a szláv nyelvekben is. Ennek egy zárt szótagra rövidült *Kris* ~ *Krizs* alakja fölvette a régi szlovák nyelvben és a ruszinban is gyakori ’valakihez tartozó’ vagy ’valamivel ellátott’ jelentésű *-án* képzőt. Így könnyen apai családnévvé lett *Krisan* ~ *Krizsan* alakban.

A románban viszont keletkezhetett a *crișan* ’öreg, nőtlen férfi, agglegény’ közszókból is.

Az erdélyi *Körös* helynév (és víznév) román *Criș* alakjából és az ’onnan/oda való’ jelentésű *-an* képzőből is kialakulhatott. Jelentése akkor ’*Körös* vidékéről való’. A *Crijan* nevek mindenképp román eredetűek (vagy Erdélyből áttelepült magyarok románosan írt nevei).

Elterjedtsége A Dunától keletre, Csongrád és Békés megyében, Békéscsaba, Gyula környékén gyakoribb.

Kucsera

Típusa Tulajdonságra utaló, szláv családnév.

Változatai *Kucsera* 1868, *Kutsera* 85, *Kutschera* 29; *Kucsara* 34, *Kucsera*, *Kucsora* 342. Más változatokkal együtt összesen: 2362.

Eredete Előzménye, az ószláv **kučara* a szlovákban *kucsera* alakban terjedt el, s jelentése ’göndör, göndörhajú’. Mint külső tulajdonság jelölője gyorsan és gyakran családnévvé vált.

Elterjedtsége A XVIII. századtól a szlovák eredetű településeken, különösen Pest és Békéscsaba környékén sűrűn előfordult.

Kulcsár

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kulcsár* 8076, *Kuľcsár* 51; *Kulcsar* 20; *Kujcsár*, *Kuicsár*; *Kucsár* 16, *Kuchár* 54, *Kuchar*; *Kolcsár* 124, *Kolcsar*. Más változatokkal együtt összesen: 8386.

Eredete Előzménye, a délszláv eredetű **ključar* szó a magyarban *-u-* ~ *-o-* bontóhanggal föloldotta szókezdő mássalhangzó-torlódását (**kuljucsár*), s második magánhangzóját kivette beilleszkedett a magyar szavak hangrendszerébe (*kulcsár*). XIV. századi átvételekor a jelentése ’nagyobb gazdaságban az élesztár, pince felügyeletével megbízott alkalmazott’ volt, majd később alakult ki ’gondnok, pénztáros’ értelme. Az első jelentésében mint foglalkozásnév gyakori családnévvé vált. A szótagzáró *-l* szabályosan maradt el sok nyelvjárásban.

Elterjedtsége A Dunán túl és északkeleten gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Schmidt*, *Schwentner*, *Strausz* nevűek erre magyarosítottak a XIX. században.

Kun

Típusa Népcsoportra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kun* 10 025, *Kún* 73; *Kunn* 23, *Kuun*, *Kunh*; *Kum* 60. Más változatokkal együtt összesen: 10 306.

Eredete Előzménye, a valószínűleg ótörök eredetű és ’sárgás, világosbarna’ jelentésű **qūn* (*kún*) szavunk már az átvételkor népnév volt, s egy török nyelvű, világosabb bőrű, hajú népcsoportot jelölt. Családnévvé a magyarban vált, s olyanokat neveztek így, akik a Kunság felől jöttek, ismerték a nyelvet, ruházatuk, viselkedésük hasonló volt a kunokéhoz (mint például az 1272 és 1290 között uralkodó Árpád-házból való IV. vagy *Kun* László, aki barátkozott velük, sokat volt köztük, átvette szokásaikat).

Elterjedtsége A nyelvterület középső részén, főleg délen és Erdély nyugati felében többször fordult elő. Székelyföldön ritkább.

Kettős nevei A leggyakoribb a *Kun-Gazda* (52) névkapcsolatban.

Névváltoztatás Nagyon sokan, majdnem kivétel nélkül *Kohn* nevűek, s csak néhány *Kacz*, *Kappel*, *Kirchner*, *Kokán*, *Kornfeld*, *Kub*, *Kuh* nevű választotta névmagyarosítási céllal új névül a XIX. században.

Kurucz

Típusa Valahová tartozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Kurucz* 7756, *Kurutz* 20, *Kuruc* 161, *Kúrúcz*. Más változatokkal együtt összesen: 7992.

Eredete Vitatott eredetű *kuruc* köznevünk és a családnév minden bizonnyal összefügg, de a családnév megjelenése korábbi, mint a köznévé. Ezért valószínűbb az a nézet, hogy a latin 'kereszt' jelentésű *crux* szónak a többes számából (*cruces*) ered, ami a keresztes hadjáratban résztvevők megnevezésére szolgált, vagyis akik keresztet viseltek pajzsukon, köpenyükön, ruhájukon. Eredeti jelentése tehát 'keresztes (katona, vitéz)'. Mint tisztelt és elismert csoporthoz (keresztesek) való tartozásra utaló szó meglehetősen népszerűvé vált, s csak növelte ezt a megítélést Thököly és Rákóczi szabadságharcaiban való résztvevőknek *kurucok*ként való emlegetése.

Egyrészt a katonai csoporthoz való tartozás, másrészt talán később belső tulajdonság (merészség, nyakasság, hatalommal való gyakori szembehelyezkedés, ellenkezési hajlam) motiválhatta a családnévvé válást. A szókezdő mássalhangzó-torlódás *-u-* bontóhanggal való föloldása igen korán megtörtént, és a latin névszórag (és többesjel) elhagyása is szabályos változás.

Elterjedtsége Családnévként való használata az északkeleti nyelvterületen: Ugocsa, Szatmár vármegyében kezdődött, de elterjedt az egész Alföldön és a Dunántúl déli-délkeleti felében is. Az Őrségben és Erdélyben ritkább.

Kutasi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kutasi* 1692, *Kutasy* 85, *Kutassi* 10, *Kutassy* 157; *Kutosi*. Más változatokkal együtt összesen: 1946.

Eredete Alapszava, a *kút* szókincsünk legősibb rétegébe tartozik, de végső soron ismeretlen eredetű. 'Valamivel ellátott' jelentésű *-s* képzős változatából *Kutas* helységnév jött létre Arad, Bács, Csanád, Csongrád, Nógrád, Somogy, Temes, Zala, Zaránd vármegyében. Bármelyikhez kapcsolódhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, amellyel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Brenner*, *Brunner*, *Wieszbrunn*, *Kaiser*, *Krausz*, *Kuh*, *Kutrovác*, *Szuckfill*, *Studicska* nevű vette föl új családnévül a XIX. században.

Kuti

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kuti* 3589, *Kuty* 20, *Kúti* 146, *Kuthi* 74, *Kuthy* 161, *Kúthi*, *Kúthy* 17; *Kutai* 141, *Kutay*. Más változatokkal együtt összesen: 4203.

Eredete Alapszava, a *kút* szókincsünk legősibb rétegébe tartozik, de végső soron ismeretlen eredetű. Helynévvé válva a mellette épült településnek is neve lett *Kút* vagy *Kuta* formában vagy valamilyen összetétel utótagjaként (*Bábakút*, *Bodakút*, *Hékút*, *Hidegkút*; *Gyalakuta*, *Gyulakuta*, *Vajdakuta* stb.) Bács, Bereg, Borsod, Fejér, Gömör, Hajdú, Heves, Kolozs, Pest, Pozsony, Sopron, Szatmár, Szilágy, Temes, Tolna, Torda, Torna, Udvarhely, Vas, Veszprém, Zala, Zemplén vármegyében. Ezek bármelyikéhez hozzájárulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, amivel eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. A *Kutai* alak végének magánhangzótalálkozását (hiátusát) a magyar nyelv az *-a-* elhagyásával oldotta föl.

Elterjedtsége A Dunán túl és Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, köztük *Brunner*, *Schwarzenbrunn*, *Schönbrun*, *Quitsvasser*, *Kohn*, *Purger*, *Stern* nevűek választották névmagyarosítás céljára a XIX. században.

Kürti

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Kürti* 1487, *Kürty*, *Kürthi* 17, *Kürthi*, *Kürthy* 26, *Kürthy*; *Cürthi*. Más változatokkal együtt összesen: 1556.

Eredete Alapszava, ótörök eredetű, de vitatott jelentésű *kürt* törzsnevünk a többi törzsnévhez hasonlóan (és ugyanazokon a vidékeken) helynévvé vált, de azóta megkülönböztető előtagot kapott mindegyik (*Tisza-kürt*, *Hejő-kürt*, *Hidaskürt*, *Nemeskürt* stb.). A családnevek kialakulása idején még erre nem volt szükség, s az eredeti *Kürt* helynév lett a családnév alapja, amelyet megtalálunk Bács, Bars, Borsod, Heves, Komárom, Külső-Szolnok, Nógrád, Nyitra, Pest, Pozsony, Temes, Torontál vármegyében. Ezek bármelyikéhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, köztük *Kohn*, *Karfunkel*, *Katz*, *Krünnel*, *Kurtz*, *Kurzweil*, *Blau* nevéek választották névmagyarosítás céljára a XIX. században.

L

Labancz

Típusa Tulajdonságra vagy valahová tartozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Labancz* 908, *Labanc* 158; *Labbancz* 188, *Labbanc* 37; *Laboncz* 152, *Labonc* 18. Más változatokkal együtt összesen: 1461.

Eredete Feltehető alapszava, ősi hangulatfestő *lib* ~ *lob* igetövének sok képzőt fölvet, amelyek közül egyik az *-n* mozzanatos igeképző (*libben* ~ *lobban*), továbbképezve pedig *loboncos* melléknév lett belőle. Ebből elvonás a főnévként használt *lobonc* ~ *labanc* (hosszú, borzas haj, bő, lebegő ruha, főleg köpeny). A *labanc* rosszálló megnevezést parókájuk, ruhájuk alapján a császári hadsereg tisztjeire, katonáira alkalmazták. Családnévként azonban már a XVII. században, a kuruc kor előtt megjelent. Első jelentése haj- és ruhaviseletre, tehát külső tulajdonságra vonatkozik. A Rákóczi-szabadságharc idején nyilván ragadványnévként gyakrabban alkalmazták, és ezek közül néhány kiszoríthatta még a korábbi családnevet.

Elterjedtsége Az északkeleti nyelvterületen gyakoribb.

Laczai

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Laczai* 149, *Laczay* 44, *Lacai*, *Lacaj*; *Latszay*; *Láczai*, *Láczay* 24; *Laczi* 1157, *Laci* 56, *Laczy* 59, *Láci*. Más változatokkal együtt összesen: 1514.

Eredete Alapszava, a *László* keresztnév (az Imre mellett) a magyaron keresztül (I. *László* királyunk szentté avatása révén, a korabeli magyar ejtés, a *Ladislâu* latinosításával, *Ladislaus* formában) jutott be a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe). A szláv eredetű, *vlad i slava* 'hatalom és dicsőség' jelentésű *Vladiszlav* keresztnév került a magyar névkincsbe. A magyar nyelv a névkezdő mássalhangzó-torlódást a *V*- hang elhagyásával föloldotta. A név végi *-av* szabályosan hosszú *-ó*-ra egyszerűsödött (*-av* > *-au* > *-ó* úton). A második magánhangzót a kétnyíltszótagos tendencia szerint kivetette (így lett belőle *Ladszló*). A név belseji mássalhangzó-torlódást (*-dszl-*) vagy a *-d-* elhagyásával (*Laszló*), vagy pedig a *-dsz-*-nek *-c-*-vé való összeolvadásával oldotta föl a nyelv. Tehát a *Lac-* névkezdés így alakult ki a becenevekben.

Ilyen *Lac* formában is, de *-a* birtokjellel megtoldva (*Laca*) magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül, pusztá személynévként) különösen sok településnév alakult belőle Fejér, Gömör, Hont, Sáros, Szatmár, Temes, Valkó, Vas, Zala, Zemplén vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. A *Laczi* alakok úgy is keletkezhetek, hogy a *Laczai* nevek végén álló *-ai* magánhangzó-találkozás (hiátus) kiküszöbölődött az *-a-* kivetésével, de a *Lac* személynévnek is lehetett *-i* birtokjeles alakja, s jelentése akkor 'Lacé, Lac nevű személy fia, leszármazotta'. Kicsinyítő képző azért nem lehetett az *-i*, mert ez a becenevképző a családnevek kialakulásakor még nem volt a magyarban használatos.

Elterjedtsége Borsod megyében, Miskolc környékén gyakoribb.

Laczkó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Laczkó* 5444, *Laczko* 83, *Lackó* 230, *Lacko* 14, *Latzkó* 10; *Laczikó* 63, *Lacziko*. Más változatokkal együtt összesen: 5934.

Eredete Alapszava, a *László* keresztnév (az Imre mellett) a magyaron keresztül (I. *László* királyunk szentté avatása révén, a korabeli magyar ejtés, a *Ladislâu* latinosításával, *Ladislaus* formában) jutott be a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe). A szláv eredetű, *vlad i slava* 'hatalom és dicsőség' jelentésű *Vladiszlav* keresztnév került a magyar névkincsbe. A magyar nyelv a

névkezdő mássalhangzó-torlódást a *V-* hang elhagyásával föloldotta. A név végi *-av* szabályosan hosszú *-ó-* ra egyszerűsödött (*-av > -au > -ó* úton). A második magánhangzót a kétnyíltszótagos tendencia szerint kivetette (így lett belőle *Ladszló*). A név belseji mássalhangzó-torlódást (*-dszl-*) vagy a *-d-* elhagyásával (*Laszló*), vagy pedig a *-dsz-* nek *-c-* vé való összeolvadásával oldotta föl a nyelv. Tehát így alakult ki a becenevekben a *Lac-* névkezdés, amelyhez különböző kicsinyítő képzők járulhattak. Ezeknek egyike a XIV–XV. században eleven *-kó* képző. Apai családnévvé vált a becenev, s jelentése 'Laczkó nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Laczó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Laczó* 1140, *Laczo*, *Láczó* 28, *Lacó* 30, *Laco*, *Latzó*. Más változatokkal együtt összesen: 1214.

Eredete Alapszava, a *László* keresztnév (az Imre mellett) a magyaron keresztül (I. *László* királyunk szentté avatása révén, a korabeli magyar ejtés, a *Ladisláu* latinosításával, *Ladislaus* formában) jutott be a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe). A szláv eredetű, *vlad i slava* 'hatalom és dicsőség' jelentésű *Vladiszlav* keresztnév került a magyar névkincsbe. A magyar nyelv a névkezdő mássalhangzó-torlódást a *V-* hang elhagyásával föloldotta. A név végi *-av* szabályosan hosszú *-ó-* ra egyszerűsödött (*-av > -au > -ó* úton). A második magánhangzót a kétnyíltszótagos tendencia szerint kivetette (így lett belőle *Ladszló*). A név belseji mássalhangzó-torlódást (*-dszl-*) vagy a *-d-* elhagyásával (*Laszló*), vagy pedig a *-dsz-* nek *-c-* vé való összeolvadásával oldotta föl a nyelv. Tehát így alakult ki a becenevekben a *Lac-* névkezdés, amelyhez különböző kicsinyítő képzők járulhattak. Ezeknek egyike a XIV–XV. században, a családnevek kialakulásakor igen eleven *-ó* képző is. A *Laczó* becenev egyéni név volt, amely apanévként családnévvé lett, s jelentése 'Laczó nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunán túl, különösen az ausztriai Örségben gyakoribb.

Ladányi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ladányi* 3458, *Ladanyi*; *Ladanji*; *Ladáni*, *Ladány*, *Ladani*. Más változatokkal együtt összesen: 3487.

Eredete Alapszavának, a *Ladány* helynévnek az eredete igen vitatott. Törzsnévi gyakorisága és elhelyezkedése miatt egyesek olyan népnevet keresnek benne, amelynek nagyobb csoportja a magyarokhoz csatlakozott a Honfoglaláskor, s a törzsek szételepítésekor ők is hasonló sorsra, az ország egész területén való szétszórásra jutottak. Ilyennek tartanak egy közelebből meg nem nevezett, (a jászokhoz hasonlóan) iráni származású népet. Ebben az esetben az *-an* végződés többes számra utal.

Másik vélemény szerint az őtörök *Lawdan* név került be a magyarba még a Honfoglalás előtt, amely az Árpád-korból adatolható (*Loudan*). A név eredetijének jelentése nagyon bizonytalan (mivel a törökben csak későbbi, XVIII. századi adatai maradtak fenn), de valamiféle jármű, szállítóeszköz megnevezése lehetett. *Ladány* nevű településünk volt Bars, Békés, Csanád, Fejér, Heves, Külső-Szolnok, Szabolcs, Torontál, Trencsén, Varasd, Zemplén vármegyében. Bármelyikhez hozzájárulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége Az Alföldön gyakoribb.

Névváltoztatás Nagyon sokan, köztük *Lang*, *Lapocher*, *Leffelholz*, *Leinich*, *Lemák*, *Löbl*, *Löbel*, *Löwy*, *Löwinger* nevéek vették föl magyarosítás céljából a XIX. század folyamán.

Lajkó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Lajkó* 1867, *Lajko* 21. Más változatokkal együtt összesen: 1889.

Eredete Végző forrása az ófelnémet 'hírnév, dicsőség' jelentésű *hlūt* és 'harc' jelentésű *wig* közszavak összetételéből keletkezett *Chlodwig* név, mely a latin nyelvű Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe) *Ludovicus* alakban került be. Magyarországon viszont a középkori francia *Lois* [*Lojs*] változata terjedt el. A magyar nyelv a név végi mássalhangzó-torlódást föloldotta az *-o-* bontóhanggal, az első szótag magánhangzója pedig szabályosan nyíltabbá vált (*-o- > -a-*). Az így kialakult

Lajos keresztnév egy szótagú rövidülése (*Laj-*) fölvette a XIV–XVI. században eleven *-kó* kicsinyítő képzőt. A *Lajkó* apanévként családnévvé vált, s jelentése akkor '*Lajkó* nevű személy fia, leszármazotta' lett.

Elterjedtsége Az északi nyelvterületen gyakoribb.

Lajos

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Lajos* 2281, *Lajis*. Más változatokkal együtt összesen: 2285.

Eredete Végső forrása az ófelnémet 'hírnév, dicsőség' jelentésű *hlût* és 'harc' jelentésű *wig* közzavak összetételéből keletkezett *Chlodwig* név, mely a latin nyelvű Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe) *Ludovicus* alakban került be. Magyarországon viszont a középkori francia *Loïs* [*Lojs*] változata terjedt el. A magyar nyelv a név végi mássalhangzó-torlódást föloldotta az *-o-* bontóhanggal, az első szótag magánhangzója pedig szabályosan nyíltabbá vált (*-o-* > *-a-*). Mint minden keresztnév ez is apanévként vált családnévvé.

Elterjedtsége A Dunán túl és az Alföldön Kiskunfélegyháza–Szeged között sűrűbben előfordul, Erdélyben pedig meglehetősen gyakori.

Lakatos

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Lakatos* 45 460, *Lakatus*; *Lacatos*, *Lacatus* 15. Más változatokkal együtt összesen: 45 830.

Eredete Alapszava, az olaszból átvett, de végső soron ófrancia eredetű *lakat* szavunk a magyarban kapta meg a 'valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzőt. Így foglalkozásnévvé, abból ragadványnévvé vagy közvetlenül családnévvé vált.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen elterjedt, de gyakoriságát leginkább a cigányság körében való sok előfordulásának köszönheti, ugyanis közöttük az egyik kedvelt mesterség a zárak, lakatok javítása volt.

Kettős nevei A *Lakatos-Balogh* (182), a *Lakatos-Tóth* (46) és a *Kolompár-Lakatos* (17) névkapcsolatokban fordul elő legtöbbször.

Laki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Laki* 2208, *Laky* 289; *Lakky*; *Lakai* 15, *Lakay*. Más változatokkal együtt összesen: 2539.

Eredete Alapszava, ősi finnugor eredetű *lak* szavunk igenévszó (nomenverbum) volt. Eredeti főnévi jelentése 'ház, épület, szálláshely, lakóhely, település', így minden ház, épület, épületcsoport megkaphatta, s önállóan vagy összetételekben szinte mindegyik vármegyében előfordult a Történelmi Magyarországon. Mindegyikből lehetett 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév. A *Lakai* nevek végén létrejött magánhangzó-találkozás (hiátus) megszüntetését a nyelv az *-a-* hang kivetésével oldotta föl, így a *Lak* és *Laka* településnevek *-i* képzős alakjai egybeestek. Csak alapos családtörténeti kutatások dönthetik el a név alapjául szolgáló település helyét és pontos alakját.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Lakner* ~ *Lagler*, *Leták*, *Lesák*, *Noll* nevek magyarosítottak erre a XIX. században.

Lakner

Típusa Helynévi eredetű, német családnév.

Változatai *Lakner* 1076, *Lackner* 139, *Lachner* 27, *Lahner*, *Láhner*. Más változatokkal együtt összesen: 1250.

Eredete Alapszava, a középfelnémet 'vizes gödör, lápos tó, mocsár' jelentésű *lâche* helynév sok változáson ment át a német nyelvtörténet folyamán, de mindegyik változatából keletkezett helynév. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-er* képzőt, s eredetre, származási vagy lakóhelyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége Magyarországon a XVIII. századi telepítések után szaporodott el nagyobb mértékben. A Dunán túl általában, de a Balatontól északnyugatra különösen gyakori.

Lakos

Típusa Társadalmi helyzetre utaló, magyar családnév.

Változatai *Lakos* 1443, *Lakós* 20, *Lákos*. Más változatokkal együtt összesen: 1467.

Eredete Alapszava, ősi finnugor eredetű *lak* szavunk igenévszó (nomenverbum) volt. Eredeti főnévi jelentése 'ház, épület, szálláshely, lakóhely', ennek 'valamivel való ellátottságot' jelentő -s képzős származéka pedig 'lakása, háza van' jelentésűvé vált. A *lakos* tehát olyan személyre vonatkozott, akinek háza van, így a polgár paraszt, civis megjelölése volt a zsellérrel, házatlan jövevénnyel szemben. Társadalmi helyzetre, vagyoni állapotra utaló családnév lett valószínűleg 'házzal rendelkező személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Az Alföldön, különösen Szentes környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, *Langheim*, *Ländler*, *Löwy* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Lampert

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Lampert* 725, *Lamperth* 89, *Lampért* 195, *Lampérth* 40; *Lamper* 37, *Lampeth*; *Lambert* 268. Más változatokkal együtt összesen: 1361.

Eredete Előzménye az ófélnémet 'föld, táj' jelentésű *lan(d)* és a 'fényes, tündöklő' jelentésű *beraht* szavak összetételéből keletkezett 'gyönyörű föld' (birtokosa, tulajdonosa?) jelentésű személynév, amely a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe) is bekerült *Lambertus* alakban. A magyarba a martirológiumi és a német név is eljutott (délnémet *Lampert* változatban), s itt is zöngésülhetett a -p- > -b-vé a név belsejében. Mind az Árpád-, mind az Anjou-korban nagyon gyakori keresztnév volt, és sok apai családnév lett belőle 'Lampert fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Lang

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, német családnév.

Változatai *Lang* 1081, *Läng*, *Lange* 67, *Langh*. Más változatokkal együtt összesen: 1156.

Eredete Előzménye a középfélnémet 'hosszú' jelentésű *lanc* [*länk*] szó, amelyben a -k még a német nyelvben zöngésült, s a mai köznyelvben *lange* lett. Közben kialakult a 'hosszú' mellett a 'magas' jelentése is, így emberekre is vonatkozhatott, és személynév lett belőle. Apai családnévvé is válhatott 'Lang ('Hosszú')' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel, de lehetett közvetlenül is külső tulajdonságra utaló családnév.

Elterjedtsége A Dunántúl északnyugati és déli részén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan *Läng*, mások a *Ladányi* névre magyarosítottak a XIX. században.

Láng

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Láng* 2833, *Láng*. Más változatokkal együtt összesen: 2843.

Eredete Előzménye a mindenképpen magyar, de lehetségesen finnugor eredetű, hangulatfestő *láng* szavunk, amelynek személynévvé válása már az Árpád-korban megtörtént, s az Anjou-korból is van rá adat (*Lang* formában). A név motivációja a testen valahol (általában az arcon) levő vörös folt (Szent Antal tüze) lehetett, tehát külső tulajdonság alapján kapott név. A későbbiekben belső tulajdonságként is családnévvé válhatott 'indulatos, heves természetű személy fia' jelentéssel. A helyesírási bizonytalanságok miatt a *Lang* és a *Láng* változatok csak alapos családtörténeti vizsgálatokkal választhatók el egymástól.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, elsősorban a Szatmár megyei Csanáloson igen gyakori.

Névváltoztatás Több *Lang*, *Langhammer*, *Flamm*, *Krausz* és *Zimmermann* vette föl a XIX. században.

Lantos

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változata *Lantos* 3534. Más változatokkal együtt összesen: 3535.

Eredete Előzménye, a végső soron arab 'aloéfa és az abból készült citera, s egyéb hangszer' jelentésű *al-ū'd* [*álunyd*] szó a dél-európai nyelveken keresztül került be a németbe. A magyar nyelv pedig közvetlenül az újfelnémetből (bajor-osztrákból) vette át *laút* formában, amely nálunk vált fokozatosan *lalt* > *lant* alakúvá és 'egyfajta húros, pengetős hangszer' jelentésűvé. A 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű -s képzővel hivatásos és kedvtelésből űzött foglalkozás neve (egyfajta zenész, *lantos*) lett belőle a XV–XVI. században. A foglalkozásnevek, kedvtelésre utaló szavak pedig igen gyakran váltak családnévvé, így ez is.

Elterjedtsége A Török Hódoltság területén volt gyakori, s ma is az Alföldön elterjedtebb.

Névváltoztatás Elég sok *Laufer*, *Layer*, *Leinvauter*, *Löbl*, *Löw*, *Löwy*, *Löwenstein* és *Gold* nevű vette föl névmagyarosítási céllal a XIX. században.

Laskai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Laskai* 907, *Laskay* 145; *Laski* 29, *Lasky* 18; *Laskói* 59, *Laskóy* 10, *Laskoi*, *Laskoy*; *Loskai*, *Loskay* 15, *Lóski*; *Luskai*. Más változatokkal együtt összesen: 1199.

Eredete Végső forrása, az ősszlávban 'liget, rét', a későbbi népnyelvben 'berek, láp, mocsár' jelentésű **lug* szó még a szlávban megkapta a kicsinyítő -k képzőt, s **lužk*, majd **luskov* alakú lett. Ez került át a magyarba, ahol az első magánhangzója szabályosan nyíltabbá vált (-u- > -o- > -a), a végződése pedig szintén szabályosan -ov > -ou > ó változáson ment át. Így alakult ki a magyar *Laskó* helynév mint ligetes-mocsaras vidék neve, amit a mellé épült település is megkapott. A volt Baranya vármegye délkeleti sarkában, a Duna elmocsarasodott szélén volt a Történelmi Magyarországnak valószínűleg egyetlen *Laskó* nevű faluja, de *Laska* településnév volt Somogy vármegyében is. Ez a két falunév az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel ellátva adta az ide tartozó eredetre, származási helyre utaló családneveket. A *Laski* alakok a név végi -ai magánhangzó-találkozás (hiátus) megszüntetése céljából az -a- kivetésével keletkeztek.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, különösen Szabolcs és Szatmár megyében gyakori.

László

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *László* 17 939, *László* 226, *Laszló* 10, *Laszlo* 39, *Laslo*; *Laslov*, *Laslau* 15. Más változatokkal együtt összesen: 18 347.

Eredete Előzménye, a *László* keresztnév (az Imre mellett) a magyaron keresztül (I. *László* királyunk szentté avatása révén, a korabeli magyar ejtés, a *Ladislâu* latinosításával, *Ladislaus* formában) jutott be a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe). A szláv eredetű, *vlad i slava* 'hatalom és dicsőség' jelentésű *Vladiszlav* keresztnév került a magyar névkincsbe. A magyar nyelv a névkezdő mássalhangzó-torlódását a névkezdő V-hang elhagyásával föloldotta. A név végi -av szabályosan hosszú -ó- ra egyszerűsödött (-av > -au > -ó úton). A második magánhangzót a kétnyíltszótagos tendencia szerint kivetette (így lett belőle *Ladszló*). A név belseji mássalhangzó-torlódást (-dszl-) a -d- elhagyásával oldotta föl a magyar nyelv (*Laszló*). Végül a hangsúly hatására megnyúlt az első magánhangzója (-a- > -á-), s kialakult a *László* forma. Rendkívül népszerű keresztnév volt mind az Árpádok, mind az Anjouk korában, s így sok apai családnév is lett belőle 'László nevű személy fia, leszármazottja' jelentéssel.

Elterjedtsége Különösen az ausztriai Örségben és Erdélyben gyakori.

Névváltoztatás Sűrű előfordulása miatt sokan választották asszimilációs névmagyarosítás céljára *Lasitz*, *Laub*, *Lefkovics*, *Löfkovics*, *Lichtenstein*, *Löw*, *Löwy*, *Löwenheim*, *Löwinger*, *Lusztig* nevűek a XIX. század folyamán.

Lázár

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Lázár* 9153, *Lazar* 41, *Lazár* 13, *Lazar*. Más változatokkal együtt összesen: 9214.

Eredete Végső forrása a bibliai héber *rz[la* [*Ehl ah zahr* (*Elázár*)], melynek a jelentése 'Isten megsegített'. Ez került a görögbe *Λάζαρος* [*Lazarosz*], a latinba pedig *Lazarus* alakban. A magyar nyelvben ez utóbbi elvesztette latin -us végződését, első magánhangzója pedig a hangsúly hatására megnyúlt, s *Lázár* lett. Meglehetősen gyakori

keresztnev volt mind az Árpádok, mind az Anjouk korában, így sok apai családnév is lett belőle 'Lázár' nevű személy fia, leszármazotta' jelentésben.

Elterjedtsége Erdélyben, különösen Gyergyószékben gyakoribb.

Lázi

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Lázi* 1020, *Lazi*, *Lázai* 13, *Lazai*. Más változatokkal együtt összesen: 1035.

Eredete Végső forrása a bibliai héber *rz[la* [*Ehl ah zahr* (*Elázár*)], melynek a jelentése 'Isten megsegített'. Ez került a görögbe *Λάζαρος* [*Lazarosz*], a latinba pedig *Lazarus* alakban. A magyar nyelvben ez utóbbi elvesztette latin *-us* végződését, első magánhangzója pedig a hangsúly hatására megnyúlt, s *Lázár* lett. Egy szótagúra (*Láz ~ Laz*) rövidült alakja megkapta az *-i* birtokjelet, jelentése 'Laz ~ Láz nevű személy fia, leszármazotta' lett, s így vált apai családnévvé.

Ugyanakkor a régiségben élt (és a székely nyelvjárásokban ma is van) egy szláv eredetű *láz* helynév 'tisztás, rét, kaszáló, irtvány' jelentéssel. Ebből sok településnév is alakult *Láz ~ Laz ~ Laza ~ Láza* formában Arad, Baranya, Bihar, Hunyad, Krassó-Szörény, Máramaros, Nógrád, Pozsega, Sáros, Somogy, Szeben, Temes, Tolna, Torontál, Trencsén, Ugocsa, Ung vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott.

Ezek mellett magából a *láz* nyelvjárási helynévből is kialakulhatott családnév, ha viselője a tisztás, irtvány, rét szélén épített házat magának, s előbb *Lázi* ragadványnevet kapott, később pedig abból családnév lett.

A 'magas hőmérséklet' jelentésű *láz* szóból azért nem lehetett családnév, mert csak a XIX. századból van adat a használatára.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti részén, a Balatontól keletre gyakoribb.

Lázók

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Lázók* 826, *Lazók* 138, *Lázok* 151, *Lazok* 13. Más változatokkal együtt összesen: 1128.

Eredete Végső forrása a bibliai héber *rz[la* [*Ehl ah zahr* (*Elázár*)], amelynek a jelentése 'Isten megsegített'. Ez került a görögbe *Λάζαρος* [*Lazarosz*], a latinba pedig *Lazarus* alakban. A magyar nyelvben ez utóbbi elvesztette latin *-us* végződését, első magánhangzója pedig a hangsúly hatására megnyúlt, s *Lázár* lett. Egy szótagúra (*Láz ~ Laz*) rövidült alakja megkapta az *-ók* kicsinyítő képzőt, s *Lázók* becenév, illetve egyéni név lett belőle. (Jóllehet erre a névalakra nincsenek korai adataink, csak így lehet rekonstruálni a név kialakulását.) Az egyéni névből apai családnév lett 'Lázók ~ Lázók nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Az Alföldön és Erdélyben gyakoribb.

Lechner

Típusa Társadalmi helyzetre utaló, német családnév.

Változatai *Lechner* 183, *Lehner* 186, *Léhner* 199; *Léner* 118, *Lener* 30; *Lenner* 429; *Lekner* 79. Más változatokkal együtt összesen: 1224.

Eredete A középfelnémet 'jobbágybirtok tulajdonosa' jelentésű *lehencre* közzszóából alakult ki előbb a *Lēner*, majd a *Lehner ~ Lechner*. Vagyoni helyzetre utaló családnév lett belőle, jelentése 'birtokos jobbágy fia, leszármazotta'. Magyarországra a XVIII. századi telepítések nyomán jutott el nagyobb számban.

Elterjedtsége Viselői ma is eredetileg német telepítésű falvakban, a nyelvterület nyugati felében, Veszprém környékén valamivel gyakrabban találhatók.

Légrádi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Légrádi* 1467, *Légrády* 180, *Legrádi*. Más változatokkal együtt összesen: 1653.

Eredete Alapszava összetett szó. Első eleme az 'íjjal, nyíllal fölfegyverzett lövő (lövész katona)' jelentésű közzszóából személynévvé vált *Lé ~ Lő* volt. Ez magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) valamely település nevévé lett. Miután várat építettek benne, a szláv eredetű, 'vár' jelentésű *grád* szóval egészült

ki. A *Légrád* eredeti jelentése tehát 'Lövé vára' volt, s előfordult Bács, Somogy, Varasd, Zágráb, Zala vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és így eredetre, származási vagy lakóhelyre utaló családnév alakult belőle.

Elterjedtsége A Dunántúl déli részén gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Pollák*, néhány *Elisha*, *Niedermayer* család magyarosította erre a nevére, és egy *Luczó* fölcserélte erre a XIX. században.

Lehoczki

Típusa Helynévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Lehoczki* 1576, *Lehoczky* 734, *Lehóczki* 649, *Lehóczky* 137, *Lehocki* 32, *Lehocky*, *Lehócki*, *Lehócky*; *Lehotzki*, *Lehotzky* 78, *Lehótzky*, *Lehotsky*; *Lehotszky*; *Lehoszki*, *Léhoszki*, *Léhószki*; *Slehovszki* 18, *Slehóczki*, *Slehoczki*. Más változatokkal együtt összesen: 3283.

Eredete Az ősszláv 'kedvezmény, könnyítés' jelentésű **lbgota* szó a szlovákban *lehota* alakú és igen változatos jelentésű lett. A helynév kialakulásában a legfontosabb jelentésváltozat a 'bizonyos időre adókedvezményes' volt. Tehát olyan települések kapták meg ezt a nevet, amelyek nem fizettek adót egy darabig. A Felvidéken nagyon sok ilyen nevű település volt Gömör, Nógrád, Trencsén vármegyében, némelyikben több is (Trencsénben például 26), amelyek már korán megkülönböztető előtagot kaptak. Bármelyikből kialakulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű szlovák *-szki* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév. A XVIII. századi betelepítésekkel az Alföldön is megszorodott a számuk, s a magyar helyesírás bizonytalansága következtében sok alakváltozatuk került lejegyzésre. Magyar megfelelőik is elég nagy számúak: *Lehotai* (259), *Lehotay* (57), *Lehotkai* ~ *Lehotkay* (31), és ezek többsége természetes úton jött létre.

Elterjedtsége Általában szlovákok alapította településeken Nógrádban, Hevesben, a Duna–Tisza közén, Békésben: Tótkomlóson, Békéscsabán, Szarvason gyakori.

Lénárt

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Lénárt* 4217, *Lénart*, *Lenart*; *Lenhart* 13, *Lenhárt*, *Lenyhárt* 15; *Lénnárt*; *Lénárd* 679, *Lenárd*, *Lenard*; *Lenhard* 19, *Lenhárd*; *Lénárdt* 23, *Lénardt*, *Lénárdth*, *Lenhárdt*, *Lenhardt* 202; *Lénár* 16, *Lenár*; *Lénert* 14, *Lenert*, *Lénért*, *Lénerth*, *Léhnert* 10, *Lehnert* 16; *Lehner* 186, *Léhner* 199, *Lennert* 190, *Lennerth*, *Lenner* 428; *Leonárd*, *Leonard*; *Leonardt*; *Leonhardt* 20; *Lónárt* 48, *Lónárth*, *Lónárdt*, *Lonárt*; *Lönhárt*, *Lönhart*, *Lőnhárt*; *Lőnhárd* 15. Más változatokkal együtt összesen: 6366.

Eredete Előzményének, az ófelnémet 'oroszlán' jelentésű *lew* ~ *leo* és az 'erős, kemény' jelentésű *hart* összetételéből alakult személynévnek a jelentése 'oroszlánerejű' ('erős, mint az oroszlán') volt. A magyarban már az Árpádok korában, de a későbbi Anjou-korban is népszerű keresztnév lett, és sok apai családnév vált belőle 'Lénárt' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Számos alakváltozata a magyar kiejtéshez való igazodás, valamint a helyesírási bizonytalanság miatt jött létre.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében gyakoribb. Erdélyben a *Lénárd* alakban használatos inkább.

Lencsés

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Lencsés* 1241, *Lentsés*, *Lenchés*, *Lencses*. Más változatokkal együtt összesen: 1263.

Eredete Alapszava, déli szláv eredetű főzelékféle *lencse* szavunk a magyarban kapta meg a 'valamivel ellátott' vagy 'valamivel foglalkozó', esetleg 'valamit kedvelő' jelentésű *-s* képzőt. Így mind külső tulajdonságot jelölő (arcán, bőrén szemölcsöt, *lencsét* viselő), mind foglalkozásnévi (lencsét termelő, áruló, lencsével kereskedő), mind belső tulajdonságra utaló (lencseélt szerető) családnév lehetett belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület középső és északi részére jellemzőbb.

Lendvai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Lendvai* 3719, *Lendvay* 408, *Lenvai*. Más változatokkal együtt összesen: 4135.

Eredete Végső forrása, az ószláv 'ugar, parlag' jelentésű *lědo a szláv nyelvek *Lendava* alakjában fölszántatlan földeken keresztül folyó víznévként került be a magyarba. Itt a második magánhangzója a kétnyíltszótagos tendencia érvényesülése következtében kiesett, s *Lendva* lett. Ennek a folyónak a partjára települt község megkapta a víz nevét, s az is *Lendva* lett. Ilyen nevű helységünk volt Szepes, Vas, Zala vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, amivel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. A *Lenvai* alakból a mássalhangzó-torlódás megszüntetése miatt esett ki a *-d-*.

Elterjedtsége A Dunán túl jóval gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan, köztük több *Löwy*, de *Landberger*, *Lazarsfeld*, *Leblovitz*, *Leitgeb*, *Lemberger*, *Lepis*, *Lichtig* nevű is magyarosított erre a XIX. században.

Lengyel

Típusa Népnevekre utaló, magyar családnév.

Változatai *Lengyel* 14 209; *Lendjel*. Más változatokkal együtt összesen: 14 232.

Eredete Előzménye, az óorosz *lędžanь [*lëndzsán*] népnév még a Honfoglalás előtt bekerült nyelvünkbe, s itt előbb *lengyen*, majd *lengyel* alakúvá vált. Mint minden népnévből, ebből is sok családnév lett, mert nemcsak azok kapták meg, akik valóban a lengyel népnek a tagjai voltak korábban, hanem azok is, akik tudtak lengyelül, hajviseletük, ruhájuk, általában öltözködésük hasonlított a lengyelekéhez, jártak Lengyelországban, vagy csak egyszerűen arról a vidékről valók voltak, ahol lengyelek éltek.

Elterjedtsége Az északkeleti nyelvterületen gyakoribb, Erdélyben és Őrségben ritkább.

Névváltoztatás Meglepően sokan, elsősorban *Pollák*, de *Lebovics*, *Lederer*, *Lehmann*, *Löwy*, *Löwenberg* nevűek is igénybe vették névváltoztatási céllal a XIX. században.

Leskó

Típusa Apanévi eredetű vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Leskó* 1322, *Lesko* 17; *Lessko*, *Lesskó*. Más változatokkal együtt összesen: 1344.

Eredete Előzménye egyik vélemény szerint a görög eredetű és 'védelmez + ember' összetett jelentésű 'Αλεξανδρος [*Alekszandrosz*] keresztnév, amely a latinba kerülve *Alexander* alakot kapott, s így vált keresztnévvé szerte a nyugati keresztény világban. Több nyelvben megcsonkult és megrövidült (első és végső szótagjai elmaradtak), így a délszlávban is *Leš* alakúvá vált. Ez a magyarba kerülve *-kó* kicsinyítő képzővel egészült ki, egyéni, abból pedig apai családnévvé lett 'Leskó' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

A másik vélemény vagy a 'nyugodt, békés, csöndes' jelentésű *εὐσταθής* [*eusztathész*], vagy pedig a 'gyümölcsöző, gyümölcsökkel teli' jelentésű *εὐσταχὺς* [*eusztachüs*] közsztót tekinti az *Εὐστάθιος* [*Eusztathiosz*] név alapjának, amely a latin Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe) *Eustachius* formában került be, s némely nyelvben *Leustachius* lett. Így találjuk meg igen gyakran az Árpád- és Anjou-kori följegyzésekben is. Ebből rövidült a *Les* tő, amely *-kó* kicsinyítő képzővel szintén *Leskó* alakban vált személynévvé, abból családnévvé.

Származhatott azonban a személynév az ősi ugor kori *les* igénkből is, amelyre nemcsak *Leskó* (*Lesco*), hanem *Leső* (*Leseu*) alakú följegyzéseket is találunk az Árpád-korban. Ez utóbbi származtatást támasztja alá a családnév földrajzi elhelyezkedése is.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén gyakoribb, nem pedig a délszlávval szomszédos vidékeken.

Lévai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Lévai* 7192, *Lévay* 654, *Levai* 11, *Levay*. Más változatokkal együtt összesen: 7884.

Eredete Alapszava, a *Léva* településnév a *Léva* személynévből jött létre. Ez vagy az ősi finnugor ige *lõ* ~ *lé* alakjából keletkezett *-a* kicsinyítő képzővel és a magánhangzó-találkozást föloldó (hiátustöltő) *-v*-vel (*Léva*), vagy pedig a szláv eredetű *Lev* ~ *Leva* az eredete, amely a latin 'oroszlán' jelentésű *Leo* névre vezethető vissza. A személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helységnév keletkezett Bars, Trencsén és Valkó vármegyében. Bármelyikhez kapcsolódhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnév vált belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület északi részén gyakoribb.

Névváltoztatás Nagyon sok *Levi, Lévi, Löwi, Löbl, de Lefler, Lichtbaum, Liebermann, Lipschitz, Lusztig, Lövenberg, Löwenfeld, Löwenstein, Löwentheil* nevű is magyarosított erre a XIX. században.

Lezsák

Típusa Helynévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Lezsák* 192; *Lezák* 80; *Slezsák* 178; *Slezák* 729, *Slezak*; *Szlezák* 171. Más változatokkal együtt összesen: 1376.

Eredete Előzménye *Szilézia* német neve, *Schlesing*, amely valószínűleg a szláv 'vizes, esős' jelentésű *Šleža* folyó nevére megy vissza. A nyugati szláv nyelvekben megkapta a az 'onnan/oda való' jelentésű *-ák* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált, amelynek jelentése 'Sziléziai, Sziléziából származó'. A magyar nyelv a névkezdő mássalhangzó-torlódást az első mássalhangzó (S-) elhagyásával szüntette meg.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Lipcsei

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Lipcsei* 1557, *Lipcsey* 134, *Liptsey*; *Lipcsi* 26. Más változatokkal együtt összesen: 1730.

Eredete Alapszavának eredete vitatott. Egyes vélemények szerint a felvidéki *Németlipcse* előzménye egy szláv 'szeret' jelentésű *l'jubit* igéből alakított **Lubtov ~ Liptov* személynév. Ez bekerült a magyarba, s itt egy szótagú rövidülése (*Lip-*) kapta meg a *-cs-* + *-e* kicsinyítő képzőt. Valóban vannak az Árpád-korból adatok *Lipe*, *Lipo* nevekre, s kialakulhatott így a *Lipcse* egyénnev is. Ez a *Lipcse* magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Liptó, Máramaros, Zala, Zólyom vármegyében. Közülük bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. Ugyanakkor a *Leopold* névből magyarrá lett *Lipót* is lerövidülhetett egy zárt szótagra (*Lip-*), és fölvehette a kicsinyítő *-cse* képzőt. Ezután ugyanúgy településnévvé, majd családnévvé válhatott.

A németországi *Leipzig* nem jöhet számításba a családnévek kialakulásakor, mert annak magyar megfelelője a XIX. századi nyelvújítás eredményeként jött létre, amikor már a családnévek nemcsak kialakultak, de változtathatatlanok is voltak.

A *Lipcsi* névalak a *Lipcsei* formából úgy jött létre, hogy a név végén keletkezett *-ei* magánhangzó-találkozást (hiátust) a nyelv az egyik hang (az *-e-*) kivetésével föloldotta.

Elterjedtsége A Dunától keletre, Békéscsaba és Nyíregyháza környékén gyakoribb.

Lippai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Lippai* 1975, *Lippay* 40, *Líppai*; *Lipai*, *Lipay*; *Lippóy* 12, *Lippoy*. Más változatokkal együtt összesen: 2041.

Eredete Előzménye, az összláv 'hársfa' jelentésű **lipova* a délszlávban vált 'hárserdő' jelentésűvé, s az erdő melletti település is megkapta a nevet. A magyarba került névben szabályosan kiesett a két magánhangzó közötti (intervokális) *-v-*, majd az így keletkezett *-oa-* magánhangzó-találkozást (hiátust) az egyik hang kivetésével szüntette meg a nyelv. A két magánhangzó közötti (intervokális) *-p-* megnyúlása (geminálódása) szintén szabályszerű, de nem általános a középmagyar nyelvi korban. Így jött létre a *Lippa*, *Lippó* vagy *Lipa* név Arad, Baranya, Pozsega, Somogy, Szatmár, Temes, Torna, Valkó, Zala vármegyében. Bármelyikhez kapcsolódhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, majd eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében gyakoribb.

Liptai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Liptai* 1141, *Liptay* 150, *Lipthay* 53, *Liptói* 10. Más változatokkal együtt összesen: 1368.

Eredete Alapszava, a felvidéki *Liptó* vármegye neve egyes vélemények szerint a szláv 'szeret' jelentésű *l'ubit* igéből származó **Lubtov ~ Liptov* személynévből ered, s az utóbbiban az *-i-* mindenképpen veláris volt. A magyarba ez utóbbi került be személynévként, s alakult át a végződése (*-ov > -ou > -ó*) hosszú *-ó-vá* (*Liptó*). Mind

az Árpád-, mind az Anjou-korban sok adatot találunk erre. Ez a személynév magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) lett helységnévvé Liptó, Máramaros, Zala, Zólyom vármegyében. Bármelyikből alakulhatott eredetre, származási helyre utaló családnév 'onnan/oda való' jelentésű -i képző hozzáadásával.

Elterjedtsége A nyelvterület északi-északkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Névmagyarosításra elsősorban *Lipták*, *Lupták* és *Leopold*, de *Laudsmann*, *Lindenberg* családnévűek is igénybe vették a XIX. század folyamán.

Lipták

Típusa Helynévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Lipták* 3634, *Liptak*. Más változatokkal együtt összesen: 3760.

Eredete Alapszava, a felvidéki *Liptó* vármegye neve egyes vélemények szerint a szláv 'szeret' jelentésű *l'ubit* igéből származó **Lubtov ~ Liptov* személynévből ered, s az utóbbiban az -i- mindenképpen veláris volt. A magyarba ez utóbbi került be személynévként, s alakult át a végződése (-ov > -ou > -ó) hosszú -ó-vá (*Liptó*). Mind az Árpád-, mind az Anjou-korban sok adatot találunk erre. Ez a személynév magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) lett helységnévvé Liptó, Máramaros, Zala, Zólyom vármegyében. Bármelyikből alakulhatott eredetre, származási helyre utaló családnév 'onnan/oda való' jelentésű szlovák -ák képzővel.

Elterjedtsége A nyelvterület északi és délkeleti részén, Miskolc és Békéscsaba környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan *Liptai* névre magyarosítottak a XIX. században.

Liszikai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Liszikai* 1027, *Liszkey* 108. Más változatokkal együtt összesen: 1136.

Eredete Előzménye az ősszláv **Iska* szó, melynek a jelentése 'mogyorós' volt. Ebből a délszlávban alakult ki a *Leskov ~ Liskovica* helynév. Ez a magyarba bekerülve *Liskó* vagy *Liszka* alakká vált Nógrád, Trencsén, Valkó, Vas, Zala, Zemplén vármegyében. Bármelyikhez hozzájárulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület északnyugati részén, Győr környékén gyakoribb.

Lolé

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar vagy cigány családnév.

Változatai *Lolé* 31, *Lólé* 1048, *Lolé*; *Lollé*. Más változatokkal együtt összesen: 1085.

Eredete Alapszava lehetett az ősi ugor kori, 'állat lába' jelentésű *lol ~ loll* nyelvjárási szó, amely mára már kihalt. Ez önmagában (*Lol*) vagy -ē ~ -e birtokjellel (*Lolē*) 'nagy lábú, torz lábú' jelentéssel tulajdonságra utaló egyéni, abból pedig (vagy közvetlenül is) apai családnévvé vált.

Lehetséges azonban, hogy a 'piros, vörös, véres' jelentésű cigány *lolo ~ lolē* szó hasonlóképp birtokjeles alakban vált egyéni névvé vagy közvetlenül családnévvé, s akkor a jelentése 'Lolé, Lol (vagyis) vörös anyajegyű, sebhelyes arcú, (ritkábban) vörös hajú, arcú személy fia, leszármazottja'. A cigány nyelvből való eredeztetés valószínűbb voltát igazolja, hogy a XVIII. századi aranymosó cigányok nevei között Erdélyben többször előfordult a *Lola* családnév.

Elterjedtsége Ma is elsősorban ebből az etnikumból valókat találunk a nevek viselői között. Az ismert személyek mind budapestiek, s rövid -o-val írják neveiket.

Losonczi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Losonczi* 1499, *Losonczy* 270; *Losonci* 319, *Losoncy*; *Lossonczy* 28. Más változatokkal együtt összesen: 2120.

Eredete Az ősszláv 'feketefenyő' jelentésű **luč* szóból ered a patak neve, amelyet a magyar nyelv már **Lucsunc* alakban vett át. A -cs- a magyarban -s-sé vált (deaffrikálódott), a magánhangzói pedig szabályosan nyitódtek (-u- > -o-). A patak mellé épült település általában megkapta a vízfolyás nevét. A régi Nógrád vármegyében nagy

várossá fejlődött *Losonc* neve kiegészülve az 'onnan/oda való' jelentésű magyar *-i* képzővel gyakori eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület északi, északkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, köztük *Loszkandl*, *Luszkander*, *Loibersbeck*, *Lichtenstein*, *Löwinger*, *Leskovics* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Lovas

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Lovas* 5430; *Lovass* 108. Más változatokkal együtt összesen: 5563.

Eredete Alapszava, ősi, ugor kori *ló* szavunk korán megkapta a 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó, valamit kedvelő' jelentésű *-s* képzőt. Foglalkozásnévből mindenütt gyakori családnév lett. Gyakoriságát sokoldalú jelentése indokolja. Lehetett 'lovakat tartó', 'jó lovas', 'lovakat kedvelő', 'lovakkal kereskedő' a név motivációja.

Elterjedtsége Az Alföldön, különösen Debrecen környékén gyakoribb. A Dunán túl inkább a *Lovasi* névalak fordul elő többször.

Névváltoztatás Néhányan, *Löwy*, *Mihalicska*, *Rozmann* nevűek erre magyarosítottak a XIX. században. Többen választották a *Lovasi* nevet.

Lovász

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Lovász* 4492, *Lovasz* 18, *Lóvász*; *Lohász*, *Lóhász*. Más változatokkal együtt összesen: 4532.

Eredete Alapszava, ősi, ugor kori *ló* szavunk korán megkapta a 'valamivel foglalkozó' jelentésű *-ász* képzőt. (Az 1055-ös Tihanyi alapítólevélben is szerepel már *luazu* alakban.) Mind a *-v-*, mind pedig a *-h-* a névben a magánhangzó-találkozást (hiátust) szüntette meg más-más nyelvjárásban.

Elterjedtsége A Dunántúl déli részén, Somogy, Tolna, Baranya megyében gyakoribb.

Lőkös

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Lőkös* 756, *Lökös* 169, *Lökös*, *Lökkös* 15; *Lökkös* 31, *Lökkös* 115, *Lökkös*, *Lökkös*. Más változatokkal együtt összesen: 1094.

Eredete Végső forrása valószínűleg a 'babér' jelentésű *laurus* szóból alakult *Laurentum* város neve Itália Latium nevű tartományában. Az onnan származók kapták meg először a *Laurentius* nevet. Mások szerint Róma egyik dombjának, ismeretlen jelentésű római kor előtti (preromán) *Lauretum* ~ *Loretum* nevéből alakult a személynév, amelynek jelentése 'Laurentum vagy Lauretum helységből való'. A Martyrologium Romanumban (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvében) húsznál több szent viseli ezt a nevet, ami nagy népszerűséget jelentett a középkorban Magyarországon is, ahol a keresztnév *Lőrinc* alakban terjedt el. Ez lerövidült egy szótagra (*Lő-*) és fölvette a *-k-* és az *-s-* kicsinyítő képzőt (*Lőkös*). Az egyéni névből apai családnév lett 'Lőkös' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. A név első szótagjának magánhangzója a hangsúly hatására később megnyúlt, a két magánhangzó közötti (intervokális helyzetű) mássalhangzó hosszúvá vált (geminálódott) egyes nyelvjárásokban.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, különösen északkeleten gyakoribb.

Lőrincz

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Lőrincz* 9705, *Lőrinc* 808, *Lőrincz*, *Lőrintz* 22, *Lőrinc* 24, *Lörinz*, *Lőrinz*; *Lőritz*, *Lőricz*; *Lőrencz*, *Lőrentz*; *Lőrint*, *Lőrint*; *Lorincz* 19, *Lőrincz*, *Lorinc*; *Lőrencz* 58, *Lorencz* 85; *Lőrenc*, *Lorenc*; *Lorentz*; *Lórencz*, *Lorenz* 31; *Laurencz* 12. Más változatokkal együtt összesen: 10 826.

Eredete Végső forrása valószínűleg a 'babér' jelentésű *laurus* szóból alakult *Laurentum* város neve Itália Latium nevű tartományában. Az onnan származók kapták meg először a *Laurentius* nevet. Mások szerint Róma egyik dombjának, a *Lauretum* (előbb *Loretum*) ismeretlen jelentésű, római kor előtti (preromán) nevéből alakult a személynév, amelynek jelentése 'Laurentum vagy Lauretum helységből való'. A Martyrologium Romanumban (a

Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvében) húsznál több szent viseli ezt a nevet, ami nagy népszerűséget jelentett a középkorban Magyarországon is. Mint minden gyakori keresztnévből, ebből is nagyon sok apai családnév alakult. A sok névváltozat annak következménye, hogy az *-au-* kettőshangzó egyszerűsödése (*-au-* > *-ó-*) után a magánhangzó-harmóniát igyekezett a nyelv megteremteni, s az *-ó-t* általában *-ő-re* cserélte (*Lőrenc*), de egyes nyelvjárások megtartották (*Lórenc*). A latin *-ius* végződés mindenképp elmaradt a név végéről, viszont az utolsó szótag magánhangzójának ejtése ingadozott az *-ē-* és *-i-* között.

Elterjedtsége Erdélyben gyakoribb.

Lőrinczi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Lőrinczi* 953, *Lőrinczy* 326, *Lőrinczi* 29, *Lörinczy* 13; *Laurenczi* 13, *Laurency* 25, *Laurentzi* 15, *Laurentzy*; *Laurenzi*. Más változatokkal együtt összesen: 1382.

Eredete Végső forrása valószínűleg a 'babér' jelentésű *laurus* szóból alakult *Laurentum* város neve Itália Latium nevű tartományában. Az onnan származók kapták meg először a *Laurentius* nevet. Mások szerint Róma egyik dombjának, a *Lauretum* (előbb *Loretum*) ismeretlen jelentésű, római kor előtti (preromán) nevéből alakult a személynév, amelynek jelentése 'Laurentum vagy Lauretum helységből való'. A Martyrologium Romanumban (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvében) húsznál több szent viseli ezt a nevet, ami nagy népszerűséget jelentett a középkorban Magyarországon is. A sok névváltozat annak következménye, hogy az *-au-* kettőshangzó egyszerűsödése (*-au-* > *-ó-*) után a magánhangzó-harmóniát igyekezett a nyelv megteremteni, s az *-ó-t* általában *-ő-re* cserélte (*Lőrenc*). A latin *-ius* végződés mindenképp elmaradt a név végéről, de az utolsó szótag magánhangzójának ejtése ingadozott az *-ē-* és *-i-* között.

A *Lőrinc* személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helységnév lett Baranya, Gömör, Heves, Kraszna, Küküllő, Torda, Valkó, Zala, Zemplén vármegyében. *Szentlőrinc* nevű településünk még ezen kívül 28 volt a Történelmi Magyarországon. Mindegyikből alakulhatott *Lőrinczi* eredetre, származási helyre utaló családnév az 'onnan/oda való' *-i* képzővel.

Ugyanakkor a *Lőrinc* keresztnév megkaphatta az *-i* birtokjelet, ami által 'Lőrincé' jelentésű lett, s ez vált apai családnévvé 'Lőrinc' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Erdélyben sokkal gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Laurencsics*, továbbá *Laurenschik*, *Simák* és *Vavrik* nevű használta föl magyarosítás céljából a XIX. században.

Lövei

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Lövei* 911, *Lövey* 115, *Lövei* 238, *Lövey* 47, *Lövei*; *Lövői* 14; *Löwei*, *Löwey*, *Löwei*, *Löwey*, *Leövey* 11, *Leövey*. Más változatokkal együtt összesen: 1360.

Eredete Alapszava ősi, finnugor eredetű *lõ* igénk. Melléknévi igenévi származéka a Honfoglalás korában még **lëþëγ* [*lëvëgh*] volt, amelynek első magánhangzója *-ö-* lett (labializálódott), és a 'lövő' jelentésű **löveγ* szó jött létre, ami íjászokra, dárdahajítókra vonatkozott. Őket határvédelmi célból főleg a nyugati gyepű védelmére telepítették le, s több falut kaptak. Ezeket a falvakat ugyanazzal a foglalkozásnévi *Löveγ* melléknévi igenévvvel nevezték el. Ezekhez járult az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s akkor **Löveγi* családnév lett belőlük. Később a két magánhangzó közti (intervokális helyzetű) *-γ-* hang kiesett, elnémult, s így maradt a *Lövei* családnév. A település neve *Lövő* lett, de az onnan elszármazók ma is a *Lövei* nevet viselik. *Lövő* nevű településünk volt Sopron, Szabolcs, Vas, Zala vármegyében.

Elterjedtsége A *Lövei* családnevek a Dunántúl északnyugati részén, Győr környékén, a Tiszántúl északkeleti részén és Orosháza környékén a leggyakoribbak.

Ludányi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ludányi* 1561, *Ludanyi*, *Ludány*, *Ludán*. Más változatokkal együtt összesen: 1583.

Eredete Alapszavát, a *Ludány* nevet egyetlen, Nógrád megyei településünk viselte és viseli ma is. Ennek előzménye mindenképpen személynév volt, de a személynév eredete vitatott. Egyik vélemény szerint **L'uden* alakban már a

XIII. században bekerült a magyar névkincsbe. Kiinduló alakja a német *Hlōdwig*, aminek jelentése 'hírnév' + 'harc' volt. Ez rövidült le a cseh nyelvben egy szótagú *Lud* formára, s ott kapta meg az *-n* kicsinyítő képzőt, amelynek *-ny*-nyé válása (palatalizációja) a magyarban is végbemehetett.

Az Árpádok korában oly sok *Lud*, *Ludan*, *Lodan*, *Ludus*, *Ludvin* személynevünk volt, hogy nem föltételezhető mindnek a csehből való kölcsönzése. A főnti *Hlōdwig* latinban kialakult *Ludovicus* alakja a magyar nyelvben is lerövidülhetett egy szótagú *Lud*- alakra, s megkaphatta a magyarban sem ritka *-n* ~ *-ny* kicsinyítő képzőt. A *Ludány* helynévből 'onnan/oda való' jelentésű eredetre, származási helyre utaló *-i* képzővel is alakulhatott a családnév. Mivel azonban csak egyetlen *Ludány* nevű településről tudunk, létrejöhetett a családnév az egyéni névnek *-i* birtokjeles alakjából is, s a jelentése akkor '*Ludány* nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen Gyöngyös és Szeged környékén gyakori.

Ludvig

Típusa Apanévi eredetű, német családnév.

Változatai *Ludvig* 894, *Ludvigh* 30, *Ludwig* 64, *Ludwigh*; *Ludvik* 18. Más változatokkal együtt összesen: 1010.

Eredete Előzménye az ófelnémet 'hírnév, dicsőség' jelentésű *hlūt* és 'harc' jelentésű *wig* közsavak összetételéből keletkezett *Chlodwig* név, mely a IX. századi német oklevelekben *Liudwig* alakban fordult elő, s hamar kialakult a végleges *Ludwig* keresztnév. Harmincnál több szentje lévén a Martyrologium Romanumban (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvében), igen gyakorivá lett, és sok apai családnév is alakult belőle német nyelvterületen. Magyarországra a XVIII. századi betelepítésekkel jutott el nagyobb mértékben.

Elterjedtsége A Dunán túl Tolna és Baranya megyében gyakoribb.

Lugosi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Lugosi* 1503, *Lugosy*, *Lugossi*, *Lugossy* 67, *Lugósi*; *Lugasi* 55. Más változatokkal együtt összesen: 1643.

Eredete Alapszava, 'indákkal benőtt hely' jelentésű *lugas* szavunk az olaszból átvett *lug* -s képzős származéka. *Lugas* ~ *Lugos* településnevünk volt Bács, Baranya, Bihar, Fejér, Szatmár, Temes, Vas vármegyében. Ezek bármelyike 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Tiszától nyugatra, különösen Sopron és Győr környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Lichtenstein*, *Loysch*, *Ditmayer*, *Mrazek*, *Stanisavlevič*, *Weisz* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Lukács

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Lukács* 20 427, *Lukáts* 180, *Lukách*, *Lukacs* 39; *Lukác*, *Lukac*, *Lukacz*. Más változatokkal együtt összesen: 20 745.

Eredete Az alapjául szolgáló *Lukács* keresztnévet egyesek a görög *Λβκος* [*lūkosz*] 'farkas', mások a *λευκός* [*lēukosz*] 'fény, ragyogás' jelentésű közszóból, ismét mások a római *Lucania* tartomány nevéből magyarázzák, vagyis ők '*lucaniai*' jelentésűnek. (A *Lucania* tartománynév egyébként szintén görög eredetű, szikláinak színéről, a görög *λευκόν* [*lēukon*] 'fehér' szóból kapta nevét.) A Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe) *Lucas* alakban került be. A bibliai Újszövetség révén igen elterjedt keresztnévvé vált a keresztény világban, így Magyarországon is. Az Árpádok és Anjouk korában a név végén álló *-s* hang *-cs*-vé lett (affrikálódott). Gyakori családnév lett belőle '*Lukács* nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A Dunán túl többször fordul elő, de különösen Erdélyben gyakori.

Névváltoztatás Nagyon sokan vették föl a XIX. században, köztük *Lőwy*, *Löwenberg*, *Löwenheim*, *Löwensohn*, *Löwinger*, *Lampenfeld*, *Lakenbacher*, *Lefkovics*, *Lichter*, *Lublovics*, *Lusztig* nevűek.

Lukácsi

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Lukácsi*, 1599, *Lukácsy* 114, *Lukátsi* 12, *Lukátsy* 10, *Lukacsi*. Más változatokkal együtt összesen: 1740.

Eredete Az alapjául szolgáló *Lukács* keresztnévet egyesek a görög *Λβκος* [*lükosz*] 'farkas', mások a *λευκός* [*lëukosz*] 'fény, ragyogás' jelentésű közszóból, ismét mások a római *Lucania* tartomány nevéből magyarázzák, vagyis ők '*lucaniai*' jelentésűnek tartják. (A *Lucania* tartomány név egyébként szintén görög eredetű, szikláinak színéről, a görög *λευκόν* [*lëukon*] 'fehér' szóból kapta nevét.) A *Martyrologium Romanum*ba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe) *Lucas* alakban került be. A bibliai Újszövetség révén igen elterjedt keresztnévvé vált a keresztény világban, így Magyarországon is. Az Árpádok és Anjouk korában a név végén álló *-s* hang *-cs*-vé vált (affrikálódott). A *Lukács* keresztnév megkaphatta az *-i* birtokjelet, s így is családnévvé válhatott '*Lukács* nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Ugyanakkor a keresztnév megjelent településnevek elemeként Baranya, Csanád, Közép-Szolnok, Pozsega, Trencsén, Valkó, Vas, Zala, Zaránd vármegyében, *Szentlukács* nevű falu volt még Körös, Sáros, Somogy vármegyében és Udvarhelyszékben. Ezekből is elmaradhatott a *Szent*- előtag, s a megmaradt *Lukács* elem fölvehette az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, amivel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

M

Maczkó

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Maczkó* 1136, *Maczko* 15, *Mackó* 99, *Macko*, *Matzkó* 13. Más változatokkal együtt összesen: 1267.

Eredete A bibliai héberben két név jelentése ugyanaz: 'Isten ajándéka'. Az egyik *hytytm* [*Mah teet yah (Mátítjā)*], amelynek még a héberben kialakult *ytm* [*Mah tee (Māti)*] változata. A másik *whytytm* [*Mah teet yah hu (Mátítjáhu)*] pedig valószínűleg arámi eredetű. A görögbe mindkettő átkerült: *Ματθαῖος* [*Matthaios*] és *Ματθίας* [*Matthias*] alakban. Mindkettőt átvette a latin is *Matthaeus*, illetve *Matthias* formában. (A magyarban *Máté* és *Mátyás* keresztnévek lettek belőlük.) A szlovákban *Matús* és *Matej* nevekkal feleltetik meg az alapneveket, becézöik és az abból kialakult családnévek azonban nem térnek el egymástól. Az egy szótagra rövidült *Mat-* utolsó mássalhangzója *-t-* > *-c-* változáson ment keresztül (affrikálódott), az így kapott *Mac-* tőhöz pedig a szlovákban is gyakori *-ko* kicsinyítő képző járult. A magyar nyelvhasználatban ez megnyúlt (hosszú *-ó* lett). A *Macko* ~ *Mackó* egyéni névből gyakori családnév lett 'Maczkó' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A Duna–Tisza közének déli részén, továbbá Nyíregyháza és Békéscsaba környékén gyakoribb.

Mácsai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mácsai* 957, *Mácsay* 52, *Mátsay*; *Macsai*, *Machai*; *Mácsi* 113, *Macsi* 182. Más változatokkal együtt összesen: 1318.

Eredete A bibliai héberben két név jelentése ugyanaz: 'Isten ajándéka'. Az egyik *hytytm* [*Mah teet yah (Mátítjā)*], amelynek még a héberben kialakult *ytm* [*Mah tee (Māti)*] változata. A másik *whytytm* [*Mah teet yah hu (Mátítjáhu)*] pedig valószínűleg arámi eredetű. A görögbe mindkettő átkerült: *Ματθαῖος* [*Matthaios*] és *Ματθίας* [*Matthias*] alakban. Mindkettőt átvette a latin is *Matthaeus*, illetve *Matthias* formában. Bármelyik lerövidülhetett egy szótagra (*Ma-*) és fölvette a *-cs* vagy a *-csa* ~ *-csó* kicsinyítő képzőt. Az Árpád-korban számos *Mach* és *Macha*, *Macho* [*Mács* és *Mácsá*, *Mácsó*] személynév lett belőlük. Mindegyikből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév vált Arad, Bács, Bihar, Győr, Hunyad, Kolozs, Komárom, Nógrád, Pest, Somogy, Szabolcs, Szatmár, Zaránd vármegyében. Ezek bármelyikéhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőlük. Azt csak alapos családtörténeti kutatással lehet kideríteni, hogy melyik családnév ered *Macs*, *Macsá* vagy *Macsó* helynévből, ugyanis a név végi *-ai* magánhangzó-találkozás (hiátus) az *-a-* kivetésével megszűnt, s a *Mácsai* ~ *Macsai* nevekből is *Mácsi* ~ *Macsi* lehetett, mint ahogyan a *Macsói* is változhatott *Macsai* alakra.

Elterjedtsége A Dél-Alföldön gyakoribb.

Madár

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Madár* 1038, *Madar* 764. Más változatokkal együtt összesen: 1803.

Eredete Előzménye, ismeretlen eredetű *madár* szavunk metaforikusan és szimbolikusan is személynévvé válhatott már igen korán. A hasonlóság alapja vékony termet, könnyed mozgás, mozgékonyság, esetleg vándorlás, gyakori költözködés is lehetett. Jelképesen pedig madarat tartók vagy valamely madárra vadászók kaphatták meg a nevet. Az egyéni névből apai családnév lett 'Madár' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Ugyanígy azonban ragadványnévből vagy közvetlenül is lehetett családnév.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Csak két *Vogel* nevű vette föl magyarosítás céljából a XIX. században.

Madarász

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Madarász* 4649, *Madarasz*; *Madaras* 566. Más változatokkal együtt összesen: 5229.

Eredete Előzménye, ismeretlen eredetű *madár* szavunk igen korán fölvehette vagy a foglalkozást jelentő *-ász* képzőt, vagy pedig a 'valamit birtokló', 'valamivel ellátott' jelentésű *-s* képzőt. Régi adatai között az írás bizonytalansága miatt nem lehet különbséget tenni (ugyanis az *-s* és *-sz* jele az *-s*, az *-a* és *-á* jele pedig ugyanaz az *-a*- betű volt hosszú ideig). Mindezek következtében gyakori családnévvé vált valamennyi névforma. Ennek az a magyarázata, hogy mind a madarak tollának, tojásának a gyűjtése, mind vadászatuk léppel vagy csapdával sok embert foglalkoztatott. Olyanok is voltak, akik kedvtelésből vagy eladásra neveltek különböző madarakat. Ezek mind megkaphatták előbb ragadványnévként, majd családnévként, de akár közvetlenül is a *Madaras* vagy *Madarász* családnévet.

Elterjedtsége A *Madarász* az Alföldön, a *Madaras* az északkeleti nyelvterületen gyakoribb.

Névváltoztatás Csak egy *Vogel* nevű család magyarosított *Madaras*, de több, *Fógel*, *Martinidesz*, *Mentler*, *Mladenics*, *Masznýák* és *Vukovics* nevű *Madarász* névre a XIX. században. (Kedveltebb volt a *Madarasi* új névként való fölvétele.)

Mag

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mag* 1076, *Magh*; *Mág*; *Magg*. Más változatokkal együtt összesen: 1086.

Eredete Előzménye ősi, finnugor eredetű *mag* szavunk. Ennek jelentése a növényi termésen kívül lehetett 'sperma, ivadék, leszármazott, gyermek', továbbá olyan állat vagy növény, amely kiválósága miatt szaporításra alkalmasnak látszott, vetésre, tenyésztésre való volt. E sokirányú jelentése tette alkalmassá személynévként való használatára. Igen sokan szimbolikusan (aki képes főnntartani a családot) vagy metaforikusan (olyan, mint a legnemesebb magnak hagyott növény vagy állat) kapták az Árpád-korban. Az egyéni nevekből családnévek lettek 'Mag' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Az egyéni nevekhez hasonló (szimbolikus, metaforikus) módon előbb ragadványnévi használattal, majd a régebbi családnév helyére lépve is létrejöhetett a családnév.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében gyakoribb.

Mága

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mága* 1558, *Maga* 46. Más változatokkal együtt összesen: 1604.

Eredete Előzménye ősi, finnugor eredetű *mag* szavunk. Ennek jelentése a növényi termésen kívül lehetett 'sperma, ivadék, leszármazott, gyermek', továbbá olyan állat vagy növény, amely kiválósága miatt szaporításra alkalmasnak látszott, vetésre, tenyésztésre való volt. E sokirányú jelentése tette alkalmassá személynévként való használatára. Igen sokan szimbolikusan (aki képes főnntartani a családot) vagy metaforikusan (olyan, mint a legnemesebb magnak hagyott növény vagy állat) kapták az Árpád-korban. A *Mag* személynév sokszor megkapta az *-a* kicsinyítő képzőt vagy birtokjelet. Ez a toldalékolt (*Maga*) forma vált gyakran családnévvé. Az első szótag magánhangzójának nyúlása (*-a* > *-á*) a hangsúly hatására akkor ment végbe, amikor elvesztette a név a közszoí és becenévi jelentését.

Elterjedtsége A *Maga* családnév a Dunán túl, a *Mága* pedig a Tiszántúl északi részén gyakoribb.

Magda

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi vagy anyanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Magda* 1030, *Magada*, *Magdo*, *Magdó* 72, *Magdu*. Más változatokkal együtt összesen: 1112.

Eredete Előzménye ősi, finnugor eredetű *mag* szavunk. Ennek jelentése a növényi termésen kívül lehetett 'sperma, ivadék, leszármazott, gyermek', továbbá olyan állat vagy növény, amely kiválósága miatt szaporításra alkalmasnak látszott, vetésre, tenyésztésre való volt. E sokirányú jelentése tette alkalmassá személynévként való használatára.

Igen sokan szimbolikusan (aki képes fönntartani a családot) vagy metaforikusan (olyan, mint a legnemesebb magnak hagyott növény vagy állat) kapták az Árpád-korban. A *Mag* személynév sokszor megkapta a *-d* és *-a* kicsinyítő képzőt, s apanévként így vált családnévvé.

Néhány esetben a *Magdaléna* rövidülésével keletkezett *Magda* is anyai családnévvé (matronimikonná) lehetett, de ez nem volt jellemző a magyar családnevek kialakulására. A *Magdo* ~ *Magdó*, *Magdu* alakok a név végi *-a* záródásával alakultak a *Magda* névből.

Elterjedtsége A név használata leginkább Heves megyére és a Dél-Alföldre jellemző.

Magony

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Magony* 1000, *Magon* 19; *Mogony* 29. Más változatokkal együtt összesen: 1049.

Eredete Előzménye ősi, finnugor eredetű *mag* szavunk. Ennek jelentése a növényi termésen kívül lehetett 'sperma, ivadék, leszármazott, gyermek', továbbá olyan állat vagy növény, amely kiválósága miatt szaporításra alkalmasnak látszott, vetésre, tenyésztésre való volt. E sokirányú jelentése tette alkalmassá személynévként való használatára. Igen sokan szimbolikusan (aki képes fönntartani a családot) vagy metaforikusan (olyan, mint a legnemesebb magnak hagyott növény vagy állat) kapták az Árpád-korban. A *Mag* személynév sokszor megkapta az *-n* ~ *ny* kicsinyítő képzőt, s apai családnév lett belőle. (A hasonlóan képzett becenevek nem voltak ritkák az Árpád-korban: *Bakony*, *Györköny*, *Harsány*, *Hetény*, *Ikrény*, *Tomcsány*, *Zákány* stb. A szlávban is létrejöhettek ilyen nevek: *Okány*, *Zsadány*, de a *Magony* alapszava a magyar eredet mellett szól.)

Elterjedtsége A Dél-Alföldön, Csongrád megyében, Szeged környékén gyakori.

Magyar

Típusa Népre utaló, magyar családnév.

Változatai *Magyar* 21 208, *Madjar*, *Madyar*, *Maghiar*, *Madzsar*. Más változatokkal együtt összesen: 21 240.

Eredete Népnevünk eredetileg összetett szó volt. Első eleme az ősi ugor eredetű **modzs-* ejtésű és 'mag, ember, férfi, nép' jelentésű közszó, második része pedig a még régebbi, finnugor eredetű, szintén 'férfi' jelentésű *er* elem. (Ez önállóan már nem él, de benne található a *férj*, *ember* szavakban.) Az összetétel elhomályosulása után érvényesült a magánhangzó-harmónia. Ennek következtében jött létre a *magyar* ~ *megyer* alakváltozat. A *magyar* szót ma is használják a népnyelvben egyszerűen az 'ember, egy ember, ismeretlen ember' jelentésben. Régen is ebben az értelemben vált sok beköltözött, ismeretlen családnevévé, de Erdélyben a székelyektől való elkülönítő szó is volt a *magyar*, s így is családnévvé válhatott. Ritkább volt az, amikor idegenek között kapta meg valaki megkülönböztetésül, ugyanis a nem magyarok a saját nyelvükön határozták meg a nemzetiséget: *Unger* ~ *Ungár*, *Venger*, *Ugro* stb. (Kivétel a szlovák, ahol a *mad'ar* átalakulhatott családnévvé.)

Elterjedtsége Kárpátalján és Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, főleg *Ungár* ~ *Unger* nevűek, de *Mayermoszes*, *Mandl*, *Manik*, *Maxl*, *Mondschein* és végül *Csik*, *Halász*, *Mag*, *Nyikos*, *Tóth* nevűek is fölvették ismeretlen okból.

Magyari

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Magyari* 2711, *Magyary* 88, *Madjari*. Más változatokkal együtt összesen: 2823.

Eredete Népnevünk eredetileg összetett szó volt. Első eleme az ősi ugor eredetű **modzs-* ejtésű és 'mag, ember, férfi, nép' jelentésű közszó, második pedig a még régebbi, finnugor eredetű, szintén 'férfi' jelentésű *er* elem, amely önállóan már nem él, de benne található a *férj*, *ember* szavakban. Az összetétel elhomályosulása után érvényesült a magánhangzó-harmónia. Ennek következtében jött létre a *magyar* ~ *megyer* alakváltozat. A *magyar* szót ma is használják a népnyelvben egyszerűen az 'ember, egy ember, ismeretlen ember' jelentésben. Régen is ebben a jelentésben vált sok beköltözött, ismeretlen nevévé, de Erdélyben a székelyektől való elkülönítő is volt a *magyar*, s így is egyéni névvé válhatott. Ritkább volt az, amikor idegenek között kapta meg valaki megkülönböztetésül, ugyanis a nem magyarok a saját nyelvükön határozták meg a nemzetiséget: *Unger* ~ *Ungár*, *Venger*, *Ugro* stb. A *Magyar* személynév megkaphatta az *-i* birtokjelet, s akkor 'Magyar nevű személy fia, leszármazottja' jelentéssel vált családnévvé.

Volt azonban néhány (a *megyernél* sokkal ritkább) *magyar* törzsnévből kialakult településnevünk is Heves, Somogy, Sopron vármegyében. Ezek bármelyike megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév vált belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Unger*, *Ugorcsák*, *Macsán*, *Malusil*, *Moldován*, *Muldl* változtatta erre a nevét XIX. század folyamán.

Májer

Típusa Foglalkozásra utaló vagy apanévi eredetű, német családnév.

Változatai *Májer* 1370, *Majer* 1725; *Mayer* 5103, *Máyer* 125, *Mayr* 16; *Maier* 104; *Mayher*, *Mayherr*; *Meyer* 86, *Mejer*, *Meijer*. Más változatokkal együtt összesen: 8549.

Eredete A névnek a német nyelvben is két forrása van. Az egyik a középfelnémet *mei(g)er* 'családfő', majd 'tanyásgazda', később 'kasznár' jelentésű szó. Mint minden foglalkozásnévből, ebből is gyakori családnév lett. Már a XIV. században volt *Maier* alakja is. Mindkét névforma Németország keleti felében gyakoribb, de a *Mayer* délebbre, Bajorországban, a *Meyer* viszont északabbra, Alsó-Szászországban fordul elő többször.

A név másik forrása a jiddis *meir*, amely a héber *ryam* [*meh eer (měir)*] 'fényes, ragyogó' jelentésű szóra vezethető vissza. Egyéni névként ma sem ritka a zsidó névadásban, s apanévként vált gyakori családnévvé az aszkenázi zsidóság körében.

A magyar nyelvbe mindkét név német közvetítéssel került be, s részben a magyar helyesírás bizonytalansága, részben már a németben való sokalakúsága miatt szép számú írásváltozata alakult ki.

Elterjedtsége A nyelvterület nyugati szélén és a Dunántúl délkeleti részén, valamint Szabolcs és Szatmár megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Többen magyarosították *Major*, *Mátrai*, *Mezei*, néhányan *Majoros*, *Majérfi*, *Majorfi*, *Makai*, *Márai*, *Marosi*, *Mártonfi*, *Mérai*, *Merényi* névre a XIX. század folyamán.

Major

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Major* 11 914, *Maier* 17; *Majór*; *Mayor* 15. Más változatokkal együtt összesen: 11 989.

Eredete Végső forrása a latin eredetű, 'nagyobb' jelentésű *maior* melléknévi közép fok. Ez bekerült sok európai nyelvbe a többi hasonló társ közül kiemelt, fölügyelettel megbízott személy megnevezésére. A magyarba közvetlenül is eljuthatott, de elképzelhető a bajor-osztrák közvetítés is. Első előfordulásai helynevek: egy birtok nagyobb területére utalnak, ahol általában gazdasági épületek is voltak. Később ennek a birtoktestnek a felelős vezetőjét, első emberét is így nevezték, vagyis foglalkozásnévvé vált a szó. Foglalkozásneveinkből pedig igen gyakran lett családnév. Jelentése tehát 'első ember a birtokon, gazda, kasznár, intéző'.

A francia eredetű, 'örnagyt' jelentésű katonai tisztség nevéből nem lehetett családnév a magyarban, mert az csak a XVIII. században került (német közvetítéssel) hozzánk.

Elterjedtsége A Dunántúl északi részén gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Mayer*, néhány *Mailender*, *Marmorstein*, *Altmann*, *Schwarz* magyarosított erre a XIX. században.

Majoros

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Majoros* 5806, *Majoross* 28. Más változatokkal együtt összesen: 5839.

Eredete Végső forrása a latin eredetű, 'nagyobb' jelentésű *maior* melléknévi közép fok. Ez bekerült sok európai nyelvbe a többi hasonló társ közül kiemelt, fölügyelettel megbízott személy megnevezésére. A magyarba közvetlenül is eljuthatott, de elképzelhető a bajor-osztrák közvetítés is. Első előfordulásai helynevek: egy birtok nagyobb területére utalnak, ahol általában gazdasági épületek is voltak. A *major* szó 'valamit birtokló', 'valamivel ellátott' vagy 'valamivel foglalkozó' -s képzővel ellátva foglalkozásnévvé vált. Legtöbbször egy birtoktestnek, *major* megbízott vezetőjének, irányítójának a megnevezése a „majoros gazda” jelzős szerkezetből önállósult tapadásos jelentésátvitellel (mint a 'tokaji bor' > 'tokaji'). A foglalkozásnevek legtöbbszöréhez hasonlóan ez is gyakori családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány Mayer, Majorschia, Löventritt, Rabatiu magyarosított erre a XIX. század folyamán.

Majzik

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Majzik* 1048, *Mojzik*, *Mojzsik*. Más változatokkal együtt összesen: 1058.

Eredete Alapszavát, a *Mózes* nevet egyesek az ókori egyiptomi nyelvben 'fiú, gyermek' jelentésű *mos ~ mes* szóból eredeztetik, ugyanis névösszetételekben *-moses* formában 'valakinek a fia' jelentésben élt a szó. Mások népetimológiásan a bibliai héber eredetű, 'akit (a vízből) kihúztak' jelentésű *hvwmm* [*Moh she (Mosē)*] névből magyarázzák. A név két átírásban is bekerült a görögbe: *Μωϋσῆς* [*Moüszész*] és *Μωσῆς* [*Moszész*] alakban. A latin Martyrologium Romanum (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyve) a *Moyses* alakot fogadta el, s ez terjedt el a keresztény világban. A szláv nyelvekbe is eljutott a név, a szlovákban lerövidült egy szótagra (*Mojz ~ Majz*), amely fölvette az apanévi 'valakinek fia, leszármazottja' jelentésű *-ik* képzőt, s családnévvé vált. Így jelentése '*Majz ~ Mojz (Mózes)* fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége Leginkább a Pest–Szolnok–Gyöngyös vonalától északra eső területeken gyakori.

Makai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Makai* 4244, *Makay* 449, *Makaji*, *Makkai* 1254, *Makkay* 96; *Makói* 16. Más változatokkal együtt összesen: 6096.

Eredete Alapszava, valamelyik *Mak*- kezdetű keresztnévünk (*Makabeus*, *Makarius*, *Makrinus*) egy szótagra rövidült alakja vagy a bizonytalan eredetű *Mak ~ Makk* ősi egyén név kicsinyítő *-ó* képzővel ellátva *Makó* lett, s ebből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Baranya, Csanád, Fejér, Kolozs vármegyében. Ezek bármelyikének korábbi **Makaγ* alakjához járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s a *Makaji* alakból szabályosan kiesett a *-γ* hang, így keletkezett a *Makai* eredetre, származási helyre utaló családnév. A két magánhangzó közötti (intevokális helyzetű) mássalhangzó nyúlása (geminálódása) a XVI–XVIII. század szokásos változása volt sok nyelvjárásban, s a *Makkai* formát eredményezte.

A felsorolt keresztnévek közül a görög eredetű, 'szerencsés, boldog' jelentésű *μάκαρ* [*mákár*] szóból alakult *Μακάριος* [*Makáriosz*] jöhet leginkább számításba, mivel igen kedvelt keresztnév volt az Árpád-korban. Ebből alakult a *Makó* névváltozat, s ez lehetett a Csanád (ma Csongrád) megyei városnak a nevévé, amelyből a legtöbb családnév ered.

Elterjedtsége A *Makai* alakok az Alföld déli területére, a *Makkai* nevek pedig az északkeleti nyelvterületre (mai határainkon kívül is) jellemzőek.

Névváltoztatás Többen, *Mach*, *Machala*, *Mayer*, *Memlaner*, *Mokan* nevűek a *Makai*, néhány *Maucha* és *Makaria* nevű a *Makkai* alakra magyarosított a XIX. században.

Makk

Típusa Apanévi eredetű vagy foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Makk* 819, *Mak* 36, *Mák* 1296, *Mákk*, *Mok*, *Mók* 43, *Mokk*, *Muk* 88, *Mukk* 17. Más változatokkal együtt összesen: 2312.

Eredete Több név egybeesése. Egyik az ismeretlen eredetű, 'tölgy és bükk termése' jelentésű, a korai följegyzésekben és a népnyelvben nagy írás- és ejtészváltozatosságot mutató mai *makk* szavunk, amely már a XII. században megjelent személynévként, s igen kedvelt név lett az Árpádok korában. Valószínűleg foglalkozási szimbolumnévként vált egyéni és családnévvé: *makkot* gyűjtő kaphatta. Emberi és állati eleség céljára ugyanis ősszel sokan gyűjtötték az erdőkben a makkot.

Szláv eredetű *mák* növényneveinkből is lehetett személynév. Ezen az egyéni néven keresztül vagy attól függetlenül is létrejöhetett családnév hasonlóképpen a foglalkozás jelképeként: *máktermelő*, *mákkal* kereskedő. Szóba jöhet azonban a kedvelt ételre való utalás: *mákkal* készült ételeket élvező, szerető vagy azokat kiválóan készítő is viselhetette.

Föltételezhető továbbá, hogy a magyar belső fejleményű *mak-* ~ *mok-* ~ *muk-* hangutánzó tőnek a beszédhibásokra jellemző hangadása (*makog*, *mukkan*) vált ragadványnévvé. A ragadványnév pedig gyakran kiszorította a régebbi családnevet, s önálló családnévvé vált.

Végül valamely *Mak-* ~ *Mok-* ~ *Muk-* kezdetű keresztnévnek (*Makabeus*, *Makarius*, *Makrinus*) egy szótagra való rövidülése is lehetséges. Ezek előbb egyéni, abból apanévi családnévvé válása is lehetséges, mivel mindhárom említett név szerepel a Martyrologium Romanumban (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvében), s előfordul az Árpád-kori személynevek között. Mind a négy lehetőség a magyar nyelven belül alakult ki, ezért valamennyit magyar családnévnek kell tekintenünk. Csak alapos családtörténeti kutatásokkal lehet föltárni, hogy a mai családnevek közül melyik eredetre vezethető vissza a keresett név.

Elterjedtsége A *Makk* nevek a Duna vonalától nyugatra, a *Mák* nevek pedig attól keletre gyakoribbak.

Makó

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Makó* 1950, *Mako* 23; *Machó* 39, *Macho*; *Makau*. Más változatokkal együtt összesen: 2015.

Eredete Alapszava, valamelyik *Mak-* kezdetű keresztnévünk (*Makabeus*, *Makarius*, *Makrinus*) egy szótagra rövidült alakja vagy a bizonytalan eredetű *Mak* ~ *Makk* ősi egyénnév kicsinyítő -ó képzővel ellátva *Makó* lett. A felsorolt keresztnévek közül a görög eredetű, 'szerencsés, boldog' jelentésű *μάκαρ* [*mákár*] szóból alakult *Μακάριος* [*Mákáriosz*] jöhet leginkább számításba, mivel igen kedvelt volt az Árpád-korban. *Mako*, *Makou*, *Macho*, *Machou* formában is sokszor följegyezték. Egyénnévből vált apai családnévvé. Jelentése 'Makó nevű személy fia, leszármazotta'.

Makó nevű település volt a családnevek kialakulása idején Baranya, Csanád, Fejér és Kolozs vármegyében, ezek közül bármelyik eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott minden változtatás nélkül vagy később lekopott -i képzővel.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén gyakoribb.

Makra

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Makra* 1524, *Mákra*, *Makara* 262. Más változatokkal együtt összesen: 1790.

Eredete Előzménye a görög eredetű, 'szerencsés, boldog' jelentésű *μάκαρ* [*mákár*] szóból alakult *Μακάριος* [*Mákáriosz*], amely igen kedvelt keresztnév volt az Árpád-korban. Ennek két szótagra rövidült formája (*Makar*) fölvette az -a kicsinyítő képzőt, de az így létrejött *Makara* névből a nyelvjárások többségében a kétnyíltszótagos tendencia szerint kiesett a második nyílt szótag magánhangzója, s maradt a *Makra* névalak. Ebből egyéni, majd pedig apai családnév lett. Jelentése 'Makra nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dél-Alföldön, különösen Szeged környékén gyakori.

Makrai

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Makrai* 971, *Makray* 106; *Macrai*; *Mákrai*; *Mokrai* 55; *Makri*; *Mokri* 70, *Mokry* 23. Más változatokkal együtt összesen: 1236.

Eredete Előzménye a görög eredetű, 'szerencsés, boldog' jelentésű *μάκαρ* [*mákár*] szóból alakult *Μακάριος* [*Mákáriosz*], amely igen kedvelt keresztnév volt az Árpád-korban. Ennek két szótagra rövidült formája (*Makar* ~ *Mokor*) fölvette az -a kicsinyítő képzőt, de az így létrejött *Makara* ~ *Mokora* névből a kétnyíltszótagos tendencia szerint kiesett a második nyílt szótag magánhangzója, s maradt a *Makra* ~ *Mokra* névalak. Ebből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Arad, Máramaros, Szatmár, Temes, Ung vármegyében. Ezek közül bármelyik fölvehette az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. Ugyanakkor a *Makra* személynév is megkaphatta az -i birtokjelet, s így lett apai családnév. Jelentése ekkor 'Makra nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület északi felén, különösen Nógrádban gyakori.

Névváltoztatás Néhány *Macker* és *Mackenhammer* magyarosítási céllal fölvette a XIX. században.

Makula

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Makula* 2491; *Machula*, *Macula* 11. Más változatokkal együtt összesen: 2508.

Eredete A bibliai héberben két név jelentése ugyanaz: 'Isten ajándéka'. Az egyik *hytytm* [*Mah teet yah (Mátítjá)*], amelynek még a héberben kialakult *ytm* [*Mah tee (Mátí)*] változata. A másik *whytytm* [*Mah teet yah hu (Mátítjáhu)*] pedig valószínűleg arámi eredetű. A görögbe mindkettő átkerült: *Ματθαῖος* [*Matthaios*] és *Ματθίας* [*Matthias*] alakban. Mindkettőt átvette a latin is *Matthaeus*, illetve *Matthias* formában. (A magyarban *Máté* és *Mátyás* keresztnévek lettek belőlük.) A szlovákban *Matús* és *Matej* nevekkal feleltetik meg az alapneveket, becézők és az abból kialakult családnévek azonban nem térnek el egymástól. Az egy szótagra rövidült *Ma-* a szlovákban megkapta a régi *-cha* kicsinyítő képzőt (*Macha* lett). Ezt továbbképezték *-ula* névszóképzővel, amely közszavakhoz is, személynevekhez is járult. Így alakult ki a *Machula* név, amely a magyarban a *-ch-* hangot *-k-*ra cserélte.

Elterjedtsége A Tiszán túl, különösen Püspökladány környékén gyakoribb.

Málik

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Málik* 545, *Malik* 492; *Mályik*, *Malyik* 28. Más változatokkal együtt összesen: 1070.

Eredete Alapszava, a 'kicsi, kevés' jelentésű szláv *mali ~ mal'i* szó külső tulajdonság vagy életkorra utalás révén személynévvé vált a szlovák nyelvben (éppen úgy, ahogyan a magyarban a *kis* szó). Ehhez került az apanévi (patronimikon) szintén szlovák *-ik* képző, s gyakori családnévvé lett. Jelentése 'Mali (*Kis*) nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A *Málik* Nyíregyháza környékén, a *Malik* Pest környéki szlovák eredetű településeken és általában a Duna–Tisza közén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan *Marosi* családnévre cserélték a XIX. században.

Mándi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mándi* 826, *Mándy* 144; *Mandi*, *Mandy*. Más változatokkal együtt összesen: 1000.

Eredete Vitatott annak a személynévnek az eredete, amelyből a *Mánd* településnév lett. Egyes vélemények szerint a német 'ember, férfi, bátor férfi' jelentésű *mann* szó még a németben *Man ~ Mán* személynév lett, s ez bekerült a magyar névkincsbe, ahol megkapta a *-d* kicsinyítő képzőt. Mások szerint az ótörök 'hároméves juh' jelentésű *man* lett még a törökben személynév (*Man*), s ez került át a magyar névkincsbe. Az Árpád-korban önállóan is előfordult, de *-d* kicsinyítő képzővel sem volt ritka. Ezek egyikeből lett magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helységnév Baranya, Szatmár, Zala vármegyében. Közülük bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén gyakoribb, s ez arra utal, hogy a nevek többsége a Szatmár megyei *Mánd* település nevéből alakult.

Névváltoztatás Néhány *Mandel* és *Mandl* nevű magyarosított erre a XIX. század folyamán.

Maráz

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Maráz* 398, *Maraz*; *Marász*, *Márász*, *Marác* 121, *Marac*, *Marácz*, *Maracz*; *Mráz* 1026, *Mraz*. Más változatokkal együtt összesen: 1555.

Eredete Előzményéből, a szláv 'hideg, fagy' jelentésű *moroz ~ mraz* szóból külső tulajdonság alapján (kézfogásnál: hidegebb kezű, vagy a hideget jól tűrő) *Mraz* személynév lett. Egyéni névből apai családnév vagy pedig ugyanazokkal a motivációkkal ragadványnév, esetleg közvetlenül családnév alakult. Magyar nyelvkörnyezetben a névkezdő (*Mr-*) mássalhangzó-torlódás *-a-* bontóhanggal föloldódott.

Elterjedtsége A Dunán túl a *Maráz*, Pest környékén pedig a *Mráz* forma a gyakoribb.

Márki

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Márki* 1400, *Márky* 60; *Marki*. Más változatokkal együtt összesen: 1498.

Eredete A rómaiak előtti (preromán kori) Itália valamely nyelvéből származik a 'halál' jelentésű *Mamers ~ Mamors* isten neve, amely a latinban *Mars* lett. Valószínűleg ebből az istennévből alakult a népes római *Marcus* nemzetség neve is. Ez az újszövetségi evangélista által lett népszerű keresztnév az egész keresztény világban, s *Márk* alakban nálunk is nagyon gyakori volt az Árpádok és Anjouk korában. Mint apanévhez gyakran járulhatott az *-i* birtokjel, s 'Márk nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel lett belőle családnév.

A *Márk* személynév azonban magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé vált (*Márk* vagy *Márok* alakban) Baranya, Bereg, Gömör, Heves, Komárom, Krassó, Kraszna, Nógrád, Sáros, Somogy, Temes, Tolna, Trencsén, Zala, Zemplén vármegyében. Ezek bármelyikéhez kapcsolódhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

Elterjedtsége Az Alföld délebbi részén, elsősorban Karcag–Püspökladány és Szeged környékén gyakoribb.

Markó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Markó* 4536, *Marko* 51, *Márkó* 139, *Márko*, *Márku* 99, *Marku*. Más változatokkal együtt összesen: 4860.

Eredete A rómaiak előtti (preromán kori) Itália valamely nyelvéből származik a 'halál' jelentésű *Mamers ~ Mamors* isten neve, amely a latinban *Mars* lett. Valószínűleg ebből az istennévből alakult a népes római *Marcus* nemzetség neve is. Ez az újszövetségi evangélista által lett népszerű keresztnév az egész keresztény világban, s *Márk ~ Márkus* alakban nálunk is nagyon gyakori volt az Árpádok és Anjouk korában. Sokszor megkapta az *-ó* kicsinyítő képzőt, s becenévként vált apanévi családnévvé. Jelentése 'Markó nevű személy fia, leszármazotta'. Az ide sorolt nevek egy része esetleg idegen (szláv vagy olasz) nyelvben is kialakulhatott, de a magyarban is teljesen szabályos becenévi (hypocoristicus) forma volt.

Elterjedtsége A *Markó* alak a Dunán túl, a *Márku* Kárpátalján gyakoribb.

Markovics

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Markovics* 2078, *Markovits* 415, *Markovich* 41, *Márkovics* 84, *Márkovits*, *Markovych*. Más változatokkal együtt összesen: 2657.

Eredete A rómaiak előtti (preromán kori) Itália valamely nyelvéből származik a 'halál' jelentésű *Mamers ~ Mamors* isten neve, amely a latinban *Mars* lett. Valószínűleg ebből az istennévből alakult a népes római *Marcus* nemzetség neve is. Ez az újszövetségi evangélista által lett népszerű keresztnév az egész keresztény világban, s *Márk* alakban jutott el a déli szlávok közé, akik az *-ovics* apára utaló névképzővel (patronimikonnal) megtoldva alakítottak belőle családnévet. Jelentése 'Mark nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület déli, délnyugati részén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan fölvtették helyette a *Markos*, *Máriási*, *Marosi* nevet a XIX. században.

Márkus

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Márkus* 7097, *Márkuss*, *Markus* 26; *Márkos* 85. Más változatokkal együtt összesen: 7232.

Eredete A rómaiak előtti (preromán kori) Itália valamely nyelvéből származik a 'halál' jelentésű *Mamers ~ Mamors* isten neve, amely a latinban *Mars* lett. Valószínűleg ebből az istennévből alakult a népes római *Marcus* nemzetség neve is. Ez az újszövetségi evangélista által lett népszerű keresztnév az egész keresztény világban, s *Márk ~ Márkus* alakban nálunk is nagyon gyakori volt az Árpádok és Anjouk korában. Az *-us* lehet néhány esetben a latin *-us* végződés megőrzése, de más neveknél ez ritkán történt meg (*Paulus* > *Pál*), sokkal valószínűbb a *Márk* alak magyar *-us* kicsinyítő képzővel való megtoldása. Tehát a családnevek nagy többsége a *Márkus* becenévből ered. Jelentése 'Márkus nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunán túl némileg gyakoribb.

Maros

Típusa Lakóhelyre utaló, helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Maros* 1076, *Marus*, *Maruss*; *Marozs* 61, *Marózs*; *Maruzs* 242. Más változatokkal együtt összesen: 1393.

Eredete Két név egybeesése. Előzménye lehet az a valamely ősi indoeurópai nyelv 'állóvíz, tenger, tó' jelentésű *mori szavából alakult *morisyo- származék, amely az első görög följegyzésekben *Μάρις* [*Marisz*] alakban fordult elő. A magyarba szláv közvetítéssel jutott el, s *Maros* alakban folyóvíz nevévé lett. Személynévül és családnévül megkaphatta az, aki közvetlenül a partján lakott, ott élt, dolgozott, halászott, hajózott. Ugyanakkor a szláv nyelvekben a *Martin* (*Márton*) névből *Maroš* becenév alakult, amely bekerült a magyar névkincsbe is. A *Maros* egyénnévből pedig apai családnév lett 'Maros nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. A személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) vagy egy azonos víznévből településnév lett Bihar, Hont, Hunyad, Nógrád, Somogy, Szatmár, Torda, Veszprém vármegyében. Bármelyikből az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző nélkül is vagy annak lekopásával eredetre, származási helyre utaló családnév lehetett. Ezek is gyarapították a folyónévből lett családnevek számát.

Elterjedtsége A Dunántúl északkeleti és délkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Markovics* és *Mittler* magyarosította erre a nevet a XIX. században.

Marosán

Típusa Lakóhelyre utaló helynévi eredetű, román családnév.

Változatai *Marosán* 522, *Marosan*, *Marosián*, *Marozsán* 773; *Marusan*, *Marusán*; *Mrsán* 35, *Mrsan* 47. Más változatokkal együtt összesen: 1387.

Eredete Két név egybeesése. Előzménye lehet az a valamely ősi indoeurópai nyelv 'állóvíz, tenger, tó' jelentésű *mori szavából alakult *morisyo- származék, amely az első görög följegyzésekben *Μάρις* [*Marisz*] alakban fordult elő. A magyarba szláv közvetítéssel jutott el a folyóvíz neve *Maros* alakban. Ezt a román nyelv is átvette, majd eredetre, származásra utaló *-an* képzővel személynévvé és családnévvé alakította. Családnévül azok kaphatták meg, akik közvetlenül a partján laktak, ott éltek, dolgoztak, halásztak, hajóztak.

Ugyanakkor a szláv nyelvekben a *Martin* (*Márton*) névből *Maroš* becenév alakult, amely bekerült a magyar névkincsbe is. Ebből a *Maros* személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) vagy egy azonos víznévből településnév lett Bihar, Hont, Hunyad, Nógrád, Somogy, Szatmár, Torda, Veszprém vármegyében. Ezekből a keleti részen levők közül (Bihar, Hunyad, Torda vármegyében) ugyanazzal a román 'onnan/oda való' jelentésű *-an* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév lehetett.

Elterjedtsége A délkeleti nyelvterületen gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan *Marosi* névre magyarosítottak a XIX. században.

Marosi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Marosi* 3058, *Marosy* 101, *Marossi* 10, *Marosssy* 144, *Marozsi* 154, *Marozsy*, *Marusi*, *Marusy*, *Marussi* 16, *Marussy*, *Maruzsi* 136. Más változatokkal együtt összesen: 3645.

Eredete Két név egybeesése. Előzménye lehet az a valamely ősi indoeurópai nyelv 'állóvíz, tenger, tó' jelentésű *mori szavából alakult *morisyo- származék, amely a görögben *Μάρις* [*Marisz*] lett. A magyarba szláv közvetítéssel jutott el, s *Maros* alakban vált folyóvíznevévé. Ez megkaphatta az 'onnan/oda való, oda tartozó' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási vagy lakóhelyre utaló családnévvé vált. Azok viselhették először, akik közvetlenül a partján laktak, ott éltek, dolgoztak, halásztak, hajóztak.

Ugyanakkor a szláv nyelvekben a *Martin* (*Márton*) névből *Maroš* becenév alakult, amely bekerült a magyar névkincsbe is. Ebből a *Maros* alakból pedig magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Bihar, Hont, Hunyad, Nógrád, Somogy, Szatmár, Torda, Veszprém vármegyében. Bármelyik megkaphatta ugyanazt az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, mint a folyónév, s a települések neveiből is válhatott eredetre, származási helyre utaló családnév.

Elterjedtsége A Dunán túl és Szeged környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, köztük több *Marosan*, néhány *Mahler*, *Malik*, *Mandl*, *Mandel*, *Maressegh*, *Marscheldl*, *Marmorstein*, *Mayer*, *Morgenstern*, *Morhauser*, *Motz*, *Mráv*, *Murcsián* nevű is fölvette magyarosítás céljából a XIX. században.

Maróti

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Maróti* 1529, *Maróty* 12, *Maróthi* 124, *Maróthy* 115; *Marothi* 10, *Marothy*; *Maroti* 33; *Marótyi*, *Marottyi*; *Maróczi* 19, *Maróczy*, *Maroczi*; *Marótzy*. Más változatokkal együtt összesen: 1865.

Eredete Előzménye a valamely ősi indoeurópai nyelv 'állóvíz, tenger, tó' jelentésű **mori* szavából az ószlávban alakult *Morava* víznév. Ebből a mellette élő népcsoport **moravci* neve lett, aminek a jelentése 'morva emberek'. A magyarban az *-av-* (*-av-* > *-au-* > *-ó-* úton) teljesen szabályosan vált *-ó-vá*, a név végén álló *-c* pedig általában hanghelyettesítéssel *-t* lett (éppen úgy, mint a *nyemc* > *német* esetében), de némely nyelvjárásban meg is maradhatott *-c-nek* (*maróc*). Így alakult ki a magyar *marót* ~ *maróc* népnév és személynév. Mindkettőből településnév lett Baranya, Bihar, Kolozs, Pilis, Sopron, Tolna, Valkó, Vas, Zala, Zaránd vármegyében. Bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott. Ugyanakkor a *Marót* ~ *Maróc* személynév is fölvehette az *-i* birtokjelet, és 'Marót (*Maróc*) nevű személy fia, leszármazottja' jelentéssel apai családnév lehetett belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület déli részén, különösen Szeged környékén gyakori.

Márta

Típusa Apanévi, esetleg anyanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Márta* 2020; *Mártha* 418, *Martha*, *Marta* 11. Más változatokkal együtt összesen: 2453.

Eredete Végző forrása a rómaiak előtti (preromán kori) Itália valamely nyelvéből származó, 'halál' jelentésű *Mamers* ~ *Mamors* isten neve, amely a latinban *Mars*, a harc, háború istene lett. Ebből alakult ki a *Marcius* nemzetségnév 'Marshoz hasonló' jelentéssel, majd pedig az e nemzetséghez tartozók neveként a *Martinus* személynév, később keresztnév. Ezt a nevet viselte az a Kr. u. 316 körül Pannoniában született Tours-i Szent Márton, aki mint lovag, köpenyét elfelezve megosztotta egy koldussal, s ezért a minden időkben ritka „kegyes katona” jelképeként igen népszerűvé vált az egész keresztény világban. Magyarországon is sokan viselték a nevét mind az Árpádok, mind az Anjouk korában. Több becenév is alakult belőle, amelyek közül egyik az egy szótagra rövidült (*Mart-*), és *-a* képzővel ellátott *Marta* ~ *Márta* (akkor még férfinév is!). Mivel elég sokan viselték ezt is, gyakori apai családnév lett belőle 'Marta ~ Márta nevű apának a fia, leszármazottja' jelentéssel.

A *Mártontól* független *Márta* női név is számításba jöhet mint anyai családnév (matronimikon), de ez sokkal ritkább volt a magyar névadásban, az adatoknak csak a töredékére vonatkozhat, és tüzetes, egyedi családtörténeti kutatások vethetnek fényt a valóságos néveredetre.

Elterjedtsége A Tiszántúl északkeleti részén és Szeged környékén gyakoribb.

Márton

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Márton* 9891, *Mártony* 45; *Mártón*, *Marton* 8190, *Martón*, *Martony* 37; *Martun*; *Martin* 1044, *Martyn*; *Martiny* 18; *Mártin*; *Martyin* 249. Más változatokkal együtt összesen: 19 611.

Eredete Végző forrása, a rómaiak előtti (preromán kori) Itália valamely nyelvéből származó, 'halál' jelentésű *Mamers* ~ *Mamors* isten neve, amely a latinban *Mars*, a harc, háború istene lett. Ebből alakult ki a *Marcius* nemzetségnév 'Marshoz hasonló' jelentéssel, majd pedig az e nemzetséghez tartozók neveként a *Martinus* személynév, később keresztnév. Ezt a nevet viselte az a Kr. u. 316 körül Pannoniában született Tours-i Szent Márton, aki mint lovag, köpenyét elfelezve megosztotta egy koldussal, s ezért a minden időkben ritka „kegyes katona” jelképeként igen népszerűvé vált az egész keresztény világban. Magyarországon is sokan viselték a nevét mind az Árpádok, mind az Anjouk korában. Ennek következményeként gyakori családnév lett belőle. A latin alak átvétele után az *-us* végződés elmaradt, s a *Martin* forma is családnévvé vált, de a magánhangzó-harmónia megteremtése céljából a második szótag *-i-*-je előbb *-u-*-ra vált, majd nyitódott (*-i-* > *-u-* > *-o-* változás). Az első szótag magánhangzója a hangsúly következtében nyúlt meg. Az *-i* előtti *-t-* több nyelvjárásban *-ty-*-vé vált (palatalizálódott), így jöttek létre a *Martyin* alakok. A név végi *-n* hasonló palatalizációja *-ny-*-nyé főleg dunántúli sajátosság (mint az *Ádány*, *Isvány* stb. névben is).

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, különösen Erdélyben gyakori.

Névváltoztatás Néhány *Mellinger, Maiersberg, Magerszberg, Auspitz, Klein, Skotnyár, Szakon* nevű magyarosítás céljából, valamint néhány *Martin, Martinka* ismeretlen okból (talán nem érezték magyarosnak nevüket) változtatott erre. Egy *Márton* nevű színházi titkár pedig a *Mártonffy* nevet vette föl a XIX. században.

Mata

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mata* 1882, *Matha, Mátha; Matta* 101. Más változatokkal együtt összesen: 2005.

Eredete Előzményének, a bibliai héber eredetű, 'Isten ajándéka' jelentésű *hytytm* [*Mah teet yah (Mátítjá)*] névnek még a héberben kialakult *ytm* [*Mah tee (Mátí)*] változata. Ez a görögbe *Ματθαῖος* [*Matthaios*], abból pedig a latinba *Matthaeus* formában került át. A magyarban a latin *-us* végződés elhagyása után *Máté* lett belőle. Ennek egy szótagú rövidülése (*Mat-*) fölvette az *-a* kicsinyítő képzőt. *Mata* alakban is meglehetősen népszerű egyén név volt, s gyakori családnévvé is vált. Jelentése 'Mata nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület északi, északkeleti részén, főleg Borsod megyében gyakoribb.

Máté

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Máté* 12 160, *Máthé* 2014; *Mátéh* 10, *Matéh;* *Maté, Mathé, Máté, Máthe, Mate* 24, *Mathe* 24, *Mátthé, Matte, Máthi*. Más változatokkal együtt összesen: 14 403.

Eredete Előzményének, a bibliai héber eredetű, 'Isten ajándéka' jelentésű *hytytm* [*Mah teet yah (Mátítjá)*] névnek még a héberben kialakult *ytm* [*Mah tee (Mátí)*] változata. Ez a görögbe *Ματθαῖος* [*Matthaios*], abból pedig a latinba *Matthaeus* formában került át. A magyarban a latin *-us* végződés elhagyása után *Máté* lett belőle. Nagyon kedvelték az Árpádok és Anjouk korában is, így gyakori családnév lett belőle 'Máté nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Erdélyben sokkal gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Matsej* és *Majer* nevű névmagyarosítás, egy *Fazekas* pedig ismeretlen okból vette föl a XIX. században.

Mátrai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mátrai* 1943, *Mátray* 118. Más változatokkal együtt összesen: 2070.

Eredete Egyesek a preindoeurópai **motre* 'domb', mások az ósszláv **matora* 'öreg, nagy (hegy)' jelentésű szóból eredeztetik *Mátra* hegységünk nevét. Ebből 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel alakulhattak eredetre, származási helyre utaló családnevek, de nem nagy számban, hiszen a többi hegyvidékhez hasonlóan ez sem volt a magyarságnak kedvelt lakóhelye a XIV–XV. században, a családnevek kialakulásakor. A név első adata 1720-ból való, s inkább a névmagyarosítások révén válhatott gyakoribbá.

Elterjedtsége Elég egyenletesen oszlik el az egész mai Magyarországon.

Névváltoztatás Számtalan XIX. századi névmagyarosítása közül jellemzőbbek a következő névválasztók: *Macsatta, Mager, Mayer, Maller, Mandl, Markscheid, Markusz, Matkovcsik, Mautner, Mihalik* stb.

Matus

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Matus* 1090, *Matusch* 17, *Matuss, Mátus*. Más változatokkal együtt összesen: 1115.

Eredete Előzményének, a bibliai héber eredetű, 'Isten ajándéka' jelentésű *hytytm* [*Mah teet yah (Mátítjá)*] névnek még a héberben kialakult *ytm* [*Mah tee (Mátí)*] változata. Ez a görögbe *Ματθαῖος* [*Matthaios*], abból pedig a latinba *Matthaeus* formában került át. A magyarban a latin *-us* végződés elhagyása után *Máté* lett belőle. Ennek egy szótagú rövidülése (*Mat-*) fölvette az *-us* kicsinyítő képzőt. Így a *Matus* vált apai családnévvé, jelentése pedig 'Matus nevű személy fia, leszármazotta' lett. Elképzelhető lenne a *Matús* szlovák becéző alak átvétele is, de az előfordulások földrajzi elhelyezkedése ezt nem bizonyítja. A hasonló eredetű szlovák családnév *Matusek ~ Matusik* alakú.

Elterjedtsége A nyelvterület déli részén gyakoribb.

Mátyás

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mátyás* 5088, *Matyas* 14, *Matyás*, *Mátyas*; *Matthias*, *Mathias* 13, *Mathiás*, *Matthias*. Más változatokkal együtt összesen: 5149.

Eredete Előzménye, az 'Isten ajándéka' jelentésű *whytytm* [*Mah teet yah hu (Mátítjáhu)*] valószínűleg arámi eredetű. A görögbe *Ματθαῖος* [*Matthiasz*], a latinba pedig *Matthias* alakban került át, s az egész keresztény világban elterjedt, gyakori keresztnév lett. A magyarban szinte változtatás nélkül, csupán a *-ti-* hangkapcsolat *-ty-*vé való összeolvadásával és az *-s* középkori, ténylegesen *-s*-sel való ejtésével *Mátyás* keresztnév vált belőle. Igen népszerű volt az Árpádok és Anjouk korában egyaránt, így gyakori családnév is lett belőle 'Mátyás nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Erdélyben, különösen Sztánán gyakori.

Mátyus

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mátyus* 1749, *Matyus* 59; *Máttyus* 21, *Mattyus*. Más változatokkal együtt összesen: 1832.

Eredete Előzménye, az 'Isten ajándéka' jelentésű *whytytm* [*Mah teet yah hu (Mátítjáhu)*] valószínűleg arámi eredetű. A görögbe *Ματθαῖος* [*Matthiasz*], a latinba pedig *Matthias* alakban került át, s az egész keresztény világban elterjedt, gyakori keresztnév lett. A magyarban szinte változtatás nélkül, csupán a *-ti-* hangkapcsolat *-ty-*vé való összeolvadásával és az *-s* középkori, ténylegesen *-s*-sel való ejtésével *Mátyás* keresztnév vált belőle. Igen népszerű volt az Árpádok és Anjouk korában egyaránt, így gyakran alakult belőle becenév. Egyik közülük az egy szótagra rövidült tőhöz (*Máty-*) járuló *-us* kicsinyítő képzővel kiegészült *Mátyus*. Ebből családnév alakult, jelentése 'Mátyus nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület középső részén, Borsod, Heves, Szolnok megyében és Erdélyben, Udvarhelyszékben gyakoribb.

Medve

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változata *Medve* 2039. Más változatokkal együtt összesen: 2044.

Eredete Előzményének, az ősszlávban *medvěď* [*medvěgy*] hangzású *medve* szavunknak az eredeti jelentése 'mézevő' volt. A szlávban is, később a magyarban is volt 'nagy testű, darabos, nehézkes, morózus (ember)' jelentése. Így nagyon sok motivációja lehetett a névadásnak. Szimbolikusan megkaphatta a *medvére* vadászó, *medvebőrből* készült sapkát, bundát viselő vagy *medvekalandba* keveredő ember, metaforikusan (hasonlóság alapján) pedig a nagy testű, erős, lassan mozgó, cammogó, mogorva vagy a mézet szerető ember is, aki olyan volt, mint egy *medve*. Az Árpád-korban gyakori személynév volt, de előfordult még az Anjou-korban is, így gyakori családnév is válhatott belőle 'Medve nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Természetesen kialakulhatott közvetlenül is a családnév a fenti szimbolikus vagy metaforikus módon.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, főként Borsod megyében gyakori.

Névváltoztatás Névmagyarosításra egyszer sem használták a XIX. században, csak a *Medvei* és *Medvesi* névalakokat vették föl. A *Medve* név helyett egy család a *Megyeri* családnevet választotta.

Megyeri

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Megyeri* 3202, *Megyer* 68; *Megyeri*. Más változatokkal együtt összesen: 3281.

Eredete Alapszava *magyar* népnévünkkel függ össze, amely eredetileg összetett szó volt. Első eleme az ősi ugor eredetű **modzs-* ejtésű és 'mag, ember, férfi, nép' jelentésű közszó, második eleme pedig a még régebbi, finnugor eredetű, szintén 'férfi' jelentésű *er* szó, amely önállóan már nem él, de benne található a *férj*, *ember* stb. szavakban. Az összetétel elhomályosulása után érvényesült a magánhangzó-harmónia. Ennek következtében két alak jött létre: *magyar* és *megyer*. Ez utóbbi a legerősebb törzs neve volt, s mint minden törzsnévből, ebből is sok

helységnév lett több mint harminc vármegyében. Később megkülönböztető előtagot kapott valamennyi, mint például *Békásmegyer*, *Káposztásmegyer*, *Bélmegyer*, *Kismegyer*, *Nagymegyer*, *Nógrádmegyer*, *Pócsmegyer*, *Tótmegyer* stb. Bármelyik *Megyer* településnév megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott.

Elterjedtsége Az ország középső részén, főként Nógrád, valamint Békés és Csongrád megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Csak kevesen, *Morgenbesser*, *Immerblum* nevűek magyarosítottak, s egy *Medve* nevű vette föl ismeretlen okból a XIX. században.

Meggyes

Típusa Foglalkozásra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Meggyes* 418, *Megygyes*, *Medgyes* 369, *Megyes* 559. Más változatokkal együtt összesen: 1357.

Eredete Alapszava, a *meggy* gyümölcs neve ősi finnugor szavunk. Eredetileg sokféle erdei gyümölcsöt jelentett, majd a *meggy* jelentésköre egyre szűkült, de még az erdei cseplesz*meggy*, *sajmeggy*, *vadmeggy*, *zelnicemeggy* is beletartozott. Bármelyikkel került kapcsolatba valaki (gyűjtötte, kereskedett vele, aszalta, főzte, gyógyszerként használta), személynévként megkaphatta a 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzős alakját a szónak (*Megyes* ~ *Meggyes*). Az Árpád-korban eléggé gyakori volt a név, s még az Anjou-korból is van rá példa, hogy egyénnévként viselték. Így apai családnév is lehetett 'Meggyes' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel, de ragadványnéven keresztül vagy közvetlenül is családnévvé válhatott a felsorolt motivációkkal.

Elterjedtsége A Tiszától nyugatra a *Meggyes*, a Dunától keletre a *Medgyes*, Erdélyben a *Megyes* alakok gyakoribbak.

Meggyesi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Meggyesi* 1734, *Megygyesi*, *Meggyesy* 11, *Meggyessy*, *Megyesi* 2193; *Megyessi*, *Megyessy*, *Megyesy*, *Medjesi*; *Medgyesi* 1165, *Medgyesy* 94, *Medgyessi*, *Medgyessy* 83. Más változatokkal együtt összesen: 5313.

Eredete Alapszava, a *meggy* gyümölcs neve ősi finnugor szavunk. Eredetileg sokféle erdei gyümölcsöt jelentett, majd a *meggy* jelentésköre egyre szűkült, de még az erdei cseplesz*meggy*, *sajmeggy*, *vadmeggy*, *zelnicemeggy* is beletartozott. Ahol ilyen fajták nagyobb számban éltek, a terület megkaphatta a *meggy* 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű *-s* képzővel kiegészült alakját, vagyis a föld neve *Meggyes* lett. Ezután a mellette vagy közelében épült falu is ezt a nevet viselte Bihar, Kolozs, Sáros, Sopron, Szatmár, Tolna, Torna, Vas, Veszprém, Zala, Zaránd vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév lehetett belőle.

Elterjedtsége A Tiszától nyugatra a *Meggyesi*, a Dunától keletre a *Medgyesi*, Erdélyben pedig a *Megyesi* névformák a gyakoribbak.

Névváltoztatás Néhány *Kruszlicz*, *Sefteli* és *Weichselbaum* nevű a *Medgyesi*, a *Merkel*, *Mitrovic*, *Morgenbesser* nevűek a *Megyesi*, egy *Nyíferkál* nevű pedig a *Meggyesi* nevet vette föl a XIX. században.

Méhes

Típusa Foglalkozásra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Méhes* 1142, *Mehes*; *Mihes*, *Mihis*. Más változatokkal együtt összesen: 1147.

Eredete Alapszava, a *méh* ősi finnugor rovarnevünk, a 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzővel kiegészülve *méhes* foglalkozásnévvé (és épületnévvé is) vált. Mint minden mesterségnévből, sok ragadványnév és családnév is lett belőle. (Későbbi *-ász/-ész* foglalkozásnév-képzővel alakult *méhész* szavunk kiszorította a *méhes* foglalkozásnevet, illetőleg ma inkább csak épület neveként használják.)

Az erdei méhek gyakoriságáról vagy a méhekkal való foglalkozásról, esetleg a méhek tartására szolgáló épületről kapta nevét több település Békés, Bihar, Borsod, Kolozs, Somogy, Temes és Tolna vármegyében. Ezek önmagukban is eredetre, származási helyre utaló családnévekké válhattak, vagy lekophatott róluk az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s így váltak családnévvé.

Elterjedtsége A Dunán túl és Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Csak *Méhesi* névre magyarosítottak a XIX. században.

Meleg

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Meleg* 1080, *Melegh* 314. Más változatokkal együtt összesen: 1398.

Eredete Alapszava, ősi ugor eredetű *meleg* szavunk már az Árpád-korban személynévvé vált külső-belső tulajdonság megnevezéseként. Valószínűleg kézfogáskor érezhető magasabb hőmérsékletre, hosszabban tartó lázas betegségre utalt a külső tulajdonság, a belső pedig a légyszívűség, jóság, érzelmi ráhangoltság volt. Előfordulhatott azonban foglalkozással járó szimbólumnévként is, ha valaki fűtő volt az udvarházban, esetleg gyümölcszsáritóban dolgozott. Az egyéni névből is válhatott családnév, de kialakulhatott a közszóból ragadványnéven keresztül vagy közvetlenül is.

Elterjedtsége Budapest környékén, Csongrád megyében és Erdélyben gyakoribb.

Menyhárt

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Menyhárt* 3463, *Menyhárth*, *Menyhárd* 17, *Menyhárd* 33, *Menyhár* 15, *Menyhart*, *Menyhardt*, *Menhárt*, *Menhart*, *Menhard*; *Menyhért* 574, *Menyhert*. Más változatokkal együtt összesen: 4142.

Eredete Előzménye az ófelnémet 'erő' jelentésű *megin* és 'merész, bátor' jelentésű *hard* közsavaknak az összetételéből alakult *Meinhard* keresztnév. Noha nincs védőszentje, csak boldoggá avatott viselője a Martyrologium Romanumban (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvében), eléggé elterjedt az Árpádok és Anjouk korában is. Ennek oka, hogy azonosították *Melchior* névvel, akiről közismert, hogy a hagyomány szerint az Újszövetség három mágusa (királya) közül volt az egyik (a középső). Így apanévi családnévként is meglehetősen gyakorivá vált. A magyarban kialakult magánhangzó-harmóniás (*Menyhért*) alakja is, továbbá az *-in-* > *ny* változás, végül az *-r-* utáni *-t* zöngésülése (*-d*) sok írásváltozatot eredményezett.

Elterjedtsége A Hajdúságban, Csongrád megyében és a Balaton környékén gyakoribb.

Mester

Típusa Tisztásra, foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Mester* 5242, *Meisster* 269, *Mejszter*, *Meszter* 20, *Majszter*. Más változatokkal együtt összesen: 5565.

Eredete Végső forrása a latin 'előljáró, vezető, tanító' jelentésű *magister* volt. Ez nemzetközi vándorszóvá válva többféle hatást gyakorolt a magyar szó alakváltozatainak létrejöttére. Az is föltételezhető, hogy a középkori egyetemjáró magyar diákok Franciaországból hozták magukkal az ófrancia *maistre* szót. Ennek magyarrá válása közben sok alakváltozata jött létre, amelyek mindegyikéből családnév lehetett. (A köznévi *majszter*, *mejszter* ma is él némely nyelvjárásban.) Családnévvé válását a céhekbe tömörülő iparosság rangfokozati neve (a szakma legjobbjai, annak tanítói), majd az iskolai tanítók elnevezése segítette elő, ugyanis a tisztseg- és foglalkozásnevekből mindenütt gyakori családnevek váltak.

Elterjedtsége A *Mester* a Tiszán túl, a *Majszter* a Dunán túl gyakoribb.

Kettős nevei A *Mester-Szabó* (18) névkapcsolatban többször előfordul.

Mészáros

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Mészáros* 40 858, *Meszáros* 12, *Mészáros*, *Mesaros* 17; *Miszaros*; *Mésáros*, *Mesaros* 36, *Mesarosch*; *Mensáros* 15. Más változatokkal együtt összesen: 41 029.

Eredete Alapszava, a szláv eredetű, 'húst földolgozó, húst áruló, húst kedvelő' jelentésű *mészár* ~ *menszár* szavunk két külön átvétel két szláv nyelvjárásból, s mindkét alak élt egymás mellett egy darabig kizsorítva a régi magyar *bakó* 'marhákat leölő, földolgozó, marhahúst áruló' jelentésű foglalkozásnevet. A szavak mindketteje (a legtöbb nyelvjárásban) analogikusan kiegészült a 'valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzővel, s mint minden foglalkozásnév, gyakori családnévvé vált az egész nyelvterületen.

Elterjedtsége Viszonylag egyenletes a földrajzi előfordulása, de Pest környékén és az északi nyelvterületen, Győr, Komárom, Nógrád, Heves megyében némileg gyakoribb.

Névváltoztatás Meglepően sokan, több *Fleischer*, *Fleischmann*, *Fleiszmann*, *Metzger*, s néhány *Mészarovits*, *Maszarik*, *Mederle*, *Mittelmann*, *Mráz* nevű magyarosított erre a XIX. században.

Mezei

Típusa Lakóhelyre utaló, magyar családnév.

Változatai *Mezei* 9898, *Mezey* 393; *Mezei* 38, *Mezey* 23; *Mézei*, *Mezeji*. Más változatokkal együtt összesen: 10 385.

Eredete Alapszava, ősi ugor eredetű *mez-* szavunk 'öltözik ~ öltözet' jelentésű igenévszó lehetett (pl. *meztelen*). Mint ige megkaphatta a folyamatos melléknévi igenévi (az ősiségben *-k*) képzőt, majd *mezeke* > *mezeje* > *mezey* > *mezeü* > *mező* változással alakult a mai formára. Jelentése '(zöldbe, virágba) öltöző' volt. Sok olyan földterület nevévé vált, amely tavasszal kizöldül, kivirágzik, „föľöltözik”. Akik pedig mellette vagy a közelében éltek, laktak, rajta dolgoztak, fölvették az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt. Ez a képző azonban a *mezey* alakhoz kapcsolódott, eredetileg tehát *mezeji*, s a két magánhangzó közötti (intervokális) *-j-* kiesése után maradt a ma is használatos *mezei* forma. Előbb ragadványnév lehetett a *Mezei*, majd abból, de akár közvetlenül is igen gyakori családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunán túl főként Baranya megyében, de inkább a Duna vonalától keletre, különösen Erdélyben gyakori.

Névváltoztatás Rengetegen magyarosítottak erre a XIX. században. Sok volt közöttük a *Feldmann*, *Blumenfeld*, *Freudenfeld*, *Grünfeld*, *Groszfeld*, *Neufeld*, *Rosenfeld*, *Schönfeld*, *Sonnenfeld*, *Sténsfeld*, de akadt *Mandel*, *Maszárik*, *Mauthner*, *Mayer*, *Mehor*, *Micsjan*, *Mieselmach*, *Mittelmann*, *Mokán*, *Mokanu* nevű is.

Mező

Típusa Lakóhelyre utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mező* 4493, *Mezö* 55; *Mezzö* 14; *Mézö*. Más változatokkal együtt összesen: 4572.

Eredete Alapszava, ősi ugor eredetű *mez-* szavunk 'öltözik ~ öltözet' jelentésű igenévszó lehetett (pl. *meztelen*). Mint ige megkaphatta a folyamatos melléknévi igenévi (az ősiségben *-k*) képzőt, majd *mezeke* > *mezeje* > *mezey* > *mezeü* > *mező* változással alakult a mai formára. Jelentése '(zöldbe, virágba) öltöző' volt. Sok olyan földterület nevévé vált, amely tavasszal kizöldül, kivirágzik, „föľöltözik”. Szimbolikusan mindenki megkaphatta a *Mező* nevet, aki a közelében lakott, rajta dolgozott.

Volt egy *Mező* és jó néhány *Mező*- elötagú településnév is Békés, Bihar, Borsod, Csanád, Heves, Hunyad, Kolozs, Somogy, Temes, Tolna, Torda, Veszprém, Zemplén vármegyében, amelyek lakosai *-i* képző nélkül is megkaphatták az eredetre, származási helyre utaló *Mező* családnévet.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás Csupán *Medlics* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században, de egy *Macska* nevű család is erre cserélte a nevét.

Mihalik

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Mihalik* 1557, *Michalik* 20, *Mihalík*, *Mihálik* 62; *Mihályik* 13, *Mihályik* 23; *Mihalek* 213. Más változatokkal együtt összesen: 1889.

Eredete Végső forrása a bibliai héber 'ki hasonló Istenhez' jelentésű *lakym* [*Mee chah ehl* (*Miháél*)] arkangyal neve, amely a görögbe *Μιχαήλ* [*Miháél*] alakban került be, s a latin is *Michael*ként tartja számon a Martyrologium Romanumban (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat fölsoroló könyvében). Ez mint keresztnév a keresztény műveltségű népek mindegyikébe bekerült, így a szláv nyelvekbe is, ahol *Mihail* ~ *Mihal* formában különösen népszerűvé vált. A szlovákban ehhez járult az apanévi *-ik* ~ *ik* képző, és sok családnév lett belőle.

Elterjedtsége Magyarországon különösen gyakori Nógrád, Borsod és Békés megye szlovákok lakta vagy a XVIII. században szlovák telepítésű helységeiben.

Névváltoztatás Néhányan fölvették helyette a *Mihályfi* nevet a XIX. században.

Mihalovics

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Mihalovics* 469, *Mihalovits* 150, *Michalovics*, *Mihálovics* 698, *Mihálovits* 46, *Miháljovics*. Más változatokkal együtt összesen: 1377.

Eredete Végső forrása a bibliai héber 'ki hasonló Istenhez' jelentésű *lakym* [*Mee chah ehl (Mihäēl)*] arkangyal neve, amely a görögbe *Μιχαήλ* [*Mihäél*] alakban került be, s a latin is *Michael*ként tartja számon a Martyrologium Romanumban (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvében). Ez mint keresztnév a keresztény műveltségű népek mindegyikébe bekerült, így a szláv nyelvekbe is, ahol *Mihail* ~ *Mihal* formában különösen népszerűvé vált. Sok szláv nyelvben ehhez járult az apanévi *-ovics* ~ *-evics* képző, s gyakori családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Balaton környékén, Nógrád megyében és az északkeleti nyelvterületen, különösen Kárpátalján gyakoribb.

Mihály

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mihály* 4705, *Mihaly* 26, *Mihál*; *Mihalj*, *Michál*, *Michal*, *Michael* 11, *Mihai* 27; *Mihá* 43, *Miha* 32; *Mihely*. Más változatokkal együtt összesen: 4866.

Eredete Végső forrása a bibliai héber 'ki hasonló Istenhez' jelentésű *lakym* [*Mee chah ehl (Mihäēl)*] arkangyal neve, amely a görögbe *Μιχαήλ* [*Mihäél*] alakban került be, s a latin is *Michael*ként tartja számon a Martyrologium Romanumban (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvében). Ez mint keresztnév a keresztény műveltségű népek mindegyikébe bekerült. Az *-ae-* magánhangzó-találkozást (hiátust) nyelvünk az egyik magánhangzó (általában az *-e-*) kivetésével oldotta föl, így alakult ki a *Mihál*. A név végi *-l* hang *-ly* lett (palatalizálódott), s ezt örzi a mai helyesírás. A szótagzáró *-l* azonban el is maradhatott egyes nyelvjárásokban, s létrejött a *Mihá* névalak is. Mivel *Mihály* arkangyal a győztes mennyei seregek vezére volt, neve népszerű volt mind az Árpádok, mind az Anjouk korában, és elég sok családnév lett belőle 'Mihály nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de Erdélyben gyakoribb.

Kettős nevei A *Mihálydeák* (23) névkapcsolatban összeforrva többször előfordul.

Névváltoztatás Magyarosításra csak néhány *Micheller* nevű választotta a XIX. században.

Mihályi

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mihályi* 2513, *Mihalyi*, *Miháli* 27, *Mihali* 66; *Mihalji*. Más változatokkal együtt összesen: 2614.

Eredete Végső forrása a bibliai héber 'ki hasonló Istenhez' jelentésű *lakym* [*Mee chah ehl (Mihäēl)*] arkangyal neve, amely a görögbe *Μιχαήλ* [*Mihäél*] alakban került be, s a latin is *Michael*ként tartja számon a Martyrologium Romanumban (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvében). Ez mint keresztnév a keresztény műveltségű népek mindegyikébe bekerült. Az *-ae-* magánhangzó-találkozást (hiátust) nyelvünk az egyik magánhangzó (általában az *-e-*) kivetésével oldotta föl, így alakult ki a *Mihál*. A név végi *-l* hang *-ly* lett (palatalizálódott), s ezt örzi a mai helyesírás. Mivel *Mihály* arkangyal a győztes mennyei seregek vezére volt, neve népszerű lett mind az Árpádok, mind az Anjouk korában. A keresztnévhez hozzá kapcsolódhatott az *-i* birtokjel, ami által családnév lehetett belőle 'Mihály nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

A *Mihály* keresztnévből vagy *Mihályi* alakjából azonban településnév lett Bács, Baranya, Bihar, Borsod, Gömör, Hunyad, Közép-Szolnok, Máramaros, Sopron, Szepes, Temes, Ung, Valkó, Vas, Zala, Zaránd, Zemplén vármegyében. Ezekhez hozzájárul még a százat megközelítő *Szent Mihály* nevű település. Ezek mindegyikéből keletkezhettek 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév.

Elterjedtsége A nyelvterület északnyugati részén és a Jászságban gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században *Michel*, *Michl*, *Michelbauer*, *Mihelics* nevűek vették föl névmagyarosításul. Egy *Dancs* nevű valószínűleg tévesen magyartalannak találta eredeti nevét, ezért változtatta meg *Mihályira*.

Mike

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változata *Mike* 1517.

Eredete Előzményének, a görögben keletkezett összetett névnek az egyik eleme a 'győzelem' jelentésű *νίκη* [*nikē*], másik pedig a 'nép' jelentésű *λαός* [*láoosz*]. A *Νικόλαος* [*Nikólaosz*] név jelentése egyesek szerint 'a nép legyőzője', mások 'a nép győzelme' fordítást javasolják. A latinban *Nicolaus* alakban honosodott meg, s ez vált a keresztény világban népszerű keresztnévvé nyelvenként különböző formában. A magyar nyelvben a második nyílt szótag magánhangzója (-o-) a kétnyíltszótagos tendencia szerint kiesett, az -au- kettőshangzó (diftongus) hosszú -ó-vá alakult (monoftongizálódott), így mivel már nem -us, hanem -ós volt a név végén, a végződés megmaradt. A névkezdő *N-* > *M-* változás vitatott, mert bekövetkezhetett a magyarban is, de befolyásolhatta a szláv nyelvekben használatos szókezdő *M-* is (*Mikulaš*). A magyar alakulás azért valószínűbb, mert már 1082-től vannak rá bőségesen adatok okleveleinkben. Az egész Árpád- és Anjou-kor idején nagyon-nagyon népszerű név volt, ezért sok becéző alak is létrejött belőle. Egyike ezeknek a kicsinyítő -e képzővel alkotott forma, amely különösen az Árpád-korban volt gyakori, így szép számban lett belőle családnév is.

Elterjedtsége A Dunántúl északkeleti részében, valamint Békés megyében és Erdélyben gyakoribb.

Miklós

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Miklós* 7373, *Miklos* 165; *Niklós* 20. Más változatokkal együtt összesen: 7676.

Eredete Előzményének, a görögben keletkezett összetett névnek az egyik eleme a 'győzelem' jelentésű *νίκη* [*nikē*], másik pedig a 'nép' jelentésű *λαός* [*láoosz*]. A *Νικόλαος* [*Nikólaosz*] név jelentése egyesek szerint 'a nép legyőzője', mások 'a nép győzelme' fordítást javasolják. A latinban *Nicolaus* alakban honosodott meg, s ez vált a keresztény világban népszerű keresztnévvé nyelvenként különböző formában. A magyar nyelvben a második nyílt szótag magánhangzója (-o-) a kétnyíltszótagos tendencia szerint kiesett, az -au- kettőshangzó (diftongus) hosszú -ó-vá alakult (monoftongizálódott), így mivel már nem -us, hanem -ós volt a név végén, a végződés megmaradt. A névkezdő *N-* > *M-* változás vitatott, mert bekövetkezhetett a magyarban is, de befolyásolhatta a szláv nyelvekben használatos szókezdő *M-* is (*Mikulaš*). A magyar alakulás azért valószínűbb, mert már 1082-től vannak rá bőségesen adatok okleveleinkben, s mint teljesen magyaros alakulat, a *Niklós* változat is megmaradt családneveink között. Az egész Árpád- és Anjou-kor idején nagyon-nagyon népszerű keresztnév volt, ezért sok apai családnév is lett belőle.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen elterjedt, de Erdélyben gyakrabban fordult elő.

Kettős nevei A *Miklós-Balogh* (37) családnévben többször megtalálható.

Névváltoztatás Névmagyarosításra csak néhány *Mikulás*, *Mikulacsik* nevű használta föl a XIX. század folyamán. (Mások inkább a *Miklósi* és *Miklósfy* nevet választották).

Miklósi

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Miklósi* 1252, *Miklós* 71, *Miklosi* 29, *Miklosy*, *Miklossy*, *Miklóssy* 131. Más változatokkal együtt összesen: 1496.

Eredete Előzményének, a görögben keletkezett összetett névnek az egyik eleme a 'győzelem' jelentésű *νίκη* [*nikē*], másik pedig a 'nép' jelentésű *λαός* [*láoosz*]. A *Νικόλαος* [*Nikólaosz*] név jelentésére egyesek 'a nép legyőzője', mások 'a nép győzelme' fordítást javasolják. A latinban *Nicolaus* alakban honosodott meg, s ez vált a keresztény világban népszerű keresztnévvé nyelvenként különböző formában. A magyar nyelvben a második nyílt szótag magánhangzója (-o-) a kétnyíltszótagos tendencia szerint kiesett, az -au- kettőshangzó (diftongus) hosszú -ó-vá alakult (monoftongizálódott), így mivel már nem -us, hanem -ós volt a név végén, a végződés megmaradt. A névkezdő *N-* > *M-* változás vitatott, mert bekövetkezhetett a magyarban is, de befolyásolhatta a szláv nyelvekben használatos szókezdő *M-* is (*Mikulaš*). A magyar alakulás azért valószínűbb, mert már 1082-től vannak rá bőségesen adatok okleveleinkben, s mint teljesen magyaros alakulat, a *Niklós* változat is megmaradt családneveink között. Az egész Árpád- és Anjou-kor idején kiemelkedően népszerű név volt. A keresztnévet ellátták -i és -a birtokjellel, ami által apai családnév keletkezett belőle 'Miklóse', *Miklós* nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. A *Miklósa* (61) kevésbé terjedt el (vagy maradt meg), mint a *Miklósi*.

Számításba jöhet még a helynévből való eredeztetés. *Miklós* nevű településről viszont nem maradtak fenn adatok. Összetételekben (*Miklósfalva*, *Miklóslaka*, *Miklóstelek*, *Miklósavágása*) azonban szép számmal találkozunk vele, *Szentmiklós* nevű falu vagy város pedig szinte minden vármegyében volt (néhányikban több is). Mellettük még volt két birtokjeles *Miklósi* nevű település Somogy vármegyében. Természetesen ezek bármelyikéből alakulhatott

eredetre, származási helyre utaló családnév. Azt azonban csak alapos családtörténeti kutatások tudják kimutatni, hogy melyik mai *Miklósi* családnév közvetlen keresztnévi, melyik helynévi eredetű.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti, északkeleti felében, különösen Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, köztük *Mikula*, *Mikuláscsik*, *Mikulcsó*, *Mikulaszkó*, *Mikularko*, *Mikuleskó*, *Niklós*, *Nikkl*, *Nikel*, *Nikolaus* nevéek vették föl magyarosítási céllal a XIX. században.

Mikó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mikó* 3939, *Miko* 47, *Mikó*. Más változatokkal együtt összesen: 4007.

Eredete Előzményének, a görögben keletkezett összetett névnek az egyik eleme a 'győzelem' jelentésű *νίκη* [*nikē*], másik pedig a 'nép' jelentésű *λαός* [*láoosz*]. A *Ηικόλαος* [*Nikólaosz*] név jelentése egyesek szerint 'a nép legyőzője', mások 'a nép győzelme' fordítást javasolják. A latinban *Nicolaus* alakban honosodott meg, s ez vált a keresztény világban népszerű keresztnévvé nyelvenként különböző formában. A magyar nyelvben a második nyílt szótag magánhangzója (-o-) a kétnyíltszótagos tendencia szerint kiesett, az -au- kettőshangzó (diftongus) hosszú -ó-vá alakult (monoftongizálódott), így mivel már nem -us, hanem -ós volt a név végén, a végződés megmaradt. A névkezdő *N-* > *M-* változás vitatott, mert bekövetkezhetett a magyarban is, de befolyásolhatta a szláv nyelvekben használatos szókezdő *M-* is (*Mikulaš*). A magyar alakulás azért valószínűbb, mert már 1082-től vannak rá bőségesen adatok okleveleinkben. Az egész Árpád- és Anjou-kor idején kiemelkedően népszerű név volt, ezért sok becéző alak is létrejött belőle. Egyike ezeknek a kicsinyítő -ó képzővel alkotott forma, amely különösen az Árpád-korban volt gyakori, és később szép számban lett belőle családnév is.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti, keleti felében, különösen Erdélyben és Moldvában gyakori.

Mikola

Típusa Apanévi eredetű, szláv vagy magyar családnév.

Változatai *Mikola* 921, *Mikula* 797, *Mikúla*, *Mikulya*. Más változatokkal együtt összesen: 1720.

Eredete Előzményének, a görögben keletkezett összetett névnek az egyik eleme a 'győzelem' jelentésű *νίκη* [*nikē*], másik pedig a 'nép' jelentésű *λαός* [*láoosz*]. A *Ηικόλαος* [*Nikólaosz*] név jelentése egyesek szerint 'a nép legyőzője', mások 'a nép győzelme' fordítást javasolják. A latinban *Nicolaus* alakban honosodott meg, s ez vált a keresztény világban népszerű keresztnévvé nyelvenként különböző formában. A szláv nyelvek némelyikében (a csehben, szlovákban, horvátban, szerbben is) a név elején *N-* > *M-* változás következett be, s némely nyelvjárásban -o- > -u- záródás is tapasztalható. Így alakultak a *Mikola* ~ *Mikula* keresztnévi formák, amelyekből apanévi családnév lett.

Egyes vélemények szerint a magyarban is szabályosan kialakulhatott a *Mikola* forma a *Nikolaus* latin névből az -us végződés elhagyásával és a név eleji *N-* > *M-* mássalhangzócsereivel. Ezt alátámasztják a mai nevek földrajzi elhelyezkedései.

Elterjedtsége A Dunántúl egészén és az északkeleti részekén gyakoribb, szlovákok alapította településeken viszont alig fordul elő.

Névváltoztatás Többen magyarosították *Miklósi* névre a XIX. században.

Milák

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Milák* 1443, *Milák*, *Milak*. Más változatokkal együtt összesen: 1448.

Eredete Alapszava, a 'kedves' jelentésű szláv *mil-* szótó nagyon sok keresztnévben szerepel (*Milan*, *Milivoj*, *Milomir*, *Milorad*, *Miloslav* stb.). Ezek bármelyike lerövidülhetett egy szótagra (*Mil-*), és megkaphatta a szlovákban és ruszinban régen gyakori tekintélyadó, úgynevezett „nagyító” -ák képzőt (amelynek később származásra utaló jelentése is kialakult). A *Milák* változat („becenév”) apai családnévvé vált 'Milák' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Buda környéki szlovák településeken többször előfordul, és Szatmár megye keleti felében is gyakoribb, ahol a ruszin hatás valószínűbb.

Mile

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mile* 1668, *Mile*, *Mille* 41; *Milye*, *Millye* 16. Más változatokkal együtt összesen: 1727.

Eredete Számos szláv *Mil*- kezdetű keresztnév bekerült a magyarba. Az Árpád-korban gyakori volt köztük a *Milost* ~ *Milos* 'malaszt, kegyelem' jelentésű név. Az Árpád-kor után még az Anjouk korában is sokszor előfordult a *Milovan*, amely a *milovat* 'szeretni' jelentésű igéből származik -*van* szláv névszóképzővel (ebből alakult később a *Milán*). Bármelyik lerövidülhetett egy szótagra (*Mil*-), s megkaphatta a magyar -*e* kicsinyítő képzőt, majd *Mile* alakban vált egyéni, abból pedig apai családnévvé.

Elterjedtsége Az Alföld keleti felében gyakoribb.

Miskolczi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Miskolczi* 2378, *Miskolczy* 154, *Miskolci* 404, *Miskolcy*; *Miskólczi*, *Miskoltzi*, *Miskoltzy* 13; *Miskoczi*. Más változatokkal együtt összesen: 2969.

Eredete Végső forrása a bibliai héber 'ki hasonló Istenhez' jelentésű *lakym* [*Mee chah ehl* (*Mihâēl*)] arkangyal neve, amely a görögbe *Μιχαήλ* [*Mihâél*] alakban került be, s a latin is *Michael*ként tartja számon a Martyrologium Romanumban (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvében). Ez mint keresztnév a keresztény műveltségű népek mindegyikébe bekerült. Az -*ae*- magánhangzó-találkozást (hiástust) nyelvünk az egyik magánhangzó (általában az -*e*-) kivetésével szüntette meg, így alakult ki a *Michál*. Ez a magyarban eleinte *Mixál* [*Michál*] ejtésű volt. A -*χ*- hang azonban megváltozott a nyelvben, s vagy hátrébb képzett -*h*-vá, vagy előrébb képzett -*s*- sé vált, s kialakult a *Mis*- töve a *Mihály* keresztnévnek. Ez az egy szótagra rövidült tö kiegészült -*k*- + -*ó* és -*c* kicsinyítő képzőkkel, a létrejött *Miskóc* névbe pedig más szavak hasonlóságára (analogikusan) betoldották az eddig ott nem volt -*l*- hangot. A *Miskolc* személynévből magyaros névadással (minden változtatás nélkül) településnév jött létre Borsod, Szabolcs, Valkó vármegyében. Ezek bármelyikéhez kapcsolódhatott az 'onnan/oda való' jelentésű -*i* képző, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. Minden bizonnyal a Kassa felé vezető út jelentős kereskedővárosa, a mai Borsod-Abaúj-Zemplén megyei *Miskolc* adta a családnevek zömét.

Elterjedtsége A Duna vonalától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Misik*, *Dumitrátyi*, *Juszticz*, *Roth*, *Weismann* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Mocsár

Típusa Lakóhelyre utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mocsár* 1013, *Mociar*. Más változatokkal együtt összesen: 1015.

Eredete Szláv eredetű *mocsár* szavunk jelentése 'süppedékes, vizinövényekkel benőtt, vízállásos terület' volt. Gyakori helynévvé vált. Akik mellette, körülötte laktak, megkapták a *Mocsár* ragadványnevet vagy közvetlenül az eredetre, származási helyre utaló családnevet.

Volt néhány *Mocsár* nevű és *Mocsár* előtagú (*Mocsármál*, *Mocsártelek*) településnév is Sáros, Ung, Valkó, Veszprém, Zemplén vármegyében. Ezekből is válhatott pusztá falunévként eredetre, származási helyre utaló családnév, vagy lekophatott a korábbi -*i* képzője. Természetesen gyakori volt a *Mocsári* (918) név is.

Elterjedtsége Debrecen környékén gyakoribb.

Névváltoztatás A *Mocsár* nevet egyáltalán nem választották, de *Mocsári* névre nagyon sokan változtatták családnevüket a XIX. században.

Mogyorósi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mogyorósi* 2193, *Mogyorósy* 61; *Mogyorosi* 134, *Mogyorosy*, *Mogyórosi*, *Mogyórósi*, *Mógyórósi*; *Mogyoróssi* 11, *Mogyoróssy* 100, *Mogyorossi* 11, *Mogyoróssy* 15; *Mogyorussi*; *Mogyoródi* 91, *Mogyoródy*, *Mogyorodi*; *Magyarósi* 278, *Magyarósy* 12, *Magyarosi* 303, *Magyarosy* 29, *Magyaróssi*, *Magyaróssy*,

Magyarossi, Magyarossy 29; *Magyaródi* 114, *Magyaródy, Magyarodi, Monyoródi* 21, *Monyorodi*. Más változatokkal együtt összesen: 3441.

Eredete Alapszava, ősi uráli 'tojás' jelentésű *mony* ~ *mogy* szavunk kicsinyítő -r és -ó képzővel alakult *mogyoró* ~ *magyaró* növénynévvé. Ahol pedig sok mogyoróbokor volt, az a hely megkapta a 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' -d, később -s képzős *Mogyoród* ~ *Magyaród* ~ *Mogyorós* ~ *Magyarós* ~ *Monyoród* ~ *Monyorós* nevet. Ezt átvette a benne, mellette, közelében létrejött település is Arad, Baranya, Bodrog, Borsod, Gömör, Kolozs, Krassó, Küküllő, Máramaros, Pest, Sáros, Somogy, Szabolcs, Szatmár, Tolna, Torda, Trencsén, Ung, Valkó, Zaránd, Zemplén vármegyében. Bármelyik kiegészülhetett az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel, s családnév lehetett belőle.

Elterjedtsége A Dunántúl északkeleti és az Alföld északkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Házlinger, Haszlinger, Hermann* és *Kaffésieder* nevű vette föl névmagyarosítás céljából a XIX. században.

Mohácsi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mohácsi* 4098, *Mohácsy* 107, *Mohacsi, Mohátschi*. Más változatokkal együtt összesen: 4227.

Eredete Alapszavának, *Mohács* helynevének az egyik magyarázata a szláv eredetű *moha* szó magyar -s ~ -cs képzős alakja. Másik lehetőség az ótörök eredetű, 'dicséret' jelentésű *Maq* személynévnek a magyar névkincsbe való bekerülése. Ennek -a- magánhangzója az ősmagyarban záródott -o-ra, megkapta a tövéghangzót, s a két magánhangzó közé került -k- pedig -χ-vá vált (spirantizálódott), majd -h- lett. Ezt alátámasztja, hogy az Árpád-korban igen népszerűek voltak a *Mach, Macha, Moch, Mocha, Mocho, Mochu* nevek. Ezek közül a *Macha* ~ *Mocha* a -cs kicsinyítő képzővel ellátva *Mahacs* ~ *Mohács* személynév lett. A személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Baranya vármegyében, amely az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunától keletre, északkeletre gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Mohácsék, Mandl, Mazák, Miszlivetz* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Mohai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mohai* 921, *Mohay* 96; *Muhai; Mahai, Mahay; Machai, Machay*. Más változatokkal együtt összesen: 1040.

Eredete Alapszavának egyik magyarázata a szláv *mucha* 'légy' jelentésű szó. Ebből személynév lett még a szlávban, amit a magyarság átvett szintén személynévként. Másik lehetőség a szintén szláv eredetű *moha* 'spórákkal szaporodó virágatlan növény' jelentésű szónak helynévvé válása ott, ahol nagy tömegben tenyészik ez a növény.

Végül az ótörök eredetű 'dicséret' jelentésű *Maq* személynévnek a magyar névkincsbe való bekerülése is szóba jöhet. Ennek -a- magánhangzója az ősmagyarban záródott -o-ra, megkapta a tövéghangzót, s a két magánhangzó közé került -k- pedig -χ-vá vált (spirantizálódott), majd -h- lett. Ezt alátámasztja, hogy az Árpád-korban igen népszerűek voltak a *Mach, Macha, Moch, Mocha, Mocho, Mochu* nevek. A név végi -a minden bizonnyal birtokjel.

Bármiként jött létre a *Moha* személynév, magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helységnévvé vált Fejér, Tolna, Valkó vármegyében, amelyek mindegyikéhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunántúl keleti felében gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Mucha, Maurer, Malinák* nevűek vették föl névmagyarosítási céllal a XIX. században.

Moldován

Típusa Helynévi eredetű, román családnév.

Változatai *Moldován* 885, *Moldovan* 77; *Moldván* 314, *Moldvány; Moldvan*. Más változatokkal együtt összesen: 1294.

Eredete Valószínűleg a román 'lucfenyő' jelentésű *molíd* szó szláv *-ov(a)* képzős alakja vált folyónévvé, s abból lett a történelmi táj neve (*Moldova ~ Moldva*). A román nyelvben 'onnan/oda való' jelentésű *-án* képzővel vált belőle családnév. (Magyar megfelelője *Moldvai*.) Leginkább a Moldván keresztül Erdélybe menekült örmények viselték.

Elterjedtsége A keleti nyelvterületen, különösen Erdélyben gyakoribb.

Molnár

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Molnár* 108 615, *Molnar* 155, *Molnár*; *Mólnár*; *Monár*; *Molmár*. Más változatokkal együtt összesen: 109 233.

Eredete Végső forrása, a latin 'malom' jelentésű *mola* szó elterjedt egész Európában, s hozzánk vagy a középkori latin *molinaris* 'malomhoz tartozó, *molnár*', vagy az ugyanilyen jelentésű ódélszláv *mьlynarь* [*mľinár*] került be.

Utóbbi esetében a szó eleji mássalhangzó-torlódást betoldott *-o-* hanggal oldottuk föl, az így keletkezett *molinar* szó második nyílt szótagjának magánhangzóját a kétnyíltszótagos tendencia szerint elhagytuk, s megszületett a *molnár* foglalkozásnév. Ebből, mint minden hasonló foglalkozásra utaló szóból, gyakori ragadványnév, abból vagy közvetlenül is családnév lett a nyelvterület egészén.

Elterjedtsége Elterjedt az egész magyar nyelvterületen, de annak keleti részén valamivel gyakoribb.

Kettős nevei A *Molnár-Farkas* (66), a *Molnár-Tóth* (39) és a *Molnár-Gábor* (33) családnévben többször előfordul.

Névváltoztatás Száznál többen választották új névül a XIX. században. Köztük igen gyakori volt a *Müller*, *Müllner*, *Mühlstein*, *Miller*, *Millhofer*, *Eichmüller*, *Schikmüller*, *Mlinek*, *Mlinarcsek*, de előfordult még a *Maybaum*, *Mandelbaum*, *Mandl*, *Mann*, *Mayer*, *Mayländer*, *Mahler*, *Marmorstein* stb. családnév is. Molnár Ferenc világhírű színműírónk *Neumann* születési családnév helyett vette fel.

Monori

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Monori* 1184, *Monory* 25. Más változatokkal együtt összesen: 1251.

Eredete Valószínűleg az ótörök eredetű, 'kőd' jelentésű *Monor* név került be a magyarba a Honfoglalás előtt, s ez magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Békés, Kolozs, Pest, Zaránd vármegyében. Ezek bármelyikéhez kapcsolódhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

Elterjedtsége Pesttől délkeletre gyakoribb, így valószínűleg a legtöbb ide tartozó név a Pest megyei *Monor* település nevéből származik.

Monos

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Monos* 232, *Monós*; *Mónus* 1005, *Mónús*, *Monus* 55; *Mónuzs*; *Molnos* 116. Más változatokkal együtt összesen: 1449.

Eredete Végső forrása, a latin 'malom' jelentésű *mola* szó elterjedt egész Európában, s hozzánk szláv közvetítéssel (az ódélszlávból) került **mьlynь* (*mľin*) alakban. Ebben a szókezdő *ml-* mássalhangzó-torlódást föloldotta a magyar nyelv közbeiktatott *-o-* ejtéskönnyítő hanggal (*molín*), s megtoldotta a foglalkozásnévi (vagy birtoklási kifejező) *-s* képzővel (*molinos*). A második nyílt szótag magánhangzója a kétnyíltszótagos tendencia szerint (a *korom* > *kormos* mintájára) kiesett (*molnos*), a szótagzáró *-l-* pedig szabályosan megnyújtva az előtte álló magánhangzót szintén kiesett, így jött létre a *mónos* (egyes nyelvjárásokban: *mónus*). A szó jelentése tehát 'malmos, malomtulajdonos vagy molnár'. Foglalkozást jelentő szavakból mindenütt gyakran váltak családnév, így a magyarban is.

Elterjedtsége A *Monos* alak a Dunán túl, a *Mónus* pedig a Duna vonalától keletre, különösen Szeged, Hódmezővásárhely környékén és a Hajdúságban gyakoribb.

Monostori

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Monostori* 1353, *Monostory* 78. Más változatokkal együtt összesen: 1432.

Eredete A görögből származó és 'hely a magános élethez (tulajdonképpen: *kolostor*)' jelentésű *μοναστήριον* [*monasztérion*] szó a középkori latin *monasteria* alakon keresztül bekerült szinte valamennyi európai nyelvbe. Hozzánk vagy közvetlenül a latinból, vagy valószínűbben középelnémet közvetítéssel jutott el *monostor* formában. Igen sok *monostort* alapítottak Árpád-házi királyaink (és főembereik), a mellékük települt falu pedig megkapta a *Monostor* nevet Arad, Baranya, Bihar, Bodrog, Csanád, Heves, Kolozs, Pest, Szabolcs, Szatmár, Temes, Valkó, Zala vármegyében. Ezek közül bármelyikhez hozzájárulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunántúl keleti felében, valamint Szeged és Miskolc környékén gyakoribb.

Móré

Típusa Foglalkozásra vagy népre, népcsoportra utaló, esetleg apanévi eredetű családnév. Bizonytalan: cigány vagy román vagy magyar.

Változatai *Móré* 1042, *Moré* 27, *Móre*; *Móréh* 15, *Moréh*, *Moreh*; *Moore* 17, *Mooré*, *Mooréh*. Más változatokkal együtt összesen: 1121.

Eredete Az alapjául szolgáló közszó az újjörög eredetű *μωρῆ* [*more*], amelynek jelentése megszólítás 'hé!'; ez pedig megszólító formája (vocativusa) az 'ostoba' jelentésű *μωρός* [*morós*] szónak. A balkáni nyelvekben mindkettő elterjedt, s a magyarba a románon és a cigányon keresztül is bejutott. A román átvételű szó jelentése 'juhászbojtár vagy román szolgalegény, cselédfiú, legényke', a cigány átvételű pedig 'cigány férfi'. Akár mint foglalkozásnév ('juhászbojtár'), akár mint román vagy cigány néphez, népcsoporthoz való tartozásra vagy hozzájuk való hasonlóságra (viseletre, beszédre, nyelvük ismeretére) utaló szó könnyen családnévvé vált már a XV. század első felétől.

Éppen korai előfordulása miatt fölmerül annak a lehetősége is, hogy valamely észak-afrikai kihalt nyelvnek 'fekete' jelentésű *maur* alakja került a latinba. Ebből lett a *mór*, főleg ibériai népnév is, de *Maurus* latinosítással személynévvé, később martirológiumi keresztnévvé vált, s a magyar nyelvbe is bekerült. Itt az *-au-* kettőshangzó (difftongus) *-ó-*vá válása (monoftongizálódása) után *Mór* lett, és ennek *-é* birtokjeles alakja a *Móré* ~ *Morë* egyéni név. Ebből *'Móré, Mór* nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű apai családnévvé válhatott.

Elterjedtsége Elterjedése már a XVI. századtól az északkeleti nyelvterületre és Erdélyre volt jellemző.

Móricz

Típusa Apanévi eredetű vagy népcsoportra utaló, magyar családnév.

Változatai *Móricz* 2828, *Móritz* 229, *Móric* 26; *Moricz* 59, *Moritz* 28, *Moric*; *Mórocz* 1417, *Mórotz* 61, *Móroc*; *Mórócz* 65, *Móroc*; *Morocz* 68, *Morotz*; *Mórócz* 34, *Morótz*; *Mórucz* 116, *Móruc*, *Morucz*. Más változatokkal együtt összesen: 4963.

Eredete Két név keveredése. Egyik a valamelyik észak-afrikai kihalt nyelvnek 'fekete' jelentésű *maur* alakja, amely a latinba került, és *maurus* formában észak-afrikai, majd hispániai (ibériai-félszigeti) népnév, népcsoport neve lett belőle. Később személynévvé is vált, jelentése akkor 'maur népből való, (tulajdonképpen *mór*)'. Ez is martirológiumi név lett *Maurus* alakban, amiből a magyar *Mór*, kedvelt Árpád-kori keresztnév vált. (Majd családnév is alakult belőle elég gyakori mai használattal: *Mór*125, *Moór* 532, *Moor* 13; de ezek nincsenek benne a *Móricz* név összesítésében).

A latinban a *Maur* nevet tovább képezték, s *Mauritius* névként ez is keresztnév lett, aminek a jelentése 'Maurushoz hasonló'. Bár a két név ugyanazon töre vezethető vissza (egy etimonú), de mint nevek különbözőek. (*Jókay Móric* tehát amikor megváltoztatta nevét *Jókai Mór*ra, új keresztnévet is vett föl.)

A *Mauritius* tehát bekerült a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe), és Magyarországra is eljutott. Itt latin *-us* végződésének elhagyása és az *-au-* > *-ó-* változás (monoftongizálódás) után szabályosan *Móric* alakú lett, és igen kedvelt névvé vált az Árpád-korban. A magánhangzó-harmónia megteremtése érdekében némely nyelvjárásban a második szótag magánhangzója *-o-*vá vált, s kialakult a *Móric* ~ *Móroc* keresztnév. A keresztnevékből pedig 'Móric ~ Móroc' nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű családnév lett.

A másik eredete a *Móroc* névnek a *moravec* népnév. Ez valamely ősi indoeurópai nyelv 'állóvíz, tenger, tó' jelentésű **mori* szavából alakult az ószlávban *Morava* víznévvé. Ettől a víznévtől pedig a mellette élő népcsoport a többes számú **moravci* nevet kapta, aminek jelentése 'morva emberek'. Amennyiben egyes személyekről volt szó,

a többes szám szláv *-i* jele elmaradt, s a magyarba *Moravc* személynévként került be. A szavak (nevek) végén *-av*-hangkapcsolatból *-au*-n keresztül mindig *-ó* lett. Tehát a *Moróc* ejtés teljesen szabályos. A hangsúly hatására azonban az első szótag magánhangzója megnyúlt, ugyanakkor a második megrövidülhetett, s létrejött a *Móroc* ejtésforma. (Amíg nem tudtuk ejteni a *-c* hangot, *-t*-vel helyettesítettük, s *Marót* személynévként is találkozunk a magyar változattal.)

A *Móricz* tehát mindenképp a *Mauritius* martirológiumi név fejleménye, a *Móroc* pedig lehet a *Móricz* egyik magyar változata, de lehet a szláv *Moravc* névnek elmagyarosodása is. (*Móravc* ~ *Móroc* nevű településünk is volt Vas vármegyében.)

Elterjedtsége A *Móricz* a Dunán túl és Kárpátalján gyakoribb, a *Móroc* szinte csak a Dunántúl északi felében és Orosháza környékén fordul elő.

Morvai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Morvai* 2777, *Morvay* 461, *Morvaj*; *Murvai* 1133, *Murvaj* 24, *Murvaj*. Más változatokkal együtt összesen: 4414.

Eredete Alapszava a valamely ősi indoeurópai nyelv 'állóvíz, tenger, tó' jelentésű **mori* szavából az ószlávban alakult *Morava* víznév. A mellette épült falu megkapta a víznek a nevét. Azonban csak egy Pozsony és egy Zemplén vármegyei *Morva* nevű településről tudunk a Történelmi Magyarországon, s ezekből aligha jöhetett létre ily sok családnév. Valószínűleg a hasonló eredetű (a víz melletti táj neveként keletkezett) *Moravia* ~ *Morva*(ország) is megkaphatta az 'onnan/oda való' magyar *-i* képzőt, s így vált eredetre, származási helyre utaló családnévvé. Az *-u*-t tartalmazó alakok nyelvjárási különfejlődések, **Murva* nevű településről ugyanis nem tudunk.

Elterjedtsége A *Morvai* a nyelvterület északi, a *Murvai* pedig a keleti felében, Erdély északi részén gyakori.

Névváltoztatás Magyarosításra csak a *Morvai* alakot vették igénybe főleg *Moravec*, *Moravcsik*, de néhányan *Mollik*, *Morgenstern* nevűek is a XIX. században.

Mózer

Típusa Lakóhelyre utaló vagy apanévi eredetű, német családnév.

Változatai *Mózer* 643, *Mojzer* 256; *Mözer* 39; *Moser* 86, *Móser* 29; *Mőser*, *Möser*. Más változatokkal együtt összesen: 1057.

Eredete Két név egybeesése. Egyik a középfelnémet 'mocsár, láp' jelentésű *mos* 'onnan/oda való' jelentésű *-er* képzős alakulata, ami családnévvé válva 'mocsári, lápi' jelentésű lett. A másik lehetőség az ókori egyiptomi 'fiú, valakinek a fia' jelentésű *-moses* névelem, vagy a bibliai héber, népetimológiásan 'vízből kimentett' jelentésű *Mózes* keresztnévnek *-r* kicsinyítő képzős alakja. A *Mojzer* többsége ez utóbbi magyarázatot támasztja alá. A *Moser* név Bajorországban és Svájcban fordul elő ma legtöbbször.

Elterjedtsége Magyarországon a XVIII. századi német telepítések után szaporodott meg a *Mózer* nevek száma. A Dunán túl és a Duna–Tisza közének déli részén gyakoribb. A *Mojzer* szinte csak a Dunán túl fordul elő.

Mózes

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mózes* 2025, *Mozes* 44; *Mojzes* 576, *Mójzes* 11; *Moizes* 29; *Moizses*; *Moyzes* 19, *Moyses*; *Mojzis*; *Mojzsis* 54; *Moizsis*; *Moises*; *Moses*. Más változatokkal együtt összesen: 2791.

Eredete Egyesek az ókori egyiptomi nyelvben 'fiú, gyermek' jelentésű *mos* ~ *mes* szóból eredeztetik a *Mózes* nevet, ugyanis névösszetételekben *-moses* formában 'valakinek a fia' jelentésben élt a szó. Mások népetimológiásan a bibliai héber eredetű, 'akit (a vízből) kihúztak' jelentésű *hvwmm* [*Moh she (Mosë)*] névnek magyarázzák. A név két átírásban is bekerült a görögbe: *Μωδσης* [*Moüsész*] és *Μωσης* [*Moszész*] alakban. A latin Martyrologium Romanum (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyve) a *Moyzes* alakot fogadta el, s ez terjedt el a keresztény világban. A magyar régiségben és egyes nyelvjárásokban ma is *Mojzses* az ejtése, mert a *-j*-néha zöngésíti a mögötte álló mássalhangzót. A szótagzáró *-j*- kiesésével az előtte álló magánhangzó megnyúlt, így alakult ki a *Mózes* alak. Minden alakváltozatából családnév keletkezett.

Elterjedtsége Az Ormánságban és Erdélyben gyakoribb.

Mucsi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mucsi* 2265, *Mucsy* 31, *Mutsi*, *Mutsy*; *Mucsai* 13, *Musay*; *Mocsi* 37, *Mocsy*, *Mócsi*, *Mócsy* 27; *Mocsai* 125, *Mocsay*, *Mócsai* 176, *Mócsay*. Más változatokkal együtt összesen: 2718.

Eredete Az alapjául szolgáló, az Árpád-korban igen sokszor előforduló *Much*, *Mouch*, *Mucha*, *Moch*, *Mocha* személyneveink (ejtésük lehetett *Mucs*, *Mucsa*, *Mocs*, *Mocsa*) eredete vitatott. Egyesek ismeretlen jelentéssel szlávnak vélik, mások a hasonlóképp ismeretlen jelentésű török *Muš* név átvételének tartják, esetleg magyar *-cs* kicsinyítő képzővel. Végül fölmerült az ótörök eredetű, 'dicséret' jelentésű *Maq* személynévnek a magyar névkincsbe való bekerülése. Ennek *-a-* magánhangzója az ősmagyarban záródott *-o-*-ra, megkapta a tövéghangzót, s a két magánhangzó közé került *-k-* pedig *-γ-*-vá vált (spirantizálódott), majd *-h-* lett. Mindenképpen személynévből, magyar névadással keletkezett *Mucs(fa)*, *Mucsi*, *Mucsa*, *Mocs*, *Mócs*, *Mócsa* nevű településünk Baranya, Bihar, Kolozs, Komárom, Küküllő, Szabolcs, Tolna vármegyében. Ezek bármelyikéhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott. Az írásbizonytalanság és az *-u-* > *-o-* nyíltabbá válása miatt csak alapos családtörténeti kutatással lehet eldönteni, hogy melyik családnév pontosan melyik településnévhez kapcsolható.

Elterjedtsége Mindegyik névforma a Dél-Alföldön, a *Mucsi* különösen Hódmezővásárhely környékén, a *Mocsai* pedig Cegléd, Nagykovácsos vidékén gyakoribb.

Munkácsi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Munkácsi* 1591, *Munkácsy* 129, *Munkacsi*. Más változatokkal együtt összesen: 1729.

Eredete Alapaszava, a szláv eredetű és 'kín, gyötrelme' jelentésű *Munca* személynévünk gyakori volt az Árpádok korában, és előfordult az Anjou-korban is mind önállóan, mind különböző kicsinyítő képzőkkel. Egyike ezen képzőknek a *-cs*, amellyel a *Munkács* személynév alakult, s ez magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Bereg vármegyében. Mint Északkelet-Magyarország kapuja kereskedelmi központtá és nagyvárossá fejlődött. Megkapva az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, sok eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A nyelvetterület keleti-északkeleti felében gyakoribb.

Névváltoztatás Többben, köztük *Munk*, *Munder*, *Menczel*, *Czuprák*, *Grünfeld*, *Lieb* nevéek magyarosítottak erre a XIX. században. *Munkácsi* Bernát, nagy hírű finnugor összehasonlító, turkológus és iranista nyelvészünk, néprajzosunk egyetemi hallgató korában, 1881-ben magyarosította meg eredeti *Munk* nevét.

Murányi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Murányi* 593, *Muranyi*. Más változatokkal együtt összesen: 2596.

Eredete Alapszavának, a felvidéki, Gömör vármegyei *Murány* várának a neve a szlovákból ered. A 'kőből, téglából épült' jelentésű *múraný* melléknévből főnevesült, s lett a vár melletti város nevévé is. Ez megkapta a magyar 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. Jóllehet volt Arad vármegyében is egy *Murány* nevű település, a családnevek túlnyomó többsége minden bizonnyal a Gömör vármegyei vár nevéből alakult.

Elterjedtsége A Duna vonalától keletre, főleg Borsod megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Többben, köztük *Murmann*, *Morenberger*, *Mikovszky*, *Kaszkancsuk*, *Kicsek*, *Koczmann*, *Koren* nevéek magyarosítottak erre a XIX. században.

Mursa

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Mursa* 573, *Murzsa* 471, *Mürzsa*, *Murza* 28, *Mirza* 13. Más változatokkal együtt összesen: 1160.

Eredete Előzményének, az ótörök eredetű *Mirza* ~ *Mirša* személynévnek a jelentése 'nemes, gazdag ember'. A magyar névkincsbe is személynévként került be, és *Mirza* ~ *Murza* ~ *Murzsa* ~ *Mursa* ejtésű lett az Árpád-korban.

Egyéni névből apai családnévvé vált, jelentése 'Mursa ~ Murzsa ~ Murza ~ Mirza nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Az északkeleti nyelvterületen, különösen Szatmárban gyakoribb.

Müller

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Müller* 6891, *Müller* 83, *Müllher*, *Miller* 165; *Möller* 26, *Möller*; *Müllner* 275, *Mülner* 27, *Müllner*; *Millner* 20, *Milner* 11. Más változatokkal együtt összesen: 7507.

Eredete Végző forrásának, az ófelnémet *molinari* szónak a jelentése 'malmos, molnár' volt. Ennek német nyelvterületen különböző hangtani változások révén a keleti nyelvjárásokban *Miller*, a déliekben *Müller* ejtése alakult ki. Mint foglalkozásnév, gyakori családnévvé vált. Magyarországra szinte minden ejtésváltozat eljutott a XVIII. század folyamán.

Elterjedtsége A Dunán túl, elsősorban Tolna és Baranya megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan *Molnár* nevet vettek föl helyette a XIX. században.

N

Nacsa

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Nacsa* 914, *Natsa*; *Nácsa* 282. Más változatokkal együtt összesen: 1197.

Eredete Az alapját képező személynév két bibliai héber név változatának egybeesése. Egyik a **@tn** [*Nah tahn* (*Nátán*)] 'Ő (Isten) adta' vagy 'Ő megadta, hagyta, engedélyezte' jelentésű *Nátán* név. A másik pedig az ezzel a névvel szoros kapcsolatban levő 'Isten adta, Isten ajándéka' jelentésű **lantn** [*Nah tahn ehl* (*Nátánél*)], amelynek magyar megfelelője a *Nátánaél* lett. Mindkettő egy szótagra rövidülhetett (*Nat-* ~ *Nát-*), s megkaphatta a magyarban a *-cs* és az *-a* kicsinyítő képzőt. Az így alakult egyéni nevekből családnevek keletkezhetnek minden változtatás nélkül 'Nacsa ~ Nácsa nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A *Nacsa* Szeged, a *Nácsa* Nyíregyháza környékén gyakoribb.

Nádasdi

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Nádasdi* 1439, *Nádasdy* 195; *Nádazsdi*, *Nádazsdy*; *Nadasdi*. Más változatokkal együtt összesen: 1642.

Eredete Az alapjául szolgáló ismeretlen eredetű, de a magyar nyelvnek mindenképpen ősi *nád* szava 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű *-s* képzővel személy- és helynévvé is vált. Az Árpádok korából sok följegyzés maradt ránk a névnek különböző funkciókban való használatára. Mindkét névtípus megkaphatta a *-d* kicsinyítő képzőt. (A helynevek között előfordul ugyanannak a falunak a neve *Nádasd* és *Nádaska* formában is.) A *Nádasd* személynév kiegészülhetett *-i* birtokjellel, s apanévi családnévvé válva jelentése 'Nádasd, Nádasd nevű személy fia, leszármazotta' lett.

A *Nádasd* településnév előfordult Abaúj, Baranya, Borsod, Hunyad, Kolozs, Közép-Szolnok, Küküllő, Nógrád, Somogy, Sopron, Szepes, Temes, Tolna, Torda, Torna, Trencsén, Vas, Veszprém, Zala vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, amivel szintén családnévvé vált.

Elterjedtsége A *Nádasdi* forma a Duna vonalától keletre, főleg Nógrád, Heves és Borsod megyében, valamint a Hajdúságban, a *Nádasdy* alak pedig a Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Rohrböck*, *Rauschenberg*, *Nároszni*, *Neuzitek*, *Schwarz* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Nádasi

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Nádasi* 1051, *Nádasy* 61; *Nádassi*, *Nádassy* 41; *Nadasi*. Más változatokkal együtt összesen: 1162.

Eredete Az alapjául szolgáló ismeretlen eredetű, de a magyar nyelvnek mindenképpen ősi *nád* szava 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű *-s* képzővel személy- és helynévvé is vált. Az Árpádok korából sok följegyzés maradt ránk a névnek különböző funkciókban való használatára. A *Nádas* személynév kiegészülhetett *-i* birtokjellel, s apanévi családnévvé válva jelentése 'Nádasé, Nádas nevű személy fia, leszármazotta' lett.

A *Nádas* településnév előfordult Baranya, Bodrog, Hunyad, Kolozs, Küküllő, Temes, Trencsén, Vas vármegyében. Bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, amivel eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott.

Elterjedtsége A Dunántúl déli részén és Nyíregyháza környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Neugressel*, *Neumann*, *Neisz*, *Rzehorska*, *Trshtyenszky* nevű fölvette magyarosítás céljából a XIX. században.

Nagy

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Nagy* 238 444, *Nadj* 69. Más változatokkal együtt összesen: 241 928.

Eredete Valószínűleg ősi, finnugor eredetű *nagy* melléknévünk külső tulajdonság megnevezéseként ('erős termetű, magas') is családnévvé vált, de korviszonyításul is használta a népnyelv az idősebbek megjelölésére. (Ma is használjuk családon vagy kisebb közösségen, iskolán belül, s előfordul gyerek ~ apa ~ nagyapa megkülönböztetésére a *Kisjóska* ~ *Nagyjóska* ~ *Öregjóska* stb. névhasználat.)

Elterjedtsége Területi megoszlásuk nagyjából egyenletes, de Moldvában ritkább.

Kettős nevei Igen sok kettős névben fordul elő, amelyekben néha annyira összeforrott, hogy egybe is írják, s külön névnek kell tekintenünk. Ezek nem kerültek összevonásra a *Nagy* névvel, pl. *Nagypál* (1036), *Nagygyörgy* ~ *Naggyörgy* (402), *Nagymihály* (339), *Nagyistók* (191), *Nagyistván* (94), *Nagymáté* ~ *Nagymáthé* (128), *Nagyiván* (98), *Nagygyőr* ~ *Naggyőr* (69), *Nagyillés* (67), *Nagyimre* (28), *Nagygyőri* (22). Legérdekesebb közöttük a többször is előforduló *Nagykisistók* és *Nagykismarci* összetett névalak. A külön vagy kötőjellel írott nevek között a leggyakoribbak: *Nagy-György* (478), *Nagy-Pál* (335), *Nagy-Tóth* (110), *Nagy-Kovács* (106), *Nagy-Czirok* (56), *Nagy-Benkő* (53), *Nagy-Biblia* (40).

Névváltoztatás Száznál jóval több azoknak a száma, akik ezt a nevet vették föl névmagyarosítási céllal a XIX. században. Ezeknek csaknem fele *Grosz* ~ *Grósz*, *Groszmann* és *Welky* nevű volt korábban, de volt köztük több *Grana*, *Granditsch*, *Gradner*, *Náthán*, *Natia*, *Nemoda*, *Neu*, *Neufeld* is.

Nagypál

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változata *Nagypál* 1036.

Eredete Jelzős szóösszetételből alakult ki. Valószínűleg ősi, finnugor eredetű *nagy* melléknévünk jelentése 'erős termetű, magas' is volt, de mellette régen a mainál sokkal intenzívebben élt az 'idős, öreg' jelentés is. A 'kicsi, csekély, kevés' jelentésű, latin *parvus* szóból keletkezett a *Paulus*, magyarban pedig a *Pál* keresztnév, és igen gyakori családnév lett. Több vidéken olyannyira sok *Pál* nevű család volt, hogy újabb névelemmel kellett megkülönböztetni őket. A két szó összetételét (*Nagypál*) azok kapták meg, akik idősebbek voltak más *Pál* nevű családoknál. Igen gyakori a név különírva vagy kötőjeles alakban is (*Nagy Pál* ~ *Nagy-Pál*), de olyan sokszor használták együtt a két névelemet, hogy mind a kiejtésben, mind az írásban összeforrt.

Elterjedtsége A Dunától keletre, Szeged környékén és különösen Erdélyben gyakori.

Nánási

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Nánási* 2178, *Nánásy* 40; *Nánássy* 12, *Nánássy* 182; *Nánasi*, *Nanasi*. Más változatokkal együtt összesen: 2425.

Eredete Az alapszó egyértelműen személynévből ered, vagyis magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) *Nonas ~ *Nanas személynévből keletkezett a régi Szabolcs vármegyei, hajdúsági település, a mai *Hajdúnánás* település neve.

A *Nánás* névelem eredetére azonban több magyarázat is van. Egyik szerint a német *Nanne* ~ *Nanno* nevet kell benne keresnünk, amely több név becealakja is lehet, de lehet 'elnevezett' jelentésű ógermán név is. Mások szláv eredetűnek vélik, vagy az *Atanaz*, vagy az *Anna* becealakjából vezetik le. Végül egyesek az ótörökből való 'feketepeer' jelentésű *Nonaq* ~ *Nonay* név átvételének tekintik.

Bármelyik is a helyes álláspont, az -s kicsinyítő képzőt a magyarban kapta, itt lett belőle *Nanas* névalak, s már a XIII. század elején többször följegyezték. Ez megkapta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s így vált eredetre, származási helyre utaló családnévvé.

Elterjedtsége A Duna vonalától keletre gyakoribb.

Nemes

Típusa Származásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Nemes* 11050, *Nemess* 38; *Nömös* 20. Más változatokkal együtt összesen: 11331.

Eredete Alapszava, az ismeretlen eredetű, 'nemzetség, faj, összetartozó csoport' jelentésű *nem* szavunk -s képzős alakja (*nemes*) a kiváltságos osztályhoz tartozókra vonatkozott régen. Később azután a tiszteletre méltó, értékes, jó tartású, arányos termetű, szép arcú személyekre is alkalmazták. Így tehát nemcsak a nemesség tagjai viselhették, hanem külső-belső tulajdonság alapján is családnév válhatott belőle.

Elterjedtsége Moldva kivételével az egész nyelvterületen egyenletesen elterjedt.

Kettős nevei Sokszor előfordul a *Nemes-Nagy* (127) névkapcsolatban.

Névváltoztatás Igen sokan, főleg *Neugeboren*, *Neumann*, *Neumeister*, *Neuwirth*, *Nemcsik* nevűek, de *Nábróczy*, *Neszvada*, *Neuhercz*, *Neuhold*, *Neuhred*, *Neuwelt*, *Nezszeszány* nevűek is magyarosítottak erre a XIX. században.

Németh

Típusa Nép-re utaló, magyar családnév.

Változatai *Németh* 93 499, *Német* 3747; *Nemeth* 32, *Nemet* 39, *Néméth*; *Nemecz* 223, *Nemec* 22, *Nyemecz* 95, *Nyemetz* 19. Más változatokkal együtt összesen: 97 943.

Eredete Előzménye, az ősszláv *němьcъ* [*němc*] jelentése 'nem szláv, idegen' volt, s ez a jelentés szűkült le később a germán eredetű népesség egy csoportjára. A magyarok már a mai '*német*' jelentésben vették át. A legtöbb régi nyelvjárásban a -c hangot nem ismervén a közeli képzésű -t-vel helyettesítették, s a név végi mássalhangzó-torlódást ejtéskönnyítő -ě- bontóhanggal oldották föl (*němět*). A név eleji *N-* az utána következő -ě- hatására sok nyelvjárásban *ny*-nyé vált (palatalizálódott). Mint minden népnévből, ebből is igen elterjedt családnév lett, mert azok is megkapták, akik a nyelvet ismerték, ruhájukban, viselkedésükben hasonlítottak hozzájuk, arról vagy hozzájuk közeli vidékről származtak, esetleg egy németnek a szolgálatában álltak, földjén dolgoztak stb. A sok alakváltozat azzal magyarázható, hogy voltak olyan nyelvjárások, amelyekben a -c- hangot előbb kezdték ejteni, tehát a -c végűek is lehettek magyar nevek.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Meglepően sokan választották új névül a XIX. században, elsősorban *Deutsch* ~ *Daics*, *Nemecz* ~ *Niemetz*, továbbá *Neumann*, *Paskus*, *Striz*, *Zelinka* nevűek.

Németi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Németi* 1852, *Némety* 20; *Némethi* 313, *Némethy* 546; *Nemeti* 10, *Nemethi*; *Németty*; *Némedi* 957, *Némedy* 92; *Nemedi*. Más változatokkal együtt összesen: 4038.

Eredete Előzménye, az ősszláv *němьcъ* [*němc*] jelentése 'nem szláv, idegen' volt, s ez a jelentés szűkült le később a germán eredetű népesség egy csoportjára. A magyarok már a mai '*német*' jelentésben vették át. A -c hangot nem ismervén a közeli képzésű -t-vel helyettesítették, amely később, az -i képző csatlakozása után két magánhangzó közötti (intervokális) helyzetben zöngésülhetett -d-vé egyes nyelvjárásokban. A név végi mássalhangzó-torlódást ejtéskönnyítő -ě- bontóhanggal oldottuk föl. Az Árpád-kori királyok birtokadományozásainak következményeként több falu kerülhetett *német* származású (vagy nevű) tulajdonába, amit a magyar nyelv -i birtokjellel fejezett ki, így a *Németi* ~ *Némedi* településnév jelentése '*Németé*, *Német* nevű személy tulajdona, birtoka (faluja)' lett. Előfordult az is, hogy a települést *német* anyanyelvűek lakták, s azért kapta a szó az -i birtokjelet. Ilyen *Németi* ~ *Némedi* nevű település volt Abaúj, Bács, Baranya, Békés, Bihar, Bodrog, Borsod, Heves, Hunyad, Kolozs, Közép-Szolnok, Nógrád, Pest, Somogy, Sopron, Szatmár, Temes, Ung, Valkó, Zemplén vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. A név végi magánhangzó-találkozást (hiátust: *Némethi* ~ *Némethi*) a nyelv az egyik -i- kivetésével föloldotta. Önmagában álló *Német ~ *Némed* nevű településekről nem tudunk, csak összetételekben fordult elő a *Német* alak: *Németfalu*, *Németfalva*, *Németvágás*, *Németvölgy*, s ezek némelyikéből is lehettek szórványosan -i képzős családnevek.

Elterjedtsége A *Németi* Debrecen környékén különösen gyakori, a *Némedi* pedig a nyelvterület közepén, Győr és Csongrád között fordul elő többször.

Kettős nevei A *Némedi-Varga* (231) családnévben sokszor előfordul.

Névváltoztatás Sok *Deutsch*, néhány *Deitscher*, *Docsekál*, *Heuffel*, *Kaufmann*, *Neländer* nevű magyarosított erre a XIX. században.

Nógrádi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Nógrádi* 1006, *Nógrády* 51; *Nográdi* 63, *Nogrády*; *Nogradi*, *Nograzy*; *Neográdi*, *Neogrády* 20, *Neógrády*. Más változatokkal együtt összesen: 1166.

Eredete Alapszavaként a magyar nyelvbe egy ószláv **Novъgradъ* [*Novgrad*] ejtésű, 'új vár' jelentésű helynév került be. Ennek -ov- hangkapcsolata szabályos (-ov- > -ou- > -ó-) úton hosszú -ó-vá vált. *Nógrád* településnevünk volt Baranya, Nógrád, Somogy vármegyében. Közülük bármelyik megkaphatta az onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége Heves és Borsod megyében, valamint Szeged környékén gyakoribb.

Novák

Típusa Tulajdonságra utaló, szláv családnév.

Változatai *Novák* 11 478, *Novak* 11; *Novágh*; *Nowák*, *Nowak* 18; *Nowack*. Más változatokkal együtt összesen: 11 542.

Eredete A leggyakoribb magyarországi idegen eredetű családnév. Az ószlávban a **nov-* jelentése 'új', s ebből különböző végződéssel alakultak a mai szláv nyelvekben a hasonló jelentésű szavak. A tőhöz azonban közvetlenül képzők is kapcsolódhattak, így a szlovákban és a ruszinban az -ak ~ -ák több jelentésű képző járulhatott hozzá. (Többek között volt kicsinyítő, nagyító, valahová tartozást, valami jellegzetességgel bírást kifejező szerepe.) A *Novák* családnév jelentése 'új lakos, új jobbágy, új ember valamely közösségben'. A lakosság nagyfokú migrációja (népmozgalma) következtében előbb ragadványnévvé, majd abból vagy közvetlenül is igen gyakori családnévvé vált, elsősorban a magyarországi szlovák lakosság körében.

Elterjedtsége Ma a Dunán túl és még Nógrád, Heves, Borsod megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Annyira elmagyarosodott (beilleszkedett a magyar hangrendszerbe), hogy egy *Heiter* és egy *Savanyó* nevű erre változtatta meg a nevét a XIX. században.

Ny

Nyári

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Nyári* 6273, *Nyáry* 176; *Nyari*; *Njari*; *Nyárai* 126, *Nyáray* 10. Más változatokkal együtt összesen: 6604.

Eredete Alighanem két névnek az egybeesése. Egyik a vagy ősi uráli gyökökre visszavezethető, vagy ótörökből vett, s ott is 'tavasz, *nyár*' jelentésű *nyár* évszak nevének személynévvé válása. Ez vagy az -i birtokjellel családnév lett, jelentése pedig akkor 'Nyáré, Nyár nevű személy fia, leszármazotta', vagy az -i eredetre utaló képző járult hozzá, akkor pedig 'nyári gyerek, nyáron született' a jelentése. (Nehézsége ennek a származtatásnak, hogy az Árpád-korból nem ismerünk *Nyár személynévet, igaz van bőséggel *Nyarad*, aminek az előzménye minden bizonnyal *Nyár volt, csak nem került följegyzésre.

A másik magyarázat valószínűbb, amely szerint ősi uráli 'mocsár' jelentésű *nyár* szavunkból a gyakran mellette élő fafajta neve lett, s 'nyárfa' jelentésben külső tulajdonságot jelölő metaforikus személynévvé is válhatott (olyan magas, egyenes, mint a *nyárfa*). Ez a személynév egyrészt megkaphatta az -i birtokjelet, s 'Nyáré, Nyár nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel családnévvé vált. Másrészt azonban a bőségesen tenyésző fafajtából helynév alakult, s *Nyár* településnévvé lett Pest és Somogy vármegyében. Ezek bármelyike megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s így vált eredetre, származási helyre utaló családnévvé. *Nyára településnévről nem tudunk. Lehet más hasonló név hatása (analogikus) az -a- betoldás, vagy lehet a Vas vármegyei *Nára* ~ *Nárai* község a családnév alapja, amelynek szintén személynév az eredete.

Elterjedtsége A Dunán túl és a Dél-Alföldön gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, elsősorban *Sommer*, de *Necsov*, *Neuschloss*, *Joachim*, *Lichtenstern*, *Osika* és egy *Nyúzó* nevű is ezt a családnévet nevet vette föl új névként a XIX. században.

Nyéki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Nyéki* 1068, *Nyéky* 18, *Nyeki*; *Néki*. Más változatokkal együtt összesen: 1100.

Eredete Alapszavának, ősi ugor kori törzsnévünknek az eredeti jelentése 'kerítés, sövény' volt, majd mint mindegyik törzsnév, igen gyakori településnévvé vált az Árpádok korában, amikor a törzsek szétszóródtak a Kárpát-medence magyarok által elfoglalt területén. Volt *Nyék* nevű vagy -*nyék* utótagú falu Arad, Bács, Bihar, Bodrog, Borsod, Csongrád, Fejér, Hont, Komárom, Közép-Szolnok, Krassó, Nógrád, Pilis, Pozsony, Sopron, Szerém, Tolna, Udvarhely, Vas, Veszprém, Zaránd vármegyében. Bármelyikhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Tiszántúl déli felén gyakoribb.

Nyerges

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változata *Nyerges* 2820. Más változatokkal együtt összesen: 2853.

Eredete Alapszava, ősi ugor kori *nyereg* szavunk 'valamivel való foglalkozást' jelölő -s képzős változata a *nyerges*.

Mint minden foglalkozásnév, ragadványnéven keresztül vagy közvetlenül is gyakori családnévvé vált.

Elterjedtsége Északnyugat-Dunántúlon, Felvidéken és a Tiszán túl gyakoribb.

Kettős nevei A sokszor előforduló *Nyerges-Bognár* (20) családnév arra utalhat, hogy ugyanaz a személy végezte a nyeregkápa fából való részeinek elkészítését is, aki bőrrel bevonta a nyereg felső részét.

Nyeste

Típusa Foglalkozásra utaló vagy apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Nyeste* 1354, *Nyesti* 17, *Nyesty*, *Nyésti*. Más változatokkal együtt összesen: 1377.

Eredete Alapszava meglehetősen gyakori személynév volt az Árpád-korban, s előfordult az Anjouk idejében is. Valószínűleg az ősi uráli *nō ~ nē* ('asszony') szavunk az alapja, amelyből különböző képzőkkel a menyétfélék családjába tartozó kis, barna, prémes ragadozó állat neve, a *nyest* alakult. Szimbolikusan foglalkozásra utalt (*nyestet* tartó, *nyestre* vadászó, *nyestbőrt* gyűjtő, vásárló, kikészítő vagy azzal kereskedő), s mint minden foglalkozásnévből, ebből is gyakori családnév lett. A név végén az *-e ~ -i* birtokjel, de az *-e* lehet kicsinyítő képző is, akkor a családnév apai névből keletkezett, jelentése 'Nyesté, Nyest nevű személy fia, leszármazottja'. Ugyanebből az állatnévből eredő *Nyest ~ Nyesta* nevű település volt Abaúj, Bihar vagy Somogy vármegyében. Ehhez 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző járulhatott, így eredetre, származási helyre utaló családnév is keletkezhetett belőle.

Elterjedtsége Az ország keleti-északkeleti részében gyakoribb.

Nyikos

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Nyikos* 1273, *Nyikós*, *Nyikos*; *Njikos*; *Nyikus* 121; *Nyikes* 284, *Nyikes*; *Mikos* 139, *Mikós*; *Mikus* 842; *Mikes* 604. Más változatokkal együtt összesen: 3284.

Eredete Előzményének, a görögben keletkezett összetett névnek az egyik eleme a 'győzelem' jelentésű *νίκη* [*nikē*], másik pedig a 'nép' jelentésű *λαός* [*láoosz*]. A *Νικόλαος* [*Nikólaosz*] név jelentése egyesek szerint 'a nép legyőzője', mások 'a nép győzelme' fordítást javasolják. A latinban *Nicolaus* alakban honosodott meg, s ez vált a keresztény világban népszerű keresztnévvé nyelvenként különböző formában. A magyar nyelvben a második nyílt szótag magánhangzója (*-o-*) a kétnyíltszótagos tendencia szerint kiesett, az *-au-* kettőshangzó (diftongus) hosszú *-ó-vá* vált (monoftongizálódott), így mivel már nem *-us*, hanem *-ós* volt a név végén, a végződés megmaradt. A névkezdő *N-* > *M-* változás vitatott, mert bekövetkezhetett a magyarban is, de befolyásolhatta a szláv nyelvekben használatos szókezdő *M-* is (*Mikulaš*). A magyar alakulás azért valószínűbb, mert már 1082-től vannak rá bőségesen adatok okleveleinkben. Mint teljesen magyaros alakulat, a *Niklós* változat is megmaradt. A névkezdő *N-* az utána álló *-i-* hatására több nyelvjárásban *-ny-*-nyé vált (palatalizálódott). Mindhárom névkezdő egy szótagos rövidülése (*Nik-* ~ *Nyik-* ~ *Mik-*) kicsinyítő *-s* képzővel egészült ki. (Egyes nyelvjárásokban a magánhangzó-harmónia megteremtése céljából a képző előtti *-o-* kicserélődött *-ē-*-re.) Előbb egyéni, majd apai családnév lett belőle.

Elterjedtsége A *Mikes* a nyelvterület keleti felén, a *Nyikos* a Dunántúl északkeleti részén gyakoribb.

Nyilas

Típusa Foglalkozásra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Nyilas* 1694, *Nyílas*; *Njilas*; *Nilas*. Más változatokkal együtt összesen: 1701.

Eredete Alapszavának, ősi uráli eredetű *nyíl* szavunknak a 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzős alakja 'nyilakat készítő' vagy 'nyilazó, nyíllal fölfegyverzett' jelentésű foglalkozásnév lett. Mint a legtöbb foglalkozásnév előbb ragadványnévvé, majd abból vagy attól függetlenül, közvetlenül is családnévvé vált.

Volt néhány *Nyilas* nevű településünk is Borsod, Tolna és Torontál vármegyében, ahol a középkori íjászok, örök és lövők laktak. Ezek valamelyikéből is létrejöhetett minden változás nélkül családnév 'ottani lakos' jelentéssel, de sokkal valószínűbb a közvetlen foglalkozásból, katonai beosztásból eredő névhasználat.

Elterjedtsége A Duna vonalától keletre gyakoribb a név, de Erdélyben kevésbé az.

Nyiri

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Nyiri* 3491, *Nyiry* 32; *Nyíri* 831; *Nyíry*; *Njiri*. Más változatokkal együtt összesen: 4389.

Eredete Alapszava, ősi uráli *nyír*(fa) szavunk, mint minden növénynév, ahol a növény bőven megtalálható volt, tájak, vidékek, helyek elnevezésére vált alkalmassá. Más vélemény szerint a 'nedvesség' jelentésű *nyir*(kos)

tövéből alakult ki *Nyír* tájnevünk, amely később egészült ki a *-ség* képzővel. A családnév a tájnévből is eredhet 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel kiegészülve.

Ugyanakkor a *nyír*(fa) közsökből (a tájnévhez hasonlóan) településnevek is létrejöttek Baranya, Pest, Pilis, Somogy, Szabolcs, Zala vármegyében. Ezekből is kialakulhatott ugyanazzal a főnti képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév.

Elterjedtsége Az ország keleti felében gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Quaszny*, *Kandel*, *Mandel*, *Reizmann*, *Scherer*, *Zichermann* nevűek erre magyarosítottak a XIX. században.

Nyirő

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Nyirő* 1009, *Nyirő* 257, *Nyirő* 11; *Nyiró*, *Nyiro*, *Nyiró*. Más változatokkal együtt összesen: 1309.

Eredete Alapszava, a bizonytalan eredetű, talán ősi finnugor vagy uráli kori *nyír* igénk palatális magánhangzójú volt. Folyamatos melléknévi igenévi képzőjeként az *-ő* az eredeti, majd később, analogikusan (más minták hatására pl. *író*, *síró*, *vívó* stb.) kapcsolódott hozzá a veláris *-ó* képző. A főnevesült szó foglalkozásnévvé vált, s a posztónyírókat, birkanyírókat, hajnyírókat nevezték így. Mint minden foglalkozásnév, ez is gyakori családnévvé vált. A középkori céhek szabályzata szerint a foglalkozás mindig bekerült a névbe, így ragadványnévvé vált, majd a régi családnevet kiszorította. Jó példa erre egyik kolozsvári posztónyíró neve 1655-ből, amikor *Csiszár Nyreő Mihály* néven jegyezték föl, majd csak *Nyirő Mihály* lett.

Elterjedtsége A Dunán túl és Erdélyben, különösen Csíkbán gyakori.

Nyitrai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Nyitrai* 3286, *Nyitray* 126, *Nyitrai*; *Njitri*. Más változatokkal együtt összesen: 3444.

Eredete Alapszava, a *Nyitra* településnév összetett szóból származik. Az ógermán egyik nyelvében, a kvádban a **neid-* ~ **nid-* 'áramlik, folyik' jelentésű ige töve egészült ki a szintén ógermán (gót) **ahva* 'folyó' jelentésű szóval, s az összetétel eredménye **Nidava* víznév lett. Ez az ószlovák nyelvben változott *Nitrava* alakra. A magyarság ezt vette át, s a folyóról nevezte el a partjára épült települést is. A névkezdő *N-* a mellette álló *-i-* hatására *-ny-*nyé lett (palatalizálódott). A két magánhangzó közötti (intervokális) *-v-*, amely valószínűleg a Honfoglaláskor *-β-* (két ajakkal képzett zöngés réshang) volt, kiesett, majd a *Nyitraa* > *Nyitrá* > *Nyitra* változással jött létre a mai alak. A Felvidéken két *Nyitra* nevű település is volt (Nógrád és Nyitra vármegyében), közülük a gazdag kereskedővárossá fejlődött Nyitra vármegyei település adta az eredetre, származási helyre utaló családnévek többségét 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel.

Elterjedtsége A Balaton környékén és a Körösök vonalától északkeletre gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Nyitránszky*, *Neutra*, *Baszternák*, *Fürchtgott*, *Gramisch*, *Ochsenberg*, *Orenstein* nevű magyarosított erre a XIX. század folyamán.

Nyúl

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Nyúl* 927, *Nyul* 1219, *Nyull*. Más változatokkal együtt összesen: 2303.

Eredete Ősi uráli *nyúl* szavunk mind szimbolikusan, mind metaforikusan családnévvé válhatott. Jelképe lehetett azoknak, akik *nyulak* tenyésztésével, vadászatával, *nyúl*bőrök kikészítésével, kereskedésével foglalkoztak, vagy *nyúl*bőrből készült ruhát, sapkát, mellényt, bundát viseltek. A metaforikus névadásnak a hasonlósági alapja belső tulajdonság lehetett: félénk, ijedező, minden bajtól, összeütközéstől menekülő vagy gyors járású, futású kaphatta a nevet.

Elterjedtsége Jóformán csak a Dunán túl fordul elő, ott is inkább a déli-délkeleti részekben.

O, Ó

Ódor

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai Ódor 2237, Odor 372, Odór, Ador, Ádor 33. Más változatokkal együtt összesen: 2648.

Eredete Az egyik magyarázat szerint az *Adorján* keresztnévből származik. Ez a név a *Hadrianus* 'Hadriai ~ Adriai' jelentésű személynévre vezethető vissza. A latin *Hadria* eredetileg két várost is jelölt a Római Birodalomban. Eredete bizonytalan. Talán az *Adda* 'hozzáad' vagy *Adriava* 'hozzáfolyó' jelentésű patakocskák nevéből alakult. A városok egyike Közép-Itáliában *Hadrianus* császár ősi fészke volt, akinek a neve is innen ered, s jelentése 'hadriai'. A másik egy gazdag kereskedőváros, amely valamikor a Pó torkolatánál volt, de később a folyó feltöltődése következtében a tenger partjától beljebb került. Erről kapta nevét az *Adriai*-tenger, illetve tengeröböl. A *Hadrianus* név később több szent és pápa neve lett, majd magyar keresztnévvé vált. A szókezdő *H-* sok nyelvben, már a középkori latinban is elnémulhatott, s a *Martyrologium Romanum* (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyve) *Adrianus* néven tartja számon az ily nevű szenteket. A *-drj-* mássalhangzó-torlódást a magyar nyelv ejtéskönnyítő *-o-* közbeiktatásával föloldotta, a latin *-us* végződést elhagyta, így alakult ki az *Adorján* keresztnév. Abból két szótagú rövidüléssel *Ador* ~ *Odor* becenév jött létre. A név első magánhangzója a hangsúly hatására nyúlt meg. Apanévi családnévként terjedt el, jelentése 'Ador ~ Odor' nevű személy fia, leszármazottja'.

A másik magyarázat ugyancsak keresztnévi eredetre épül, de ez az *Ulrich* ~ *Oldrich* lenne. Az ófelnémet '(hűbéri, jobbágyi, paraszti) birtok' jelentésű *uodal* és a 'hatalmas, nagy, erős' jelentésű *-rîch* összetétele. Ebben az esetben az *-ldr-* mássalhangzó-torlódás a magyar nyelvben közbeékelte ejtéskönnyítő *-o-* hanggal föloldódott, a létrejött **Oldorich* alakban pedig a szótagzáró *-l* kiesése nyújtotta meg az első magánhangzót (*Ódorich*). A névkezdő *Ó-* szabályosan nyíltabbá válhatott egyes nyelvjárásokban (*Ódrich* ~ *Ádrich*). A név két szótagú rövidüléssel *Ódor* ~ *Ador* alakja lett az apai családnév alapja.

Elterjedtsége A Dunán túl, különösen a Balaton vonalától észak-északnyugatra gyakoribb.

Névváltoztatás Mivel *Odor* ~ *Odra* nevű településekről nincs adatunk a Történelmi Magyarországon, a XIX. század *Odrai* ~ *Odri* névmagyarosításait az *Odor* családnév hatásának kell tartanunk.

Oláh

Típusa Népneve utaló, magyar családnév.

Változatai Oláh 38 342, Oláj, Olá 22, Ollá; Olah 70, Olach 14, Ola. Más változatokkal együtt összesen: 38 570.

Eredete Előzménye, az óslávban használatos *wlachi* népnév valamennyi újlatin népre vonatkozott. A különböző nyelvekben másként alakult a szó jelentése. A magyarban a *vlaszi* 'itáliai', a *vlah* 'moldvai és havasalföldi' jelentésű lett. Mivel a magyar nyelv több nyelvjárása nem tudta ejteni a *-v-* réshangot (csak a bilabiális *-β-* ismerte), és a szókezdő mássalhangzó-torlódást sem kedvelte, azt többféle módon oldotta föl. Egyike ezeknek a szó elején a *v-* magánhangzóvá válása (vokalizálása, pl. *vnuk* > *unoka*), így lett a *vlahból* **uláh* ~ *oláh*. A név végi *-h* azonban elnémult (pl. a *méh*, *pléh* szavakban), szabályos kiejtése tehát *Olá*. Mint minden népnév, akkor is ragadványnévvé, abból családnévvé lett, ha a személynek semmi köze nem volt a névben jelölt néphez, de ahhoz hasonló ruhát viselt, hozzájuk hasonlóan viselkedett, beszélt a nyelvüket, vagy csak egyszerűen arról a vidékről származott, környékükről költözött új lakhelyére.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében gyakoribb, különösen északkeleten és Erdélyben fordul elő sokszor.

Névváltoztatás Néhányan a XIX. században erre cserélték föl korábbi *Lebozsa*, *Skarka* és *Mészáros* családnévüket.

Olajos

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változata *Olajos* 1530. Más változatokkal együtt összesen: 1546.

Eredete Alapszava, a mai magyar *olaj* szavunk egy ismeretlen földközi-tengeri nyelvből a latin *oleum* alakon keresztül került be Európa majdnem minden nyelvébe. Az ófelnémet *olej* formán keresztül jutott a szlávba, s azon át a magyarba. A második magánhangzó *-e*-je a magánhangzó-harmónia megteremtése céljából cserélődött nálunk *-a*-ra. A 'valamivel bíró, valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzővel kiegészülve foglalkozásnév lett belőle 'olajütő, olajkereskedő' jelentéssel, s előbb ragadványnévként, majd ebből családnévként igen elterjedt.

Elterjedtsége Különösen az Alföldön gyakori.

Olasz

Típusa Népnevekre utaló, magyar családnév.

Változatai *Olasz* 241; *Olász*, *Olas*; *Vlasz*, *Vlász* 122. Más változatokkal együtt összesen: 2561.

Eredete Alapszava, az ószlávban használatos *wlachi* népnév valamennyi újlatin népre vonatkozott. A különböző nyelvekben másként alakult a szó jelentése. A magyarban a *olaszi* 'itáliai', a *vlah* 'moldvai és havasalföldi' jelentésű lett. Mivel a magyar nyelv több nyelvjárása nem tudta ejteni a labiodentális *-v*-рэhangot (csak a bilabiális *-β*-t ismerte), és a szókezdő mássalhangzó-torlódást sem kedvelte, azt többféle módon oldotta föl. Egyike ezeknek a szó elején a *v*- magánhangzóvá válása (vokalizálása, pl. *vnuk* > *unoka*), így lett a *olasziból* *ulaszi ~ *olaszi*, majd a név végi *-i* elmaradt (mivel a nyelv tövéghangzónak fogta föl). Mint minden népnév, akkor is ragadványnévvé, abból családnévvé lett, ha a személynek semmi köze nem volt a névben jelölt néphez, de ahhoz hasonló ruhát viselt, hozzájuk hasonlóan viselkedett, beszélt a nyelvüket, vagy csak egyszerűen arról a vidékről származott, környékükről költözött új lakhelyére.

Elterjedtsége A Dunántúl nyugati felén, Nagykanizsa környékén, az Alföldön Szeged és Hódmezővásárhely vidékén gyakoribb.

Ónodi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ónodi* 2741, *Ónody* 130, *Onodi* 370, *Onody* 57; *Onódi* 310, *Onódy* 26, *Ónódi* 136, *Ónódy* 24; *Ónadi* 166, *Onadi* 10. Más változatokkal együtt összesen: 4051.

Eredete A *Ónod* településnévvé vált személynévnek két magyarázata lehet. Az egyik az ősi finnugor *ón* főnév, amely 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű *-d* képzővel vált személynévvé. Ez lehetett 'ónnal foglalkozó, ónnal kereskedő' jelentésű, vagyis részben azonos jelentésű a gyakori *Ónozó* (210) családnévvvel. A másik magyarázat az ótörök 'tíz' jelentésű *On* tulajdonnév átvétele, amely a magyarban kapta meg a *-d* kicsinyítő képzőt, s vált *Ond* ~ *Onod* alakban személynévvé.

Bármely is volt a személynév eredete, magyar névadással (minden végződés és összetétel nélkül) településnévvé vált Borsod, Pest, Sopron, Zala, Zemplén vármegyében. Ezek bármelyike fölvehette az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, amivel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége Mivel a nyelvterület keleti-északkeleti részén gyakoribb, valószínűleg a váráról is nevezetes és egy időben megyeszékhelyi funkciót is betöltő, Borsod megyei *Ónod* település a családnevek nagyobb részének az alapja.

Névváltoztatás Néhányan, *Ona*, *Oppanauer*, *Finkelstein*, *Horanecz*, *Luscsek* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Oravec

Típusa Helynévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Oravec* 2665, *Oravetz* 111, *Orawetz*, *Oravec* 52, *Oravicz*, *Oravacz*; *Orovecz* 428, *Orovetz*, *Orovec* 10; *Orovicz* 95, *Orovite*. Más változatokkal együtt összesen: 3377.

Eredete Valószínűleg az ősi indoeurópai 'mozdul, indul' jelentésű *or-* töre vezethető vissza annak a felvidéki folyónak a neve (ma *Orava*), amelyről a mellette fekvő várat, arról a vármegyét és ugyancsak a várról a települést elnevezték. (Magyarul *Árva* néven ismerjük.) A szlovákban mind a folyó, mind a település *Orava* nevéhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-ec* képző. Az így kialakult *Oravec* névnek a magyar jelentése 'Árvai'.

Általában az idegen neveknek nagyon sok ejtészváltozata alakult ki, a helyesírás bizonytalansága miatt pedig sok írásváltozatuk is létrejött.

Elterjedtsége Az *Oravec* nevűek Pesttől északkeletre (Nógrád, Heves, Borsod megyében), az *Orovec* nevűek pedig Békésben és Nyíregyháza környékén gyakoribbak.

Névváltoztatás Néhányan *Orlai*, *Ormai*, *Ormi* nevet vettek föl a XIX. században.

Orbán

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Orbán* 11 502, *Orban* 49; *Urbán* 8497, *Urban* 32, *Úrbán*. Más változatokkal együtt összesen: 20 316.

Eredete A 'városi' jelentésű latin *Urbanus* római ragadványnévvé (cognomenné), majd sok szentnek a nevévé vált, s kedvelt keresztnév lett belőle a középkorban. A magyarban elmaradt a latin *-us* végződés, s az első magánhangzója szabályosan nyíltabbá vált a legtöbb nyelvjárásban (*U-* > *O-* változás ment benne végbe). Mind az Árpádok, mind az Anjouk korában sokszor előfordult, így sok családnév is lett belőle minden változtatás nélkül. Jelentése 'Orbán ~ Urbán' nevű személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége Az *Orbán* általában a Dunán túl és Erdélyben, az *Urbán* az ország keleti felében gyakoribb.

Kettős nevei Az *Urbán-Szabó* (170) névkapcsolatban többször előfordul.

Névváltoztatás Néhányan, *Hurbán*, *Friedmann*, *Hoffmann*, *Naschitz*, *Politzer* nevűek fölvtették az *Orbán* nevet a XIX. század folyamán.

Orgován

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Orgován* 1935, *Orgovan*; *Orgovány* 99. Más változatokkal együtt összesen: 2036.

Eredete Előzménye a mindenképpen török eredetű, a magyarba vagy a kunból közvetlenül, vagy az oszmán-törökből szláv közvetítéssel került 'orgona' jelentésű *arḡuvan szó, amely személynévvé lett. Egyes vélemények szerint síp, mások szerint nyíl készítésére való alkalmassága miatt vált szimbolikus névvé. Jelentése tehát vagy 'síp', 'sípkesztő' vagy 'nyilazó, nyílkészítő'. Ezekből a jelentésekből természetes módon lehetett gyakori ragadványnév, abból pedig vagy akár közvetlenül is családnév. Ugyanakkor az orgonával benőtt hely *Orgovány* településnévvé lett a Kiskunságban, s az minden változtatás nélkül családnévvé válhatott 'Orgoványból való' jelentéssel.

Elterjedtsége A Duna–Tisza közén és Nógrád megyében gyakoribb.

Orosz

Típusa Népre utaló, magyar családnév.

Változatai *Orosz* 16 203, *Oroz*. Más változatokkal együtt összesen: 16 259.

Eredete Előzménye, az indoeurópai alapnyelvre visszavezethető, 'vörös, szőke' jelentésű *rus* [*rusz*] szó valószínűleg az óskandináv nyelvet beszélő vikingek révén került az európai nyelvek többségébe a Kijev környéki népek megnevezésére. Ezt az ótörök is átvette, de magánhangzót iktatott be a szó elejére, mert nyelvükben nem kezdődhetett szó *r*-rel. Ez az ótörök *orusz népnév került át a magyarba, ahol második magánhangzója nyíltabbá vált (*orusz* > *orosz*). Mind Levédiában, mind Etelközben kapcsolatban állt a magyarság a Kijevi Fejedelemség népeivel (általában rabszolgákként hajtották őket a Fekete-tenger melletti görög rabszolgavásárookra), és sokan elmagyarosodhattak közülük, de személynévükben megmaradt a népnév. Azonban mint minden népnév, később akkor is ragadványnévvé, abból családnévvé lett, ha a személynek semmiféle köze nem volt a névben jelölt néphez, de ahhoz hasonló ruhát viselt, hozzájuk hasonlóan viselkedett, beszélt a nyelvüket, vagy csak egyszerűen arról a vidékről származott, környékükről költözött új lakhelyére.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, különösen Kárpátalján gyakori.

Névváltoztatás Néhányan, főként *Rusnyák*, de *Oks*, *Rosenbaum* és *Ruprecht* nevűek is fölvtették a XIX. században.

Oroszi

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Oroszi* 1582, *Oroszy* 29. Más változatokkal együtt összesen: 1621.

Eredete Előzménye, az indoeurópai alapnyelvre visszavezethető, 'vörös, szőke' jelentésű *rus* [*rusz*] szó valószínűleg az óskandináv nyelvet beszélő vikingek révén került az európai nyelvek többségébe a Kijev környéki népek megnevezésére. Ezt az ótörök is átvette, de magánhangzót iktatott be a szó elejére, mert nyelvükben nem kezdődhetett szó *r*-rel. Ez az ótörök *orusz népnév került át a magyarba, ahol második magánhangzója nyíltabbá vált (*orusz* > *orosz*). Mind Levédiában, mind Etelközben kapcsolatban állt a magyarság a Kijevi Fejedelemség népeivel (általában rabszolgákként hajtották őket a Fekete-tenger melletti görög rabszolgavásárookra), és sokan elmagyarosodhattak közülük, de személynévükben megmaradt a népnév. Azonban mint minden népnév, akkor is ragadványnévvé, s abból vagy akár közvetlenül is családnévvé lett, ha a személynek semmiféle köze nem volt a névben jelölt néphez, de ahhoz hasonló ruhát viselt, hozzájuk hasonlóan viselkedett, beszélt a nyelvüket, vagy csak egyszerűen arról a vidékről származott, környékükről költözött új lakhelyére. Nem volt ritka tehát az *Orosz* ~ *Rusz* személynév az Árpádok korában sem. Ez kiegészülve *-i* birtokjellel mind családnévvé, mind településnévvé válhatott 'Oroszé, Orosz nevű személy fia, leszármazotta' vagy 'Oroszé, Orosz nevű személy faluja' jelentéssel.

Ugyanakkor magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) is lehetett az *Orosz* személynévből településnév. Ilyen *Orosz* ~ *Oroszi* nevű helység volt Baranya, Bereg, Bihar, Bodrog, Borsod, Fejér, Heves, Hunyad, Krassó, Máramaros, Moson, Pilis, Sáros, Somogy, Szatmár, Temes, Torontál, Torda, Ugocsa, Ung, Valkó, Veszprém, Zemplén vármegyében, amelyek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *i* képzőt, ami által családnév lett. Az *Oroszi* nevű települések *-i* képzős alakjaiból (*oroszii*) a magánhangzó-találkozást (hiátust) a nyelv az egyik *-i*- kivetésével oldotta föl.

Elterjedtsége Az ország középső részén és Kárpátalján, különösen a volt Ugocsa vármegye területén gyakori.

Névváltoztatás Sok *Lówy*, *Löwinger*, egy *Stiller* és egy *Mariska Mária* nevű árva leány vette föl az *Oroszi* nevet a XIX. században.

Orsós

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Orsós* 22 505, *Orsos* 1229. Más változatokkal együtt összesen: 23 773.

Eredete Alapszava, ótörök eredetű *orsó* szavunk fából készült, henger alakú fát jelentett, amelyet az asszonyok fonáskor használtak. Ez a 'valamivel rendelkező, valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzővel kiegészülve *orsós* foglalkozásnév lett 'orsókat készítő' jelentéssel. Mivel a cigányság egy része hosszú időn keresztül fafaragással (is) foglalkozott, körükben vált elsősorban gyakori ragadványnévvé, majd családnévvé.

Elterjedtsége A Dunán túl, különösen a Balaton vonalától délkeletre nagyon gyakori.

Ország

Típusa Apanévi eredetű vagy tisztségre utaló, magyar családnév.

Változatai *Ország* 1224, *Országgh* 392; *Orszag*, *Orszagh*. Más változatokkal együtt összesen: 1728.

Eredete Alapszava, az *úr* vitatott eredetű: vagy ótörök, vagy finnugor. Egykori jelentése 'fejedelem, a hatalom birtokosa' lehetett. Ennek *-ság/-ség* (ritkán: *-szág/-ség*) képzős változata az *ország*, amely előbb 'hatalom alatt álló terület' értelmű volt, de már a XII. század elején 'hatalmasság, nagy tekintélyű uraság' jelentésű személynévként is följegyezték. Ez vált később gyakori egyén-, abból pedig apai családnévvé, de közvetlenül is kialakulhatott a családnév tekintély, tisztség, hivatal megnevezéseként.

Elterjedtsége Pest alatt, a Duna–Tisza közének északi részén gyakoribb.

Kettős nevei Az *Ország-Sugár* (63) névkapcsolatban többször előfordul.

Névváltoztatás Több *Oesterreicher*, *Landsmann*, *Reich* és néhány *Ornstein*, *Kosznács* nevű erre magyarosított a XIX. század folyamán.

Osváth

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Osváth* 1348, *Osvath*, *Osvát* 66, *Osvat*, *Ósváth*, *Oswath*, *Oszváth*; *Osvárt* 34, *Osvárth* 29, *Ósvárth*, *Osvár*; *Ozsváth*; *Ozsvár* 124, *Ózsvár*, *Ozsvárd*, *Ozsvart*, *Ozsvárt* 401, *Ózsvárth* 14, *Ózsvárth*; *Ozsvát* 86, *Ozsvat*, *Ozsváth* 1013, *Ozsvath*, *Ózsváth*, *Ozsvald* 351, *Ozsváld*, *Ozswald* 56; *Osvald* 463, *Osváld*, *Osvált* 11, *Osvált*, *Osváth*, *Oswald* 88; *Ozsvald* 69, *Ozsváld*, *Ozsvál*; *Ozvald* 115, *Ozswald*. Más változatokkal együtt összesen: 4348.

Eredete Előzménye, az 'isteni uralkodó' vagy 'uralkodó istenség' jelentésű *Oswaldus* keresztnév az ógermán eredetű *ans-* 'istenség' és a *-wald* 'uralkodó' jelentésű szavak összetételéből alakult. A középkori latin ejtés szerint lehetett *Osvaldus* és *Ozsvaldus* is. A magyarban elmaradt a latin *-us* végződése, a szótagzáró *-l* elhagyása pedig az előtte álló magánhangzó nyúlását eredményezte, aminek eredménye *Osvád* ~ *Ozsvát* ejtés lett. Az Árpád-korban meglehetősen népszerű volt, igen sok ejtés- és írásváltozata alakult ki, s mindegyikből családnév keletkezett 'Osvald ~ Oszvald ~ Osvát' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A Balaton környékén, a nyelvterület keleti, északkeleti részén és Erdélyben gyakoribb.

Óvári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Óvári* 1919, *Óváry* 61; *Ovári* 61, *Ováry* 14; *Óvari*, *Ovari*. Más változatokkal együtt összesen: 2211.

Eredete A finnugor eredetű, 'régi, öreg' jelentésű *ó* szavunknak és az óiráni (perzsa) eredetű *vár* jövevényt szavunknak az összetételéből keletkezett a 'régebbi erődítmény, ősi vár' jelentésű *Óvár* épületnév, amelyet a mellette létesített település is megkapott Kolozs, Pozsega, Moson, Szatmár, Trencsén, Vas vármegyében. Bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Kettős nevei Az *Óvári-Tímár* (26) családnévben többször előfordul.

Névváltoztatás Több *Altstädter*, *Altmann*, néhány *Obele*, *Ochlander*, *Odrobina*, *Ohnhausz*, *Ornaszta*, *Oszip* nevű magyarosított erre a XIX. században.

Ö, Ó

Ökrös

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Ökrös* 2089, *Ökrös*, *Ökrös* 14. Más változatokkal együtt összesen: 2113.

Eredete Alapszava, ótörök eredetű *ökör* szavunk magyar 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű -s képzővel kiegészülve 'ökröket tartó gazda' vagy 'ökrökkel foglalkozó gulyás, béres', esetleg 'ökrökkel kereskedő' jelentésű foglalkozásnév lett. Ez vagy ragadványnévből, vagy pedig közvetlenül vált családnévvé.

Elterjedtsége Magyarország keleti-délkeleti részén, főleg Békés megyében gyakoribb.

Ördög

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ördög* 2246, *Ördögh* 630, *Ördög*, *Ördög* 14, *Ördögh*, *Ördögh*, *Ördögh*; *Eördög* 40, *Eördögh* 348, *Eördög*, *Eördögh*, *Eördegh* 10, *Eördegh*, *Erdeg*. Más változatokkal együtt összesen: 3359.

Eredete Ismeretlen eredetű *ördög* szavunk *Ürdüg* ~ *Ürdüng* formában gyakori személynév volt az Árpád-korban. A névadási motiváció külső-belső tulajdonság metaforikus megnevezése lehetett: olyan fekete szemű, bőrű, hajú volt, amilyennek az ördögöt elképzelték; kellemetlen, rossz tulajdonságokkal rendelkező, vagy csak egyszerűen szavajárása volt az *ördög* emlegetése. Az egyénnévből apai családnév lehetett 'Ördög' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel, de kialakulhatott a családnév ragadványnévből is.

Elterjedtsége Az ország középső részén, a Duna–Tisza közének déli részén, különösen Szeged környékén gyakori.

Névváltoztatás Valamely ismeretlen okból egy *Engel* nevű csendőr *Ördög* nevet vett föl a XIX. században.

Óri

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Óri* 2337, *Óry* 246, *Öri* 51, *Öry*; *Eőri* 260, *Eőry* 385, *Eöri* 20, *Eöry* 41. Más változatokkal együtt összesen: 3397.

Eredete Alapszava, ótörök eredetű *ör* főnevünk talán az *öriz* igéből való elvonás útján jött létre, de az is lehet, hogy az *öriz* az *ör* származéka. Mindenesetre sok határvidéki település neve lett, ahol *örzöket* telepítettek le. *Ör* ~ *Öri* településnévvel találkozunk Hunyad, Kolos, Sáros, Somogy, Szatmár, Szepes, Tolna, Torda, Ung, Vas, Zala, Zemplén vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s családnév lett belőle. Az *Öri* helynevek -i képzős alakjainak (*Örii*) magánhangzó-találkozásából (hiátusából) az egyik -i- kiesett.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Sztrizsenecz*, *Österreicher*, *Hilter*, *Králicz* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Ötvös

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Ötvös* 2567, *Ötvös*; *Ötvös*, *Ötvös* 14, *Ötves* 21, *Ötves*; *Ödvös*; *Eötvös* 209, *Eötvös*. Más változatokkal együtt összesen: 2822.

Eredete Alapszava az ismeretlen eredetű *önt* szavunk. Ennek korábbi *öt* alakjából származik 'valamivel való foglalkozást' jelölő -s képzővel az *ötvös*, s 'öntvénykészítő' lehetett az eredeti jelentése, de már első följegyzései az 'aranyműves' foglalkozásra utalnak. Mint minden foglalkozásnév, ez is gyakori ragadványnévvé, és abból vagy közvetlenül családnévvé vált.

Elterjedtsége Az *Ötvös* írásmód a Dunától keletre, az *Eötvös* a Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, főleg *Goldschmidt*, *Silberer*, *Silbermann* nevűek, de *Hercz*, *Kohn*, *Lővinger*, *Österreicher* nevűek is magyarosítottak erre a XIX. században.

P

Pákozdi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pákozdi* 1354, *Pákozdy* 97, *Pákózdí*. Más változatokkal együtt összesen: 1454.

Eredete Előzményének, az ószláv *pakostъ* [*pákoszty*] szónak, amely a magyar nyelvbe valamely későbbi szláv közvetítéssel is bekerült, a jelentése valószínűleg 'gonoszság, rosszindulat' volt (ebből alakult a magyar *pákosztos* szavunk). Valószínű azonban, hogy még a szlávban vált személynévvé, és előbb magyar egyénnev lett, majd magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) vált településnévvé Fejér vármegyében. A hozzá kapcsolódó 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel pedig eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunántúl északi részén gyakoribb.

Paksi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Paksi* 1283, *Paksy* 154. Más változatokkal együtt összesen: 1444.

Eredete Mindenképpen személynévi eredetű *Paks* település neve, de a személynév származtatásának tekintetében több véleménnyel is találkozunk. Az egyik szerint a *Bakos* ('bakot tartó') jelentésű ősmagyar kori név *-i* képzős (*bakosi > *baksi* ~ *paksi*) alakváltozásából vezethető le. A másik szerint a *Pál* keresztnév *-k* + *-s* kicsinyítő képzős alakjából alakult a településnek nevet adó személy neve. Mindenképpen magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) lett a személynévből helységnév Tolna vármegyében. A hozzá járuló 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel alakult belőle eredetre, származási helyre utaló családnév.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Pál

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pál* 14 415, *Paál* 767, *Paal*, *Pal* 46, *Páll* 1624, *Pall* 19; *Pól*, *Pol* 12. Más változatokkal együtt összesen: 17 160.

Eredete Végső forrása a 'kicsi, kis, csekély, kevés' jelentésű *parvus* szó. Ez már a latin nyelvben *Paulus* alakban lett ragadványnév (cognomen), majd nemzetségnév, s gyakori egyénnev. Az egész keresztény világban kedvelt keresztnévvé vált. A magyar nyelvben elmaradt a latin *-us* végződése, s az *-au-* kettőshangzó (difftongus) *-á*-ra vagy *-ó*-ra egyszerűsödött (monoftongizálódott). Így alakultak ki a *Pál* ~ *Pól* névalakok. Mind az Árpádok, mind az Anjouk korában kedvelt keresztnév volt, így sok családnév is lett belőle 'Pál' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen elterjedt, de Erdélyben sokkal gyakoribb.

Kettős nevei A *Pálszabó* (131), a *Pálkovács* (112) és a *Pálur* (75) teljesen összeforrott családnevek (ezek adatai nem szerepelnek a névcikk elején föltüntetett számok között), de külön vagy kötőjellel írva is sok *Pál-Szabó* (87), *Pál-Kutas* (29), *Pál-Kovács* (27) családnév fordul elő.

Pála

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pála* 58, *Pala* 139, *Pállá* 162, *Palla* 452; *Palya* 317, *Pálya* 90; *Pallya*, *Pállya*; *Paja* 37, *Póla* 35, *Pola*. Más változatokkal együtt összesen: 1300.

Eredete Végső forrása a 'kicsi, kis, csekély, kevés' jelentésű *parvus* szó. Ez már a latin nyelvben *Paulus* alakban lett ragadványnév (cognomen), majd nemzetségnév, s gyakori egyénnev. Az egész keresztény világban kedvelt keresztnévvé vált. A magyar nyelvben elmaradt a latin *-us* végződése, s az *-au-* kettőshangzó (diftongus) *-á-ra* vagy *-ó-ra* egyszerűsödött (monoftongizálódott). Így alakultak ki a *Pál ~ Pól* névalakok. Mind az Árpádok, mind az Anjouk korában kedvelt keresztnév volt, több kicsinyítő képző is kapcsolódott hozzá. Ezek egyike volt az *-a*, a családnév jelentése akkor 'Pala nevű személy fia, leszármazotta'. Az *-a* azonban lehetett birtokjel is, akkor a név jelentése 'Pálé, Pál nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A *Pala ~ Palla* a Duna vonalától keletre, a *Palya* Szolnok–Nagykőrös környékén gyakoribb.

Palásti

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Palásti* 1492, *Palásty* 22, *Palásthi*, *Palásthy* 228; *Palasti*, *Palasthy*. Más változatokkal együtt összesen: 1776.

Eredete Alapszava, a délszláv, valószínűleg bolgár eredetű, 'bő köpeny' jelentésű *palást* szavunk szimbolikus személynévvé vált 'palástot viselő, palástot készítő' jelentéssel. (*Palástos* alakban fönn is maradt az oklevelekben.) Ebből a személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév keletkezett Hont vármegyében, amelyhez hozzájárulván az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

Elterjedtsége A Duna–Tisza közén, különösen annak keleti felében gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Plastyik*, *Keck*, *Stöckl* nevűek magyarosítottak, és egy *Benda* cserélte erre a nevét a XIX. században.

Pálfalvi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pálfalvi* 792, *Pálfalvy* 18, *Palfalvi*; *Pálfalvai* 53; *Pálfai* 158, *Pálfay* 42, *Palfai*; *Pálfalusi* 53, *Pálfalussy*. Más változatokkal együtt összesen: 1120.

Eredete A XIII. századtól kezdődően ritkábbá vált a személynevekből keletkezett települések elnevezésének régi, magyaros formája, amikor minden változtatás nélkül lett általában a birtokos nevéből falunév. Ezután az összetett, *-falu*, *-laka*, *-háza* stb. típusú nevek váltak jellemzővé. Leggyakoribb volt közöttük a *-falu ~ -falva ~ -fala ~ -fa* utótagú, amelyek vidékenként, nyelvjárásonként alakultak ezekké a különböző változatokká. Mivel *Pál* keresztnévünk igen gyakori volt a középkorban, a vele összetett nevek is sok helyen előfordultak Baranya, Borsod, Gömör, Hunyad, Nógrád, Somogy, Szatmár, Tolna, Valkó, Vas, Veszprém, Zala, Zaránd vármegyében. Bármelyikhez kapcsolódhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A *Pálfalvi* a nyelvterület északi részén, a *Pálfai* pedig az Ormánságban gyakoribb.

Pálfi

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pálfi* 5934, *Pálfy* 621, *Palfi* 25, *Palfy*, *Pálffi* 56, *Pálffy* 765, *Palffy*; *Pállfi*, *Pállfy*; *Pálfia* 34. Más változatokkal együtt összesen: 7474.

Eredete Végső forrása a 'kicsi, kis, csekély, kevés' jelentésű *parvus* szó. Ez már a latin nyelvben *Paulus* alakban lett ragadványnév (cognomen), majd nemzetségnév, s gyakori egyénnev. Az egész keresztény világban kedvelt keresztnévvé vált. A magyar nyelvben elmaradt a latin *-us* végződése, s az *-au-* kettőshangzó (diftongus) *-á-ra* egyszerűsödött (monoftongizálódott). Így alakult ki a *Pál* névalak. Mind az Árpádok, mind az Anjouk korában kedvelt keresztnév volt. A 'fia' jelentésű *-fi* utótaggal kiegészülve sok családnév lett belőle, amelyhez néha hozzákapcsolódhatott az *-a* birtokjel is (*Pálfia*).

Elterjedtsége A *Pálfi* alak az egész nyelvterületen elterjedt, de Erdélyben, különösen Udvarhelyszékben nagyon gyakori, a *Pálfy* a Dunántúl északi felében fordul elő többször.

Névváltoztatás Igen sokan, köztük több *Pálovics*, *Pavelka*, *Paulik*, *Pálik*, *Plávics*, *Paulicsek*, *Pavlicska*, *Pollák*, továbbá több *Páldeák* változtatta nevét valamelyik formára a felsoroltak közül a XIX. században.

Páli

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Páli* 1345, *Pály* 32, *Paly*, *Pályi* 740; *Palyi*, *Pali* 74, *Páji*; *Póli* 40, *Poli*. Más változatokkal együtt összesen: 2252.

Eredete Végső forrása a 'kicsi, kis, csekély, kevés' jelentésű *parvus* szó. Ez már a latin nyelvben *Paulus* alakban lett ragadványnév (cognomen), majd nemzetségnév, s gyakori egyénnev. Az egész keresztény világban kedvelt keresztnévvé vált. A magyar nyelvben elmaradt a latin *-us* végződése, s az *-au-* kettőshangzó (difftongus) *-á*-ra vagy *-ó*-ra egyszerűsödött (monoftongizálódott). Így alakultak ki a *Pál* ~ *Pól* névalakok. Mind az Árpádok, mind az Anjouk korában kedvelt keresztnév volt, és *-i* birtokjellel apanévi családnév lehetett belőle 'Pál nevű személy fia, leszármazottja' jelentéssel.

Ugyanakkor több településnek is nevévé lett magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) vagy *-a* ~ *-i* birtokjellel a főnti jelentésben, tehát *Pál* ~ *Pála* ~ *Pól* ~ *Páli* formában Baranya, Bodrog, Csongrád, Heves, Hunyad, Sopron, Szabolcs, Szatmár, Tolna, Zala, Zaránd vármegyében. Bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, amivel eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. A *Pála* ~ *Páli* alakok után járuló *-i* magánhangzó-találkozást (hiátust) eredményezett, amit a nyelv a képző előtti magánhangzó kiiktatásával oldott föl (*Pálai* > *Páli*, *Pálii* > *Páli*).

Elterjedtsége A *Páli* alakok a Balassagyarmat–Békéscsaba vonaltól nyugatra, a *Pályi* formák pedig attól keletre gyakoribbak.

Pálinkás

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Pálinkás* 5333, *Pályinkás*, *Palinkas*, *Palinkás*, *Pálinkas*; *Pálenkás* 13. Más változatokkal együtt összesen: 5387.

Eredete Alapszava, a szlovákból átvett *pálinka* szavunk még a XVII. században is egyes nyelvjárásokban *pálenka*, másutt *pályinka* ejtésű volt. Így a belőle alakult családneveknek is több változata van. A 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó, valamit kedvelő' jelentésű *-s* képző a magyarban járult az alapszóhoz, és valószínűleg többségében pálinkafőző tevékenységre, pálinkával való kereskedelemre utaló, *pálinkás* foglalkozás jelentésű volt a szó, de néha a pálinka kedvelésére, rendszeres fogyasztására is vonatkozhatott. Mind a foglalkozásra, mind a belső tulajdonságra utaló szóból általában gyakori családnév lett.

Elterjedtsége A nyelvetterület középső részén gyakoribb.

Palkó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Palkó* 2174, *Pálkó* 11, *Palko* 21. Más változatokkal együtt összesen: 2210.

Eredete Végső forrása a 'kicsi, kis, csekély, kevés' jelentésű *parvus* szó. Ez már a latin nyelvben *Paulus* alakban lett ragadványnév (cognomen), majd nemzetségnév, s gyakori egyénnev. Az egész keresztény világban kedvelt keresztnévvé vált. A magyar nyelvben elmaradt a latin *-us* végződése, s az *-au-* kettőshangzó (difftongus) *-á*-ra egyszerűsödött (monoftongizálódott). Így alakultak ki a *Pál* ~ *Pól* névalakok. Mind az Árpádok, mind az Anjouk korában kedvelt keresztnév volt, több kicsinyítő képző is kapcsolódott hozzá, amelyek egyike volt a *-kó*. Az így alakult *Palkó* név igen gyakori egyénnévvé vált, és sok családnév lett belőle. Általában a kicsinyítő képzők előtt megrövidült a névtő magánhangzója, de némely nyelvjárásban megmaradhatott hosszúnak (*Pálkó*), a név végi *-ó* viszont a palócbban röviden ejtődött (*Palko*).

Elterjedtsége A Dunántúl legnyugatibb szélén és Tolna–Baranya megyében, valamint Szabolcs-Szatmárban gyakoribb.

Palkovics

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Palkovics* 1167, *Palkovits* 200, *Palkovity*, *Palkovich*; *Palakovics* 69, *Palakovits*, *Palákovics*. Más változatokkal együtt összesen: 1446.

Eredete Végső forrása a 'kicsi, kis, csekély, kevés' jelentésű *parvus* szó. Ez már a latin nyelvben *Paulus* alakban lett ragadványnév (cognomen), majd nemzetségnév, s gyakori egyénnev. Az egész keresztény világban kedvelt keresztnévvé vált. A délszlávban is gyakori lett, és sokszor vált családnévvé *-ics ~ -ovics* képzővel. Jelentése 'Palk(o)nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunán túl sokkal gyakoribb.

Pallag

Típusa Lakóhelyre vagy életmódra utaló, magyar családnév.

Változatai *Pallag* 532, *Pallagh*, *Parlag* 63, *Parlagh* 14; *Parrag* 651, *Parragh* 298; *Parag* 136, *Paragh* 207; *Parág*. Más változatokkal együtt összesen: 1934.

Eredete Előzménye, szláv eredetű, a két- vagy háromnyomásos gazdálkodás idején 'pihenőben hagyott föld, ugar', majd minden 'műveletlen terület' jelentésű *parlag* szavunk kétirányú hasonuláson is keresztülmehetett. Vagy az *-l-*ből lett *-r-*, vagy az *-r-*ből *-l-*, így alakult ki a három ejtés- és írásváltozat a különböző nyelvjárásokban: *Parlag ~ Parrag ~ Pallag*. Mindhárom alakból helynév lett, s a mellette, közelében vagy éppen azon a területen lakó személy megkapta előbb ragadványnévül, majd abból családnévvé vált.

Ugyanakkor megkaphatták gúnynévként azok is, akik földjüket elhanyagolták, így az elgazosodott, úgy nézett ki, mintha *parlag* lenne. A gúnynévből is családnév lehetett. Ma is mondják „*Parrag* Péter még *Paré* Pál műveli a főggyit”, vagyis a föld 'elhagyott, műveletlen, elgazosodott'.

Elterjedtsége A Dunántúl északkeleti és az Alföld északnyugati részén gyakoribb.

Pallagi

Típusa Helynévre vagy lakóhelyre utaló, magyar családnév.

Változatai *Pallagi* 1511, *Pallaghy* 31; *Pallági*, *Palagi*; *Parlagi* 64, *Parlaghy*; *Parragi* 348, *Parraghy* 26. Más változatokkal együtt összesen: 1987.

Eredete Alapszava, szláv eredetű, a két- vagy háromnyomásos gazdálkodás idején 'pihenőben hagyott föld, ugar', majd minden 'műveletlen terület' jelentésű *parlag* szavunk kétirányú hasonuláson is keresztülmehetett. Vagy az *-l-*ből lett *-r-*, vagy az *-r-*ből *-l-*, így alakult ki a három ejtés- és írásváltozat a különböző nyelvjárásokban: *Parlag ~ Parrag ~ Pallag*. Mindhárom alakból helynév lett, s a mellette, közelében épült településnek is nevévé vált Abaúj, Bács, Baranya, Kolozs, Szabolcs, Szatmár, Ung, Vas vármegyében. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, ami után eredetre, származási helyre utaló családnév lett.

Ugyanakkor más települések határában is volt sok *Parlag* nevezetű dülő, földterület. Az oda építkező, ott lakó személy, illetve család eleinte ragadványnévül, majd családnévként is megkaphatta annak *-i* képzős nevét.

Elterjedtsége A Duna vonalától keletre gyakoribb, de Erdélyben csak a *Parlagi* névre található néhány adat.

Névváltoztatás Névmagyarosításra csak a *Pallagi* és *Parlagi* alakokat használta föl a XIX. században egy-két *Brachfeld*, *Pasternak*, *Pelczel*, *Perlfaszter* és *Sperlág* nevű család.

Pálmai

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pálmai* 1449, *Pálmay* 36; *Palmai*. Más változatokkal együtt összesen: 1504.

Eredete Előzménye a latin *palma* szó, amelynek az eredeti jelentése 'tenyér'. Ebből ered a nyitott tenyérhez, annak ujjaihoz hasonló levelű 'pálmafa' latin *palma* neve is. Ez tovább képezve *palmatius* melléknév lett, aminek jelentése 'pálmás, pálmával ékes, pálmahordozó'. Mivel a sportban, bajvívásban, háborúban a győztest pálmalevéllel koszorúzták, azzal díszítették, személynévvé vált *Palmatius* alakban, jelentése pedig 'valamiben győztes, aki pálmát kapott'. Martirológiumi névvé is lett, de nem volt túlságosan elterjedt. Néhányan azonban Magyarországon is viselték (férfiak!). Egy zárt szótagra rövidült és *-a* birtokjellel vagy kicsinyítő képzővel kiegészült *Palma* alakban. Egyikükről falut neveztek el Szepes vármegyében. A település nevéhez járuló 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

A személynévből is lehetett családnév *-i* birtokjellel. Akkor a jelentése 'Pálmáé, Pálma nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Kellemes hangása következtében sokan, többek között *Palm, Panegh, Paul, Pateres, Pfeifer, Pick, Pock, Plundrik, Pollák, Ponczis, Pospischil, Pulman, Hőri* és *Zsobrák* nevűek választották névmagyarosítás céljából a XIX. században.

Pálóczi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pálóczi* 783, *Pálóczy* 71 *Páloczy*; *Palóczi* 158, *Palóczy* 12, *Paloczi*, *Paloczy*; *Palóczai*. Más változatokkal együtt összesen: 1056.

Eredete Az alapjául szolgáló település neve szláv eredetű: *Pavlovci*, amelynek jelentése 'Pavel emberei', vagyis egy *Pál ~ Pável* nevezetű birtokos telepített eredetileg a faluba (nyilván szlovák) népességet. A név szabályosan magyarosodott meg, vagyis a szláv *-i* többes szám jele elmaradt, az *-av- ~ -ov-* hangtalálkozások hosszú *-ó-vá* lettek (*-av- ~ -ov- > -au- ~ -ou- > -á- ~ -ó-* változás ment bennük végbe). Így alakult ki a magyar *Pálóc* településnév Pozsony, Szepes, Ung vármegyében. Bármelyikhez hozzájárulhatott a magyar 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A név északkeleti erőteljesebb gyakorisága arra utal, hogy az Ung vármegyei (ma kelet-szlovákiai) *Pálóc* település volt a családnevek nagyobb részének a motivációja.

Névváltoztatás Csak hárman, *Paholszki, Platzer* és *Pollák* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Palotai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Palotai* 2138, *Palotay* 88. Más változatokkal együtt összesen: 2228.

Eredete Legvégső forrása e névnek a latin *Mons Palatinus*, vagyis Róma egyik dombja. Ebből lett a *Palatinus* városrész, ahol sok díszes épület, templom között épült a császárság sok fényűző épülete. Ezek kapták meg a *palatium* 'császári lakóház, császári udvar' elnevezést. Valószínűleg a bizánci görögön keresztül került a bolgárba már 'díszes, nagy épület' jelentésben, onnan meg a délszláv nyelveken át a magyarba ugyanazzal a jelentéssel. A szláv nyelvekben nyerte el *palata* formáját, ami a magyarban *palota* lett. Olyan helyeken, ahol nagy udvarház épült, településnévvé vált, így Baranya, Bihar, Csanád, Pest, Pilis, Veszprém vármegyében is. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége Az Alföld nyugati részén és Várpalota környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Peska, Pixa, Pollák, Prák, Pummerschein, Purgstaller, Hirschler* és *Schwarz* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Palotás

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Palotás* 1462, *Palótás*; *Palotas*. Más változatokkal együtt összesen: 1467.

Eredete Legvégső forrása e névnek a latin *Mons Palatinus*, vagyis Róma egyik dombja, ebből lett a *Palatinus* városrész, ahol sok díszes épület, templom között épült a császárság sok fényűző épülete. Ezek kapták meg a *palatium* 'császári udvar, császári lakóház' elnevezést. Valószínűleg a bizánci görögön keresztül került a bolgárba már 'díszes, nagy épület' jelentésben, onnan meg a délszláv nyelveken át a magyarba ugyanazzal a jelentéssel. A szláv nyelvekben nyerte el *palata* formáját, ami a magyarban *palota* lett. 'Valamivel ellátott' vagy 'valamihez tartozó' jelentésű *-s* képzővel birtoklást, rangot, tisztséget és foglalkozást is jelölt, leggyakrabban 'udvari ember' jelentéssel használták. Így vált gyakori ragadványnévvé, majd abból vagy attól függetlenül családnévvé.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen elterjedt, talán Szeged környékén kissé gyakoribb, Erdélyben ritkább.

Pánczél

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Pánczél* 1386, *Páncél* 270, *Páncel*, *Panczel*, *Panczél*; *Páncér*, *Pancer*, *Pánczér* 39, *Pánczer* 14, *Pancer*, *Pantzer*. Más változatokkal együtt összesen: 1724.

Eredete Az ófrancia 'testet védő fém, vért' jelentésű *panciere* került a németen keresztül a magyarba *pancer* alakban 'vasból vagy drótszövetből készült, testet védő öltözet' jelentéssel. Az *-r > -l* hangváltozás gyakori volt a magyar nyelvben. Szimbolikusan azoknak a nevévé vált, akik vagy viselték, vagy még inkább készítették a *páncélt*. A *páncélgyártó* szóból sokszor lemaradt az utótag, s így válhatott gyakori családnévvé.

Elterjedtsége A Dunántúl északkeleti, keleti részén és a Duna–Tisza közén gyakoribb.

Pandur

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Pandur* 1046, *Pandúr* 56. Más változatokkal együtt összesen: 1102.

Eredete Előzménye vándorszó, vagyis sok európai nyelvben megtalálható. Végso forrása vagy az olasz 'rabló, haramia, útonálló, betyár' jelentésű *bandito*, vagy pedig a délszláv 'lázadó, fölkelő, bajkeverő' jelentésű *puntar* szó. A magyarban elég kései, csak XVII. század eleji a közsói előfordulása, s akkor 'martalóc, rabló, török katona' a jelentése, de ez hamarosan kibővül a 'zsandár, megyei törvényszolga, poroszló' jelentéssel. Mint foglalkozásnév gyakori ragadványnévvé, abból pedig az eredeti családnevet kiszorító családnévvé vált. Ugyanakkor létrejöhetett a családnév a ragadványnévtől függetlenül is.

Elterjedtsége Meglepő, hogy a Dunán túl sokkal gyakoribb, az Alföldön csak néhány *Pandúr* alak fordul elő.

Pap

Típusa Foglalkozásra, tulajdonságra vagy valakihez tartozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Pap* 15 025, *Papp* 53 621. Más változatokkal együtt összesen: 68 991.

Eredete A végso forrását tekintve tisztázatlan eredetű *pap* szó a magyarba valamely délszláv nyelvből került be. A görögkeleti kereszténység esetében lehet még apai név is 'pap foglalkozású személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Ez azonban szórványos, ritka, mivel igen kevés ma is a görögkeleti települések (és papok) száma. A nevek nagy többsége metaforikusan, hasonlóság útján, külső-belső tulajdonság alapján keletkezett. Olyanok kapták, akiknek ruhája, viselkedése, életmódja, szokása, vallási, erkölcsi magatartása paphoz hasonló volt. Még nagyobb számban lett családnévvé azok között, akik pap szolgálatában álltak, nála dolgoztak, földjét művelték, házában laktak, vagyis valamilyen kapcsolatban álltak egy pappal.

Elterjedtsége Viszonylag arányosan megtalálható az egész nyelvterületen, de a székelységben ritkább.

Névváltoztatás Valószínűleg asszimilációs célból igen sokan választották új névül a XIX. században. Nagyon sok volt közöttük a *Kohn*, több a *Pop*, *Popa*, *Popu*, *Papczun*, *Pfaff*, *Pfarer*, néhány a *Popjovanov*, *Ploszkárin* nevű, s volt még ismeretlen okú névváltoztató is: *Nagy*, *Paprika*, *Tálas*, *Urbán*.

Pápai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pápai* 4689, *Pápay* 312; *Papai*. Más változatokkal együtt összesen: 5017.

Eredete Alapszavának származtatása vitatott. Egyik vélemény szerint *Pápa* város neve a német *Papa ~ *Papo* személynévből ered, amely a 'pap' jelentésű régi felnémet *Pfaffe* szóra vezethető vissza. Mások szerint ugyanez a név levezethető a magyar *pap* főnévből is, hiszen igen sok *Pap* ~ *Pop* Árpád-kori személynévünk volt, amelyek mindegyike keletkezhetett metaforikusan, külső-belső hasonlóság alapján: olyan az öltözködése, viselkedése, életmódja, szokása, erkölcsi magatartása, mint egy papé; vagy csak egyszerűen valamely *pap* háztartásához tartozott, nála dolgozott, földjét művelte, házában lakott, esetleg más kapcsolatban volt vele (éppen úgy, mint a *Pap* ~ *Papp* családnevek kialakulása esetében). A név végi *-a* lehetett kicsinyítő képző vagy birtokjel, amikor is azt jelentette, hogy 'Pap nevű személy fia, leszármazotta'. (*Papa* formában is gyakori név volt az Árpád-korban.) Ebben az esetben magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé vált Veszprém vármegyében. Amennyiben a *Pap* névhez településnévvé válásakor járult az *-a* birtokjel, akkor a jelentése 'Pap nevű személy birtoka, faluja, városa'. Végül a *Pápa* településnévhez járult az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s azzal vált eredetre, származási helyre utaló családnévvé.

Elterjedtsége A Dunán túl általában, különösen annak északi felében gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Papszt*, *Popper* nevű, továbbá *Gréber*, *Heringh*, *Lip*, *Löwenstein* nevűek is magyarosítottak erre, és egy *Pápa* nevű vette föl a XIX. században.

Parti

Típusa Lakóhelyre utaló családnév.

Változatai *Parti* 691, *Party* 26, *Párti*; *Pardi* 711, *Pardy* 27, *Párdi* 56, *Párdy*. Más változatokkal együtt összesen: 1549.

Eredete Az Árpád-kor fejlett olasz–magyar (főként velencei) kereskedelmi kapcsolatai révén több jövevényt is került a magyarba Itáliából. Ezek egyike a 'rév, kikötő', a korabeli olasz népnyelvben 'öböl, víz mente' jelentésű *port* szó is, amelynek magánhangzója szabályosan vált nyíltabbá (-o- > -a- változás), s a *part* szó egy víz mellett épült településnek is nevévé lett Arad vármegyében. Ez a település azonban nem volt eléggé jelentős ahhoz, hogy ilyen sok családnév kialakuljon belőle. Nyilván a földrajzi köznévvé lett *part* szó adta családneveink nagy részét. Olyan családok, akik közvetlenül valamely víz mellett, révnél, domboldalon építettek házat, ott volt a földjük, erdejük stb., először ragadványnévként megkapták az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzős *Parti* nevet. Ez kizorítván az eredeti családnevet, annak helyére lépett, később önálló családnév lett. Természetesen ragadványnév közbejötté nélkül, közvetlenül is keletkeztetett családnév a fenti motivációkkal. A *Pardi* alakokban az -r- hatására a mellette álló -t- hang -d-vé vált (zöngésült).

Elterjedtsége A *Parti* formák a Dunántúl délnyugati részén és Debrecen környékén, a *Pardi* alakok pedig a mai Békés megye északi felében gyakoribbak.

Pásztor

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Pásztor* 12283, *Pasztor* 11, *Pastor* 15. Más változatokkal együtt összesen: 12329.

Eredete Az indoeurópai nyelvek nagy részében megtalálható az 'állatok őrzője' jelentésű *pastor* ~ *pastur* szó. A magyarba valószínűleg valamely szomszédos szláv nyelvből került be. Az első szótag magánhangzója a hangsúly hatására megnyúlt, így jött létre mai *pásztor* szavunk. Már a XVI. század folyamán kialakult a szónak átvitt értelmű használata 'vezető személy, lelkek őrzője, gondviselője, pap' jelentéssel. A családnevek kialakulásában minden bizonnyal nagyobb jelentősége van az első, 'állatok legeltetője' jelentésnek, de föltételezhetjük a 'lelkész' jelentés befolyását is egy-két név létrejöttében. Részletes családtörténeti kutatások különíthetik csak el a kétféle eredetet.

Elterjedtsége Magyarország keleti, északkeleti területén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Sceffer* és *Kühtreiber*, továbbá *Pelcz*, *Pollák*, *Polacsek*, *Poszpis*, *Stefán* nevű magyarosított erre a XIX. században.

Patai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Patai* 2753, *Patay* 219; *Pataji* 16, *Pataj* 80, *Patáj* 27; *Pattay*. Más változatokkal együtt összesen: 3112.

Eredete Az alapszó visszavezethető az ótörök *Bota* személynévre, amelynek a jelentése 'újszülött vagy egy évnél nem idősebb tevecsikó'. Ez bekerült a magyar névkincsbe, s mivel jelentését elvesztette, illetve a névhasználók talán soha nem is ismerték a jelentését, alakja könnyen változott: *Pota ~ *Pata* lett a magyar ejtésben (és a följegyzésekben is).

Magyarázható azonban keresztnévi eredettel is valamely *Pat*- kezdetű martirológiumi név rövidüléséből is (*Paternus*, *Patiens*, *Patricius*), bár ezek teljes alakjukban nem fordulnak elő korai okleveleinkben. *Pata* ~ *Pota* alakban gyakori személynév volt az Árpádok korában, s ez magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé vált Bihar, Csanád, Heves, Kolozs, Somogy, Veszprém vármegyében. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. Talán a *Pati* névtípusok egy része is ide tartozik (de külön névcikkben szerepel, vö. *Patyi*), ugyanis a név végi -ai magánhangzó-találkozást (hiátust) a nyelv egyik magánhangzó kivetésével oldotta föl (*Patai* > *Pati*).

Elterjedtsége Az ország Dunától keletre fekvő részén gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, *Pollák*, *Preiner*, *Bundschuh*, *Ellenbogen*, *Kudlatyák* nevűek a *Patai*, két *Fischel* nevű pedig a *Patay* nevet vette föl névmagyarosítási céllal a XIX. században.

Pataki

Típusa Helynévi eredetű vagy lakóhelyre utaló, magyar családnév.

Változatai *Pataki* 10 653, *Patak* 686. Más változatokkal együtt összesen: 11 393.

Eredete Szláv eredetű *patak* szavunk majdnem teljesen kiszorította az ősi *ér* 'kisebb vízfolyás, csermely' jelentésű szavunkat. Általában megkülönböztető kiegészítés nélkül használták egy-egy vízfolyás megnevezésére, ha másik nem volt a közelben. Sokszor megkapta a *patak* mellett épült település is a *Patak* nevet Arad, Hunyad, Közép-Szolnok, Krassó, Máramaros, Nógrád, Sopron, Temes, Valkó, Vas, Zemplén vármegyében. Bármelyikből 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév lehetett. Ugyanakkor a *patak* közszóbból is lehetett *Pataki* családnév, ha a megnevezett annak partján vagy közelében lakott, ott volt a kertje, földje, erdeje, szőleje stb.

Elterjedtsége A nyelvterület északi részén, Pozsonytól Máramarosig és Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, *Bach*, *Bacher*, *Goldbach*, *Reiszbach*, *Schenkenbach*, *Schnellbach*, *Lachenbacher*, *Pach*, *Pachmann*, továbbá *Politzer*, *Polomsky*, *Popper*, *Potusek*, *Preier*, *Presburger*, *Procházka* stb. nevek magyarosítási céllal, egy *Pupos* nevű pedig esztétikai okokból vette föl ezt a nevet a XIX. században.

Patkó

Típusa Foglalkozásra, esetleg tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Patkó* 1404, *Patko* 18. Más változatokkal együtt összesen: 1431.

Eredete Délszláv eredetű *patkó* szavunk egyes állatok patájára fölérősített vasat jelentett eleinte. Később emberi lábbelire, főleg csizmára is fölkerült a tartósság meghosszabbítása céljából. Személynévi előfordulása igen korai, s valószínűleg szimbolikus foglalkozásnév, amely 'patkolókovács' vagy 'patkókészítő' mesterségre utalt. Ugyanakkor azonban ezeknek a foglalkozásoknak a nevéből is rövidülhetett (*patkolókovács* > *Patkó*). Elsősorban tehát foglalkozási családnév, de megkaphatta olyan is, aki föltűnő patkót viselt lábbelijén (csizmáján), bár ez a jelentés csak a XVI. századtól adatolható.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében gyakoribb.

Patkós

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Patkós* 1219, *Patkos* 25. Más változatokkal együtt összesen: 1245.

Eredete Alapszava, délszláv eredetű *patkó* szavunk egyes állatok patájára fölérősített vasat jelentett eleinte. Ennek a *patkó* szónak a 'valamivel ellátott', 'valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzős változata (*patkós*) előbb minden bizonnyal 'patkókészítő kovács', 'patkolókovács', 'patkóárusító' jelentésű volt. Később, a XVI. századtól már emberi lábbelit is elláttak patkóval, így 'patkós csizmát viselő, föltűnő patkóval ellátott csizmájú' jelentésű is lehetett a *patkós* szó. Mind a foglalkozást jelentő, mind a viseletre utaló szóból előbb ragadványnév, majd abból családnév vált fokozatosan, de első ütemben, közvetlenül a foglalkozásnévből, illetve egyénnévből is létrejöhetett a családnév.

Elterjedtsége Az ország középső területén gyakoribb.

Patyi

Típusa Lakóhelyre utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Patyi* 1208, *Pátyi* 11, *Patyí*; *Pati* 103, *Pathi*, *Pathy* 42; *Patti*, *Patty* 11, *Patthy* 33; *Páti* 96, *Páthi* 19, *Páthy*. Más változatokkal együtt összesen: 1555.

Eredete Többen személynévből keletkezettnek tartják *Pat* ~ *Pát* ~ *Paty* ~ *Páty* nevű településeinket, de a személynév eredetének vonatkozásában megoszlanak a vélemények. Mások a német *Pot* ~ *Bot* nevet keresik benne, amelyek jelentése lehet 'mocsár, lápvidék', s akkor a családnév jelentése a 'láp környékéről való'. Lehet azonban a *Hyppolit* vagy *Leopold* német nyelvben csonkult beceneve: *Polt* ~ *Pot* névformából eredő apai családnév is.

Származtatják a *Pottgießer* 'önöntő' vagy *Pothast* 'apróhús-sütő' foglalkozásnév rövidült alakjából létrejött családnévnek is (*Pot-*). Magyarázható azonban keresztnévi eredettel is valamely *Pat-* kezdetű martirológiumi név elejének rövidüléséből (*Paternus*, *Patiens*, *Patricius*), bár ezek teljes alakjukban nem fordulnak elő korai okleveleinkben. Ugyanígy elképzelhető azonban az őtörök *Bota* 'újszülött vagy egyéves tevecsikó' jelentésű névnek a magyarban lerövidült és zöngétlenült szókezdetű *Pot* alakja is.

Bárhogyan is alakult az Árpád-korban igen népszerű *Pot* személynév, magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett belőle Bodrog, Heves, Hunyad, Komárom, Moson, Pilis, Somogy, Vas vármegyében. Bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s családnév lett belőle. A *-ti* hangkapcsolat nagyon sokszor *-ty*-vé vált (palatalizálódott). Némelyik *Pati* névtípus a *Patai* családnevekhez is tartozhat, ha kiesett az *-ai* magánhangzó-találkozás (hiátus) *-a-* hangja.

Elterjedtsége Az ország Tiszától nyugatra eső területén gyakoribb.

Paulik

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Paulik* 1085, *Pauwlik* 18, *Pavlik* 177, *Pavlik*, *Pawlik* 25. Más változatokkal együtt összesen: 1306.

Eredete Végső forrása a 'kicsi, kis, csekély, kevés' jelentésű *parvus* szó. Ez már a latin nyelvben *Paulus* alakban lett ragadványnév (cognomen), majd nemzetségnév, s gyakori egyénnev. Az egész keresztény világban kedvelt keresztnévvé vált. A szlávban is gyakori volt. A szlovákban gyakran lett belőle családnév *-ik* képzővel, így jelentése 'Paul ~ Pavl nevű személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége A *Paulik* előfordulása inkább a Felvidéken, Nyíregyháza környékén és a Dél-Alföldön, főleg Békéscsaba környékén, a *Pavlik* pedig Nógrád megyében gyakoribb, de előfordul Békéscsabán is.

Paulovics

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Paulovics* 641, *Paulovits* 192, *Paulovich* 15; *Palovics* 46, *Palovits* 37, *Pálovics* 159, *Pálovits*; *Pallovics* 16, *Pallovits*; *Polovics* 119, *Polovits* 20; *Palavics* 23; *Pályovits*; *Pavlovics* 207, *Pavlovits* 19, *Pavlovity*, *Pavlovich*. Más változatokkal együtt összesen: 1523.

Eredete Végső forrása a 'kicsi, kis, csekély, kevés' jelentésű *parvus* szó. Ez már a latin nyelvben *Paulus* alakban lett ragadványnév (cognomen), majd nemzetségnév, s gyakori egyénnev. Az egész keresztény világban kedvelt keresztnévvé vált. A délszlávban is gyakori volt, s gyakran lett belőle családnév *-ics* ~ *-ovics* képzővel, így jelentése 'Paul nevű személy fia, leszármazottja' lett. A sok alakváltozat az *-au-* kettőshangzó (difftongus) kiküszöbölésének módjából ered. Ennek szlávos megoldása az *-av*-val való helyettesítés (*Pavlovics*), a magyaros pedig az *-ó* ~ *-á*-vá való egyszerűsítés (monoftongizálás: *Polovics* ~ *Pálovics* ~ *Palavics*).

Elterjedtsége A *Paulovics* alakok az ország északi, a *Pavlovics* nevek pedig a déli részen gyakoribbak.

Pécsi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pécsi* 2547, *Pécsy* 86, *Pétsy* 15, *Péchy* 130; *Pecsi*. Más változatokkal együtt összesen: 2793.

Eredete Alapszavának, *Pécs* város nevének eredete vitatott. Legvalószínűbb, hogy egy 'barlang, kőlyuk' vagy 'kemence' jelentésű szláv (egyesek szerint ótörök) eredetű *pest* szó, amelynek *-st* végződése a délszláv nyelvekben *-cs*-vé olvad össze. A közeli hegyen levő barlang, odú, esetleg kemence nevét átvitték a mellette épült településre, s így jött létre *Pécs* nevű település Baranya, Bihar, Sáros vármegyében. Közülük bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. Természetesen annak legnagyobb a valószínűsége, hogy a Baranya megyei város nevéből ered a *Pécsi* családnevek túlnyomó többsége.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Jó néhányan, köztük *Pietsch*, *Pisch*, *Pekhart*, *Pleckó*, *Pollák* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Pék

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Pék* 2358, *Pékh* 13, *Peék*; *Pek*, *Peck* 37, *Pekk* 185. Más változatokkal együtt összesen: 2603.

Eredete Előzménye a bajor-osztrák eredetű, 'sütő' jelentésű *beck* szó. Ez még az osztrákban zöngétlenítette szókezdő mássalhangzóját (*B* > *P*- változás), de a magánhangzója a magyar nyelvben nyúlt meg a hangsúly hatására (*Pek* > *Pék*). Mint foglalkozásnév elsősorban a városokban vált gyakori családnévvé, később azonban kisebb településeken is elterjedt.

Elterjedtsége A Dunán túl sokkal gyakoribb, de Nádudvaron is többször előfordul.

Péli

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Péli* 1202, *Pély*, *Pélyi* 93, *Peli*, *Pely*, *Pelyi*; *Péhli*, *Pelih*. Más változatokkal együtt összesen: 1323.

Eredete Igen sok magyarázata van annak a személynévnek, amelyből a magyar *Pél* ~ *Pély* nevű települések származtak. Egyik vélemény szerint a német *Bel* ~ *Pel* ~ *Pelle* 'bőr, szörme, bunda' jelentésű személynév került be a magyar névkincsbe. A másik magyarázat az ótörök *bel* ~ *pel* 'halom, domb' jelentésű szóból eredezteti.

Legvalószínűbb azonban, hogy valamely középkorban használt keresztnévünk (*Pelagius*, *Peregrinus* ~ *Pelegrinus*) egy zárt szótagra rövidült alakja (*Pel-*) a helységnév igazi eredete, amely élt személynévként az Árpádok, de még az Anjouk korában is. Erre több adat is maradt fenn (*Pela* ~ *Pele*), de még több a följegyzés a teljes névadatokról ugyanekkor (*Pelagius*, *Pelbárt*, *Peregrinus* ~ *Pelegrinus* ~ *Pelgerim* ~ *Pilgrimus*).

A *Pelagius* a görög *πελάγος* [*pelágosz*] 'nyílt tenger, mély tenger' jelentésű szóból alakult *Πελάγιος* [*Pelágiosz*] 'tengeri', 'tenger mellett lakó' vagy 'tengerjáró' jelentésű személynévvé, amely a latin *Pelagius* alakon keresztül terjedt el elsősorban a keleti kereszténységben, de bejutott a magyar névkincsbe is. A *Pelbárt* etimológiáját eddig nem sikerült megnyugtatóan megfejtetni. Az eredetileg *Peregrinus* személynév a latin *peregrinus* 'idegen' jelentésű szóból lett keresztnévvé. Az olaszban és a magyarban egyaránt megtörténhetett benne az *-r-* > *-l-* hangváltozás (likvidacsiere), s *Pelegrinus* ~ *Pelegrin* ~ *Pelgerim* alakban keresztnévvé vált.

Még inkább lehetséges a délszlávból való átvétele a *Pribartolomej* névnek, aminek a jelentése 'Bertalan melletti, Bertalanhoz tartozó'. Ez a magyarban föloldotta névkezdő mássalhangzó-torlódását, s elhagyta végződését (*Peribart). A továbbiakban a kétnyíltszótagos tendencia szerint a második nyílt szótag magánhangzója kiesett, és az *-r-* hang (likvidacsiere) *-l-* hanggá változott. Mindennek végeredménye a *Pelbárt* keresztnév. (A közbenső *Perbar* alakra az Árpád-korból, a *Perbardus* latinositott formára pedig az Anjou-korból több adatunk is van.)

Bármely származását fogadjuk el a személynévnek, annak első szótagra rövidült *Pel* ~ *Pél* ~ *Pely* ~ *Pély* alakjából lett magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév Arad, Baranya, Borsod, Fejér, Heves, Somogy, Temes, Tolna, Zaránd vármegyében. Bármelyikhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen a Duna–Tisza közén gyakori.

Péntek

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Péntek* 3275, *Pentek*; *Pintek*. Más változatokkal együtt összesen: 3296.

Eredete Valószínűleg déli szláv eredetű *péntek* szavunk a gyermek születése napjaként vált személynévvé, mint ahogyan ez a szokás általános volt a világ minden táján a természetközeli népek névadásában. A magyarok körében még a XIV. században is találunk rá példákat. Az egyéni névből lett családnévvé, jelentése 'Péntek nevű személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége A Dunán túl, az Alföld északi részén és Erdélyben gyakoribb.

Pénzes

Típusa Tulajdonságra, esetleg foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Pénzes* 3550, *Penzes* 10. Más változatokkal együtt összesen: 3567.

Eredete Alapszava a szláv eredetű *pénz* szavunk, amely a magyarban kapta meg a 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű *-s* képzőt. A *pénzes* jelentése így 'sok pénzzel bíró, módos, gazdag' lett. Esetleg lehet 'pénzváltó' jelentése is, de ennek minden bizonnyal kisebb a jelentősége a családnév alakulásában. A vagyoni helyzetre utaló szavakból (és a foglalkozásnevekből) gyakran lettek ragadványnevek, majd családnévek, de a családnév közvetlenül is létrejöhetett a megkülönböztető név közbejöttével nélkül.

Elterjedtsége A Dunán túl, valamint a Hajdúságban és Bihar megyében gyakoribb.

Perge

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Perge* 863, *Perghe*; *Pergő* 32, *Pörge* 160. Más változatokkal együtt összesen: 1059.

Eredete A magyar nyelv külön életében keletkezett hangutánzó szó, a *pereg* ~ *pörög* a név alapja. Ennek az igének a melléknévi igenévi alakjából (*pergő* ~ *pörgő*) jött létre a családnév, amelynek jelentése 'gyorsan forduló', illetve 'fölkunkorodó'. Lehet tehát belső tulajdonságra utaló név: függén forgó, jó táncos; de lehet öltözködésre, ruházatra, tehát külső tulajdonságra utaló név is: fölfelé kunkorodó szélű kalapot viselő, fodros ruhájú, kunkorodó, hullámos hajú stb.

Elterjedtsége A *Perge* az ország északi, északkeleti felében, a *Pörge* pedig a Dunántúl nyugati részén gyakoribb.

Pesti

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pesti* 2953, *Pesty* 14; *Pesthi*, *Pesthy* 73. Más változatokkal együtt összesen: 3055.

Eredete A bolgárból származik az a 'barlang' és 'kemence' jelentésű *pest* szó, amely a neve lett a mai *Budapest* keleti felének. Először talán a Duna nyugati partján épült településnek volt *Pest* neve (ott volt barlang a mai Gellért-hegy oldalában), s erről kapta nevét a település. Majd a rév következtében házak épültek a keleti parton is. Kiterjesztették a név terjedelmét erre az épületcsoportra, és itt véglegesült. A település névadása valószínűleg magyar tevékenység is, mivel a barlang névének átvitele, a település névének kiterjesztése, majd későbbi leszűkítése mindenképp jóval a Honfoglalás után következett be. Volt még *Pest* nevű település Bács, Pilis, Vas és Zemplén vármegyében is, de nyilván a legtöbb családnév a Pest megyei település, a mai főváros részének nevéből keletkezett 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel.

Elterjedtsége Budapesttől délre, különösen Tolna, Baranya és Bács-Kiskun megyében gyakori.

Névváltoztatás Meglepően kevesen, csak néhány *Pestő*, *Perstl*, *Lestánszky*, *Schwarcz* nevű vette föl a XIX. században.

Pete

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pete* 1382, *Pethe* 362; *Peteh* 15. Más változatokkal együtt összesen: 1789.

Eredete Végső forrása a 'kő, kőszikla' jelentésű görög *πέτρος* [*petrosz*] szó, amelyet talán Jézus Krisztus tett meg keresztnévvé az arámi eredetű *Kéfás* név által, amikor egyik tanítványának, Simonnak a nevét erre változtatta. A görög fordításban vált a *Kéfásból* *Πέτρος* [*Petrosz*], ami a latinban *Petrus* lett. Ez a latin forma terjedt el az egész keresztény világban, s ebben a formában jutott a magyar névkincsbe is. Itt a latin *-us* végződés elhagyása után a szó végére került *-tr* (*Petr*) mássalhangzó-torlódást a nyelv *-e-* bontóhanggal föloldotta (*Peter*). Igen kedvelt név volt, egy szótagra rövidült tövéből (*Pet-*) sok kicsinyítő képzővel alkottak új nevet. Egyik ilyen képző volt az *-e*, így jött létre a *Pete* alak. (Ez annyira általános volt, hogy talán ebből alakult a női ivarsejt magyar neve, a *pete* is.) Gyakori családnév lett belőle 'Pete' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A Dunán túl, különösen Zala megyében gyakori.

Péter

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Péter* 10 033, *Pétter*; *Peter* 66, *Petter* 45; *Pityer* 70. Más változatokkal együtt összesen: 10 802.

Eredete Előzménye a 'kő, kőszikla' jelentésű görög *πέτρος* [*petrosz*] szó, amelyet talán Jézus Krisztus tett meg keresztnévvé az arámi eredetű *Kéfás* név által, amikor egyik tanítványának, Simonnak a nevét erre változtatta. A görög fordításban vált a *Kéfásból* *Πέτρος* [*Petrosz*], ami a latinban *Petrus* lett. Ez a latin forma terjedt el az egész keresztény világban, s ebben a formában jutott a magyar névkincsbe is. Itt a latin *-us* végződés elhagyása után a szó végére került *-tr* (*Petr*) mássalhangzó-torlódást a nyelv *-e-* bontóhanggal föloldotta (*Peter*). A hangsúly hatására pedig megnyúlt az első szótag magánhangzója (*Péter*). Igen kedvelt keresztnév volt mind az Árpádok, mind az Anjouk korában, és sok családnév vált belőle 'Péter' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Erdélyben különösen gyakori.

Kettős nevei A *Péter-Szabó* (540) és a *Péter-Héder* (32) névkapcsolatban sokszor előfordul.

Pető

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pető* 8025, *Pethő* 2867; *Pető* 142, *Pethő* 51; *Petőh* 37; *Petheő* 97, *Petheő*; *Pettő*. Más változatokkal együtt összesen: 11 292.

Eredete Végső forrása a 'kő, köszikla' jelentésű görög *πέτρος* [*petrosz*] szó, amelyet talán Jézus Krisztus tett meg keresztnévvé az arámi eredetű *Kéfás* név által, amikor egyik tanítványának, Simonnak a nevét erre változtatta. A görög fordításban vált a *Kéfásból* *Πέτρος* [*Petrosz*], ami a latinban *Petrus* lett. Ez a latin forma terjedt el az egész keresztény világban, s ebben a formában jutott a magyar névkincsbe is. Itt a latin *-us* végződés elhagyása után a szó végére került *-tr* (*Petr*) mássalhangzó-torlódást a nyelv *-e-* bontóhanggal föloldotta (*Peter*). A hangsúly hatására pedig megnyúlt az első szótag magánhangzója (*Péter*). Egy szótagra rövidült tövéből (*Pet-*) sok kicsinyítő képzővel alkottak új nevet. Egyik ilyen kicsinyítő képző volt az *-ó ~ -ő*, s így jött létre a *Pető* név. Igen sokan viselték az Árpádok és Anjouk korában is, és nagyszámú családnév lett belőle 'Pető' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Egyenletesen terjedt el az egész nyelvterületen, de annak keleti felében kissé gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sok *Pollák* és *Pinkász*, továbbá *Peti*, *Pető*, *Petrovics*, *Petanovits*, *Pick*, *Pietka*, *Pinkusz*, *Politzer*, *Popovics*, *Prokopovitsch* nevű vette föl a XIX. század folyamán.

Petrik

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Petrik* 1987, *Petrick*, *Petrik*. Más változatokkal együtt összesen: 1997.

Eredete Végső forrása a 'kő, köszikla' jelentésű görög *πέτρος* [*petrosz*] szó, amelyet talán Jézus Krisztus tett meg keresztnévvé az arámi eredetű *Kéfás* név által, amikor egyik tanítványának, Simonnak a nevét erre változtatta. A görög fordításban vált a *Kéfásból* *Πέτρος* [*Petrosz*], ami a latinban *Petrus* lett. Ez a latin forma terjedt el az egész keresztény világban. A szláv nyelvekben az egy szótagú töre rövidült alak (*Petr-*) megkapta a kicsinyítő *-ik ~ ík* képzőt, és gyakori családnév lett belőle. A szlovákban az *-ík* képző magánhangzója mindig hosszú volt, a ruszinban pedig rövid, de a magyar helyesírás bizonytalansága ezt nem jelölte, s a magyaros ejtés a szlovákban is megrövidítette a magánhangzót. Mind a hosszú magánhangzós *Petrik*, mind pedig a rövid *Petrik* alak szlovák képzés lehet.

Elterjedtsége Az ország keleti, északkeleti részén, Nógrád, Heves, Borsod megyében gyakoribb.

Petró

Típusa Apanévi eredetű, magyar vagy szláv családnév.

Változatai *Petró* 2865, *Petro* 78, *Petrou* 11. Más változatokkal együtt összesen: 2986.

Eredete Előzménye a 'kő, köszikla' jelentésű görög *πέτρος* [*petrosz*] szó, amelyet talán Jézus Krisztus tett meg keresztnévvé az arámi eredetű *Kéfás* név által, amikor egyik tanítványának, Simonnak a nevét erre változtatta. A görög fordításban vált a *Kéfásból* *Πέτρος* [*Petrosz*], ami a latinban *Petrus* lett, s ez terjedt el az egész keresztény világban. A latin *-us* végződés elhagyása után a *Petr-* alak kicsinyítő képzőket kapott, amelyek egyike a magyarban és a szláv nyelvekben, elsősorban a szlovákban is gyakori *-o ~ -ó*. A *Petró ~ Petro* névváltozatokból mindkét nyelvben gyakori családnév lett. A magyar köznyelvben ez a képző mindig hosszú, de egyes nyelvjárásokban (palócban) rövid is lehet. Csak alapos családtörténeti kutatásokkal lehet eldönteni, hogy a magyarban kapta-e a név a képzőjét, vagy a szlovákban, de a környezet ejtésének hatására, a magyar írásbeliség bizonytalansága következtében megnyúlt, hosszú *-ó* lett belőle.

Elterjedtsége A Dunától keletre fekvő országrészben, különösen északkeleten gyakori.

Petrovics

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Petrovics* 4456, *Petrovits* 172, *Petrovity* 17, *Petrovich* 37, *Petrovych*. Más változatokkal együtt összesen: 4683.

Eredete Előzménye a 'kő, köszikla' jelentésű görög *πέτρος* [*petrosz*] szó, amelyet talán Jézus Krisztus tett meg keresztnévvé az arámi eredetű *Kéfás* név által, amikor egyik tanítványának, Simonnak a nevét erre változtatta. A görög fordításban vált a *Kéfásból* *Πέτρος* [*Petrosz*], ami a latinban *Petrus* lett, s ez terjedt el az egész keresztény világban. A latin *-us* végződés elhagyása után a *Petr-* alak mind a délszláv, mind a szlovák nyelvben megkapta az *-*

ovics apanévképzőt (a délszlávban ez *-ovity* is lehetett), s családnév lett belőle *'Petr-* nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Az ország északi részén (Nógrád, Heves, Borsod megyében) és a Dunántúl délkeleti részén (Baranya és Tolna megyében) gyakoribb.

Névváltoztatás Egy *Petko* nevű *Petrovics* nevet vett föl a XIX. században. Nagy költőnk, *Petőfi* Sándor hivatalosan nem változtatta meg *Petrovics* nevét, de öccse, István 1882-ben *Petőfire* magyarosított.

Petrovszki

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Petrovszki* 912, *Petrovszky* 62, *Petróvszki*, *Petróvszky*, *Petrovski*, *Petroszki*, *Petroszky*, *Petrószki*, *Petróczi* 520, *Petróczy* 24, *Petrócki* 19; *Petroczki* 50, *Petroczky*, *Petrocki*. Más változatokkal együtt összesen: 1611.

Eredete Előzménye a 'kő, kőszikla' jelentésű görög *πέτρος* [*petrosz*] szó, amelyet talán Jézus Krisztus tett meg keresztnévvé az arámi eredetű *Kéfás* név által, amikor egyik tanítványának, Simonnak a nevét erre változtatta. A görög fordításban vált a *Kéfásból* *Πέτρος* [*Petrosz*], ami a latinban *Petrus* lett, s ez terjedt el az egész keresztény világban. A latin *-us* végződés elhagyása után az egy szótagra rövidült *Petr-* alak a szlovák nyelvben megkapta az apanévi *-ovszki* képzőt, s családnévvé vált. Jelentése *'Petr-* nevű személy fia, leszármazotta'. A *-v-* beolvadása az *-o-*ba és annak megnyújtása (*-ó-vá*) a magyar névhasználat eredménye, s valószínűleg az *-sz-* hang *-c-*vé válása (affrikációja) is az.

Lehet lakóhelyre, eredetre, származási helyre utaló név is 'onnan/oda való' jelentésű szlovák *-szki* képzővel. Több *Petrova* ~ *Petrovc* ~ *Petróc* nevű településről vannak följegyzéseink Bács, Baranya, Hunyad, Máramaros, Sáros, Szerém, Temes, Valkó, Vas vármegyében, s bármelyikből lehetett *-szki* képzővel szlovák családnév.

Elterjedtsége A *Petrovszki* név adatainak majdnem mindegyike Békéscsabára és környékére utal. A *Petróczi* név elterjedése a Duna vonalától keletre nagyjából arányosan oszlik meg.

Kettős nevei A *Petróczi-Kiss* (41) névkapcsolatban többször előfordul.

Pfeifer

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Pfeifer* 761, *Pfeiffer* 707, *Pfejfer*; *Pfeffer* 227, *Pffiffer* 42; *Pfaifer*, *Pfaiffer* 15; *Peifeer*; *Peffer* 20; *Peiper* 18; *Feifer* 28, *Feiffer*, *Fejfer*. Más változatokkal együtt összesen: 1822.

Eredete Két német név egybeesése. Az egyik a középfelnémet *phiffer* 'sípos' jelentésű szóból lett foglalkozási családnévvé. A másik pedig az ugyancsak középfelnémet *pheffer* 'bors' jelentésű szóból szintén foglalkozásra (borskereskedő, fűszeres, szatócs) utaló családnévvé vált. A magyar nyelv bizonytalan helyesírása nem teszi elválaszthatóvá egymástól a két nevet, de aprólékos családtörténeti kutatással esetleg elkülöníthetők a névhasználat kezdetekor, illetőleg Magyarországra kerülésükkor.

Elterjedtsége A *Pfeiffer* névnek szinte minden adata a Dunán túl fordul elő, ott is nyugaton és délen gyakoribb. A *Pfeffer* egyenletesebben oszlik meg az ország területén.

Piller

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Piller* 1033, *Pillér* 64; *Piler*, *Pieller*, *Pieler* 20; *Pillár* 130, *Pilár* 44, *Pilar*. Más változatokkal együtt összesen: 1295.

Eredete Alapszava a középfelnémet *pil* ~ *pīl* 'nyíl' jelentésű szó (mai alakja *Pfeil*). Ennek a foglalkozásra utaló *-r* képzős alakja jelentette mind a 'nyílkeszítő', mind a 'nyíllövő, nyilazó harcos' mesterséget, illetve katonai beosztást. Mindkét jelentéssel gyakori foglalkozásnévi családnév lett. Magyarországra a XVIII. században jutott el nagyobb számban. Több alakváltozata már a németben is megvolt, de némelyek (a hosszú *-ll-*-et tartalmazók) a magyarban alakultak ki két magánhangzó közötti (intervokális) nyúlással, s a második magánhangzók nyúlása is magyar sajáttság.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Pinczés

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Pinczés* 1052, *Pincés* 119; *Pinczes*. Más változatokkal együtt összesen: 1195.

Eredete Végső forrása valószínűleg a szláv 'sör' jelentésű *pivo* szó. Ebből származik az a *pivnica* szláv szó, amely eredeti jelentésében 'söröző'. Még a szláv nyelvben kibővült a szó jelentése 'alkoholfogyasztó helyiség, borozó' fogalommal, s így került a magyarba. Itt a -v- kiesett (*pinica), majd érvényesült a kétnyelvűség tendencia, vagyis a második nyílt szótag magánhangzója elmaradt (*pinca). Végül hangrendi kiegyenlítés történt, és így jött létre a mai *pince* szavunk. Ez a 'föld alatti borkimérés' jelentéstől 'föld alatti tárolóhely' irányában sok jelentésváltozáson átment, s bármelyik értelemben megkaphatta a 'valamivel ellátott', 'valamivel foglalkozó' jelentésű -s képzőt. A *pincés* jelentése lehetett tehát 'pincét birtokló', 'pincében bort áruló', 'pincei bormérésben dolgozó, pincér', 'bort termelő, készítő, pincemester', s mindegyik jelentése alapján családnévvé válhatott.

Azt legfőljebb alapos családtörténeti kutatással lehet kideríteni, hogy melyik családnév a jelentésváltozatok folyamatában mikor keletkezett, s milyen kapcsolata volt a családnak akkor éppen a pincével. Leginkább birtoklásra utaló névnek tarthatnánk, de ahhoz képest kevés az ide tartozó családnév száma, hiszen nagyon sok embernek, szőlőtermelőnek volt pincéje. Így inkább valószínű, hogy a németes *pincér* szó megjelenéséig a 'pincében, bormérésben fől szolgáló' volt a családnév többségének alapja.

Elterjedtsége Az ország északkeleti részében, Borsod és Bihar megyében, valamint a Hajdúságban gyakoribb.

Pintér

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Pintér* 23 829, *Pinter* 26, *Pintér*, *Pinthér*; *Pintár* 15, *Pintar*; *Binder* 750, *Binder*; *Bender* 170. Más változatokkal együtt összesen: 24 858.

Eredete Alapja a középfelnémet *binden* 'körülköt, átköt, körülvesz' jelentésű ige főnévi származéka, a *binder*, melynek jelentése 'hordókészítő, kádár' volt, ugyanis a dongákat, a hordó oldalát képező deszkáit körülkötötték. (A névnek a *pint* 'festett boroskancsó, ürmérték' jelentésű szóból való magyarázata téves.) A felnémetben (osztrákban) a zöngétlen ejtésű (*pinter*) vált általánossá. A magyar nyelvbe mindkét alak közsóként, foglalkozásnévként került be. A *Pintér* itt vált foglalkozásnévből igen gyakori családnévvé. (Német nyelvterületen elsősorban *Binder* ~ *Bender* ~ *Penter* alakok használatosak, de nem túl nagy mértékben.)

Elterjedtsége A *Pintér* névalak általában a Dunántúl nyugati részén és Délvidéken, a *Binder* Vas, Tolna, Baranya megyében és Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Binder*, *Pankuch*, *Perlfaszter*, *Pintye*, *Piszarcsik*, *Pollák*, *Policzer*, *Prehlányik* nevének *Pintér* családnévet vettek föl a XIX. század folyamán.

Pintye

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pintye* 968, *Pintye*, *Pinte* 33; *Pente* 344; *Pántye* 65. Más változatokkal együtt összesen: 1483.

Eredete Zeusz egyik állandó jelzője (epithetonja) volt a görög mitológiában a *παντελής* [*pantelész*], aminek jelentése 'mindent beteljesítő'. Ebből alakult ki a görögben a *Παντελήμων* [*Panteleémon*] keresztnév, amelyet a katolikus egyház egyik mártírja is viselt, és a Martyrologium Romanum (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat fől soroló könyvének) keresztnév a *Pantaleemon* és *Pantaleon* nevek az egész keresztény világban elterjedtek. (Ezek egyikéből lett a középkori magyar *Pentele* név is.) A magyar ejtésben a magánhangzó-harmónia megteremtése céljából az első szótag -a- hangja palatális -e-vé vagy -i-vé vált. A név rövidülése mellett (*Pante* ~ *Pente* ~ *Pinte*) az utána álló -e- hatására a -t- hang -ty-vé válása (palatalizációja) is bekövetkezett. A *Pántye* ~ *Pintye* tehát névváltozat (becenév), amely a *Pantaleon* keresztnévből alakult. Apai családnévként a jelentése 'Pántye ~ Pente ~ Pintye (Pantaleon) nevű személy fia, leszármazottja'. (A román *Pantea* ~ *Pintea* ~ *Píntea* családnév a német *pint* 'boroskancsó, ürmérték' jelentésű szóból származik.)

Elterjedtsége Szinte kizárólag az ország északkeleti szélén, különösen a Hajdúságban, vagyis a görögkeleti vallású vidékeken fordul elő.

Névváltoztatás Volt olyan, aki vagy nem tekintette magyarnak, vagy a -ty- kellemetlen hangzása miatt a *Pintér* vagy *Perényi* nevet vette föl helyette a XIX. században.

Pocsai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pocsai* 1749, *Pocsay* 31, *Potsay*; *Pocsaji* 211, *Pocsalyi* 11; *Pócsai* 87, *Pócsay* 18; *Pócsi* 1250, *Pócsy* 16; *Pocsi* 14. Más változatokkal együtt összesen: 3396.

Eredete Végső forrása a 'kicsi, kis, csekély, kevés' jelentésű *parvus* szó. Ez már a latin nyelvben *Paulus* alakban lett ragadványnév (cognomen), majd nemzetségnév, s gyakori egyénnev. Az egész keresztény világban kedvelt keresztnévvé vált. Mind az Árpádok, mind az Anjouk korában kedvelt keresztnév volt. A magyar nyelvben elmaradt a latin *-us* végződése, s az *-au-* kettőshangzó (diftongus) *-á*-ra vagy *-ó*-ra egyszerűsödött (monoftongizálódott). Így alakultak ki a *Pál* ~ *Pól* névalakok. A *Pól* változat a szótagzáró *-l* elmaradása után (*Pó-*) megkapta a *-cs* kicsinyítő képzőt, s szintén gyakori személynévvé vált. További alakulatában (*Pócsa* ~ *Pocsa*) az *-a* végződés lehetett kicsinyítő képző, de lehetett birtokjel is ('*Pócs* ~ *Pocs* nevű személy fia, leszármazotta', de jelenthette azt is, hogy '*Pócs* ~ *Pocs* nevű személy birtoka, faluja, lakóhelye'). Bármelyik változatából alakult magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév Abaúj, Baranya, Bihar, Küküllő, Szabolcs, Vas, Zala, Zemplén vármegyében. Mindegyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s akkor eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

A *Pócsa* ~ *Pocsa* alakok *-i* képzős változataiból (*Pócsai* ~ *Pocsai*) a magánhangzó-találkozás (hiátus) kiküszöbölése céljából az *-a-* kieshetett, vagy hiátustöltő *-j-* hang léphetett be (*Pócsaji* ~ *Pocsaji*). A régi magyar helyesírás bizonytalansága következtében ma már csak alapos családtörténeti kutatással lehet kideríteni, hogy melyik családnév melyik településnévből keletkezett, s története folyamán hogyan alakult.

Elterjedtsége Valamennyi névforma az ország keleti-északkeleti részére jellemző.

Pogány

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Pogány* 1269, *Pogany*, *Pógány*. Más változatokkal együtt összesen: 1275.

Eredete A latinban a *pagus* szó jelentése 'falu, kisebb település' volt, s ebből alakult ki a *paganus* 'falusi, vidéki ember', illetve 'katonaságot nem viselt, polgári személy'. Ebből jött létre később a 'durva, műveletlen', az egyházi latinban pedig az 'istentelen, bálványimádó' jelentés. A magyarban már a XII. század elején személynév volt. Nyilván az egyházi szóhasználat jelentésében terjedt el, de később átvitt értelemben olyan keresztényekre is vonatkozhatott, akik 'kegyetlen természetű, vallást nem tartó, templomba nem járó', esetleg régi, 'pogány módra öltözködő, pogány hajviseletű' emberek voltak. Külső-belső tulajdonság alapján kapott ragadványnévből lett családnév.

Elterjedtsége Az ország keleti, északkeleti felében gyakoribb.

Névváltoztatás Jó néhányan, *Pollák*, *Pokornyi*, *Pablasek*, *Piufsich*, *Hajde*, *Stocz*, *Schwarcz* nevűek vették föl a XIX. század folyamán.

Polák

Típusa Népre utaló, magyar családnév.

Változatai *Polák* 664, *Polyák* 4263, *Poják* 28; *Poliak* 22, *Poliák* 45, *Polják* 23, *Polak*, *Polyak*, *Pojak*, *Poljak* 42; *Poolák*, *Pólyák*; *Pollák* 779, *Pollak*, *Pollyák*. Más változatokkal együtt összesen: 5887.

Eredete Még a Honfoglalás előtt az óoroszról átvett *lengyel* szavunkat a XV. században elkezdte kiszorítani a lengyel eredetű *polák* ~ *polyák* jövevényszó. Ez az új szó azonban végül megmaradt nyelvjárási és családnévi szinten. A népnév eredetileg a több szláv nyelvben is megtalálható *pole* 'mező, szántóföld' jelentésű főnévből származik, amelyhez a szintén szláv 'valahonnan való' jelentésű *-ák* képző kapcsolódott. Tehát a *polák* lengyelben való jelentése 'mezei, mezőn, szántón dolgozó, földműves, paraszt ember'. Amikorra családnévvé vált a magyarban, természetesen ezt a jelentését már elvesztette, s egyértelműen 'lengyel ember' lett az értelme. Mint minden népnév, a *Polák* is annak a ragadványnevévé, majd családnevévé válhatott, aki hasonlóképp öltözött, viselkedett, tudta a nyelvet, vagy csak egyszerűen arról a vidékről jött. Különösen a Galíciából beköltöző, lengyelül is beszélő zsidóság tagjait nevezték el ezzel a családnévvel.

Elterjedtsége A Dunán túl az *-l*-es, a Dunától keletre az *-ly*-es alakok gyakoribbak.

Névváltoztatás Igen sokan, éppen a betelepülő zsidóság körében a XIX. században megváltoztatták *Polák ~ Pollák* nevüket, és *Pajor, Pál, Pálma, Palotai, Pap, Pártos, Pásztor, Pataki, Pécsi, Pogány, Polgár, Pólya* nevet vettek föl.

Polgár

Típusa Lakóhelyre vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Polgár* 7124, *Pógár, Poolgár, Polgar; Pogár* 20, *Pogar*. Más változatokkal együtt összesen: 7171.

Eredete Előzményeként a magyarba a középfelnémet *burgaere ~ purgaere* kerülhetett át 'várlakó, városlakó' jelentéssel. Az *-r-* > *-l-* változás (likvidacsere) a magyar nyelvben ment végbe, de a szó véghangzójának lekopása a németben is megtörténhetett (újfelnémet: *burger ~ purger*). Konkrét megnevezéssel is családnévvé válhatott (tehát olyan is kaphatta, aki valóban városi lakos volt), de metaforikusan is létrejöhetett a családnév külső-belső tulajdonság alapján: úgy öltözött, viselkedett az elnevezett, mint egy városi ember. Előbb többnyire ragadványnévként használták, majd az eredeti családnevet kiszorította, s ez vált családnévvé.

Elterjedtsége A Dunántúl északi felében gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, különösen *Pollák, Politzer, Pilitzer*, de *Páskesz, Pauk, Pelczer, Pergler, Perlusz, Petersilka, Pick* nevűek vették föl a XIX. században.

Pongó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pongó* 1271, *Ponghó, Pongo* 18. Más változatokkal együtt összesen: 1293.

Eredete Végző forrása a görög *πᾶν* [*pan*] 'egész, teljes, minden' és a *κρατεῖν* [*krateón*] 'győző, uralkodó' jelentésű szónak az összetételéből keletkezett *Παγκράτιος* [*Pankratiosz*] személynév, amelynek jelentése 'mindeneket legyőző' vagy 'mindeneken uralkodó'. Ez a latinba kerülve *Pancratius* lett, s eléggé elterjedt keresztnévvé vált az egész keresztény világban. A magyar névkincsbe is bekerült, ahol az *-n-* és *-r-* közötti *-k-* hang *-g-*-vé vált (zöngésült), s a latin *-ius* végződés elhagyása után *Pongrác* formában kedvelt név volt mind az Árpádok, mind az Anjouk korában. Egy szótagú rövidülése után több kicsinyítő képző járulhatott hozzá, amelyek egyike volt az *-ó*, amivel létrejött a *Pongó* név. Ez gyakori egyéni névvé, ebből pedig apai családnévvé vált 'Pongó (*Pongrác*)' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Az ország északi, északkeleti felében gyakoribb.

Pongrácz

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pongrácz* 3172, *Pongrátz* 29, *Pongrác* 61; *Pongracz* 10, *Pongratz; Pongorác*. Más változatokkal együtt összesen: 3274.

Eredete Előzménye a görög *πᾶν* [*pan*] 'egész, teljes, minden' és a *κρατεῖν* [*krateón*] 'győző, uralkodó' jelentésű szónak az összetételéből keletkezett *Παγκράτιος* [*Pankratiosz*] személynév, amelynek jelentése 'mindeneket legyőző' vagy 'mindeneken uralkodó'. Ez a latinba kerülve *Pancratius* lett, s eléggé elterjedt keresztnévvé vált az egész keresztény világban. A magyar névkincsbe is bekerült, ahol az *-n-* és *-r-* közötti *-k-* hang *-g-*-vé vált (zöngésült), s a latin *-us* végződés elhagyása után *Pongrác* formában kedvelt név volt mind az Árpádok, mind az Anjouk korában. Igen sok apanévi családnév keletkezett belőle, amikor is a jelentése 'Pongrác' nevű személy fia, leszármazotta' lett.

Elterjedtsége A Dunán túl, különösen annak északi felében gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Pauncz, Pervaray, Pick, Popper* nevűek fölvtették a XIX. század folyamán.

Popovics

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Popovics* 1812, *Popovics, Popovits* 74, *Popovitsch, Popovitch, Popovych, Popowitsch; Poppovits*. Más változatokkal együtt összesen: 1905.

Eredete Alapszava a vitatott eredetű óegyházi szláv 'pap' jelentésű *popъ* szó. Eredetileg csak a bizánci kereszténység lelkészeire vonatkozott, akik házasodhattak, családot alapíthattak, gyermekeik lehettek. Utódaik pedig nevükben megkaphatták a 'fia, leszármazotta' jelentésű *-ovics* képzőt. Tulajdonképpen foglalkozásnévi vagy tisztségnévi eredetű apanévként vált gyakori családnévvé. Jelentése 'pap foglalkozású vagy Pap nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Az északkeleti nyelvterületen, különösen Kárpátalján gyakori.

Pór

Típusa Társadalmi helyzetre utaló, magyar családnév.

Változatai *Pór* 640, *Póór* 1718, *Poor* 24, *Póor*, *Póór*; *Por* 12, *Porr*, *Pohr*, *Póhr* 25. Más változatokkal együtt összesen: 3068.

Eredete Végső forrása a középfelnémet *būwäre* szó, amelynek az eredeti jelentése 'földművelő, paraszt' volt. Ennek középkori bajor ejtése *paur lett, s ez került be a magyarba a XI. század folyamán. Elmagyarosodása folyamán a kettőshangzó (difftongus) egyszerűsödött (monoftongizálódott: *-au* > *-ó*). A *pór* jelentése a magyarban 'köznépi, nem nemes' lett, s így vált társadalmi helyzetre utaló ragadványnévvé, majd abból vagy akár közvetlenül is családnévvé.

Elterjedtsége Az Alföld északkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Bauer*, *Branviner*, *Brantweiner* és *Szmolik* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Porkoláb

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Porkoláb* 1261, *Porkolab*. Más változatokkal együtt összesen: 1268.

Eredete Előzménye a középfelnémet *burcgrāve* ~ *purcār̥v(e)* szó, amely az eredeti 'várnagy, várparancsnok' jelentésében került be a magyarba. De mivel a vár parancsnoka volt egyben a börtön legfőbb felügyelője, a szó jelentése leszűkült a mai 'börtönőr' jelentésre. A hangalak teljesen szabályosan változott. Az *-u-* > *-o-* nyitódása, az *-rkr-* mássalhangzó-torlódás föloldása és a szó végi *-v* > *-b* hanghelyettesítés után (*porkoráb) az *-r-* > *-l-* likvidácser is végbement. Az így kialakult *porkoláb* foglalkozásnévből ragadványnéven keresztül vagy közvetlenül családnév alakult.

Elterjedtsége A Dunán túl és az ország északkeleti részén gyakoribb.

Pós

Típusa Apanévi eredetű vagy lakóhelyre utaló, magyar vagy német családnév.

Változatai *Pós* 200, *Poós* 410, *Poos*, *Poósch*; *Pósch* 116, *Pausch* 107; *Pos*, *Posh*, *Posch* 241, *Poss*, *Póss*. Más változatokkal együtt összesen: 1101.

Eredete Végső forrása lehet a 'kicsi, kis, csekély, kevés' jelentésű *parvus* szó. Ez már a latin nyelvben *Paulus* alakban lett ragadványnév (cognomen), majd nemzetségnév, s gyakori egyénnev. Az egész keresztény világban kedvelt keresztnévvé vált. Mind az Árpádok, mind az Anjouk korában gyakori keresztnév volt. A magyar nyelvben elmaradt a latin *-us* végződése, s az *-au-* kettőshangzó (difftongus) *-á-*-ra vagy *-ó-*-ra egyszerűsödött (monoftongizálódott). Így alakultak ki a *Pál* ~ *Pól* névalakok. A *Pól* változat a szótagzáró *-l* elmaradása után (*Pó-*) megkapta az *-s* kicsinyítő képzőt, s szintén gyakori személynévvé vált. Családnévként jelentése 'Pós (*Pál*) nevű személy fia, leszármazotta'.

Német eredeztetését elsősorban sok írásváltozata teszi szükségessé. Az *-sch*-val írott alakok nagy száma ugyanis nem csupán német helyesírási szokásra, hanem a név német voltára utal. Valóban lehetséges egy középfelnémetben gyakori 'bokros, csaltos, bozotos, cserjés (erdő)' jelentésű *Busch* ~ *Pusch* szót keresni a névben. A személynév és az abból alakult családnév eredetileg *Buschmann* 'bozotos erdőben élő ember' jelentésű szó volt, amely családnévi használatban még a németben megrövidült. Bajorországi ejtése *Busch*, és ilyen formában is sok található Magyarországon (152). Ausztriában az ejtése *Pusch*, amelynek magánhangzója Magyarországra kerülve megnyílt (*-u-* > *-o-*) és megnyúlt (*-o-* > *-ó-*).

Elterjedtsége A *Pós* a nyelvterület keleti felében kissé gyakoribb, a *Pósch* pedig majdnem kizárólag a Dunán túl, annak is az északkeleti részén található.

Posta

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Posta* 1476, *Postha*; *Pósta* 54. Más változatokkal együtt összesen: 1534.

Eredete A *posta* szó jelentése a latin nyelvben (a *ponere* igéből származtatott *positus* szón keresztül) 'tartózkodási hely, állomás' volt (*posta statio*). Amikor a magyar nyelvbe bekerült, akkor már 'lovas küldönc, levél vagy csomag szállítója' lett a jelentése. Mint foglalkozás, először ragadványnévvé, abból vagy pedig közvetlenül családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti, északkeleti részén volt gyakoribb, ma különösen sokan viselik a Hajdúságban, Debrecen környékén.

Pozsár

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Pozsár* 1369, *Pozsar*, *Pózsár*; *Posár* 15; *Puzsár* 225. Más változatokkal együtt összesen: 1614.

Eredete Ismeretlen eredetű, nyelvjárási szavunk, a *pozsár* jelentése 'ponty'. Írásbeli megjelenése korábbi a *ponty* szóénál, amiből arra lehet következtetni, hogy ez szorította ki a köznyelvi használatból, s szorult a peremnyelvjárások (csángó, székely, hetési, rétközi) szókincsébe. Családnévvé foglalkozási szimbólumként lett: a pontyok, *pozsárok* halászatával, árusításával foglalkozók kaphatták ragadványnévül, abból pedig vagy akár közvetlenül is családnév vált.

Elterjedtsége A Tisza mentén, Szeged és Szolnok között gyakoribb.

Pozsgai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pozsgai* 2280, *Pozsgay* 101; *Posgai* 23, *Posgay* 83; *Pozsgi*. Más változatokkal együtt összesen: 2495.

Eredete Előzménye az ósláv *požoga* szó, amelynek a jelentése 'felgyújtás, gyújtogatás, tűzvész' volt. A délszlávban hasonult el a mai *požega* alakra. Olyan földterületnek adták ezt a nevet, amely előzőleg erdős, bozotos, csaltos hely volt, s égetéssel tették irtássá, termőfölddé. Az itt alapított község pedig a terület nevéből lett *Pozsoga* ~ *Pozsega* ~ *Pozsga*. Az utóbbi alak már a magyarban alakult a kétnyíltszótagos tendencia szerint, vagyis a második nyílt szótag magánhangzója szabályszerűen esett ki. Jelentése 'fölgyújtással irtott erdőség, égetéssel létrehozott szántóföld'. Ilyen nevű település volt Arad, Hunyad, Pozsega vármegyében. Különösen a szlavóniai Pozsega vármegye lehetett sok családnév alapja, mert mint minden vármegyenév esetében a kisebb települések neveit nagyobb tájegységgel helyettesítették az onnan való származás megnevezésekor. Tehát bármely település, de maga a vármegye is megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunántúl északi részén és Borsod megyében gyakoribb.

Pozsonyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pozsonyi* 1701, *Pozsony* 25, *Pozonyi*. Más változatokkal együtt összesen: 1728.

Eredete *Pozsony* város neve pusztá személynévből keletkezett magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül). A személynév a 'kicsi, kis, csekély, kevés' jelentésű *parvus* latin szóból keletkezett, amely már a latin nyelvben *Paulus* alakban lett ragadványnév (cognomen), majd nemzetségnév, s gyakori egyénnev. Az egész keresztény világban kedvelt keresztnévvé vált. Mind az Árpádok, mind az Anjouk korában gyakori keresztnév volt Magyarországon is. Itt elmaradt a latin *-us* végződése, s az *-au-* kettőshangzó (difftongus) *-á*-ra vagy *-ó*-ra egyszerűsödött (monoftongizálódott). Így alakultak ki a *Pál* ~ *Pól* névalakok. A *Pól* változat a szótagzáró *-l* elmaradása után (*Pó-*) megkapta az *-s* kicsinyítő képzőt, s továbbképezve az *-n* ~ *-ny* végződést is. Ebből a *Poson* ~ *Pozsony* személynévből településnév lett Győr, Pozsony, Somogy vármegyében. Ezek bármelyikéből keletkezhettek 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév. Leginkább azonban a vármegye neve volt a családnevek fő forrása. A vármegye kisebb településeiről származók nem az ismeretlen falu nevét kapták meg, hanem az ismertebb vármegye nevét.

Elterjedtsége A Dunántúl délkeleti részén és Borsod megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Jó néhány *Pressburger*, meg néhány *Kaufmann*, *Schacherl*, *Vinduska* magyarosított erre, és egy *Poczok* nevű talán esztétikai okokból vette föl a XIX. században.

Prokaj

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Prokaj* 356, *Prókaj* 27, *Prókáj*, *Prókai* 449, *Prókay* 54, *Prokai* 332, *Prokay* 14, *Prókaji*, *Prokaji*; *Prokkai* 10. Más változatokkal együtt összesen: 1260.

Eredete Alapszava, a görög eredetű *Προκόπιος* [*Prokópiosz*] név a *προκοπή* [*prokopé*] 'előrehaladás, gyarapodás, fejlődés' jelentésű szóból ered, s gyakori keresztnév volt a keleti egyházakban. Ennek egy szótagú zárt rövidülése (*Prok-*) a szlovákban ritkán, de régebben azért többször előforduló *-aj* kicsinyítő képzővel bővült (mint például a *Gyuraj* < *György*, *Mataj* < *Máté*, *Rochaj* < *Rókus* stb.). Az így kialakult *Prokaj* személynév apai családnévvé vált. Magyar nyelvi környezetben az *-aj* végződést *-a* tövéghangzónak és *-i* képzőnek fogták föl, az írásmód ezt tükrözi nagyon sokszor. Sem a családnevek kialakulása idején, sem később nem lehet kimutatni **Proka* ~ **Próka* nevű települést, tehát semmiképp sem lehet származási helyre utaló *-i* képző a név végén.

Elterjedtsége Előfordulási helyei (Heves és Borsod megye határa) is arra utalnak, hogy eredetileg betelepült szlovákok által viselt név volt.

Pulai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pulai* 959, *Pulay* 189; *Puli* 31, *Puly* 15, *Pully*; *Pulyai*, *Pulyi*. Más változatokkal együtt összesen: 1207.

Eredete Az alapjául szolgáló település neve önmagában is ellentmondásos és vitatott. Etimológiai és földrajzi szempontból is több különböző település jöhet számításba a Történelmi Magyarországon. Az egyik az Isztriai-félszigeten található *Pula* ~ *Pola* ~ *Pulj*, amelyet már az ókori görögök is *Πολα* [*Pola*] néven emlegettek, s a rómaiak is így nevezték. Ennek az eredete az illír **pol-* szóban keresendő, s jelentése 'iható vizű forrás' volt. A többi település *Pula* ~ *Pulya* alakban volt megtalálható Hunyad, Sopron, Valkó, Veszprém, Zala vármegyében, s vagy személynévi előzménye volt, vagy a szláv 'mező' jelentésű *polje* szóból ered a neve. Amennyiben magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) személynévből keletkezett, akkor a személynév lehetett a szláv *Pula*, a német *Polo* ~ *Pulo*, esetleg a *Paul* magyar *-a* kicsinyítő képzővel ellátott alakja. A *Pulya* ejtésváltozat a magyarban történt palatalizálódás (az *-l-* *-ly-*es ejtésének) eredménye. A többféleképp létrejött helynév bármelyikéhez járulhatott a magyar 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunán túl, annak is az északi részében gyakoribb.

Puporka

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar vagy szláv családnév.

Változata *Puporka* 1404. (Mivel sem alakváltozata, sem más névvel való kapcsolata nincs, ugyanakkor összesen 33 ilyen nevű telefonelőfizető van az országban, elképzelhető a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatalától kapott számadatokban való tévesztés.)

Eredete Alapszava, az összsláv **nyn* [*pup*] szó szinte minden mai szláv nyelvben megtalálható különböző képzőkkel ellátva (*нунырѣ* [*pupír*], *нунин* [*pupin*], *нунко* [*pupko*], *pupic*, *pupik*, *pupak*, *pupis*) és nyelvenként különböző, de egy közös eredetből levezethető jelentésekkel: 'kiemelkedés, köldök, dudor, daganat, pörsenés, pattanás, kis gumó, puffók'. Sok szláv nyelvben külső tulajdonságra utaló családnévként él ma is. (Чучка tévesen vezeti le a *nona* [*popa*] 'pap' jelentésű szóból.) A Történelmi Magyarország Árva vármegyében egy településünknek a neve is *Pupor* volt, amely lehetett magyar névadással szlovák személynévi eredetű, de ez a személynév a 'rűcskös, szemölcsös, pattanásos' jelentésű nyelvjárási szóból ered. Keletkezhetett azonban a magyar *púp* szóból is *-r* kicsinyítő képzővel. A családnév nyilván nem a település nevéből, hanem az egyéni névből, ragadványnévből vagy közvetlenül a közszóból ered. A *-ka* kicsinyítő képző hozzájárulhatott a szlovákban is a szóhoz, de lehet magyar fejlemény is, ezért nem dönthető el biztosan a családnévvé válás közvetlen előzménye.

Elterjedtsége A mai előfordulásai szinte kizárólag Heves és Borsod megye határáról valók, és megerősítik azt a véleményt, hogy a szlovákban alakult családnévvé a szó, s az ide telepített családok őrizték meg családnéveikben máig.

Puskás

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Puskás* 7451, *Puskas* 19, *Puscas* 14, *Pushkash*. Más változatokkal együtt összesen: 7515.

Eredete Alapszava, a *puska* vagy a németből, vagy valamely szláv nyelvből került a magyarba. Eredeti jelentése 'doboz, persely' volt, majd csak a XV. századtól kapta meg a 'lőfegyver' jelentését. A 'valamivel ellátott', 'valamivel foglalkozó' jelentésű magyar -s képző bármely korai vagy későbbi jelentésű szóhoz járulhatott, s leginkább foglalkozást, puska készítőjét, használóját, azzal felfegyverzett harcost, vagy pedig csak puskával bíró személyt jelölt. Mint foglalkozásnév ragadványnévvé, abból vagy pedig közvetlenül is családnévvé vált.

Elterjedtsége Az ország keleti felében gyakoribb.

Pusoma

Típusa Apanévi eredetű, magyar vagy cigány családnév.

Változatai *Pusoma* 920, *Pussoma*, *Pusuma* 154. Más változatokkal együtt összesen: 1075.

Eredete Kétféleképpen is magyarázható. A magyar eredetet csupán az támasztja alá, hogy igen sok *Pusomai* (255) és *Pusomi* (153) családnév is előfordul a mai névanyagban. Olyan települést, amelynek nevéből levezethető volna a **Pusomi* ~ **Pusomai* családnév, nem lehet találni. Amennyiben mégis magyar eredetű volna, akkor abból a *Pusun* vagy *Puchuna* személynévből kell erednie a családnévnek (és egy eltűnt település nevének is), amely az Árpádok korában egyéni névként többször előfordult, s valószínűleg a *Pál* kicsinyítő képzős alakulata. Ha a cigány nyelvből eredeztetjük, akkor a *pusum* 'bolha' jelentésű szót kell kiinduló alapnak tekintenünk. Vagyis a név olyan ragadványnévből ered, amely külső tulajdonságra vonatkozik, s amelyből úgy lett családnév, hogy kiszorította az eredeti nevet. A régiségben (a XVIII. század előtt) ugyanis nem találkozunk vele. A családnév jelentése 'Pusoma nevű személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége A cigányság körében Heves megyében, főként Erdőteleken gyakoribb.

Pusztai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Pusztai* 5887, *Pusztay* 161, *Pustai*, *Pusztai* 70, *Pusti*. Más változatokkal együtt összesen: 6125.

Eredete Alapszava, az 'üres, kopár, elhagyott' jelentésű *puszta* melléknévünk szláv eredetű. Főnévi szerepköre 'nagy kiterjedésű füves síkság' jelentéssel már a magyarban alakult ki, s ebből jött létre később az elhagyott környéken épült ház, házcsoporthoz, 'major' jelentés is. A Történelmi Magyarországon száznál több olyan település vagy lakott hely volt, amelynek a nevében a *Pusztai*- előtag és háromezernél több, amelynek a nevében a *-puszta* utótag szerepelt. Ezek bármelyikéről származott valaki, megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzős *Pusztai* eredetre, származási helyre utaló családnévet.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen megtalálható, de a Dunán túl gyakoribb, Erdélyben ritkább.

Névváltoztatás Igen sok *Pusztovnik*, néhány *Pavlovics*, *Pekker*, *Pozderetz* vette föl a nevet a XIX. század folyamán.

Putnoki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Putnoki* 1275, *Putnoky* 39. Más változatokkal együtt összesen: 1352.

Eredete A szláv 'utas, idegen, jövevény, vendég' jelentésű *putnik* szóból még a szláv nyelvekben személynév alakult, amely a magyarba is bekerült jövevénynévként, s több előfordulásáról is tudunk az Árpádok korából *Puthnak* ~ *Putnok* formában. Ez magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) vált városnévvé a volt Gömör vármegyében (ma Borsod megye). Ehhez járult az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részében gyakoribb.

R

Rab

Típusa Társadalmi helyzetre, állapotra utaló, magyar családnév.

Változatai *Rab* 1503, *Rabb* 428. Más változatokkal együtt összesen: 1931.

Eredete Szláv eredetű *rab* szavunk azoknak a ragadványneve lett, akik valamilyen rabságot viseltek, rabságból szabadultak. Később ez kiszorította az eredeti nevet, ebből vagy közvetlenül is családnévvé válhatott.

Elterjedtsége A Dunántúl keleti felében és az Alföld nyugati részén, általában a hajdani Török Hódoltság területén gyakoribb ma is a családnév.

Rábai

Típusa Lakóhelyre utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rábai* 1108, *Rábay* 19; *Rabai*, *Rabay* 24; *Rabi* 1091, *Rábi*. Más változatokkal együtt összesen: 2283.

Eredete A dunántúli *Rába* folyó neve az ősi indoeurópai (kelta, venét vagy illír) eredetű *ōrob melléknévből ered, s jelentése 'barnás, vörösesbarna, sötétvörös' volt, így a víz színére utalt. A folyó neve megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s azoknak a családnévvé vált, akik mellette éltek vagy a környékéről származtak.

Ugyanakkor a magyar *rab* 'fogoly', a német *rabe* 'holló' vagy a szláv *rabij* 'rab' jelentésű szóból keletkezett személynevek -i ~ -ē ~ -a birtokjeles alakjából településnév alakult Békés, Csanád, Győr, Temes vármegyében, s egy *Rabi* puszta volt Pest vármegyében is. Ezek az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel *Rabii ~ *Rabei ~ *Rábai családnévvé válhattak, s -ii- ~ -ei ~ -ai magánhangzó-találkozásaik (hiátusaik) megszüntetése (-i- ~ -e- ~ -a- hangjuk kivetése) után *Rabi* ~ *Rábi* alakúak lettek.

Elterjedtsége A *Rábai* alak a Dunán túl és Békés, Bihar megyében, a *Rabi* ~ *Rábi* forma pedig a Dél-Alföldön gyakoribb.

Rác

Típusa Nép-re utaló, magyar családnév.

Változatai *Rác* 35 105, *Rác* 292, *Rátz* 218, *Raátz* 13; *Ratz*, *Rac*. Más változatokkal együtt összesen: 36 001.

Eredete A *rác* népvétet Novi Pazar dél-szerbiai város régi nevéből, a *Ras* városnévből származtatják. Ennek szó végén álló -sz hangja a magyarban -c-vé alakult (affrikálódott). Más vélemény szerint a görög *θρᾶξ* [*thrax*] 'thrákiai ember' jelentésű szó a latinban vált *thraci* 'thrákok' alakúvá, és ez került a magyarba 'délsláv ember' jelentésben. A szókezdő mássalhangzó-torlódást a magyar az első hang elhagyásával oldotta föl. XII. századi előfordulása már *Racy*, s délszlávokra, elsősorban szerbekre vonatkozott. Számuk a VII. században növekedett meg a régi *Thraciában*. A családnév mindenképp népnévi eredetű, s olyanok is megkaphatták, akik csak beszélték a szerb nyelvet, vagy öltözetüket, szokásaikat átvették, külső vagy belső tulajdonságaik hasonlítottak a szerbekéhez, esetleg egyszerűen csak arról a vidékről, szomszédságukból, közelükből származtak. Ez a magyarázata általában a népvétet családnévekben való gyakoriságának.

Elterjedtsége Az Alföldön, különösen Szeged környékén valamivel gyakoribb.

Kettős nevei A *Rác-Fodor* (104) és a *Rác-Szabó* (95) névkapcsolatban többször előfordul. A *Ráczpali* (egybeírva) családnév száma pedig 65.

Névváltoztatás Néhány *Raitz*, *Reisz*, *Reizmann*, *Ritu*, *Rosenberg* és egy *Szabó* nevű vette föl a XIX. században.

Rádai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rádai* 682, *Ráday* 67, *Radai*; *Rádi* 1881, *Rády* 95; *Radi* 61, *Radhi*, *Rady*. Más változatokkal együtt összesen: 2839.

Eredete Szinte minden szláv nyelvben megtalálható az 'öröm, boldogság' jelentésű *Rad ~ Rada ~ Rado* személynév akár önállóan, akár összetételekben: *Radimil* 'öröm és kedv', *Radimir* 'öröm és béke', *Radislav* 'öröm és dicsőség, hála', *Radivoj* 'öröm és harc', *Radoljub* 'öröm és szeretet' stb. Az Árpádok korában nem volt ritka rövidült formájában és összetételeiben sem, de még az Anjou-korban is előfordult.

A *Rad ~ Rád ~ Rada ~ Ráda ~ Rádó* személynévekből magyar névadással (minden változtatás nélkül) településnév lett Abaúj, Bács, Baranya, Nógrád, Pest, Somogy, Szabolcs, Temes, Ung, Vas, Veszprém, Zala vármegyében. Bármelyikhez kapcsolódhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, amivel eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett. A családnévekben az egyes települések nevei a régi írásgyakorlat bizonytalansága miatt nem választhatók el egymástól, s a *Radai* típusú nevekben az *-ai* magánhangzó-találkozás (hiátus) megszüntetése végett az *-a-* kieshetett.

Elterjedtsége Az ország északkeleti részén és a Duna–Tisza közén gyakoribb.

Radics

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Radics* 8041, *Radits* 40, *Radity*; *Rádics* 137, *Rádity*, *Radich* 46, *Radács*. Más változatokkal együtt összesen: 8281.

Eredete Alapszava, az 'öröm, boldogság' jelentésű *Rad* személynév nagyon kedvelt volt önmagában és összetételeiben egyaránt a szlávság, elsősorban a délszláv (szerb és horvát) lakosság körében. Ez a név a 'fia, leszármazotta' jelentésű *-ics* apanévképzővel könnyen családnévvé vált. Jelentése pedig akkor '*Rad* nevű személy fia, leszármazotta' lett.

Elterjedtsége A Tisza vonalától nyugatra gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan a *Radó*, *Révész*, *Rónai* nevet vették föl helyette a XIX. században.

Radnai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Radnai* 1081, *Radnay* 293; *Radnói*. Más változatokkal együtt összesen: 1382.

Eredete Valószínűleg az ősszláv 'érc' jelentésű **ruda* szóra vezethető vissza a Történelmi Magyarország egyik jelentős hegységének, a *Radnai-havasoknak* a neve és *Radna* településneveink egy része is Arad, Küküllő, Trencsén, Zala vármegyében. Ugyanakkor némelyik kialakulhatott a szláv *hrad ~ grad* 'vár' jelentésű szóból is. Ennek a magyar nyelvben föloldódott a névkezdő mássalhangzó-torlódása az egyik mássalhangzó (*H- ~ G-*) elnémulásával. A fentiek közül bármelyik településnév megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. **Radnó* elnevezésű faluról nem tudnak a korabeli források, írástévesztéssel vagy névmagyarosítással jöhetett létre a *Radnói* családnév.

Elterjedtsége A Dunán túl valamivel gyakoribb a név.

Névváltoztatás Elég sokan, köztük *Hradnay*, *Rosenberg*, *Roth*, *Rothfeld*, *Rubasczuk*, *Rubinger* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Radó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Radó* 1162, *Rado* 31; *Rádó* 32, *Rádo*. Más változatokkal együtt összesen: 1226.

Eredete Szinte minden szláv nyelvben megtalálható az 'öröm, boldogság' jelentésű *Rad ~ Rada ~ Rado* személynév akár önállóan, akár összetételekben: *Radimil* 'öröm és kedv', *Radimir* 'öröm és béke', *Radislav* 'öröm és dicsőség, hála', *Radivoj* 'öröm és harc', *Radoljub* 'öröm és szeretet' stb. Az Árpádok korában nem volt ritka rövidült formájában és összetételeiben sem, de még az Anjou-korban is előfordult. A név végi kicsinyítő *-ó* képző a magyarban járulhatott az egy szótagú rövidülés (*Rad-*) végére, s vált apanévi családnévvé. Jelentése '*Radó* nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan választották új névül a XIX. században, köztük *Rada*, *Radics*, *Radu*, *Rappaport*, *Reich*, *Reichenfeld*, *Reichsfeld*, *Reizmann*, *Ross*, *Róth*, *Rott*, *Rothauser*, *Rothenberg*, *Rottenstein*, *Rothmüller* nevűek.

Ráduly

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Ráduly* 641, *Rádúj* 20, *Raduly* 374, *Raduj*, *Rádui*, *Radúly*, *Rádulj*, *Radulj*, *Radul*. Más változatokkal együtt összesen: 1055.

Eredete Szinte minden szláv nyelvben megtalálható az 'öröm, boldogság' jelentésű *Rad* ~ *Rada* ~ *Rado* személynév akár önállóan, akár összetételekben: *Radimil* 'öröm és kedv', *Radimir* 'öröm és béke', *Radislav* 'öröm és dicsőség, hála', *Radivoj* 'öröm és harc', *Radoljub* 'öröm és szeretet' stb. Ennek *Rad-* tövéhez járult a szláv (a régi szlovákban, ruszinban és a horvátban, szerbben is megtalálható) *-uj* kicsinyítő képző. A képzett *Raduj* alak tehát becenév, ami családnévvé lett, s jelentése 'Raduj nevű személy fia, leszármazotta'. Az írásbizonytalanság a magyarországi helyesírástörténetből ered, s ugyancsak magyaros sajtáság az első szótag megnyúlása is: *Rádúj*.

Elterjedtsége Az ország északi, északkeleti részében gyakoribb.

Radványi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Radványi* 1177, *Radvanyi*; *Radvány* 45, *Radwany*. Más változatokkal együtt összesen: 1261.

Eredete A szláv 'örvend' jelentésű *radovat* ige melléknévi igeneves alakjára (*radovan* 'örvendő, boldog, elégedett') vezethető vissza. *Radovan* személynévvé vált, s az Árpádok korában igen elterjedt a magyar névadásban is. A kétnyíltszótagos tendencia szerint a második szótag magánhangzója kiesett, és *Radván* alak jött létre, a név végi *-n* pedig *-ny*-nyé lett (palatalizálódott). A *Radvány* személynév magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé vált Abaúj, Baranya, Bihar, Győr, Hunyad, Komárom, Sáros, Szatmár, Zemplén vármegyében. Közülük bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége Az ország északkeleti részében gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, köztük *Reichmann*, *Reznýák*, *Rosenbaum*, *Rosenberg*, *Ruisz* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Rafael

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rafael* 4912, *Raffael* 958; *Ráfael* 88, *Ráfáel*. Más változatokkal együtt összesen: 6063.

Eredete Végső forrása a bibliai héber *lāpr* [*Reh fah ehl'* (*rěfäél*)] név, amelynek a jelentése 'az Úr meggyógyít'. Már a görögbe *Ραφαήλ* [*Rafaél*] alakban került be, s így vált martirológiumi névvé is (*Raphael*), majd terjedt el az egész keresztény világban. Az Árpádok korában igen sokszor előfordult, de az Anjouk idején is használatos keresztnév volt, így több családnév is lett belőle. Jelentése 'Rafael nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Pesttől keletre, Pest megye északi részén gyakoribb.

Rafai

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rafai* 233, *Rafay*, *Raffai* 1233, *Raffay* 248, *Raffáj* 7, *Ráffai*, *Ráfai*, *Rafaj* 84, *Rafály*. Más változatokkal együtt összesen: 1822.

Eredete Végső forrása a bibliai héber *lāpr* [*Reh fah ehl'* (*rěfäél*)] név, amelynek a jelentése 'az Úr meggyógyít'. Már a görögbe *Ραφαήλ* [*Rafaél*] alakban került be, s így vált martirológiumi névvé is (*Raphael*), majd terjedt el az egész keresztény világban. Az Árpádok korában igen sokszor előfordult, de az Anjouk idején is használatos név volt. Ennek egy zárt szótagos rövidülése (*Raf-*) előbb *-a* kicsinyítő képzőt vett föl, majd ehhez járult az *-i* birtokjel, amivel a jelentése 'Rafaé, Rafa nevű személy fia, leszármazotta' lett. Családnévvé apanévként vált, mivel **Rafa* településnévről nem maradtak fenn adatok.

Elterjedtsége A *Rafaj* családnévek lehetnek szláv (szlovák) alakulatok is, amit alátámaszt, hogy egy részük Szarvason fordul elő.

Rákóczi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rákóczi* 1373, *Rákóczy* 140, *Rákóci*; *Rákoczy*; *Rakóczi* 72, *Rakoczi*, *Rakoczy*. Más változatokkal együtt összesen: 1613.

Eredete Alapszava, az ősszlávból való és 'rák' jelentésű *rak* közszo megtalálható valamennyi szláv nyelvben. A 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű, ugyancsak szláv -c képzővel patakok, tavak, vizek nevévé, abból pedig a mellettük épült falu nevévé vált 'rákos' jelentéssel. A Történelmi Magyarországon *Rákóc* nevű település volt Bereg és Zemplén vármegyében is. Mindkettő megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. Történelmi *Rákóczi* nevünk a Zemplén megyei település nevéből származik, s változtatva írták -y-nal vagy -i-vel. Általában az erdélyi följegyzők az -i végződést használták, a királyi magyarországi iratokban -y szerepel.

Elterjedtsége A nyelvterület nyugati felén kissé gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, köztük *Rakolcza*, *Drakóczy*, *Reichardt*, *Reitenbach*, *Rézler*, *Rikola*, *Ritt*, *Róth* nevűek vették föl a XIX. században.

Rákos

Típusa Foglalkozásra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rákos* 1265, *Rakos* 99. Más változatokkal együtt összesen: 1368.

Eredete Alapszava a szlávból való *rák* jövevényszavunk, amely a 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű magyar -s képzővel foglalkozásra utalt. Rákokat fogó, rákot áruló, rákkal kereskedő személyek ragadványnevévé, abból pedig családnévvé vált, de közvetlenül is kialakulhatott a családnév a tevékenységre, foglalkozásra, kedvtelésre (kedvenc ételre) utaló szóból.

Amennyiben az -s képző jelentés 'valamiben bővelkedő, valamivel ellátott' volt, víznév, patak- vagy folyónév lett belőle, a mellé épült települések pedig megkapták a víz *Rákos* nevét. Ilyen falunevünk volt Abaúj, Alsó-Fehér, Bereg, Borsod, Gömör, Hunyad, Kolozs, Komárom, Küküllő, Pest, Sáros, Sopron, Temes, Torda, Vas vármegyében. Közülük bármelyikből alakulhatott eredetre, származási helyre utaló családnév -i képző nélkül vagy a képző lekopásával.

Elterjedtsége A Dunán túl, főleg Zala megyében gyakoribb. Néhányan, *Regdon*, *Rosenberg* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Rákosi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rákosi* 954, *Rákosy* 54, *Rákoshi*; *Rákossi* 14, *Rákossy* 28; *Rakosi*, *Rákósi*. Más változatokkal együtt összesen: 1056.

Eredete Alapszava a szlávból való *rák* jövevényszavunk, amely a 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű magyar -s képzővel ellátva sok patakunknak, tavunknak, vizünknek neve lett, majd a mellé épült falu is megkapta a víz nevét. *Rákos* nevű településünk volt Abaúj, Alsó-Fehér, Bereg, Borsod, Gömör, Hunyad, Kolozs, Komárom, Küküllő, Pest, Sáros, Sopron, Temes, Torda, Vas vármegyében. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév lehetett belőle.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan, köztük *Krebsz*, *Rakits*, *Raicher*, *Raidl*, *Rathbauer*, *Reich*, *Reidl*, *Richlick*, *Rosenthal*, *Roth*, *Rubinstein* nevűek vették föl a XIX. század folyamán.

Rátkai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rátkai* 1017, *Rátkay* 53; *Ratkai* 442, *Ratkay* 27, *Rattkai*, *Rattkay*; *Rátki* 21, *Rátky* 59; *Ratky*. Más változatokkal együtt összesen: 1634.

Eredete Szinte minden szláv nyelvben megtalálható az 'öröm, boldogság' jelentésű *Rad* személynév akár önállóan, akár összetételekben: *Radimil* 'öröm és kedv', *Radimir* 'öröm és béke', *Radislav* 'öröm és dicsőség, hála', *Radivoj* 'öröm és harc', *Radoljub* 'öröm és szeretet' stb. Az Árpádok korában nem volt ritka rövidebb formájában és

összetételeiben sem, de még az Anjou-korban is előfordult. A név végi kicsinyítő *-ka ~ -kó* képző a magyarban járulhatott az egy szótagú rövidülés (*Rad-*), illetőleg a *Rad* név végére, s a zöngésség szerinti hasonulás eredményeképp *Ratka ~ Ratkó* személynév lett belőle. Az első szótag magánhangzója a hangsúly hatására megnyúlt, s a *Ratka* mellett *Rátka* név is kialakult. Ezek magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé váltak Abaúj, Gömör, Nógrád, Sáros, Valkó, Zala, Zemplén vármegyében. Bármelyik fölvehette az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, amivel családnév lett. A név végi *-ai ~ -ói* magánhangzó-találkozások (hiátusok) az *-a ~ -ó-* kiesésével oldódtak föl, s így jöttek létre a *Ratki ~ Rátki* névalakok. Ezek egy része a 'rövid, alacsony' jelentésű szláv *Krátkij ~ Krátkoj* családnévből is alakulhatott a névkezdő mássalhangzó-torlódás föloldásával (*Kr- > R-*), és az *-o-* szabályos nyíltabbá válása után.

Elterjedtsége A Dunántúl keleti szélén és a Dunától keletre gyakoribb.

Ravasz

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Ravasz* 945, *Rovas*; *Ramasz* 98, *Romasz* 27, *Romás* 91. Más változatokkal együtt összesen: 1181.

Eredete A név közszoí alapjául szolgáló finnugor eredetű és 'róka' jelentésű **repo* szó nagyon sok változáson ment át a magyar nyelvtörténet folyamán. A magyar nyelvben a Honfoglalás idejére *ruþo ~ ruo* lett, majd ekkor kapta meg a kicsinyítő *-sz* képzőt, ami által *ruþosz ~ ruosz* forma alakult ki. A *ruosz* magánhangzó-találkozását *-v-* ejtéskönnyítő (hiátustöltő) mássalhangzóval oldotta föl a nyelv, így jött létre a *ruvosz*, majd nyíltabbá válással (*-u- > -o- > -a-*) a mai *ravasz* névforma. Némely nyelvjárásban azonban a bilabiális zöngés spiráns (*-β-*) bilabiális nazálissá (*-m-mé*) alakulhatott (*Romasz ~ Ramasz*).

A rókaról való névadás motivációja igen sokféle: külső tulajdonság (vörös haj, vörös bőr, arc; viselet: rókabőrből készült sapka, mente, prémes kabát stb.), belső tulajdonság (fondorlatos gondolkodás, huncutság, csalás, mások becsapása), foglalkozás (rókafogás csapdával, rókabőrök elkészítése, összevásárlása, velük való kereskedés stb.). Családtörténeti kutatással az is bebizonyosodott, hogy az orosházi *Ravasz* családok eredetileg *Ravaszdí* nevet viseltek a Győr vagy Vas vármegyei *Ravaszd* ('rókás, rókákban bővelkedő hely' jelentésű) községből való származásuk következtében, majd a XVIII. században rövidült a nevük a mai *Ravasz* formára.

Elterjedtsége A *Ravasz* alakok a Dunántúl északi részén és Orosházán gyakoribbak, a *Ramasz* nevek pedig szinte kizárólag Békés megye délnyugati részén, a régi Csanád vármegye területén fordulnak elő.

Rédei

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rédei* 1078, *Rédey* 124, *Rhédey* 15; *Redei*. Más változatokkal együtt összesen: 1230.

Eredete Az alapjául szolgáló településnév egyik vélemény szerint a szinte minden szláv nyelvben megtalálható 'öröm, boldogság' jelentésű *Rad* személynévből származik. Vagy ehhez önállóan, vagy összetételekben szereplő (*Radimil, Radimir, Radislav, Radivoj, Radoljub, Radomir* stb.) *Rad-* tövéhez járult az *-a* kicsinyítő képző (*Rada*), majd hangrendi átcsapással jött létre a *Rede* személynév.

A másik magyarázat alapja a latinban nem ritka, 'fölszabadított' jelentésű *Redemptus* ragadványnév (cognomen), mely 'megváltott' jelentéssel keresztnévvé vált a keresztény középkorban. Ez férfi és női változatként is (*Redemptus/Redempta*) bekerült a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe). Az Árpád-korban többször előforduló személynév volt, rövidült és *-e* becéző képzős alakjával is élt (*Rede*). Más (*-cse, -ke*) képzőkkel (*Reche, Reke*) szintén megtalálható még az Anjou-korban is. A személynév bármiképpen is alakult ki, magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül, pusztán személynévként) *Rede ~ Réde* alakban településnévvé vált Gömör, Heves, Közép-Szolnok, Veszprém vármegyében. Mindegyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, amivel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunán túl a Balaton környékén, az Alföldön Pest–Nógrád–Heves–Szolnok megye határán gyakoribb.

Névváltoztatás Jó néhányan, *Raics, Reder, Rédl, Ridl, Rieger, Rohrbacher* és *Benczák* nevűek vették föl a XIX. században. Később kiemelkedő finnugrista nyelvészünk, *Radanovics* Károly változtatta erre családnévét.

Rékasi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rékasi* 943, *Rékasy* 14, *Rékási* 275, *Rékássy*; *Réhkasi*; *Rekási*. Más változatokkal együtt összesen: 1246.

Eredete Az alapjául szolgáló településnév egyik vélemény szerint a szláv 'folyó, patak, ér' jelentésű *rika ~ rēka* szó, amely megkapva a magyar -s képzőt a mellette épült település megnevezésére szolgált. A *Rékas* jelentése 'patakos, eres' (falu).

A másik magyarázat szerint az Árpád-korban sokszor előforduló *Reka ~ Reke ~ Rekse* névnek a magyar -s kicsinyítő képzős alakja (*Rekas ~ Rékas*) vált magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé. Ezt alátámasztja, hogy igen sok *Re-* kezdetű személynévre van szép számú adatunk az Árpád-korból: *Redemptus*, *Regulus*, *Reinold*, *Rembal*, *Remig*, amelyek közül bármelyik lerövidülhetett egy szótagra (*Re-*), s fölvehette a magyar -k + -s kicsinyítő képzőt. A családnevek kialakulásában kétségtelenül azoknak a *Rekas ~ Rékas ~ Rékás* településneveknek volt szerepe, amelyek megtalálhatók voltak a Történelmi Magyarország Arad, Baranya, Külső-Szolnok, Pest, Temes vármegyéjében. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s birtokra, eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

Elterjedtsége A Duna vonalától keletre gyakoribb.

Reményi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Reményi* 1511, *Remenyi*. Más változatokkal együtt összesen: 1516.

Eredete Alapszava, ismeretlen eredetű *remény* szavunk igen korán (a XII. század elején) megjelenik személynévként Árpád-kori okleveleinkben. Önmagában (*Remen*) vagy a magyar -e ~ -i birtokjellel ellátva (*Remene ~ Remenye*) településnév lett belőle Bihar és Zemplén vármegyében. Ezekhez járulván az 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, eredetre, származási helyre utaló családnév jött létre. A *Remenei* családnévből a magánhangzó-találkozás (hiátus) megszüntetése érdekében kiesett az -e- hang, s az -i hang -ny-re változtatta (palatalizálta) az előtte álló -n- hangot.

Elterjedtsége A Dunántúl északi részében és Pécs környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Nyilván romantikus hangzása miatt a *Remény*, *Reményfy* névvel együtt sokan választották új névül a XIX. században. Többek között volt *Rappeport*, *Renn*, *Reismann*, *Ritter*, *Rosenberg* a névváltoztatók között.

Répás

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, esetleg helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Répás* 1241, *Repás*, *Répas*. Más változatokkal együtt összesen: 1248.

Eredete Alapszava, szláv eredetű *répa* szavunk igen elterjedt, s többféle erős, vastag, ehető gyökerű zöldség- és takarmányfélése megnevezésére használták. Bármelyik jelentésű *répa* szó megkaphatta a 'valamivel ellátott, valamit kedvelő, valamivel foglalkozó' jelentésű magyar -s képzőt. Ezzel vagy a jó *répatermelő*, vagy a *répát* kedvvel fogyasztó, esetleg *répakereskedő* ragadványnevévé, majd abból, vagy közvetlenül is foglalkozásra vagy belső tulajdonságra utaló családnévvé vált a *Répás* alak.

Létrejöhett eredetre, származási helyre utaló családnévként is valamely Bács, Bihar, Gömör, Hunyad, Veszprém, Szepes vármegye területén található *Répás* helynévből -i képző nélkül vagy a képző későbbi lekopásával.

Elterjedtsége Borsod megyében és Szeged környékén gyakoribb.

Répási

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Répási* 1671, *Répásy* 80; *Répási*, *Répássy* 161; *Repasi*; *Repási*. Más változatokkal együtt összesen: 1928.

Eredete Alapszava, szláv eredetű *répa* szavunk igen elterjedt, s többféle erős, vastag, ehető gyökerű zöldség- és takarmányfélése megnevezésére használták. A jó *répatermő* földek, területek megkapták a 'valamiben bővelkedő' jelentésű -s képzőt, s a környékükön épült falvak átvették a földterület nevét. *Repas ~ Répás* nevű településünk volt Bács, Bihar, Gömör, Hunyad, Veszprém, Szepes vármegye területén. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, amivel eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, különösen Kárpátalján gyakoribb.

Réti

Típusa Lakóhelyre utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Réti* 2161, *Réty*; *Réthi* 161, *Réthy* 381; *Reti*, *Rethi*; *Rétyi* 40; *Rétei* 88, *Rétey*; *Réthey*. Más változatokkal együtt összesen: 2950.

Eredete Alapszava, ismeretlen eredetű *rét* szavunk olyan földterületet jelöl, amely sík, füves, kaszálónak alkalmas. Ilyen szinte minden falu határában volt. Aki tehát a réten, mellette, közelében lakott, megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel kiegészített földterület nevét, s a *Réti* előbb ragadványnévvé, majd abból vagy esetleg közvetlenül is családnévvé lett. Jelentése ebben az esetben 'a *rét* mellett lakó személy, (vagyis *Réti*) fia, leszármazotta'.

Ugyanakkor olyan település is megkaphatta a *Rét* vagy az *-e ~ -i* birtokjellel kiegészített *Réte ~ Réti* nevet, amely egy nagyobb *rét* mellett épült föl, vagy a *rét* gondozására hozták létre, a *rét* ápolója, kaszálója, szénatermelője volt a falu. Ilyen *Rét ~ Réte ~ Réti* nevű település volt Bács, Baranya, Békés, Csanád, Csongrád, Fejér, Gömör, Győr, Kolozs, Közép-Szolnok, Nógrád, Sáros, Szepes, Trencsén, Zemplén vármegyében. Ezek mindegyike megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. A *Réte ~ Réti* településnevekhez járuló *-i* képző magánhangzó-találkozást (hiátust) eredményezett (*Rétei ~ Rétii*), s a legtöbb nyelvjárásban az egyik magánhangzó elhagyásával szüntették meg a hiátust. Ezért nem lehet egymástól elválasztani a *Réti* és *Rétei* neveket.

Elterjedtsége A Dunán túl és a Felvidéken gyakoribb.

Kettős nevei A *Réti-Nagy* (49) családnévben többször előfordul.

Névváltoztatás Igen sokan, köztük *Viser*, *Wisinger*, *Schönvitzner*, *Ratzenstein*, *Raner*, *Rasztik*, *Reichel*, *Remesics*, *Riedl*, *Ringeisen*, *Rittmiller*, *Rosenberger*, *Rosenblüh*, *Rosenfeld*, *Rosenthal*, *Roth* nevéek vették föl a XIX. században.

Révész

Típusa Apanévi eredetű vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Révész* 4680, *Révesz*, *Revész*, *Revesz*. Más változatokkal együtt összesen: 4700.

Eredete Az olasz nyelv velencei nyelvjárásából való *rév* szavunk már a XIV. században megkapta a foglalkozásra utaló *-ász ~ -ész* képzőt. Egyéni névként is előfordult, így apanévi családnév lehetett 'Révész' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Valószínűbb azonban, hogy foglalkozásnévből ragadványnéven keresztül vagy közvetlenül vált családnévvé.

Elterjedtsége Északkeleten és a folyók melletti településeken gyakoribb.

Névváltoztatás Meglepően sokan, köztük *Ratics*, *Reich*, *Reichenberg*, *Reisz*, *Reiser*, *Reismann* nevéek vették föl a XIX. század folyamán.

Rézműves

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Rézműves* 2772, *Rézmüves* 1376; *Rézmíves*, *Rézmíves*; *Rezműves*, *Rezmüves*, *Rézmyves*. Más változatokkal együtt összesen: 4159.

Eredete Összetett szóból alakult. Előtagja a *réz* fémnek a neve, amely bizonytalan eredetű, de talán ősi iráni (vagy kaukázusi avar) jövevényszavunk. Ehhez járult a valószínűleg ősi finnugor eredetű 'készítmény, alkotás' jelentésű *mű* szónak a foglalkozásra utaló *-s* képzővel ellátott alakja (*műves*). Ebben az összetételben és képzővel (*rézműves*) 'rézzel dolgozó, rezet földolgozó, rézből használati vagy dísz tárgyakat készítő' mesterséget jelentő szó lett. Mint minden foglalkozásnévből igen sokszor ragadványnevek és azokból vagy a foglalkozásnevekből közvetlenül is családnévek keletkeztek. Ez utóbbiak jelentése 'Rézműves' nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Az ország északkeleti részén, különösen a cigányság körében igen gyakori.

Richter

Típusa Foglalkozásra vagy tisztségre utaló, német családnév.

Változatai *Richter* 1302, *Rikter* 69. Más változatokkal együtt összesen: 1371.

Eredete A középfelnémet *riectre* jelentése 'rendet tart, vigyáz' volt, s ebből fejlődött ki a ma is használatos *richter* 'bíró' jelentésű közszó. Mint minden foglalkozásnév vagy tisztségre utaló szó, a németben is gyakori ragadványnévvé, abból azután pedig (vagy közvetlenül is) családnévvé vált. Magyarországon a XVIII. században szaporodott meg a név használóinak száma.

Elterjedtsége A Dunántúl északkeleti részén, a Vértesben és Vértesalján különösen gyakori.

Névváltoztatás Többen *Bíró* névre magyarosították a XIX. században.

Rideg

Típusa Társadalmi helyzetre, életkörülményre utaló, magyar családnév.

Változatai *Rideg* 1146, *Ridegh* 12. Más változatokkal együtt összesen: 1158.

Eredete Ismeretlen eredetű *rideg* szavunk először csak a télen-nyáron legelőn élő lábasjószágra vonatkozott, majd a XVI. századtól alkalmazták emberekre is. Ekkortól 'magányos, egyedülálló, nem házas' személyekre, elsősorban férfiakra vonatkozott. Előbb ragadványnévként, majd családnévként is ekkortól jelenik meg. Mint társadalmi állapot, helyzet, életkörülmény megnevezése jellemző, de nem gyakori névvé vált, hiszen éppen olyanokat jelöltek meg vele, akiknek nem volt családjuk, csak ritkán voltak leszármazottaik.

Elterjedtsége A nyelvterület középső területén (a Dunántúl keleti szélén, a Duna–Tisza közén, a Tiszántúl nyugati szélén) gyakoribb.

Rigó

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rigó* 4878, *Rigo* 51, *Rígó*. Más változatokkal együtt összesen: 4950.

Eredete Két név egybeesése lehet. Valószínűleg a magyar nyelvben kialakult hangutánzó állatnév volt *rigó* szavunk, amelyből már nagyon korán metaforikus személynév lett. Igen sok olyan tulajdonsága van a két fajhoz (feketerigó és sárgarigó) tartozó madarainknak, amelyek emberekre is vonatkozhatnak. Külsők közé tartozik a nevekben is jelzett szín: fekete és sárga (világos, szőke), belsők közé pedig a dalos kedv, éneklés, füttyürészés, vidámság, mozgékonyosság. Az egyéni nevekből is lehettek családnévek, s akkor a jelentésük 'Rigó nevű személy fia, leszármazotta', de kialakulhattak ragadványneveken keresztül vagy közvetlenül is, amikor a *rigó*kéhoz hasonló tulajdonság volt a névadás motivációja.

Fölmerül annak a lehetősége is, hogy keresztnévi eredetű a családnév. Az Árpádok és Anjouk korában ugyanis nem volt ritka a *Richolphus* ~ *Rikolf* keresztnév, amely a német (ősi szász) *rīki* 'uralkodó, hatalom' és a *wolf* 'farkas' jelentésű szó összetételéből alakult ki. Ugyancsak gyakori volt a közismert germán eredetű *Richard* ~ *Rikárd* 'uralkodó, hatalom' + 'kemény' jelentésű keresztnév. Ezek bármelyikének egy szótagra rövidült alakja (*Rik-*) megkapta az -ó kicsinyítő képzőt. Az így keletkezett *Rikó* két magánhangzó közötti (intervokális) -k- hangja könnyen zöngésült -g-vé, amit a közszó (*rigó*) azonos hangzása is elősegített. Az egyéni névből pedig apai családnév lett. Így egybeeshetett és gyakorivá válhatott a két különböző eredetű *Rigó* családnév. (Megerősíti ez utóbbi föltevést, hogy mind *Rik* ~ *Rika* ~ *Rikó* ~ *Rickó*, mind *Rig* ~ *Riga* ~ *Rih* ~ *Riha* ~ *Rihó* családnév is van szép számmal a mai névanyagban.)

Elterjedtsége A Tiszától nyugatra többten viselik.

Névváltoztatás Néhányan, *Rerischa*, *Roch*, *Rosenberg* nevűek fölvtették a XIX. században névmagyarosítás céljából.

Rimóczi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rimóczi* 1043, *Rimóczy* 48, *Rimóci* 13; *Rimoczi* 39, *Rimoczy*; *Rímóczi*; *Rimoci*. Más változatokkal együtt összesen: 1148.

Eredete Egyesek szerint egy szláv *Rim név a *Rimóc* településnév alapja. Ez a név esetleg Róma alapítóinak egyikére, a latin *Remus* vagy *Romulus* névre megy vissza. A *Remus* eredete talán a görög 'folyó' jelentésű *Ῥέω* [*réo*], a *Romulus* pedig állandó jelzője (epithetonja) volt egy Tiberis (Tevere) melletti ősi etruszk törzsnek, de a név jelentése bizonytalan. (A népetimológia szerint ez is görög eredetű, s az 'erő, hatalom' jelentésű *ῥώμη* [*rómē*] szóra vezethető vissza.)

Valószínűbb, hogy az ószláv **rim* 'üvölt, sír' jelentésű igéből származik a személynév, és a sokat síró kisgyerek kaphatta tulajdonságnévül (vagy hangos beszédű, üvöltöző felnőtt jellemnévi ragadványneveként). Mindenképp egy szláv **Rim* személynév lett egyéni név az ugyancsak szláv *-ovec ~ -ovc* apanévképzővel kiegészülve, s ez a **Rimovc* került be a magyar névkincsbe, ahol az *-ovc* végződés *-ouc > -óc* változás után *Rimóc* lett. A személynév magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé vált Nógrád és Zala vármegyében. Bármelyikhez, de leginkább a Nógrád vármegyei *Rimóc* település nevéhez járuló 'onnan/oda való' jelentésű *-i* magyar képzővel lett eredetre, származási helyre utaló családnév. Szlovák változata a névnek a ritkán előforduló *Rimovszki ~ Rimovszky* (35).

Elterjedtsége Különösen gyakori Pesttől keletre, Pest megye keleti, Heves és Szolnok megye nyugati szélén.

Róka

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Róka* 1657, *Roka* 23, *Roca*. Más változatokkal együtt összesen: 1695.

Eredete Két név egybeesése. Egyik ősi, finnugor eredetű állatnevünk, a *róka* a **roβ-* töre megy vissza. Ebből alakult a *ravasz* szó is, amely a XVI. századig közszóként is, személynévként (akár egyéni, akár családnévként is) kizárólagosan fordult elő. A magyar nyelvben a XVI. század elején kapta meg az említett *roβ-* tö a *-ka* kicsinyítő képzőt, s kiszorította, illetve melléknévi szerepbe kényszerítette a *ravasz* szót. A *Róka* családnév tehát csak ezután alakulhatott ki az állatnévből metaforikusan (hasonlóan vörös színű haj, szakáll, bajusz vagy arcbőr motivációjával), valamint szimbolikusan (*rókavadász*, *rókákat nyúzó*, *rókabőrt földolgozó*, kikészítő, *rókabőrrel kereskedő*) foglalkozásnévként, illetőleg családnévként.

Korábbi *Róka* családnéveink minden bizonnyal más eredetűek, valószínűleg a *Rókus* keresztnévből alakultak. Ez a név (egyik magyarázat szerint) az ófelnémet 'üvölt, ordít' jelentésű *rohən* és a bizonytalan jelentésű ('erdő' vagy 'uraság') *wald* szó összetételéből alakulhatott. A másik vélemény az, hogy az ugyancsak ófelnémet 'gond, aggodalom, igyekezet' jelentésű *ruohha* és a 'tevékenykedik, működik, irányít, parancsol' jelentésű *waltan* szavak összetételéből alakult ki. A magyar névadásban már az Árpád-korban is találkozunk vele. Egy szótagra rövidült *Rok-* tövéhez birtokjelként is járulhatott az *-a* végződés, s jelentése ekkor 'Roké, Rok nevű személy fia, leszármazotta'. Valószínűbb azonban, hogy kicsinyítő képző a végén az *-a*, s akkor a családnév jelentése 'Roka ~ Róka nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Román

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Román* 1823, *Roman* 47, *Romahn*; *Romány* 33; *Romann*, *Rómann*; *Rimán* 152, *Rimány*, *Riman*; *Rémán* 27, *Réman* 19, *Reman* 12, *Remán*. Más változatokkal együtt összesen: 2132.

Eredete Előzménye, a latin eredetű *Romanus* keresztnév *Róma* város nevéből származik, jelentése 'római'. *Róma* város neve alapítóinak egyikére, a latin *Remus* vagy *Romulus* névre megy vissza. A *Remus* eredete talán a görög 'folyó' jelentésű *Ῥέω* [*reo*], a *Romulus* pedig állandó jelzője (epithetonja) volt egy Tiberis (Tevere) melletti ősi etruszk törzsnek, de a név jelentése bizonytalan. (A népetimológia szerint ez is görög eredetű, s az 'erő, hatalom' jelentésű *ῥώμη* [*rómē*] szóra vezethető vissza.) A *Romanus* egyéni névből igen sok szentnek a neve lett, így több nyelvben gyakori keresztnévvé vált. A magyar elhagyta a latin *-us* végződést, s előbb keresztnév, majd apai családnév lett belőle. Jelentése 'Román nevű személy fia, leszármazotta'.

A *román* népnévből nem eredhet a régi családnév, mert az népnévként csak a XVIII. századtól fordul elő a magyar nyelvben, addig kizárólag az *oláh* volt használatos.

Elterjedtsége Az ország északi, északkeleti részében gyakoribb. A *Rimán ~ Rémán* alakok szláv hatást mutatnak, s elsősorban Kárpátalján fordulnak elő.

Romhányi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Romhányi* 1055, *Romhanyi*; *Romhány* 23. Más változatokkal együtt összesen: 1079.

Eredete A régi Nógrád vármegyében három *Romhány* nevű település volt, nevük kialakulásának igen hosszú az útja. Az ófelnémet 'dicsőség, hirnév' jelentésű *hruod* és a 'férfi' jelentésű *mann* szavak összetételéből keletkezett 'hires

ember' jelentésű *Ruhmann* keresztnév a magyar névkincsbe is bekerült, s már az Árpád-kortól kimutatható. Ugyanekkor lett belőle magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül, pusztán személynévként) településnév, de a könnyebb kiejtés érdekében hangátvetés (-*hm*- > -*mh*- mássalhangzócsere) ment benne végbe. A *Rumhán* névalak -*u*- magánhangzója szabályosan nyíltabbá vált (-*o*- lett), a név végi -*n* pedig (az északi palóc nyelvjárásoknak megfelelően) -*ny*-nek hangzott (palatalizálódott). Az így kialakult településnevek mindegyike megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -*i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. A *Romhány* névvel kapcsolatban nem lehet eldönteni, hogy a *Romhán* alak -*i*-*y* képzős változata-e, vagy képző nélküli, esetleg lekopott képzőjű családnév.

Elterjedtsége Az ország középső területén gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században *Roháts* és *Bagyinszky* nevűek vették föl magyarosítási céllal.

Rónai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rónai* 1354, *Rónay* 168; *Ronai* 27, *Ronay* 15; *Rónyai* 399, *Rónyay*, *Ronyai* 13, *Ronyay*. Más változatokkal együtt összesen: 1997.

Eredete Most élő és 'síkság' (némely tájnyelvben 'árok', 'vetemény számára húzott sekély barázda') jelentésű *róna* közszavunk csak a XVIII. század második felétől mutatható ki. *Róna* nevű településeink pedig már a XIV. századtól szerepelnek Gömör, Közép-Szolnok, Máramaros, Sáros, Temes vármegyei oklevelekben. Ez valószínűsíti a korábbi, közvetlen szláv névadást. Jóllehet mind a közszó, mind a helynevek egy 'egyenes, sík' jelentésű szláv *rovna* szóra mennek vissza, településnévként való átvételük korábbi, s ez a családnevek nagyobb részének az alapja. A szótagzáró -*v* magánhangzóvá válása és az előtte álló magánhangzóba való beolvadása (-*ov*- > -*ou*- > -*ó*-) szabályos magyar változás, mint ahogyan az északi nyelvjárásokban az -*n* hang -*ny*-nyé válása (palatalizációja) is. Nógrád vármegyében volt *Rónya* nevű helység is. Eredeti családneveink tehát településnévre mennek vissza, nem egy-egy falu határának sík részére utalnak (mint például a *Dombi*, *Hegyi*, *Völgyi* stb.).

Elterjedtsége A Dunántúl délkeleti részén és Nógrád, Heves, Borsod megyében gyakoribb. Habár a vidékenkénti gyakoriság nem releváns, mert nagyon sok (kétszáznál több) volt erre a névre való magyarosítás a XIX. században.

Névváltoztatás Elsősorban *Roth*, *Rosenbaum*, *Rosenberg*, *Rosenberger*, *Rosenfeld*, *Rosenthal*, *Rippl* nevűek tömegesen, valamint néhány *Rauen*, *Regenbogen*, *Reiber*, *Reichberger*, *Rein*, *Reinherz*, *Reiner*, *Reinitz*, *Reisch*, *Ress*, *Remenár*, *Ress*, *Richter*, *Ritter* nevű is fölvette ezt a nevet. Nagy festőnk, *Rippl-Rónai* József 1889-ben kapcsolta hivatalosan eredeti nevéhez a *Rónai* magyarosított nevet.

Rontó

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Rontó* 2193, *Ronto* 16. Más változatokkal együtt összesen: 2209.

Eredete Alapszava a bizonytalan eredetűnek tartott, de valószínűleg ősi hangutánzó keletkezésű *rom-* ~ *ron-* igetövéünk. Műveltető -*t* és folyamatos melléknévi igenévi -*ó* képzős alakja a *rontó*, amely foglalkozásnévként főnevesült. Ugyanis a középkori katonaság egy részének a védelmi rendszer (szekértábor, palánk, fal, kapu, várpatak gátjának stb.) megbontása, lerombolása volt a feladata. A legveszélyesebb beosztásnak számított, mert nekik kellett a legközelebb lenniük az ellenséghez, ezért nagy embervesztéssel járt, és sokszor rabokkal, hadifoglyokkal végeztették. Ma talán műszaki egységnek neveznénk csapatukat. Foglalkozási eredetű családnév vált belőle.

Elterjedtsége Az ország keleti, északkeleti részében gyakoribb.

Rosta

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változata *Rosta* 1703. Más változatokkal együtt összesen: 1714.

Eredete Előzménye, a közelebből meghatározatlan eredetű szláv közszó a magyarba *reseto* alakban került be. Itt esett ki a kétnyelvűség tendenciája szerint a második -*e*- hang, a szó végi rövid -*o*-t pedig -*a* helyettesítette. Végül a köznyelvben a magánhangzó-harmónia céljából az -*ě*- > -*o*-ra váltott, de a nyelvjárások nagy részében megmaradt -*ě*-nek (írásban viszont már nem jelölték a XIX. században sem). Családnévvé foglalkozásra utaló

szóból alakult oly módon, hogy a tevékenységet (*rostálást, rostakészítést, rostával kereskedést, rosta árulását*) szimbolizálta az eszköz.

Elterjedtsége Szinte csak a Dunán túl fordul elő, annak is az északi, északnyugati részére jellemzőbb.

Rostás

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Rostás* 7302, *Rostas*; *Restás* 329. Más változatokkal együtt összesen: 7736.

Eredete Alapszava, a *rosta* közszavunk valamely szláv nyelvből került a magyarba *reseto* alakban. Itt esett ki a kétnyíltszótagos tendencia szerint a második *-e-* hang, a szó végi rövid *-o-*t pedig *-a* helyettesítette. Végül a köznyelvben a magánhangzó-harmónia céljából az *-ě-* > *-o-*-ra váltott, de a nyelvjárások egy részében megmaradt *-ě-*-nek. A foglalkozásra, valamivel bírásra utaló *-s* képzővel gyakori családnév lett, mivel a gabona rostálása nehéz, hosszan tartó tevékenység volt, sokan foglalkoztak ezzel. Megkaphatta azonban a *rosta* készítője, szállítója, eladója is a nevet.

Elterjedtsége A *Rostás* alak a déli nyelvterületen (Dél-Dunántúl, Dél-Alföld) gyakoribb, a *Restás* változat az északkeleti nyelvterületre, Borsod, Abaúj megyére, valamint a volt Csanád vármegyére (Makó környékére), általában ott is a cigány lakosságra jellemzőbb.

Kettős nevei Gyakori a *Rostás-Farkas* (41) és a *Restás-Göndör* (38) névkapcsolatban.

Róth

Típusa Tulajdonságra utaló, német családnév.

Változatai *Róth* 1747, *Roth* 199; *Rót* 15, *Rot*; *Rótt*, *Rott* 93; *Rauth* 79; *Röth* 11, *Róth* 308, *Rőt*, *Rótt*. Más változatokkal együtt összesen: 2461.

Eredete A középfelnémet *rōt* 'piros, vörös' melléknévként is bekerült a magyarba (*rőt*), de családnévként mindenképp német eredetű. Kezdetben elsősorban külső tulajdonság (vörös haj, arc, bőr, egyesek szerint vörös címerpajzs) alapján nemzetségnévvé vált, majd családnévvé lett. A középalföldben (hollandban) a *rōt* jelentése 'irtás' is volt, s néhány onnan való családnév lakóhelyre utalhat.

Elterjedtsége A Dunán túl sokkal gyakoribb, de a *Rót* alak a Tiszántúl északi részén is előfordul.

Névváltoztatás A XIX. században nagyon sokan megváltoztatták *Radnai*, *Radó*, *Rákóczi*, *Rákosi*, *Rémi*, *Réti*, *Révész*, *Róna*, *Rónai*, *Rózsa* családnévre eredeti *Roth* nevüket.

Rozgonyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rozgonyi* 1441, *Rozgonji*. Más változatokkal együtt összesen: 1459.

Eredete Alapszavának, az Abaúj vármegyei *Rozgony* település nevének eredete vitatott. Az egyértelmű, hogy a szláv 'barázda, mezsgye' jelentésű *razgon* a név eredeti töve (etimonja), de hogy közvetlenül a szlovákok adták-e nevet a falunak, vagy a közsézből személynévvé vált *Rozgon* került-e át a magyarba, s pusztán személynévből (magyar névadással, minden végződés vagy összetétel nélkül) keletkezett a falunév, ez nincs eldöntve. Kétségtelen, hogy a település neve a magyar 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel egészült ki, s így lett belőle eredetre, származási helyre utaló magyar családnév.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti felén gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században többen, köztük *Rosenberg*, *Rosenblüch*, *Reichel*, *Rösler*, *Rugole* nevűek magyarosítottak erre.

Rozmán

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Rozmán* 691, *Rozman* 277, *Rozmann* 125, *Rózman*; *Roszmán* 14, *Roszman*; *Rosman*, *Rosmann*, *Rossmán*, *Rossmann* 19. Más változatokkal együtt összesen: 1149.

Eredete A középfelnémet *ros* jelentése 'ló (többnyire: igásló)' volt, s ennek a '(bárki) ember' jelentésű *man* szóval való összetétele magyarul 'lovas ember' értelmű. Családnévként a motivációja lehet lovas katona, de vonatkozhat lóartóra és lókereskedőre, lókupecre egyaránt. A németben tehát egyértelműen foglalkozási családnév, amelynek

írása és ejtése a magyar névkincsbe kerülve sokszor elmagyarosodott, elsősorban az *-m-* hatására az *-sz-* zöngésült *-z-vé*.

Elterjedtsége A Dunántúl nyugati részén, főként Sopron és Kőszeg környékén gyakori.

Rózsa

Típusa Tulajdonságra, esetleg foglalkozásra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rózsa* 9510, *Rozsa* 113; *Rúzsza* 959, *Ruzsa* 92; *Rósa* 38, *Rosa*; *Róza* 104, *Roza* 128. Más változatokkal együtt összesen: 11 016.

Eredete Közvetlenül a latinból vettük át a *rózsa* virágnevet, s már a XII. században személynévként is följegyezték. (Előbb és többször férfi neveként!) Az egyéni névből 'Rózsa nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű családnév alakult ki. Sokkal valószínűbb, hogy külső tulajdonság metaforikus megnevezése (piros arcú, vagy díszül rózsát viselő, rózsával díszített ruhában járó), esetleg belső tulajdonság (rózsát kedvelő) alapján alakult ki a családnév. Ugyanakkor keletkezhetett foglalkozásnévként is, ha valaki sok rózsát nevelt vagy termesztett, esetleg vadon élő növényekről rózsaszirmot gyűjtött, rózsaoajat préselt, árult, a vadrózsa termését gyűjtötte, lekvárrá főzte, azzal kereskedett stb. A *Róza* ~ *Roza* írásformák a *-zs-* lejegyzésének bizonytalanságából adódnak, nem pedig a *Rozália* női névből lett családnévek, mivel ezek a beceformák csak a XVIII. századtól jelentek meg.

Elterjedtsége A *Rózsa* nevek az egész nyelvterületen nagyjából egyenletesen oszlanak meg, a *Rúzsza* formák Szeged környékén és Délvidéken gyakoribbak.

Kettős nevei A *Rózsa-Bakacsi* (32) családnévben fordul elő többször.

Névváltoztatás A XIX. században igen sok *Rosenbaum*, *Rosenberg*, *Rosenberger*, *Rosenfeld*, *Rosenthal*, *Rosenzweig*, néhány *Roser*, *Roth*, egy-egy *Róka* és *Józsa* vette föl a *Rózsa* nevet, de két *Ruzsa* nevű is erre változtatott.

Rózsahegyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rózsahegyi* 1149, *Rozsahegyi* 43. Más változatokkal együtt összesen: 1196.

Eredete Mesterséges szóalkotással jött létre. A Történelmi Magyarországon (eddig ismereteink szerint) nem volt *Rózsahegy* nevű település. A felvidéki (ma szlovákiai *Ružomberok*) város neve a német *Rosenberg* XIX. századi fordítása. Föltehető azonban, hogy némely település külterületén a vadrózsaival benőtt domb neve *Rózsahegy lehetett. Az ott vagy annak közelében lakók megkaphatták az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzős eredetre, származási helyre utaló családnévet.

Elterjedtsége Nagyobb részben polgárosult városokban és kisebb részben németek lakta településeken fordul elő Veszprém, Tolna és Bács-Kiskun megyében.

Névváltoztatás Az ide tartozó nevek nagy többsége a XIX. századi névváltoztatás eredménye, amit földrajzi elhelyezkedésük is bizonyít. Sokan, *Rosenberg*, *Rosenberger*, *Rosenthal* és *Glonsák* nevűek (vagy későbbi, ismeretlen nevűek) vették föl.

Rózsás

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló vagy apanévi, esetleg helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rózsás* 1264, *Rozsás* 28; *Rúzsás*, *Ruzsás* 121. Más változatokkal együtt összesen: 1418.

Eredete Alapszavát, a *rózsa* közsavunkat közvetlenül a latinból vettük át, s már a XII. században személynévként is följegyezték. (Előbb és többször férfi neveként!) Az egyéni névből *-s* kicsinyítő képzővel lehetett becenév, abból pedig 'Rózsás nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű családnév. Sokkal valószínűbb azonban, hogy a köznév kapta meg a 'valamivel ellátott', illetve 'valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzőt, s külső tulajdonság (piros arcú, vagy díszül rózsát viselő, rózsával díszített ruhában járó), esetleg belső tulajdonság (rózsát kedvelő) alapján alakult ki a családnév. Ugyanakkor keletkezhetett foglalkozásnévként is, ha valaki sok rózsát nevelt vagy termesztett, esetleg vadon élő növényekről rózsaszirmot gyűjtött, rózsaoajat préselt, árult, a vadrózsa termését gyűjtötte, lekvárrá főzte, azzal kereskedett stb. Legkisebb lehetősége annak van, hogy a Komárom vagy Szabolcs vármegyei *Rózsás* pusztá nevéből alakult *-i* képző nélküli családnév.

Elterjedtsége A Dunán túl, a Balaton vonalától északnyugatra gyakoribb.

Rózsavölgyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rózsavölgyi* 1049, *Rózsavölgyi*; *Rózsavölgyi* 17, *Rózsavölgyi*. Más változatokkal együtt összesen: 1075.

Eredete Mesterséges szóalkotással jött létre. A Történelmi Magyarországon nem volt *Rózsavölgy* nevű helység. Föltehető azonban, hogy némely település külterületén a vadrózsával benőtt völgy neve **Rózsavölgy* lehetett, s az ott vagy annak közelében lakók megkaphatták az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzős *Rózsavölgyi*, eredetre, származási helyre utaló családnévet.

Elterjedtsége A Tiszától nyugatra Székesfehérvár–Kaposvár vonaláig gyakoribb. Erdélyben nem használatos.

Névváltoztatás Az ide tartozó nevek nagy többsége névváltoztatás eredménye majdnem kizárólag a *Rosenthal* névből, mindössze egyetlen *Kuht* nevű vette föl rajtuk kívül a XIX. században. (Természetesen későbbi, XX. századi névmagyarosítások is gyarapíthatták e nevek számát.)

Rozsnyai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rozsnyai* 877, *Rozsnyay* 45, *Rozsnyói* 167, *Rózsnyói*, *Rozsnyoy*; *Rosnyai*, *Rosnyay*, *Rosnyoi*, *Rozsnai*, *Rozsnay*. Más változatokkal együtt összesen: 1125.

Eredete Valószínűleg III. Béla telepített a XII. században német bányászokat a Gömör vármegyei hegyek arany- és ezüstkincseinek kitermelésére. Ők alapították *Rozsnyó* városát, s nevezték el a környező növényzetről *Rosenau*-nak, aminek jelentése '(vad)rózsával benőtt rét, berek, liget'. A magyar nyelvben a kétnyíltszótagos tendencia szerint a második nyílt szótag magánhangzója kiesett, érvényesült a felvidéki magyar nyelvjárásra jellemző *-n- > -ny-* változás (palatalizáció), és az egész magyar nyelvre jellemző szó végi egyszerűsödés (monoftongizálódás), vagyis a név végén álló kettőshangzó, az *-au* egy hanggá, hosszú *-ó-vá* alakult. A családnévek kialakulásakor (XIV–XV. század) azonban még az *-au* végződéshez csatlakozott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s az *-aui* mássalhangzó-találkozásból a középső (*-u-*) esett ki, így alakult a *Rozsnyai* családnév.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakrabban fordul elő.

Névváltoztatás Néhányan, *Rosenbaum*, *Deutsch* és *Schleichkorn* nevűek vették föl a XIX. században a *Rozsnyai*, egy *Rozmann* család és egy *Herskó* nevű pedig a *Roznai* nevet.

Rudolf

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Rudolf* 1119, *Rudolph* 15. Más változatokkal együtt összesen: 1134.

Eredete Előzménye az ófelnémet *hruod* 'dicsőség, hírnév' és a *-wolf* 'farkas' jelentésű szó összetétele. Ebből az utótag (*Wolf*) már korábban is élt önálló névként, majd kiegészült a *hruod* jelzői előtaggal, így jött létre az önálló 'híres farkas' jelentésű *Hrodulf* ~ *Hrudulf* név. Ez a XI. században vált keresztnévvé, de már a XII. század végén megjelent Magyarországon, ahol a névkezdő *Hr-* mássalhangzó-torlódás a *H-*elhagyásával megszűnt, az *-u-* pedig szabályosan nyíltabbá vált (*-o-* lett). Az Árpád-korban igen népszerűvé vált, így érthető, hogy 'Rudolf' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel családnév is lett belőle.

Elterjedtsége A Dunán túl és Erdélyben gyakoribb.

Ruff

Típusa Apanévi eredetű, német családnév.

Változatai *Ruff* 1029, *Ruf* 12. Más változatokkal együtt összesen: 1041.

Eredete Alapja, a *Rudolf* keresztnév az ófelnémet *hruod* 'dicsőség, hírnév' és a *-wolf* 'farkas' jelentésű szó összetétele. Ebből alakult ki a 'híres farkas' jelentésű *Hrodulf* ~ *Hrudulf* név, amely a XI. században vált keresztnévvé. Rövidülése a német nyelvben történt meg, s *Rulffs* alakon keresztül jött létre a *Ruf* ~ *Ruff* becéző forma. A német nyelvben lett családnévvé 'Ruf' ~ *Ruff* fia, leszármazotta' jelentéssel. A XVIII. századi német telepítésekkel került be a magyar névkincsbe.

Elterjedtsége A Dunán túl és a Duna két partján gyakoribb.

Rusznyák

Típusa Népre utaló, szláv családnév.

Változatai *Rusznák* 944, *Rusznák* 489; *Rusznák*, *Rusznák*; *Rusznák* 10; *Rusznák*, *Rusznák*; *Rusznák*, *Rusznák*; *Rusznák*, *Rusznák*; *Rusznák*; *Rusznák*. Más változatokkal együtt összesen: 1476.

Eredete Alapszava, az indoeurópai alapnyelvre visszavezethető, 'vörös' vagy 'szőke' jelentésű *rus* [*rusz*] szó valószínűleg az óskandináv nyelvet beszélő vikingek révén került be az európai nyelvek többségébe a Kijev környéki népek megnevezésére. Ezt önelnevezésre átvették a keleti szláv népek, s elterjedt szinte az egész világon. A kárpátukránok (ruszinok) gúnyos megnevezése volt a szlovák nyelvben a származásra utaló 'onnan/oda való' jelentésű *-ák* képzővel megtoldott *rusznák*. Ebből a Felvidéken az *-n-* hang *-ny-*nyé válása (palatalizációja) után jött létre a *Rusznák*. Hasonló alakú népnévi családnév a lengyelből is kimutatható, de sokkal valószínűbb a magyarba a szlovákból való átvétel. Családnévi használatban megszabadult a pejoratív hangulattól, nincs érzelmi velejárója, s ma már csak egyszerűen 'ruszin, kárpátukrán ember' a jelentése.

Elterjedtsége A *Rusznák* névalakok északon, északkeleten, a *Rusznák* formák pedig Békés és Zemplén megyében gyakoribbak.

Ruszó

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Ruszó* 2058, *Ruszo*, *Ruszu*, *Rúszó*; *Ruszo* 48, *Rusó*, *Rusó*, *Russo* 10. Más változatokkal együtt összesen: 2139.

Eredete Alapszava, az orosz nyelv önmegnevezése (*рус* [*rusz*]) az északi germán nyelvekből való, és eredeti jelentése 'vörös' volt. Ez elterjedt világszerte, és szórványosan a magyarba is eljutott. (A magyar a török eredetű *oros* népnévet fogadta el és használja ma is.) Mint minden népnévből, a *rusz* szóból is egyéni nevek lettek. Találkozunk is az Árpád-korban *Rus* [*Rusz*] nevekkkel és azoknak kicsinyítő képzős alakjával (*Rusa*, *Rusd*, *Ruska*). Jóllehet a *Ruszó* nem fordul elő a főljegyzésekben, de csak a népnév *-ó* képzős változatával lehet magyarázni. Családnévvé válása az egyéni néven keresztül történt. Jelentése 'Ruszó nevű személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége Majdnem minden adata Borsod, Abaúj és Zemplén megyéből való.

S

Sáfár

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Sáfár* 1651, *Sáffár*, *Sááfár*, *Safar*, *Safár*. Más változatokkal együtt összesen: 1683.

Eredete Alapszavának, a középfelnémet *schaffen* igének a jelentése 'rendez, elrendel' volt, amit a bajor-osztrák nyelvjárás kibővített 'intézkedik, parancsol' tartalommal. Ennek főnevesült alakja (*Schaffer*) 'tisztartó' jelentésű lett. Már igen korán bekerült a magyarba. Jelentésköre itt előbb 'uralkodók ügyeinek intézője' és 'kincstartó' volt, majd mind szélesebb körre bővült: 'gazdatiszt, felügyelő, kasznár, kulcsár' foglalkozásokra, de egyes nyelvjárásokban még a kereskedőkre is kiterjedt. Az általános használatban létrejött bennük a magánhangzó-harmónia, s meg is nyúltak magánhangzói (*Sáfár*), de voltak olyan nyelvjárások, amelyekben ezek nem történtek meg. Jelentései alapján vált gyakori foglalkozási családnévvé. A magyarországi németek által használt névalak (*Schaffer* ~ *Schafer*) igen gyakori (463), és a hagyományos írásmódot őrizve ezeknek elmagyarosodott viselői is lehetnek.

Elterjedtsége A nyelvterület nyugati felében gyakoribb.

Sáfrány

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Sáfrány* 1444, *Safrány*, *Safrany*, *Safranj*; *Sáfrán* 742, *Safran*, *Safrán*, *Sáffrány*. Más változatokkal együtt összesen: 2193.

Eredete *Sáfrány* szavunk a magyarba olasz vagy német közvetítéssel került be, de végső forrása az arab nyelv. A mediterrán vidéken őshonos növény megnevezésére szolgált, továbbá jelentette a belőle készült festéket, gyógyszert és fűszert is. A növény nevét szimbolikus névadással megkaphatták először ragadványnévül, majd családnévül azok, akik foglalkoztak vele: termelték, gyűjtötték, földolgozták, vásárolták, árusították stb.

Elterjedtsége A Dunántúl délnyugati részén és az Északi-középhegységben gyakoribb.

Sági

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sági* 4993, *Ságy*, *Sághi* 328, *Sághy* 447, *Saághy* 61, *Saaghy*, *Saági*; *Sagi*. Más változatokkal együtt összesen: 5880.

Eredete Valószínűleg finnugor eredetű *ság* szavunk 'domb, halom' jelentésű lehetett. A határában levő magaslatról igen sok település kapta nevét a Történelmi Magyarországon. Adataink vannak Arad, Baranya, Csongrád, Fejér, Győr, Nógrád, Pest, Somogy, Sopron, Tolna, Vas, Veszprém, Zala vármegyei *Ság* nevű településekről. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév válhatott belőle.

Elterjedtsége A Tisza vonalától nyugatra, de különösen a Dunán túl sokkal gyakoribb.

Kettős nevei A *Sági-Kiss* (28) névkapcsolatban többször előfordul.

Névváltoztatás Néhány *Spitzer*, *Schlesinger*, egy-egy *Schädl*, *Schaumann*, *Scheibel*, *Schleicher*, *Stefánszky*, *Schwarcz* és *Sári* nevű család vette föl a XIX. század folyamán.

Sajtos

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Sajtos* 1405, *Sajtós* 107; *Sutus* 390, *Sutús* 11, *Sútús*. Más változatokkal együtt összesen: 1981.

Eredete Két név egybeesése. A bizonytalan (ősi ugor vagy ótörök) eredetű és 'prés' jelentésű *sajtó* szavunk elsősorban a szőlőprésre vonatkozott, amit a 'valamivel ellátott, valamit birtokló, valamivel foglalkozó' jelentésű -s képző foglalkozásnévvé alakított. Ebből előbb ragadványnév, majd gyakori családnév lett. A *sajtó* szónak nyelvjárási ejtészváltozata a *satu ~ satú ~ sutu ~ sutú*, s ezekből az alakokból is keletkeztek hasonló módon családnévek.

Ugyanakkor a biztosan ótörök eredetű, 'tejtermék' jelentésű *sajt* szavunk is megkaphatta a 'valamivel ellátott, valamit kedvelő, kedvvel fogyasztó, valamivel foglalkozó' jelentésű -s képzőt. Ebből is lehetett foglalkozásra vagy kedvenc ételre utaló családnév.

Elterjedtsége A *Sajtos* az ország keleti felében általában, a *Sutus* a Duna–Tisza közén gyakoribb.

Kettős nevei A családnév *sajt* közszóából való eredetét bizonyítja, hogy a kettős nevekben a *Sutus-Juhász* (62) gyakran előfordul, ugyanis ez mindenképp juhsajtot készítő vagy azt áruló birkapásztor foglalkozására utal.

Salamon

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Salamon* 4324, *Salamun*; *Salomon*; *Salmon*. Más változatokkal együtt összesen: 4354.

Eredete Előzménye bibliai héber név, amelynek az eredete erősen vitatott. Lehet a bizonytalan magyarázatú *@ml'* [*Shahl mahn* (*Sálmán*)] név az alapja. Ennek a jelentése 'teljessé lenni' vagy '(a) megjutalmazott'. Értelmezhető a 'béketeremtő' vagy 'az Ő (Isten) békéje' jelentésű *hml'* [*Shloh moh* (*Slomó*)] névvel is. Mindkettőből a mássalhangzó-torlódások föloldása után *Salomon*, abból pedig az -o- > -a- magánhangzó-nyitódással *Salamon* keresztnév alakult a XI. században. Magyar király (1063–1074) is viselte a *Salamon* nevet, aki a legenda szerint az Adriai-tenger melletti Polában szerzetesként vagy remeteként halt meg, s később Isztriában szentként tisztelték. Nagyon népszerű keresztnév volt az Árpád-korban, és gyakori családnévvé is lett 'Salamon nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A Dunán túl, de különösen Erdélyben gyakori.

Sali

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sali* 491, *Saly* 224, *Salyi*, *Schali* 10; *Salli*, *Schalli* 65, *Schally* 16; *Sáli* 99, *Sály* 184; *Sályi* 175; *Say* 15, *Sáy*. Más változatokkal együtt összesen: 1292.

Eredete Alapszava származhat a bibliai héber eredetű *lwa'* [*Shah ool*] szóból, amelynek a jelentése 'kölcsonzott, kölcsön vett' vagy a 'kér, könyörög' igéből levezethető (talán 'kikönyörgött' jelentésű). Ebből a héber névből alakult ki a latin *Saulus*, amely hivatalos keresztnévvé (martírológiumi névvé) sohasem lett. Azonban mint Pál apostolnak a megtérése előtti neve, hallatlanul népszerű volt a középkorban, így Magyarországon is az Árpádok, s valamennyire még az Anjouk korában is. Ejtése (a *Paul*hoz hasonlóan) *Sál ~ Sal*, később *Sály ~ Saly* lett.

Ugyanakkor az erősen vitatott eredetű bibliai héber *Salamon* név is alakulhatott hasonló *Sal ~ Sál* formára. Az eredeti név bizonytalan magyarázatú, az alapja lehet a *@ml'* [*Shahl mahn* (*Sálmán*)] név. Ennek a jelentése 'teljessé lenni' vagy '(a) megjutalmazott'. Értelmezhető a 'béketeremtő' vagy 'az Ő (Isten) békéje' jelentésű *hml'* [*Shloh moh* (*Slomó*)] névvel is. Mindkettőből a mássalhangzó-torlódások föloldása után *Salomon*, abból pedig az -o- > -a- magánhangzó-nyitódással *Salamon* keresztnév alakult a XI. században. Egy szótagú rövidülése (*Sal ~ Sál*) nem volt ritka.

A két név egybeesésének formáiból vált magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül, pusztán személynévként) településnév Borsod, Küküllő, Somogy, Vas vármegyében. Bármelyikhez kapcsolódhatott az 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. Ugyanakkor az egyéni név (*Sal ~ Sál*) megkaphatta az -i birtokjelet is, mikor helynévvé vált, s jelentése akkor 'Sal ~ Sál nevű személy birtoka, tulajdona'. Így alakult ki *Sali ~ Sáli* falunév Torda és Valkó vármegyében, amelyből ugyancsak családnév lehetett az előző -i képzővel. A név végére került két -i-ből (*Salii ~ Sálii*) a magyar nyelv csak egyet ejtett (*Sali ~ Sáli*).

Néhány esetben föltételezhető, hogy a *Sal ~ Sál* egyénnév birtokjeles alakja vált családnévvé. Jelentése akkor 'Salé ~ Sálé, Sal ~ Sál nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunántúl nyugati részén gyakoribb.

Sallai

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sallai* 4915, *Sallay* 396; *Salai* 40, *Salay*; *Sallói* 37; *Sarlai* 83, *Sarlay* 28, *Sarrói*. Más változatokkal együtt összesen: 5502.

Eredete Alapszavának, az ótörök eredetű *sarló* szavunknak az alakja az átvételkor **sarliγ* (*sarligh*) vagy **sarlay* (*sárlágh*) volt. A magyarban megmaradhatott az *-rl-* hangkapcsolat, de hasonulhatott is az *-r-* > *-l-*-lé, és **sallay* lett. Szimbolikus névadással, mint a munkatevékenység eszközéből a *sarlay* (később: *sarló* ~ *salló*) szóból szimbolikusan személynév, abból pedig magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) helynév is alakult. Az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző vagy az *-i* birtokjel akkor került a név végére, amikor az *-ay* végződés nem alakult még át *-ó*-vá. Így az *-ayi* hangkapcsolatból a két magánhangzó közötti (intervokális) *-y-* kiesett. Később az *-ó* végű alakok váltak általánossá. *Sarló* ~ *Salló* nevű településünk volt a régi Bars, Hont és Nyitra vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. Ugyanakkor a foglalkozási jelentésű *Sarlay* ~ *Sallay* személynév is megkaphatta az *-i* birtokjelet, s akkor 'Sarlay ~ Sallay fia, leszármazotta' jelentésű *Sarlai* ~ *Sallai* családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Duna vonalától keletre és északra gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században *Stampfl*, *Galler* és *Saláta* nevéek vették föl különböző céllal a *Sallai* névalakot.

Samu

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Samu* 3160, *Samú* 14; *Somu*. Más változatokkal együtt összesen: 3190.

Eredete Előzményének, a bibliai héber *lawm* [Shmoo ehl (*Smuél*)] névnek különböző magyarázatai vannak. Egyik szerint a 'név' jelentésű héber *l'* [sém] szóból ered az előtag, s akkor 'Isten a neve', másik szerint 'Isten meghallgatott' a jelentése. Olyan vélemény is van, mely szerint a név első eleme (*Shum* ~ *Shem*) valamely mezopotámiai nép nyelvében 'Nap' jelentésű szó, s akkor a név jelentése '(a) Nap az Isten'.

A Kr. e. XI. században élt *Sámuel* prófétát szentként tisztelték, s neve bekerült a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe), így keresztnévvé lett. Magyarországon is elterjedt a legkülönbözőbb alakokban (*Sam*, *Samul*, *Samud*, *Samus*, *Sama*, *Samka* stb.), a két szótagra rövidült *Samu* (amelyet később némely vidéken *-u* képzős becenévnek tekintettek) sokfelé önálló névvé vált. Az egyéni névből 'Samu nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel családnév lett.

Elterjedtsége A Dunán túl és az Alföld déli részén gyakoribb.

Kettős nevei A *Samu-Nagy* (14) családnévben többször előfordul.

Sándor

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sándor* 17 446, *Sandor* 47, *Sander*, *Sánder*. Más változatokkal együtt összesen: 17 542.

Eredete Előzménye a görög *Ἀλεξάνδρος* [*Alekszandrosz*] 'embereket oltalmazó' jelentésű név, amely eredetileg a mitológiai Héra állandó jelzője (epitheton ornansa) volt. A Kr. e. IV. századi Nagy Sándor uralkodása után először a hellenisztikus kultúrában, majd a Római Birodalomban is oly mértékben elterjedt személynévvé vált, hogy a Martyrologium Romanumban (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe) 17 *Alexander* nevű szent található. A magyar nyelvbe az olasz *Sandro* becealak került be. Nyelvünkben a szó végén csak hosszú *-ó* állhatott, ezért a név végi rövid *-o* kiküszöbölése hangátvetéssel történt, ami a mássalhangzótorlódást is megszüntette. Az első szótag pedig a hangsúly hatására megnyúlt, így jött létre a *Sándor* forma. Mint általában a gyakori keresztnevekből, sok családnév alakult ki belőle. Jelentése 'Sándor nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, Kárpátalján, Erdélyben, különösen Csíkbán gyakori.

Névváltoztatás Több *Salzer*, *Schwartz*, *Schwarzenberg*, *Schwarzenfeld*, *Izrael*, s néhány *Schaudbauer*, *Schäffer*, *Schubert*, *Silberstein*, *Skopál*, *Stern*, *Strausz*; *Kirzse*, *Marly*, *Mirea*, *Moller* vette föl a XIX. században.

Sánta

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Sánta* 5823, *Sántha* 1131; *Santa* 18, *Santha*; *Santo* 23, *Santó*, *Santhó*. Más változatokkal együtt összesen: 7029.

Eredete Ószláv eredetű *sánta* melléknevünk ragadványnévként jelent meg a XIV. században, s mint föltűnő külső tulajdonság, igen gyakori családnévvé is vált. Az *-o ~ -ó* végződésűek régebbiek lehetnek az *-a* végűeknél, mivel valamennyi tulajdonképpen a régi **sántál* ('sántít') igéből való elvonás eredménye, s az *-ó (~ -o ~ -a)* folyamatos melléknévi igenév képzője, vagyis a jelentése 'sántító'. Vagy ragadványnévből alakult családnévvé, vagy közvetlenül lett belőle külső tulajdonságra utaló családnév.

Elterjedtsége A *Sánta* írású alakok a Dunától keletre, míg a *-th*-t tartalmazók (*Sántha*) a Dunától nyugatra gyakoribbak.

Kettős nevei Az *Ács-Sánta* (71) névkapcsolatban sokszor előfordul.

Sápi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sápi* 2087, *Sápy* 25, *Saápy*; *Sapi*. Más változatokkal együtt összesen: 2155.

Eredete Alapszavának több magyarázata is lehetséges. Ősi finnugor eredetű *sáp-* szavunk eleinte általában igeképzőkkel csak a nyelvjárásokban élt (*sápad*, *sápul*, *sápaszt*), de 'halvány, sárgás színű, beteges, sovány stb.' jelentésben minden bizonnyal megvolt korábban is. Erre utalnak az Árpád-korban való személynévi előfordulásai (*Sap*, *Saap*, *Saph*), amelyek valószínűleg külső tulajdonság alapján keletkeztek.

Emellett volt még egy hangutánzó jellegű, belső keletkezésű *sáp-* szótövünk is. Ez a *sápol*, *sápolódik* igékben élt, amelyek 'sápiózik, sopánkodik, lamentál' jelentésűek voltak. Árpád-kori személynéveink ebből is keletkeztek. Azt sem lehet eldönteni, hogy a sok, Abaúj, Bács, Borsod, Csanád, Csongrád, Fejér, Nógrád, Pest, Szabolcs, Temes vármegyében létezett *Sáp* nevű település pusztá személynévi eredetű-e, vagy a talaj sárgás, világosabb színéről kapta a nevét. Helytörténeti kutatások deríthetik csak ki, hogy melyiknek mi a pontos eredete.

Bármilyen volt is azonban a motiváció, mindegyik falu neve megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s így eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunától keletre, Ráckeve–Békéscsaba vonalától északra, különösen Bihar megyében gyakoribb.

Kettős nevei A *Sápi-Járdán* (25) és a *Sápi-Nagy* (14) összetételben többször előfordul.

Sárdi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sárdi* 1119, *Sárdy* 125; *Sardi*; *Sarádi* 41, *Sárádi*, *Sárády*, *Sáradi* 60, *Sárady* 24. Más változatokkal együtt összesen: 1379.

Eredete Alapszaván, a *sár* Honfoglalás előtti ótörök jövevényszavunk. Először színre utalt, sárgásbarna vízű eret, patakot jelentett, s igen sok ilyen nevű vízfolyás volt országszerte. A vizek mellé települt községeket pedig nagyon sokszor a folyóról, patakról nevezték el. Némelyik *Sár* nevű település megkapta a 'valamivel ellátott' jelentésű *-d* képzőt is, így a *Sárd ~ Sárád* azt jelentette, hogy 'Sár nevű vize van, Sár nevű patak mellett található'. *Sárd ~ Sárád* falunév volt a Történelmi Magyarországon Temes, Tolna, Ugocsa vármegyében. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, így családnév alakulhatott belőle.

Elterjedtsége A *Sárdi* alakok a Dunántúl keleti, délkeleti részén, a *Sáradi* formák pedig inkább a Tiszán túl gyakoribbak.

Sári

Típusa Helynévi vagy apanévi, esetleg anyanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sári* 4575, *Sáry* 114, *Saári* 57, *Saáry* 118; *Sari*, *Sary*; *Sárai* 711, *Sáray* 92; *Sarai* 27, *Saraj*, *Saray*. Más változatokkal együtt összesen: 5888.

Eredete Többféleképpen is kialakulhatott. Honfoglalás előtti ótörök jövevényszavunk a *sár*, amely először színre utalt, sárgásbarna vízű eret, patakot jelentett, s igen sok ilyen nevű vízfolyás volt országszerte. A vizek mellé települt községeket pedig nagyon sokszor a folyóról, patakról nevezték el. Az Árpád-kori személynévek között is megtalálhatjuk a külső tulajdonságra utaló ('világos bőrű, hajú, szőke' jelentésű) *Sár* nevet. A személynév magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül is) településnévvé válhatott, de megkaphatta az *-a* birtokjelet is, ami által a *Sára* településnév jelentése 'Sár birtoka, tulajdona, Sáré' lett.

A birtokjel korábbi formája *-i* volt, s a *Sári* nevezetű községek is ugyanazt jelentették. *Sár*, *Sára* és *Sári* nevű településünk volt Bács, Baranya, Bars, Bodrog, Fejér, Heves, Komárom, Pest, Somogy, Sopron, Szatmár, Temes, Vas, Veszprém, Zala, Zemplén vármegyében. Bármelyik településnév (*Sár*, *Sára*, *Sári*) 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzős alakjából kialakulhatott a *Sári* eredetre, származási helyre utaló családnév. A *Sárai* és *Sárii* *-i* képzős nevek végén álló magánhangzó-találkozást (hiátust) a magyar nyelv az egyik magánhangzó kivetésével oldotta föl. A *Sár* személynévhez is hozzájárulhatott az *-i* vagy *-a* birtokjel, ha családnév lett, s akkor jelentése 'Sári vagy Sára nevű személy fia, leszármazottja'.

Nagyon ritkán a *Sára* női keresztnévből is lehetett családnév az *-i* birtokjellel 'Sáráé, Sára nevű anya fia, leszármazottja' jelentéssel, de az anyanév (matronimikon) nem jellemző a magyar családnevek kialakulására. A *Sári* női becenév pedig egyáltalában nem jöhet számításba, mert első ismert följegyzése a XVIII. századból való, amikor a családnevek nagyrészt megszilárdultak.

Elterjedtsége A *Sárai* az ország északi, északnyugati részében, a *Sári* a nyelvterület keleti felében gyakoribb, Erdélyben, Kárpátalján ritkább.

Kettős nevei A *Sárai-Szabó* (181) névben nagyon sokszor előfordul.

Sarkadi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sarkadi* 3101, *Sarkady* 179, *Sarkodi*; *Sarkádi*. Más változatokkal együtt összesen: 3495.

Eredete Alapszava, a *sarok* főnév a belső keletkezésű, hangutánzó *sir-* ~ *sēr-* ~ *sur-* ~ *sar-* igetőnek *-k* névszóképzős alakja. Eredetileg a forgás, hajlás központját jelenthette. Ennek 'valamivel bíró, valamivel ellátott' jelentésű *-d* képzős alakja több település neve lett, amelyeknek jelentése 'hajlat, kiszögellés közepe, központja', valamely folyó, ország- vagy megyehatár hajlatában, kiszögellésében épült község. *Sarkad* nevű település volt Bereg, Bihar, Somogy, Torda, Valkó vármegyében. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében (a Tiszától keletre) gyakoribb.

Kettős nevei Nagyon sokszor előfordul a *Sarkadi-Nagy* (129) és a *Sarkadi-Szabó* (49) névkapcsolatban.

Névváltoztatás Igen sok *Kohn*, néhány *Schönberger*, *Stöckelmacher*, egy-egy *Schattelesz*, *Schönfeld*, *Stern*, *Stecklhüber*, *Ekmayer*, *Eck*, *Hoh*, *Kopeczki* választotta új névül a XIX. században.

Sárkány

Típusa Tulajdonságra vagy eseményre utaló, magyar családnév.

Változatai *Sárkány* 2328, *Sarkany*, *Sarkány*; *Sárkán*, *Sarkan*. Más változatokkal együtt összesen: 2334.

Eredete Ótörökből átvett *sárkány* jövevényszavunk eredeti jelentése '(valamifajta) kígyó' volt. A 'mesebeli szörnyeteg' jelentésére csak a XVII. század elejétől vannak adataink. A XIV. században ragadványnév, a XV. század elején azonban már családnév volt. Motivációja igen sokféle lehetett: külső tulajdonság metaforikus megnevezése (olyan karcsú, hajlékony, hideg kézfogású, surranó járású stb., mint a kígyó), belső tulajdonság (ravasz, álhatatlan), de lehetett foglalkozás is (kígyókat irtó, gyűjtő, bőrüket fölhasználó stb.). Végül pedig valamilyen eseményhez is kapcsolódhatott a név, amit ma már megfejtani nem lehet (kígyómarta személy, kígyót találó, kígyóról mesélő stb.).

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen megtalálható, de a Dunán túl valamivel gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Drach*, *Schwarcz*, néhány *Spitzer*, *Stein*, *Stern* és egy *Schafer* vette föl a XIX. században.

Sárközi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sárközi* 9684, *Sárközy* 520, *Saárközy*, *Sárközi* 48, *Sarközi*; *Sarkezi*. Más változatokkal együtt összesen: 10 268.

Eredete Alapszava összetett szó. Előtagja Honfoglalás előtti ótörök *sár* jövevényszavunk, amely először színre utalt, sárgásbarna vizű eret, patakot jelentett, s igen sok ilyen nevű vízfolyás volt a Történelmi Magyarországon. A *Sár* nevű patak és egy nagyobb folyó közötti terület pedig megkaphatta a *Sárköz* nevet. Ennek utótagja, a *köz* finnugor eredetű, s eredetileg olyan területet jelentett, amely elválaszt valamit valamitől. *Sárköz* nevű vidék volt Bács, Bodrog, Fejér, Somogy, Szatmár, Tolna és Zemplén vármegyében is. (Pontosabban némelyik átnyúlt több

vármegyébe is. Például a Duna–Tisza közti Bács és Bodrog vármegyébe, a dunántúli pedig Fejér és Tolna vármegyébe.) Bármelyik helynév (táj- vagy településnév) megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunántúlnak az északi, az Alföldnek a déli részén gyakoribb. Ez arra utal, hogy a ma is legismertebb, Fejér–Tolna megyei *Sárköz* volt a családnevek többségének eredete, mert akik közelebb költöztek, azoknak a faluját is ismerték a névadók, akik pedig sokkal messzebb, ott magát a *Sárköz* nevű tájat sem ismerték.

Névváltoztatás Több *Serke*, néhány *Schachter*, *Swarcz*, *Schwalb*, *Sejde*, *Strassják*, *Suchmann* nevű vette föl a XIX. század folyamán.

Sárosi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sárosi* 2464, *Sárosy* 53, *Sárossi* 40, *Sárossy* 210, *Saárossy* 19; *Sarosi*; *Sárósi*. Más változatokkal együtt összesen: 2790.

Eredete Alapszava Honfoglalás előtti ótörök *sár* jövevényszavunk. Először színre utalt, a víz, patak, folyó, talaj világosabb színét is jelentette, később alakult ki a 'nedves, vízzel átitatott föld' és a 'mocsár, ingovány' jelentése. Ez utóbbi jelentésűek kapták meg a 'valamivel ellátott', 'valamiben bővelkedő' jelentésű *-s* képzőt, amivel nagyobb földterületeket, a közelükben épült falvakat nevezték meg. *Sáros* nevű település volt Baranya, Bihar, Gömör, Közép-Szolnok, Küküllő, Sáros, Somogy, Torda, Trencsén, Ugocsa, Ung, Vas, Zala, Zaránd, Zemplén vármegyében. A Felvidéken egyik vármegye is *Sáros* nevű váráról kapta a nevét. Bármelyik településnév fölvehette az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében (Székesfehérvár–Pécs vonalától keletre) gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században *Saritsák*, *Slemmer*, *Schlesinger*, *Friedmann*, *Koliba*, *Kreszczanko* és *Roszkos* nevűek vették föl.

Sárvári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sárvári* 1429, *Sárváry* 95; *Sarvari*; *Sarvári*; *Sárvari*. Más változatokkal együtt összesen: 1532.

Eredete Alapszava összetett szó. Előtagja Honfoglalás előtti ótörök *sár* jövevényszavunk, amely először színre utalt, a víz, patak, folyó, talaj világosabb színét is jelentette, később alakult ki a 'nedves, vízzel átitatott föld' és a 'mocsár, ingovány' jelentése. A mocsaras vidék igen alkalmas volt határvédelemre, s ennek szárazabb, kiemelkedőbb területére katonai táborhelyet, erősséget építettek. Ezt jelölte az indoeurópai, közelebről iráni (óperzsa) eredetű *vár* jövevényszó. *Sárvár* összetételű településnevünk volt Abaúj, Doboka, Szatmár, Temes, Vas vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre utaló családnév lett belőle. Legvalószínűbb, hogy a Vas megyei *Sárvár* nevéből lett a legtöbb családnév. Erre utal a családnév földrajzi elhelyezkedése is.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Schwarcz*, néhány *Adler*, *Gelbmann*, *Neuschel* nevű család vette föl a XIX. században.

Sas

Típusa Tulajdonságra, foglalkozásra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sas* 1830, *Sass* 1396. Más változatokkal együtt összesen: 3233.

Eredete Bizonytalan eredetű, de valószínűleg finnugor *sas* szavunk több okból válhatott személynévvé. Lehetett valamely kisebb törzsi egység totemállata, szimbolizálhatta a *sas*okkal vagy *sas*okra vadászók, a *sastollat* gyűjtők foglalkozását, vagy metaforikusan a jó szemű, élénk tekintetű, esetleg nagy, hajlott orrú személy is megkaphatta. Az egyéni névből a leszármazottak családnéve lett, de a főnti okok alapján közvetlenül is kialakulhatott a családnév.

Elterjedtsége A nyelvterület északi részén és Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Adler*, egy-egy *Schaschek*, *Sausek*, *Sasik*, *Schmitter*, *Stumper*, *Zsilla* nevű változtatta erre családnévét a XIX. században.

Sasvári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sasvári* 1721, *Sasváry* 33, *Sasvari*. Más változatokkal együtt összesen: 1756.

Eredete Alapszava összetett szó. Előtagja, a bizonytalan eredetű, de valószínűleg finnugor *sas* szavunk sok helynévi összetételben fordul elő (*Sashalom*, *Sashegy*, *Saskő* stb.), amelyeknek egyike *Sasvár*. Utótagja az indoeurópai, közelebbről iráni (óperzsa) eredetű *vár* jövevényszó, melynek eredeti jelentése 'erősség'. Ez vagy sasoktól népes vidéken épült, vagy metaforikusan jelentette a nehezen megközelíthetőség, az onnan való jó kilátás lehetőségét, tehát általában kiemelkedő magaslaton, sziklán való elhelyezkedését (mint általában a sasfészkek). Mint minden vár köré, ezek mellé is település létesült a védőket kiszolgáló személyzet számára. Amikor már a várnak nem volt funkciója, a település megmaradhatott, s annak lett a neve *Sasvár*. Ilyenről tudunk Nyitra, Temes és Ugocsa vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunán túl és az északi nyelvterületen gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században *Adler*, *Sasinek*, *Schefcsik*, *Schossberger*, *Schönmann* és *Engel* nevű családok vették föl.

Scheffer

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Scheffer* 394, *Schäffer* 1212, *Schäfer* 335, *Schéffer*, *Schefer*, *Schéfer*, *Schaeffer*, *Schäeffer*, *Schaefer* 13, *Seffer* 209, *Sefer* 22; *Séffer*, *Séfer* 128; *Seper* 96. Más változatokkal együtt összesen: 2420.

Eredete A középfelnémet 'örizni' jelentésű *schēfēre* igéből alakult ki a *Schäfer* 'pásztor, juhász' jelentésű főnév. A foglalkozást jelentő szavakból a németben is gyakori családnevek lettek, így a *Schäfer* szóból is. A középfelnémetben az eredeti szó *-p*-vel hangzott (esetleg *-pf*-affrikátával), és ebből a nyugati határszél Őrségében a magyar *Seper* alak lett az általános (aminek semmi köze a 'takarít, szemetet összekotor' jelentésű *söpör* szóhoz). A sok írásváltozat a magyar nyelv helyesírási bizonytalanságából adódott.

Elterjedtsége Németország középső részének déli felében, különösen Bajorországban terjedt el. Magyarországon a Dunán túl, különösen Komárom, Esztergom és Tolna, Baranya megyében gyakori, de megtalálható mindenfelé, ahol német anyanyelvűek élnek (Bács-Kiskun, Békés megye stb.)

Névváltoztatás Sokan a *Juhász*, néhányan a *Pásztor* nevet vették föl helyette a XIX. században.

Schmidt

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Schmidt* 6928, *Schmidth*, *Schmid* 360, *Schmidt*, *Schmitt* 43; *Schmied* 160, *Smied* 40; *Schmiedt* 234; *Smidt* 98, *Smidth*, *Smit* 21, *Smith* 43, *Smitt* 13, *Smid* 424. Más változatokkal együtt összesen: 8394.

Eredete A középfelnémet *smīt* ~ *smet* szó minden fémművesre vonatkozott, majd elsődleges jelentése 'kovácsmester' lett. Mint minden nyelvben, a németben is a foglalkozásra utaló szavakból gyakori családnevek alakultak, így a 'kovács' jelentésű *Schmied* szóból is.

Elterjedtsége A *Schmidt* alak Bajorország keleti felére, a *Schmitt* Hessenre, a *Schmid* pedig Svájcra és kisebb részben Bajorországra jellemző. Magyarországon a *Schmidt* névfőforma a Dunántúl keleti felére, Buda környékére és Tolna-Baranya megye területére, valamint Bács-Kiskun megye nyugati részére, Baja környékére jellemző. A *Schmid* írásművek inkább keleten gyakoribbak.

Névváltoztatás Sokan magyarosították *Kovács* névre a XIX. században.

Schneider

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Schneider* 3095, *Schnéider*, *Sneider* 200, *Snejder*, *Schneider* 86; *Snajder* 34, *Snájder*. Más változatokkal együtt összesen: 3428.

Eredete A középfelnémet *snīdære* eredeti jelentése 'vág', amiből később alakult ki a 'szab' értelem. A *Schneider* foglalkozásnévnek a jelentése tehát előbb volt 'arató, kaszáló (munkás)', később alakult ki belőle a 'szabó, ruhát

szabó, készítő (varró)' jelentés. Ez magyarázza igen gyakori előfordulását a családnevek között német nyelvterületen.

Elterjedtsége Különösen a keletebbi részeken, Hessenben és Bajorországban nagy a megterhelése a névnek. Magyarországon a Dunán túl, Buda környékén és Baranya megyében gyakoribb, valamint az Alföldön Baja környékén és Békés megyében fordul elő többször.

Névváltoztatás Sokan *Szabó* névre magyarosították a XIX. században.

Schultheisz

Típusa Foglalkozásra, tisztségre utaló, német családnév.

Változatai *Schultheisz* 67, *Schultheiss*, *Schultheis*, *Schulteis*, *Schulteisz* 177, *Schultes*, *Schultész*; *Scholts*, *Scholtz* 167, *Scholz* 34, *Schulcz* 393, *Schultz* 508, *Schulz* 107, *Schulc*, *Sulcz* 197, *Sulc* 16; *Schutz*. Más változatokkal együtt összesen: 1752.

Eredete A középfelnémet *schuld* 'kötelezettség, tartozás' és a *heißen* 'parancsol, felszólít' jelentésű szavak összetételéből jött létre a *schultheiße*, aminek jelentése 'az a személy, aki a kötelezettségeket vagy szolgáltatásokat kiszabja'. A korai újfelnémetben a *schulteß* 'bírói és rendőri hivatalnok' jelentésű lett. Elterjedt egész Közép-Európában, s a magyar nyelv is átvette már a XIV. században 'telepes községek előljárója' jelentésben és *soltész* alakban. Mind a németben, mind a magyarban gyakori családnév lett belőle. A sok írásváltozat helyesírási bizonytalanság következtében jött létre.

Elterjedtsége A *Schultheiss* alakok a Dunántúl déli részén, Tolna, Baranya megyében, a *Schulz* ~ *Schultz* nevek pedig Zala, Vas és Sopron megyében gyakoribbak.

Schwarcz

Típusa Tulajdonságra utaló, német családnév.

Változatai *Schwarcz* 907, *Schwartz* 323, *Schwartzc*, *Schwarz* 123, *Schvarcz* 391, *Schwartz* 54, *Schvarc* 17, *Schwarch*, *Schwarz*; *Swarcz*, *Swartz*, *Svarcz* 20, *Svarc*. Más változatokkal együtt összesen: 1857.

Eredete A középfelnémet 'fekete' *swarz* szó 'sötét, sötétebb árnyalatú' jelentéssel is bírt a régiségben. Külső tulajdonságot megjelölő szóként gyakori családnévvé vált fekete hajú, szakállú, vagy sötétebb bőrű személy ragadványnevéből.

Elterjedtsége A német nyelvterület keleti felében, különösen Bajorországban igen gyakori. Magyarországon minden írásváltozata gyakoribb a Dunán túl.

Névváltoztatás Nagyon sokan magyarosították *Fekete*, néhányan *Setét*, *Sötét*, többen *Somogyi*, *Salgó*, *Sárkány*, *Sebestyén*, *Sebők*, *Somosi*, egy-egy család *Sági*, *Sajó*, *Sándor*, *Sárközi*, *Sárvári*, *Sebes*, *Sebő*, *Sellei*, *Serényi*, *Somló*, *Somlyai*, *Somlyó*, *Sugár* névre eredeti nevüket.

Sebestyén

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sebestyén* 8934, *Sebestény*, *Sebestyen* 17, *Sebestény* 228, *Sebestén*, *Sebestin*, *Sebestyém*; *Sebastian*, *Sebastián*. Más változatokkal együtt összesen: 9210.

Eredete Előzménye a görög *σεβαστός* [*szebasztós*] szó, amelynek a jelentése 'tisztelt, fenséges, szent'. Augustus római császárnak a görög állandó jelzője (epithetonja) lett a szó, s a kis-ázsiai Pontus egyik városát nevezték el róla. A latin nyelvben a *Sebastos* városából való személy kapta meg a *Sebastianus* nevet, amely bekerült a *Martyrologium Romanumba* (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat főlisoroló könyvébe). Igen gyakori keresztnévvé vált már az Árpád-korban Magyarországon is. A latin *-us* végződés elhagyása, a *-ti*-hangkapcsolat *-ty*-vé válása és a magánhangzó-harmónia (*Sebastyén* > *Sebestyén*) megteremtése után sok apanévi családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunán túl és a nyelvterület legkeletibb részén, Kárpátalján és Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században több *Schossberger*, *Schönberger*, *Spitzer* és *Schwartz*, valamint néhány *Schlezing* és *Sternthal* vette föl névmagyarosítási céllal.

Sebők

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sebők* 7296, *Sebők* 125, *Sebeők*, *Sebeők*. Más változatokkal együtt összesen: 7480.

Eredete Előzménye a görög *σεβαστός* [*szebasztósz*] szó, amelynek a jelentése 'tisztelt, fenséges, szent'. Augustus római császárnak a görög állandó jelzője (epithetonja) lett a szó, s a kis-ázsiai Pontus egyik városát nevezték el róla. A latin nyelvben a *Sebastos* városából való személy kapta meg a *Sebastianus* nevet, amely bekerült a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe). Igen gyakori keresztnévvé vált már az Árpád-korban Magyarországon is, és sok névváltozata alakult ki. Ezek egyike az egy szótagra (*Seb-*) rövidült és *-ők* kicsinyítő képzővel ellátott alak. A *Sebők* becenévből apai családnév lett 'Sebők' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de a Dunától keletre, különösen Szeged környékén gyakoribb.

Kettős nevei A *Sebők-Papp* (31) kettős családnévben többször előfordul.

Névváltoztatás Igen sokan, elsősorban *Schlesinger*, *Stein*, *Schwarz*, de *Schatteles*, *Scheicher*, *Schlenk*, *Schönberger*, *Spitzer*, *Stärk*, *Steinberger*, *Sternfeld* nevűek is fölvtették a XIX. században magyarosítás céljából.

Séllei

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Séllei* 519, *Sélley* 194, *Sélei* 31, *Selei*; *Sellei* 14; *Sellyei* 44, *Sellyey*; *Séllyei* 20; *Seli*, *Sélyi*; *Söllei* 61; *Zsöllei* 47, *Zsölley*. Más változatokkal együtt összesen: 1093.

Eredete Végső forrásának a latin *silvestris* tekinthető, amelynek a jelentése 'erdei'. Ennek főnevesült alakja *Silvester*, és olyan személyek nevévé vált, akiket vagy erdőben találtak, vagy erdőben nőttek föl, vagy erdei foglalkozásúak (erdészek) voltak. Ebben a formában is bekerült a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe), és gyakran előforduló keresztnév lett belőle Magyarországon is. Több változata keletkezett, amelyek közül egyik az egy szótagra rövidült *Sil* ~ *Sel* kicsinyítő *-e* képzős alakja: *Sele* ~ *Selye*. Ebben az *-i* > *-ě*- szabályos nyitódáson kívül az *-l* > *-ly*- palatalizációja is megtörtént, ami nem volt általános, de sok nyelvjárás jellemző sajátosságának tekinthető.

A személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) *Sele* ~ *Selle* ~ *Selye* ~ *Sellye* alakban településnév lett Arad és Baranya vármegyében. Ezekhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnevek lettek. Az *-ő*-t tartalmazó és a *Zs*-vel kezdődő alakok különböző nyelvjárásokban alakultak ki.

Elterjedtsége Az Alföldön, Csongrád és Szolnok megyében a *Séllei*, a Dunán túl a *Söllei* ~ *Zsöllei* gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. század folyamán a *Sellei* alakot vette föl több *Schlesinger*, egy-egy *Schrottmann*, *Schwarz*, *Spatek* és *Hermann* nevű család; a *Sellyei* nevet egy *Schleiminger*, a *Séllyei* alakot pedig egy *Marga* nevezetű.

Selmeczi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Selmeczi* 828, *Selmeczy* 109, *Selmeci* 600, *Selmecy*; *Selymeci*, *Selmetzy*. Más változatokkal együtt összesen: 1623.

Eredete Az alapjául szolgáló település neve szláv víznévre vezethető vissza. Régi alakja *Štiavnica lehetett, amelynek a jelentése 'savanyú vizű folyó'. A patak mellé épült település igen sokszor a szláv nyelvekben is megkapta a víznek a nevét. A szlovák *Štiavnica* városnév a német *Schemnitz* alakon keresztül került be a magyar helynevek közé, s előbb *Semnic*, abból *Semmic*, az *-i*- nyíltabbá válásával *Semmec, és az *-m*- elhasonulásával (*-m* > *-l*-) végül *Selmec* formában honosodott meg. A Történelmi Magyarországon csak *Selmecbánya* nevű településről tudunk Hont vármegyében, amelynek előtagja önállóan élt, s megkapta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt.

Ezzel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunántúl északkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Silberger*, *Schneer*, *Skolnyik* és *Styavnyiczky* vette föl a XIX. században.

Serbán

Típusa Apanévi eredetű, szláv vagy román családnév.

Változatai *Serbán* 1111, *Serban* 29, *Serbány*, *Serebán* 13; *Cserbán* 75, *Cserban*. Más változatokkal együtt összesen: 1233.

Eredete Alapszava, az ószláv *šerb* szó eredeti jelentésében 'rabszolga', majd 'jobbágy' lett. A bolgárból bekerülhetett a románba *Șerb* alakban, s ott is megkaphatta az *-an* képzőt, de a szlovák és ruszin nyelvben is kialakulhatott a régiségben gyakori *-an* apanévi képzővel (patronimikonnal). Családnévi jelentése 'Serb nevű személy fia, leszármazotta'. A *Cs*-vel kezdődő alakok valószínűleg a magyarban váltak *S*-ből *Cs*-vé (affrikálódtak).

Elterjedtsége A Tiszától keletre gyakoribb.

Seres

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Seres* 8311, *Seress* 202, *Sörös* 1994, *Söröss* 10, *Sőrös*, *Sörös*. Más változatokkal együtt összesen: 10 577.

Eredete Alapszava, az óiráni eredetű *surā* nemzetközi vándorszó lett. A magyarba még a Honfoglalás előtt bekerült **sērē* alakban. A magyar eredetű és 'valamivel ellátott', 'valamiben bővelkedő', 'valamit kedvelő' jelentésű és foglalkozásnévi *-s* képzővel kiegészülve 'sört főző, áruló' foglalkozási vagy 'sört kedvelő' jelentésű szóvá vált. Mindkét jelentéssel gyakori ragadványnévvé, abból vagy attól függetlenül hasonlóképp gyakori családnévvé lett.

Elterjedtsége A *Seres* a Dunántúl északkeleti részén és a Dunától keletre, a *Sörös* pedig az egész Dunán túl és a Duna–Tisza közének déli részén gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században több *Braunstein* és *Stullmann*, valamint egy *Questscher* nevű vette föl magyarosítási céllal.

Serfőző

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Serfőző* 1621, *Serfőző* 37, *Serfőző* 33, *Serfőző*; *Sörfőző* 85, *Sörfőző*, *Sörfőző*. Más változatokkal együtt összesen: 1784.

Eredete Az összetétel első tagja az óiráni eredetű *surā* nemzetközi vándorszóból származik. A magyarba még a Honfoglalás előtt bekerült **sērē* alakban. Az utótag alapszava, a *fő ~ főz* ige ősi uráli eredetű. A *serfőző ~ sörfőző* meglehetősen gyakori foglalkozás volt már az Árpád-korban. Mint minden foglalkozást jelentő szóból, ebből is gyakori családnév lett. Az *-ő*-t tartalmazó nevek nyelvjárási alakok.

Elterjedtsége A *Serfőző* a Dunától keletre, a *Sörfőző* pedig a déli nyelvterületen, Kalocsától délnyugatra és délkeletre gyakoribb.

Siklói

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Siklói* 1117, *Siklósy* 13, *Siklosi* 28; *Siklóssy* 10. Más változatokkal együtt összesen: 1176.

Eredete *Siklós* település nevének két magyarázata lehetséges. Egyik személynévi eredetre megy vissza. A latin 'hatodik' jelentésű *Sixtus* több pápának a neve volt a kereszténység első századaiban, s gyakori keresztnévvé lett az Árpádok korában Magyarországon is. A latin *-us* végződés elhagyásával *Sikst* alak jött létre, s ennek a mássalhangzó-torlódását a magyar nyelv kiküszöbölte (az *-sz-* hangot kivetette, a *-t*-t pedig a könnyebb ejtésű *-l*-re cserélte). Az így kialakult *Sikl* alak vette föl az *-s* kicsinyítő képzőt. A *Siklos* egyénnev *-i* birtokjellel családnévvé válhatott, s akkor a jelentése 'Siklós nevű személy fia, leszármazotta'.

A *Siklós* keresztnév magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül, pusztán személynévként) vált településnévvé Baranya, Sopron és Zaránd vármegyében. Ezek bármelyike fölvehette az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

A másik magyarázat szerint a településnévnek az alapja az ismeretlen **sik* igenévszó (nomenverbum) lehetett. Ez az ige képző *-l*-l és a melléknévképző *-s*-sel a talaj síkosságára, sikamlósságára utaló *siklós* melléknevet eredményezett. A fönti helységevek alakulhattak tehát a talaj minőségére vonatkozó *siklós* szóból is. Az *-i* képzős családnév ugyanúgy eredetre, származási helyre utal.

Elterjedtsége A Dunántúl keleti részében gyakoribb, így a nevek többsége nyilván a Baranya megyei vár és város nevéből ered.

Névváltoztatás A XIX. században több *Schwartzkopf*, valamint néhány *Schlesinger*, *Schmickl*, *Silhám*, *Siska*, *Spehar* nevű vette föl magyarosítási céllal.

Simon

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Simon* 38 324, *Simón*, *Simón*, *Simony* 27, *Schimon*; *Simom*. Más változatokkal együtt összesen: 38 535.

Eredete Végső forrása a bibliai héber *@w[m`* (*Sheem ohn* [*Simon*]), amelynek a jelentése 'hallani' vagy 'jó hírnév' volt. A tizenkét apostol egyikeként került be a *Martyrologium Romanumba* (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe). Gyakori keresztnévvé vált, Magyarországon már az Árpádok korában igen kedvelt név volt. A sűrűn használt keresztnevékből természetes úton igen gyakori apai családnévek lettek. Ennek jelentése 'Simon nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de a Dunán túl és a nyelvterület északi, északkeleti részében, valamint Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században csak egy-egy *Czechmeister*, *Chatteles* és *Szőmen* választotta névmagyarosításra.

Sinka

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sinka* 3701, *Simka* 14. Más változatokkal együtt összesen: 3739.

Eredete Végső forrása a bibliai héber *@w[m`* (*Sheem ohn* [*Simon*]), amelynek a jelentése 'hallani' vagy 'jó hírnév' volt. A tizenkét apostol egyikeként került be a *Martyrologium Romanumba* (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe). Gyakori keresztnévvé vált, Magyarországon már az Árpádok korában igen kedvelt név volt, és sok becealakja (hypocoristiconja) kialakult. Egyike ezeknek az egy szótagra rövidült név (*Sim-*) *-ka* képzős változata, amely gyakori apai családnévvé lett. A tö *-m-* hangja az utána álló *-k-* következtében változott *-ř-* hanggá, de az írásban ez egyszerű *-n-* lett.

Kettős nevei A *Sinka-Pálinkás* (22) névösszetételben többször előfordul.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Sinkó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sinkó* 2132, *Sinko* 41; *Simkó* 1384, *Simko* 30, *Simkó*. Más változatokkal együtt összesen: 3604.

Eredete Végső forrása a bibliai héber *@w[m`* (*Sheem ohn* [*Simon*]), amelynek a jelentése 'hallani' vagy 'jó hírnév' volt. A tizenkét apostol egyikeként került be a *Martyrologium Romanumba* (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe). Gyakori keresztnévvé vált, Magyarországon már az Árpádok korában igen kedvelt név volt, és sok becealakja (hypocoristiconja) kialakult. Egyike ezeknek az egy szótagra rövidült név (*Sim-*) *-kó* képzős változata, amely gyakori apai családnévvé lett. A tö *-m-* hangja az utána álló *-k-* következtében változott *-ř-* hanggá, de az írásban ez egyszerű *-n-* lett.

Elterjedtsége A *Sinkó* alak általánosan elterjedt, de a nyelvterület középső részén, Nógrád és Csongrád megyében, a *Simkó* északkeleten, Borsodban, Zemplénben gyakoribb.

Sipos

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Sipos* 21 075, *Sípos* 256, *Siposs* 70, *Syposs* 11. Más változatokkal együtt összesen: 21 622.

Eredete Alapszava, a *síp* feltehetőleg úgy alakult ki, hogy ősi hangutánzó **sí* szavunkhoz a *-p* mozzanatos igeképzőként járult, majd főnevesült. A hangszer igen elterjedt volt már a Honfoglalás előtt is. Készítették cserépből, nádból, fából, fémből. A hozzá járuló *-s* képző utalhatott készítőjére és a rajta játszó zenészre is. A katonaságnál külön beosztásuk volt a *siposoknak* (és dobosoknak). Részben foglalkozásra, részben kedvtelésből végzett cselekvésre utalt. Mindhárom esetben gyakori családnévvé vált, akár *sípkészítő* foglalkozást, akár katonai beosztást, akár kedvtelést jelentett az eredeti szó.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen elterjedt, de délen és északkeleten valamivel gyakoribb.

Kettős nevei A *Sipos-Szabó* (165) családnévben sokszor előfordul.

Névváltoztatás Elég sokan, elsősorban *Pfeiffer*, *Feifer*, *Schlesinger*, de *Sipolák*, *Schossberger*, *Singer*, *Spitz* nevűek is fölvtették névmagyarosítás céljából.

Sipőcz

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Sipőcz* 1154, *Sipőtz* 20, *Sipőtz*, *Sipőc*, *Sipőcz* 23, *Sipőc*. Más változatokkal együtt összesen: 1206.

Eredete Ismeretlen eredetű *sipőc* szavunk lehet esetleg lengyelből való átvétel, de egyetlen közszói adata alapján ez nem bizonyítható. Mint ahogyan a jelentése is csak valószínűleg 'börtönőr, porkoláb, pandúr, poroszló', esetleg 'vadász' lehetett. Gyakori családnévi előfordulása nagyon valószínűsíti, hogy foglalkozást jelölhetett.

Elterjedtsége Szinte csak a Dunántúl északnyugati részén, Kapuvár környékén fordul elő.

Siska

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Siska* 1111, *Siska*; *Sisika*. Más változatokkal együtt összesen: 1116.

Eredete Ismeretlen eredetű és a XVII. században már kihalt *siska* szavunknak igen sok magyarázata van. Lehet a jelentése 'ágyú'. A vele azonos hangalakú családnév akkor a foglalkozás szimbolikus megnevezése. Jelentése 'Siska fajtájú ágyú kezelőjének fia, leszármazotta'.

Előfordult egy madár neveként, de nem tudható, milyen madárnak volt a neve. A családnév akkor vagy metaforikus (olyan, mint a *siska* madár), vagy pedig szimbolikus, 'siska madarat tartó, vadászó, azzal kereskedő, esetleg húsát kedvelő' jelentésű.

Lehet a szláv eredetű, 'gumó, bűtyök, dudor' jelentésű szóból levezethető 'gubacs' jelentésű tímár szakszó: annak a gubacsnak a neve, amellyel a bört cserezték a tímárok. A családnév ekkor a foglalkozás szimbóluma, jelentése 'gubacsot gyűjtő, Siska nevű személy fia, leszármazotta'.

Ugyanebből a szóból ered a szlovák 'gombóc, fánk' jelentésű ételnév. Az étel készítője foglalkozási családnévként, az étel kedvelője belső tulajdonságra utaló családnévként kaphatta meg a *Siska* nevet.

Legvalószínűbb származása a nyelvjárások némelyikében ma is élő, ismeretlen eredetű *siska* melléknév, amely elsősorban nagy, lelógó fülű disznókra vonatkozik. Családnévként 'nagy fülű ember, Siska nevű személy fia, leszármazotta' a jelentése.

Elterjedtsége A Dunántúl délnyugati részén és az északkeleti nyelvterületen gyakoribb.

Skultéti

Típusa Foglalkozásra vagy lakóhelyre utaló, szláv vagy magyar családnév.

Változatai *Skultéti* 864, *Skultéty* 149, *Skultéthy* 19; *Skultethy*; *Skulteti*, *Skultety*. Más változatokkal együtt összesen: 1039.

Eredete Bizonytalan eredetű név. Egyesek a német 'telepések előjárója' jelentésű *Schultheiss* szó szlovákosított változatát keresik benne. Mások az ugyancsak német 'kötelezettség, adósság' jelentésű *Schuld* szóra vezetik vissza.

Legvalószínűbb azonban, hogy az ószláv *sko 'szikla' és a *tekje 'forrás' jelentésű szónak az összetétele. Sziklaforrás, szikla melletti forrás sok település határában lehetett. A közelében lakók megkaphatták a szlovák *Sklotekj családnevet, amely a németben vagy a magyar nyelvben vette föl *Skultét formáját a név eleji mássalhangzó-torlódás részleges fölöldásával (az -l- és -u- fölcserélésével), valamint a név végi -k > -t hangcserével. Ily nevű településről nincsenek adataink a Történelmi Magyarországon, így az -i képző eredete is vitatott. Analógiásan kialakulhatott a magyarban is, de valószínűbb a szlovák -j magánhangzóvá válása (vokalizálódása).

Elterjedtsége Pesttől délkeletre, Szolnok, Pest megyében gyakoribb.

Soltész

Típusa Foglalkozásra, tisztségre utaló, magyar családnév.

Változatai *Soltész* 4780, *Soltesz*, *Soltes*, *Soltez*; *Zsótész*, *Zsotész*. Más változatokkal együtt összesen: 4795.

Eredete A középfelnémet *schuld* 'kötelezettség, tartozás' és a *heißen* 'parancsol, felszólít' jelentésű szavak összetételéből jött létre a *schultheiße*, aminek jelentése 'az a személy, aki a kötelezettségeket vagy szolgáltatásokat kiszabja'. A korai újfelnémetben a *schulteß* 'bírói és rendőri hivatalnok' jelentésű lett. Elterjedt egész Közép-Európában, s a magyar nyelv is átvette már a XIV. században 'telepes községek előjárója' jelentésben és *soltész*

alakban, amikor is a szabályos *-u- > -o-* magánhangzó-nyitódás már lezajlott benne. Mind a németben, mind a magyarban gyakori családnév vált belőle. A név eleji *S-* zöngésülése *Zs-*-vé nyelvjárási sajátosság.

Elterjedtsége A *Soltész* alakok különösen a nyelvterület északkeleti részén gyakoriak.

Kettős nevei A *Soltész-Nagy* (55) névösszetételben többször előfordul.

Névváltoztatás Jellemző a név elmagyarosodására, hogy néhányan, *Schäffer*, *Schalczmann*, *Hadzina*, *Paszternák* nevűek a *Soltész* nevet vették föl a XIX. században.

Solti

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Solti* 1239, *Solty* 20; *Sóti* 559, *Sóty* 14, *Sothi*, *Sóthy* 20; *Sótyi*; *Zsolti*; *Zolti*; *Soltai* 13, *Soltay*. Más változatokkal együtt összesen: 1892.

Eredete A végső soron arameus eredetű, 'uralkodó' jelentésű arab méltóságnév *sultān* alakban ótörök közvetítéssel már a Honfoglalás előtt bekerült személynévként a magyarba. (Későbbi, oszmán-törökből való átvétele a *szultán*.) A szókezdő *Sz-* a középkori magyar nyelvben *S-*-nek hangzott, majd később *Zs-*-vé lett egyes nyelvjárásokban. Egy szótagra rövidült alakja (*Solt ~ Zsolt*) gyakori személynév volt, amelyből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév vált Bács, Csanád, Fejér, Szerém, Temes és Trencsén vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunántúl keleti részén, Pest környékén, a Duna–Tisza közén gyakoribb, ami arra utal, hogy a régebben Fejér, ma Bács-Kiskun megyéhez tartozó, Duna menti *Solt* a legtöbb ide tartozó család nevének eredete.

Névváltoztatás Több *Scholz* és egy *Resnyák* nevű vette föl a *Solti* nevet a XIX. században.

Solymosi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Solymosi* 2235, *Solymosy* 30; *Solymossi*, *Solymossy* 67; *Sólymosi*, *Sólymossy*. Más változatokkal együtt összesen: 2350.

Eredete Talán ótörök eredetű, *sólyom* madárnevünk egészült ki a 'valamiben bővelkedő' vagy 'valamivel foglalkozó' magyar *-s* képzővel. Olyan helynévvé vált, ahol tömegesen fészkeltek a *solymok*, vagy pedig solymot tartó, sólyommal vadászó emberek, esetleg királyi *solymárok* éltek. *Solymos* nevű településünk volt Arad, Bihar, Bodrog, Csanád, Heves, Hunyad, Kolozs, Közép-Szolnok, Küküllő, Szabolcs, Temes, Trencsén, Ung, Zaránd és Zemplén vármegyében. Bármelyikhez kapcsolódhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület közepe táján gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században *Falk*, *Folkner*, *Schmutterer*, *Schwerk*, *Solcz*, *Steiner* nevűek vették föl magyarosítási céllal.

Sólyom

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Sólyom* 2514, *Solyom* 127, *Sólyóm*; *Zsólyom* 44. Más változatokkal együtt összesen: 2692.

Eredete Talán ótörök eredetű *sólyom* madárnevünk több motivációval vált családnévvé. Egyik lehetett metaforikus (olyan éles a szeme, horgas az orra, gyors, célratörő a természete, mint a *sólyom*), másik pedig szimbolikus (*sólymot* tartott, *sólyommal* vadászott). Mind a külső-belső tulajdonságra utalás, mind a foglalkozás gyakori oka volt a családnevek kialakulásának.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti, északkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, *Fallek*, *Schochterus*, *Schönstein*, *Steinitzer*, *Stern*, *Walker* nevűek választották magyarosításra a XIX. század folyamán.

Somlai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Somlai* 1138, *Somlay* 27, *Somlyai* 593, *Somlyay* 39, *Somjai* 35; *Somlói* 163, *Somloi*, *Somlyói*; *Somolyai*.
Más változatokkal együtt összesen: 2045.

Eredete Ismeretlen eredetű, ma már csak a nyelvjárások egy részében élő *somlik* igénk jelentése 'kifejtődik, kibomlik, leválik'. Ez a legutóbbi jelentés adta a motivációját több hegy, domb, part nevének, amelyekből fokozatosan lecsúszott egy-egy darab, omlottak, *somlottak*. A leszakadozó, omladozó helyek tehát megkapták a *Somlay > *Somlau* > *Somló* ~ *Somlyó* nevet. A mellettük létesült település a hegy, domb, part nevéből szintén *Somló* ~ *Somlyó* lett. Ilyen nevű község volt Baranya, Fejér, Közép-Szolnok, Krassó, Kraszna, Vas, Veszprém vármegyében. Közülük bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. A *Somlai* ~ *Somlyai* alakok úgy keletkeztek, hogy a név még *Somlay formájában vette föl az *-i* képzőt. A *Somlayi alakból kiesett a két magánhangzó közötti (intervokális) *-γ-* hang, és maradt a *Somlai* ~ *Somlyai* családnév.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb, ami arra utal, hogy a Veszprém megyei *Somló* hegy, illetve a környékén levő település volt a családnevek többségének kiindulópontja.

Névváltoztatás *Somlai* nevet vett föl néhány *Sáska*, *Scholze*, *Schummel*; *Somlyai* alakra magyarosított egy *Schaumann*, egy *Sondermayer* és egy *Schwarcz*; *Somlyói* nevet választott egy *Goldglanz* és egy *Pásku* nevű a XIX. században.

Somogyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Somogyi* 18 809, *Somogyí*, *Somodji*, *Somogyhy*; *Somodi* 2605, *Somody* 200, *Sómodi*. Más változatokkal együtt összesen: 21 717.

Eredete Alapszava őtörök eredetű *som* fanevünk. 'Valamivel ellátott', 'valamiben bővelkedő' jelentésű *-d* ~ *-gy* képzővel gyakori helynévvé lett ott, ahol *somfák* nőttek nagy számban. Az ilyen erdők mellett fölépült falu is megkapta a *Somod* ~ *Somogy* nevet a körülötte megtalálható növényzetről. Ilyen nevű településünk volt Baranya, Bihar, Küküllő, Somogy, Szepes, Szerém, Tolna, Valkó vármegyében. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. Ugyanakkor a megye neve is lehetett néhány távolabbi családnévadásnak a motivációja, ahol közeli településnév nem jöhet számításba.

Elterjedtsége A Dunán túl, a Balatontól délkeletre gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, köztük több *Schwartz*, *Schlesinger*, *Dietrich*, néhány *Schlossberger*, *Schneider*, *Schönberger*, *Schönfeld*, *Schreiner*, *Schuhbauer*, *Schuppaner* *Schuszták*, *Silbermann*, *Sonnenfeld*, *Sohr*, *Spira*, *Spitz*, *Spitzer*, *Steiner* nevű névmagyarosítási céllal vette föl a *Somogyi* nevet.

Somogyvári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Somogyvári* 1281, *Somogyváry* 33. Más változatokkal együtt összesen: 1319.

Eredete Alapszava összetett szó. Előtagja az őtörök eredetű *som* fanevünkre vezethető vissza. 'Valamivel ellátott', 'valamiben bővelkedő' jelentésű *-d* ~ *-gy* képzővel gyakori helynévvé lett ott, ahol *somfák* nőttek nagy számban. Az ilyen erdők mellett fölépült település is megkapta a *Somod* ~ *Somogy* nevet a körülötte megtalálható növényzetről. A Dunántúl délkeleti részén épült erősség az erdőségek nevének és az ősi, óiráni *vár* jövevényszónak az összetételéből alakult, majd névadója lett a körülötte elterülő királyi birtokoknak, a várhoz tartozó határnak, megyének. *Somogyvár* nevéből 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel alakult ki az eredetre, származási helyre utaló *Somogyvári* családnév.

Elterjedtsége A Dunántúl délkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Csak egyetlen *Schreyer* nevű vette föl a XIX. században. Valószínűleg később többen is magyarosítottak erre, mert a XVIII. századig nagyon ritka családnév volt.

Sós

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Sós* 3594, *Sóss* 23, *Soós* 11 314, *Soóss*, *Soos* 189, *Sooss*, *Sóos* 13, *Sóós*, *Sos* 47. Más változatokkal együtt összesen: 15 287.

Eredete Ősi finnugor eredetű a *só* szó, de a magyarban alakult ki az ősiségben valószínűleg azonos jelentésű *savanyú* szó *sav-* tövéből *sav-* > *sau-* > *só* úton jelentésselkülönüléssel. A 'valamivel ellátott', 'valamivel foglalkozó' jelentésű -s képző hozzáadásával (*sós*) 'sóbányász, sószállító, sókereskedő' jelentésű lett. Mint foglalkozást jelölő szó, gyakori családnévvé vált. Sok írásváltozata a hosszú magánhangzók jelölésének bizonytalanságából ered.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen megtalálható közel azonos arányban, de a Maroson szállított só átrakodása, árusítása következtében Szeged környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Salzer*, *Salczer*, *Szalcer*, néhány *Swchön*, *Stolcz* nevű család és egy *Adler* vette föl új névként a XIX. században.

Sótér

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Sótér* 258, *Sotér*, *Sóter*, *Schotter*, *Sotter* 16; *Zsótér* 1021, *Zsóter* 15, *Zsotér* 15. Más változatokkal együtt összesen: 1328.

Eredete Több magyarázata is található a német családnévtárakban. Az egyik szerint a középkori skót származású vándorkereskedőkről minden kézből árusító megkapta a *Schotter* 'skót' nevet. A másik vélemény az, hogy a név alapszáva a középfelnémet 'sajt' vagy 'zsenedice, savóból készített levesféle' jelentésű *schotte* volt, és ezek készítői viselték a nevet. Harmadszor pedig az ugyancsak középfelnémet *schotteler* jelentése 'tálfaragó, teknővájó' volt, és ebből jött létre a családnév. Bármelyik eredetet is fogadjuk el, a családnév foglalkozás megnevezéséből ered. A *Zsótér* ennek megmagyarosodott formája, s magyarországi elterjedéséből arra következtethetünk, hogy a 'sajt' jelentésből, 'sajtkészítő' jelentésű német név jutott el nagyobb számban hozzánk. A *Sótér* földrajzi elhelyezkedése viszont arra utal, hogy talán a 'faföldolgozó, fafaragó, teknővájó' jelentésű szóból eredhet.

Elterjedtsége A *Zsótér* Szeged és Békéscsaba környékén, a *Sótér* pedig északon, Salgótarján környékén gyakori.

Spisák

Típusa Helynévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Spisák* 933, *Spischák*, *Spisják* 12, *Spissák*, *Spiszák*; *Szpisák* 38, *Szpisják* 234, *Szpisjak* 98, *Szpiszák*; *Pisák* 524, *Pischák*, *Pisak*; *Pisiák* 12, *Pisják*. Más változatokkal együtt összesen: 1881.

Eredete Alapszáva, a szlovák *Spíš* a magyar *Szepes* helynév átvétele, amely valószínűleg ősi, finnugor eredetű *szép* szavunkból alakult először személynévvé önállóan is, 'valamivel ellátott' jelentésű -s képzővel is. A *Szepes* egyéni név magyar névadással település nevévé vált Bihar, Sáros és Szepes vármegyében. Az utóbbi -ség képzővel (*Szepesség*) az egész tájnak a neve lett a Történelmi Magyarország északi részén. Ezt vette át a szlovák nyelv *Spíš* formává változtatva, és toldotta meg az 'onnan/oda való' jelentésű szlovák -ák képzővel, és így vált családnévvé. Jelentése 'szepesi, szepességi származású'. A különböző írásváltozatok a magyar helyesírás bizonytalanságából erednek.

Elterjedtsége A nyelvterület északi, északkeleti részén, Borsod és Abaúj megyében, különösen Torna városban gyakori.

Stadler

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Stadler* 1058, *Städler*. Más változatokkal együtt összesen: 1065.

Eredete Az ófelnémet 'csűr, pajta' jelentésű *stadelcre* szó 'valamivel foglalkozó' jelentésű -er képzős alakja. Eredetileg tehát 'a csűr vagy pajta fölviigazója, munkafelügyelője' volt a jelentése. Mint minden foglalkozást jelentő szóból, ebből is gyakori családnév lett az egész német nyelvterületen.

Elterjedtsége Magyarországon leginkább a Dunán túl gyakori.

Stefán

Típusa Apanévi eredetű, magyar, német vagy szláv családnév.

Változatai *Stefán* 2392, *Stefan* 20, *Stéfán* 27; *Stefány*; *Stephán* 15, *Stephan* 28; *Stepán* 48, *Stépán* 38, *Stepan*; *Csepán* 143, *Csepány* 346, *Csepán*; *Csipán* 45, *Csipán*. Más változatokkal együtt összesen: 3112.

Eredete Végső forrása a görög 'korona, koszorú' jelentésű *στέφανος* [*sztefánosz*], amely keresztnévvé vált még a görögben *Στέφανος* [*Sztefánosz*] alakban. Ez átkerülve a latinba *Stephanus* lett, és így vált igen gyakori keresztnévvé a keresztény kultúrkörben mindenütt az első vértanú, *Szent István* nevéként. A középkori latinban a névkezdő *S-* hangot valódi *s*-nek ejtették, és sok nyelvben ez meg is maradt *s*-nek. A *-ph-* vagy *-f-* (később *-v-*), vagy *-p-* lett, a latin *-us* végződés pedig elmaradt. A magyar a névkezdő mássalhangzó-torlódást ejtéstkönnyítő *I-* vagy *E-* hanggal oldotta föl (*Istefán ~ Estefán*). A két magánhangzó közötti (intervokális) *-f-* zöngésült, *-v*-vé vált (**Esteván ~ Isteván*), majd a második szótag magánhangzója szabályosan kiesett (*Estván ~ István*). A név végi *-n* a nyelvjárások egy részében *-ny*-nyé vált (palatalizálódott). Amíg azonban ez a folyamat lezajlott, közben is megszilárdult a név, s némely nyelvjárás megtartotta a közbenső alakokat. A szláv nyelvekre jellemző, hogy az *-st*-hangkapcsolat *-cs*-vé válik, s nagyon sok magyar nyelvjárás átvette ezeket a *Cs*-s formákat. Bármelyik felsorolt névalak lehet tehát magyar is, de német, szlovák vagy ukrán, esetleg délszláv is. Családtörténeti kutatásokkal lehet csak kimutatni, hogy melyik keresztnévforma melyik nyelvben alakult ki. A keresztnévekből igen gyakran lettek apai családnevek minden nyelvben: magyarban, németben, szlávban is.

Elterjedtsége Mind a *Stefán*, mind a *Csépány* alakok a nyelvterület északi, északkeleti részén, Heves, Borsod, Szatmár megyében gyakoribbak.

Steiner

Típusa Lakóhelyre vagy foglalkozásra utaló vagy helynévi eredetű, német családnév.

Változatai *Steiner* 1866, *Steiner*. Más változatokkal együtt összesen: 1868.

Eredete A német 'kő' jelentésű *stein* szó *-er* képzős formája. Ez a képző utalhat származási helyre vagy foglalkozásra is. A családnév jelentése tehát egyrészt 'köves vidékre való, *Stein* nevű településről származó'. Ugyanakkor lehet a jelentés 'kővel foglalkozó, kőbányában dolgozó, kőfaragó, malomkövet vágó, kőműves' is.

Elterjedtsége Német nyelvterületen való elterjedése Svájcra, Szászországra és Bajorországra jellemző. Magyarországon a Dunán túl gyakoribb.

Suba

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Suba* 1231. Más változatokkal együtt összesen: 1233.

Eredete Az eredetileg arab *ġubba* [*dzsubbá*] szó jelentése 'pamut alsóruha' volt. Nemzetközi vándorszó lett, s Eurázsia nagyon sok nyelvében él hasonló alakkal és 'valamilyen ruhadarab' jelentéssel. A magyarba kerülése vitatott. Valószínűleg a középfelnémet volt az átadó nyelv. Jelentése 'nagykabát, bunda, szörme'. A *suba* szó jelentése sok szimbolikus családnevet eredményezhetett. Megkaphatta a viselője, készítője és a vele kereskedő személy is.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Sugár

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Sugár* 1031, *Sugar*; *Sudár* 679. Más változatokkal együtt összesen: 1717.

Eredete Ősi magyar hangutánzó eredetű szavunknak (**su-* ~ *sú-*) különböző képzőkkel jöttek létre változatai, melyek mindegyikének a jelentése 'hosszú, egyenes, nyúlánk, karcsú'. Külső tulajdonság megnevezéseként vált először egyéni, majd ragadvánnyé és családnévvé. Jelentése '*Sudár ~ Sugár* termetű személy, illetve annak fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége A *Sugár* a Tiszán túl, annak is az északi, északkeleti részén gyakoribb, a *Sudár* pedig majdnem kizárólag a Dunán túl fordul elő.

Névváltoztatás *Sugár* nevet vett föl a XIX. században több *Schlesinger* és *Stier*, egy-egy *Scheier*, *Schönberg*, *Schreiber*, *Schulzer*, *Schwarcz*, *Stein*, *Stern*, *Subert* nevű család, egy *Szudarovits* pedig a *Sudár* nevet választotta ugyanakkor.

Suha

Típusa Életkorra, társadalmi helyzetre utaló, szláv családnév.

Változatai *Suha* 1921, *Soha* 165, *Suhaj* 289, *Suhai* 176. Más változatokkal együtt összesen: 2552.

Eredete A szlovák nyelvjárások némelyikében él a *šuhaj* 'fiatalember, legény' jelentésű szó. Ennek magánhangzói a magyarba kerülve válhattak nyíltabbá (-*u* > -*o*-, illetve -*o* > -*a*-). A név végi -*j*-nek -*i*-re váltása, majd annak elhagyása szintén a magyar nyelvű közegben történhetett.

Elterjedtsége A *Suha* alakok a nyelvterület északkeleti részén, Borsod, Abaúj megyében, a *Suhaj* írásmódúak pedig Pesttől délkeletre is előfordulnak.

Suhajda

Típusa Életkorra, társadalmi helyzetre utaló, szláv családnév.

Változatai *Suhajda* 1214; *Sohajda* 450, *Sóhajda* 19. Más változatokkal együtt összesen: 1687.

Eredete Valószínűleg a szlovák nyelvjárás 'fiatalember, legény' jelentésű **šuhaj* szó származéka. A -*da* kicsinyítő képző inkább a cseh nyelvben gyakori, de megvan az ukránban és szerbben is. Az -*u* > -*o*- és -*o* > -*a*- nyíltabbá válás talán magyar hatás.

Elterjedtsége A Dunától keletre, a Duna–Tisza közén, Pesttől délkeletre gyakoribb.

Suki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Suki* 1010, *Suky*; *Sukai* 23; *Zsuky*. Más változatokkal együtt összesen: 1038.

Eredete Valószínűleg az ótörök eredetű és '(hegy)csúcs, púp' jelentésű *Šoqu* név külső tulajdonságra, testi hibára utalt. Még a Honfoglalás előtt bekerült a magyar névkincsbe. Az ősmagyar korban záródott a többi magánhangzó (-*o* > -*u*-), majd az Árpádok korában lekopott a tövégi magánhangzó, valamint a névkezdő *S*-hang *Zs*-vé zöngésülhetett. Magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) több *Zsuk* nevű településnév lett belőle Kolozs vármegyében. Ezek bármelyikéhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű -*i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

A *Zsuk* személynév kicsinyítő -*a* képzővel vagy ugyanilyen birtokjellel ellátva, *Suka* alakban Győr vármegyében lett településnév. Ezek megkapták az 'onnan/oda való jelentésű' -*i* képzőt, és szintén eredetre, származási helyre utaló családnévvé lettek. Az *S*-sel kezdődő alakok a régi helyesírást őrzik.

Elterjedtsége Az Alföldön némileg gyakoribb.

Sulyok

Típusa Tulajdonságra, foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Sulyok* 1477, *Súlyok*, *Sulyók*; *Sulok* 40. Más változatokkal együtt összesen: 1537.

Eredete Valószínűleg az ismeretlen eredetű *súly* szavunk képzett alakja a *sulyok*, amelynek jelentése először 'valaminek földbe verésére használt nehéz eszköz' volt. Ebből a jelentésből metaforikusan is kialakulhatott a családnév (olyan erős, nehéz, testes, súlyos, mint a fent említett eszköz), jelképesen pedig megkaphatta az, aki ezzel az eszközzel dolgozott, vagy éppen készítette.

Elterjedtsége A Dunán túl és a nyelvterület északi részén, Borsod megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Schlögl*, *Schulek*, *Stockinger*, *Zeuljevics* és *Zsulovits* magyarosított erre a XIX. században.

Surányi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Surányi* 2742, *Suranji*, *Suranyi*; *Surány* 12, *Surany*. Más változatokkal együtt összesen: 2759.

Eredete A helységnevek alapjául szolgáló *Surány* személynévnek két magyarázata lehetséges. Az egyik szerint a szláv 'nőtestvér férje, sógor' jelentésű *šurь* [*sur*] szónak -*n* ~ -*ny* képzős változatából lett személynév, s az került be *Surány* alakban a magyar névkincsbe. A másik fejtegetés szerint a Honfoglalás előtti ótörök 'magas méltóságnév, úr, főnök' jelentésű *čur* ~ *šur* közszóból lett személynév, ez is bekerült a magyar névkincsbe, s itt kapta meg az -*n* ~ -*ny* kicsinyítő képzőt.

Az is lehetséges, hogy mindkét úton keletkezett magyar *Surány* személynév, amelyből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Bereg, Kraszna, Nógrád, Tolna, Vas vármegyében.

Bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, s eredetre, származási helyre utaló családnév vált belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület középső és északi részén gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században *Schaub*, *Scherer*, *Schuster*, *Schürupack*, *Schwarcz*, *Steindl*, *Stemdl*, *Szlanjitska* nevéek magyarosítottak erre.

Suszter

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar vagy német családnév.

Változatai *Suszter* 615, *Schusztter* 763; *Schuster* 136, *Suster*. Más változatokkal együtt összesen: 1518.

Eredete Előzménye, a *schouochsutčre* > *schuoschüter* > *schuo(ch)ster* foglalkozásnév a középfelnémet 'cipő' jelentésű *schuoch* és a latin eredetű *suere* 'varni' jelentésű szavak összetételéből alakult ki. Jelentése 'cipővarró, cipész'. Ebből foglalkozásnévi családnév jöhetett létre. (Német nyelvterületen a *Schumacher* gyakoribb használatú.)

Magyarországra csak a XVIII. században került be a szó, de nem lett annyira gyakorivá, mint általában a foglalkozásnevek, mert a cipőviselés hosszú időn keresztül a városokra korlátozódott, s a vargák, csizmadiák le is nézték a *susztereket*, így kialakult a szónak 'kontár' mellékjelentése is. Német telepesek családnévként hozták magukkal, de foglalkozásváltással magyarok is megkaphatták. Az írásbizonytalanság miatt nem lehet eldönteni, hogy magyarok vagy németek viselték a különböző helyesírással följegyzett családnéveket.

Elterjedtsége A *Suszter* alak a Tiszántúl északi részén, a *Schuster* pedig a Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan fölvtették a XIX. században helyette a *Surányi* nevet.

Süle

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Süle* 2543, *Sülle* 26, *Sülle* 50, *Sülye* 12, *Schüle*, *Schülle*; *Sille* 43, *Silye* 569, *Sillye* 46, *Schile*. Más változatokkal együtt összesen: 3310.

Eredete Végső forrása a latin *silvester*, amelynek a jelentése 'erdei'. Olyanoknak válhatott nevévé, akiket erdőben találtak, akik erdőben nőttek föl vagy erdei foglalkozásúak (erdészek) voltak. *Silvester* alakban több pápa neve volt, akik közül az elsőt szentté is avatták, így a név bekerült a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe). Az Árpád-korban igen gyakori keresztnévként élt. A középkori magyarban az ejtése *Silester* volt (mindkét helyen s-sel), s több beceneve is kialakult (*Sil*, *Sila*, *Sile*, *Silő*, *Silk* stb.), amelyek közül a *Sile* (labializált tőhangzóval: *Süle*) gyakori apai családnévvé vált. Jelentése 'Sile ~ Süle nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A *Süle* névforma a Dunán túl, különösen Vas megyében és Békés megyében, Orosháza környékén gyakori. A *Silye* alakkal többnyire csak a Dunától keletre, északkeletre találkozunk.

Süli

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Süli* 1160, *Süly* 63, *Süli* 30, *Sülyi* 159, *Sülyi*; *Süllei* 27. Más változatokkal együtt összesen: 1515.

Eredete Meglehetősen vitatott annak a személynévnek az eredete, amelyből településnév lett. Egyik vélemény szerint a finnugor eredetű *šijele > *sül* ~ *sün* állatnévből alakult személynév metaforikusan (olyan visszahúzódó, hasonló tüskés hajú). Az Árpád-kori *Sule* ~ *Sunk* stb. nevek ennek becézett (hypocoristicus) formái.

A másik elgondolás a latin eredetű *Silvester* nevet keresi a magyar helynevekben. A latin *silvester* jelentése 'erdei'. Olyanoknak válhatott nevévé, akiket erdőben találtak, akik erdőben nőttek föl vagy erdei foglalkozásúak (erdészek) voltak. *Silvester* alakban több pápa neve volt, akik közül az elsőt szentté is avatták, így a név bekerült a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe). *Sil* ~ *Sül* alakban gyakran előfordult az Árpád-korban.

Bármi is volt a személynév eredete, magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé vált *Sily* ~ *Süly* alakban Baranya, Heves, Nógrád, Pest, Szabolcs, Zala vármegyében. Közülük mindegyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A *Süli* alak Szeged környékén, a *Sülyi* pedig Szolnok megyében gyakoribb.

Sümegi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sümegi* 1714, *Sümegy*; *Sümeghi* 42, *Sümeghy* 120; *Sümegi* 14; *Sümeghy*. Más változatokkal együtt összesen: 1896.

Eredete Alapszava ótörök eredetű *som* fanevünk. 'Valamivel ellátott', 'valamiben bővelkedő' jelentésű *-d* ~ *-gy* képzővel gyakori helynévvé lett ott, ahol *som*fák nőttek nagy számban. Az ilyen erdők mellett fölépült falu is megkapta a *Somod* ~ *Somogy* vagy ennek magas hangrendű (palatális) megfelelőjét, a *Sümeg* nevet a körülötte megtalálható növényzetről. A név végi *-g* alakulhatott a *-gy*-ből is, de helyesírási bizonytalanságból is eredhet, a *-gy*-t ugyanis jelölhették *-g*-vel is. A *Sümeg* előfordult Szepes és Zala vármegyében. Megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunán túl, a Balatontól délkeletre gyakoribb, ami arra utal, hogy a régebben Zala, ma Veszprém megyéhez tartozó város a családnevek nagy részének eredete.

Névváltoztatás A XIX században több *Smigura*, *Singer*, *Kohn*, *Rzehane*k és egy *Czopf* nevű vette föl névmagyarosításul.

Sütő

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Sütő* 4817, *Sütő* 113, *Sütő* 91, *Sütheő*, *Sütheő* 13, *Süteő*. Más változatokkal együtt összesen: 5063.

Eredete Alapszavának, ősi ugor kori *süt* igéneknek a folyamatos melléknévi igenévi *sütő* alakja főnevesült, és a pék jövevényszó elterjedése előtt foglalkozást, 'kenyérsütő, kalácsütő' mesterséget jelentett. Vonatkozhatott arra is, aki nem hivatásszerűen foglalkozott sütéssel, de jobban értett hozzá, szebbek voltak a kenyerei, kalácsai. Főleg ilyen esetekben a név *Kenyérsütő, *Kalácsütő alakokból rövidült *Sütővé*. Mint minden foglalkozásnévből, ebből is sok családnév lett.

Elterjedtsége Eléggyé egyenletesen elterjedt az egész nyelvterületen, de keleten, északkeleten, különösen Kárpátalján és Erdélyben gyakoribb.

Süveges

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Süveges* 1699, *Süveges* 22; *Söveges* 127, *Söveges*. Más változatokkal együtt összesen: 1874.

Eredete Alapszava a bizonytalan, talán ótörök eredetű *süveg* szavunk, amelynek a jelentése 'kúp alakú, férfiak által viselt fejfedő'. Ennek 'valamivel ellátott' vagy 'valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzős alakja, a *süveges* vonatkozhatott külső tulajdonságra, öltözetre vagy foglalkozásra. Mind a tulajdonságokra utaló szavakból, mind a foglalkozást jelentőkből gyakran lettek ragadványnevek, abból vagy attól függetlenül, közvetlenül is családnevek.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Sz

Szabadi

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szabadi* 783, *Szabady* 107; *Szabadai* 50. Más változatokkal együtt összesen: 1941.

Eredete Alapszava, szláv eredetű *szabad* szavunk könnyen lett személynévvé olyan emberek esetében, akik mentesültek valamilyen szolgálat alól, megváltották magukat bizonyos kötelezettségektől stb. A *Szabad* nevű személy fia megkaphatta a név *-i* birtokjeles formáját, és családnévvé vált. Jelentése 'Szabadé, Szabad nevű személy fia, leszármazotta'.

A *Szabad -i* birtokjeles alakja utalhatott egy-egy falura, községre is, amely a tulajdonába került, s akkor azt jelentette, hogy 'ez a település Szabadé, Szabad nevű személy birtoka, tulajdona'. *Szabadi* nevű helység volt Fejér, Győr, Tolna, Veszprém vármegyében. Az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel ellátva *Szabadii* alakú családnév jött létre. Az *-ii* magánhangzó-találkozást (hiátust) a magyar nyelv az egyik *-i-* elhagyásával oldotta föl. Így is *Szabadi* családnévek jöttek létre.

A település *Szabad* nevű birtokosának személynéből és a *-falu*, *-falva*, *-hely* stb. utótagból helynevek jöttek létre, de személynév közbejött nélkül is kialakulhattak, ha magukat megváltó lakosság népesítette be őket. *Szabadfalu*, *Szabadfalva*, *Szabadhely*, *Szabadbárán*, *Szabadbattyán* stb. nevű települések voltak Arad, Fejér, Győr, Hunyad, Pozsega, Sopron, Temes, Valkó vármegyében. Ezek utótagja a mindennapi használatban lemaradhatott. (Erre ma is találunk számtalan példát: *Meggyesegyháza*, *Kisújszállás*, *Orosháza* stb. helyett csak *Meggyes*, *Kisúj*, *Oros* stb. szerepel a bizalmasabb közbeszédben.) A megmaradó *Szabad* megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Frey*, *Szvoboda*, *Frank* és egy *Frenkl* nevű vette igénybe névmagyarosítás céljára a XIX. században.

Szabados

Típusa Társadalmi helyzetre utaló, magyar családnév.

Változata *Szabados* 6321. Más változatokkal együtt összesen: 6370.

Eredete Alapszava, szláv eredetű *szabad* szavunk, ha megkapta a 'valamivel bíró, rendelkező' jelentésű magyar *-s* képzőt, könnyen lett személynévvé olyan emberek esetében, akik mentesültek valamilyen szolgálat alól, megváltották magukat bizonyos kötelezettségektől stb. A *Szabados* személynéből ragadványnévi áttétellel vagy közvetlenül is családnév válhatott.

Elterjedtsége A Tiszától nyugatra, különösen a nyelvterület nyugati szélén gyakori.

Névváltoztatás Meglepően sokan, köztük több *Szloboda* és *Szvoboda*, továbbá *Frank*, *Reder*, *Schäffr*, *Steiner*, *Szkicsák* nevű vette föl a XIX. század folyamán.

Szabó

Típusa Foglalkozásra, esetleg tisztségre utaló, magyar családnév.

Változatai *Szabó* 212 016, *Szabo* 2750; *Szabóó*; *Sabó*, *Sabo* 78, *Sabbo*; *Szábó*; *Zabó* 197, *Zabo*, *Sabau* 28. Más változatokkal együtt összesen: 216 377.

Eredete Alapszavának, ismeretlen eredetű *szab* szavunknak több mellékjelentése volt. Első ezek között kétségtelenül az 'anyagot méretre vág, majd (általában ruhafélének) földolgoz'. Az ige folyamatos melléknévi igeneve (*szabó*) főnevesült, foglalkozásnévvé vált. Mint minden foglalkozásra utaló szó – különösen a céhbe tömörült foglalkozások megnevezése –, könnyen és gyakran vált családnévvé.

Fölmerült annak a lehetősége is, hogy mivel a *szab* ige korai jelentései között előfordult az 'adót, bírságot, büntetést, törvényt, vámot meghatároz, elrendel, kiszab', ennek folyamatos melléknévi igenévi alakja (*szabó*) bírőféle személyre is vonatkozhatott. Természetesen ekkor is foglalkozásra, illetve társadalmi szerepkörre utaló családnév vált belőle. Talán a két eredet összetevője eredményezte a családnév ily nagyfokú gyakoriságát. A *Sabau* írásforma Erdélyből áttelepültek román helyesírású neveiben fordul elő.

Elterjedtsége A nyelvterület egészén, nagyjából azonos gyakorisággal megtalálható.

Névváltoztatás Magyarosítási és asszimilációs céllal igen sokan választották új névül a XIX. században. Közöttük több volt a *Schneider*, de az alábbiak közül is némely név többször előfordul: *Schneiderhahn*, *Schossberger*, *Szlavik*, *Szosztroznýák*, *Sztammi*, *Savel*, *Schlésinger*, *Schwarcz*, *Singer*. Néhány esetben nem lehet föltételezni sem, miért cserélték le neveiket: *Lázár*, *Molnár*, *Pálinkás*, *Sován* családnévűek. A *Szartóry* név megváltoztatásának talán esztétikai oka volt.

Szajkó

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Szajkó* 2043, *Szajko* 25; *Szaykó*. Más változatokkal együtt összesen: 2069.

Eredete Szláv eredetű *szajkó* madárnevünk (mátyásmadár) személynévvé válását a madár tulajdonságai segítették elő. Metaforikusan (hasonlóság alapján) vált előbb ragadványnévvé vagy közvetlenül családnévvé olyanok esetében, akik hangosan, sokat beszéltek, átgondolatlanul másokat ismételtettek, betanult szöveget mondtak sokszor oda nem illő viszonyok között. Megkaphatták azonban szimbolikusan azok is, akik mátyásmadárra vadásztak, vagy birtokukban volt, és betanították az emberi beszéd utánzására stb.

Elterjedtsége A nyelvterület északi részén gyakoribb, de megtalálható a Dunántúl északkeleti és déli felén is.

Szakács

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Szakács* 7192, *Szakáts* 139, *Szakách*; *Szakacs* 27, *Szakats*. Más változatokkal együtt összesen: 7394.

Eredete Nemzetközi vándorszónak tekinthető *szakács* foglalkozásnevünk talán még a Honfoglalás előtt az óoroszról került be a magyar nyelvbe. A foglalkozást jelentő szavak családnévvé válását elősegítette, hogy a foglalkozás öröklődött, az esetleg ebből alakult ragadványnév is, így igen könnyen vált családnévvé.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen majdnem egyenletes gyakorisággal található meg. Talán a Dunántúl északi, északnyugati részén kissé gyakoribb.

Szakáli

Típusa Apanévi eredetű vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Szakáli* 60, *Szakály* 1673, *Szakáll* 16; *Szakali* 131, *Szakaly*; *Zakály* 35, *Zakaly*. Más változatokkal együtt összesen: 1932.

Eredete Ótörök eredetű *szakáll* szavunkból külső tulajdonságra utaló személynév lett. Ez pedig magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé vált Abaúj, Baranya, Bihar, Nógrád, Temes, Tolna, Torda vármegyében. Ezek bármelyikéhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. A Tolna megyei község írott (és régebben ejtett) formája *Szakály*, így néhány esetben elképzelhető e településnévnek minden végződés nélküli változata családnévi használatban. Természetesen ez is eredetre, származási helyre utal. Ugyanakkor a *Szakál* személynév megkaphatta az *-i* birtokjelet. Így apai családnévvé válhatott, aminek jelentése 'Szakál nevű személy fia, leszármazottja'.

A *Szakály* adatok egy részében a név végi *-l* *-ly*-lyé válása (palatalizációja) eredményezte a mai *-j* hangot, és akkor 'áll szőrzete' jelentésű a név alapjául szolgáló szó, a családnév pedig külső tulajdonságra utal. Csak családtörténeti kutatásokkal lehet biztosan eldönteni a név kialakulásának módját.

Elterjedtsége A *Szakály* alakok a Dunántúlra jellemzőek, ott is a nyugati részen fordulnak elő gyakrabban.

Szakáll

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Szakáll* 404, *Szakál* 3264; *Szakall* 15, *Szakai* 26; *Sacal*, *Zakál* 86. Más változatokkal együtt összesen: 3796.

Eredete Ótörök eredetű *szakáll* szavunkban a szó végi *-l* megnyúlása későbbi fejlemény. Korábban a rövid *-l* volt általános, és ezt őrzik nagyobb számban a családnevek is. Külső tulajdonságok esetében névadáskor minden nyelvben igen gyakran érvényesül a pars pro toto elve, vagyis az, hogy egy rész szimbolizálja az egész megnevezett személyt (vagy akár állatot). E családnév (vagy korábbi ragadványnév) kialakulásakor valakinek a legföltünőbb sajátja, nagy *szakáll*a jelképezte és megnevezte az egész egyént. A *Z*-vel kezdődő formák a régi írásbizonytalanság eredményei, s ezek is *Sz*-szel ejtendők.

Elterjedtsége Eléggé egyenletes az elterjedése az egész nyelvterületen, de a Dunán túl talán valamivel gyakoribb.

Szalai

Típusa Helynévi eredetű vagy lakóhelyre utaló, magyar családnév.

Változatai *Szalai* 21 725, *Szalay* 5647; *Szalaij*, *Szalaiji*; *Zalai* 492, *Zalay* 59. Más változatokkal együtt összesen: 28 017.

Eredete Mai *Zala* folyóvízneve az ősi indoeurópai 'patak, folyóvíz, áramlás' jelentésű *Szálá* szóból származik. Római és szláv közvetítéssel vettük át, és mind az ejtésben, mind az írásban váltakozott a névkezdő *Sz*- és *Z*-. Személynévvé is vált a *Zalavár* helynév elvonásából *Zala* és *Szala* formában. A helynévből pedig magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Abaúj, Baranya, Kolozs, Somogy, Zala vármegyében. Bármelyik település neve megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév válhatott belőle. Ugyanakkor a *Zala* ~ *Szala* folyó mellett lakó vagy onnan áttelepülő is viselhette az *-i* képzős, származási vidékre utaló családnevet.

Elterjedtsége A Dunán túl a *Szalai* forma gyakoribb, a *Zalai* alakok Orosházára jellemzőek.

Névváltoztatás *Szalai* nevet vettek föl a XIX. században többek között *Szauer*, *Szeitz*, *Szladek*, *Szlaninka*, *Sztankovich*, *Sailer*, *Samuel*, *Sanditz*, *Schatteles*, *Schauhamel*, *Scheuker*, *Schlesinger*, *Schmidt*, *Schwartz*, *Singer*, *Sloszarik*, valamint *Dőre*, *Juhász* nevű családok. *Zalai* nevet pedig *Zaklukal*, *Zavodnik*, *Zeizler*, *Czeizler* stb. nevű családok választottak.

Szalkai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szalkai* 1578, *Szalkay* 104; *Szálkai* 347, *Szálkay* 13, *Szállkai*. Más változatokkal együtt összesen: 2105.

Eredete Az ótörök 'csökönyös, makacs' jelentésű *Salja* [*Szálghā*] vagy a szintén ótörök 'kemény, erős' jelentésű *Salqay* [*Szálkāj*] név került be a magyar névkincsbe még a Honfoglalás előtt. Ebből alakult ki a magyar *Szalka* név, és *Salca*, *Zalka* írásképpel följegyzésre került több esetben is az Árpád-korban. Magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé vált Bereg, Szatmár, Tolna, Zemplén vármegyében. A Tolna megyei *Szálka* településnek is lehetett ugyanez a személynév az eredete, s a második szótag magánhangzója az *-l*- hatására nyúlt meg.

Fölvetődött azonban más, egy bizonytalan jelentésű ('nyeldeklő, torok, torokbetegség, toka' vagy 'egyfajta halfogó háló') *Szak névből való származtatása is a helynévnek, s akkor az *-l*- eleme eredetileg a szóhoz nem tartozó járulékhang (inetimologikus betoldás). Mindegyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, amivel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. Minden bizonnyal a két település (Máté és *Szalka*) egyesüléséből kialakult város volt a családnevek nagyobb részének forrása.

Elterjedtsége A *Szalkai* a nyelvterület közepe táján, a *Szálkai* Debrecen környékén gyakoribb.

Névváltoztatás *Szalkai* alakra többen, köztük *Sztankovics*, *Schmidt*, *Schulsinger* nevűek magyarosítottak a XIX. században. *Szálkai* alakra csak egy *Schwartz* nevű család és *Zalkai* névre is csak egy *Petrzsalka* nevű változtatva nevet.

Szalma

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változata *Szalma* 1673. Más változatokkal együtt összesen: 1691.

Eredete *Szalma* szavunk szláv eredetű. Jelképesen ragadványnévvé vagy közvetlenül családnévvé vált olyan esetekben, amikor valaki szalmával dolgozott, cséplésnél, nyomtatásnál a szalmát forgatta, hordta, kazalba rakta, vagy szalmából készített használati tárgyakat: kosarat, méhkast stb.

Elterjedtsége A nyelvterület déli részén, különösen Szeged környékén gyakori.

Szalóki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szalóki* 1619, *Szalóky* 378, *Szalóki*, *Szaloki* 34. Más változatokkal együtt összesen: 2033.

Eredete *Szalók* nevű településeink névadó személynevének két magyarázata is ismert. Egyik szerint a szláv *Slavъkъ személynevet vette át a magyar nyelv. Másik szerint az ótörök 'balkezes' jelentésű *Solaq* névnek még a Honfoglalás előtt a magyar névkincsbe kerülése a helynév alapja. A szláv eredetű név a magyarban névkezdő mássalhangzó-torlódását *-a-* bontóhanggal oldotta föl, a név belseji *-av-* pedig teljesen szabályosan (*-av-* > *-au-* > *-ó-* úton) változott. Az ótörök név magánhangzó-változásai még a Honfoglalás előtti, ősmagyar korra nyúlnak vissza (*-a-* > *-u-* záródás), ami az ómagyar kor idején nyitódással (*-o-* > *-a-*; *-u-* > *-o-*) folytatódott. Mindenképpen pusztai személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) alakult ki a *Szalók* településnév Fejér, Gömör, Heves, Sáros, Szepes, Veszprém és Zemplén vármegyében. Ezek bármelyikéhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület északi, északkeleti részén gyakoribb, ez a szláv eredetet támasztja alá.

Szalontai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szalontai* 2204, *Szalontay* 148, *Szalontaj*. Más változatokkal együtt összesen: 2354.

Eredete A szláv eredetű 'ígéret és béke' jelentésű *Sulimir* vagy az 'ígéret és hála' jelentésű *Sulislaw* keresztnévnek a lengyelben kialakult *Suleta* [*Szuleta*] alakja kerülhetett a magyarba. Itt létrejött a magánhangzó-harmónia, az *-u-* nyitódott *-a-*vá, és *Szalonta* lett belőle. Ez a személynév magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé lett Bács, Baranya, Bihar, Borsod, Komárom vármegyében. Ezek közül bármelyikhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnév vált belőle.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Szaniszló

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szaniszló* 1888, *Szaniszlo* 20. Más változatokkal együtt összesen: 1938.

Eredete Előzményének, a szláv eredetű *Stanislaw* keresztnévnek a jelentése 'áll és dicsőség', vagyis 'állhatatos, szilárd és dicsőség, hála'. A Martyrologium Romanumban (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvében) *Stanislaus* alakban szerepel. A magyar névkincsbe azonban még a szlávból került be. Itt a név eleji mássalhangzó-torlódás a *-t-* elhagyásával oldódott föl, a név végi *-aw* pedig *-au-*n keresztül alakult szabályosan *-ó-*vá. A *Szaniszló* név igen kedvelt volt az Árpádok korában, és az Anjou-kor elején is előfordult. Mint minden gyakran használt keresztnévből, ebből is apai családnév lett 'Szaniszló fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén Borsod, Abaúj, Zemplén, Ugocsa megyére jellemző.

Kettős nevei A *Szaniszló-Bénus* (21) névkapcsolatban többször előfordul.

Szántai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szántai* 1839, *Szántay* 114, *Szantai*, *Szántói* 104, *Szántóy*; *Szántoji*; *Szánti* 110. Más változatokkal együtt összesen: 2297.

Eredete Ismeretlen eredetű töből származó *szánt* igénk folyamatos melléknévi igeneve az eredeti *szántay* alakból fejlődött (első ismert oklevelünkben, a Veszprémvölgyi apácák 1002 előtti adománylevelében még így szerepel). Az *-ay* végződés szabályos változással *-au* alakon keresztül *-ó-*vá lett. Mint sok folyamatos melléknévi igenév, ez is főnevesült, és foglalkozásra utaló szóvá vált. Olyan települések kapták meg helynévül, ahová a királyi földet művelőket, *szántókat* telepítették. Ilyen volt Abaúj, Bács, Baranya, Bihar, Bodrog, Csongrád, Fejér, Heves,

Hunyad, Kolozs, Komárom, Közép-Szolnok, Moson, Nógrád, Pilis, Somogy, Sopron, Szabolcs, Tolna, Veszprém, Zala vármegyében. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. A helynevek többsége akkor vált családnévvé, amikor még *Szántay* alakja volt a település nevének, és a **Szántay* képzős formából kiesett a *-y* hang. Az így keletkezett *Szántai* nevek némelyike az *-ai* magánhangzó-találkozás (hiátus) miatt elvesztette az *-a-* tövéghangzóját, és *Szánti* családnév lett belőle.

Elterjedtsége Pest környékén, Pesttől északra keletre gyakoribb.

Kettős nevei A *Szántai-Kis* (68) és a *Szánti-Pintér* (27) családnévben többször előfordul.

Névváltoztatás Néhányan, *Karagyna*, *Pröszl*, *Spelják* és *Weisz* nevűek vették föl magyarosítási céllal a XIX. században.

Szántó

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Szántó* 9832, *Szánto* 154, *Szantó*, *Szanto* 20; *Szánthó* 245, *Szántho*, *Szanthó*, *Szantho*; *Zántó* 15, *Zanto*, *Zánthó* 70. Más változatokkal együtt összesen: 10 365.

Eredete Ismeretlen eredetű tőből származó *szánt* igénk folyamatos melléknévi igeneve az eredeti *szántay* alakból fejlődött (első ismert oklevelünkben, a Veszprémvölgyi apácák 1002 előtti adománylevelében még így szerepel). Az *-ay* végződés szabályos változással *-au* alakon keresztül *-ó-vá* lett. Mint sok folyamatos melléknévi igenév, ez is főnevesült, és foglalkozásra utaló szóvá vált. A királyi birtokok megművelőit nevezték így a középkorban. Előfordulhatott, hogy később is megkapta valaki ragadványnévként, majd családnévként, ha szépen, a többieknél jobban szántott. A *Z*-vel kezdődő alakok régebbi helyesírásra utalnak.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen megtalálható, a Dunán túl, különösen a Balaton környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Nyilván asszimilációs lehetőségét kihasználva meglepően sokan magyarosítottak erre a XIX. században, többek között *Bauer*, *Szokán*, *Szpivák*, *Sztrazovecz*, *Ackerhalt*, *Akkermann*, *Büchler*, *Feigelstock*, *Herskovits*, *Herzfeld*, *Landsteiner* nevűek. Néhányan, *Fülel*, *Káplár*, *Palkó*, *Varju*, *Zsizsik* nevűek más célból vették föl.

Szanyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szanyi* 2495, *Szanyi*; *Szani* 71, *Szany*; *Szányi* 39; *Zanyi* 20, *Zányi* 49. Más változatokkal együtt összesen: 2753.

Eredete Az alapjául szolgáló helységnév eredete vitatott. Az egyértelmű, hogy török közszből ered, de arról megoszlanak a vélemények, hogy ez a kun 'jó fejedelem' jelentésű *sejçân* szó, illetve annak puszta előtagja, a *sâin* 'jó' jelentésű szó, vagy a 'gyík' állatnév jelentésű *sajjân* [*sajjghân*], esetleg a csuvasos 'ragyogó, pompás' vagy 'csípő, medencecsont' jelentésű *san* szó. Mindenképpen valamely török nyelvből került be személynévként a magyar névkincsbe, és magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett belőle Sopron vármegyében. (A Bihar és Torontál vármegyei *Szaján* nevű települések is hasonló eredetre vezethetők vissza, s azokból is kialakulhattak a *Szani*, *Szanyi* családnevek.) Bármelyik település megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, ami által eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. A *Z*-vel kezdődő alakok régies írásváltozatok, s azok is *Sz*-szel ejtendők.

Elterjedtsége Északkeleten és a Dunán túl, különösen Vas megyében gyakori, s ez utóbbi arra utal, hogy a Sopron megyei település neve nagyobb számban került a családnevekbe.

Kettős nevei A *Szanyi-Nagy* (50) névkapcsolatban többször előfordul.

Szappanos

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Szappanos* 1523, *Szapanos*, *Szappanyos* 56, *Szapanynos*; *Szapponyos*. Más változatokkal együtt összesen: 1598.

Eredete A *szappan* nemzetközi vándorszó. A magyarba valószínűleg az olaszon keresztül (esetleg délszláv közvetítéssel) került be. Itt kapta meg 'valamivel ellátott' vagy 'valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzőjét.

Családnévként tehát *'szappan* birtoklója, rendszeres használója', de valószínűbben *'szappant* főző, *szappant* készítő, azt áruló, azzal kereskedő' jelentésben terjedt el.

Elterjedtsége Pesttől délkeletre kissé gyakoribb. Az *-ny*-et tartalmazó változatok Paks és Bátaszék környékiek (többségük Györkönyből való).

Száraz

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Száraz* 2056, *Szaraz*. Más változatokkal együtt összesen: 2106.

Eredete Az ősi, finnugor eredetű **sārā-* igető már a magyarban kapta meg a cselekvés eredményére vonatkozó *-z* képzőjét. Jelentése 'kiszáradt, lesoványodott, összetöpörödött' volt. Viszonylag korán, már a XVI. században megjelent az 'egyszerű, szigorú' jelentése is. Családnévvé tehát külső és belső tulajdonság alapján egyaránt válhatott. Jelentése 'szikár, sovány, beteges személy fia, leszármazotta' vagy 'kedélytelen, szigorú, kimért jellemű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület közepén, a Dunántúl keleti részén és a Duna–Tisza közén gyakoribb.

Kettős nevei A *Száraz-Nagy* (37) névkapcsolatban többször előfordul.

Szarka

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Szarka* 6240, *Szárka*; *Szaraka* 17, *Szaráka* 30; *Zarka* 249. Más változatokkal együtt összesen: 6749.

Eredete Szláv eredetű madárnevünk valószínűleg valamely délszláv nyelvből **saraka* formában került be a magyarba. Ezt örzi néhány három szótagú családnévünk. Nagy többségében azonban a kétnyíltszótagos tendencia szerint a második szótag *-a-* hangja kiesett, s két szótagú lett a közszó. Családnévvé külső és belső tulajdonság alapján egyaránt lehetett. Jelentése 'tarka öltözetű, cifra ruhában járó' vagy 'sokat beszélő, hosszan fecsegő', esetleg 'csillogó holmikat, fénylő ékszereket kedvelő', végül 'tolvaj, enyveskező'. A *Z*-vel kezdődő nevek régi írásmódot tükröznek, de ezek helyes ejtése is *Szarka*.

Elterjedtsége A nyelvterület egészén megtalálható, az ország keleti, északkeleti részén kissé gyakoribb, Erdélyben ritkább.

Kettős nevei A *Szarka-Kovács* (206) névkapcsolatban sokszor előfordul.

Szarvas

Típusa Foglalkozásra, esetleg tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Szarvas* 4434, *Szarvás*. Más változatokkal együtt összesen: 4439.

Eredete Alapszava az ősi, finnugor eredetű *szarv* szavunk, amely a magyar nyelv önálló életében kapta meg a 'valamivel ellátott' jelentésű *-s* képzőt. A '*szarvas* állat' jelzős kifejezésből lett azután tapadásos jelentésátvitellel állatnévvé. Családnévvé válása leginkább szimbolikusan történt. Mindazok megkaphatták, akik valamilyen kapcsolatban voltak *szarvas*okkal: vadászták, felügyelték élőhelyeiket, őrizték az állományt, földolgozták az elejtett állatokat stb. Ugyanakkor az öltözködésükben *szarvas*bőrt viselőkre is ráragadhatott.

Elterjedtsége Az ország keleti, északkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, elsősorban *Hirsch*, *Hersch*, *Hürsch*, *Hirschl*, *Hirschler*, *Hirschmann*, *Hirschenhauser* nevűek választották névmagyarosítási céllal új családnévül a XIX. században.

Szász

Típusa Népre utaló, magyar családnév.

Változatai *Szász* 7464, *Szasz* 54. Más változatokkal együtt összesen: 7555.

Eredete Talán az ófelnémet 'rövid kard, tör, kés' jelentésű *sahs* a népnév eredete. Hozzánk valószínűleg szláv közvetítéssel került. A magyarban a jelentése 'szepességi vagy erdélyi német' volt. Mint minden népnévből, ebből is nagyon sok családnév lett. Ugyanis ragadványnévül vagy közvetlenül családnévként olyanok is megkaphatták, akiknek csak annyi köze volt a *szász*okhoz, hogy hasonló öltözetet viseltek, beszéltek a nyelvet, arról a vidékről, szomszédságukból származtak, vagy *szász* nyelvűnél voltak szolgálatban.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen Erdélyben gyakoribb. A XIX. században sok *Schlesinger*, néhány *Sztanek*, *Particska*, *Rosenfeld*, *Scheibenreif*, *Schimscheimer* nevű vette föl névmagyarosítási céllal.

Szászi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szászi* 1008, *Szászy* 36; *Szaszi*. Más változatokkal együtt összesen: 1048.

Eredete Talán az ófelnémet 'rövid kard, tör, kés' jelentésű *sahs* a népnév eredete. Hozzánk valószínűleg szláv közvetítéssel került. A magyarban a jelentése 'szepességi vagy erdélyi német' volt. A népnévből igen korán keletkeztek személynevek, s a birtokukba jutott település magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) *Szász* lett. Ugyanakkor a lakosok nemzetiségétől is eredhet a település neve 'szászok lakta helység' jelentéssel. *Szász* nevű település volt Abaúj, Bereg, Gömör, Heves, Kolozs, Küküllő, Pest, Tolna, Torda, Ugocsa, Valkó, Zólyom vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunán túl, annak is a déli részén gyakoribb.

Szatmári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szatmári* 7068, *Szatmáry* 262, *Szathmári* 898, *Szathmáry* 533; *Szatmari* 11, *Szatmary*; *Szathmari*; *Szakmári* 184, *Szakmáry* 157. Más változatokkal együtt összesen: 9218.

Eredete Valószínűleg az ótörök 'elad, árul, árusít, kereskedik' jelentésű *sat-* ige a török személynév alapja, amely még a Honfoglalás előtt bekerült a magyar névkincsbe. A csuvasból *Szatmaz, a köztörökből *Szatmar formában lett magyar személynévvé, s mindkettő jelentése 'nem eladó'. Óvónévnek tekinthető, amelyhez erős hiedelem járult: kizárta az újszülöttnak rabszolgasorba való kerülését. Mindkét névalakból pusztá személynévként, magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Fejér, Pest, Szatmár, Vas vármegyében. Bármelyikhez hozzákerülhetett az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. A *-k*-t tartalmazó alakok másodlagosak, a *Szatmár* formák az eredetiek.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, köztük *Szokolik*, *Diemansberger*, *Fogt*, *Fritz*, *Frosch*, *Gottlieb*, *Halper*, *Hirsch* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században. Egy *Gecze* és egy *Izsák* névcseréje ismeretlen indokú.

Szebeni

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szebeni* 777, *Szebeny* 33, *Szebenyi* 512. Más változatokkal együtt összesen: 1342.

Eredete A szláv 'som' jelentésű *sviba szó először pataknévvé, abból pedig a mellette fölépült település nevévé vált Bihar, Sáros, Temes vármegyében. Ezek bármelyikéből 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév alakult. A nevek többsége a Szeben vármegyei Nagyszeben városnévből jöhetett létre. Az *-n* > *-ny* szabályos változás (palatalizáció).

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás Egyetlen *Fey* nevű család választotta a *Szebenyi* nevet magyarosításra a XIX. században, többen *Szebényi* és *Szebőnyi* névre változtattak, de az utóbbi már nem szerepel a mai magyar családnevek között.

Szécsényi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szécsényi* 1570, *Szécsenyi* 23, *Szezsényi*, *Szécsény* 76, *Szezsény*; *Széchényi* 33, *Széchenyi* 228. Más változatokkal együtt összesen: 1950.

Eredete A régi magyar népnyelvben volt egy szláv eredetű, 'irtás, erdővágás' jelentésű *szécs* szó, amiből különböző falvak határában helynév lett. Az oda épült települések pedig megkapták az addigi területnek a nevét *-n* ~ *-ny* névszóképzővel megtoldva. *Szécsen* ~ *Szécsény* nevű településünk volt Arad, Nógrád, Somogy, Sopron, Vas vármegyében. Bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A magyar nyelvterület közepe táján gyakoribb, bár majdnem mindenhol megtalálható.

Névváltoztatás Néhányan, *Schönberger* és *Torner* nevűek vették föl a XIX. században.

Szécsi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szécsi* 3147, *Szécsy* 43, *Szétsi*, *Széchi*, *Széchy* 51; *Szechy*, *Szecsi*. Más változatokkal együtt összesen: 3267.

Eredete A régi magyar népnyelvben volt egy szláv eredetű, 'irtás, erdővágás' jelentésű *szécs* szó, amiből különböző falvak határában helynév lett. Az oda épült települések pedig megkapták az addigi területnek a nevét. Ugyanakkor számításba jöhet a településnevek személynévi eredete is.

Igen sok *Szelcs*, *Szezs* ~ *Szécs*, *Szecse*, *Szecső*, *Szecsőd* nevű településünk volt, amelyek egy része nem eredhet a szláv *sek* ~ *szecs* > magyar *szécs* szóból. Az őtörök 'patak, csermely' jelentésű *selč-* szó törökben való névvé válása után kerültek be a magyar névkincsbe a sokszor előforduló fönti személynévek. Ezek pusztán személynévként, magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) váltak településnevekké. *Szécs* nevű település volt Fejér, Gömör, Közép-Szolnok, Sáros, Somogy, Zemplén vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, több *Schwartz*, továbbá *Deutsch*, *Fried*, *Glück*, *Schlesinger*, *Schön*, *Schreiner*, *Sefcsik*, *Springer*, *Stein* és egy *Balogh* nevű család vette föl a nevet a XIX. században.

Szedlák

Típusa Társadalmi helyzetre, foglalkozásra utaló, szláv családnév.

Változatai *Szedlák* 945, *Szedlják* 17, *Szedljak* 18, *Sedlák* 147. Más változatokkal együtt összesen: 1127.

Eredete A szláv szó eredeti jelentése 'helyhez kötött jobbágyság'. Később 'paraszt, földműves, mezőgazdaságban dolgozó' személy értelmű lett. Társadalmi helyzetre utaló szóból, foglalkozásnévből minden nyelvben gyakran alakul közvetlenül vagy ragadványnév közbejöttével családnév. Jelentése 'röghöz kötött jobbágyság társadalmi helyzetű, földműves foglalkozású személy', majd később 'Szedlák nevű ember fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége A Balaton északi partján és a nyelvterület északi részén, Borsod megyében gyakori.

Szegedi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szegedi* 7622, *Szegedy* 143, *Szeghedi*; *Szigedi* 101; *Szögedi* 277, *Szögedy*, *Szögedi*. Más változatokkal együtt összesen: 8192.

Eredete Alapszava, ősi, ugor eredetű, 'ék' jelentésű *szög* szavunk 'ék alakú földterület', 'szeglet' jelentésűvé is bővült. A szó 'valamivel ellátott' jelentésű *-d* képzős változata olyan vidékek helynevévé vált, ahol völgynek a szöglete vagy folyótalálkozás ék alakú földterülete található. Erre a helyre épült falu neve is *Szeged* lett. Ilyen nevű településünk volt Baranya, Borsod, Csongrád, Szabolcs, Temes, Zala vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, ami által eredetre, származási helyre utaló családnév alakult belőle.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb. Érdekes, hogy a *Szögedi* alakok többségükben északon, északkeleten, Heves és Borsod megyében találhatók.

Névváltoztatás Néhányan, *Szalenberger*, *Fischer*, *Fröhlich*, *Schlesinger*, *Schneider*, *Schrof* nevűek erre magyarosítottak a XIX. században.

Szegi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szegi* 671, *Szeghi* 12, *Szeghy* 121; *Szögi* 947, *Szöghi* 16, *Szöghy* 32, *Szögi*, *Szöghy*. Más változatokkal együtt összesen: 1814.

Eredete Alapszava, ősi, ugor eredetű, 'ék' jelentésű *szög* szavunk 'ék alakú földterület', 'szeglet' jelentésűvé is bővült. Amely falu ezen a szegleten vagy környékén épült, vagy önmagában, vagy összetételben megkapta a *Szög* ~ *Szög*, *Szegfalu*, *Szegfalva*, *Szeglak*, *Szeghalom*, *Szegliget* ~ *Szögliget* stb. nevet. Ilyen nevű települések voltak

Bács, Baranya, Békés, Csongrád, Hunyad, Szatmár, Szabolcs, Temes, Torna, Torontál, Valkó, Zala, Zemplén vármegyében. Az utótag sokszor lekopott, elmaradt a helynév végéről, s a *Szeg* ~ *Szög* előtag megkapta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

A *szeg* szóból, mint szűrésre alkalmas eszközből vagy 'erős karó, földbe vert tartórúd' jelentésben személynév is lett az Árpádok korában. Ennek *-i* birtokjeles alakja is családnévvé válhatott. Akkor jelentése '*Szeg* ~ *Szög* nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A *Szegi* elterjedt az egész nyelvterületen, a Dunán túl kissé gyakoribb, Erdélyben pedig ritkább. A *Szőgi* alak Csongrád megyére, Szeged környékére jellemző.

Szegő

Típusa Foglalkozásra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szegő* 911, *Szeghő* 101, *Szegő* 20, *Szeghő*; *Szegheő* 18, *Szegheő*. Más változatokkal együtt összesen: 1053.

Eredete Két magyarázata is lehetséges. Egyik vélemény szerint az ősi, finnugor eredetű, 'tör' jelentésű *szeg* ige melléknévi igenévi alakja olyan személyre vonatkozott, aki valamit tör (követ, kendert, gallyat stb.). Ebből foglalkozásra utaló ragadványnév lett.

Mások szerint a *szeg* névszóból, mint szűrésre alkalmas eszközből vagy 'erős karó, földbe vert tartórúd' jelentésben személynév is lett az Árpádok korában. Több kicsinyítő képzővel is kiegészült ekkor: *Szega*, *Szege*, *Szegő*, *Szegus* stb. Családnévként ma is él a *Szegh* (28), *Szege* (13), *Szegecs* (23), *Szeges* (26) és a névcikk élén álló *Szegő* alakváltozataival együtt. Az egyéni névből apanévi családnév vált '*Szegő* nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A nyelvterület északi részén, Borsod megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, több *Schwartz*, *Schlesinger*, néhány *Szeginyak*, *Singer*, *Spitzer*, *Stern* nevű választotta magyarosításra a XIX. században.

Székely

Típusa Nép- utaló, magyar családnév.

Változatai *Székely* 12 065, *Szekely* 56. Más változatokkal együtt összesen: 12 319.

Eredete *Székely* népnévünk igen vitatott eredetéről ma sem lehet biztosat mondani. Az talán elfogadható, hogy első jelentése 'őr, határőr' volt, s minden veszélyes védelmi területen élő népcsoportot így hívtak, majd később szűkült le jelentésköre a ma Erdélyben élő *székelysége*. Mint minden nép- és népcsoportnév gyakori személynévvé vált, mivel a hozzájuk hasonlóan öltözködők, viselkedők, közelükben élő, felőlük átköltözők is megkaphatták ragadványnévül, a ragadványnévből vagy a főnti motivációk alapján közvetlenül lett családnév.

Elterjedtsége A Dunántúl északkeleti részén, a Dunától keletre, különösen Erdélyben gyakori.

Kettős nevei A *Székely-Szabó* (42) névkapcsolatban többször előfordul.

Névváltoztatás Nyilván asszimilációs céllal hihetetlenül sokan választották új névül a XIX. században, közülük gyakoribbak: *Sztarill*, *Schächter*, *Schwartz*, *Singer*, *Schlesinger*, *Schreder*, *Sellinger*, *Sonnenfeld*, *Spitzer*, *Stern*, ritkábbak: *Szabatovicz*, *Szeipel*, *Szekler*, *Szekora*, *Szeykova*, *Szlamá*, *Sztah*, *Sztárcsevics* stb.

Szekér

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Szekér* 1550, *Szeker* 92. Más változatokkal együtt összesen: 1642.

Eredete Feltehetőleg óiráni eredetű *szekér* szavunk vagy a Honfoglalás előtt került a magyarba, vagy még ugor kori jövevényszó. Családnévvé válása lehetséges a *szekérgyártó*, *szekérvezető*, *szekérhajtó* foglalkozásnevek rövidüléséből. De lehet szimbolikusan a *szekér* tulajdonosára, *szekérrel* való foglalkozásra utaló családnév is.

Elterjedtsége A Dunántúl nyugati, északnyugati részén gyakoribb.

Szekeres

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Szekeres* 10 600, *Sekeres* 11. Más változatokkal együtt összesen: 10 631.

Eredete Alapszava, *szekér* szavunk feltehetőleg óiráni eredetű, vagy a Honfoglalás előtt került a magyarba, vagy még ugor kori jövevényszó. A 'valamivel ellátott', 'valamivel foglalkozó' jelentésű -s képzőt a magyar nyelvben vette föl. Családnévi jelentése vagy 'szekér tulajdonosának a fia, leszármazottja' vagy 'szekérrel fuvar, szállítást végző személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen elszórtan megtalálható, Nagykanizsa és Szeged környékén valamivel gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Scleining*er, *Slezinger* és *Vozár* nevűek vették föl névmagyarosítási céllal a XIX. században.

Szél

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szél* 2092, *Széll* 2563; *Szel*, *Szell*. Más változatokkal együtt összesen: 4707.

Eredete Ősi ugor kori *szél* szavunk jelentése 'valaminek a vége, határa'. Családnévül valamely település végén, határán, *szélén* lakók kapták meg.

Elterjedtsége A Dunántúl délkeleti részén és a Dunától keletre, Szeged környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Névmagyarosításra több *Schlésinger*, egy-egy *Windt*, *Szljenka*, *Altenhatter*, *Schacherl*, *Schönberger*, *Schwarz*, *Sonnenschein*, *Steiner* nevű használta föl a XIX. században.

Szeleccki

Típusa Helynévi eredetű, szláv vagy magyar családnév.

Változatai *Szeleccki* 733, *Szeleccky* 253, *Szeletzky*, *Szelecki* 42, *Szelecky*, *Szeleszki*; *Szeléczky*; *Szeleczkei* 47. Más változatokkal együtt összesen: 1088.

Eredete Több helységnévből is keletkezhetett. Egyik a 'levegőmozgás' jelentésű *szél* szóból alakult személynév. Ennek -e birtokjeles alakja vált településnévvé 'Szelé, *Szél* birtoka, tulajdona, faluja' jelentéssel. Másik a szláv eredetű, 'kis falu, falucska' jelentésű *Szelce* ~ *Szelec* településnév. Ilyen településnevek voltak Gömör, Nógrád, Pest, Pozsega, Torontál, Trencsén, Valkó, Vas, Zala vármegyében. Bármelyikhez járulhatott a szlovák 'onnan/oda való' jelentésű -szki képző, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett. Ugyanakkor volt *Szeleck* nevű településünk is Valkó vármegyében. Ehhez járulhatott a magyar 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, és szintén eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége Pesttől délkeletre, Pest környékén gyakoribb. A települések egy részét itt szlovákok alapították újra, így valószínűbb a családnév szlovák eredete.

Szelei

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szelei* 679, *Szeley*, *Szeli* 343, *Szely*; *Szelei* 14, *Szelley* 11; *Zelei* 1440, *Zeley* 45, *Zellei* 144. Más változatokkal együtt összesen: 2786.

Eredete Az ótörök eredetű és 'levegőmozgás' jelentésű *szél* szavunk gyakori személynév lett az Árpádok korában. *Szele* ~ *Ze* alakjából településnév jött létre Baranya, Győr, Nógrád, Pest, Somogy, Torontál, Zala vármegyében. A falunév végén szereplő -e vagy birtokjel, s akkor jelentése 'Szelé ~ Szél, *Szel* ~ *Szél* nevű személy faluja', vagy a személynévhez tartozó kicsinyítő képző, s akkor a jelentése 'Szele nevű személy birtoka, faluja'. Az így keletkezett településnevekhez hozzákapcsolódhatott az 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb mind a *Szelei*, mind a *Zelei* alak.

Névváltoztatás *Szelei* nevet egy *Spitzer*, *Szelei* alakot egy *Seiler*, *Zelei* nevet pedig két *Zuckerlandl* nevű család vett föl a XIX. század folyamán.

Széles

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Széles* 3040, *Széless*, *Szélyes* 60, *Szélyes*; *Szeles* 1740, *Szelyes*, *Szeless* 10, *Szelles*. Más változatokkal együtt összesen: 4878.

Eredete Két név egybeesése, amelyeket a régi helyesírás bizonytalansága miatt nem lehet különválasztani. Ősi ugor kori *szél* szavunk jelentése 'valaminek a vége, határa'. A 'valamivel ellátott' jelentésű -s képzővel a szélek egymástól való nagyobb távolságára utal: 'nagy kiterjedésű, hatalmas, vaskos, zömök'. Családnévként mindenképp külső tulajdonság, amely lehet 'széles homlok, arc, váll, mell; vaskos, zömök alkat, termet'. Jelentése tehát 'a felsorolt alkatú személy fia, leszármazottja'.

A másik név az ótörök eredetű, 'légáram, levegőmozgás' vagy 'lélegzet, szusz', de igen korán már 'bélgáz' jelentésű *szél* szavunkból származik. A 'valamivel ellátott', 'valamiben bővelkedő' jelentésű magyar -s képzővel olyan külső tulajdonságra utal, ami a személy jellemző, föltűnő sajátossága volt: lélegzéskor erősebb hangot adott, gyomorműködése sok szelet termelt. A belső tulajdonságra utalás ('szeleburdi, meggondolatlan, megfontolatlanul cselekvő, nyugtalan') igen korán, már a XV. század elején megjelent, s ez is figyelembe vehető a ragadványnevek, családnévek kialakulásakor.

Elterjedtsége Mindkét alapnév a Dunántúl keleti részétől északra és keletre gyakoribb. A *Szélyes* írású formák palóc vidékekre jellemzők.

Szemán

Típusa Foglalkozásra vagy társadalmi helyzetre utaló, német vagy szláv családnév.

Változatai *Szemán* 2515, *Szémán* 64, *Széman* 113, *Szémann* 44, *Szeman*, *Szemann*; *Zemán* 58, *Zéman* 83, *Zeman* 37, *Zémán*; *Zémann* 30, *Zemann* 14, *Zemánn*. Más változatokkal együtt összesen: 2975.

Eredete A 'vidéki nemes, kisnemes' jelentésű szó egyesek szerint az ófelnémet *säer 'magvető' és *man* 'ember' jelentésű szavak összetétele. Mások szerint a németbe a cseh 'mag' jelentésű *semen* került be jövevényszóként, s népetimológiával abból alakult fönti jelentéssel a *Zemann*. Foglalkozásra, társadalmi állásra vonatkozó családnévvé válása mind a német, mind a szláv nyelvekben megtörtént. Magyarországon a szlovák telepítések hozták be a névkincsbe.

Elterjedtsége A nyelvetterület északi, északkeleti részén, Borsod, Abaúj, Zemplén megyében gyakoribb.

Szemes

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szemes* 1465, *Zemes*. Más változatokkal együtt összesen: 1470.

Eredete Alapszavának, ősi uráli eredetű *szem* szavunknak a 'valamivel ellátott' -s képzős alakja a magyarban alakult ki. Jelentése 'föltűnően nagy, szép, különös *szemű*'. Külső tulajdonság megjelölése alapján vált ragadványnévvé, majd abból vagy attól függetlenül családnévvé. Mivel 'élelmes, leleményes, ötletes, találmányos' jelentése is igen korai, belső tulajdonság alapján is ragadványnévvé és családnévvé válhatott. Mivel pogánykori személyneveink között is gyakori volt, apanévként is családnév lehetett belőle 'Szemes' nevű személy fia, leszármazottja' jelentéssel.

Elterjedtsége A Dunán túl, elsősorban Szombathely környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Augenstein* és egy-egy *Eigner* és *Stauber* nevű választotta magyarosítás céljára a XIX. században.

Szénási

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szénási* 2897, *Szénásy* 69, *Szénássy* 83; *Szénasi*, *Szenasi*. Más változatokkal együtt összesen: 3062.

Eredete Alapszavából, szláv eredetű *széna* szavunkból a magyar 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű -s képzővel gyakori helynév vált. Az ily nevű területen vagy mellette fölépült település szintén megkapta a *Szénás* nevet. Ilyen nevű falu volt Arad, Baranya, Békés, Csongrád, Hunyad, Temes, Torna, Zaránd vármegyében. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunától keletre, az Alföld nyugati, délnyugati részén gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Hay* és *Kratochvil*, néhány *Heuer*, *Czigler*, *Neuhaus*, *Stieglmayer* nevű vette föl a XIX. században.

Szendi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szendi* 1312, *Szendy* 100; *Szendei* 40, *Szendey*. Más változatokkal együtt összesen: 1600.

Eredete Alapszavának, ősi uráli eredetű *szem* szavunknak kicsinyítő vagy 'valamivel ellátott' jelentésű *-d* képzős alakja a magyarban alakult ki. Az így létrejött **szemd* szóban az *-m-* szabályosan igazodott a mellette álló *-d-* képzési helyéhez, és *Szend* személynév alakult ki, amelynek jelentése 'szemecske, szemes'. Pusztai személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév jött létre Abaúj, Borsod, Fejér, Komárom, Somogy, Tolna, Torda vármegyében. Bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. Apai családnév kialakulhatott a *Szemd* ~ *Szend* személynévből *-i* birtokjellel is. Akkor a jelentése 'Szemd ~ Szend nevű személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége A Dunántúl északi részén gyakoribb.

Kettős nevei A *Szendi-Horváth* (101) névkapcsolatban sokszor előfordul, s ennek nagy része Orosházán él, de a *Szendi-Joó* (40) kettős név sem ritka.

Névváltoztatás A XIX. században csupán két *Schmalcz*, valamint egy-egy *Golnhoffer* és *Strasser* nevű vette föl magyarosítás céljából. (Sokkal többen választották a *Szendei* formát, jöllehet **Szende* nevű településünk valószínűleg nem volt a középkorban.)

Szendrei

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szendrei* 3153, *Szendrey* 343; *Szendrej*; *Szendrői* 245, *Szendrőy* 38, *Szendrői* 10, *Szendrőy*. Más változatokkal együtt összesen: 3812.

Eredete Az alapjául szolgáló hely-, illetve személynév eredetére több elképzelés is ismeretes. Egyesek az ősi, uráli eredetű *szem* szónak az *-r* kicsinyítő képzős változatát (*Szemere*) keresik benne. Mások a szláv, bizonytalan jelentésű (talán 'mag és társ') *Semidroh* ~ *Semidrog* névben vélik az eredet megoldását. Ismét mások az ismeretlen eredetű, 'könnyű álommal alszik, szunnyad; ámul, csodálkozik' jelentésű **szender* igének folyamatos melléknévi igenévi alakjára gyanakodnak. Ezt ugyan csak a XVI. század elejéről tudjuk adatolni, de 'békesség, nyugalom' jelentésben és *nendereteneg* formában már a XIV. században is előfordult.

Sendur ~ *Chendur* személynévi adatát már a XII. században följegyezték. Tehát a régi **szendereγ* melléknévi igenévnél a továbbképzés nélküli változata szabályosan alakult **szenderei* > *szendrei* > *szendrő* formára. Az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzős változata pedig **szendereiγ* > *szenderei* > *szendrei* úton jött létre. Bármelyik véleményt is fogadjuk el, a *Szendrő* személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév keletkezett Borsod, Gömör, Temes vármegyében. Ezek mindegyikéhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, a Szolnok–Debrecen vonaltól északkeletre gyakoribb.

Névváltoztatás *Szendrei* nevet vett föl a XIX. század folyamán több *Szajsz*, néhány *Szeibeczeder*, *Kohlmann*, *Lippert*, *Schlesinger*, *Steinberger*, *Süssenstein*, *Wagner* nevű, míg a *Szendrői* nevet választotta a *Csepecz*, *Schön*, *Schönfeld*, *Schrikker*, *Strauber*, *Stromayer* nevűek közül egy-egy család.

Szente

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szente* 2341, *Szenthe* 53, *Szente*; *Szende* 194; *Zente*, *Zenthe*. Más változatokkal együtt összesen: 2699.

Eredete A latin *sanctus* jelentése 'tisztá erkölcsű, feddhetetlen, ártatlan, jámbor, tiszteletre méltó', majd 'magasztos, sérthetetlen, Istennek tetsző, Istennek szentelt' volt. Az óegyházi szláv *svęto* [*szvent*] a magyarba valamely délszláv nyelven keresztül került be, és szókezdő mássalhangzó-torlódását a *-v-* kivetésével fölöldve *szent* alakúvá vált. Elsődleges jelentései alapján gyakori személynévvé lett különböző kicsinyítő képzőkkel. Az *-e* birtokjellel vagy *-e* kicsinyítő képzővel ellátott alak apai családnévvé vált 'Szente, Szent vagy Szente nevű személy fia, leszármazottja' jelentéssel. Az *-n-* melletti *-t-* sokszor zöngésült *-d-*-vé, s így jöttek létre a *Szende* nevek. (Ez utóbbiaknak azonban az ősi finnugor *szem* kicsinyítő vagy 'valamivel ellátott' jelentésű *-d* képzős és *-e* birtokjeles alakjából való levezetése is elképzelhető.)

Elterjedtsége A Tiszától nyugatra, a Dunántúl északi részén gyakoribb.

Névváltoztatás Míg a *Szente* formára csak egy *Spitzer* nevű magyarosított, a *Szende* nevet igen sokan, köztük *Schlesinger*, *Schön*, *Schwarz*, *Schwarzkopf*, *Sonnenfeld*, *Spiller*, *Spitzer*, *Steiner*, *Stern* nevűek vették igénybe a XIX. században.

Szentei

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szentei* 60, *Szentey* 23; *Szentai* 29, *Szenti* 283; *Zentai* 1810, *Zentay* 59, *Zenthay*. Más változatokkal együtt összesen: 2268.

Eredete Alapszavának, szláv eredetű *szent* jövevényszavunknak a jelentései közé tartozott a 'jámbor, kegyes, vallásos, áhítatos, templomjáró'. Belső tulajdonság alapján személynévek alakulhattak belőle. A végükön található *-a ~ -e* lehetett birtokjel, és így váltak településnevekké 'Szent nevezetű személy faluja, birtoka' jelentéssel. Lehetek azonban kicsinyítő képzők is, akkor pedig a települések magyaros névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) keletkeztek 'Szenta ~ Szente (a régi följegyzésekben *Zenta*) nevű személy faluja' jelentéssel. *Szenta ~ Szente ~ Zenta* nevű település volt Győr, Csanád, Csongrád, Nógrád, Pilis, Somogy, Zemplén vármegyében. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. Legvalószínűbb, hogy a családnevek túlnyomó többsége a régen Csongrád, később Bács-Bodrog vármegyei *Zenta* írásmóddal rögzült délvidéki település nevéből ered. Földrajzi elhelyezkedése is ezt támasztja alá.

Elterjedtsége A régi Török Hódoltság területén gyakoribb ma is az előfordulása.

Névváltoztatás A XIX. században *Gerdelits*, *Heilbrunn*, *Pirniczer* nevűek vették föl névmagyarosítási céllal.

Szentesi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szentesi* 2164, *Szentesy* 22, *Szentessy* 36. Más változatokkal együtt összesen: 2245.

Eredete A latin *sanctus* jelentése 'tisztá erkölcsű, feddhetetlen, ártatlan, jámbor, tiszteletre méltó', majd 'magasztos, sérthetetlen, Istennek tetsző, Istennek szentelt' volt. Az óegyházi szláv *svęty* [*szvent*] a magyarba valamely délszláv nyelven keresztül került be, és szókezdő mássalhangzó-torlódását a *-v-* kivetésével föloldva *szent* alakúvá vált. Elsődleges jelentései alapján megkapta a 'valamivel ellátott' jelentésű *-s* képzőt, és gyakori személynévvé vált. Magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett belőle Csongrád, Temes, Torontál, Ung, Zaránd, Zemplén vármegyében. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége Mivel a Tiszántúl délkeleti részén gyakoribb, valószínűleg a Csongrád megyei *Szentes* város a családnevek nagyobb részének a forrása.

Névváltoztatás A XIX. században *Szedlarik*, *Duch*, *Elsholz*, *Goldstein*, *Göczi*, *Kreizler*, *Saueracker*, *Stern* nevűek használták föl magyarosítás céljára, míg egy *Kanász* nevű esztétikai okból választotta új névül.

Szentgyörgyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szentgyörgyi* 1546, *Szentgyörgyi* 13, *Szent-Györgyi*; *Szengyörgyi*. Más változatokkal együtt összesen: 1576.

Eredete Alapszava összetett szó. Az összetétel első tagja az óegyházi szláv *svęty* [*szvent*] szóból származik, amely a magyarba valamely délszláv nyelven keresztül került be, és szókezdő mássalhangzó-torlódását a *-v-* kivetésével föloldva *szent* alakúvá vált. A második tag a görög 'földműves' jelentésű *γεωργός* [*georgós*] szó, amely személynévvé vált még a görögben, de a magyarba a latin *Georgius* alak került be. Ennek latin *-us* végződése elmaradt, a *-g-k -gy-vé* váltak, aminek hatására a magánhangzó palatális (-ő-) lett. Nagyon népszerű név volt a kereszténység kezdetén, a Martyrologium Romanumban (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvében) tíznél több szent és boldog neve. Magyarországon igen sok templom (119) viselte a nevét, s templomáról sok esetben így nevezték el a köréje épült települést is. Mivel majdnem minden vármegyében több *Szentgyörgy* nevű falu is volt, felsorolásuktól eltekintünk. Bármelyik *Szentgyörgy* településnév megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen megtalálható, a Dunán túl talán valamivel gyakrabban.

Névváltoztatás Többen, köztük több *Zajacsek*, néhány *Szegyony*, *Dovics*, *Friedlender*, *Kocziczko*, *Perlroth*, *Stuppacher*, *Tugyi* nevű vette igénybe névmagyarosítás céljára a XIX. században.

Szentpéteri

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szentpéteri* 1101, *Szentpétery* 221; *Szentpeteri*; *Szenpétery*. Más változatokkal együtt összesen: 1347.

Eredete Alapszava összetett szó. Az összetétel első tagja az óegyházi szláv *svęto* [*szvent*] szóból származik, amely a magyarba valamely délszláv nyelven keresztül került be, és szókezdő mássalhangzó-torlódását a -v- kivetésével föloldva *szent* alakúvá vált. A második tag a 'kő, kőszikla' jelentésű görög *πέτρος* [*petrosz*] szó, amelyet talán Jézus Krisztus tett meg keresztnévvé az arámi eredetű *Kéfás* név által, amikor egyik tanítványának, Simonnak a nevét erre változtatta. A görög fordításban vált a *Kéfásból* *Πέτρος* [*Petrosz*], ami a latinban *Petrus* lett. Ez a latin forma terjedt el az egész keresztény világban, s ebben a formában jutott a magyar névkincsbe is. Itt a latin -us végződés elhagyása után a szó végére került -tr mássalhangzó-torlódást (*Petr*) a nyelv -e- bontóhanggal föloldotta (*Peter*), a hangsúly hatására pedig megnyúlt az első szótag magánhangzója (*Péter*). Nagyon népszerű keresztnév volt a kereszténység terjedése korában, és száznál jóval többször fordul elő a *Matyrológium Romanumban* (a Római Katolikus Egyház szentjeit és boldogait felsoroló könyvében).

Magyarországon a középkorban 84 templomot neveztek el tiszteletére, és a templom körül települt falu is *Szentpéter* nevet kapott. Mivel szinte minden vármegyében volt ilyen nevű település (néhányban több is), felsorolásuktól itt eltekintünk. A *Szentpéter* nevű falvak bármelyike megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s ezzel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunától keletre kissé gyakoribb, bár mindenütt előfordul.

Szép

Típusa Apanévi vagy anyanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szép* 4149, *Szeép*. Más változatokkal együtt összesen: 4165.

Eredete Valószínűleg ősi finnugor eredetű *szép* szavunk jelentése a rokonnyelvi megfelelők szerint a Honfoglalás előtt még 'okos, ügyes, leleményes, tevékeny' lehetett, de igen korán kialakulhatott a 'tetszetős, mutatós, gyönyörködtető' jelentése is. Mind férfiak, mind nők neveként gyakran használták az Árpád-korban. Kialakulhatott apai (patronim) és talán jóval ritkábban anyai (matronim) családnévként is. Jelentése 'Szép nevű személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége A Dunántúl déli részén gyakoribb.

Névváltoztatás Egy *Schön* és egy *Schönberg* névmagyarosítási céllal, egy *Horváth* ismeretlen okból változtatta erre a nevét a XIX. században.

Szepesi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szepesi* 3329, *Szepesy* 63, *Szepessi* 30, *Szepessy* 250; *Szépesi*; *Szepesi* 42, *Szepesy* 26. Más változatokkal együtt összesen: 3797.

Eredete Valószínűleg ősi finnugor eredetű *szép* szavunk jelentése a rokonnyelvi megfelelők szerint a Honfoglalás előtt még 'okos, ügyes, leleményes, tevékeny' lehetett, de igen korán kialakulhatott a 'tetszetős, mutatós, gyönyörködtető' jelentése is. Ebből vált személynévvé önállóan is, 'valamivel ellátott' jelentésű -s képzővel is. A *Szepes* egyéni név magyar névadással településnévvé vált Bihar, Sáros és Szepes vármegyében. Bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. Leginkább *Szepes* vármegye, az egész *Szepességre* vonatkozó *Szepes* helynév a családnév alapja. A *Szepesi* alakokban a kétnyíltszótagos tendencia szerint esett ki a második szótag magánhangzója.

Elterjedtsége A Dunától keletre, a Tiszán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, több *Czipzer*, *Spisák*, *Spissák*, *Pulvermacher*, *Schön*, *Schönfeld*, néhány *Szeszer*, *Szlovenszky*, *Sztaurovszki* nevű magyarosított erre a XIX. században, és egy *Pál* családnévű valószínűleg azért vette föl a *Szepesi* nevet, mert a keresztnéve is *Pál* volt.

Széplaki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Széplaki* 1218, *Széplaky* 36, *Szeplaki*. Más változatokkal együtt összesen: 1257.

Eredete Valószínűleg ősi finnugor eredetű *szép* és a hasonlóképp valószínűleg finnugor eredetű 'lakóhely' jelentésű *lak* szavunk összetételéből igen sok *Széplak* településnév keletkezett a középkorban Abaúj, Arad, Bács, Baranya, Bihar, Csanád, Gömör, Kolozs, Belső-Szolnok, Közép-Szolnok, Küküllő, Nyitra, Sáros, Somogy, Sopron, Temes, Tolna, Vas vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és ezzel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, köztük *Szepleken, Széplekán, Szepleczán, Bovanche, Dyk, Hipsch, Liebhauser* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Szigeti

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szigeti* 6449, *Szigety, Szigethi* 182, *Szigethy* 524, *Szigetti, Szigetty*. Más változatokkal együtt összesen: 7236.

Eredete Alapszava ősi finnugor eredetű *szeg ~ szig* igénk, amelynek eredeti jelentése 'tör, vág' volt. Ennek befejezett melléknévi igeneve, a *szeget ~ sziget* jelentése eleinte 'elvágot', 'valamivel elkülönített, körülvev', később általában 'vízzel körülvev hely' jelentést kapott. Ebben a jelentésében sok helynévbe belekerülhetett, s a rajtuk, mellettük fölépült település is megkapta a *Sziget* nevet. Ilyen nevű településünk volt Abaúj, Arad, Baranya, Bodrog, Csanád, Fejér, Győr, Közép-Szolnok, Krassó, Kraszna, Máramaros, Somogy, Szabolcs, Szatmár, Tolna, Ung, Valkó, Vas, Zala vármegyében. Közülük bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen megtalálható, a Dunán túl valamivel gyakoribb.

Névváltoztatás Nagyon sokan, köztük több *Szigetitsch, Spitzer, Schönewald, Schwartz, Singer, Spiegel, Stauber, Steiner, Goldstein*, néhány *Szamek, Szidlauer, Szkákándi, Szlamar, Szlodicska, Sztraka, Szuchentrun, Szwertnicsel* nevű magyarosítási céllal, egy *Bukta* nevű pedig ismeretlen okból vette föl a XIX. században.

Szigetvári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szigetvári* 1119, *Szigetváry* 41. Más változatokkal együtt összesen: 1162.

Eredete Ősi finnugor eredetű *szeg ~ szig* igénk eredeti jelentése 'tör, vág' volt. Ennek befejezett melléknévi igeneve, a *szeget ~ sziget* jelentése eleinte 'elvágot', 'valamivel elkülönített, körülvev', később általában 'vízzel körülvev hely' jelentést kapott. Ebben a jelentésében sok helynévbe belekerülhetett, s a rajtuk, mellettük fölépült település is megkapta a *Sziget* nevet, névkiegészítőt. Ilyen az iráni eredetű 'erőd, megerősített hely' jelentésű *vár* szavunkkal való összetétel. Ez Somogy vármegyében jelentős erődítmény volt, s a mellette fölépült város is átvette a nevét. A településnév 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel ellátva eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett.

Elterjedtsége A nyelvterület közepén, nyugati felén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, köztük *Szivák, Huttlesz, Kludik, Litska, Löfler, Vidovics* nevűek vették föl névmagyarosítási céllal a XIX. században.

Szj

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Szj* 32, *Szj* 283, *Szjij* 34, *Szjij* 680. Más változatokkal együtt összesen: 1031.

Eredete Mindenképp magyar (belső keletkezésű vagy finnugor eredetű) *szj* szavunk, amelynek jelentése 'bőrből készült erős szalag'. Az állattartásban és a földművelésben nagyon fontos eszköznek volt a neve. Fölhasználása sokoldalú, készítése jelentős iparága volt a magyarságnak hosszú időn keresztül, és sok embert foglalkoztatott a készítése, forgalmazása, árusítása. Ezek a személyek egyrészt szimbolikusan megkaphatták ragadványnévként, majd abból vagy attól függetlenül családnévként a *Szj* nevet. Az is lehetséges azonban, hogy a *Szjgyártó, Szjőkészítő, Szjjárús* nevekből rövidült le a *Szj* név.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Szígyártó

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Szígyártó* 26, *Szizgyártó* 158, *Szizgyárto*, *Szizgyártó* 172, *Szizgyártó*, *Szizgyarto*, *Szizgyartó*, *Szizjártó* 36, *Szizjártó* 1022, *Szizjártó* 69, *Szizjártó* 2215. Más változatokkal együtt összesen: 3775.

Eredete Az összetett szó előtagja mindenképp magyar (belső keletkezésű vagy finnugor eredetű) *szij* szavunk, amelynek jelentése 'bőrből készült erős szalag'. Utótagja az ótörök eredetű 'illik, megfelel' jelentésű **yara-* igető magyar változatának (*jár-* ~ *gyár-*) -*t* műveltető és -*ó* melléknéviigenév-képzős alakja (*jártó* ~ *gyártó*), amelyben a szókezdő *j-* *gy-*-vé vált (affrikálódott), de mindkét alak megmaradhatott a nyelvjárásokban és a családnévekben. (A nyelvjárásokban is előfordulnak máig ilyen kettős ejtések, pl. *jer* ~ *gyer*.)

A *szij* az állattartásban és a földművelésben nagyon fontos eszköznek volt a neve. Fölhasználása sokoldalú, készítése jelentős iparága volt a magyarságnak hosszú időn keresztül, és sok embert foglalkoztatott. Mint minden foglalkozást jelentő szóból, ebből is gyakori családnév vált. A *Szizjártó* alakok a -*jgy-* mássalhangzó-találkozás összeolvadásával is létrejöhetnek, majd egyes nyelvjárásokban rövidültek *Szizjártó* formára.

Elterjedtsége A *Szizgyártó* alakok csak a Dunától keletre, a *Szizjártó* formák pedig csak a Dunán túl fordulnak elő. A *Szizjártó* nevek az egész nyelvterületen nagyjából egyenletes eloszlásban megtalálhatók.

Sziklai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sziklai* 990, *Sziklay* 67. Más változatokkal együtt összesen: 1057.

Eredete Alapszava, szláv eredetű *szikla* szavunk gyakori helynévvé vált. A közelében létesült településnek a neve is *Szikla* lett Gömör és Zólyom vármegyében. Ezek megkaphatták az 'onnan/oda való' jelentésű -*i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé váltak.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Valószínűleg a jelentése következtében népszerű családnévnek a névmagyarosításokkal szaporodott meg a száma, mert a két kis település aligha adott volna ennyi eredetre utaló családnévet az országnak. A XIX. században több *Stein*, *Steiner*, *Steinbeck*, *Steinfeld*, *Eckstein*, *Mermelstein*, *Schellberger*, *Szilberberg*, *Silberger*, *Szebin*, *Szik*, *Szlamkay*, *Sztrnady* vette föl névmagyarosítási céllal.

Szikora

Típusa Tulajdonságra utaló, szláv családnév.

Változatai *Szikora* 2468, *Szikora*, *Szikóra*, *Szikura* 34; *Szikula* 21; *Sikora* 186, *Sikura* 33, *Sikorá*; *Czikora* 515, *Czikora*. Más változatokkal együtt összesen: 3279.

Eredete Valószínűleg a szlovák 'cinke, cinege' jelentésű *sykorka* a név alapja, jóllehet csak *Sykora* [*Szikora*] alak található a cseh és szlovák névadatok között is. Külső tulajdonságra utaló metaforikus ragadványnév, majd abból vagy attól függetlenül családnév lett belőle 'olyan vékony, sovány, madárcsontú, mozgékony, magas hangú, csivitelő stb., mint a cinege' jelentéssel. A *C*-vel kezdődő alakok a magyar nyelvben történt *Sz-* > *C-* változások (affrikációk) eredményei.

Elterjedtsége A *Szikora* alakok a Dunától keletre, északkeletre elszórtan, a *Czikora* alakok pedig az északi részekben, főként Heves megyében gyakoribbak.

Sziksai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Sziksai* 2810, *Sziksai* 340. Más változatokkal együtt összesen: 3161.

Eredete Talán ősi ugor eredetű szavunk mind a *szik* főnév, mind az *asz(ik)* ige. Ez utóbbi folyamatos melléknévi igenevével alakult a 'kiszáradó szikes terület' jelentésű **szikászáy* helynév. Ennek végződés nélküli, szabályos fejlődése *szikászau* > *szikászó*. Amennyiben megkapta az 'onnan/oda való' jelentésű -*i* képzőt, akkor az a korábbi alakhoz járult, és **szikászáy* lett. Ebből szabályosan kiesett a két magánhangzó közötti (intervokális) -*γ*- hang, és a kétnyíltszótagos tendencia szerint a második szótag magánhangzója is elmaradt: **szikászáy* > *szikszai* változás ment végbe. A terület nevét megkapta sokszor a rá vagy melléje épült település. *Sziksó* nevű község volt Abaúj,

Heves, Kolozs, Temes vármegyében. Közülük bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, ami által eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen északkeleten gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Szikszel*, *Popovics* és *Preindl* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Szilágyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szilágyi* 31 892, *Szilághi*, *Szilágy* 19, *Sziladi*, *Sziládi* 599, *Szilády* 59; *Siladi* 17; *Silaghi* 39, *Silághi*, *Silagi*, *Silágyi*. Más változatokkal együtt összesen: 32 768.

Eredete Alapszava ősi finnugor eredetű *szil* fanevünk. 'Valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű *-d ~ -gy* képzős alakja igen gyakori helynévvé, erdőnévvé vált ott, ahol a *szilfa* gyakori volt. A benne vagy melléje épült település megkapta az erdő, a táj nevét. *Szilágy* nevű települések voltak Baranya, Fejér, Közép-Szolnok, Kraszna, Tolna, Zaránd vármegyében, s egy egész megyének is a neve lett annak *Szilágy* nevű váráról. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. A családnévek többsége a vármegye nevéből alakulhatott.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében gyakoribb.

Névváltoztatás Nagyon sokan, köztük több *Pavicsics*, *Seidner*, *Schlesinger*, *Schwarcz*, *Sonnenfeld*, *Spiegel*, *Strasser*, néhány *Szifferling*, *Szmicsko*, *Sztányik*, *Szurovecz* magyarosítási céllal vette föl a nevet a XIX. században. Két *Szörös* nyilván esztétikai, mások: *Illés*, *Izsák*, *Konyó*, *Nemeskál*, *Pecsenye*, *Salamon*, *Sámuel* ismeretlen okból változtatták nevüket erre ugyanakkor.

Szilasi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szilasi* 1170, *Szilasy* 45, *Szilassi* 46, *Szilassy* 181. Más változatokkal együtt összesen: 1473.

Eredete Alapszava ősi finnugor eredetű *szil* fanevünk. 'Valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű *-s* képzős alakja igen gyakori helynévvé, erdőnévvé vált ott, ahol a *szilfa* gyakori volt. Az erdőben vagy melléje épült település megkapta az erdő, a táj nevét. *Szilás* nevű falu volt Arad, Csanád, Fejér, Komárom, Somogy, Szabolcs, Tolna, Torna, Valkó, Veszprém, Zaránd vármegyében. Közülük bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunántúl egészén, gyakrabban a nyugati szélén fordul elő.

Névváltoztatás Eléggé sokan, több *Spitzer*, *Steiner*, egy-egy *Sztreszky*, *Keck*, *Schlesinger*, *Schwarz*, *Sonnenfeld*, *Spiegel*, *Stibelreider* nevű névmagyarosítás céljából, egy *Potyondi* pedig esztétikai okból vehette föl a nevet a XIX. század folyamán.

Szili

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szili* 2466, *Szily* 131, *Szilli* 41, *Szilly*. Más változatokkal együtt összesen: 2662.

Eredete Alapszava ősi finnugor eredetű *szil* fanevünk, amely önmagában is gyakori helynévvé, erdőnévvé vált ott, ahol a *szilfa* gyakori volt. Az erdőben vagy melléje épült település megkapta az erdő, a táj nevét. *Szil* nevű falu volt Bács, Bihar, Kolozs, Komárom, Küküllő, Nógrád, Sopron, Temes, Tolna, Valkó, Zala vármegye területén. Közülük bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Ugyanakkor a *Szil* metaforikusan (olyan erős, szívós, mint a *szilfa*) személynévvé is vált, és többször előfordult minden végződés nélkül, de *Szila* alakban is az Árpádok korában. Ennek *-i* birtokjeles alakja apai családnévvé lehetett 'Szilé, *Szil* nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Csak a Dunán túl fordul elő ebben a formában.

Névváltoztatás Néhányan, *Szallenbach*, *Kohn*, *Lebenstein*, *Reich*, *Schlesinger*, *Strasser*, *Wallasek* nevűek névmagyarosítási céllal vették föl a XIX. században. Egy *Fáncsi* nevű valószínűleg esztétikai okból változtatott erre.

Szilvási

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szilvási* 2794, *Szilvásy* 172, *Szilváss* 25, *Szilvássy* 266, *Szilvassi*, *Szilvassy*; *Szivási*, *Szivássy*. Más változatokkal együtt összesen: 3283.

Eredete Alapszava szláv eredetű *szilva* gyümölcsnevünk. 'Valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű magyar -s képzővel olyan helynévvé lett, ahol sok szilvafa nőtt. A mellé épült falu is fölvehette a *Szilvás* nevet Abaúj, Bács, Baranya, Bereg, Bodrog, Borsod, Hunyad, Kolozs, Közép-Szolnok, Somogy, Temes, Torda, Zaránd vármegyében. Közülük bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, *Szlivka*, *Szlifyka*, *Szivinka*, *Szluka*, *Czank*, *Cziganek*, *Kopeczki*, *Pruna*, *Rohács*, *Sverskó* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Szirmai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szirmai* 942, *Szirmay* 88, *Szernai*. Más változatokkal együtt összesen: 1043.

Eredete Alapszava, az ótörök eredetű, 'aranyhajú' jelentésű *Sirma* név bekerült a magyar névkincsbe. Árpád-kori följegyzése *Zerma* [szěrmá] és *Zerna* [szěrná] alakban történt. A pusztá személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Borsod és Ugocsa, *Szerna* alakban pedig Baranya vármegyében. Ezek megkapva az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt eredetre, származási helyre utaló családnévekké váltak.

Elterjedtsége Borsod megyében kissé gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, több *Schlesinger*, *Schreiber*, *Schwarz*, *Spitzer*, néhány *Szirmaicsik*, *Szinna*, *Szlezsák*, *Szmidzsár*, *Szrinka*, *Szrnka*, *Sztareszenits*, *Szuchy* vette föl névmagyarosítási céllal a XIX. században.

Szita

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Szita* 2198, *Szitha* 51, *Szitta* 10. Más változatokkal együtt összesen: 2260.

Eredete Alapszava a szláv eredetű, liszt megtisztítására használt *szita* eszköznevünk. Mint a mesterség szimbóluma vagy *Szita*készítő, *Szita*gyártó, *Szita*kötő, *Szita*szövő foglalkozásnév rövidítése vált családnévvé.

Elterjedtsége A Dunán túl, ott is a délnyugati részen gyakoribb.

Szítás

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Szítás* 1083, *Szitas*. Más változatokkal együtt összesen: 1087.

Eredete Alapszava a szláv eredetű, liszt megtisztítására használt *szita* eszköznevünk. Ennek magyar 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű -s képzős változata 'szitakészítő, *szita*szövő, *szitával kereskedő*' foglalkozást jelentett. Mint minden foglalkozásnév, ez is ragadványnévvé, abból vagy attól függetlenül családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Szívós

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Szívós* 332, *Szivós* 878, *Szivos* 281, *Szívos* 47. Más változatokkal együtt összesen: 1546.

Eredete Ősi hangutánzó eredetű *szí* ~ *szív* igénk állandó tulajdonságra utaló -s képzővel ellátva 'kemény, erős, kitartó' jelentésű lett. Ragadványnévként vagy attól függetlenül családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Szlávik

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Slávik* 1174, *Szlavik*. Más változatokkal együtt összesen: 1186.

Eredete Előzménye a görög eredetű *σκλάβηνος* [*szklávénosz*] szó, amelynek a jelentése 'szláv rabszolga' volt. Ez a latin ugyanazon jelentésű *sclavus* szón keresztül vált nemzetközi vándorszóvá. Később a 'rabszolga' jelentését elvesztette, s népcsoport neve lett. A szlovák nyelvben kapta meg eredetire, leszármazásra utaló *-ik* képzőjét, és 'szláv származású, Szláv nevű személy fia, leszármazottja' jelentésű családnév lett belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület északi részén és Pest környékén gyakoribb.

Szoboszlai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szoboszlai* 2204, *Szoboszlaj* 170; *Szoboszlói*. Más változatokkal együtt összesen: 2417.

Eredete Alapszava valamelyik szláv nyelvből való, 'Magának (Istennek) a dicsőség' jelentésű **Sebislav* ~ **Sobeslav* keresztnévnek az átvétele. Ez a magyarban, ha nem kapott végződést, akkor **Szobeszlaß* > *Szoboszláu* > *Szoboszló* úton fejlődött. Amennyiben megkapta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, akkor az egy korábbi alakhoz járult, és a változása **Szobeszlaßi* > *Szobeszlai* > *Szoboszlai* volt. A *Szoboszló* személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév alakult Szabolcs és Zala vármegyében. Ezek valamelyikéhez a fentebb leírt módon járult az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló *Szoboszlai* családnév lett belőle.

Elterjedtsége Minden bizonnyal a Hajdúságban (régebben Szabolcs vármegyében) levő *Hajdúszoboszló* nevéből ered a családnevek túlnyomó többsége, mert mai gyakoriságuk is a Hajdúságra, Bihar és Szatmár megyére utal.

Szokoli

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szokoli* 449, *Szokoly* 171, *Szokolvi* 86; *Szokolai* 934, *Szokolay* 174; *Szokoljai* 25. Más változatokkal együtt összesen: 1840.

Eredete Alapszava, a 'sólyom' jelentésű szláv *sokol* szó személynévvé vált még valamely szláv nyelvben, ahonnan a magyar névkincsbe is bekerült. Az Árpádok korában többen is viselték a nevet, amelyből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) *Szokol* ~ *Szokoly* (vagy *-a* birtokjellel *Szokola* ~ *Szokolja*) településnév lett Kolozs, Nógrád, Sáros, Szabolcs, Tolna vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, amellyel eredetre, származási helyre utaló családnév vált belőle.

Ugyanakkor a személynévből közvetlenül is válhatott apai családnév. Akkor jelentése vagy 'Szokol nevű személy fia, leszármazottja', vagy 'Szokolé'. A *Szokol* ~ *Szokoly* és a *Szokola* ~ *Szokolja* nevek a régi helyesírási bizonytalanság miatt nem választhatók el egymástól.

Elterjedtsége A *Szokoli* nevek a Balaton vidékére, valamint Nagykanizsa és Sopron környékére, a *Szokolai* alakok pedig a Dunántúl északkeleti, valamint a nyelvterület keleti részére, és különösen Orosháza környékére jellemzők.

Szolnoki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szolnoki* 2103, *Szolnok* 80; *Szónoki*, *Szónoky*. Más változatokkal együtt összesen: 2195.

Eredete Az előzményeül szolgáló személynév eredete vitatott. Egyik vélemény szerint az ősi ugor kori *szó* közsözből alakult ki először a 'szószóló, üzenetvivő, követ' jelentésű **szónok* szavunk. Ez személynévvé vált, majd településnév lett. Az eredeti *Szónok* névben az *-l-* járulékhang (inetimologikus betoldás), amely a *volt* ~ *vót*, *zöld* ~ *zód* analógiájára került a névbe. (Mások ezt a magyarázatot a *szónok* XIX. századi, nyelvújítási keletkezése miatt nem ismerik el.)

Fölvetődött a személynév őtörök eredete a törökségben igen gyakori *Sonqur* átvételeként. Ennek jelentése 'vadászsólyom, fehér sólyom', s ez beleillik korai névadási rendszerünkbe. Hangalaki változásának magyarázata azonban kissé nehézkes. A föltételezés szerint az *-ur* végződés, mint jelentéssel bíró, általában személynévekhez kapcsolódó szó önállósult. A visszamaradt **Sonk* végének mássalhangzó-torlódása közbeékelte ejtéskönnyítő *-u-* ~ *-o-* magánhangzóval föoldódott. A hosszú *-ó-* helyére beilleszkedő (inetimologikus) *-l-* és az *-ó-* megrövidülése itt

is teljesen szabályos. A kialakult *Szónok* ~ *Szolnok* személynév igen gyakori használatú volt az Árpádok korában. (A minden bizonnyal névadó *Zonuk* várispánt 1046-ban ölték meg.) A puszták személynév magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) vált helynévvé Abaúj, Győr, Heves, Komárom, Külső-Szolnok, Moson, Szabolcs, Szerém, Zemplén vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, amellyel eredetre, származási helyre utaló családnév vált belőle. A családnévek többsége biztosan a Tisza partján épült nagy város, illetőleg a vármegye nevéből jött létre.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Szoldat* és *Szlovák* nevűek magyarosítási céllal, több *Gellén* családnévű pedig ismeretlen okból vette föl a XIX. században. Két *Szlovik* és két *Réder* nevű a *Szónoky* alakot választotta.

Szombati

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szombati* 1682, *Szombaty* 10; *Szombathi* 11, *Szombathy* 248. Más változatokkal együtt összesen: 1966.

Eredete Minden természetközeli népnél elterjedt szokás volt, hogy annak a napnak a nevét adják az újszülött egyéni nevéül, amely napon született. Így lett a magyarban a *Szombat* gyakori keresztnév az Árpádok korában. Alapja, a *szombat* köznév szláv jövevényszó. Az egyéni névből rendszerint apai családnév alakult minden változtatás nélkül (*Szombat* ~ *Szombath* családnévünk is meghaladja a hétszázat). De az egyénnévből létrejöhetett *-i* birtokjellel is a családnév, akkor a jelentése '*Szombaté*, *Szombat* nevű személy fia, leszármazottja'.

A másik eredete a családnévnek helynévi. Igen sok település kapta a nevét arról a napról, amelyen a heti vásárt, piacot tartották. Ezek általában nagyobb helyek, városok voltak, és rendszerint *-hely* utótaggal, de néha önállóan is helységnevekké lettek. *Szombat* nevű vagy *Szombat-* előtagú településünk volt Arad, Baranya, Bihar, Kolozs, Moson, Pilis, Szepes, Szerém, Valkó, Vas, Veszprém, Zala vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, amellyel eredetre, származási helyre utaló családnév vált belőle.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen az Alföldön gyakori.

Névváltoztatás Néhány *Samstag*, *Shapira* és *Pollacsek* nevű vette föl a XIX. században.

Szondi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szondi* 957, *Szondy* 154; *Szonday*. Más változatokkal együtt összesen: 1121.

Eredete A bizonytalan eredetű, de legvalószínűbben magyar belső fejleményként hangulatfestő szóból származó **sun* ~ **sunny* ~ **szun* ~ **szuny* igenévszó (nomenverbum) ma is sok köznyelvi és nyelvjárási szavunknak az alapja (*sundi*, *sunyi*, *szundít*, *szunyókál* stb.). Személynévi eredete külső tulajdonságokra mehet vissza: 'fursán néző, szokatlan tekintetű, hunyorgó, esetleg kancsal'. A személynév végén a *-d* kicsinyítő képző. A *Szond* puszták személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév jött létre Bács; a *Szonda* helységnevből pedig *-a* birtokjellel ('*Szondé*, *Szond* birtoka, faluja' jelentéssel) Külső-Szolnok vármegyében. Ezek 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel ellátva eredetre, származási helyre utaló családnévvé váltak.

Ugyanakkor a személynév megkaphatta az *-i* birtokjelet, s közvetlenül is apai családnévvé lehetett '*Szondé*, *Szond* nevű személy fia, leszármazottja' jelentéssel. A *Szondai* nevek egy részéből a név végi magánhangzó-találkozás (hiátus) miatt kieshetett az *-a-*, s abból is *Szondi* névalak jött létre.

Elterjedtsége A Dunántúl déli részén gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Sonnenschein*, egy-egy *Auspitz*, *Schondl*, *Schöffner* és *Wirsching* vette föl a XIX. században magyarosítás céljából.

Szórádi

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szórádi* 954, *Szórady* 36, *Szorádi* 27, *Szorády*; *Szóráti* 12; *Zoráti*; *Szóládi* 103; *Szoládi* 19. Más változatokkal együtt összesen: 1162.

Eredete **Szórád* nevű településről nem tudnak helynévi adattáraink. Így mindenképpen személynévi eredetet kell keresnünk a családnévben. A szláv (közelebből: lengyel) eredetű *Swérád* összetett név, jelentése 'saját + öröm', tehát újszülött neveként: '[a szülő] egyéni öröme'. A név latinosított alakja *Zoerardus* lett (de a név viselője, a magyarországi Zobor-hegy remetéje *Andreas* néven lett szentté). A magyarban akár a lengyel *-we* ~ *-wo-*, akár a

latin *-oe-* hangkapcsolat hosszú *-ó-*vá lett, és az Árpádok korában sokszor előforduló *Zorad ~ Zolat* alakban ismeretes, vagyis már akkor megtörtént egyes nyelvjárásokban az *-r- > -l-* hangváltozás (likvidacsere), amit néhány tucat mai családnév máig őriz. A *Szórád ~ Szórát* egyéni név *-i* birtokjellel apai családnévvé vált. Jelentése 'Szórádé ~ Szóráté, Szórád ~ Szórát fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunán túl, a Balatontól északnyugatra gyakoribb.

Szőke

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Szőke* 14 269, *Szőke* 254; *Szölke* 49, *Szölke*; *Szeőke* 29, *Szeőke*. Más változatokkal együtt összesen: 14 644.

Eredete Alapszava a valószínűleg ősi ugor kori *sző* melléknevünk, amelynek a jelentése 'világos, tiszta' volt. Ebből alakult ki mind a 'sötétsárga, világosbarna' jelentésű *szög*, mind a 'szalmaszínű, vilgossárga' jelentésű *szőke* melléknév. Külső tulajdonságot jelentő szavakból gyakran lettek családnevek. Ebben az esetben is haj, szakáll, bajusz jellegzetes színeként lett belőle családnév.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, igen sok *Spitz*, néhány *Roth* és egy-egy *Atyes*, *Bániczky*, *Goldschmidt*, *Schwartz*, *Steiner* magyarosított erre a XIX. században.

Szőlősi

Típusa Helynévi eredetű vagy lakóhelyre utaló, magyar családnév.

Változatai *Szőlősi* 486, *Szölősi* 33, *Szölősi* 21, *Szölősy* 16, *Szölőssi*, *Szölőssy*; *Szöllősi* 3358, *Szöllősy* 203, *Szöllősi* 3300, *Szöllősy* 142, *Szöllősi* 540, *Szölősy* 22, *Szöllősi* 33, *Szöllősy*, *Szöllőssi*, *Szöllőssy* 45, *Szöllőssi*, *Szöllőssy* 42. Más változatokkal együtt összesen: 8378.

Eredete Alapszava az ótörök eredetű *szőlő* jövevényszavunk. Magyar 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű *-s* képzővel igen sok területnek lett a neve ott, ahol *szőlő* nőtt, vagy *szőlőt* termeltek. A melléjük épült falu neve is *Szőlős* lett. Ilyen nevű település volt Abaúj, Bács, Baranya, Bihar, Bodrog, Csanád, Fejér, Győr, Heves, Keve, Kolozs, Komárom, Krassó, Küküllő, Nógrád, Somogy, Szerém, Tolna, Torna, Torontál, Ugocsa, Valkó, Veszprém, Zala, Zaránd, Zemplén vármegyében. Közülük bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s ezáltal eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Igen sok település határában volt *Szőlős* nevű domb, hegy vagy határrész. Az ott vagy közelükben lakó is megkaphatta a lakóhelyre vonatkozó *-i* képzőt, s ugyanaz a *Szőlősi* családnév alakult ki belőle. Az írásváltozatok nagy száma részben a régi helyesírás bizonytalanságából, részben pedig a nyelvjárási ejtések eltéréséből (rövid *-ő-* ~ hosszú *-ő-*, rövid *-l-* ~ hosszú *-ll-*) ered.

Elterjedtsége Az Alföldön gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sok *Weinberger*, *Veinberger*, *Weingarten* és néhány *Weinberg*, *Weinperl*, *Weinsierl*, *Weinstock*, *Deutsch*, *Rosenfeld*, *Schillinger* stb. nevű vette föl a nevet magyarosítási céllal a XIX. században.

Szőnyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Szőnyi* 1891, *Szőnyi* 72, *Szőnyei*; *Szőnyei* 20, *Szőnyey*. Más változatokkal együtt összesen: 1992.

Eredete Alapszava a valószínűleg ősi ugor kori *sző* melléknevünk, amelynek a jelentése 'világos, tiszta' volt. Ez önmagában (*Seu*) vagy *-n ~ -ny* kicsinyítő képzős alakjában személynévvé vált az Árpádok korában. A személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Komárom vármegyében. A településnévhez tett 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév vált belőle.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Szeiler*, *Schmid*, *Spitzer* és *Wéber* magyarosított erre a XIX. században.

Sztojka

Típusa Apanévi eredetű vagy foglalkozásra utaló, szláv családnév.

Változatai *Sztojka* 3757, *Sztójka* 11, *Sztolyka* 124. Más változatokkal együtt összesen: 3946.

Eredete A szláv **stojna* jelentése 'támaszték, oszlop, tartó szerkezet'. Ennek kicsinyítő képzős alakja vált személynévvé a szlovákban. A személynévből apai családnév lett '*Sztojka* fia, leszármazotta' jelentéssel. Kialakulhatott azonban a családnév foglalkozásnévi szimbólumból is: ács, kőműves mesterséget folytató is megkaphatta ragadványnévül, abból vagy közvetlenül is családnévként a 'támaszték, oszlop' jelentésű szót.

Elterjedtsége Pest környékén gyakoribb.

Szúnyog

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Szúnyog* 43, *Szunyog* 551, *Szúnyogh* 34, *Szunyogh* 713. Más változatokkal együtt összesen: 1341.

Eredete A *szúnyog* rovarnevünk valószínűleg besenyő eredetű. Valamely tulajdonsága alapján vált metaforikus családnévvé. Az elnevezett olyan sovány, vézna, vékony, szikár, gyöngé; vékony hangú, sipító beszédű, mint a *szúnyog*. A belső tulajdonságok (idegesítő, zavaró; vérszívó, élősködő) kevésbé jöhetnek számításba.

Elterjedtsége A Dunán túl, Nagykanizsa környékén gyakoribb.

Szűcs

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Szűcs* 24 294, *Szücs* 14 017, *Szüts* 256, *Szüts* 463; *Szeőcs* 29, *Szeöcs*, *Szőcs* 1905, *Szőcs* 139, *Szőts* 609, *Szőts* 44. Más változatokkal együtt összesen: 42 048.

Eredete Ótörök eredetű *szűcs* mesterségnevünk 'kikészített bőroket földolgozó, azokból ruhát, bundát varró iparos' jelentésű. Mint minden foglalkozásnév, különösen mint céhes iparra vonatkozó mesterségnév, nagyon sok családnévnek lett az alapja, akár ragadványnéven keresztül, akár közvetlenül.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen megtalálható, de a Dunától keletre gyakoribb. A *Szőcs* alakok Erdélyre jellemzők.

Névváltoztatás Igen sokan, köztük több *Kirschner*, *Schlesinger*, *Schwarz*, *Sichermann*, néhány *Sič*, *Einhorn*, *Hajda*, *Henter*, *Seligmann*, *Staskó*, *Tannenberg* választotta magyarosítás céljára a XIX. században. Egy *Jakab* és egy *Pap* is erre változtatta a nevét ugyanakkor.

T

Tábori

Típusa Foglalkozásra utaló, esetleg helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tábori* 1335, *Tábory* 26; *Tabori*. Más változatokkal együtt összesen: 1363.

Eredete Alapszavának, török eredetű *tábor* szavunknak a jelentése 'katonai csapat, hadsereg'. Annak a területnek a neve lett, ahol a hadsereg ideiglenesen megszállt, tartózkodott. Az ilyen területek melletti település is megkaphatta (rendszerint *-falva*, *-helye* utótaggal) a *Tábor-* nevet. Azonban csak egy Valkó vármegyei faluról tudunk a Történelmi Magyarországon, amely a *Táborfalva* nevet viselte. (A mai Pest megyei *Táborfalva* csak 1949-ben alakult Örkény határából kiválva.) Ennek nevéből aligha alakulhatott ily sok családnév. A Bibliában előforduló *Tabor* hegynék és a huszitizmus idején arról elnevezett cseh hegynék nincs köze a magyar *tábor* szóhoz. Ezekből nem keletkezhetek magyar családnevek.

Valószínűbb, hogy a családnevek többsége foglalkozásra, katonai beosztásra utal. Olyanok, akik a tábor helyét előkészítették, rendjét fenntartották, biztonságáról gondoskodtak, megkaphatták előbb ragadványnévként, majd abból vagy közvetlenül is családnévként a *Tábori* nevet.

Elterjedtsége A nyelvterület középső részén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Lager*, *Tauber*, *Kovatsik*, *Polivka* nevűek vették föl a XIX. században.

Tajti

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tajti* 1920, *Tajty*, *Tajthi* 49, *Tajthy* 154; *Talyti*. Más változatokkal együtt összesen: 2128.

Eredete Előzményének, az indoeurópai eredetű **tauta* ~ **tauti* szónak eredeti jelentése 'nép' volt. Később a használóktól függően leszűkült a jelentése az egyes népekre (germán, német, szláv stb.). A magyar nyelvbe még a Honfoglalás előtt bekerülhetett, s minden szláv népre vonatkozott, csak később szűkült le a jelentése a szlovákságra. Ebből alakult a Tolna vármegyei *Tajta* és a Gömör vármegyei *Tajti* falunév is. Mindkettő megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és családnévvé vált. A **Tajtai* alakból a név végi magánhangzó-találkozás (hiátus) kiküszöbölésére szabályosan kiesett az *-a-* hang.

Elterjedtsége A nyelvterület közepén, Heves és Csongrád megyében gyakoribb.

Takács

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Takács* 53 130, *Takáts* 697, *Takách* 56, *Takacs* 32, *Takats*, *Takach*; *Takác*, *Takac* 25; *Tukacs*; *Tkács* 19, *Tkacs*. Más változatokkal együtt összesen: 54 102.

Eredete Szláv eredetű *takács* foglalkozásnevünk 'textília szövésével foglalkozó kisiparos, szövőmunkás' jelentésű volt. Mint minden foglalkozásnév, különösen a céhes iparosmesterek esetében gyakori ragadványnévvé, abból vagy attól függetlenül családnévvé vált minden nyelvben, így a magyarban is. A *Tkacs* alakokat vagy magyarországi szlovákok viselik, vagy a régi, átvételkori alakját őrzik a névnek.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen megtalálható, de a Dunán túl kissé gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan, több *Tkacsik*, *Taussig*, *Katz*, néhány *Andrácsik*, *Fuchs*, *Grün*, *Grünbaum*, *Krausz*, *Temzer*, *Wéber* stb. nevű magyarosított erre a XIX. században.

Talabér

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Talabér* 1073, *Talaber*; *Thalabér* 14. Más változatokkal együtt összesen: 1089.

Eredete A máramarosi, Tiszába folyó *Talabor* víznévnek és a mellette fekvő falu nevének eredete homályos. Egyesek az ótörök 'csataló, harci paripa' vagy 'mesebeli táltos' jelentésű *tulpar* ~ *tulbar* szóból magyarázzák. Erre vannak is a török nyelvekben *Tulpar* személynévi adatok a XIX–XX. századból, de korábbiakkal nem találkozni, a magyar családnévet pedig már a XVI. században följegyezték. Az erdélyi *alabor* ~ *talabor* tájszó, aminek jelentése 'kerékkötő (fa vagy vas)' teljesen ismeretlen eredetű, és aligha lehet alapja a családnévnek, Erdélyben ugyanis nagyon ritkán fordul elő. Mindezek mellett egyik magyarázat sem elégíti ki a hangtani megfeleléseket. Jóllehet van *Talabos* (149) családnévünk is, de azt is nehéz összefüggésbe hozni a *Talabér* névvel.

A szláv régiségben volt *Talamir* személynév, amely a népnyelvi 'szerencse, jólét, jó sors' jelentésű *tala* és a 'béke' jelentésű *mir* szónak az összetételéből alakult. Ebből hangtanilag nehézség nélkül levezethető a magyar *Talabér* név, amely *Tholomer*, *Tholomir* alakban többször előfordult az Árpád-kori följegyzésekben, ugyanis az *-m-* > *-b-* változás nem ritka a magyar nyelvjárásokban. Bármi volt a személynév eredete, a családnév közvetlenül alakulhatott apanévként az egyéni névből, s jelentése akkor 'Talabér nevű személy fia, leszármazottja'. De létrejöhetett pusztán helynévből is, s akkor eredetre, származási helyre utaló név, aminek jelentése 'Talabér nevű faluba való'.

Elterjedtsége A Dunán túl, a Balatontól északnyugatra gyakoribb.

Tálas

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Tálas* 1265, *Tállas* 19, *Tálos* 902, *Tállos*; *Talos*. Más változatokkal együtt összesen: 2201.

Eredete Alapszavának, ősi ugor kori *tál* szavunknak a 'valamivel ellátott' vagy 'valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzős alakja foglalkozásnevet alkotott: 'tálkészítő, fazekasmester' értelmű volt. Mint minden foglalkozásnév, ez is gyakori ragadványnévvé, majd abból vagy attól függetlenül családnévvé vált.

Elterjedtsége A *Tálas* alakok a Dunától keletre, a *Tálos* formák pedig a Dunán túl gyakoriak.

Névváltoztatás Erre nem, de *Tálasi* névre többen magyarosítottak a XIX. században, jóllehet *Tálas* nevű település nem volt a Történelmi Magyarországon.

Tamás

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tamás* 10 906, *Tamas* 42, *Tomás* 12; *Tomas* 12, *Tomasch*, *Tomash*. Más változatokkal együtt összesen: 11 049.

Eredete Előzményét, a bibliai héber 'iker' jelentésű *!wat* [*teh ohm* (*teóm*)] nevet a görög nyelvű Újszövetség a 'csodálatos' jelentésű *θαυμάσιος* [*thaumásziosz*] szóval hozta összefüggésbe, és a nevet *Θωμάς* [*Thomász*] alakban írta le. Ezt vette át a keresztény világ (a középkorban *Tomas*), s ez került be a magyar névkincsbe a középkori hazai latin kiejtésnek megfelelően *-s*-sel. Majd az *-o-* > *-a-* szabályos nyíltabbá válása után *Tamás* lett a hangalakja. Mint minden keresztnévből, ebből is gyakran lett családnév minden nyelvben, így a magyarban is.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen elterjedt, de Erdélyben, különösen Székelyvarságban igen gyakori.

Tamási

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tamási* 2660, *Tamásy* 98, *Tamássy* 92, *Tamasi* 405. Más változatokkal együtt összesen: 3260.

Eredete Előzményét, a bibliai héber 'iker' jelentésű *!wat* [*teh ohm* (*teóm*)] nevet a görög nyelvű Újszövetség a 'csodálatos' jelentésű *θαυμάσιος* [*thaumásziosz*] szóval hozta összefüggésbe, és a nevet *Θωμάς* [*Thomász*] alakban írta le. Ezt vette át a keresztény világ (a középkorban *Tomas*), s ez került be a magyar névkincsbe a középkori hazai latin kiejtésnek megfelelően *-s*-sel. Majd az *-o-* > *-a-* szabályos nyíltabbá válása után *Tamás* lett a hangalakja. Ennek *-i* birtokjeles formája közvetlenül apai családnévvé válhatott. Jelentése 'Tamásé, Tamás nevű személy fia, leszármazottja'.

Ugyanakkor ez a birtokjeles alak 'Tamásé, Tamás birtoka, faluja' jelentéssel *Tamási* településnévvé lett Bihar, Fejér, Gömör, Nógrád, Somogy, Sopron, Szabolcs, Szepes, Tolna és Veszprém vármegyében. Ezek bármelyikéhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző és *Tamásii családnévvé vált. De a két *-ii* közül az egyik kiesett, és ugyancsak *Tamási* családnév lett belőle, de ez eredetre, származási helyre utalt. *Tamás* nevű településről nem

tudunk a Történelmi Magyarországon, de összetételekben (*Tamásfalva, Tamásháza, Tamáshida* és *Szenttamás*) nagy számmal előfordult a *Tamás* településnév, és azok is megrövidülhettek, majd a rövidülés után *-i* képzővel családnévvé válhattak.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen elterjedt.

Névváltoztatás Néhányan, *Tomcsufcsik, Chobola, Fischer, Grünwald, Illavati, Stefka* nevűek magyarosítási célból, egy *Tamás* nevű pedig ismeretlen okból vette föl a XIX. században. *Tamási* Áron és öccse, *Tamási* Gáspár eredeti neve *Tamás* volt, csak írói névként viselték a *Tamásit*.

Tanács

Típusa Apanévi eredetű vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Tanács* 1539, *Tamács* 17. Más változatokkal együtt összesen: 1556.

Eredete Alapszava, ősi uráli eredetű *tan-* igetövének (*tanít ~ tanul*) nagyon régen kiegészült a 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű *-s ~ -cs* képzővel, és gyakori személynévvé vált az Árpádok korában. Jelentése 'aki tanítani képes; tapasztaltabb, segítőkész'. Az egyéni névből családnév lett, s akkor a jelentése 'Tanács nevű személy fia, leszármazotta'.

Belső tulajdonsága alapján is megkaphatta valaki, ha beleavatkozott mások életébe, sokat foglalkozott mások dolgaival.

Elterjedtsége Jóformán csak Pesttől délkeletre fordul elő, de Csongrád megyében, Szeged környékén különösen gyakori.

Tánczos

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Tánczos* 1848, *Táncos* 492; *Tanczos, Tancos*. Más változatokkal együtt összesen: 2367.

Eredete Alapszava, német eredetű *tánc* szavunk a magyar 'valamivel foglalkozó, valamit gyakran végző' jelentésű *-s* képzővel ellátva kedvtelésre, gyakran és szívesen vállalt tevékenységre utal. Valószínűleg először belső tulajdonságra utaló ragadványnév, majd abból vagy közvetlenül is családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Tiszától nyugatra, a Dunán túl általában gyakoribb.

Tar

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Tar* 5335, *Thar* 16, *Tarr* 1574; *Tár, Thár* 12, *Taar* 25, *Taár* 16. Más változatokkal együtt összesen: 7011.

Eredete Ótörök eredetű *tar* melléknevünk jelentése 'kopasz, szőrtelen, szakálltalan'. Külső tulajdonságra utaló családnév lett belőle. Több vidéken a szó magánhangzója megnyúlt, és gyakori a *Tár* ejtése, erre utal a néha előforduló *-aa-* a nevekben. A név végi két *-rr* használata csak írásszokás, nem tükröz hosszú *-rr-*es kiejtést.

Elterjedtsége A *Tar* alakok a Dunától keletre, a *Tarr* formák a Dunán túl gyakoribbak.

Névváltoztatás Egy-egy *Tarcza, Tretter* és *Hanigovszky* névmagyarosításul erre változtatta nevét a XIX. században.

Tari

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tari* 3161, *Tary* 127; *Tári* 174. Más változatokkal együtt összesen: 3480.

Eredete Ótörök eredetű *tar* melléknevünk jelentése 'kopasz, szőrtelen'. Több vidéken a szó magánhangzója megnyúlt, és gyakori a *Tár* ejtése, erre utal a néha előforduló *-aa-* a nevekben. Pusztá személynévként magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett belőle Heves vármegyében. Ez megkapva az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt családnévvé lett. Egyetlen község nevéből azonban ritkán keletkezik ily sok családnév. Minden bizonnyal a *Tar* személynév kapott *-i* birtokjelet, s így lett belőle többször apai családnév. Jelentése 'Taré, Tar nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület közepén, Nógrád, Heves, Csongrád megyében, különösen Szeged környékén gyakori.

Tarjáni

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tarjáni* 454, *Tarjány* 15, *Tarjányi* 2073; *Tárkányi* 564, *Tárkány* 51. Más változatokkal együtt összesen: 3164.

Eredete Alapszava, az ótörök eredetű *tarġan* szó magas méltóság, 'a nép második embere, alkirály' jelentésű lehetett a honfoglaló magyarság körében. A -ġ- [-ch-] az ómagyar korban -j-vé is, -k-vá is válhatott, így *Tarján* és *Tárkány* ejtésváltozatok is lehettek belőle az -a- > -á- hangsúly hatására való megnyúlásával. Egyik törzsnek is a neve volt, így nagyon sokszor településnévvé vált Bács, Bihar, Borsod, Csanád, Győr, Heves, Komárom, Nógrád, Szatmár, Zemplén vármegyében. Bármelyik helység nevéhez kapcsolódhatott 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé válhatott.

Elterjedtsége A nyelvterület egészen megtalálható, de az ország közepén, Heves, Borsod, Szolnok megyében gyakoribb.

Tarnai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tarnai* 745, *Tarnay* 116; *Tárnai* 116; *Tarnói* 33, *Tarnóy* 16. Más változatokkal együtt összesen: 1026.

Eredete Előzményéből, a szláv eredetű és 'tövis, tüske, kökény' jelentésű *trnъ* [trn] szóból személynév, majd -ov végződéssel településnév vált. A helynév a magyarba *Tárnáβ alakban illeszkedett be, amely végződés nélkül szabályos *Tárnáβ* > *Tarnau* > *Tarnó* lett. Amikor azonban megkapta az 'onnan/oda való' jelentésű magyar -i képzőt, akkor a változás *Tárnáβi* > *Tarnai* lett. A *Tarnai* alakok tehát régiebbek, a *Tarnói* nevek pedig újabbak.

Elterjedtsége A nyelvterület délebbi részén, leginkább Tolna megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan, köztük több *Tauszig*, néhány *Tausz*, *Taczman*, *Tramer*, *Travnicsek*, *Tringer*, *Ikanko*, *Kohn* és egy *Tolvaj* nevű vette föl a XIX. században.

Tarsoly

Típusa Foglalkozásra, esetleg tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Tarsoly* 1610, *Tarsol*, *Tarsó* 44, *Tarso*. Más változatokkal együtt összesen: 1656.

Eredete Német eredetű és 'kis táska, izsák, tarisznya, erszény, különösen a lovas katonák derékszíjára csatolt táskaféle' jelentésű *tarsoly* szavunk igen korán bekerült a magyar nyelvbe. Családnévvé válhatott a *Tarsolykészítő* lerövidüléséből és szimbolikusan is, ha valaki a *tarsollyal* valamilyen kapcsolatban volt: készítette, árusította, díszes, föltűnő *tarsolyt* viselt stb. Elsősorban tehát foglalkozásnévi családnév, de néha lehetett külső tulajdonságra utaló is.

Elterjedtsége A Dunántúl délnyugati részén, valamint Békés és Bihar megyében gyakoribb.

Tasi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tasi* 2156, *Tasy* 32, *Tassi* 390, *Tassí*, *Tassy* 216, *Thassy* 24. Más változatokkal együtt összesen: 2823.

Eredete Alapszavának, ótörök eredetű *Tas* nevünknek a jelentése 'kő'. A pusztai személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév keletkezett Fejér, Heves, Pest, Szabolcs, Zala vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. A személynév azonban közvetlenül is megkaphatta az -i birtokjelet, és akkor apai családnév lett. Jelentése 'Tasé, *Tas* nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunától keletre, északkeleten különösen gyakori.

Tasnádi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tasnádi* 1470, *Tasnády* 76, *Tasnadi*; *Tusnádi* 42, *Tusnády* 17. Más változatokkal együtt összesen: 1630.

Eredete Egyik nézet szerint a szláv *tuk 'zsír, haj, toka' jelentésű szó az alapja annak a személynévnek, amelyből a *Tusnád* ~ *Tasnád* helynevek erednek. A másik vélemény alapján a szláv 'lélek' jelentésű *duġa szóból származik a személynév, és az Árpád-kori *Dus*, *Duska*, *Tuus*, *Tusa*, *Tusk* nevekkal azonosítható. Ez a magyarban kaphatta meg -n és -d kicsinyítő képzőjét, és vált *Tusnád* ~ *Tasnád* személynévvé. Pusztai személynévként magyar névadással

(minden végződés vagy összetétel nélkül) lett belőle településnév Hunyad, Közép-Szolnok vármegyében és a Székelyföldön. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A *Tasnádi* Debrecen, a *Tusnádi* Pécs környékén gyakoribb.

Tatai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tatai* 1468, *Tatay* 132. Más változatokkal együtt összesen: 1645.

Eredete Az Árpád-korban nem ritka *Tata* személynevünk származása vitatott. Lehet német eredetű, vagy az olasz 'apa' jelentésű, a magyarba 'keresztapa' jelentéssel átkerülő név is. Komárom és Sopron vármegyében előforduló *Tata* városnevünk pusztá személynévként magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) keletkezett. Ezek az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnévvé váltak.

Elterjedtsége A Dunán túl, annak is az északnyugati részén gyakoribb.

Tatár

Típusa Népre utaló, magyar családnév.

Változatai *Tatár* 2329, *Tatar* 17. Más változatokkal együtt összesen: 2432.

Eredete Valószínűleg a mongol eredetű, 'dadogó személy' jelentésű *tatr* vált vándorszóvá. A magyarba az ötörökön keresztül juthatott be. Mint minden népnév minden nyelvben, a magyarban a *tatár* hasonlóképp ragadványnéven keresztül vagy közvetlenül is könnyen vált családnévvé. Olyanok is megkaphatták, akik csak hasonló viseletben jártak, beszéltek a nyelvet, vagy arról a tájról származtak, esetleg rabságban voltak a tatároknál, de megszabadultak.

Elterjedtsége A Dunától keletre, északkeleten és Szeged környékén gyakoribb.

Tátrai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tátrai* 1325, *Tátray* 31, *Tatrai*. Más változatokkal együtt összesen: 1357.

Eredete Valószínűleg trák eredetű a *Táttra* hegység neve, amely a szláv *Trtry* alakon keresztül jutott be a magyarba. Itt a mássalhangzó-torlódás egyrészt *-a-* ejtéskönnyítő magánhangzóval, másrészt az egyik *-r-* elhagyásával oldódott föl, a név végi veláris *ɣ* pedig *-a-*vá nyitódott. Családnévvé természetes úton nem válhatott, mivel a *Táttra* nagy része lakatlan volt. Nem is fordult elő családnévként egészen a XVIII. századig, akkor Borsod megyében tűnt föl néhány esetben.

Elterjedtsége Ma inkább a Dunántúl északnyugati részén gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században néhányan, *Tarkler*, *Tirpák*, *Müller*, *Quirinyi*, *Sauer* nevűek vették föl névmagyarosítási céllal, de csak később válhatott népszerűvé, és a XX. században szaporodott meg a *Tátrai* csaláadnevek száma.

Téglás

Típusa Foglalkozásra utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Téglás* 1266, *Teglás*, *Teglas*. Más változatokkal együtt összesen: 1281.

Eredete A latin *teg-* igetéből alakult ki a *tegula* 'tetőfedő (cserép)' jelentésű szó, s a középkorban bekerült a magyar nyelvbe. Itt kapta meg a 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzőt. A foglalkozást jelentő *téglás* szó vonatkozhatott a *tégla* készítőjére, formálójára, *téglavetőre*, *téglávetőre*, *téglával* kereskedőre, de a *tégla* használójára, mai szóval kőművesekre is. A családnév egyik magyarázata tehát a *téglával* való foglalkozásra utalás.

Magyarázható településnévből is, ugyanis *Téglás* nevet kaphatott az a falu, amelynek temploma, udvarháza, kastélya *téglából* épült volt. Ilyen nevű település volt Békés, Szabolcs és Szatmár vármegyében. Ezekből minden végződés nélkül is lehettek származási helyre, lakhelyre utaló csaláadnevek.

Elterjedtsége A nyelvet terület északnyugati és északkeleti részén kissé gyakoribb.

Telek

Típusa Társadalmi helyzetre utaló, magyar családnév.

Változatai *Telek* 1788.

Eredete Alapszava, ősi finnugor eredetű *tel-* igénk *-k* névszóképzővel ellátott alakja eredetileg 'valamivel tele levő, telített' földterületre vonatkozott. Ma is a népnyelvben sok helyütt 'jól, rendszeresen trágyázott föld' a jelentése. Később általában 'földterület, nemesi vagy inkább jobbágybirtok' jelentésűvé lett. Családnévvé ez utóbbiból válhatott társadalmi helyzet szimbolikus megnevezése alapján: 'olyan nemes vagy jobbágy, akinek *telek* van a tulajdonában'.

Elterjedtsége A nyelvterület középső részén: Nógrád, Heves, Szolnok megyében gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században két *Silbinger* és egy *Klein* vette föl névmagyarosítási céllal.

Teleki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Teleki* 1471, *Teleky* 63; *Telki*, *Telky*. Más változatokkal együtt összesen: 1569.

Eredete Alapszava, ősi finnugor eredetű *tel-* igénk *-k* névszóképzővel ellátott alakja eredetileg 'valamivel tele levő, telített' földterületre vonatkozott. Ma is a népnyelvben sok helyütt 'jól, rendszeresen trágyázott föld' a jelentése. Ilyen föld általában a lakó- és gazdasági épületek körül volt, s kialakult a szónak 'építkezésre használt föld' és 'faluhely' jelentése. Ennek alapján igen sok településnév lett belőle Bács, Baranya, Békés, Bihar, Csanád, Fejér, Gömör, Győr, Hunyad, Keve, Küküllő, Külső-Szolnok, Somogy, Sopron, Szabolcs, Temes, Torda, Ugocsa, Valkó, Veszprém, Zala, Zaránd vármegyében. Közülük bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunántúl délkeleti részén és a Dunától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, több *Trunkó*, *Lefkovics*, néhány *Tacsocsik*, *Tempfli*, *Tirscher*, *Trixler*, *Trpák*, *Tvaruzsek* stb. nevű vette föl névmagyarosítási céllal, egy-egy *Horvát* és *Takács* pedig ismeretlen okból.

Temesvári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Temesvári* 1351, *Temesváry* 78; *Tömösvári* 90, *Tömösváry* 57, *Tömösváry*. Más változatokkal együtt összesen: 1579.

Eredete A szóösszetétel előtagja, a *Temes* folyóvíz neve ősi indoeurópai nyelvből származik, és 'mocsaras' jelentésű, **Thibh-isjo* ejtésű lehetett. A szlávok ezt vették át *Тѣмишъ* ejtéssel és 'sötét folyó' értelmezéssel. A magyarba valamely szláv nyelvből került. Nyelvünk ejtéskönnyítő magánhangzóval föloldotta a szókezdő *Tm-* mássalhangzó-torlódást, és a név *Timis* ~ *Temes* alakban terjedt el. A folyó mellett épült vár is megkapta a *Temes* nevet. A két szó összetételéből alakult ki *Temesvár* helynevünk. Az utótag, a *vár* szó a magyarba a Honfoglalás előtt került be egyik középperzsa nyelvből. *Temesvár* város neve megkapta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület déli részén, különösen Szeged környékén gyakori.

Terdik

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Terdik* 1093, *Térdig* 11. Más változatokkal együtt összesen: 1104.

Eredete Alapszava, a szláv eredetű, 'kemény, szilárd, erős' jelentésű **Tvrt* ~ **Tvrd* személynév nagyon gyakori a környező szláv nyelvekben. Ehhez járult a leszármazásra utaló szlovák és ukrán *-ik* képző, ami által apai családnév lett belőle. A név eleji *Tvrd* mássalhangzó-torlódást valószínűleg a magyarországi gyakorlatnak megfelelően föloldották a szlovák és ukrán névhasználók is. Népetimológiával pedig „megmagyarázták”, s így jött létre a *Térdig* névalak. A *Terdik* családnév jelentése 'Tvrd nevű személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége A Nyírségben gyakoribb.

Tihanyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tihanyi* 2238, *Tihányi*; *Tihani*, *Tihany* 69; *Tihoni*, *Tichony*. Más változatokkal együtt összesen: 2332.

Eredete Szláv eredetű a 'csönd, csöndes' jelentésű *Τιχον* [*Tichon*] nevünk. Pusztá személynévként magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé vált Abaúj, Gömör, Sáros, Sopron, Zala vármegyében. (A Tihanyi-félsziget Zala vármegyéhez tartozott.) Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás A XVIII. század végéig csak nagyon kevesen viselték a nevet. A XIX. századi névmagyarosításokkor kezdett szaporodni a számuk. Sokan, köztük több *Teitelbaum*, *Weisz*, néhány *Theindl*, *Titl*, *Tivald*, *Travnicsek*, *Trnka*, *Tumann*, *Turek* vette föl ekkor a nevet. *Tihany* település és táj népszerűvé válásával a fölvevett nevek száma is szaporodott a XX. században.

Tímár

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Tímár* 533, *Timár* 4908, *Timar* 12, *Thimár*, *Thimar*. Más változatokkal együtt összesen: 5483.

Eredete Valószínűleg olasz jövevényszavunk a *tímár* foglalkozásnév, melynek végső forrása a bizánci görög volt. Korábbi jelentése 'bőrrel foglalkozó iparos, varga, szíjgyártó, szücs', később csak 'nyersbőröket felhasználhatóvá tevő, bőrcserző mester' értelmű lett. Mint foglalkozásnév gyakori ragadványnévvé, majd abból vagy attól függetlenül is családnévvé lett.

Elterjedtsége A *Timár* írott alak a Dunán túl, a *Tímár* pedig a Tiszán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Lederer*, egy-egy *Bogenglück*, *Friedmann* és *Wettmann* vette föl a XIX. században.

Tisza

Típusa Apanévi eredetű vagy lakóhelyre utaló, magyar családnév.

Változata *Tisza* 1335. Más változatokkal együtt összesen: 1363.

Eredete A valamely ősi, indoeurópai nyelvből való, talán 'iszapos, sáros' jelentésű **Tisjo* alak került szláv közvetítéssel a magyarba a *Tisza* folyó nevéként. A folyó neve először személynévvé vált az Árpád-korban, s *Tyza* alakban került följegyzésre. A személynévből apai családnév lett. Jelentése 'Tisza nevű személy fia, leszármazotta'.

Minden végződés nélkül is utalhatott azonban eredetre, származási helyre. Ekkor a jelentése 'Tisza partjáról, közeléből való'.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, Szatmár megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, *Ehrenbogen*, *Ferk*, *Frank*, *Weisz* nevűek vették föl a XIX. században.

Tóbiás

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tóbiás* 1550, *Tobiás* 78, *Tobias*. Más változatokkal együtt összesen: 1637.

Eredete Előzménye a bibliai héber *whybwf* [*too vee yah hoo (túvijahú)*], amelynek a jelentése 'Jahve javai' vagy 'Jahve jósága'. Ennek görög alakja a *Τοβίας* [*Tobiász*], amely bekerült a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe) *Tobias* formában. Ez terjedt el az egész keresztény világban, Magyarországon is, nálunk a középkori hazai latin kiejtésnek megfelelően -s-es változatban. Az Árpád-korban meglehetősen kedvelt keresztnév volt, de az Anjouk idejére, a családnevek kialakulásának kezdetére csökkent a jelentősége. Így ebben a minőségében nem vált gyakorivá.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, Borsod, Zemplén megyében kissé gyakoribb.

Tokaji

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tokaji* 834, *Tokai* 1231, *Tókai*, *Tokaj* 36. Más változatokkal együtt összesen: 2105.

Eredete Alapszava az ótörök *Toğay* ~ *Toqay* [*Togháj* ~ *Tokáj*] személynév, amelynek eredeti jelentése 'folyó menti erdőség' vagy 'erdős mezőség' volt. Személynévvé ottani lakhelyből válhatott. Sok török nyelvű nép névkincsében

megtalálható. Minden bizonnyal a Honfoglalás előtt került be a magyarba is, és magyaros névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül, pusztá személynévként) lett település neve Borsod, Somogy és Zemplén vármegyében. Közülük legismertebb a Tisza melletti borvidék központja, *Tokaj* város. Ennek 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzős alakja vált gyakori eredetre, származási helyre utaló családnévvé.

Elterjedtsége A *Tokaji* írásmódú alak a nyelvterület északkeleti részén, Debrecentől északra, a *Tokai* pedig a Dunántúl déli, délkeleti részén és az Alföld délkeleti részén gyakoribb.

Kettős nevei A *Tokai-Kiss* (30) és a *Tokaji-Nagy* (20) névösszetételekben gyakori.

Névváltoztatás A *Tokaji* nevet választotta névmagyarosításra a XIX. században egy *Hirschenhauser* és egy *Krausz* nevű.

Toldi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Toldi* 3006, *Toldy* 169, *Tódi* 49, *Tódy*, *Todi*, *Tody*; *Tógyi* 23. Más változatokkal együtt összesen: 3284.

Eredete Alapszava vitatott eredetű. Egyes vélemények szerint *Told* helynevünk a *tó* 'vízállás' jelentésű szó *-d* képzős származéka, és akkor az *-l-* eredetileg a szóhoz nem tartozó (etimologikus) betoldás. Mások az ótörök 'teljesen egészséges, megelégedett (gyermek)' vagy 'légy megelégedett' jelentésű *Tol ~ Tolu* személynévből származtatják. Arra, hogy ez megvolt a magyar névkincsben, több adat is található az Árpád-korból, általában továbbképzett formában: *Tola*, *Tolus*, *Tolk*. Kétségtelen, hogy *-d* képzősen csak *Toldol* és *Tuled* neveket találni, s ezek nem illenek tökéletesen a helynév etimológiájába. Ez ugyanis a magyar *Told* személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) keletkezhetett Arad, Bihar, Győr, Komárom, Nógrád és Somogy vármegyében. Ezek bármelyikéhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen észak-északkeleten gyakori.

Névváltoztatás Viszonylag sokan, több *Trosztler*, *Schedel*, *Schedl* és egy *Scheder* nevű vette föl a XIX. században. Közöttük volt *Toldy* Ferenc irodalomtörténész, kritikus, aki 1847-ben cserélte föl *Schedel* nevét.

Tolnai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tolnai* 3703, *Tolnay* 363, *Tónai* 57, *Tónay* 17, *Tonai*, *Tonay*. Más változatokkal együtt összesen: 4176.

Eredete *Tolna* megye- és városnevünk keletkezésével kapcsolatban két véleményt ismerünk. Egyik szerint a görög 'vámház' jelentésű *τελωνεῖον* [*teloneion*] átkerült a latinba *telonum* formában, s ez volt a neve ennek a Duna melletti vámszedő helynek a Római Birodalomban. Amennyiben elfogadjuk ezt a magyarázatot, csak egyetlen településnevünk lenne, amelyik a római korból a magyar Honfoglalásig fennmaradt, és ez nem valószínű.

A másik vélemény a magyarországi kunból tartja adatolhatóknak, és abból indul ki, hogy a VIII–IX. században az ótörökben is előforduló, 'tele(hold)' jelentésű *Tolun* név került a magyar névkincsbe. Ehhez a magyar *-a* kicsinyítő képző járult (*Toluna), majd a kétnyíltszótagos tendencia szerint a második nyílt szótag magánhangzója kiesett. Az így létrejött *Tolna* forma már a XIII. század elején előfordult. A pusztá személynév magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé, majd vármegyenévvé vált. Mind a település, mind a vármegye nevéből 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév alakult.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, köztük több *Tannenbaum*, *Tolner*, néhány *Tandler*, *Telatko*, *Thoma*, *Tiringer*, *Tompich*, *Träubl*, *Turteltaub* magyarosított erre a XIX. században, egy-egy *Török* és *Tolvaj* nevű pedig más okból vette föl a nevet.

Tompa

Típusa Tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tompa* 2002, *Tömpe* 217, *Tömpe*. Más változatokkal együtt összesen: 2221.

Eredete Szláv eredetű *tompa* szavunk hangrendi átcsapás következtében lett kétalakúvá: *tompa ~ tömpe*. Jelentése mindkét hangalakú szónak eredetileg 'nem hegyes, nem éles' volt, de már nagyon korai adatok vannak 'mélyebb hang', 'nehezebb észbeli fölfogóképesség, közönyösség' jelentésre is. Személynévvé először külső tulajdonságként válhatott, ha valaki alacsony, zömök termetű volt, vagy mélyebb, szintelen, dörmögő hangon

beszél. Belső tulajdonságra vonatkozott nemtörődomség, érdektelenség, magabavonultság, lassúbb gondolkodás, nehezebb fölfogóképesség esetében. Igen gyakori személynév volt az Árpádok korában *Tomp*, *Tumpa*, *Tompa*, *Tumpud* alakban. Így apai családnév is lehet vagy *-a* birtokjellel, akkor *'Tompé, Tomp* nevű személy fia, leszármazotta', vagy *-a* kicsinyítő képzővel, akkor pedig *'Tompa* nevű személy fia, leszármazotta' a jelentése. Lehet azonban ragadványnéven keresztül vagy közvetlenül kialakult családnév is a fenti jelentések bármelyikéből. A *Tömpe* alakok későbbiek.

Elterjedtsége A Dunántúl északnyugati és északkeleti részén a *Tompa*, délnyugaton, Zala megyében pedig a *Tömpe* gyakoribb.

Névváltoztatás A *Tompa* névre magyarosított sok *Stumpf*, egy-egy *Tonhauser* és *Hrapsiák* nevű a XIX. században.

Tordai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tordai* 1234, *Torday* 125; *Tordi* 14, *Tordy* 26. Más változatokkal együtt összesen: 1408.

Eredete Az ótörök *'megállt, megmaradt, túlél'* jelentésű *Turdi* személynév bekerült a magyar névkincsbe, ahol a név végi *-i* elmaradt, s *-a* kicsinyítő képzővel igen gyakori egyénnév lett belőle. A személynév magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Baranya, Békés, Torda, Valkó vármegyében. Bármelyik megkaphatta az *'onnan/oda való'* jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. Az így keletkezett *Tordai* név végén *-ai* magánhangzó-találkozás (hiátus) az *-a-* kiesésével oldódott föl, s létrejött a *Tordi* alak. Volt ugyan egy *Tord* nevű településünk is Sopron vármegyében, amelynek eredete ugyanaz a személynév. A *Tordi* és *Tordai* nevek településnévi kötődését azonban csak aprólékos családtörténeti kutatással lehet egymástól elkülöníteni.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, Szatmár megyében gyakoribb.

Névváltoztatás *Tordai* nevet vett föl egy *Turgyán*, *Trampus*, *Talapka*, *Böhm*, *Kohn*, *Náthán*, *Nusbaum*, *Weisz* nevű, *Tordi* nevet pedig egy *Toerdi* nevű család a XIX. században.

Torma

Típusa Foglalkozásra, esetleg tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változata *Torma* 4818. Más változatokkal együtt összesen: 4830.

Eredete Két név egybeesése. Egyik levezethető az ótörök eredetű *torma* zöldségféle konyhakerti növényünk nevéből. Ez foglalkozásnév szimbólumaként is családnévvé válhatott, mint a *torma* termesztője, elkészítője, árusítója. Előfordulhatott azonban, hogy akinek kedvenc étele volt, az kapta meg előbb ragadványnévként, majd abból vagy attól függetlenül belső tulajdonságra utaló családnévként a *torma* szót.

Nagyszámú családnévi előfordulása miatt valószínűbb, hogy az ótörök *'kétéves tevecsikó, anyjától elválasztott tevecsikó'* jelentésű *Turum* személynév került be a magyar névkincsbe. Az Árpád-korban ez megtalálható *Tormus*, *Turmus*, *Tulma*, *Tulmas* alakokban. Apanévként válhatott belőle családnév *'Torma* nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Tornyai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tornyai* 409, *Tornyay*; *Toronyi* 446; *Toronyai* 116, *Toronyay*; *Tornyi* 351, *Tornji*. Más változatokkal együtt összesen: 1357.

Eredete Végző forrása, a *'torony'* jelentésű latin *turris* szó az ófrancia *torn* vagy a német *turn* szón keresztül került a magyar szókincsbe ugyanezzel a jelentéssel. Itt a nyelv *-o-* bontóhanggal föloldotta a szó elejének mássalhangzó-torlódását, a végén álló *-n* pedig *-ny-*nyé vált (palatalizálódott). Mint jellegzetes épület neve, belekerült sok település nevébe különböző formában (*Tornya*, *Tornyafalva*, *Torony*, *Toronya*, *Toronyhely*, *Szentetornya*) Bács, Baranya, Békés, Csanád, Krassó, Máramaros, Moson, Pozsony, Szeben, Szerém, Vas, Zala, Zemplén vármegyében. A hozzájuk csatlakozó *'onnan/oda való'* jelentésű *-i* képzővel mindegyikből kialakulhatott a *Tornyai* ~ *Tornyi* családnév. A *Toronyai* típusú nevekből a kétnyíltszótagos tendencia érvényesülése révén kiesett a második szótag magánhangzója (*Toronyai* > *Tornyai*), az *-ai* végződésűekből pedig a név végi magánhangzó-találkozás (hiátus) küszöbölődött ki az *-a-* kiesésével (*Tornyai* > *Tornyi*).

Elterjedtsége A Hajdúságban, Debrecen környékén gyakoribb.

Tóth

Típusa Népze utaló, magyar családnév.

Változatai *Tóth* 216 113, *Tót* 389, *Tóth* 18, *Thót*, *Tot* 139, *Toth* 2874, *Totth* 14; *Thot*. Más változatokkal együtt összesen: 222 228.

Eredete Előzményének, az indoeurópai eredetű **tauta* ~ **tauti* szónak az óiránira visszavezethető eredeti jelentése 'nép' volt. Később a használóktól függően leszűkült a jelentése az egyes népekre (germán, német, szláv stb.). A magyar nyelvbe még a Honfoglalás előtt bekerülhetett, s minden szláv népre vonatkozott. (Csak jóval később, a XVIII. század végétől szűkült le a jelentése a szlovákságra.) Ezért ebből a szóból különösen sok családnév alakult, hiszen szláv népekkel voltunk körülveve a Kárpát-medencében. Olyanok is megkapták, akik csak hasonló öltözetet, ruhát, lábbelit viseltek, vagy ismerték a nyelvet, esetleg csupán olyan vidékről költöztek át más faluba, ahol szláv nyelvet beszélők laktak. Mindezek a személyek általában ragadványnévként, majd abból, de sokszor közvetlenül családnévként is megkapták a nép nevét.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen nagy számban megtalálható.

Kettős nevei A *Tóth-Pál* (360 – sokszor egybeírva), *Tóth-Kovács* (121), *Tóth-Zsiga* (111), *Tóth-Kása* (72), *Tóth-Deme* (55), *Tóth-Baranyi* (54), *Tóth-Máté* (45), *Tóth-Benedek* (36) névkapcsolatban fordul elő sokszor, a *Tóth-Benedek* majdnem mindegyike Orosházán.

Névváltoztatás Viszonylag sokan, köztük *Tottis*, *Csmura*, *Dragovics*, *Krekk*, *Lipták* nevűek névmagyarosítási célból, de *Horchy*, *Kós*, *Palásti*, *Pap*, *Rózsa* nevűek is fölvevtek a XIX. században.

Tőke

Típusa Tulajdonságra, esetleg foglalkozásra, tisztségre utaló, magyar családnév.

Változatai *Tőke* 1053, *Tőke* 21; *Teőke* 11, *Teőke*; *Tüke* 53. Más változatokkal együtt összesen: 1140.

Eredete Ősi finnugor eredetű *tő* szavunk kicsinyítő képzős alakja a *tőke*, melynek korai jelentése 'fatörzs' volt, majd a szőlő és általában minden növény föld alatti részére vonatkozott. Családnévvé metaforikusan lehetett: olyan erősek, kemények, szilárdak voltak a név első viselői, mint a fatörzs. Esetleg a család eredetének, gyökerének tekintették az elnevezők azt, aki a nevet megkapta. Lehetséges azonban, hogy foglalkozásnév, tisztségnév: a 'hegybíró, szőlők választott törvénytevője' jelentésű *tőkebíró* összetételből kopott le az utótag, s maradt a *tőke*, amely családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunántúl nyugati részén gyakoribb, de a *Tüke* csak Pécs környékén fordul elő, ahol a jelentése 'ősi pécsi polgár'.

Tőkés

Típusa Társadalmi helyzetre utaló, magyar családnév.

Változatai *Tőkés* 1186, *Tőkés* 19, *Tőkés*. Más változatokkal együtt összesen: 1214.

Eredete Alapszava, a *tőke* az ősi finnugor eredetű *tő* szavunk kicsinyítő képzős alakja. Korai jelentése 'fatörzs' volt, majd a szőlő és általában minden növény föld alatti részére vonatkozott, de jelenthetett fatörzsben (tőkében) tartott méhcsaládot is. Ennek 'valamivel ellátott' jelentésű -s képzős változata '*tőkékkel* rendelkező', 'őreg erdő vagy szőlő tulajdonosa'. Ezekben a jelentésekben anyagi, társadalmi helyzetre utalva lett családnév.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen Erdélyben gyakori.

Névváltoztatás Három *Hackstock* nevű vette föl a XIX. században.

Tölgyesi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tölgyesi* 1173, *Tölgyesy* 19, *Tölgyesi* 15, *Tölgyessy* 38; *Tölösi* 70, *Tölösy*, *Tölősi*, *Tölősy*; *Töllösi*, *Töllösy*, *Töllösi*. Más változatokkal együtt összesen: 1335.

Eredete Alapszava, *tölgy* fanevünk bizonytalan eredetű, de talán az indoiráni nyelvekből való, esetleg oszét (jász) közvetítéssel került a magyarba. Mint gyakori fafajta, sok településnek a neve lett, amely *tölgyes* erdő közelében épült, vagy több *tölgyfa* volt a határában. Az -lgy- mássalhangzó-kapcsolatból egyes nyelvjárásokban a -gy-

elmaradhatott, s ugyanott az *-e- -ö-*-vé válhatott (labializálódhatott). Ilyen *Tölgyes* nevű falu volt Bihar, Kolozs, Közép-Szolnok, Küküllő, Sáros, Szabolcs vármegyében. Előfordult *Tölgyespatak* nevű vízfolyás is Kolozs vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, *Eichner, Telatko, Till, Csitziga* és *Zabuk* nevűek vették föl magyarosítási céllal a XIX. században.

Tőreki

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tőreki* 836, *Tőreky* 192, *Tőreki, Tőreky; Tereki, Tereky*. Más változatokkal együtt összesen: 1053.

Eredete Alapszava, ismeretlen eredetű *tör* igénk magyar *-k* névszóképzővel ellátva 'szétzúzott, törmelék' jelentésű szót eredményezett. Elsősorban gabona, növényi szár, ág, gally, levél összetört csomójára vonatkozott. Ahol ilyen törmelék összegyűlt, helynév alapja lett. *Tőrek* településnevünk volt Hunyad, Somogy, Zala megyében, de több falu határában lehetett csomóba gyűlt avar, törmelék, s bárhol kialakulhatott ez a helynév. Az ott lakók vagy valamely *Tőrek* nevű településen lakók megkapták a helynév 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzős névalakját, és így eredetre, származási helyre utaló családnév jött létre.

Elterjedtsége A Dunán túl, annak is inkább az északnyugati részén gyakoribb.

Törő

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Törő* 1444, *Törő* 49, *Törő* 12. Más változatokkal együtt összesen: 1508.

Eredete Ismeretlen eredetű *tör* igénk folyamatos melléknévi igenévi alakja főnevesült. Utána minden olyan foglalkozásnak a nevévé válhatott, ahol *törni* kellett valamit: követ, puskaport, kendert, sót, borsot stb. Mint minden foglalkozásnév, ez is gyakori ragadványnévvé vált, s abból vagy attól függetlenül is sok esetben családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunán túl és északkeleten, Szabolcs, Szatmár megyében gyakoribb.

Törőcsik

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Törőcsik* 1533, *Törőcsik* 354, *Törőcsik* 16. Más változatokkal együtt összesen: 1904.

Eredete A szláv nyelvekben több *Tr-* kezdetű 'kemény, erős' jelentésű keresztnév él (*Trajomír, Trifun, Trpimir, Trudislav* stb.). Ezek közül bármelyik lerövidülhetett kezdő hangjaira (*Tr-*), és alapjává válhatott különböző beceneveknek (hypocoristiconoknak). A becenevek között előfordul *Trena, Trenka, Trika, Trila, Trnka, Trpa, Trpka* stb. A csehben *Trč (Trcs)* családnévvel is találkozunk, és Magyarországon sem volt ritka a *Tricska*. A becenevek főleg a szlovákokban váltak apanévi családnévvé *-ik ~ -csik* képzővel. A mássalhangzó-torlódás föloldása magyar környezetben történt, s a második *-ö-* megnyúlása *-ő-*-vé a magyar *Törő* név hatására következett be.

Elterjedtsége Pesttől délkeletre, főleg a Tisza mentén gyakori.

Török

Típusa Népre utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Török* 27 096, *Török* 14, *Török* 67, *Török; Terek* 12. Más változatokkal együtt összesen: 27 374.

Eredete Előzménye, az 'erő' jelentésű *türk* szó saját megnevezésükké vált az ötörök népek némelyikének, s vándorszó is lett belőle. A magyarság közvetlenül egyik csuvasos török nyelvből vehette át, de nem alkalmazta sem a besenyőkre, sem a kunokra, hanem valószínűleg a csuvas jellegű népeket (talán a kazárokat) nevezték így. A XIV. századtól az oszmán-törökökre kezdték használni, s meg is maradt a magyarság körében e nép nevének. Személyneveink között azonban jóval korábban föltűnnek a *Turc, Turch, Turk, Turek* stb. alakok, amelyek semmiképp sem vonatkozhatnak kisázsiai oszmán-törökségre. Ezekből apanévi családnevek váltak, jelentésük 'Türk ~ Török nevű személy fia, leszármazottja'. Természetesen a XV. századtól már az oszmán-török népnév is lehet a családnév forrása. Mint minden népnévet, ezt is megkapták olyanok, akik csak viseletben, ruházkodásban,

valamilyen szokásban hasonlítottak a *török* népre, vagy beszéltek *törökök*, esetleg *török* rabságot viseltek, onnan szöktek meg, vagy csak egyszerűen arról a vidékről, felőlük jöttek.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen nagyjából egyenletesen oszlik meg.

Névváltoztatás Igen sokan vették föl magyarosítási és asszimilációs céllal a XIX. században, köztük több *Turk*, *Turek*, *Tachauer*, *Taub*, *Tauszig*, *Teitelbaum*, *Tricska*, *Kohn*, továbbá néhány *Torek*, *Támár* családnevű.

Tőzsér

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnev.

Változatai *Tőzsér* 1609, *Tőzsér* 37; *Tőser* 674, *Tösér* 26. Más változatokkal együtt összesen: 2353.

Eredete Vitatott eredetű, 'kereskedő, főleg marhakereskedő' jelentésű régi *Tőzsér* szavunk valószínűleg arab eredetű, és az izmaeliták (mohamedán böszörmények) közvetítették a magyarság számára. Más vélemény szerint a német 'csal, becsap' jelentésű *tauschen* igéből ered a magyar 'kereskedő' jelentésű *tőzsér* szó. Mindenképp foglalkozásnévi családnév lett, s mint ilyen, eléggé gyakorivá vált.

Elterjedtsége A nyelvterület északi részén, Heves és Borsod megyében gyakoribb.

Tuba

Típusa Apanévi eredetű vagy tulajdonságra, foglalkozásra utaló, magyar családnev.

Változata *Tuba* 1028. Más változatokkal együtt összesen: 1046.

Eredete A név kialakulásának több magyarázata is lehet. Egyik szerint a 'galamb' jelentésű *tuba* hangutánzó szóból ered. Erre azonban csak a XVII. század végétől vannak adataink. Külső tulajdonságra utaló metaforikus (olyan a hangja, szokása, természete, mint a galambé) vagy szimbolikus (*galambtenyésztő*, *galambárus*) családnév alakulhatott belőle.

A másik magyarázat a latin eredetű és 'cső' jelentésű nemzetközi vándorszó *tuba*, aminek azonban a magyarban mindig is a 'trombita' volt a megfelelője, s ezt a szót használták a hangszer megnevezésére. Ennek a családnév jelképes foglalkozásnév, trombitás lenne.

Legvalószínűbb, hogy az ótörök 'bűnbánat, vezeklés, penitencia' jelentésű *Toba* személynév került be még a Honfoglalás előtt a magyar névkincsbe. (A kun nyelvben 'köd' a szó jelentése.) Az Árpád-korban *Tub*, *Tuba*, *Tubu*, *Tubus* alakokban jegyezték föl a XIII. század elejétől kezdődően. Az egyéni névből apai családnév lett. Jelentése 'Tuba nevű személy fia, leszármazottja'.

Elterjedtsége A Dunántúl északi, északnyugati részén, továbbá Szatmár megyében gyakoribb.

Turai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnev.

Változatai *Turai* 1246, *Turay* 100, *Túrai*. Más változatokkal együtt összesen: 1356.

Eredete Az alapjául szolgáló település nevének két magyarázata ismert. Egyik szerint az ószláv eredetű, 'őstulok' jelentésű *turъ* szóból alakult különböző végződésekkel igen sok helynév. Birtokos esete a *Tura*, s jelentése 'őstuloké, őstulok által lakott hely'. A helynévből településnév keletkezett Pest, Szabolcs, Szatmár vármegyében, amelyet a magyarság is átvett.

Másik magyarázata, hogy a név alapja az ótörök 'megerősített lakóépület, erőd' jelentésű szó, amely szintén könnyen válhatott helynévvé, bár a korai magyarságban nincs rá több példa. Általában személynévként vettük át a török eredetű neveket. Személynévként gyakori volt viszont az ótörök nyelvekben a *Dur ~ Tur* 'Állj!', Maradj (velünk)!, Élj (soká)! jelentésű személynév, amely minden bizonnyal bekerült a magyar névkincsbe is. Az Árpád-korban több *Tor*, *Torcha*, *Torka*, *Turc*, *Turk*, *Turda*, *Torda*; *Durs*, *Dursa*, *Dursi* stb. névalakot találni. Ezek egyike az *-a* kicsinyítő képzővel vagy birtokjellel ellátott *Tura*, amelyből a főnti megyék településnevei keletkezhettek, jelentésük 'Turé, Tur birtoka, faluja'.

Bárhogyan alakult ki a településnév, 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel kiegészítve eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület északi részén, Borsod megyében gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században egy *Párisz*, *Weinstein* és *Zeló* nevű vette igénybe névváltoztatásra.

Turcsán

Típusa Foglalkozásra utaló, szláv családnév.

Változatai *Turcsán* 946, *Turtsán*, *Turcsány* 129; *Turcsan*, *Turchán*, *Turchány*. Más változatokkal együtt összesen: 1086.

Eredete Valószínűleg az ószláv eredetű, 'östulok' jelentésű *turъ* szó rejlik a névben, de már újabb jelentése 'szarvasmarha, ökör' lett. Ebből alakult a szlovák -cs kicsinyítő és az ugyancsak szlovák többjelentésű -án képzővel az 'ökrök birtokosa, ökrész, tehenész' jelentésű családnév.

Elterjedtsége Magyarország középső részének északi felén, Nógrád, Heves, Pest megyében gyakoribb.

Turcsányi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Turcsányi* 1495; *Turtsányi* 32, *Turchányi* 20, *Thurchányi*, *Thurcsányi*. Más változatokkal együtt összesen: 1558.

Eredete Valószínűleg az ószláv eredetű, 'östulok' jelentésű *turъ* szó rejlik a névben, de már újabb jelentése 'szarvasmarha, ökör' lett. Ebből alakult a szlovák -cs kicsinyítő és az ugyancsak szlovák sokjelentésű, többek között 'valamivel ellátott' értelmű -án képzővel helynévvé. Torda vármegyében településnévvé vált 'ökrök, tehenek legeltetésére alkalmas hely' jelentéssel. A helységnév megkapta a magyar 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunától keletre, az ország középső részén gyakoribb.

Túri

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Túri* 2078, *Túry* 47, *Turi* 4700, *Tury* 122, *Thuri* 53, *Thúry*, *Thury* 127. Más változatokkal együtt összesen: 7318.

Eredete A *Tur* településnevek keletkezésére több véleményt ismerünk. Egyik szerint a valószínűleg ószláv eredetű, 'östulok' jelentésű *turъ* szó rejlik több magyarországi pataknévben, mivel a partján, környékén vadon éltek ezek az állatok. A patakról a mellékük épült település neve is *Tur* lett.

A másik nézet szerint személynévből lett településnév. Az ótörök nyelvekben a *Dur ~ Tur* 'Állj!', Maradj (velünk)!, Élj (soká)!' jelentésű személynév igen gyakori volt, és minden bizonnyal bekerült a magyar névkincsbe is. Az Árpád-korban több *Tor*, *Torcha*, *Torka*, *Turc*, *Turk*, *Turda*, *Torda*; *Durs*, *Dursa*, *Dursi* stb. névalakot találni. Ezek magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) váltak településnévvé Fejér, Külső-Szolnok, Somogy, Szatmár, Tolna, Torda, Trencsén, Zala vármegyében. Bármiképp is alakultak a településnevek, ezekhez 'onnan/oda való' jelentésű magyar -i képző járult, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőlük.

Elterjedtsége A Dunántúl északnyugati részén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Trukker*, *Weismayer* nevű vette föl magyarosítási céllal, egy-egy *Csurka*, *Gyurcsó*, *Kanó* és *Tolvaj* pedig más okból a XIX. században.

Túró

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, esetleg apanévi eredetű magyar családnév.

Változatai *Túró* 339, *Turó* 860, *Turo*, *Turró* 44; *Turú* 119, *Túrú* 36, *Túru*, *Turu* 96. Más változatokkal együtt összesen: 1503.

Eredete Kedvelt, aludttejből készített tejtermékünk neve ótörök eredetű. Családnévvé vagy foglalkozás szimbólumaként vált 'túrókészítő, túróárus' jelentéssel, vagy emberi belső tulajdonságra, a *túró* kedvelésére, *túrós* ételek szeretetére utalt.

Eredhet azonban a családnév a török *Dur ~ Tur* 'Állj!', Maradj (velünk)!, Élj (soká)!' személynévből is a gyakori -ó kicsinyítő képzővel. Akkor a jelentése a '*Duró ~ Turó* nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Pesttől délkeletre gyakoribb.

Turóczi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Turóczi* 1501, *Turóczy* 146, *Túróczi* 402, *Túróczy* 46, *Turótz*y, *Turóci* 31, *Túróci*. Más változatokkal együtt összesen: 2225.

Eredete Valószínűleg az ósláv eredetű, 'östulok' jelentésű *turъ* szó rejlik a névben, de újabb jelentése 'szarvasmarha, ökör' lett. A *Turóc* patak tehát a mellette legeltetett szarvasmarhákról kapta a nevét. A végződése pedig (-c) szlovák kicsinyítő képző. A patak nevéből kapta a mellette épült vár a nevét, s ez egyúttal a vár határának (vármegye) névadója is lett. A családnév magyar alakulat az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel. Eredetre, származási helyre utal.

Elterjedtsége A nyelvterület északi, északkeleti részén, Szolnok, Borsod megyében és Kárpátalján gyakoribb.

Tuza

Típusa Apanévi eredetű vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Tuza* 1375, *Túza*. Más változatokkal együtt összesen: 1385.

Eredete Két magyarázata is van a névnek, de mindkettő közvetve ótörök eredetre vezethető vissza. Egyik szerint a 'só' jelentésű *Tuz* személynév került be a magyar névkincsbe, ahol alapalakban is előfordult (*Tuz*), de különböző képzőkkel (*Tusa*, *Tusk*, *Tosk*, *Tuzon* stb.) is följegyezték. A családnévi *Tuza* végződése (-a) vagy birtokjel, s akkor a családnév jelentése 'Tuzé, Tuz nevű személy fia, leszármazotta', vagy kicsinyítő képző, s akkor a jelentése 'Tuza nevű személy fia, leszármazotta'.

A másik magyarázat, hogy a név alapja az ugyancsak ótörök eredetű *túzok* madárnevünk. Ezt többes számúnak érezték, így a *tuz* forma több nyelvjárásban is megtalálható, s ezt használták névadásra. Az Árpád-korban mind a *Tuz*, mind a *Tuzok* név előfordult. A *Tuza* végén az -a kicsinyítő képző. Családnévvé foglalkozási névként (*túzokra* vadászó, *túzoktollat* gyűjtő, *túzokot* tartó, nevelő) vagy egyszerűen csak apanévként lett 'Tuza nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A nyelvterület északi részén, Heves és Borsod megyében gyakoribb.

Tüske

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Tüske* 1005, *Tüske*. Más változatokkal együtt összesen: 1011.

Eredete Az ősi finnugor eredetű *töv-* igéből származik a *tövis* szavunk. Ennek *tüs* alakváltozatának kicsinyítő képzős származéka a *tüske* ~ *tüsök*. Korai jelentése 'szúrós, tövises növény'. A családnév erre vezethető vissza. Részben olyanok kapták, akik elhanyagolták földjüket, ezért ott tüskés gyomnövények nőttek. De azoknak is szimbolikus ragadványnevük, majd abból vagy attól függetlenül családnevük lett, akik ilyen tüskés növényeket vagy azok termését gyűjtötték orvoslás vagy tüzelő céljából.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb, különösen Lenti környékére jellemző.

Ty

Tyukodi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Tyukodi* 1060, *Tyukody* 13, *Tyúkodi*; *Tyokodi*. Más változatokkal együtt összesen: 1076.

Eredete Alapszava, ótörök eredetű *tyúk* szavunk településnévvé lett 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű *-d* képzővel (ahol sok baromfifélet tartottak) Szatmár vármegyében. A település neve keletkezhetett magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) az Árpád-korban nem ritka *Tikod* ~ *Ticud* személynévből is. A személynév ugyancsak az ótörök eredetű *tyúk* szóból származik, és 'tyúkokat tartó, tyúkokkal foglalkozó' jelentése volt. Bármiképp alakult is ki a *Tyukod* településnév, megkapta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti, északkeleti részén gyakoribb.

U, Ú

Udvardi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Udvardi* 1711, *Udvardy* 495. Más változatokkal együtt összesen: 2230.

Eredete Szláv eredetű *udvar* szavunk első jelentései között a 'palota, nemesi kúria, királyi székhely' is szerepelt. Ahol ilyen volt, a körülötte kialakult település megkapta a szó 'valamivel ellátott' jelentésű *-d* képzős alakját. *Udvard* nevű település volt Baranya, Bodrog, Komárom, Sopron és Vas vármegyében. Bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunántúl északnyugati részén gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan fölvtették névmagyarosítási céllal a XIX. században. Közöttük több *Hoffmann*, egy-egy *Dworák*, *Dvoreczky*, *Dvornák*, *Dvorsky*, *Dvorácsék*, *Dvoracsko*, *Dvarányi*, *Hofbauer*, *Höfler*, *Imhoff*, *Inhof*, *Einerimhof*, *Hochhofer*, *Peruhoffer* nevű család szerepelt.

Udvari

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Udvari* 1291, *Udvary* 77. Más változatokkal együtt összesen: 1373.

Eredete Szláv eredetű *udvar* szavunk első jelentései között a 'palota, nemesi kúria, királyi székhely' is szerepelt. Ahol ilyen volt, a körülötte kialakult település is átvette a nevet. *Udvar* nevű falu volt Baranya és Bihar vármegyében. Ezek megkaphatták az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, így eredetre, származási helyre utaló családnévvé váltak.

Amennyiben a település a királyi vagy valamely nemesi *udvar*hoz tartozott, bármennyire távol is volt attól, neve megkaphatta az *-i* birtokjelet. Jelentése 'az *udvaré*, az *udvar*hoz tartozó, az *udvar* birtoka, tulajdona'. *Udvari* nevű településünk volt Arad, Szatmár, Tolna, Veszprém, Zala vármegyében. Ezek **Udvarii* alakú eredetre, származási helyre utaló családnévvé alakultak az *-i* képzővel. A név végén levő két *-ii* közül természetesen csak az egyiket ejtették.

Ezekén kívül még volt *Udvarhely* nevű település Fejér, Közép-Szolnok, Küküllő, Somogy, Valkó vármegyében, *Udvarlak* pedig Temes vármegyében. Ezekből az előtag önállósulásával szintén lehetett a fenti módon (*-i* képzővel) *Udvari* családnév.

Elterjedtsége A Dunántúl keleti felén és a nyelvterület északkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Egy-egy *Dvorzsák*, *Steyerhoffer*, *Holub* és *Marmorstein* vette föl a XIX. században.

Uhrin

Típusa Népre utaló, szláv családnév.

Változatai *Uhrin* 1027, *Ugrin* 69. Más változatokkal együtt összesen: 1096.

Eredete A szláv nyelvekben korábban a 'magyar' népnév megnevezésére használatos *ugrin* ~ *uhrin* a legtöbb helyen már kiszorult a használatból. Családnévként azonban fennmaradt főleg a szlovákság, de a ruszinok, szlovének, horvátok körében is. Természetesen közöttük is jelölhetett csak magyaros öltözködésű, viselkedésű, magyarul beszélő, vagy magyarok lakta vidékről hozzájuk költözött nemzetiségbelit is. A szlovákok (és csehek) az *Uhrin*, a ruszinok (és horvátok) az *Ugrin* ejtés- és írásformát használták.

Elterjedtsége Az *Uhrin* alakok Nógrád, Heves megyében, főleg azonban Békés megyében, különösen Békéscsabán és környékén gyakoribbak, míg az *Ugrin* formák a Tiszától keletre elsősorban fordulnak elő. A területi elhelyezkedés arra utal, hogy csak szlovákok és ruszinok körében élnek ezek a nevek.

Új

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Új* 153, *Uj* 256, *Újj* 114, *Ujj* 1466; *Uy* 13. Más változatokkal együtt összesen: 2114.

Eredete Ősi finnugor *új* melléknevünk különböző nyelvjárásokban más-más hosszúságú hangokkal terjedt el. Valamely faluba utólag betelepültek, *új* emberek, családok, jobbágysok, lakosok kapták meg ragadványnévül vagy közvetlenül családnévül is. Különösen akkor, ha messzebről költöztek be, a helybeliek nem ismerték sem a családnak a nevét, sem az előző lakhelyük településnevét, hogy az után nevezhették volna el őket.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen megtalálható. Talán a Dunától keletre kissé gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században *Neu*, *Novák* és *Steurer* nevéek vették föl magyarosítási célból.

Újfalusi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Újfalusi* 156, *Újfalusy*, *Ujfalusi* 805, *Ujfalusy* 27, *Újfalussy* 13, *Ujfalussy* 87, *Uifalusi*; *Újfalvi* 19, *Újfalvy*; *Ujfalvi* 58, *Uifalvi*. Más változatokkal együtt összesen: 1171.

Eredete Ősi finnugor *új* melléknevünk és szintén finnugor vagy ugor *falu* főnevünk összetételéből akkor alakult településnév, amikor egy régebbi mellé vagy közelében épült egy másik, *új falu*. *Újfalu* vagy *Újfalva* nevű település negyvennél több vármegyében volt a Történelmi Magyarországon. Bármelyikből alakulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév. Az *Újfalvi* típusú nevek régebbiek, az *Újfalusi* nevekben az *-s-* nem a képző része, hanem a „városi” alakból adaptálódott.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Újhelyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Újhelyi* 260, *Ujhelyi* 1265, *Ujheli*, *Ujhely*, *Ujhelji*, *Ujheji*, *Ujhelly*, *Ujhelyy*; *Uihelyi*; *Ulyhelyi*; *Uyheli*. Más változatokkal együtt összesen: 1567.

Eredete Ősi finnugor *új* melléknevünk és az ismeretlen eredetű *hely* szó összetételével olyan földterületet neveztek meg, amely eladdig nem volt ismert, művelt, lakott terület. Tehát újonnan szállták meg az emberek művelés céljából, vagy új települést alapítottak ott. *Újhely* nevű falu volt Nyitra, Trencsén, Ugocsa, Zala, Zemplén vármegyében, de egy községen belül is lehetett *Újhely* neve egy újonnan kialakított jobbágysok, más, eddigetől eltérő művelési területnek. Számatalan lehetősége volt a családnév kialakulásának. Bármely településnév vagy földrajzi név megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre, lakóhelyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, Borsod, Zemplén, Szabolcs és Szatmár megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, köztük *Neumayer*, *Neufeld*, *Novotny*, *Brhlovics*, *Goldstein*, *Hujba*, *Lichtmann*, *Ungár* nevéek választották magyarosítási céllal új névül a XIX. században, egy *Elias* nevű pedig ismeretlen okból vette föl.

Újvári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Újvári* 776, *Újváry* 26, *Ujvári* 4240, *Ujváry* 287, *Ujvari*, *Ujvary*; *Uyvári*, *Uyvari*. Más változatokkal együtt összesen: 5368.

Eredete Ősi finnugor *új* melléknevünk és a középperzsa 'erődítmény, erős építmény' jelentésű *vár* szavunk összetételét olyan védelmi célú épületek kapták meg névként, amelyek mellett vagy közelében állt egy régebbi, hasonló erősség, amely megkülönböztetésül *Óvár* nevet kapott. Később a sok *Újvár* kiegészült valamilyen megkülönböztető előtaggal (*Érsekújvár*, *Szamosújvár* stb.), de a családnevek kialakulása idején (XIV–XV. század) még nem különböztették meg őket előtaggal. *Újvár* nevű település volt Abaúj, Alsó-Fehér, Belső-Szolnok, Küküllő, Liptó, Nyitra, Pozsega, Sáros, Somogy, Vas, Zemplén vármegyében. Bármelyikük megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunántúl keleti felében gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan, több *Neumark*, *Neumann*, továbbá *Neuhäusler*, *Ulner*, *Uhreczky*, *Zuskin* stb. nevűek vették föl magyarosítási célból a XIX. században.

Unger

Típusa Népre utaló, német családnév.

Változatai *Unger* 1037, *Ungár* 299, *Ungar*. Más változatokkal együtt összesen: 1342.

Eredete A középfelnémet nyelvjárásban még **Unger* alakú volt a 'magyar' jelentésű, ma *Ungar* ejtésű népnév. Mint minden népnév minden nyelvben, ez is gyakori családnévvé vált német nyelvterületen. Ennek oka, hogy olyanok is megkapták, akik csak éppen hasonlóan öltözködtek, viselkedtek, ismerték a nyelvet, vagy arról a vidékről jöttek, ahol magyarok (is) éltek. Az *Ungor* (410), *Ungur* (25) nevek nem szerepelnek ebben a névcikkben, mert azok a román nyelvben alakultak, és számuk együttesen sem éri el az ezret, tehát önálló névcikk sem lehetett.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan a *Magyar* családnévet vették föl a XIX. században. Egy *Ungerpeck* nevű azonban *Unger* névre változtatott ugyanekkor.

Ungvári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ungvári* 1540, *Ungváry* 73, *Unghváry* 38; *Ungvárai*. Más változatokkal együtt összesen: 1668.

Eredete Gyakran előfordult, hogy a folyó nevéből kapja a nevét a mellé épült falu. Kisebb vizekkel kapcsolatban ennek fordítottja is megtörténik: a nagyobb település névadója lesz a vízfolyásnak. Valószínűleg ez történt az *Ung* patak esetében is. A személynévi eredetű *Ung vára* nevét átvitték a mellette folyó patakra. A *vár* szavunk Honfoglalás előtti középperzsa jövevényszó, amely 'erős épület, erőd' jelentésű volt. Az előtag *Ung* azonban vitatott. Egyes vélemények szerint az ótörök 'kancacsikó, tevecsikó' jelentésű *Unayan* vagy az 'elfogad, engedelmeskedik' jelentésű *Unay* személynévnek az átvétele. Mások kevésbé valószínűen, Anonymus nyomán a 'magyar' jelentésű *Hungh* népnevet keresik benne. Bármilyen legyen a személynév eredete, magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé vált, amely mellé később várat emeltek, s a vár határát, a vármegyét is erről nevezték el. Ennek a várnak a nevéhez járult az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, amivel eredetre, származási helyre utaló családnév vált belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, különösen a Hajdúságban gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Ungerleider* és *Mojsisovics*, továbbá *Unger*, *Usarti*, *Pisely*, *Szvetkovics* nevű vette föl magyarosítási céllal a XIX. században.

Utasi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Utasi* 802, *Utasy* 14, *Utassi*, *Utassy* 361. Más változatokkal együtt összesen: 1187.

Eredete Alapszava az ősi uráli eredetű *út* szavunk. Ennek 'valamivel ellátott, valamit birtokló' jelentésű *-s* képzős alakja olyan településeknek a nevévé vált, ahol több vagy jelentős út haladt keresztül. *Utas* nevű falu volt Gömör és Nógrád vármegyében. Mindkettőből eredetre, származási helyre utaló családnév keletkezhetett az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző hozzátoldásával.

Elterjedtsége A nyelvterület északi részén, Pesttől északkeletre, keletre, Heves és Szolnok megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sok *Strasser*, egy-egy *Gendelstrasser*, *Wegler* és *Rajzinger* nevű magyarosított erre a XIX. század folyamán.

Üveges

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Üveges* 1723, *Űveges* 21, *Üvegheš*; *Öveges* 114, *Őveges*. Más változatokkal együtt összesen: 1861.

Eredete Alapszava a Honfoglalás előtti, valószínűleg alán (iráni) *üveg* jövevényszavunk. Ennek 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' -s képzős alakja tevékenységre, munkavégzésre utal. Lehetett *üvegfúvó*, *üveggyárban* dolgozó, de sokkal inkább *ablaküvegek* árusításával, beillesztésével, javításával foglalkozó kereskedő-iparos személyek megnevezésére volt használatos. Foglalkozásnévből gyakran ragadványnévvé, abból vagy attól függetlenül is családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület északi, északkeleti részén, Borsod megyében különösen gyakori.

V

Vácz

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Vácz* 2778, *Váczy* 177, *Váci* 202, *Váczy*, *Vaczy*, *Vaci*; *Váczi* 23; *Vátzi* 11. Más változatokkal együtt összesen: 3225.

Eredete Előzménye az ószláv 'hatalmas, nagy' jelentésű *vęce [*vence*] és a 'dicsőség' jelentésű *slava* szavak összetételéből keletkezett keresztnév, amely *Wenceslaus* formában került be cseh fejedelem neveként, Csehország védőszentjeként a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe). A magyarba német közvetítéssel jutott el, és *Vác* alakra rövidülve is személynévvé vált az Árpádok korában. Pusztá személynévből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) lett településnévvé Nógrád, Pest, Torontál és Zaránd vármegyében. Bármelyikhez járulhatott 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. Túlnyomó többségük a mai Pest megyei város nevéből származott.

Elterjedtsége A nyelvterület közepén, a Dunántúl keleti felében és a Duna–Tisza közén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Vatzin*, *Veczkán*, *Weisz*, *Weitz*, *Gasparovszky* és *Schweitzer* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Vad

Típusa Foglalkozásra, esetleg tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Vad* 1075; *Vád*. Más változatokkal együtt összesen: 1077.

Eredete Ősi ugor vagy finnugor eredetű *vad* szavunk eleinte főnév volt 'vadon élő állat' jelentésben. Melléknévi jelentése is előbb 'vadon élő, nem házasított' volt, majd csak később vette föl az 'erőszakos, kegyetlen, bős, civilizálatlan' mellékjelentéseket. Személynévvé is előbb szimbolikusan, vadakkal valamilyen kapcsolatban levő: 'vadőr, vadász, vadgondozó' jelentésben válhatott. Később esetleg belső tulajdonság alapján is ragadvány, majd abból vagy attól függetlenül családnév lehetett.

Elterjedtsége A Tiszán túl, Szolnok és Békés megyében gyakoribb.

Vadas

Típusa Foglalkozásra vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Vadas* 1069, *Vados* 85. Más változatokkal együtt összesen: 1199.

Eredete Alapszava, ősi ugor vagy finnugor eredetű *vad* szavunk eleinte főnév volt 'vadon élő állat' jelentésben. Melléknévi jelentése is előbb 'vadon élő, nem házasított' volt, majd csak később vette föl az 'erőszakos, kegyetlen, bős, civilizálatlan' mellékjelentéseket. A 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzős alakja először mindenképp foglalkozásra utaló családnév volt. Jelentése 'vadakat gondozó', 'királyi vadaskertek főügyelője, őrzője' lehetett. Később esetleg kialakulhatott belső tulajdonságra utaló, 'erőszakoskodó, kiszámíthatatlan, bolondos' jelentésű családneve is. De akár külső tulajdonságra is utalhatott, mert *vadas* melléknévünknek van színre utaló jelentése is: 'vöröses, vörösbarna, rőt' értelemmel használja legtöbb nyelvjárásunk (elsősorban állatokra vonatkoztatva). Megkaphatta azonban haja, szakállá, bajusza színéről is ragadványnévül, abból vagy attól függetlenül családnévül egy-egy személy is.

Elterjedtsége A Dunán túl és a nyelvterület északkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Veisz*, *Weiss* és *Vitriol*, továbbá *Vild*, *Vilde*, *Vavrek*, *Vlkolinszki*, *Waldapfel*, *Weibl* stb. nevű választotta magyarosítási céllal új névül a XIX. században.

Vadász

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Vadász* 6013, *Vadasz*. Más változatokkal együtt összesen: 6043.

Eredete Alapszava ősi ugor vagy finnugor eredetű *vad* szavunk, amelynek a jelentése 'vadon élő állat' volt. Igen korán megkapta a foglalkozásra utaló *-ász* képzőt, s mint mesterség, kedvelt tevékenység, hivatásszerűen végzett munka gyakori személynévvé, ragadványnévvé, abból vagy attól függetlenül végül családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunán túl, annak is az északnyugati részén gyakoribb.

Névváltoztatás Sok *Weisz*, néhány *Jäger*, továbbá *Waldmann*, *Weinberger*, *Weitzner*, *Wetschel*, *Witz* stb. nevű vette föl magyarosítási céllal a XIX. században.

Vadászi

Típusa Helynévi vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Vadászi* 1499, *Vadászy* 34; *Vadaszi*. Más változatokkal együtt összesen: 1535.

Eredete Alapszava ősi ugor vagy finnugor eredetű *vad* szavunk, amelynek a jelentése 'vadon élő állat' volt. Igen korán megkapta a foglalkozásra utaló *-ász* képzőt, s mint királyi *vadászok* faluja, településnévvé vált Abaúj, Bihar, Közép-Szolnok, Zaránd vármegyében. Mindegyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. Ugyanakkor a *Vadász* egyéni névből *-i* birtokjellel is apai családnév alakulhatott. Jelentése ekkor '*Vadászé*, *Vadász* nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvtérület északkeleti részén, Borsod, Abaúj, Zemplén megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Egy *Jäger* nevű vette föl magyarosítás céljából a XIX. században.

Vági

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Vági* 1185, *Vághi* 14, *Vághy* 59; *Vagi*. Más változatokkal együtt összesen: 1269.

Eredete Az alapjául szolgáló településnév eredete vitatott. Egyrészt származhat a családnév a *Vág* folyónévből, amely az ófelnémet 'hullámozó víz' jelentésű *wāg* szóból ered, és szláv közvetítéssel jutott be a magyarba. A folyó nevéből is keletkezhetett 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév, de a mellette levő sok Trencsén vármegyei *Vág-* kezdetű településnév valamelyikének első tagja is családnévvé válhatott hasonló módon.

A másik magyarázata a családnévnek a Sopron vármegyei *Vág* településnévből lehetséges. Ennek eredete nem tisztázott. Lehetséges az ősi ugor vagy esetleg finnugor *vág* igéből is levezetni. Ekkor azokra vonatkozhatott, akik a határvidék, gyepű vonalának megtisztítását, erdeinek kivágását végezték a Honfoglalás után. Ezeknek a faluja lehetett *Vág* nevű település.

Az Árpád-korban igen gyakori *Vag*, *Vaga*, *Vagdi* egyénnév azonban fölveti annak a lehetőségét, hogy a településnévben is személynévet keressünk. Az kétségtelen, hogy az ótörökben **Vag* személynévet nem találni, de igen nagy számmal vannak 'kicsi, fiatal' jelentésű, *Bay*, *Bayä* alakú nevek. Ezekben magyarba kerülésük után **B->β->V-* hangváltozás mehetett végbe, s *Vag* ~ *Vág* formában gazdagították a magyar névkincset. A név végi *-g* azonban nem alakulhatott *-γ* hangból, csak kicsinyítő képző lehetett esetleg.

Legvalószínűbb az a magyarázat, hogy valamelyik *Bog-* ~ *Bag-* kezdetű szláv keresztnév első hangja ment át a magyarban a **B->β->V-* hangváltozáson. A számba jöhető nevek: *Bogiszlav*, *Bogimir*, *Bogdan*, *Bogomil* stb., amelyeknek első eleme (*Bog-*) 'Isten', a második pedig 'dicsőség', 'béke', 'ajándék', 'kedves, kegyes' jelentésű. Ezek rövidüléseiből alakulhattak a magyarban az *-o->-a-* nyíltabbá válással és hangsúly hatására való nyúlással (*-a->-á-*) *Vág*, birtokjellel pedig *Vága* helységneveink Pozsony és Sopron vármegyében.

Bármilyen legyen is a településnév magyarázata, annak 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzős alakjából eredetre, származási helyre utaló családnév lehetett.

Elterjedtsége A mai *Vági* nevek területi elhelyezkedése arra utal, hogy a Sopron vármegyei *Vág* település neve volt a családnevek nagyobb többségének alapja. A Dunántúl északnyugati részén, a Balatontól északnyugatra gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Haberbauer*, egy-egy *Weisz*, *Wurst*, *Schenk* választotta névmagyarosításra a XIX. században.

Vágó

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Vágó* 3413, *Vágo* 64, *Vagó*, *Vago*. Más változatokkal együtt összesen: 3484.

Eredete Ősi ugor vagy finnugor eredetű *vág* igénk folyamatos melléknévi igeneve főnevesült, s mint ilyen, sokszor előforduló foglalkozásnévvé vált. Összetételekben ma is él: *favágó*, *nádvágó*, *kővágó*, *sóvágó* stb. A régiségben előtagok nélkül élt foglalkozásnévként. A tevékenységre, foglalatosságra, hivatásszerű munkavégzésre utaló szavakból gyakran váltak ragadványnevek, majd abból vagy attól függetlenül családnévek.

Elterjedtsége Pesttől keletre, Pest, Heves, Szolnok megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Schächter*, *Hacker*, *Wallerstein*, *Weisz* nevűek magyarosítottak erre a XIX. században.

Vajda

Típusa Méltóságra, tisztségre utaló, magyar családnév.

Változatai *Vajda* 8944, *Vaida* 45, *Vayda*, *Wayda*. Más változatokkal együtt összesen: 9069.

Eredete Szláv eredetű, 'hadvezér, főparancsnok, herceg, tartomány megbízott vezetője' jelentésű *vajda* tisztségnevünk eredeti jelentése devalválódott az idők folyamán. A XVII. század elején már 'nagyobb cigánycsoport vezetője' jelentésben adatolták. A 'kisebb munkacsoport irányítója, vezetője' jelentést is fölvette. Mind méltóságnévből, mind tisztségre, vezető szerepre utaló szóból gyakori családnév lett magyarok és cigányok körében egyaránt.

Elterjedtsége A Dunántúl nyugati felén és Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Rendkívül sokan, száznál többen vették föl a XIX. század folyamán. Közöttük igen sok *Weisz*, több *Weiskopf*, *Wallenstein*, *Wallner*, *Weinberger*, *Weinfeld*, *Weinstein*, *Weissberger*, *Weitzenfeld*, *Wertheimer*, *Wiener*, néhány *Vojevoda*, *Vojdicsek*, *Vajner*, *Vesel*, *Vrecsits*, *Weiler*, *Winkler*, *Wolf* nevű magyarosított erre.

Váli

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Váli* 477, *Vály* 57, *Vályi* 546, *Vali* 16, *Valy*, *Valyi*. Más változatokkal együtt összesen: 1287.

Eredete Több *Vál* nevű település is volt a Történelmi Magyarországon, amelyek minden valószínűség szerint pusztá személynevekből származnak, de a személynév eredete vitatott. Egyesek szerint a német eredetű és 'olaszul beszélő' vagy 'vallon' jelentésű *Wahl* került be a magyarba. Lehetséges azonban, hogy a *Valentinus* (*Bálint*) keresztnév egy szótagra rövidült *Val* alakja a helynév alapja. Bármilyen eredetű is legyen a személynév, magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett belőle Fejér, Gömör, Szatmár vármegyében. Ezek bármelyike megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunántúl északi részén gyakoribb.

Kettős nevei A *Vályi-Nagy* (254) névkapcsolatban többször előfordul.

Névváltoztatás Többen, köztük *Wálik*, *Weil*, *Weiner*, *Weisz*, *Weingerger*, *Valitsek*, *Mayer* nevűek vették föl magyarosítási céllal a XIX. században.

Valkai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Valkai* 891, *Valkay* 20, *Valki* 173, *Valky*, *Válki*, *Války*. Más változatokkal együtt összesen: 1097.

Eredete Előzménye, a legtöbb szláv nyelvben megtalálható 'farkas' jelentésű *vlk* szó sok helynév részét képezi általában **vlkov* birtokos alakban, amelynek jelentése 'farkasé, farkashoz tartozó'. Több helynévnek volt előtagja, mint a magyarban a 'Farkasárok, Farkasgödör, Farkasvölgy' stb. összetételekben, amelyekből a magyar az utótagot elhagyta. A megmaradó előtag **vālkāβ* > *vālkāu* > *valkó* ~ *vālkó* változásokon keresztül vált településnévvé Baranya, Kolozs, Kraszna, Pest, Somogy, Zemplén vármegyében. *Valkóvár* (ma *Vukovár*) nevéből pedig vármegye neve is lett a Dráva–Száva közének keleti felében. Mind a településnevek bármelyike, mind a vármegye neve megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé lett. A *Valkai* nevek akkor alakultak ki, amikor még a helynév ejtése **Vālkāβ* volt, s a **Vālkāβi* alakból kiesett a két

magánhangzó közötti (intervokális) *-β-* hang. A *Valkai* alakokból pedig a magánhangzó-találkozás (hiátus) kiküszöbölése céljából kiesett az *-a-* hang is.

Elterjedtsége Pesttől délre, a Duna–Tisza között, a Dunántúl délkeleti részén és Csongrád megyében gyakoribb.

Valter

Típusa Apanévi eredetű, német vagy magyar családnév.

Változatai *Valter* 391, *Walter* 756, *Walther* 10; *Wälter*; *Volter* 201, *Voltér*. Más változatokkal együtt összesen: 1367.

Eredete Az ógermán 'vezető, parancsnok, vezér' jelentésű *wald* és a 'hadsereg, katonaság' jelentésű *heer* összetételéből alakult név (*Walther*) jelentése 'hadvezér'. Gyakori keresztnév volt a középkorban mind a németül, mind pedig a magyarul beszélők körében. Az Árpád-korban több tucat az ilyen névvel följegyzettek száma, és az Anjouk idejében sem volt ritka. Éppen úgy apai családnévvé vált a német nyelvterületen, különösen Bajorországban, mint Magyarországon.

Elterjedtsége Kétségtelen, hogy a német használatra vall mostani elterjedése Buda környékén, a Dunántúl keleti felében és a Duna–Tisza közének déli részén.

Vámos

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Vámos* 3662, *Vamos*. Más változatokkal együtt összesen: 3672.

Eredete Alapszava, a *vám* Honfoglalás előtti perzsa jövevényszavunk. Jelentése előbb 'dézsmá, tized' volt. A 'valamivel ellátott' valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzős alakját (*vámos*) mindazok megkaphatták, akik ennek beszédésével foglalkoztak. Előbb ragadványnév, ebből vagy ettől függetlenül pedig gyakori családnév is lett a foglalkozásnévből.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti és nyugati szélén, különösen Szombathely környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Weinberger*, *Weiszbarth*, egy-egy *Wallerstein*, *Weisz*, *Wratil* és *Sepp* magyarosított erre a XIX. század folyamán.

Vámosi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Vámosi* 2171, *Vámosy* 12, *Vámosy* 66. Más változatokkal együtt összesen: 2269.

Eredete Alapszava, a *vám* Honfoglalás előtti perzsa jövevényszavunk. Ennek 'valamivel ellátott' jelentésű *-s* képzős alakja arra a helyre utalt, ahol a *vámt* szedték. *Vámos* nevű településünk volt Bereg, Bihar, Borsod, Győr, Heves, Komárom, Küküllő, Nógrád, Sáros, Somogy, Sopron, Szatmár, Vas, Veszprém, Zemplén vármegyében. Bármelyikhez hozzájárulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége Az északkeleti nyelvterületen és a Dunántúl keleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, köztük több *Mutner*, egy-egy *Vámoscher*, *Weinreb*, *Weitzenbauer*, *Czolner* nevű magyarosítási céllal, egy *Vánkos* nevű család pedig talán esztétikai megfontolásból vette föl a XIX. század folyamán.

Ványi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ványi* 973, *Vanyi*, *Vánni*, *Vany*; *Ványai* 212, *Ványay* 11; *Vannai* 35, *Vannay* 10. Más változatokkal együtt összesen: 1258.

Eredete Előzménye az ósláv 'hatalmas, nagy' jelentésű **vece* [*vence*] és a 'dicsőség' jelentésű *slava* szavak összetételéből keletkezett keresztnév, amely *Wenceslaus* formában került be cseh fejedelem nevéként, Csehország védőszentjeként a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe). Ebből még a cseh nyelvben alakult ki a *Vana* személynév, amely bekerült a magyar névkincsbe, és többen is viselték az Árpád-korban *Van*, *Vana*, *Vanch*, *Vancha* alakban. Magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) *Vány* ~ *Ványa* településnév lett Bodrog, Heves, Pest vármegyében. Bármelyikhez

hozzákerülhetett az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. A *Ványai* nevek végének *-ai* magánhangzó-találkozása (hiátusa) az *-a-* kihagyásával oldódott föl, s így is létrejöhettek a *Ványi* alakok.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti felében, Borsod, Abaúj megyében mindegyik névalak gyakoribb.

Névváltoztatás Csak *Vannai* névre magyarosított egy *Vanyek* és egy *Watzek* nevű család a XIX. században.

Várad

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Várad* 15 674, *Várady* 719; *Varadi* 15, *Varady*; *Várdai* 573, *Várday* 38, *Vardai*; *Várdi*, *Várdy*. Más változatokkal együtt összesen: 17 129.

Eredete Alapszava, a *vár* Honfoglalás előtti iráni jövevényszavunk, amely minden erődítményre, földhányásra, szilárdabb épületre vonatkozott. Ez a magyar nyelvben kapta meg a kicsinyítő vagy 'valamivel ellátott' jelentésű *-d* képzőt. Így minden település, amelynek közelében *vár* jellegű erődítés épült, megkaphatta a *Várad* ~ *Várda* nevet, melyek jelentése 'kisebb vár' vagy 'várral, erősséggel, fallal körülvett, templommal, épületekkel bíró falu vagy város'. Ilyen nevű település volt Arad, Bács, Baranya, Bihar, Borsod, Fejér, Nógrád, Pilis, Sáros, Somogy, Szabolcs, Valkó vármegyében. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és így eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, különösen Kárpátalján gyakoribb.

Névváltoztatás Több százan vették föl a XIX. század folyamán. Köztük sok *Weisz*, néhány *Wachs*, *Wachtelitz*, *Wagner*, *Wakréka*, *Waldmenn*, *Wandzura*, *Waszaty*, *Weiner*, *Weislovits*, *Werner*, *Wimmer*, *Winkler*, *Winterstein*, *Wittmayer*, *Wohradnik*, *Vaghinger*, *Vagreska*, *Varter*, *Vawara* nevű magyarosítás céljából, egy-egy *Bab*, *Baji*, *Elefant*, *Varju*, *Vereb* nevű pedig ismeretlen okból választotta új névül.

Varga

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Varga* 139 197, *Warga*, *Vargha* 467, *Wargha*; *Vargah*; *Varha* 10. Más változatokkal együtt összesen: 140 709.

Eredete A *varr* ige *-g-* képzős származékának folyamatos melléknévi igenevéből főnevesült a *varga* szavunk, amelynek a jelentése elavult, eredetileg 'lábbelikészítő mester' volt. Igen sokszor előfordult a „csizmadia” megjelenése előtt. Mint minden foglalkozásnévből, ebből is nagyon gyakori ragadványnév, abból vagy attól függetlenül pedig foglalkozásra utaló családnév vált.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen arányos eloszlásban megtalálható.

Kettős nevei A *Varga-Dudás* (113), a *Varga-Tóth* (105), a *Varga-Kovács* (71) és a *Varga-Koritár* (54) családnévben sokszor előfordul.

Névváltoztatás Igen sokan vették föl a XIX. században. Köztük több *Weisz*, egy-egy *Wandtuch*, *Wassermann*, *Wasserstrom*, *Weiszberg*, *Weltner*, *Wetzlberg*, *Winter*, *Woticz*, *Würsching*, *Vocaszek* nevű család.

Várhegy

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Várhegyi* 1264, *Varhegyi*. Más változatokkal együtt összesen: 1266.

Eredete A Honfoglalás előtről való iráni, 'erősség, megerősített, fallal körülvett jelentősebb épület' jelentésű *vár* szavunk és az ősi finnugor vagy uráli eredetű *hegy* szavunk összetételéből alakult helynév nagyon gyakori volt ott, ahol kiemelkedő magaslatra épült a *vár*. *Várhegy* nevű településünk ugyan csak Kolozs és Sáros vármegyében volt, de nagyon sok hegy, domb neve volt egy-egy település határában *Várhegy* (pl. Budán is). A két település, de akármelyik *Várhegy* megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lehetett belőle.

Elterjedtsége A Dunántúl délkeleti részén valamivel gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században *Vavrus*, *Perg* és *Poszluzsnyi* nevűek vették föl névmagyarosítási céllal.

Vári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Vári* 2264, *Váry* 185, *Wáry*, *Vaáry* 13; *Vari* 35; *Várai* 100, *Váray* 35. Más változatokkal együtt összesen: 2718.

Eredete A Honfoglalás előttről való iráni, 'erősség, megerősített, fallal körülvett jelentősebb épület' jelentésű *vár* szavunkból nagyon sok helynév alakult egy-egy település határában, de önállóan csak egy Temes és egy Zala vármegyei község nevében maradt fenn róla följegyzés. A *Vár* birtokában levő falu is megkaphatta az *-i* birtokjeles *Vári* nevet, melynek jelentése 'Váré, a *Vár* tulajdonában levő, a *Várnak* adózó (település)'. *Vári* nevű falu volt Bereg és Zaránd vármegyében. Családnév azonban 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel nem csupán ebből a négy névből alakulhatott, hanem bármelyik *Vár* nevű épületegyüttes nevéből, ha valaki oda tartozott, a *Vár* szolgálatában állt, ott katonáskodott, ott végzett robotmunkát, vagy bármilyen más tevékenységet ott folytatott. A *Vári* település *-i* képzős alakjából (*Várii*) természetesen az egyik *-i*- kiesett.

Elterjedtsége A Tiszán túl, annak is a déli részén gyakoribb.

Névváltoztatás Elég sokan, köztük *Wagensonner*, *Wallenstein*, *Wallés*, *Waszilkó*, *Weisz*, *Witz*, *Wotzasik*, *Wurmer*, *Wutskits*, *Vidákovics*, *Vorzimmer*, *Burger* nevűek magyarosítási céllal, egy *Imrik* nevű ismeretlen okból választotta a XIX. században ezt a nevet.

Varjas

Típusa Foglalkozásra vagy lakóhelyre utaló, magyar családnév.

Változatai *Varjas* 748; *Vargyas* 548; *Varnyas*. Más változatokkal együtt összesen: 1298.

Eredete Alapszava, a *varjú* szavunk ősi hangutánzásból ered. Ennek 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzős változata könnyen válhatott ragadványnévvé, majd ebből vagy ettől függetlenül családnévvé. Olyan emberek kaphatták, akik *varjú* vadászatával, *varjú*toll gyűjtésével, *varjak* nevelésével, beszédre tanításával stb. foglalkoztak, vagy akiknek háza, tanyája környékén *varjak* fészkeltek, tanyáztak nagyobb tömegben. A *varaŋa > *varaŋa* tő kapta meg az *-s* képzőt, és *varaŋas > *varjas* változás ment benne végbe (mint ahogyan a többes szám *-k* jele is a **varja-* tőhöz kapcsolódik).

Elterjedtsége Valamennyi névalak a Dunán túl, annak is a keleti felében gyakoribb, a *Vargyas* Erdélyben sem ritka.

Névváltoztatás Több *Weisz*, egy-egy *Weiner* és *Wurmfeld* vette föl a XIX. században névmagyarosítási céllal.

Varjú

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Varjú* 878, *Varju* 1393, *Varyu*, *Warju*; *Varnyú* 164, *Varnyu* 136; *Vargyú*, *Vargyu* 10. Más változatokkal együtt összesen: 2586.

Eredete Ősi hangutánzásból ered a *varjú* szavunk. Családnévvé válásának több oka lehet. Metaforikusan külső tulajdonság: olyan fekete ruhában járó, károgó hangú, lármázó, mint a *varjú*; vagy belső tulajdonság alapján: olyan rossz hírt hozó, baljóslatú, vészjósló, ijesztgető, mint ahogyan a *varjak* megjelenése jelzi a rossz időt, hideget, zimankót. Szimbolikusan is családnévvé lehetett, ha valaki *varjút* nevelt, tartott, vadászott rá, tollát gyűjtötte stb.

Elterjedtsége A *Varjú* alak az egész nyelvterületen megtalálható, a Dunától keletre, a Tiszántúl délkeleti részén kissé gyakoribb. A *Vargyú* csak a Dunán túl, a *Varnyú* pedig a Duna–Tisza közén és Szolnok megyében fordul elő többször.

Várkonyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Várkonyi* 2281; *Várkony* 10; *Varkonyi*. Más változatokkal együtt összesen: 2297.

Eredete Igen vitatott annak a személynévnek az eredete, amelyből a településnév származik. Az egyik vélemény szerint egy Kr. u. 600 körül említett kaukázusi *urxun (*uar-hun*) avar törzstörődék neve lappang benne. A másik a személynévet ótörök jövevénynévnak tekinti. Valóban volt 'komoly gondolkodású, nyugodt, higgadt' jelentésű *Arqun* ~ *Arqin* személynév a törökben, de csak a XIX. századból vannak rá közvetlen adatok. Az Árpádok korában viszont többször előfordul a magyar oklevelekben az *Arkun*, *Archun* névalak, és nagyon gyakori volt az *Urkun*, *Urcun*, *Urchun* név. *Varkun följegyzéssel viszont nem találkozunk. Akár népnévből, akár magyar névadású (minden végződés vagy összetétel nélküli) személynévből is ered a település neve, Baranya, Külső-Szolnok, Sáros,

Tolna vármegyében is előfordult. Bármelyikhez hozzájárulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége Pesttől keletre, délkeletre gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Séner* és *Galuska*, valamint egy-egy *Valent*, *Vassre*, *Weissensteinm*, *Czernil*, *Ress* és *Stumfold* nevű vette föl a XIX. században.

Várnai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Várnai* 1374, *Várnay* 75; *Varnai*; *Varanai*, *Varannai* 53. Más változatokkal együtt összesen: 1510.

Eredete Az ósláv 'holló' jelentésű **vrn* (birtokos esetben **vrna*) szó sok esetben víznévvé és helynévvé vált a különböző szláv nyelvekben ott, ahol a holló megtelepedett. Ezt vette át a magyar nyelv, és *-a- ~ -á-* bontóhanggal föloldotta benne a név eleji mássalhangzó-torlódást. *Varna*, *Várna*, *Varana ~ Varanó* településnevünk volt Trencsén és Zemplén vármegyében. Ezek bármelyikéhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan, több *Weisz*, néhány *Vagner*, *Valter*, *Vantera*, *Vrasda*, *Walder*, *Wanschura*, *Wegerer*, *Weissklein*, *Weizsmann*, *Wistavel*, *Wohlauer*, *Mandl* nevű vette föl a XIX. század folyamán.

Varró

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Varró* 2945, *Varro* 50, *Varó* 19, *Varo*. Más változatokkal együtt összesen: 3018.

Eredete Ősi finnugor eredetű *varr* ige nék folyamatos melléknévi igenévi alakja főnevesült, s mint nagyon sok más esetben is, foglalkozásnévvé vált. Egy XIV. századi adata „*barwaro*” [*saruvarró*], vagyis 'lábbelikészítő, varga' jelentésben került följegyzésre. Ugyanígy lehetett azonban ruha, ködmön, bunda stb. készítője, *varrója* is. A foglalkozásnevekből általában nagyon gyakori családnévek lettek, így ebből is. Nem lehetett azonban oly sokszor használatos, mert a különböző varrással járó munkák differenciálódtak: másképp nevezték a bőrt, szíjat, sarut, csizmát, bekecsét, subát, textilt, ruhát stb. *varrókat*.

Elterjedtsége A Dunától keletre, északkeletre gyakoribb.

Varsányi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Varsányi* 1513, *Warsányi*, *Varsány* 11, *Varsanji*; *Vassányi* 12. Más változatokkal együtt összesen: 1542.

Eredete A Honfoglalás előtt a magyarsághoz csatlakozott alán törzs önmegnevezése valószínűleg **asiān ~ *osiān* volt, amely eredetét tekintve azonos a *jász* népnévvel. A magyarban **assán ~ *bassán*, majd *varsán ~ varsány* ejtésű lett a szó. Letelepedésük helye pedig a népnévi eredetű *Varsány* lett. Ilyen nevű település volt Fejér, Győr, Keve, Külső-Szolnok, Nógrád, Pest, Szabolcs, Szatmár, Vas, Veszprém, Zaránd vármegyében. (Némelyiknek lehetett más, esetleg személynévi eredete is.) A helységnevek kiegészülhettek az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel, és eredetre, származási helyre utaló családnévek jöttek létre belőlük.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Klein*, néhány *Bzsdoch*, *Jancsek*, *Weisz* és egy *Rózsa* nevű változtatott erre a XIX. században.

Várszegi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Várszegi* 1192, *Várszeghi*, *Várszeghy*; *Várszögi* 12. Más változatokkal együtt összesen: 1207.

Eredete Honfoglalás előtti, 'erősség, erőd, fallal körülvett épület' jelentésű, iráni eredetű *vár* jövevényszavunknak és az ősi, ugor eredetű, 'ék' jelentésű *szög* 'ék alakú földterület', 'szeglet' jelentésűvé bővült szavunknak az összetétele. Olyan helynév lett belőle, amely a legtöbb *vár* környékén megtalálható volt: a '*vár szeglete*, *szöge*' jelentésű lett. Talán előbb ragadványnévül, majd abból vagy akár attól függetlenül családnévül is azok kaphatták, akik ennek a területnek a közelében laktak. *Várszeg* nevű településről csak Bács és Máramaros vármegyében

tudunk. Ezekből is kialakulhattak 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, származási helyre utaló családnevek, de valószínűbb a kisebb helynévi eredet. Régi adatok nem találhatók a családnévre.

Elterjedtsége Ma a Tiszától nyugatra, a Dunántúl keleti részén fordul elő többször.

Névváltoztatás Csak két *Venninger* nevű vette föl a XIX. században. Valószínűleg a XX. században több magyarosítás történt rá.

Vas

Típusa Apanévi eredetű vagy tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Vas* 6562, *Vass* 14 295. Más változatokkal együtt összesen: 20 933.

Eredete Ősi uráli eredetű *vas* szavunk eredetileg többféle fémre is vonatkozott. A családnevek kialakulásakor azonban már egyértelműen a mai jelentéssel bírt. Gyakori személynév volt az Árpád-korban, abból apai családnév lehetett 'Vas nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Ragadványnévvé és abból is vagy közvetlenül is családnévvé válhatott. Metaforikusan, vagyis hasonlóság alapján azok kapták, akik olyan erősek, szívósak, ellenállók voltak, mint a *vas*. Szimbolikusan pedig a *vassal* dolgozók, bányászok, kohászok, kereskedők (vasárosok), fölhasználók, kovácsok (vasverők) kaphatták meg.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen nagyjából egyenlő elosztásban található meg.

Névváltoztatás Igen sokan magyarosítottak erre. Köztük több *Eiselt*, *Eisenbarth*, *Eisenhut*, *Eisert*, *Eisler*, *Kleineisel*, *Weisz*, *Weiszbrunn*, *Weiszmann*, továbbá *Zselezen*, *Wallerstein*, *Weinberger*, *Willingshofer*, *Winterstein*, *Wolf* és egy *Zsiga* nevű vette föl a XIX. században.

Vásárhelyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Vásárhelyi* 1401, *Vasarhei*; *Vásárhely*. Más változatokkal együtt összesen: 1489.

Eredete Honfoglalás előtti *vásár* szavunk iráni (pehlevi) eredetű (éppen úgy, mint a *bazár*). Az utótagban szereplő *hely* szavunk pedig ismeretlen. A kettő összetételét (*Vásárhely*) olyan települések kapták, amelyekben vagy a határában rendszeresen nagyobb piacokat, *vásárokat* tartottak, *vásártartási* joguk volt. Ilyen településnév volt Bács, Bihar, Csanád, Kolozs, Krassó, Temes, Valkó, Vas, Veszprém, Zala, Zemplén vármegyében. Közülük bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és ezzel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen megtalálható, a Dunától keletre, különösen Szeged környékén kissé gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Politzer*, egy-egy *Bingwald* és *Weisz* vette föl névmagyarosítási céllal a XIX. században.

Vasas

Típusa Foglalkozásra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Vasas* 2308, *Vasass*. Más változatokkal együtt összesen: 2320.

Eredete Alapszava, ősi uráli eredetű *vas* szavunk többféle fémre is vonatkozott. A családnevek kialakulásakor azonban már egyértelműen a mai jelentéssel bírt. A 'valamivel ellátott, valamivel foglalkozó' jelentésű *-s* képzővel ellátva leginkább foglalkozásra utalt: *vasbányász*, *vaskohász*, *vasáros*, *vasverő* (kovács). Ezek bármelyikét jelenthette a *Vasas* személynév, amely már az Árpád-korban nagyon gyakori volt. Így a családnév apanév lehetett 'Vasas nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Keletkezhetett ragadványnévből vagy attól függetlenül is a főnti tevékenységekre, foglalkozásokra utalva.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén gyakoribb.

Vaskó

Típusa Foglalkozásra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Vaskó* 1666, *Vasko* 25. Más változatokkal együtt összesen: 1712.

Eredete Alapszava, ősi uráli eredetű *vas* szavunk többféle fémre is vonatkozott. A családnevek kialakulásakor azonban már egyértelműen a mai jelentéssel bírt. Ennek kicsinyítő *-kó* képzős alakja több vaskból készült tárgy nevévé vált: kés, kard, sártisztító stb. Egyrészt ezeknek készítői kaphatták meg a *Vaskó* családnévet. Kialakulhatott

azonban a *Vas* személynév kicsinyítő *-kó* képzős alakjából is apanévként. Jelentése akkor *'Vaskó* nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, Borsod, Abaúj, Szatmár megyében gyakoribb.

Vastag

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Vastag* 1445, *Vastagh* 130. Más változatokkal együtt összesen: 1576.

Eredete Alapszavából, talán az ősi uráli eredetű *vas* fémnevünkből származik a *vastag* melléknév, de alakulásmódja tisztázatlan. Eredeti jelentése 'erős, szilárd (mint a *vas*)' lehetett. Családnévvé válása is metaforikusan, külső tulajdonság alapján valószínű: erős, kemény, szilárd. Később kialakult 'nagy átmérőjű, széles' jelentése is közrejátszhatott néhány családnév létrejöttében.

Elterjedtsége A Dunántúl délkeleti részén és Szeged környékén gyakori.

Vasvári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Vasvári* 1317, *Vasváry* 78; *Vasvari*. Más változatokkal együtt összesen: 1405.

Eredete A helynév létrejöttében elsődleges szerepe volt ősi uráli eredetű *vas* fémnevünknek, amely gyakori személynév volt még az Árpádok korában is. A személynévből és az iráni eredetű *vár* jövevényszavunk összetételéből alakult ki *Vasvár* neve, amely a vár határának (megyéjének) székhelye lett. *Vasvár* nevű településünk volt Baranya, Borsod, Sopron, Szatmár, Szerém, Torontál, Vas vármegyében. Bármelyikhez kapcsolódhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, amivel eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A családnevek mai elterjedése nem igazolja, hogy a Vas megyei *Vasvár* lenne a családnevek többségének alapja, mivel a Hajdúságban, Debrecen környékén gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan, köztük több *Eisenberger*, *Kohn*, néhány *Eisler*, *Varecska*, *Varitska*, *Vasitsek*, *Venczel* nevű vette föl névmagyarosítási céllal a XIX. században.

Vécsei

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Vécsei* 652, *Vécsey* 207; *Vécsi* 337, *Vécsey* 16; *Vecsei* 708, *Vecsey* 205. Más változatokkal együtt összesen: 2139.

Eredete Előzményének, az ószláv eredetű *Večeslav* keresztnévnek a jelentése 'nagy' + 'dicsőség'. Ez a magyar névkincsbe is bekerült, és az Árpád-korban *Večeslou* [*Vecseszló*], valamint lerövidült *Vech*, *Veech* [*Vecs*, *Vécs*] formában is használatos volt. Ez utóbbinak *-e* birtokjellel vagy kicsinyítő képzővel ellátott alakjából is településnév lett. Jelentése vagy '*Vecsé* ~ *Vécsé*, *Vecs* ~ *Vécs* birtoka, tulajdona' vagy pedig '*Vecse* ~ *Vécse* nevű személy faluja'. *Vecs* ~ *Vécs* ~ *Vecse* ~ *Vécse* nevű település volt Abaúj, Fejér, Heves, Szabolcs, Szatmár, Temes, Torda, Valkó, Veszprém vármegyében. Bármelyikből létrejöhetett 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel családnév. Annak eldöntése, hogy melyik településnév volt az előzménye egyik vagy másik családnévnek, csak alapos család történeti kutatással dönthető el. Mind a *Vecsei*, mind a *Vécsei* típusú nevekből alakulhatott a név végi magánhangzó-találkozás (hiátus) kiküszöbölése után *Vécsi* ~ *Vécsey* családnév.

Elterjedtsége Északkeleten, Borsod, Zemplén megyében gyakoribb.

Névváltoztatás *Vecsei*, *Vécsei* és *Vécsi* alakra is magyarosítottak a XIX. században. Köztük számos *Weisz*, néhány *Vecsán*, *Vels*, *Waszilcsin*, *Weinberger*, *Weismann*, *Weszfried*, *Wetschl*, *Wiener*, *Wilfinger*, *Witz* nevű vette föl e neveket.

Végh

Típusa Lakóhelyre utaló, magyar családnév.

Változatai *Végh* 10 127, *Vég* 616, *Veégh* 10, *Wégh*; *Vegh*, *Weg*. Más változatokkal együtt összesen: 10 789.

Eredete Talán ősi finnugor eredetű, 'valaminek befejező része, széle' jelentésű *vég(e)* szavunk mint a település széle, *vége* helynév lett nagyon sok faluban. Családnévként azok kapták meg, akik a szélső, utolsó házakban, a

település végén laktak. A *Víg ~ Víg* (11 421) nevek egy része is ide tartozhat az *-í-ző* nyelvjárásokban, de ezek megfelelő besorolására csak részletes családtörténeti kutatások adhatnak választ.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. század folyamán több *Weber* és *Weisz*, néhány *Wegmann*, *Fink*, *Lefeor*, *Lustig* vette föl magyarosítási céllal, és egy *Gombócz* nevű nyilván esztétikai okból.

Végvári

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Végvári* 1152, *Végváry* 11; *Vígvári* 154, *Vígváry* 21, *Vígvári* 15, *Vígváry*. Más változatokkal együtt összesen: 1355.

Eredete A talán ősi finnugor eredetű, 'valaminek befejező része, széle' jelentésű *vég(e)* szavunk és az iráni eredetű 'erősség, erőd, fallal körülvett épület' jelentésű *vár* szavunk összetétele a *végvár*. Nagyon sok határ szélén álló erődítményünknek a neve volt a középkorban, de különösen a török hódoltság kezdetén, a XVI. században. Az ott élők, alkalmazásban levő katonák, mesteremberek, várat kiszolgáló lakosok az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel eredetre, lakóhelyre utaló családnevet kaptak. *Vígvár településről, várról, városról nem tudunk a Történelmi Magyarországon, ezért *-í-ző* nyelvjárási ejtésnek kell tartani és ide sorolni a *Víg- ~ Vig-* elemet tartalmazó neveket is.

Elterjedtsége A Dunántúl déli részén gyakoribb.

Weisz

Típusa Tulajdonságra utaló, német családnév.

Változatai *Weisz* 496, *Weisz* 2337, *Weiss* 69, *Veis*, *Weis* 13; *Vaisz* 11, *Vájsz*, *Vajsz* 65. Más változatokkal együtt összesen: 3004.

Eredete Előzménye a középfelnémet *wīz* szó, amelynek a jelentése 'fehér, világos színű'. Ebből német nyelvterületen alakult ki a *Weiß* alak. Családnévként ez vonatkozhatott a bőr, haj, szakáll színére. A magyarba kerülve igen sok írásváltozata keletkezett a följegyzők írásgyakorlatától függően.

Elterjedtsége Igen elterjedté vált az egész germán nyelvterületen, de a leggyakoribb Svájcban és Bajorországban volt. Magyarországon a Dunán túl viselik a legtöbben, annak is a nyugati, északnyugati részén a leggyakoribb.

Névváltoztatás Igen sokan vették föl helyette a *Fehér*, *Váczi*, *Vadas*, *Vadász*, *Vági*, *Vágó*, *Vajda*, *Váli*, *Vámos*, *Váradi*, *Varga*, *Vári*, *Varjas*, *Váradi*, *Varró*, *Varsányi*, *Vas*, *Vásárhelyi*, *Vécsei*, *Végh*, *Veszprémi*, *Vincze*, *Tisza*, *Tolnai*, *Tompa*, *Tordai* nevet a XIX. században. Ugyanakkor egy *Weiskopf* nevű fölvette a *Weisz* családnevet.

Vékony

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Vékony* 2254, *Vekony*, *Vekonj*. Más változatokkal együtt összesen: 2267.

Eredete Valószínűleg ősi finnugor eredetű *vékony* melléknévünk eredeti jelentése 'keskeny, könnyű, gyöngye', ebből alakult ki még a XV. század folyamán a 'sovány, törekeny alkatú, nyúlánk' jelentés. Ez utóbbiak igen alkalmasak voltak emberek külső jellemzésére, s ragadványnevek, abból vagy attól függetlenül külső tulajdonságra utaló családnevek alakultak belőlük.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Venczel

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Venczel* 1307, *Vencel* 106, *Wencel*, *Wenczel* 158, *Venczell*, *Wentzel* 46, *Wentzely*, *Wenzel* 33. Más változatokkal együtt összesen: 1812.

Eredete Előzménye az ószláv 'hatalmas, nagy' jelentésű *vęce [*vence*] és a 'dicsőség' jelentésű *slava* szavak összetételéből keletkezett keresztnév, amely *Wenceslaus* formában került be cseh fejedelem nevéként, Csehország védőszentjeként a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe). A magyar névkincsbe jutva elmaradt a latin *-(a)us* végződés, a név végére került *-sl* mássalhangzótorlódást pedig az *-s-* kihagyásával szüntette meg a nyelv. Az így kialakult *Vencel* keresztnév nagyon kedvelt volt

az Árpádok korában. Mint a legtöbb keresztnévből, ebből is minden változtatás nélkül apai családnév lett 'Vencel' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Vér

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Vér* 1067, *Veér* 102, *Weér*. Más változatokkal együtt összesen: 1171.

Eredete Ősi finnugor eredetű *vér* szavunknak több jelentése is volt: 'piros, vörös', 'származáson alapuló összetartozás', 'heves vérmérséklet, életerő, mozgékonyság' Mindegyik jelentéséből eredően családnévvé válhatott. Vagyis külső tulajdonságot jelölt a vörös bőr-, haj- vagy szőrzet-, szakállszín. Belső tulajdonságra utalhatott az erőszakosságra, lázas tevékenységre való hajlam. Végül szimbolikusan jelenthette a vérségi összetartozást, közeli rokonságot.

Elterjedtsége A Tiszától nyugatra, a Duna–Tisza közének déli részén gyakoribb.

Veréb

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Veréb* 2197, *Vereb* 759; *Veréph*. Más változatokkal együtt összesen: 2998.

Eredete Talán még Honfoglalás előtti szláv jövevényszavunk a *veréb* madárnév. Családnévi elterjedése valamely tulajdonsága alapján metaforikusan történt: olyan szürke öltözetű, egyszerű, sokat beszélő, szemtelen, mint a *veréb*. Lehet azonban szimbolikus is: *verebeket* tartó, vadászó, háza körül sok *veréb* tanyázik stb.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, Heves, Borsod, Abaúj megyében gyakoribb.

Verebélyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Verebélyi* 1125, *Werebélyi*; *Verebély* 98, *Werebély*, *Verebéli*; *Verebelyi*. Más változatokkal együtt összesen: 1241.

Eredete A 'veréb' madár neve az ószlávban *vrbl ejtésű lehetett, amelyből különböző alakok fejlődtek ki az egyes szláv nyelvekben, ahol személynevekké is váltak. A magyar névkincsbe valószínűleg valamely délszláv nyelvből került be a *Wrabelj személynév. A névkezdő mássalhangzó-torlódást nyelvünk szabályosan föloldotta, megteremtette benne a magánhangzó-harmóniát, és *Verebély* alakú személynév alakult belőle. Ebből magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Borsod, Nógrád és Somogy vármegyében. Közülük bármelyik fölvehette az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, és így eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén, Borsod, Abaúj, Zemplén megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Vogel* és egy *Weinberger* nevű család magyarosítás céljából, egy *Erdélyi* és egy *Nagy* nevezetű pedig ismeretlen okból vette föl a XIX. században.

Veszprémi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Veszprémi* 1160, *Veszprémy* 21, *Weszprémi*, *Weszprémy*; *Veszpremi*. Más változatokkal együtt összesen: 1190.

Eredete A szláv eredetű és 'makacs, önfejű, békétlen ember' jelentésű *Bezprēm* [*βeszprem*] személynévet Vitéz Boleszló lengyel király második feleségétől, Szent István magyar király nőtestvérétől született fia viselte. Magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) róla kapta nevét a dunántúli vár, város és megye, amelynek első ispánja volt. Másik hasonló nevű településről nem tudunk a Történelmi Magyarországon. Ez a városnév tehát az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel ellátva eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált. Az idegen szavakban és nevekben a szókezdő *b > β > v* hangváltozás nem volt ritka az ómagyar korban.

Elterjedtsége A Dunántúl északnyugati részén gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Weisz*, néhány *Heinrich*, *Oksz*, *Rothauser* nevű vette föl magyarosítás céljából a XIX. században.

Vida

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Vida* 8776, *Wida*. Más változatokkal együtt összesen: 8962.

Eredete A latin eredetű, 'élet' jelentésű *Vitus* keresztnév valószínűleg a délszlávon keresztül igen korán bekerült a magyar névkincsbe. Latin *-us* végződése már a szláv nyelvekben lekopott, és *-t-* hangja *-d-*re zöngésült. (Azonban mindez a változás a magyarban is megtörténhetett.) Az Árpád-korban nagyon kedvelt név volt mind *Vid*, mind pedig *-a* kicsinyítő képzős változatában (*Vida*). Az Anjou-korban *Vidus* ~ *Vitus* alakban jegyezték föl jó néhányszor. Mint minden keresztnévből, ebből is sok családnév keletkezett.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Kettős nevei A *Vida-Szűcs* (118) összetételben többször előfordul.

Névváltoztatás Két *Koller* nevű család és egy *Weisz* magyarosított erre a XIX. században.

Vidák

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Vidák* 2083, *Vidak*. Más változatokkal együtt összesen: 2085.

Eredete A latin eredetű, 'élet' jelentésű *Vitus* keresztnév igen korán elterjedt a szláv nyelvekben. Latin *-us* végződése lekopott, és *-t-* hangja *-d-*re zöngésült. A jellegzetes szlovák apanévi *-ák* képzővel ellátva lett belőle családnév.

Elterjedtsége Pest környéki szlovák telepítésű községekben és a Dunántúl déli részén gyakoribb.

Vígh

Típusa Apanévi eredetű vagy tulajdonságra utaló, esetleg lakóhelyre utaló magyar családnév.

Változatai *Vígh* 951, *Vigh* 6887, *Víg* 505, *Vig* 3078. Más változatokkal együtt összesen: 11 495.

Eredete Ismeretlen eredetű, 'vidám, jókedvű, békességes' jelentésű *víg* melléknevünk már az Árpád-korban is előfordult személynévként. Ebből apanévi családnév lehetett 'Víg nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Emellett ragadványnéven keresztül vagy attól függetlenül is belső tulajdonságra utaló gyakori családnév válhatott belőle. Az ide tartozó nevek egy része lehet nyelvjárási ejtése a *Végh* családnévnek, és akkor 'a település végén lakó' jelentése volt. Csak alapos családtörténeti kutatások deríthetik fel az egybeeső nevek különböző eredetét.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen egyenletes eloszlással megtalálható.

Névváltoztatás Sok *Lusztig*, néhány *Winkelbauer*, *Wohlgmuth*, *Goldmann*, *Strausz* magyarosította erre a nevet a XIX. században.

Vincze

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Vincze* 16 194, *Wincze*, *Vintze* 14, *Vince* 512; *Vincenc*, *Vincencz*, *Vincent*, *Vinczencz* 12, *Vincen*, *Vinczen* 23. Más változatokkal együtt összesen: 16 849.

Eredete A latin *vincens* 'győztes, hódító' jelentésű szóból ered a *Vincentius* keresztnév. A magyarban a latin *-ius* végződés elmaradása után a név végén *-nc* mássalhangzó-torlódás keletkezett, amelyet a név végi *-nc* elhagyásával oldott föl a nyelv, de néhány esetben a családnevek megőrizték a régebbi alakot. Mint minden keresztnévből, ebből is sok családnév keletkezett.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen majdnem egyenletesen megtalálható, Erdélyben valamivel gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Weisz* és *Weinberger* vette föl névmagyarosítási céllal a XIX. században.

Vinkler

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Vinkler* 414, *Winkler* 1351, *Vinkler*. Más változatokkal együtt összesen: 1771.

Eredete Az ófelnémet *winkel* 'sarok, szöglet, zug' jelentésű szóból származik a név. A *Winkler* családnévi jelentése 'kiskereskedő, szatócs, zugárus, félkézkmár'. Mint minden foglalkozásnév ez is gyakori családnévvé vált német nyelvben.

Elterjedtsége A Dunán túl és Debrecen környékén gyakoribb.

Viola

Típusa Apanévi vagy anyanévi eredetű vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változata *Viola* 1048. Más változatokkal együtt összesen: 1069.

Eredete A magyar nyelvben latin jövevényszó a *viola*, amelynek eredeti jelentése 'ibolya'. Mind férfinévként, mind női névként előfordult az Árpád-korban. Apanévi (patronimikon) és anyanévi (matronimikon) családnév lehetett belőle 'Viola' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel. Ragadványnéven keresztül vagy közvetlenül is családnévvé válhatott metaforikusan, ha olyan szép, kellemes külsejű volt valaki, mint a viola (ibolya), vagy szimbolikusan, ha violát (ibolyát) szedett, termesztett, árusított.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Wiesel*, *Feigelstock*, és néhány *Weinberger*, *Hopp*, *Kohn* nevű magyarosított erre a XIX. század folyamán.

Virág

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Virág* 11 560, *Virágh* 1628. Más változatokkal együtt összesen: 13 252.

Eredete Az ősi finnugor hangfestő eredetű *vil-* ~ *vir-* szót az ősmagyar nyelvben különült el egymástól. Ennek -g névszóképzős származéka a *világ* ~ *virág*. Eredeti jelentése 'fényesség, ragyogás, csillogó szín, virágzó fa, növény, rét' volt. Ebből alakult a 'valaminek legértékesebb, legszebb része' jelentés, ami a *virág* szóalakhoz kötődött. E jelentés alapján érthető, hogy a *Virág* nevet kisgyermeknek adták személynévül, akik ezt viselték felnőttkorukban is. Személynévből apai családnév lett, jelentése 'Virág' nevű személy fia, leszármazotta'.

Névváltoztatás Igen sokan választották új névül a XIX. században. Közöttük több *Blum*, *Blumenschein*, *Blumenthal*, *Vireigl*, *Rosenzweig*, *Weisz*, *Weiskopf*, néhány *Vagner*, *Wertheim*, *Wilhelm*, *Winkler* családnévű magyarosítási céllal, egy *Gál* nevű pedig ismeretlen okból vette föl.

Visnyei

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Visnyei* 981, *Visnyey*, *Visnyai* 68, *Visnyay*. Más változatokkal együtt összesen: 1059.

Eredete Alapszava, a szláv eredetű, 'meggy' jelentésű gyümölcsnév igen könnyen helynévvé válhatott ott, ahol több meggyfa (általában vadmeggy) nőtt. Az eredeti alak *Višňov ~ *Wišniew volt, ami 'meggyes' jelentésnek felel meg. A magyarban *Visnyaβ > *Visnyau* > *Visnyó* változáson keresztül alakult ki az egyik névalak, a másik pedig *Visnyeβ > *Visnye* úton jött létre. Mindkettő településnév lett Somogy, Tolna, illetve Borsod, Gömör, Trencsén, Zemplén vármegyében. Bármelyikhez hozzájárulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű -i képző, és eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle. A *Visnyai* alakok akkor kapták meg képzőjüket, amikor *Visnyaβ formájú volt a név, és a *Visnyaβi* képzett formából a két magánhangzó közötti (intervokális) -β- kiesett.

Elterjedtsége A Dunántúl délkeleti részén, különösen Somogy megyében a *Visnyei*, északon, Nógrádban, Borsodban inkább a *Visnyai* alakok a gyakoribbak.

Vitéz

Típusa Foglalkozásra, tulajdonságra utaló vagy apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Vitéz* 1456, *Vitez*. Más változatokkal együtt összesen: 1461.

Eredete Déli szláv eredetű, 'lovag, hős', később 'katona' jelentésű *vitéz* melléknevünk igen korán bekerült nyelvünkbe. Mint katonai tulajdonság népszerű volt, és személynévvé vált. Az Árpád-korban *Vitaza* alakban többször, az Anjouk korában pedig már *Vytez* formában jegyezték föl. Apai családnév is lehetett belőle 'Vitéz' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel, de közvetlenül is kialakulhatott foglalkozásra vagy belső tulajdonságra utaló családnévként.

Elterjedtsége A Dunántúl északi részén kissé gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. század folyamán *Vitiszk*, *Vicz*, *Vechsler* nevűek vették föl magyarosítási céllal.

Vízi

Típusa Lakóhelyre utaló, magyar családnév.

Változatai *Vízi* 2596, *Vízy* 189, *Vízi* 114, *Vízy*. Más változatokkal együtt összesen: 2918.

Eredete Ősi uráli eredetű *víz* szavunk minden jellegű vízfolyásra, állóvízre is vonatkozhatott. *Víz* nevű településünk (eddig ismereteink szerint) nem volt, de minden falu, város határában volt *Víz* néven nevezett hely, ami jelenthetett folyót, patakot, tavat stb. A *Víz* partján, közelében lakók megkaphatták annak 'onnan/oda való' jelentésű -i képzős alakját ragadványnévvül vagy közvetlenül családnévként is.

Elterjedtsége A Dunától keletre gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Wasserlauf* nevű névmagyarosítás céljára vette föl a XIX. században.

Vona

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Vona* 1018, *Vonya* 21; *Vóna*, *Vónya* 49; *Vana*. Más változatokkal együtt összesen: 1098.

Eredete A szláv *Andrej* ~ *Ondrej* becenevei közül a *Vondr*, *Vond* igen korán bekerült a magyar névkincsbe, ahol név végi mássalhangzó-torlódása föloldódott a -dr, -d elhagyásával. A megmaradó *Von-* tö különféle kicsinyítő képzőket kapott a magyarban. Az Árpád-korban följegyezték *Vonk*, *Voncsa*, *Vonta*; *Van*, *Vana*, *Vancsa*, *Vancsus*, *Vanus* alakban is. A *Vona* ~ *Vana* alakokban az -a vagy birtokjel, s akkor az apai családnév jelentése 'Voné, Von nevű személy fia, leszármazotta', vagy pedig kicsinyítő képző, s akkor a jelentése 'Vona nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Pesttől keletre, Heves, Szolnok megyében, a Jászságban gyakoribb.

Völgyi

Típusa Lakóhelyre utaló vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Völgyi* 1860, *Völgyi* 14. Más változatokkal együtt összesen: 1890.

Eredete Alapszavából, ősi uráli eredetű *völgy* szavunkból nagyon sok helynév lett, hiszen majdnem minden faluban volt hegy, mellette pedig *völgy* is. Településnévként önállóan csak Temes vármegyében fordul elő, s *Völgyfalu* néven is csak egy Valkó vármegyei község neveként jegyezték föl. Természetesen ez a két településnév is (az utóbbi a -falu utótag elhagyásával) megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű -i képzőt, és eredetre, származási helyre utaló családnév lehetett belőle. Sokkal valószínűbb azonban, hogy az ide tartozó családnevek nagyobb része egy-egy település határában található *Völgy* helynév -i képzős alakja, és olyanok kapták meg, akiknek ott volt házuk, lakásuk, otthonuk a *Völgy*ben vagy környékén.

Elterjedtsége A Dunán túl gyakoribb.

Névváltoztatás Többen, köztük *Fürstal*, *Bodolszky*, *Dick*, *Dlugolinszky*, *Kabina*, *Lukassák*, *Slebich*, *Stefka*, *Wibfling* nevűek vették föl a XIX. században névmagyarosítási céllal.

Vörös

Típusa Tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változatai *Vörös* 14 404, *Vöröss* 71, *Vörös* 54, *Vörös*; *Veörös*, *Veörös*, *Weöres*; *Veöreös* 17, *Veres* 15 907, *Weres*, *Veress* 2503, *Weress* 10, *Veresh*. Más változatokkal együtt összesen: 33 578.

Eredete Az ősi uráli eredetű *vér* szavunk -s képzős alakjának jelentése eredetileg 'véres' volt, de a *vér* piros színe alapján színnév lett belőle, amelyet egyes nyelvjárásokban megőriztek *veres* alakúnak, a népnyelv többségében azonban *vörös* lett. Ragadványnévvé, abból vagy attól függetlenül családnévvé külső tulajdonság alapján (*vörös* arcú, hajú, szakállú stb.) lett.

Elterjedtsége A *Vörös* forma a nyelvterület nagyobb részén, a *Veres* pedig a Tiszától keletre, északkeleten, Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás *Vörös* nevet vett föl sok *Róth*, néhány *Rothauser*, *Rothmann*, *Sabján*, *Tehlár*, *Wurst* és egy *Nagy* nevű, *Veres* nevet választott szintén sok *Roth*, egy *Weisz*, *Kákos* és *Mészáros* nevű a XIX. században.

W

Wágner

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Wágner* 2591, *Wagner* 848, *Vágner* 977, *Vagner* 71. Más változatokkal együtt összesen: 4495.

Eredete A középfelnémet *wagener* jelentése 'kocsigyártó, bognár'. Ebből igen elterjedt foglalkozási családnév lett, főleg Bajorországban és Vesztfáliában. Magyarországon a XVIII. századi telepítések után lett gyakoribb.

Elterjedtsége Különösen a Dunán túl, annak Buda környéki és délkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan *Bognár* névre magyarosítottak a XIX. század folyamán.

Wéber

Típusa Foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Wéber* 2171, *Weeber* 22; *Wieber*; *Véber* 954, *Veber* 12, *Weber* 153, *Webber*. Más változatokkal együtt összesen: 3328.

Eredete Az ófelnémet *webcre* 'szöni' jelentésű igéből alakult ki a 'takács' jelentésű *weber* foglalkozásnév. Mint minden nyelvben, a németben is a foglalkozásnevekből gyakran lettek családnévek.

Elterjedtsége Az egész német nyelvterületen, de különösen annak keleti és déli részén, Sziléziában, Bajorországban, Svájcban, Tirolban terjedt el. Magyarországon főleg a Dunán túl, annak is déli, délkeleti részén gyakoribb.

Wolf

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló, német családnév.

Változatai *Wolf* 1511, *Wolff* 40, *Wollf*; *Wölf*, *Wölff*, *Wulf*, *Wulff*, *Volf* 453. Más változatokkal együtt összesen: 2023.

Eredete A középfelnémet 'farkas' jelentésű *wolf* szó személynévvé, családnévvé és háznévvé is vált a német nyelvterület nagy részén. Mint minden nyelvben, a németben is lehetett külső és belső tulajdonság metaforikus (olyan nagy fogú, erőszakos, agresszív, veszélyes verekedő, erős stb., mint a farkas) vagy szimbolikus (farkasra vadászó, farkasbőrt kikészítő, árusító, farkasbőrből készült bundát, bekecset stb. viselő) megnevezése.

Elterjedtsége Svájcban és Bajorország keleti felében gyakoribb. Magyarországon a Dunántúl keleti, délkeleti felében fordul elő többször.

Névváltoztatás Több *Wolf* nevű fölvette a *Farkas* családnévet a XIX. században.

Z

Zádori

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Zádori* 1284, *Zádory* 28. Más változatokkal együtt összesen: 1329.

Eredete Az alapul szolgáló településnév személynévi eredetű. Ennek származása vitatott. Egyrészt lehet talán a szláv **Zador* személynév, amely esetleg a **za dvor* '(nemesi, királyi) udvar mögötti (lakos)' jelentésű. A magyar névkincsben már az Árpádok korából sok adatunk van rá. A másik magyarázat az ótörök *Zāda* lehetne, amelynek hasonlóképp vannak Árpád-kori adatai. Az *-r* kicsinyítő képzőt a magyarban kaphatta meg. Bármilyen is a név eredete, pusztai személynévként magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett Fejér, Gömör, Somogy, Zemplén vármegyében. Ezek közül mindegyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, és eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége Az északkeleti nyelvterületen, Zemplén megyében és Szeged környékén gyakoribb.

Névváltoztatás *Draxler* és *Zsudel* nevűek vették föl névmagyarosítási céllal a XIX. században.

Zagyva

Típusa Helynévi eredetű vagy tulajdonságra utaló, magyar családnév.

Változata *Zagyva* 1094. Más változatokkal együtt összesen: 1096.

Eredete Visszavezethető a *Zagyva* folyó nevére is. Az ősszláv 'korom' jelentésű **sadjā* olyan vizek megnevezésére szolgált, melyeknek sötét volt a színe. A magyar nyelvbe valószínűleg **Sádzává* alakban került be a folyó neve, s ebből a második szótag magánhangzója a kétnyiíltszótagos tendencia szerint kiesett. A név eleji zöngésülés gyakori volt (*Szala* > *Zala*), a *-dz-* > *-dzs-* > *-gy-* hangváltozásra is vannak példák (**madzsar* > *magyar*). *Zagyva* nevű településünk nem volt, csupán *Zagyvafő* a folyó forrásánál Nógrád vármegyében. A családnév ugyan keletkezhetett ebből is pusztai helynévi eredettel, de aligha szaporodott volna meg ilyen nagyszámúra.

Valószínűbb, hogy az ismeretlen eredetű, 'összekever, összevissza beszél' jelentésű *zagyvál* igéből való elvonás a *zagyva*. Családnévvé válása belső tulajdonságra utalás alapján történt 'összevissza beszélő' jelentéssel. Nehézsége a magyarázatnak, hogy a község csak a XVII. századtól adatolható, családnévként pedig már 1567-ben föltűnik.

Elterjedtsége Északkeleten, Borsod, Zemplén megyében, de különösen Püspökladányban gyakori.

Zakar

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Zakar* 1120, *Zakor* 424, *Zakár* 178, *Zakkar* 15; *Zakhar* 119, *Zakhár*; *Zachár* 357, *Zachar* 377; *Zahar* 27, *Zahár* 19. Más változatokkal együtt összesen: 2644.

Eredete Előzménye a bibliai héber eredetű *hyrkz* [*Zchahr yah* ' (*Zcharjah*)], amelynek a jelentése 'Isten emlékezete' vagy 'megemlékezett az Isten'. A Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe) *Zacharias* alakban került be, amit a magyar *Zakariás*ként fogadott el keresztnévnek. Az Árpád-korban azonban megrövidítve, *Zakar* ~ *Zachar* alakban használták, és jegyezték föl többször. Családnév lett ebben a rövidült formájában is (a *Zakariás* ritkábban, 419 esetben szerepel családnévként). Jelentése 'Zakar' nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunától keletre, főleg a Jászságban gyakoribb.

Zámbó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Zámbó* 4022, *Zámbo* 55, *Zambó* 100, *Zambo*. Más változatokkal együtt összesen: 4183.

Eredete A név végső forrása, a latin 'bodzafa' jelentésű *sambucus* más fanévhez hasonló módon (*Cornus* ~ *Cornelius* 'somfa') személynévvé vált a latinban, s bekerült a magyar névkincsbe is *Sambuh*, *Sampa*, *Sampsá*, *Sam*, *Sama*, *Zam*, *Zama* följegyzésekkel az Árpádok korában. Noha a személynévből nem lett elfogadott keresztnév, meglehetősen ismert és kedvelt lehetett, sok alakváltozata élt, amit a mai *Zámbók* (44), *Zámbo* (47), *Zamba* családnevek is bizonyítanak. Mint majdnem minden egyéni névből, ebből is gyakori apanévi családnév lett 'Zámbó nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége A Dunántúl északnyugati részén, az ausztriai Felsőőrött és Erdély egyes vidékein (például a szatmari cigányság körében) is gyakori.

Zilahi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Zilahi* 904, *Zilahy* 173, *Zilahy*, *Zilai* 208, *Zilay* 28, *Zilai*, *Zilaj* 12, *Zilaji* 11. Más változatokkal együtt összesen: 1389.

Eredete A település neve személynévből származik, de a személynév eredete vitatott. Egyik vélemény szerint az ősi finnugor eredetű, 'hasít, vág, farag, gyalul' jelentésű *szil-* igetörnek *-k* névszóképzős változata volt a személynév alapja 'famunkás' foglalkozásnévi jelentéssel. Mások az ótörök 'szép, hatalmas, tekintélyes' jelentésű *Silij* [*Sziligh*] névnek a magyar névkincsbe kerülésével magyarázzák az Árpád-kori *Sila*, *Zila* névalakok előfordulását. Bármilyen is a személynév eredete, magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé vált Közép-Szolnok vármegyében, és *Zilah* formában rögzült. Ehhez csatlakozott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, amellyel eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A nyelvterület északi, északkeleti részén, Szolnok–Debrecen vonalától északra és Erdély keleti felében gyakoribb.

Névváltoztatás Több *Zwicker*, egy-egy *Rancsburg* [!] és *Schönberger* nevű vette föl a XIX. században magyarosítási céllal.

Zombori

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Zombori* 1796, *Zombory* 177. Más változatokkal együtt összesen: 1975.

Eredete Valószínűleg az ősszláv 'bölény' jelentésű *sombrъ* szóból ered a helynév, amely ebben az esetben oszmán-török közvetítéssel lett településnév Bodrog vármegyében. Jóllehet volt még *Zobor* ~ *Zombor* nevű településünk Csanád, Nógrád, Temes, Valkó, Zemplén vármegyében, ezek más eredetre mennek vissza, s nem annyira jelentős helységek. Természetesen bármelyikből származási helyre utaló családnév alakulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző hozzáadásával.

Elterjedtsége A nyelvterület közepe táján, Nógrád megyében és a Duna–Tisza közén gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században egy-egy *Zavagyák*, *Zetovics*, *Zubály*, *Zvirn* és *Rumpertus* vette föl névmagyarosítási céllal.

Zöld

Típusa Tulajdonságra vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Zöld* 1485, *Zöld* 13; *Zeöld* 18, *Zeöld*. Más változatokkal együtt összesen: 1520.

Eredete Bizonytalan eredetű, Honfoglalás előtti (feltehetőleg alán) jövevényszavunk személynévi használatának okairól megoszlanak a vélemények. Egyrészt úgy vélik, hogy a *zöld* szónak volt 'nagyon világos sárga' jelentése, és akkor külső tulajdonság, a bőr színe, valamilyen betegség megjelenési formája lehetett a névadás motivációja. Mások szerint a *zöld* főnévi jelentéséből ('zöld növény, takarmány, *zöldség*' stb.) szimbolikusan kaphatták neveiket, akik ettek, foglalkozásszerűen termeltek, árultak *zöldség*féléket.

Elterjedtsége A Balaton környékén, Debrecen környékén, de különösen az erdélyi székelység körében, főleg Csíkban gyakori.

Névváltoztatás Egy *Grünfeld* és egy *Grünhut* nevű magyarosított erre a XIX. században.

Zs

Zsákai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Zsákai* 1406, *Zsákay* 38, *Zsákaj*; *Zsakai*, *Zsakay* 13; *Zsáki* 56, *Zsáky* 13. Más változatokkal együtt összesen: 1529.

Eredete Az alapjául szolgáló településnév személynévből származik, de a személynév eredete vitatott. Előzménye lehet a bibliai héber *wy'* [*Eh shav* (*Ĕšäv*)], amelynek a jelentése bizonytalan, talán 'vak'. A Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe) nem került be, de mint ószövetségi név igen gyakori volt az Árpád-korban. Az *Ĕzsau* ejtésből természetes módon alakult ki az **Ĕzsó* ~ *Izsó* névforma. Az *Izsólaka* összetételből pedig *Izsáka* > *Zsáka* változáson keresztül jött létre a ma is meglevő Bihar vármegyei településnév.

Másik vélemény szerint a név előzménye az ugyancsak bibliai héber *qj'* [*Yees chahk'* (*Jisák*)], amelynek a jelentése 'nevetni fog'. Ez *Isaac* formában került be a Martyrologium Romanumba, és ugyancsak gyakori név volt az Árpád-korban *Izsák* ejtéssel. Első magánhangzója elnémulhatott, s megkapta az *-a* birtokjelet, így lett településnévvé. Jelentése 'Zsáké, Zsák nevű személy birtoka, faluja'. Az *-a* lehet kicsinyítő képző is, akkor magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) vált településnévvé 'Zsáka nevű személy faluja' jelentéssel.

Bármiképp is jött létre a Bihar vármegyei *Zsáka* településnév, az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel ellátva eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A Dunától keletre, északkeletre gyakoribb.

Zsiga

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Zsiga* 2630; *Zsida* 131. Más változatokkal együtt összesen: 2771.

Eredete Előzménye az ógermán 'győzelem' jelentésű *sige* és 'védelem' jelentésű *mund* szavak összetételéből kialakult *Sigismund* keresztnév. Magyar ejtése *Zsigmond* vagy *Zsidmon* lett. Ezek egy szótagra rövidülve (*Zsig-* ~ *Zsid-*) kicsinyítő *-a* képzővel lettek kedvelt személynevekké az Árpádok korában. Az egyéni nevekből pedig sok apai családnév lett minden változtatás nélkül. Jelentésük 'Zsiga ~ Zsida nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Balatontól délkeletre gyakoribb.

Zsigmond

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Zsigmond* 2498, *Zsigmond*, *Zsigmund*; *Sigmond* 88, *Sigmund*; *Szigmond* 11, *Szigmund*. Más változatokkal együtt összesen: 2623.

Eredete Az ógermán 'győzelem' jelentésű *sige* és 'védelem' jelentésű *mund* szavak összetételéből alakult ki a *Sigismund* keresztnév. Magyar ejtése *Zsigmond* vagy *Zsidmon* lett. Mint minden keresztnévből, ebből is sok apai családnév lett. Különböző alakjai a helyesírási bizonytalanságból erednek.

Elterjedtsége Erdélyben, különösen a székelységben gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században magyarosítási céllal vehette föl egy *Bitter* és egy *Granz*, valamint két *Habakusz* nevű család.

Zsigó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Zsigó* 1042, *Zsigo* 12, *Zsígó* 42, *Zigó* 67, *Zigo*; *Szigó*; *Zsidó* 362, *Zsido*. Más változatokkal együtt összesen: 1551.

Eredete Előzménye az ógermán 'győzelem' jelentésű *sige* és 'védelem' jelentésű *mund* szavak összetételéből kialakult a *Sigismund* keresztnév. Magyar ejtése *Zsigmond* vagy *Zsidmon* lett. Ezek egy szótagra rövidülve (*Zsig-* ~ *Zsid-*) kicsinyítő -ó képzővel lettek kedvelt személynevekké az Árpádok korában. Az egyéni nevekből pedig sok apai családnév lett minden változtatás nélkül. Jelentésük 'Zsigó ~ Zsidó nevű személy fia, leszármazotta'.

Névváltoztatás A *Zsidó* nevet néhányan megváltoztatták a XIX. században, s helyette a *Tejfalusi*, *Zsolnai* nevet vették föl, egy *Sido* pedig *Sidofi* névre változtatott.

Zsíros

Típusa Társadalmi helyzetre vagy foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Zsíros* 656, *Zsiros* 2928, *Zsiross*, *Zsirós*. Más változatokkal együtt összesen: 3596.

Eredete Szláv eredetű *zsir* szavunk első jelentése 'makk', majd később 'valaminek a terméke, gyümölcse'. Csak a XV. században alakult ki a mai 'állati vagy növényi eredetű kalóriadús anyag' jelentése. A 'valamivel ellátott', 'valamivel foglalkozó' jelentésű magyar -s képzővel azokra vonatkozott, akik bővében voltak valamilyen terméknek, vagy azzal foglalkoztak: gyűjtötték, vásárolták, kereskedtek vele. Családnévvé válásakor egyrészt társadalmi helyzetre vonatkozott: valaminek bővében volt, gazdag volt, aki a nevet megkapta, vagy gyűjtője, kereskedője volt a terméknek, vagyis foglalkozásra is utalhatott.

Elterjedtsége A Duna vonalától keletre (északra is, délre is) gyakoribb.

Zsoldos

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Zsoldos* 2821, *Zsoldos*, *Zsódos*, *Zsodos*; *Zoldos*; *Soldos* 13. Más változatokkal együtt összesen: 2849.

Eredete Végső soron a latin aranypénz *solidus* neve vált vándorszóvá általában a 'katonákat jutalmazó pénz, katonai illetmény' jelentéssel. A magyar nyelvbe valószínűleg az olaszon (vagy a németen) keresztül jutott be, és itt kapta meg foglalkozásra vonatkozó -s képzőjét. A 'szolgálatáért fizetségben részesülő katona' jelentéssel előbb ragadványnév, abból vagy attól függetlenül családnév lett.

Elterjedtsége A nyelvterület délnyugati és északkeleti részén gyakoribb.

Névváltoztatás Két *Zöllner*, egy *Zigmann* és egy *Knapp* nevű vette föl magyarosítási céllal a XIX. században.

Zsolnai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Zsolnai* 2005, *Zsolnay* 166; *Zolnai* 850, *Zolnay* 81; *Solnai*, *Solnay*. Más változatokkal együtt összesen: 3122.

Eredete Az alapjául szolgáló településnév előzménye a szláv *Selimir* keresztnév, ami az 'erő' jelentésű **sel-* és a 'béke' jelentésű *mir-* összetétele. Sok szláv nyelvben elterjedt, s a magyarba valószínűleg a szlovák *Želina* alakban került be. Szabályosan fejlődött a hangrend kiegyenlítődése (*Zsolina*) és a kétnyíltszótagos tendencia érvényesítése (a második nyílt szótag magánhangzójának kiesése) után *Zsolna* névvé. *Sol*, *Solk*, *Sona*, *Sonu* alakjai fordulnak elő az Árpádok korában. Magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé vált Somogy és Trencsén vármegyében. Mindkét településnévből kialakulhatott 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév, de valószínűbb a Trencsén vármegyei eredeztetés a ma élő családnevek többségében.

Elterjedtsége A Dunántúl északnyugati részén, Győr megyében gyakoribb.

Névváltoztatás Sokan, többek között *Zsorek*, *Zsivny*, *Zsizsek*, *Zeisler*, *Zlatarich*, *Zolczer*, *Zolner*, *Szeldenreich*, *Keviczky* nevűek vették föl magyarosítás céljából a XIX. században, és egy *Zsidó* nevű is erre változtatta a nevét.

BIBLIOGRÁFIA

CSALÁDNÉVI ÉS KERESZTNÉVI SZÓTÁRAK, LEXIKONOK

- ALBAIGCS, JOSEP MARIA 2004. El libro de los Nombres. Ediciones Luciérnaga. Barcelona.
- Αναγνωστακη, γυννα – Μυστριδου, Ελενη 1987. Μῦθε το ὄνομα σου. Αθήνα.
- ARCE, ROSE MARIE – JUNCO, MAITÉ 1995. Bebes Preciosos. 5001 Hispanic Baby Names. New York.
- ATTIAS, JEAN-CHRISTOPHE – BENBASSA, ESTHER 2003. A zsidó kultúra lexikona. Balassi Kiadó. Budapest.
- BACHARI, MOUFDI 2004. Le Guide des Prénoms Arabes. Paris.
- BAHLOW, HANS 1972. Deutsches Namenlexikon. Familien- und Vornamen nach Ursprung und Sinn erklärt. Suhrkamp. Frankfurt am Main.
- BARDSLEY, CHARLES WAREING 1915. English Surnames: their sources and significations. Chatto & Windus. London.
- BARTHA TIBOR szerk. 1993. Keresztyén bibliai lexikon. I–II. Kálvin János Kiadó. Budapest.
- BAS, JORDI 2006. Diccionario de los Nombres de persona. De Vecchi. Barcelona.
- BENEŠ, JOSEF 1962. O českých příjmeních. Academia. Praha.
- Βερεττας, ΜΥΡΙΟΣ 1997. Μεγα Ονομαστικον ή τα ονοματα των Ελλήνων. Αθήνα.
- Bibliai nevek és fogalmak [1988.] [Az Evangéliumi Kiadó 1983-ban, Stuttgartban megjelent könyvének új kiadása. Szerző és fordító neve nélkül.] Primo Kiadó. Budapest.
- The Book of Saints. A Dictionary of Servants of God Canonized by the Catholic Church 1966⁵. Compiled by the Benedictine Monks of St Augustine's Abbey, Ramsgate. London.
- BOSANAC, MILAN 1984. Prosvjetin imenoslov. Ljubljana.
- BRECHENMACHER, JOSEF KARLMANN 1957–1963. Etymologisches Wörterbuch der Deutschen Familiennamen. I–II. Limburg.
- BUITENHUTS, VAN H. 1964. Nederlands Repertorium van Familienamen. II. Friesland. Assen.
- CAFFARELLI, ENZO 1998. Frequenze onomastiche. Rivista Italiana di Onomastica. IV. 281–303.
- CONSTANTINESCU, N. A. 1963. Dicționar onomastic romînesc. București.
- ЧИЧКА, ПАВЛО 2005. Прізвища Закарпатських Українців. Історико-Етимологічний Словник. Львів.
- DAUZAT, ALBERT 1951. Dictionnaire Étymologique des Noms de Famille et Prénoms de France. Paris.
- DAVIDSON, GUSTAV 1967. A Dictionary of Angels including the Fallen Angels. London.
- DAVIES, G. HENTON – DAVIES, A. B. 1970. Who's Who in the Bible Including the Apocrypha. Edinburgh.
- DEBRABANDERE, FRANS 2003. Woordenboek van de familienamen in België en Noord-Frankrijk. Amsterdam/Antwerpen.
- DIÓS ISTVÁN 2009. Szentek élete. I–II. Szent István Társulat. Budapest.
- DIÓS ISTVÁN főszerk. 1993–2009. Magyar Katolikus Lexikon. I–XIV. Szent István Társulat. Budapest.
- FAURE, ROBERTO 2007². Diccionario de nombres propios. Madrid.
- ФЕДОСЮК, ЮРИЙ 1972. Русские Фамилии. Популярный этимологический словарь. Москва.
- FEKETE ANTAL 1992³. Keresztneveink, védőszentjeink. Szent István Társulat. Budapest.
- FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT 2009. Keresztnevek enciklopédiája. A leggyakoribb női és férfinevek. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- GERRITZEN, DOREEN 2003⁴. Voornamen. Een praktische handleiding. Het Spectrum. Utrecht.
- GIODA, SABRINA 1994. Il Libro dei Nomi. Il Pensiero. H. n.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1915. Árpád-kori török személyneveink. MNyTK. Budapest.
- GÓMEZ, TEODORO ed. 2002. Todos los Nombres. Origen, Significado, Carácter. Barcelona.
- GORR, SHMUEL 1992. Jewish Personal Names. Their origin, Derivation, and Diminutive Forms. Avotaynu.

- GOTSCHALD, MAX 1954³. Deutsche Namenkunde. Unsere Familiennamen nach ihrer Entstehung und Bedeutung. Berlin.
- GRUNWALD, CONSTANTIN DE 1960. Saints of Russia. Macmillan. New York.
- ГРКОВИЋ, МИЛИЦА 1977. Речник личних имена код срба. Београд.
- HANKS, PATRICK – HODGES, FLAVIA 1988. A Dictionary of Surnames. Oxford.
- HANKS, PATRICK – HODGES, FLAVIA 1994. A Dictionary of First Names. Oxford.
- HOOK, JULIUS N. 1983. Family names. New York.
- ИЛЧЕВ, СТЕФАН 1969. Речник на личните и фамилни имена у българите. София.
- HORNUNG, MARIA 2002. Lexikon österreichischer Familienamen. Wien.
- IONESCU, CRISTIAN 2004. Dicționar de onomastică. București.
- JORDAN, IORGU 1983. Dicționar al Numelor de Familie Românești. București.
- JÓLESZ KÁROLY 1987. Zsidó hitéleti kislexikon. Egyetemi Nyomda. Budapest.
- JOUNIAUX, LÉO 1999. Les 20000 plus beaux prénoms du monde. Tout savoir sur leur histoire. Hachette Ed.
- JÖCKLE, CLEMENS 1994. Lexikon der Heiligen. München.
- JÖCKLE, CLEMENS 2003. Das große Heiligen Lexikon. Parkland. Köln.
- KAGANOFF, BENZION C. 1977. A Dictionary of Jewish Names and their History. New York.
- KÁZMÉR MIKLÓS 1993. Régi magyar családnevek szótára. XIV–XVII. század. Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest.
- KEISTER, LINDA WOLFE 1998. The Complete Gide to African-American Baby Names. Signet. New York.
- KELEMEN MIKLÓS 1999. Unitárius kislexikon. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközössége. Budapest.
- KESSLER, GERHARD 1935. Die Familiennamen der Juden in Deutschland. Leipzig.
- KNAPPOVÁ, MILOSLAVA 1992. Příjmení v současné češtině. Jazyková příručka. Liberec.
- KOLATCH, ALFRED J. 1984. The Complete Dictionary of English and Hebrew First Names. Jonathan David Publishers. New York.
- KUPIS, BOGDAN et al. 1975. Księga imion. Warszawa.
- LADÓ JÁNOS – BÍRÓ ÁGNES 1998². Magyar utónévkönyv. Vince Kiadó. Budapest.
- LE BRAS, FLORENCE 2004. Prénoms et origines. Barcelone.
- LINNARTZ, KASPER 1958³. Unsere Familiennamen. I–II. Ferdinand Dümmler. Bonn – Hannover – Hamburg.
- MACKENSEN, LUTZ 1974². 3876 Vornamen. Herkunft. Ableitungen und Koseformen Verbreitung. Berühmte Namensträger Gedenk- und Namenstage. Südwest. München.
- MACLYSAGHT, EDWARD 1973. The Surnames of Ireland. Irish University Press. Dublin.
- MAJTÁN, MILAN 1972. Názvy obcí na Slovensku za ostatných dvesto rokov. Bratislava.
- MAJTÁN, MILAN – POVAŽAJ, MATEJ 1983. Meno pre naše diet'a. Bratislava.
- MAJTÁN, MILAN – POVAŽAJ, MATEJ 1998. Vyberze si meno pre svoje diet'a. Bratislava.
- MANDIĆ, ŽIVKO 1987. Povijesna antroponimija bunjevačkih hrvata u mađarskoj. Budimpešta.
- Martyrologium Romanum. Vatican, 1944⁵.
- MEERTENS, P. J. 1943². De betekenis van de Nederlandse familienamen. Naarden.
- MEERTENS, P. J. 1964. Nederlands repertorium van familienamen. Friesland. Assen.
- MERGNAC, MARIE-ODILE [2006 v. 2007] Dictionaire Historique des Noms de Famille. Nouveau Monde éditions. H. n.
- MIKKONEN, PIRJO – PAKKALA, SIRKKA 1984. Sukunimet. In Suomalainen nimikirja. Suomen kielen sanakirjat. 6. Keuruu. 227–925.
- MIKLOSICH, FRANZ XAVER 1927. Die Bildung der slawischen Personen- und Ortsnamen. Wien.
- NÁDASDY MARIÁN 1928². Római martirológium. Székesfehérvár.
- NAUMANN, HORST 2007. Das große Buch der Familiennamen. Alter, Herkunft, Bedeutung. Bassermann. München.
- ХИКОНОВ, В. А. 1970–1974. Етимологии русских фамилий. Москва.
- ХИШКАХОВИЋ, МИРОСЛАВ 2004. Српска презимена. Значени – распрострањеност – порекло породица. Београд.
- NITSCH, CORNELIA 2007. Alte Vornamen neu entdeckt. Gräfe und Unzer. München.
- O'CLERY, MICHAEL 1864. The Martyrology of Donegal. A Calendar of the Saints of Ireland. Dublin.
- OEHLE, ROBERT 1940. Les noms de famille suisses – Familiennamenbuch der Schweiz – Il nomi di famiglia svizzeri. Zürich.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, LIBUŠE – MATUŠOVÁ, JANA 1991. Index lexikálních jednotek pomístních jmen v Čechách; Retrogradní index lexikálních jednotek pomístních jmen v Čechch. Ústav pro jazyk český ČSAV. Praha.

- OTTERBJÖRK, ROLAND 1975. Svenska förnamn. Stockholm.
- PEIĆ, MARKO – BAČLIJA, GRGO 1994. Imenoslov bačkih bunjevaca. Novi Sad – Subotica.
- ПЕТРОВСКИЙ, НИКАНР АЛЕКСАНДРОВИЧ 1966. Словарь русских лучших имен. Москва.
- PUTANEC, VALENTIN – ŠIMUNOVIĆ, PETAR 1976. Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske. Zagreb.
- RAJANDI, EDGAR 1966. Raamat nimedest. Tallinn.
- RÁSONYI, LÁSZLÓ – BASKI, IMRE 2007. Onomasticon Turcicum. I–II. Bloomington.
- REANY, P. H. 1970⁴. A Dictionary of British Surnames. Routled and Kegan Paul. London.
- REANY, P. H. 1987⁵. The Origin of English Surnames. London and New York.
- REICHERT, HERMANN 1990². Lexikon der altgermanischen Namen. Wien.
- ROWLEY, H. H. 1968. Dictionary of Bible Personal Names. London.
- SALAS, EMILIO 1995. Los Nombres. Robin Book. Barcelona.
- SCHAAR, VAN DER J. 1981². Woordenboek van voornamen. Inventarisatie bvan de doop-en roepnamen met hun etymologie. Utrecht/Antwerpen.
- SCHAAR, VAN DER J. 2002. Prisma Voornamen. Het Spectrum. Utrecht.
- SEIBICKE, WILFRIED 1991. Vornamen. Verlag für Standesamtswesen. Frankfurt am Main.
- SELENE, ANNAROSA 1991. Dizionario dei Nomi: Origine, Significato, Ricorrenza. Armenia. Milano.
- SIDI, SMADAR SHIR 1989. The Complete Book of Hebrew, Baby Names. San Francisco.
- ŠIMUNDIĆ, MATE 2006². Rječnik osobnih imena. Zagreb.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR 2006. Hrvatska Prezimena. Zagreb.
- SMITH, ELDSO C. 1973². New Dictionary of American Family Names. New York.
- STEWART, JULIA 1996². African names. Names from the African Continent for Children and Adults. Toronto.
- SVOBODA, JAN 1964. Staročeská osobní jména a naše příjmení. Praha.
- TANET, CHANTAL – HORDE, TRISTAN 2006. Dictionnaire des prénoms. Larousse. Paris.
- TASZICKI, WITOLD red. 1965–1992. Słownik staropolskich nazw osobowych. I–VII. Wrocław – Warszawa – Kraków.
- ТИХОНОВ, А. Н. – БОЯРИНОВА, Л. З. – РЫЖКОВА, А. Г. 1995. Словарь русских лучших имен. Москва.
- TODD, JAMES HENTHORN – CROSTHWAITE, JAMES CLARKE 1844. The Book of Obits and Martyrology of the Cathedral Church of Holy Trinity. Dublin.
- Τσολακίλη, Χρηστον Α. 2001. Αγιολογιο της ορθοξίας. Αθήνα.
- ÚJVÁRI PÉTER 2000. Magyar zsidó lexikon. Makkabi Kiadó. Budapest.
- UNGEBAUN, BORIS O. 1972. Russian Surnames. Oxford.
- VÍGLSLID, EIVIND 1930. Norsk navnebok. Oslo.
- VERSTAPPEN, PETER 1982². The Book of Surnames. Origins and Oddities of Popular Names. London.
- VILKUNA, KUSTAA 1977. Etunimet. Otava.
- VILKUNA, KUSTAA – HUITU, MARKETTA – MIKKONEN, PIRJO 1984. Suomalaisen nimikirja. Keuruu.
- WHITE, G. PAWLEY 1972. A Handbook of Cornish Surnames. Camborne.
- WITHYCOMBE, ELISABETH GIDLEY 1977³. The Oxford Dictionary of English Christian Names. Oxford.
- ZAREBA, ALFRED 1991. Słownik imion. Wrocław/Warszawa/Kraków.

BIBLIOGRÁFIA

FORRÁSOK A CSALÁDNEVEK MAGYARÁZATÁNAK ÉS ELTERJEDÉSÉNEK VIZSGÁLATÁHOZ

- ÁDÁM IMRE 1989. Szabolcs megye Dadai járásának jobbágynévei 1574-ből. Magyar Névtani Dolgozatok. 82. Budapest.
- BÁLINT SÁNDOR 1963. Az 1522. évi tizedlajstrom szegedi vezetéknévei. MNYTK. Budapest.
- BÁRTH JÁNOS 2001. Varság, a székely tanyaközség. Kecskemét.
- BÁRTH JÁNOS 2004. Úz-völgyi magyarok. Kecskemét.
- BASKI IMRE 2007. Csagircsa. Török és magyar névtani tanulmányok. 1981–2006. Karcag.
- BENKŐ LORÁND 1948–1949. A családnév-változtatás kérdései. Budapest.
- BENKŐ LORÁND 1949. A régi magyar személynévadás. Budapest.
- BENKŐ LORÁND 1998. Név és történelem. Tanulmányok az Árpád-korból. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- BENKŐ LORÁND 2003. Beszélnek a múlt nevei. Tanulmányok az Árpád-kori tulajdonnevekről. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- BENKŐ LORÁND főszerk. 1967–1984. A magyar nyelv történeti–etimológiai szótára. I–IV. Budapest.
- BERRÁR JOLÁN 1952. Női neveink 1400-ig. MNYTK. Budapest.
- FARKAS TAMÁS – ZÁNTÓ EDINA 2008. A háromszéki Kilyén és Szotyor család- és helynevei. Magyar Névtani Dolgozatok. 202. Budapest.
- FEHÉRTÓI KATALIN 1969. A XIV. századi megkülönböztető nevek. NytudÉrt. 68. Budapest.
- FEHÉRTÓI KATALIN 2004. Árpád-kori személynévtár (1000–1301). Budapest.
- FODOR JÁNOS, N. 2002. A Tiszakönyök családnévei 1560-ból. Magyar Névtani Dolgozatok. 170. Budapest.
- FÜLÖP LÁSZLÓ 1990. A Somogy megyei Vízmente személynévei. 1772–1900. Magyar Névtani Dolgozatok. 86. Budapest.
- GERGELY PIROSKA, B. 1981. A kalotaszegi magyar családnévek rendszertani és funkcionális vizsgálata. NytudÉrt. 108. Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1974. Magyar becézőnevek. Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1994. A középmagyar kor személynévtörténete (1526–1772). I–III. Budapest.
- HANGAY ZOLTÁN 1991. A pápák könyve. A római pápák Szent Pétertől II. János Pálig. Trezor Kiadó. Budapest.
- HÁZI JENŐ 1982. Soproni polgárcsaládok. 1535–1848. I–II. Budapest.
- HERÉNYI ISTVÁN 2000. Helytörténeti lexikon. 800–1400. Nyugat-Magyarország. Árpádok és Anjouk kora. Velem.
- HINTS MIKLÓS 1997. A Bodoki-hegység hét településének család- és helynevei. Magyar Névtani Dolgozatok. 151. Budapest.
- HINTS MIKLÓS 2000. Kászon[szék] jelenkori és történeti család- és helynevei. Magyar Névtani Dolgozatok. 169. Budapest.
- HINTS MIKLÓS 2002. Marosvécs és környéke család- és helynevei. Magyar Névtani Dolgozatok. 173. Budapest.
- JAKÓ ZSIGMOND 1944. A gyalui várbirtokok urbáriumai. XVII–XVIII. sz. Kolozsvár.
- JANITSEK JENŐ 1993. Bardócszék hely- és családnévei. Magyar Névtani Dolgozatok. 118. Budapest.
- JANITSEK JENŐ 2004. Miklósvárszék történeti és jelenkori hely- és családnévei. Magyar Névtani Dolgozatok. 188. Budapest.
- JANITSEK JENŐ 2005. Sztána története és névanyaga. Kolozsvár – Sztána.
- JANITSEK JENŐ – ROMÁN JÁNOS 1994. A máramarosi Hosszúmező hely- és személynévei. Magyar Névtani Dolgozatok. 124. Budapest.
- JANITSEK JENŐ – FARKAS ALADÁR 2008. Borszék története és névanyaga. Borszék – Csíkszereda.
- KAKUK ZSUZSA 1996. A török kor emléke a magyar szókincsben. Budapest.
- KÁLMÁN BÉLA 1988⁴. A nevek világa. Sprinter Kiadó. Debrecen.

- KARÁCSONY SÁNDOR ZSIGMOND 1961. Személyneveink 1500-tól 1800-ig. Nyelvtudományi Értekezések. 28. Budapest.
- KARÁCSONYI JÁNOS 1900–1901. A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. I–III. Budapest.
- KEMPELEN BÉLA 1911–1932. Magyar nemesi családok. I–XI. Budapest.
- KEMPELEN BÉLA 1937–1939. Magyar zsidó családok. I–III. Budapest.
- KISS LAJOS 1988⁴. Földrajzi nevek etimológiai szótára. I–II. Budapest.
- KNIEZSA ISTVÁN 1965. A magyar és szlovák családnevek rendszere. Budapest. [Új kiadása: KNIEZSA ISTVÁN 2003. Helynév- és családnév-vizsgálatok. Budapest. 255–349.]
- KOVÁCSNÉ JÓZSEF MAGDA 1993. Az erdélyi Havasalja személynevei. Magyar Névtani Dolgozatok. 119. Budapest.
- LELKES GYÖRGY 1998. Magyar helységnév-azonosító szótár. Talma Könyvkiadó. Baja.
- LENGYEL ZOLTÁN 1917. Magyar névkönyv. Budapest.
- LIGETI LAJOS 1986. A magyar nyelv török kapcsolatai a honfoglalás előtt és az Árpád-korban. Budapest.
- LIPSZKY, JOANNES DE SEDLICSNA 1808. Repertorium locorum objectumque in XII. tabulis mappae Regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae, et Confiniorum Militarium Magni item Principatus Transylvaniae occurrentum. Buda.
- MEZŐ ANDRÁS 1982. A magyar hivatalos helységnévadás. Budapest.
- MEZŐ ANDRÁS 1996. A templomcím a magyar helységnevekben. (11–15. század). Budapest.
- MEZŐ ANDRÁS 2003. Patrocíniumok a középkori Magyarországon. Budapest.
- MIKECS LÁSZLÓ 1944. A moldvai katolikusok 1646–47. évi összeírása. Kolozsvár.
- MOLLAY KÁROLY 1938. Középkori soproni családnevek. Budapest.
- MURÁDIN LÁSZLÓ 2005. Erdélyi magyar családnevek. Europrint. Nagyvárad.
- NAGY IVÁN 1857–1865. Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal. I–XII. Pest.
- ÖRDÖG FERENC 1973. Személynévvizsgálatok Göcsej és Hetés területén. Budapest.
- ÖRDÖG FERENC 1998. Zala megye népességösszeírásai és egyházlátogatási jegyzőkönyvei (1745–1771). I–IV. Budapest – Zalaegerszeg.
- ÖRDÖG FERENC 2002. Helynévmutató Csánki Dezső történelmi földrajzához. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- PAIS DEZSŐ 1966². Régi személyneveink jelentéstana. MNYTK. Budapest.
- PECZ VILMOS 1902–1904. Ókori lexikon. I–II. Budapest.
- RÁSONYI LÁSZLÓ 1981. Hidak a Dunán. A régi török népek a Dunánál. Budapest.
- SCHEIBERNÉ BERNÁTH LÍVIA 1981. A magyarországi zsidóság személy- és családnevei II. József névadó rendeletéig. Budapest.
- SCHWARTZ ELEMÉR 1926. A nyugat-magyarországi zsidó családnevek. Sopron.
- SZABÓ LÁSZLÓ 1990. Az Őrség személynevei. I–II. Magyar Névtani Dolgozatok. 92. Budapest.
- SZABÓ T. ÁDÁM 1983. Kolozsvár és Felek adóösszeírása 1750-ből. Magyar Személynévi Adattárak. 57. Budapest.
- [SZENT-IVÁNY ZOLTÁN] 1895. Századunk névváltoztatásai. Helytartósági és miniszteri engedéllyel megváltoztatott nevek gyűjteménye. 1800–1893. Budapest.
- TERESTYÉNI FERENC 1941. Magyar közszoí eredetű személynevek az 1211-i tihanyi összeírásban. MNYTK. Budapest.
- TOKAIEB, C. A. 1980–1982. Мифы народов мира. I–II. Москва.
- A védelemben részesülő és a sokszor felvett nevek jegyzéke 1933. Budapest.
- VÖRÖS FERENC 2004. Családnévutatók Szlovákiában. Kalligram. Pozsony.
- VROONEN, EUGÈNE 1973. Encyclopédie des noms des personnes: étude par groupes linguistiques. Paris.
- ZAICZ GÁBOR főszerk. 2006. Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- ZSUPOS ZOLTÁN 1985–1988. Az erdélyi aranyosó cigányok 1783-as összeírása. Néprajzi Értesítő. 129–193.

FÜGGELÉK

A CSALÁDNEVEK EREDET SZERINT

Nyomatékosan föl kell hívni a figyelmet arra, hogy egyes nevek két vagy több csoportba is beillenek, de statisztikai okból csak egy, a legvalószínűbbnek tartott névadási mód szerinti csoportba került be minden név.

Magyar nevek

Az ősi pogány kori névadásban kapott apanevekből alakult családnevek

Bacsa, Bacsó, Bajzáth, Baksa, Bán, Bana, Barcza, Bata, Bató, Beke, Bella, Beri, Boka, Bor, Bori, Bors, Borza, Bota, Both, Botka, Bölcskei, Bósze, Burai, Busa, Czigány, Csaba, Csák, Csala, Cseke, Cser, Csernus, Csete, Csik, Csillag, Csóke, Farkas, Farsang, Kánya, Kanyó, Kara, Karacs, Kató, Kós, Kósa, Mag, Magda, Magony, Maros, Mursa, Péntek, Talabér, Tanács, Tisza, Torma, Tuba, Tuza, Virág

Keresztény névadásban kapott teljes apanevek

Ábrahám, Ádám, Adorján, Ágoston, Albert, Ambrus, András, Angyal, Antal, Balázs, Bálint, Barabás, Benedek, Berecz, Bernáth, Bertalan, Bogdán, Czirják, Dániel, Demeter, Dénes, Domján, Domokos, Egyed, Elek, Éliás, Fábián, Ferencz, Flórián, Fodor, Fülöp, Gábor, Gál, Gáspár, Gellért, Gergely, Gönczöl, Gyárfás, György, Ignác, Illés, Imre, Incze, István, Iván, Izsák, Jakab, Jónás, Kálmán, Karácsony, Károly, Kelemen, Kispál, Konrád, Kozma, Kristóf, Krisztián, Lajos, Lampert, László, Lázár, Lénárt, Lőrincz, Lukács, Márton, Máté, Mátyás, Menyhárt, Mihály, Miklós, Móricz, Nagypál, Osváth, Pál, Péter, Pongrácz, Rafael, Román, Rudolf, Salamon, Sándor, Sebestyén, Simon, Szaniszló, Tamás, Tóbiás, Venczel, Vincze, Zakar, Zsigmond

Keresztnevek becealakjaiból alakultak

Agócs, Andó, Baka, Bakó, Balla, Balló, Barta, Bartók, Bartos, Bartucz, Bazsó, Bede, Bedő, Bencze, Bende, Bene, Benke, Benkó, Benkő, Bitó, Boda, Bodó, Bódi, Bódis, Boldizsár, Bóna, Borus, Bozsó, Börcsök, Dajka, Dán, Dancs, Danká, Dankó, Danó, Dávid, Deme, Dezső, Dóka, Dóra, Dósa, Duka, Elekes, Éles, Filó, Flóris, Füle, Galló, Gazsó, Gecse, Gera, Gere, Goda, Godó, Gonda, Gregus, Györe, Györkös, Haga, Ipacs, Izsó, Jakus, Jancsó, Jankó, Józsa, Kele, Keresztes, Koczka, Kontra, Laczkó, Laczó, Lajkó, Lázók, Lőkös, Makó, Makra, Markó, Márkus, Márta, Mata, Matus, Mátyus, Mike, Mikó, Mile, Nacsá, Nyikos, Ódor, Orbán, Pála, Palkó, Pete, Pető, Pintye, Pongó, Pósa, Radó, Róka, Samu, Sebők, Sinka, Sinkó, Süle, Vida, Vona, Zámbo, Zsiga, Zsigó

Apai nevekből -i, -a ~ -e birtokjellel alakultak

Andrási, Balassa, Bodai, Cziráki, Dani, Ferenczi, Gali, Gazsi, Jani, Jánosi, Jóni, Karácsonyi, Lázi, Lőrinczi, Lukácsi, Mága, Magyarai, Márki, Mihályi, Miklósi, Páli, Rafai, Szenté, Szórádi, Tamási

Apai nevekből -fi összetétellel keletkezettek

Bánfi, Békefi, Györfi, Pálfi

Puszták helynevekből alakultak

Bokor, Bokros, Burján, Hegyes, Mező, Mocsár, Pallag, Tüske

Tájnevek, nagyobb földrajzi egységek -i képzős alakjaiból keletkezettek

Alföldi, Árvai, Bakonyi, Balatoni, Baranyi, Dunai, Erdélyi, Garamvölgyi, Hargitai, Hortobágyi, Kárpáti, Kőrösi, Marosi, Mátrai, Morvai, Sárközi, Somogyi, Szalai, Szatmári, Szepesi, Szilágyi, Tátrai, Tolnai, Turóczi

Településnevekből -i képzővel alakultak

Abonyi, Agárdi, Ajtai, Almási, Apáti, Aradi, Aranyi, Aranyosi, Babai, Bácsi, Bagdi, Bagi, Bakai, Baki, Bali, Bánki, Bánkúti, Bányai, Barcsi, Bárdi, Bari, Barkóczi, Barsi, Bártfai, Bátori, Batyi, Becsei, Bécsi, Békési, Bereczki, Berencsi, Berényi, Beri, Besenyi, Bicskei, Bihari, Bocskai, Bodrogi, Borsi, Borsodi, Bozóki, Bozsoki, Böszörményi, Budai, Budavári, Bujáki, Büki, Czeplédi, Csabai, Csáki, Csákvári, Csanádi, Csányi, Csatári, Csengeri, Csenki, Csepregi, Cseri, Cserni, Csiki, Csongrádi, Csóti, Daróczi, Debreceni, Déri, Dévai, Dévényi, Dézsi, Diószegi, Dobai, Dobi, Dóczi, Dombi, Dorogi, Ecsedi, Egri, Enyedi, Eperjesi, Erdődi, Erdősi, Eszenyi, Fehérvári, Fogarasi, Forrai, Földesi, Földvári, Füleki, Füredi, Gácsai, Galgóczi, Gallai, Garai, Géczi, Gömöri, Gönczi, Guti, Gyarmati, Gyetvai, Gyimesi, Gyöngyösi, Győri, Györki, Gyulai, Hagymási, Halasi, Halmai, Hámori, Harangi, Haraszi, Hári, Harkai, Harmati, Harsányi, Hatházi, Hatvani, Házi, Hegyesi, Hernádi, Hetei, Hevesi, Hidasi, Hidvégi, Hódi, Hódosi, Hollósi, Homoki, Hunyadi, Huszti, Iványi, Jenei, Kabai, Káldi, Káli, Kállai, Kalocsai, Kapusi, Karádi, Karaszi, Károlyi, Karsai, Kassai, Kátai, Kazinczi, Kecskeméti, Kékesi, Kerényi, Keresztesi, Kereszturi, Kéri, Kertai, Keszthelyi, Kocsi, Kókai, Kolozsi, Kolozsvári, Koltai, Komáromi, Komjáti, Komlósi, Kóródi, Koroknai, Koronczai, Kótai, Kőhalmi, Köröendi, Kőszegi, Kővári, Kövesdi, Kövesi, Krasznai, Kutas, Kuti, Kürti, Laczai, Ladányi, Laki, Laskai, Légrádi, Lendvai, Lévai, Lipcsei, Lippai, Liptai, Liskai, Losonczi, Lövei, Ludányi, Lugosi, Mácsai, Makai, Makrai, Mándi, Maróti, Megyeri, Megyesi, Miskolczi, Mogorósi, Mohácsi, Mohai, Monori, Monostori, Mucsi, Munkácsi, Murányi, Nádasdi, Nánási, Németi, Nógrádi, Nyéki, Nyitrai, Ónodi, Oroszi, Óvári, Óri, Pákozdi, Paksi, Palásti, Pálfalvi, Pálmai, Pálóczi, Palotai, Pápai, Patai, Patyi, Pécsi, Péli, Pesti, Pocsai, Pozsgai, Pozsonyi, Pulai, Putnoki, Rábai, Rádai, Radnai, Radványi, Rákóczi, Rákosi, Rátkai, Rédei, Rékasi, Reményi, Répási, Rimóczi, Romhányi, Rónai, Rozgonyi, Rózsahégyi, Rózsavölgyi, Rozsnyai, Sági, Sali, Sallai, Sári, Sárdi, Sári, Sarkadi, Sárosi, Sárvári, Sasvári, Séllei, Selmeczi, Siklósi, Solti, Solymosi, Somlai, Somogyvári, Suki, Surányi, Süli, Sümegi, Szabadi, Szakáli, Szalkai, Szalóki, Szalontai, Szántai, Szanyi, Szászi, Szabai, Szécsényi, Szécsi, Szegedi, Szegi, Szelei, Szénási, Szendi, Szendrei, Szentei, Szentesi, Szentgyörgyi, Szentpéteri, Széplaki, Szigeti, Szigetvári, Sziklai, Szikszai, Szilasi, Szili, Szilvási, Szirmai, Szoboszlai, Szokoli, Szolnoki, Szombati, Szondi, Szőnyi, Tajti, Tari, Tarjáni, Tarnai, Tasi, Tasnádi, Tatai, Teleki, Temesvári, Tihanyi, Tokaji, Toldi, Tordai, Tornyai, Tölgyesi, Tőreki, Turai, Turcsányi, Túri, Tyukodi, Udvardi, Újfalusi, Újhelyi, Újvári, Ungvári, Uti, Váczi, Vadász, Vági, Váli, Valkai, Vámosi, Ványi, Várdi, Várkonyi, Várnai, Varsányi, Vásárhelyi, Vasvári, Vécsei, Verebélyi, Veszprémi, Visnyei, Zádori, Zilah, Zombori, Zsákai, Zsolnai,

Kül- vagy belterületi helynevek -i képzős vagy -i képző nélküli alakulataiból keletkezettek

Bánhegyi, Berki, Erdei, Falusi, Felföldi, Fenyvesi, Földi, Füzesi, Füzi, Gáti, Havasi, Hegyi, Mezei, Nádas, Nyári, Nyíri, Pallagi, Parti, Pataki, Pusztai, Réti, Szél, Szőlősi, Várhegyi, Vári, Várszegi, Végh, Vizi, Völgyi

Népnevek

Cseh, Görög, Horváth, Lengyel, Magyar, Német, Oláh, Olasz, Orosz, Polák, Rác, Tatár, Tóth, Török

Nép csoportnevekből alakultak

Hajdu, Kun, Szász, Székely

Társadalmi, vagyoni helyzetre utalók

Árva, Berkes, Bujdosó, Földes, Gazdag, Jobbágy, Kajtár, Kakuk, Kincses, Kóbor, Kószó, Krajczár, Lakos, Nemes, Ország, Pénzes, Polgár, Pór, Rab, Rideg, Szabados, Telek, Tőkés, Új, Zsíros

Tisztiségre utalók

Biró, Dékán, Kapitány, Káplár, Kenéz, Mester, Soltész, Vajda

Valakihez vagy valahová való tartozásra utalók

Baráth, Császár, Érsek, Gróf, Herczeg, Király, Palotás, Pap, Udvari

Foglalkozásra utalók

Ács, Arany, Aranyos, Arató, Asztalos, Bába, Babos, Bakos, Bárány, Bárdos, Bársony, Béres, Birkás, Bodnár, Bognár, Bojtor, Borbély, Borda, Bordás, Boros, Borsos, Botos, Buza, Buzás, Csapó, Csatlós, Csató, Csikós, Csikos, Csiszár, Cszimadia, Csordás, Csősz, Csuka, Darvas, Deák, Dinnyés, Diós, Dobó, Dobos, Dudás, Eke, Erdős, Faragó, Fazekas, Forgács, Forgó, Futó, Gajdos, Galambos, Gelencsér, Gémes, Gombás, Gombkötő, Gombos, Göbolyos, Guba, Gulyás, Hajós, Halász, Harangozó, Hegedűs, Hódos, Huszár, Juhász, Juhos, Kádár, Kádas, Kalmár, Kaló, Kanalas, Kántor, Kapás, Kárász, Kardos, Kása, Kasza, Kaszás, Katona, Kecskés, Kenyeres, Képes, Kerek, Kerekes, Kerékgyártó, Kertész, Kocsis, Kolompár, Kormány, Korsós, Kovács, Kozák, Kökény, Kőműves, Köteles, Kővágó,

Külső tulajdonságra utaló családnevek

Belső tulajdonságra utaló családnevek

Német nevek

Ecker, Fridrich, Gerhardt, Hartmann, Ludvig, Wolf

Fricz, Glonczy, Gódor, Hencz, Ruff

Bajor, Böhm, Frank, Unger

Berger, Brunner, Kaltenekker, Lakner, Mózer

Frei, Guth, Hajzer, Lechner

Hoffer, Hoffmann, Kaiser

Bäder, Bauer, Beck, Becker, Czigler, Czimmermann, Fischer, Geiger, Gruber, Jäger, Keller, Kern, Keszler, Koch, Koller, Krámer, Kránicz, Májer, Müller, Pfeifer, Piller, Rozmán, Scheffer, Schmidt, Schneider, Schultheisz, Schwarcz, Sótér, Stadler, Steiner, Vinkler, Wágner, Wéber

Góman, Richter

Braun, F6gel, Fuchs, Gr6sz, H6sz, Jung, Klein, Krausz, Kreisz, Lang, R6th, Veisz

Apanévi eredetűek

Aleksza, Gyurkovics, Ivanics, Jankovics, Kóczán, Kolonics, Kovacsics, Majzik, Málík, Markovics, Mihalik, Mihalovics, Mikola, Palkovics, Paulik, Paulovics, Petrik, Petrovics, Petrovszki, Popovics, Radics, Törőcsik, Vidák

Apanevek becealakjából keletkezettek

Bencsik, Bozsik, Czene, Gyuricza, Kosik, Koszta, Králik, Kriston, Maczkó, Makula, Milák, Prokaj, Ráduly

Helynevekből alakultak

Bánszki, Csernák, Hornyák, Hrabovszki, Koncsek, Lehoczki, Lezsák, Lipták, Oravecz, Spisák

Népnevek

Rusznayák, Szilávik, Uhrin

Társadalmi helyzetre, állapotról utalók

Novák, Suha, Szedlák

Foglalkozásra utalók

Gombár, Hudák, Hudecz, Koleszár, Kollár, Turcsán

Külső-belső tulajdonságra utalók

Husza, Kiszél, Komár, Kucsera, Maráz, Suhajda, Szikora, Sztojka, Terdik

Román nevek

Árgyelán, Marosán, Moldován

Bizonytalan besorolású nevek

Magyar vagy német nevek

Czibere, Hermann, Hubert, Koncz, Suszter, Valtér

Magyar vagy szláv nevek

Bankó, Blaskó, Frankó, Gyuris, Gyurkó, Hamza, Hankó, Leskó, Petró, Puporka, Skultéti, Szeleczki

Magyar vagy cigány nevek

Bangó, Lolé, Pusoma

Magyar, német vagy szláv név

Stefán

Magyar, román vagy cigány név

Móré

Német vagy szláv név

Szemán

Szláv vagy román nevek

Krizsán, Serbán

A CSALÁDNEVEK GYAKORISÁG SZERINT

Az egységesített helyesírású és összevont írásváltozatú családnevek gyakorisági sorrendben

Nagy	241 928
Kovács	223 808
Tóth	222 228
Szabó	216 377
Horváth	203 765
Kiss	167 673
Varga	140 709
Molnár	109 233
Németh	97 943
Balogh	97 309
Farkas	83 681
Pap	68 991
Juhász	55 286
Takács	54 102
Lakatos	45 830
Szűcs	42 048
Mészáros	41 029
Oláh	38 570
Simon	38 535
Rácz	36 001
Fekete	35 363
Gál	35 056
Vörös	33 578
Szilágyi	32 768
Fehér	28 111
Szalai	28 017
Hegedűs	27 821
Török	27 374
Balázs	26 745
Barta	25 852
Biró	25 795
Pintér	24 858
Fodor	24 856
Kocsis	24 415
Orsós	23 773
Somogyi	21 717
Sipos	21 622
Magyar	21 240
Vas	20 933
Lukács	20 745
Gulyás	20 548
Orbán	20 316
Márton	19 611
Király	19 558
Fülöp	19 260
Katona	18 948
Hajdu	18 621
Fazekas	18 415
László	18 347
Jakab	18 122
Baranyi	18 118

Bogdán	18 030
Illés	18 025
Boros	17 919
Sándor	17 542
Budai	17 360
Pál	17 160
Váradi	17 129
Kelemen	17 106
Vincze	16 849
Antal	16 622
Orosz	16 259
Bálint	15 850
Deák	15 492
Sós	15 287
Bodnár	14 988
Szőke	14 644
Bognár	14 452
Máté	14 403
Fábián	14 358
Lengyel	14 232
Balla	14 072
Halász	13 488
Kozma	13 375
Virág	13 252
Gáspár	12 445
Pásztor	12 329
Székely	12 319
Bakos	12 312
Jónás	12 142
Demeter	12 053
Dudás	12 047
Major	11 989
Novák	11 542
Vígh	11 495
Barna	11 479
Pataki	11 393
Dénes	11 346
Nemes	11 331
Pető	11 292
Tamás	11 049
Rózsa	11 016
Faragó	10 994
Borbély	10 916
Lőrincz	10 826
Péter	10 802
Végh	10 789
Szekeres	10 631
Seres	10 577
Kerekes	10 574
Kálmán	10 511
Mezei	10 385
Szántó	10 365
Kun	10 306
Sárközi	10 268
Dobos	10 157
Csonka	10 140

Kertész	9 914
Erdélyi	9 784
Dávid	9 714
Cseh	9 665
Herczeg	9 634
Győri	9 511
Erdei	9 438
Ács	9 437
Kardos	9 398
Berki	9 337
Bódi	9 301
Szatmári	9 218
Lázár	9 214
Sebestyén	9 210
Kádár	9 209
Vajda	9 069
Barabás	9 037
Vida	8 962
Csizmadia	8 753
Gergely	8 739
Ferenczi	8 661
Kolompár	8 604
Májer	8 549
Ádám	8 547
Schmidt	8 394
Kulcsár	8 386
Kalmár	8 379
Szölősi	8 378
Kanalas	8 324
Radics	8 281
Dani	8 199
Szegedi	8 192
Domján	8 103
Hegyi	8 081
Béres	8 064
Kurucz	7 992
Kollár	7 943
Kósa	7 884
Lévai	7 884
Boda	7 831
Rostás	7 736
Huszár	7 711
Miklós	7 676
Kecskés	7 648
Szász	7 555
Fejes	7 526
Puskás	7 515
Müller	7 507
Kállai	7 506
Sebők	7 480
Pálfi	7 474
Gábor	7 457
Szakács	7 394
Túri	7 318
Szigeti	7 236
Márkus	7 232

Polgár	7 171
Berecz	7 154
Földi	7 130
Baráth	7 047
Sánta	7 029
Tar	7 011
Császár	7 010
Gelencsér	6 977
Józsa	6 896
Imre	6 843
Csordás	6 818
Szarka	6 749
Domokos	6 730
Bakó	6 699
Nyári	6 604
Bereczki	6 576
Erdős	6 556
Koncz	6 545
Ferencz	6 430
Szabados	6 370
Lénárt	6 366
Bán	6 333
Csontos	6 231
Csorba	6 136
Pusztai	6 125
Makai	6 096
Ambrus	6 087
Györfi	6 067
Rafael	6 063
Vadász	6 043
Bodor	6 029
Botos	6 023
Jenei	6 019
Laczkó	5 934
Csányi	5 915
Sári	5 888
Polák	5 887
Sági	5 880
Berényi	5 844
Bodó	5 842
Majoros	5 839
Csikós	5 820
Burai	5 808
Bencsik	5 798
Elek	5 792
Borsos	5 790
Benkő	5 760
Kónya	5 714
Galambos	5 671
Bartos	5 632
Mester	5 565
Lovas	5 563
György	5 526
Sallai	5 502
Tímár	5 483
Bencze	5 478

Csapó	5 452
Gyarmati	5 427
Pálinkás	5 387
Újvári	5 368
Balassa	5 329
Bene	5 325
Meggyesi	5 313
Ábrahám	5 271
Almási	5 254
Madarász	5 229
Bartók	5 226
Buzás	5 177
Ignác	5 175
Mátyás	5 149
Keresztes	5 135
Hermann	5 128
Forgács	5 094
Sütő	5 063
Czakó	5 033
Pápai	5 017
Erős	5 001
Benedek	4 972
Móricz	4 963
Kántor	4 960
Csik	4 959
Dósa	4 958
Rigó	4 950
Kozák	4 940
Bernáth	4 924
Jó	4 919
Gombos	4 889
Bata	4 886
Széles	4 878
Mihály	4 866
Markó	4 860
Bagi	4 849
Torma	4 830
Hornyák	4 809
Soltész	4 795
Bihari	4 794
Árvai	4 776
Bozsó	4 745
Asztalos	4 730
Csáki	4 722
Szél	4 707
Révész	4 700
Petrovics	4 683
Kasza	4 651
Beke	4 628
Géczi	4 594
Bajor	4 578
Mező	4 572
Lovász	4 532
Albert	4 504
Bokor	4 498
Debreceni	4 496

Wágner	4 495
Gyöngyösi	4 476
Ágoston	4 475
Angyal	4 475
Hajnal	4 469
Kőrösi	4 441
Szarvas	4 439
Bak	4 432
Morvai	4 414
Nyiri	4 389
Csiszár	4 388
Csóka	4 376
Salamon	4 354
Osváth	4 348
Bányai	4 331
Komáromi	4 328
Iván	4 314
Egyed	4 254
Kaszás	4 238
Mohácsi	4 227
Kaló	4 221
Kuti	4 203
Zámbó	4 183
Károlyi	4 176
Tolnai	4 176
Szép	4 165
Rézműves	4 159
Kormos	4 142
Menyhárt	4 142
Lendvai	4 135
Jámbor	4 116
Benke	4 114
Holló	4 114
Gazdag	4 066
Ónodi	4 051
Németi	4 038
Dankó	4 030
Harsányi	4 012
Kéri	4 009
Mikó	4 007
Kárpáti	3 989
Kótai	3 975
Bordás	3 962
Sztojka	3 946
Hubert	3 936
Hoffmann	3 935
Keller	3 902
Kővári	3 900
Besenyi	3 891
Bárány	3 880
Deli	3 872
Fenyvesi	3 840
Szendrei	3 812
Szepesi	3 797
Szakáll	3 794
Bódis	3 784

Szűgyártó	3 775
Lipták	3 760
Garai	3 743
Sinka	3 739
Bakonyi	3 714
Egri	3 681
Vámos	3 672
Körmendi	3 668
Karsai	3 645
Marosi	3 645
Báder	3 621
Kátai	3 608
Sinkó	3 604
Földesi	3 602
Békési	3 598
Zsíros	3 596
Kecskeméti	3 584
Dékán	3 582
Pénzes	3 567
Bedő	3 548
Lantos	3 535
Kós	3 506
Sarkadi	3 495
Kőszegi	3 493
Ladányi	3 487
Vágó	3 484
Tari	3 480
Nyitrai	3 444
Mogyorósi	3 441
Czeplédi	3 434
Schneider	3 428
Bangó	3 422
Berkes	3 414
Krizsán	3 409
Kökény	3 401
Óri	3 397
Csabai	3 396
Pocsai	3 396
Bari	3 380
Oravecz	3 377
Ördög	3 359
Bertalan	3 341
Wéber	3 328
Süle	3 310
Péntek	3 296
Gonda	3 289
Nyikos	3 284
Toldi	3 284
Bárdos	3 283
Lehoczki	3 283
Szilvási	3 283
Megyeri	3 281
Havasi	3 279
Szikora	3 279
Kondor	3 275
Pongrácz	3 274

Szécsi	3 267
Tamási	3 260
Gönczi	3 255
Kristóf	3 251
Sas	3 233
Vácz	3 225
Csiki	3 191
Samu	3 190
Kókai	3 170
Bauer	3 169
Bujdosó	3 165
Tarjáni	3 164
Szikszai	3 161
Zsolnai	3 122
Patai	3 112
Stefán	3 112
Frank	3 101
Gyulai	3 084
Dombi	3 082
Pór	3 068
Szénási	3 062
Bagoly	3 055
Pesti	3 055
Györe	3 050
Bogár	3 041
Cseke	3 041
Deme	3 028
Bota	3 027
Varró	3 018
Agócs	3 014
Andrási	3 010
Veisz	3 004
Veréb	2 998
Bali	2 990
Kövér	2 990
Petró	2 986
Szemán	2 975
Miskolczi	2 969
Réti	2 950
Jánosi	2 924
Vizi	2 918
Csillag	2 913
Kincses	2 884
Karácsony	2 879
Csuka	2 872
Babos	2 869
Jáger	2 860
Nyerges	2 853
Zsoldos	2 849
Láng	2 843
Rádai	2 839
Bocskai	2 826
Bozsik	2 826
Magyari	2 823
Tasi	2 823
Ötvös	2 822

Dobi	2 818
Bátori	2 806
Halmai	2 802
Forgó	2 797
Pécsi	2 793
Kása	2 791
Mózes	2 791
Sárosi	2 790
Huszt	2 788
Szelei	2 786
Jóni	2 781
Zsiga	2 771
Baksa	2 760
Harangozó	2 760
Surányi	2 759
Kassai	2 758
Daróczi	2 753
Szanyi	2 753
Hollósi	2 729
Mucsi	2 718
Vári	2 718
Berger	2 716
Hudák	2 715
Cser	2 707
Botka	2 699
Szente	2 699
Sólyom	2 692
Burján	2 687
Kóródi	2 681
Szili	2 662
Markovics	2 657
Bősze	2 655
Ódor	2 648
Zakar	2 644
Zsigmond	2 623
Mihályi	2 614
Pék	2 603
Fischer	2 600
Jankovics	2 596
Murányi	2 596
Csendes	2 595
Kalocsai	2 594
Kerékgyártó	2 586
Varjú	2 586
Dancs	2 576
Olasz	2 561
Hosszú	2 550
Suha	2 550
Dobó	2 546
Fehérvári	2 546
Konrád	2 543
Laki	2 539
Bóna	2 532
Beri	2 525
Kemény	2 514
Makula	2 508

Adorján	2 496
Pozsgai	2 495
Cziráki	2 473
Dóczi	2 469
Róth	2 461
Bacsó	2 458
Márta	2 453
Boka	2 452
Tatár	2 432
Nánási	2 425
Scheffer	2 420
Szoboszlai	2 417
Hunyadi	2 402
Koczka	2 396
Bánfi	2 395
Kránicz	2 386
Csernák	2 381
Csák	2 373
Tánczos	2 367
Hoffer	2 363
Csatári	2 362
Kucsera	2 362
Cseri	2 359
Szalontai	2 354
Tőzsér	2 353
Solymosi	2 350
Hevesi	2 345
Kapusi	2 345
Bende	2 338
Büki	2 334
Koleszár	2 334
Sárkány	2 334
Iványi	2 333
Tihanyi	2 332
Barkóczy	2 328
Földvári	2 322
Vasas	2 320
Makk	2 312
Flóris	2 309
Nyúl	2 303
Beck	2 297
Szántai	2 297
Várkonyi	2 297
Gere	2 295
Czifra	2 290
Kövesdi	2 290
Lajos	2 285
Jancsó	2 284
Rábai	2 283
Dezső	2 279
Blaskó	2 274
Boldizsár	2 274
Harmat	2 273
Bacsa	2 271
Vámosi	2 269
Szentei	2 268

Vékony	2 267
Szita	2 260
Páli	2 252
Koltai	2 250
Görög	2 248
Szentesi	2 245
Czene	2 240
Arany	2 239
Haraszti	2 235
Udvardi	2 230
Palotai	2 228
Turóczy	2 225
Tompa	2 221
Borsi	2 211
Óvári	2 211
Palkó	2 210
Rontó	2 209
Gyimesi	2 201
Tálas	2 201
Dér	2 199
Danó	2 198
Kakas	2 196
Szolnoki	2 195
Sáfrány	2 193
Finta	2 188
Hajzer	2 183
Bors	2 177
Boldog	2 176
Csepregi	2 175
Károly	2 168
Sápi	2 155
Gróf	2 151
Ruszó	2 139
Vécsei	2 139
Kolozsvári	2 138
Bella	2 132
Román	2 132
Tajti	2 128
Kerek	2 122
Losonczi	2 120
Keresztesi	2 117
Új	2 114
Ökrös	2 113
Kapitány	2 108
Száraz	2 106
Czibere	2 105
Szalkai	2 105
Tokaji	2 105
Futó	2 104
Klein	2 098
Konkoly	2 098
Vidák	2 085
Koller	2 084
Bús	2 077
Mátrai	2 070
Szajkó	2 069

Aradi	2 067
Krausz	2 061
Braun	2 057
István	2 055
Guba	2 048
Hankó	2 046
Somlai	2 045
Medve	2 044
Felföldi	2 043
Lippai	2 041
Orgován	2 036
Szalóki	2 033
Kispál	2 029
Kárász	2 028
Halasi	2 023
Wolf	2 023
Makó	2 015
Hidvégi	2 013
Mata	2 005
Érsek	2 001
Dobai	2 000
Éles	1 998
Petrik	1 997
Rónai	1 997
Kocsi	1 992
Szőnyi	1 992
Pallagi	1 987
Hári	1 986
Sajtos	1 981
Zombori	1 975
Köteles	1 972
Szombati	1 966
Kató	1 962
Komjáti	1 959
Csóke	1 950
Szécsényi	1 950
Kutasi	1 946
Kakuk	1 943
Csomor	1 942
Flórián	1 942
Szabadi	1 941
Diószegi	1 938
Szaniszló	1 938
Bori	1 937
Keszthelyi	1 935
Pallag	1 934
Földes	1 933
Szakáli	1 932
Hódosi	1 931
Rab	1 931
Répási	1 928
Gyuris	1 920
Csanádi	1 912
Bácsi	1 910
Birkás	1 910
Grósz	1 908

Hódi	1 907
Popovics	1 905
Hajas	1 904
Töröcsik	1 904
Komlósi	1 897
Sümegi	1 896
Koch	1 892
Solti	1 892
Völgyi	1 890
Lajkó	1 889
Mihalik	1 889
Bajusz	1 887
Spisák	1 881
Kenyeres	1 877
Süveges	1 874
Homoki	1 873
Elekes	1 872
Keserű	1 868
Steiner	1 868
Maróti	1 865
Üveges	1 861
Kóczán	1 859
Gazsi	1 858
Schwarcz	1 857
Csató	1 855
Bazsó	1 854
Dajka	1 851
Hargitai	1 849
Gyetvai	1 848
Bede	1 847
Juhos	1 847
Kőműves	1 847
Galyas	1 840
Szokoli	1 840
Dóra	1 839
Árva	1 836
Mátyus	1 832
Gönczöl	1 827
Gazsó	1 826
Gombás	1 823
Pfeifer	1 822
Rafai	1 822
Dalos	1 821
Szegi	1 814
Venczel	1 812
Dorogi	1 810
Dézi	1 807
Fogarasi	1 807
Hamar	1 806
Jankó	1 804
Madár	1 803
Csoma	1 802
Gajdos	1 802
Gyuricza	1 800
Börcsök	1 797
Kiszel	1 794

Dunai	1 793
Erdősi	1 793
Glonczy	1 793
Jakus	1 792
Makra	1 790
Pete	1 789
Telek	1 788
Hideg	1 787
Kapás	1 787
Gémes	1 785
Csaba	1 784
Serfőző	1 784
Palásti	1 776
Fricz	1 771
Vinkler	1 771
Füle	1 766
Czirják	1 762
Jobbágy	1 760
Hartmann	1 759
Sasvári	1 756
Kara	1 754
Fridrich	1 752
Gera	1 752
Schultheisz	1 752
Hamza	1 741
Lukácsi	1 740
Falusi	1 739
Kertai	1 736
Buza	1 731
Cserni	1 731
Lipcsei	1 730
Munkácsi	1 729
Ország	1 728
Pozsonyi	1 728
Mile	1 727
Pánczél	1 724
Mikola	1 720
Sugár	1 717
Bársony	1 716
Enyedi	1 715
Rosta	1 714
Vaskó	1 712
Bártfai	1 702
Kékesi	1 702
Nyilas	1 701
Godó	1 698
Róka	1 695
Bujáki	1 694
Szalma	1 691
Suhajda	1 687
Kriston	1 683
Sáfár	1 683
Bor	1 677
Borsodi	1 676
Hász	1 673
Gyenge	1 671

Füleki	1 668
Hegyesi	1 668
Ungvári	1 668
Darabos	1 667
Ivanics	1 667
Kajtár	1 665
Ficsor	1 662
Bojtor	1 657
Csász	1 657
Tarsoly	1 656
Légrádi	1 653
Eszenyi	1 649
Tatai	1 645
Lugosi	1 643
Nádasdi	1 642
Szekér	1 642
Forrai	1 641
Tóbiás	1 637
Rátkai	1 634
Tasnádi	1 630
András	1 627
Baki	1 625
Hrabovszki	1 623
Selmeczi	1 623
Oroszi	1 621
Gecse	1 618
Füredi	1 616
Gyárfás	1 614
Pozsár	1 614
Rákóczi	1 613
Petrovski	1 611
Gyurkó	1 607
Mága	1 604
Dániel	1 603
Kaiser	1 603
Szendi	1 600
Hencz	1 598
Szapannos	1 598
Éliás	1 590
Kanyó	1 589
Füzi	1 585
Ludányi	1 583
Temesvári	1 579
Ajtai	1 577
Gömöri	1 577
Szentgyörgyi	1 576
Vastag	1 576
Teleki	1 569
Újhelyi	1 567
Ecsedi	1 562
Keszler	1 559
Turcsányi	1 558
Kürti	1 556
Tanács	1 556
Korsós	1 555
Maráz	1 555

Patyi	1 555
Csete	1 554
Zsigó	1 551
Parti	1 549
Olajos	1 546
Szívós	1 546
Kabai	1 544
Alföldi	1 543
Varsányi	1 542
Abonyi	1 541
Sulyok	1 537
Vadászi	1 535
Andó	1 534
Posta	1 534
Csala	1 533
Csörgő	1 532
Sárvári	1 532
Zsákai	1 529
Paulovics	1 523
Bagdi	1 520
Zöld	1 520
Susztér	1 518
Csömör	1 517
Mike	1 517
Reményi	1 516
Süli	1 515
Laczai	1 514
Ecker	1 513
Babai	1 511
Göbölös	1 510
Várnai	1 510
Törő	1 508
Pálmai	1 504
Túró	1 503
Harangi	1 499
Bató	1 498
Márki	1 498
Harmati	1 497
Miklósi	1 496
Gellért	1 493
Vásárhelyi	1 489
Gali	1 488
Biczó	1 484
Pintye	1 483
Both	1 481
Hatházi	1 478
Hámori	1 477
Hernádi	1 476
Rusznay	1 476
Káldi	1 474
Szilasi	1 473
Szemes	1 470
Bakai	1 469
Izsó	1 467
Lakos	1 467
Palotás	1 467

Kereszturi	1 463
Labancz	1 461
Vitéz	1 461
Rozgonyi	1 459
Pákozdi	1 454
Monos	1 449
Milák	1 448
Balatoni	1 446
Palkovics	1 446
Hortobágyi	1 444
Paksi	1 444
Bozóki	1 435
Kele	1 433
Monostori	1 432
Patkó	1 431
Bánki	1 429
Fuchs	1 429
Bárdi	1 428
Eperjesi	1 427
Kreisz	1 426
Csatlós	1 422
Rózsás	1 418
Gáti	1 417
Hatvani	1 416
Becker	1 415
Forró	1 410
Tordai	1 408
Vasvári	1 405
Puporka	1 404
Csomós	1 403
Krámer	1 402
Meleg	1 398
Maros	1 393
Krasznai	1 392
Zilahy	1 389
Marosán	1 387
Tuza	1 385
Lőrinczi	1 382
Radnai	1 382
Gruber	1 380
Sárdi	1 379
Mihalovics	1 377
Nyeste	1 377
Lezsák	1 376
Györki	1 375
Udvari	1 373
Richter	1 371
Kolozsi	1 368
Liptai	1 368
Rákos	1 368
Valter	1 367
Tábori	1 363
Tisza	1 363
Füzesi	1 362
Lampert	1 361
Lövei	1 360

Meggyes	1 357
Tátrai	1 357
Tornyai	1 357
Turai	1 356
Hagymási	1 352
Putnoki	1 352
Csernus	1 349
Kószó	1 349
Benkó	1 348
Végvári	1 348
Szentpéteri	1 347
Leskó	1 344
Guti	1 343
Koronczai	1 342
Szebeni	1 342
Unger	1 342
Szúnyog	1 341
Korom	1 338
Koroknai	1 336
Fógel	1 335
Tölgyesi	1 335
Kőhalmi	1 331
Czigány	1 330
Koncsek	1 329
Zádori	1 329
Sótér	1 328
Péli	1 323
Kolonics	1 319
Somogyvári	1 319
Mácsai	1 318
Galgóczi	1 316
Dóka	1 310
Nyirő	1 309
Agárdi	1 308
Paulik	1 306
Bokros	1 301
Pála	1 300
Varjas	1 298
Piller	1 295
Moldován	1 294
Pongó	1 293
Frei	1 292
Krisztián	1 292
Sali	1 292
Bécsi	1 290
Váli	1 287
Kosztá	1 286
Böhm	1 283
Téglás	1 281
Bajzáth	1 280
Bodrogi	1 277
Csongrádi	1 276
Hajós	1 276
Pogány	1 275
Dévényi	1 274
Déri	1 271

Hegyes	1 270
Vági	1 269
Porkoláb	1 268
Maczkó	1 267
Barczy	1 266
Danka	1 266
Várhegyi	1 266
Lencsés	1 263
Radványi	1 261
Prokaj	1 260
Balló	1 258
Karácsonyi	1 258
Ványi	1 258
Széplaki	1 257
Aranyos	1 256
Monori	1 251
Borza	1 250
Komár	1 250
Lakner	1 250
Apró	1 248
Répás	1 248
Hudecz	1 247
Rékasi	1 246
Patkós	1 245
Kenéz	1 244
Bartucz	1 243
Galamb	1 241
Verebélyi	1 241
Gombkötő	1 239
Aranyi	1 238
Makrai	1 236
Kern	1 234
Serbán	1 233
Suba	1 233
Jung	1 232
Rédei	1 230
Böszörményi	1 227
Radó	1 226
Budavári	1 224
Lechner	1 224
Darázs	1 222
Kopasz	1 221
Darvas	1 220
Králik	1 220
Kövesi	1 218
Erdődi	1 214
Laczó	1 214
Tőkés	1 214
Bankó	1 212
Csóti	1 209
Pulai	1 207
Várszegi	1 207
Sipőcz	1 206
Duka	1 205
Laskai	1 199
Vadas	1 199

Nacsa	1 197
Rózsahegy	1 196
Pinczés	1 195
Veszprémi	1 190
Dévai	1 187
Utasi	1 187
Szlávik	1 186
Geiger	1 181
Ravasz	1 181
Bodai	1 180
Gácsi	1 180
Bicskei	1 177
Siklósi	1 176
Újfalusi	1 171
Vér	1 171
Békefi	1 166
Nógrádi	1 166
Aleksza	1 164
Bába	1 163
Árgyelán	1 162
Nádasi	1 162
Szigetvári	1 162
Szórádi	1 162
Mursa	1 160
Borus	1 158
Rideg	1 158
Lang	1 156
Farsang	1 155
Krajczár	1 155
Bánkúti	1 154
Héja	1 151
Gombár	1 149
Rozmán	1 149
Rimóczi	1 148
Méhes	1 147
Huszka	1 145
Csík	1 141
Garamvölgy	1 140
Tőke	1 140
Becsei	1 137
Busa	1 137
Dinnyés	1 137
Góman	1 137
Liszkai	1 136
Harkai	1 134
Kaltenekker	1 134
Rudolf	1 134
Kosik	1 133
Karasz	1 132
Lázók	1 128
Szedlák	1 127
Bitó	1 126
Izsák	1 126
Rozsnyai	1 125
Bánszki	1 124
Móré	1 121

Szondi	1 121
Pálfalvi	1 120
Brunner	1 119
Siska	1 116
Matus	1 115
Galló	1 112
Magda	1 112
Bezzeg	1 110
Kóbor	1 109
Káplár	1 106
Terdik	1 104
Csengeri	1 103
Képes	1 103
Pandur	1 102
Pós	1 101
Nyéki	1 100
Vona	1 098
Valkai	1 097
Harkály	1 096
Uhrin	1 096
Zagyva	1 096
Kádas	1 095
Haga	1 094
Lőkös	1 094
Kormány	1 093
Séllei	1 093
Talabér	1 089
Szeleczki	1 088
Szítás	1 087
Mag	1 086
Turcsán	1 086
Lolé	1 085
Kontra	1 082
Arató	1 080
Jani	1 080
Romhányi	1 079
Vad	1 077
Tyukodi	1 076
Pusoma	1 075
Rózsavölgyi	1 075
Málik	1 070
Guth	1 069
Kánya	1 069
Viola	1 069
Goda	1 068
Györkös	1 068
Barcza	1 067
Stadler	1 065
Aranyosi	1 063
Görbe	1 061
Perge	1 059
Visnyei	1 059
Majzik	1 058
Mózer	1 057
Sziklai	1 057
Baka	1 056

Czigler	1 056
Pálóczi	1 056
Rákosi	1 056
Gallai	1 055
Ipacs	1 055
Ráduly	1 055
Házi	1 054
Hidasi	1 053
Szegő	1 053
Tőreki	1 053
Magony	1 049
Szászi	1 048
Frankó	1 047
Bölcskei	1 046
Tuba	1 046
Csákvári	1 045
Gódor	1 043
Szirmai	1 043
Kazinczi	1 042
Jávor	1 041
Ruff	1 041
Mohai	1 040
Eke	1 039
Eszes	1 039
Skultéti	1 039
Suki	1 038
Bozsoki	1 037
Incze	1 037
Nagypál	1 036
Batyí	1 035
Gyurkovics	1 035
Lázi	1 035
Csenki	1 034
Dán	1 031
Karádi	1 031
Kővágó	1 031
Szij	1 031
Hódos	1 029
Diós	1 028
Gregus	1 028
Kovacsics	1 026
Tarnai	1 026
Berencsi	1 025
Káli	1 020
Bánhegyi	1 019
Karacs	1 017
Apáti	1 016
Bana	1 016
Kerényi	1 016
Mocsár	1 015
Tüske	1 011
Ludvig	1 010
Barsi	1 007
Filó	1 007
Gerhardt	1 006
Hetei	1 004

Czimmer-	
mann	1 001
Borda	1 000
Mándi	1 000

NÉVMUTATÓ

A névmutatóba a családnevek azon alakváltozatait vettük fel, amelyek első néhány hangjukban is eltérnek a címnévként kiválasztott formától. Belekerültek továbbá a név eredetét tárgyaló részből az előzményként szolgáló kereszt- és családnevek, valamint a névváltoztatások. A mutatóba nem vettük fel azokat a szavakat, amelyek írásváltozata közel áll a címnévhez.

A, Á

Abafi & Bánfi
Abeles & Abonyi, Albert
Ackerhalt & Szántó
Ackert & Földesi
Ács & Kelemen
Ádány & Márton
Adler & Adorján, Antal, Sas, Sasvári, Sós
Adlhardt & Arany
Adolf & Aradi
Adorján & Ódor
Aichner & Arany
Aigner & Abonyi
Akkerl & Földesi
Akkermann & Szántó
Albu & Fehér
Alexander & Abonyi, Leskó, Sándor
Alexius & Elek, Elekes
Alt & Abonyi
Altenhatter & Szél
Altmann & Major, Óvári
Altstädter & Óvári
András & Andó, Andrási, Géczi
Andráscsik & Takács
Andrej & Vona
Andrejkó & Aradi
Angyal & Bella
Annmüller & Baranyi
Anna & Nánási
Annabring & Csanádi
Antonovics & Illés
Apafi & Bánfi
Apfel & Almási
Apor & Apró
Arabella & Bella
Archun & Várkonyi
Ardó & Erdős
Arkun & Várkonyi
Ascher & Árvai
Asprits & Bordás
Atanaz & Nánási
Atyes & Szőke
Aufrecht & Arany
Augenstein & Szemes
Ausländer & Alföldi
Auspitz & Adorján, Hegyesi, Márton, Szondi

B

Bab & Váradi
Bába & Dajka
Bábi & Babai, Balogh
Babják & Fábián
Bablicsek & Elek
Bach & Pataki
Báchkai & Bocskai
Bachrach & Barta, Borsodi
Bachruch & Bánfi, Bari, Bartos, Beri
Bachschitz & Budai
Bachunek & Bakonyi
Back & Baki, Beck
Bácsér & Bocskai
Bácskai & Bocskai, Kolompár
Bagó & Bagoly, Bocskai, Bors

Bagoly & Békési
Bagu & Bagoly
Bagyinszki & Bereczki
Bagyinszky & Romhányi
Baji & Váradi
Bakk & Bak, Berényi
Bakos & Baksa, Paksi
Balambér & Balla, Balló
Balas & Bacsó, Balassa, Balázs
Balázs & Balassa, Bali, Balla, Balló, Bazsó, Blaskó
Balduin & Baka, Bakai, Baki, Bakó, Bali, Balla, Balló, Bárdi
Baldys & Bódis
Balek & Bálint, Bányai
Bálint & Bali, Balla, Balló, Váli
Ballabás & Bali, Balla, Balló, Barabás
Ballan & Bene
Balobás & Barabás
Balogh & Bauer, Szécsi
Baltazár & Baka, Bakai, Baki, Bakó, Bali, Balla, Balló, Boldizsár
Baltazsár & Bódi, Bódis, Boldizsár
Balterer & Budai
Balthig & Bárdos
Bamberger & Balogh
Bánfi & Bauer
Bánga & Bangó, Bánki
Bániczky & Szőke
Banják & Bányai
Bánki & Bangó
Banner & Bokor
Bánwárt & Bán
Bányai & Gruber
Baptista & Bata, Bató
Bara & Balla
Barabás & Baka, Bakai, Baki, Bakó
Barbil & Borbély
Barbu & Biró
Bardach & Barna
Bariss & Baranyi
Barlabás & Bali, Balla, Balló, Barabás, Barna
Barna & Braun
Barnabás & Balla, Balló, Barabás, Bari, Bori, Borus
Báron & Balassa
Barra & Balla
Bartyek & Bártfai
Baruch & Balogh, Barta
Basch & Földvári
Basilus & Bacsó
Báss & Bodrogi
Baszternák & Nyitrai
Batisius & Bata, Bató
Bátori & Bauer
Bauda & Bánki
Bauer & Arató, Bánfi, Bárdos, Bátori, Benkő, Berki, Pór, Szántó
Bauhofer & Bánhegyi
Baum & Bárány
Baumann & Bánfi
Baumbartner & Balatoni
Bäumel & Barcza
Baumgarten & Balogh, Bán, Bátori, Boros, Kertész
Baumgartner & Balogh, Barta, Kertész
Baumholczer & Bánfi
Bayerle & Bauer
Bazsik & Bozsik
Bazsilius & Bazsó
Beck & Balla, Balogh, Beke, Békefi, Békési, Bokor, Boros
Becsuk & Becsei
Bednár & Bodnár
Bednarik & Kassai
Bednarz & Balassa
Behr & Barta, Berkes
Beinfeld & Bátori
Beitler & Bartos, Budai
Bejer & Bajor

Bel & Bella, Péli
Bella & Angyal
Benczák & Rédei
Benda & Palásti
Bender & Pintér
Benedek & Bede, Bedő, Beke, Békefi, Bencze, Bende, Bene, Benke, Benkő, Benkő
Benjámín & Beke, Békefi, Bencze, Bende, Bene, Benke, Benkő, Benkő
Benkő & Bauer, Benkő, Böhm
Bentl & Budai
Benuschik & Bodrogi
Bényei & Böhm
Benyó & Benkő
Benyovics & Benkő
Bérczi & Böhm
Bercsek & Börcsök
Berengár & Beke, Békefi
Berényi & Bauer, Böhm
Berg & Hegyi
Bergel & Berger, Bokros
Berger & Balázs, Balla, Balogh, Barta, Bató, Bátor, Bende, Benedek, Benkő, Berényi, Berkes, Bihari, Biró, Bodnár, Budai, Buzás, Halmai, Hegyesi, Hegyi
Bergsmann & Bartók
Berkánits & Biró
Berki & Bauer
Berkó & Bernáth
Bernát & Beke, Békefi, Berkes, Berki, Börcsök
Bernhardt & Balázs, Bernáth, Dékán
Bernheimer & Békefi
Bernstein & Bálint, Bartos, Berkes, Boros
Berta & Barta
Bertalan & Bakó, Barta, Bartók, Bartos, Bartucz, Beke, Békefi, Berkes, Berki, Börcsök
Bertl & Berki
Bertók & Bartók
Bertold & Börcsök
Bertram & Beke, Békefi, Börcsök
Bese & Bösze
Bettelheim & Balassa, Bedő, Bodai
Beyer & Bajor
Bezer & Böszörményi
Bichtarsik & Biró
Biczó & Baranyi
Bielek & Barkóczi
Bielik & Fehér, Fehérvári
Bielitz & Beke
Bielohradszki & Fehérvári
Bienenstock & Bedő
Bika & Bicskei, Ferenczi, Iványi, Kánya, Kanyó
Bikai & Berki
Bilder & Képes
Bilicz & Balassa
Billnitzer & Bárdi
Bilorazki & Fehérvári
Binder & Bodnár, Bodor, Kádár, Pintér
Bingwald & Vásárhelyi
Birkás & Keszthelyi
Birkel & Békési
Bíró & Richter
Birta & Barta
Birtalan & Barta, Bartók, Bartos, Bartucz, Bertalan
Birtók & Bartók
Bitang & Bátor
Bitter & Zsigmond
Bittmann & Kéri
Blabolik & Dobai
Blau & Balassa, Balla, Balogh, Barta, Berényi, Bocskai, Czakó, Kékesi, Kürti
Blaustein & Balázs, Balla
Blazicsek & Dér
Bleyer & Bálint, Balogh, Bárdos
Bloch & Balogh
Blum & Berényi, Borsodi, Virág
Blumenfeld & Elek, Mezei
Blumenstock & Bokor
Bobulják & Berki
Bock & Bokros

Bocza & Budai
Bocskor & Bánfi
Bodenlos & Bányai
Bódog & Bódis, Boldog
Bodolszky & Völgyi
Boér & Bauer
Bogad & Bagdi
Bogdan & Vági
Bogenglück & Bogdán, Timár
Bognár & Wágner
Boldizsár & Bodai, Bódi, Bódis
Boldog & Bódis
Bolyánszky & Borbély
Bonitzer & Bende
Borbas & Barabás
Borián & Burján
Boronyai & Baranyi
Boros & Dósa
Borsovitzky & Bihari
Borszéki & Bauer
Bortis & Bartos
Boskó & Berkes
Bottenstein & Both
Bovanche & Széplaki
Boxhorn & Bokros
Boyta & Bajzáth
Boyzen & Bajzáth
Bozsóki & Bozóki, Bozsoki
Böge & Beke
Böhm & Baráth, Benkő, Berényi, Cseh, Tordai
Bömches & Debreceni
Böröc & Berecz, Bereczki
Bözel & Bartos
Brachfeld & Pallagi
Bracht & Békési
Brandenburg & Barkóczi
Brantweiner & Pór
Bránya & Juhász
Braschek & Buzás
Brassai & Böhm
Bratkó & Barkóczi
Braun & Balassa, Balla, Balogh, Bánfi, Barna, Barta, Bártfai, Bartók, Biró, Bocskai, Bodnár, Bokor, Budai, Farkas
Braunstein & Seres
Breier & Berényi
Brenner & Budai, Kutasi
Breuer & Bakonyi, Barta, Bartos
Brhlovics & Újhelyi
Brill & Bihari
Briller & Bartos
Brix & Barczy
Brizsek & Berecz
Brnó & Barna
Bróda & Bán
Bronstein & Bihari
Bröckl & Békefi
Bruck & Bakai, Balla, Barta, Bokor
Brucker & Bánfi
Brudermann & Bánfi
Brummer & Bokor
Brun & Braun
Brunner & Bárdos, Kutasi, Kuti
Brunstein & Bányai
Brust & Balassa, Barcza
Brück & Biró, Hidasi
Brüll & Barna, Bodnár
Brünauer & Balázs
Bründl & Berkes
Brünn & Braun
Bubenkó & Benkő
Bubonyák & Bárdi
Buchsbaum & Barna
Buchwald & Barta
Buchwalt & Büki

Bucsek & Békefi
Buda & Boda
Budó & Bodó
Budor & Bodor
Bugár & Bogár
Bugda & Botka
Bugner & Bognár
Bugta & Botka
Bugur & Bokor
Bugyi & Budai
Bujtor & Bojtor
Buk & Bokor
Buka & Boka
Buksa & Békési
Bukta & Botka, Szigeti
Bundi & Benedek
Bundschuh & Patai
Bunkó & Kovács
Bunyevacz & Erdélyi
Burchard & Biró
Burger & Barta, Vári
Burstein & Bárdos
Busch & Pós
Butorác & Barna
Butta & Bota
Butyka & Botka
Buxbaum & Barcza, Barna
Buzalka & Baranyi
Buzzolits & Budai
Buzsik & Bozsik, Bús
Bühler & Bálint, Balla, Bokor, Szántó
Bühler & Csányi
Bürchner & Benke
Bürgés & Birkás
Bürgner & Keresztes
Bzsdoch & Varsányi

C

Cabai & Csabai, Kabai
Caesar & Császár, Kaiser
Cana & Czene
Casper & Gáspár
Ceterasin & Hegedűs
Chara & Hári
Chatteles & Simon
Chendur & Szendrei
Cheresi & Kőrösi
Cherne & Cserni, Csernus
Chit & Csete
Chittel & Hunyadi
Chobola & Tamási
Chold & Csóti
Christian & Kreisz
Christianus & Keresztes, Keresztesi, Krisztián, Krizsán
Christmann & Kerényi
Chunad & Csanádi
Cibula & Cziribere
Cina & Czene
Cioca & Csóka
Cionca & Csonka
Ciontos & Csontos
Ciorba & Csorba
Ciordas & Csordás
Ciuca & Csuka
Coc & Koch
Corbu & Hollósi
Cornus & Zámbo
Crijan & Krizsán
Crismann & Kőrösi
Cruxmann & Keresztes
Cumur & Gömöri
Czabel & Csabai

Czank & Szilvási
Czechmeister & Simon
Czeczián & Kiss
Czehmeister & Csengeri
Czeizler & Szalai
Czenwira & Csiki
Czepeczauer & Cseri
Czemeczky & Fekete
Czernil & Várkonyi
Czetzko & Czeglédi
Czeuger & Csengeri
Cziáki & Csáki
Czibely & Czibere
Czibere & Debreceni
Cziboja & Czibere
Czibula & Czibere, Hagymási
Cziczéri & János
Cziewein & Boros
Cziganek & Szilvási
Czigler & Szénási
Czikora & Szikora
Czikos & Csikos
Cziky & Csiki
Czina & Czene
Czinobel & Budai
Czinner & Csányi, Cseri
Czipzer & Szepesi
Czirkebach & Czakó
Czizmadi & Csizmadia
Czoczker & Cseri
Czolner & Vámosi
Czoma & Csoma
Czopf & Sümegi
Czudar & Kerekes
Czufall & Czeglédi
Czuprák & Munkácsi
Czverna & Czeglédi

Cs

Csamperlik & Cseri
Csapek & Csáki
Csarnai & Cserni
Császár & Kaiser
Cséfan & Cseke
Cséfán & István
Csefregi & Csepregi
Csege & Cseke
Cseh & Böhm
Csemer & Csömör
Csengő & Kolompár
Csepán & István, Stefán
Csepecz & Szendrei
Csepiga & Csepregi
Cserban & Serbán
Cserhalmi & Csernák
Cservenyák & Csengeri
Cseszneki & Csatári
Csetényi & Böhm
Cseuz & Csősz
Csiba & Csengeri
Csicsa & Csengeri, Csenki
Csík & Magyar
Csincsics & Barsi
Csipán & Stefán
Csiszárik & Császár
Csiszer & Csiszár
Csiszmár & Csaba
Csitári & Csatári
Csiti & Csete
Csitizga & Tölgyesi
Csmura & Tóth
Csóka & Csengeri

Csolt & Csóti
Csopf & Csabai
Csordás & Bihari, Fehér
Csormai & Csernák, Cserni
Csöge & Csöke
Csukuricza & Aradi
Csuma & Csoma
Csurka & Túri

D

Daics & Németh
Damján & Domján, Kozma
Damokos & Dancs, Domokos
Danczinger & Bauer, Dévényi, Dobos
Dancs & Mihályi
Dániel & Danka, Dankó, Danó, Gábor
Darovszky & Budai
Darschner & Dénes
Davcsik & Árvai
Dávid & Dóczi
Davidek & Dezső
Davidovics & Dévai
Debnarik & Árvai
Deitscher & Némethi
Dejan & Dajka
Deman & Domján
Demény & Deme, Domján
Demeter & Deme, Jámor
Demjén & Deme, Domján
Denusz & Dániel
Deutelbaum & Dénes
Deutsch & Bernáth, Cseri, Dani, Daróczi, Darvas, Deák, Demeter, Dénes, Déri, Dévai, Dezső, Dobó, Dobos, Domján, Dósa, Hatvani, Németh, Némethi, Rozsnyai, Szécsi, Szőlősi
Deynich & Dani
Dezső & Deák
Diac & Deák
Diamans & Dósa
Diamant & Deák
Diamantenstein & Darvas
Dick & Kövér, Völgyi
Diemansberger & Szatmári
Dienes & Dénes, Juhász
Dietrich & Somogyi
Dihenes & Dénes
Dimén & Domján
Dimitrievics & Dani
Ditmayer & Lugosi
Divinyi & Dévényi
Dleszk & Barsi
Dlugolinszky & Völgyi
Docsekál & Némethi
Dododk & Deák
Dokupil & Jenei
Doleschal & Dénes
Dolfusz & Deák
Dollencz & Dobai
Domkán & Dékán
Domokos & Csiki, Dóczi, Dóka, Domokos, Dósa
Donner & Dévai
Donron & Dobó
Doroszló & Dóra, Duka
Dosch & Dósa
Dovics & Szentgyörgyi
Döbröczöni & Debreceni
Dögler & Dósa
Dömötör & Deme, Demeter
Dőre & Szalai
Dövényi & Dévényi
Drabek & Déri
Drabiszák & Dobos
Drach & Sárkány
Dragán & Domokos

Dragovics & Tóth
Drakóczy & Rákóczi
Draxler & Zádori
Dreilich & Dorogi
Drong & Dorogi
Drögsler & Darvas
Druslav & Dóra, Duka
Duben & Dombi
Duch & Szentesi
Dugász & Dévai
Dulner & Darvas
Dumitráti & Miskolczy
Dungler & Darvas
Durs & Turai, Túri
Duruszló & Duka
Dus & Tasnádi
Duschnitz & Dobó
Duska & Tasnádi
Dux & Dóczy
DuzsákÚ Dezső
Dvarányi & Udvardi
Dvoráček & Udvardi
Dvorstýák & Dombi
Dworák & Udvardi
Dyk & Széplaki
Dzsbanc & Dobó

E, É

Ebensfeld & Egri
Eck & Sarkadi
Eckstein & Erdélyi, Kőszegi, Sziklai
Edelstein & Erős
Egermann & Egri
Ehrenbogen & Tisza
Ehrenfeld & Elek, Erdélyi
Ehrenreich & Komáromi
Ehrenthal & Bakonyi, Erdélyi, Erdős
Ehrenwald & Erdősi
Ehrlich & Ecsedi, Elek, Erdélyi, Erdős, Jámor
Eichenbaum & Egri
Eichenwald & Erdélyi
Eichmüller & Molnár
Eichner & Erdélyi, Tölgyesi
Einerimhof & Udvardi
Einhorn & Szűcs
Einvég & Bodrogi
Einville & Erdős
Eisele & Erdélyi
Eiselt & Vas
Eisenbarth & Vas
Eisenberger & Vasvári
Eisenhut & Vas
Eisenkraut & Erős
Eisenmayer & Bajzáth
Eisenstädter & Enyedi, Erdős
Eisler & Enyedi, Erdős, Vasvári
Eismann & Harmati
Ekmayer & Fazekas, Sarkadi
Elefant & Váradi
Elek & Aleksza, Elekes, Éles
Elias & Éliás, Illés, Újhelyi
Éliás & Éles
Elisha & Légrádi
Ellenbogen & Erdős, Patai
Elsholz & Szentesi
Endre & Bende
Engel & Angyal, Egri, Elek, Enyedi, Erdős, Kóródi, Ördög, Sasvári
Engelhart & Kemény
Engelmann & Kassai
Engelsráth & Erős
Engl & Erdős
Epstein & Egri, Kövesdi

Erdélyi & Verebéli
Erdensohn & Enyedi, Erdei
Erlesbeck & Erdős
Ernst & Ecsedi
Esik & Érsek
Estefán & István

F

Fábri & Frank
Failhauer & Faragó
Falat & Földvári
Falb & Falusi
Falbek & Földvári
Falk & Solymosi
Fallek & Sólyom
Faludi & Falusi, Fuchs
Fáncsi & Szili
Faragó & Zimmermann, Fögel, Fuchs
Farkas & Wolf
Faszberger & Füredi
Fasz binder & Kádár
Faszler & Boda
Paul & Földvári
Faulwetter & Földesi
Fazekas & Korsós, Máté
Fehér & Veisz
Feichtinger & Fodor
Feichtmann & Ferenczi
Feifer & Pfeifer, Sipos
Feigelstock & Füredi, Szántó, Viola
Feigenbaum & Dorogi, Fodor
Feigl & Faragó
Feiksz & Füredi
Feiler & Füredi
Feiner & Fenyvesi
Fejfer & Pfeifer
Fekete & Schwarcz
Felber & Füzesi
Felberbaum & Földi, Füzesi
Feldbauer & Földvári
Feldenblüh & Földes
Feldman & Falusi
Feldmann & Földes, Földesi, Földi, Mezei
Feldmesser & Forrai
Feldreich & Faragó, Fodor, Földes
Feledi & Frank, Fuchs
Feleki & Fischer
Felhő & Fuchs
Fellegi & Fischer
Fendrich & Fodor
Fenyvesi & Fischer, Frank
Ferenczi & Fischer
Ferk & Tisza
Fersch & Fenyvesi
Fett & Kövér
Fetzer & Forrai
Feuer & Faragó
Feuerlöscher & Földes
Feuermann & Ferenczi
Feuerstein & Kővári
Fey & Szebeni
Fiacha & Ficsor
Fichtacker & Forrai
Ficker & Kéri
Fiedor & Fodor
Figula & Fábíán
Fila & Földvári
Filingér & Füredi
Fingelnagel & Körmen di
Fink & Végh
Finkelstein & Kővári, Ónodi
Fisch & Halasi, Halász

Fischel & Fischer, Patai
Fischer & Faragó, Ferenczi, Fischer, Füredi, Halasi, Halász, Szegedi, Tamási
Fischmann & Forgács, Földes
Fitkonidesz & Füzesi
Fityka & Fenyvesi
Flamm & Láng
Fleischbauer & Füredi
Fleischer & Dósa, Mészáros
Fleischmann & Barabás, Füredi, Mészáros
Fleischner & Ambrus
Fleischmann & Mészáros
Flesch & Faragó
Fodor & Fischer, Fögel, Frank, Fuchs
Fögel & Madarász
Fogt & Szatmári
Folkner & Solymosi
Fonberger & Hegyesi
Forgyán & Flórián
Fögler & Földes
Földes & Fögel, Földesi, Fuchs
Fraenkel & Ferenczi
Frank & Hortobágyi, Szabadi, Szabados, Tisza
Frankfurter & Faragó
Fränkl & Bedő, Faragó, Földes
Freibauer & Földes
Freiberger & Barabás, Farkas
Frenkl & Szabadi
Freudenfeld & Mezei
Freund & Baráth, Budai, Forgó
Frey & Szabadi
Frics & Földi
Fridrik & Békefi, Fridrich
Fried & Békefi, Békési, Czakó, Faragó, Fekete, Fenyvesi, Forgács, Földvári, Fridrich, Szécsi
Friedmann & Beke, Békefi, Békési, Bertalan, Czakó, Falusi, Faragó, Farkas, Fehér, Fejes, Ferenczi, Forgó, Forrai, Földi, Füredi, Füzi, Hódosi, Orbán, Sárosi, Timár
Frinczkó & Ferenczi
Frischholcz & Berki
Fritz & Ferenczi, Fricz, Szatmári
Fromma & Jámbor
Frosch & Szatmári
Frost & Déri
Fröhlich & Szegedi
Frücht & Forgács
Fuchs & Diószegi, Faragó, Farkas, Fodor, Földes, Füredi, Takács
Furgyán & Flórián
Fusoin & Füzesi
Füchsl & Füzi
Fülel & Szántó
Füles & Földesi
Fürchtgott & Nyitrai
Fürost & Fodor, Füredi, Herczeg
Fürostal & Völgyi
Füstös & Bogdán

G

Gál & Gali, Gallai, Galló, Galyas, Virág
Galitzenstein & Gál, Garai
Galler & Sallai
Galuska & Várkonyi
Gamperl & Gyöngyösi
Gans & Galambos, Győri
Gansl & Gombos
Ganzl & Garai
Ganzlinger & Gyöngyösi
Gartner & Kertész
Gaschler & Gazsó
Gáspár & Gácsi, Gazsi, Gazsó
Gasparovszky & Váczi
Gauch & Garai
Gaunersdorfer & Falusi
Gayer & Kara
Gecze & Szatmári

Geiduschek & Gergely
Geiger & Györfi, Hegedűs
Geiszhauer & Gali
Geiszler & Baranyi
Geitner & Gömöri
Gelb & Galambos, Gonda
Gelbmann & Gonda, Sárvári
Gelbstein & Gál
Gellberger & Gyulai
Gellén & Szolnoki
Gembarovicz & Györfi
Gendelstrasser & Útasi
Georgius & Györe, Györfi, György, Györi, Györki, Györkös, Szentgyörgyi
Gerald & Gellért, Gerhardt
Gerdelits & Szentei
Gerencsér & Korsós
Gergely & Géczi, Gecse, Gera, Gere
Gerhardt & Gellért
Gerhes & Kassai
German & Hermann
Gerő & Gere, Gerhardt
Gerstner & Jenei
Gertner & Kertész
Gervas & Darvas, Gyárfás
Gerzabek & Eperjesi
Gescheidt & Gonda
Gesler & Keszler
Gewürtz & Gonda
Ghiczy & Géczi
Gibis & Györi
Glancz & Gál
Glatz & Gazsi
Gleich & Gömöri
Glesinger & Gál
Gloncsák & Rózsahegyi
Glöckner & Harangi
Glück & Gál, Gonda, Gönczi, Györi, Szécsi
Glückmann & Csillag, Kara
Glücksthal & Gombos
Godehardus & Goda, Godó, Gódor
Golarics & Gombos
Gold & Arany, Aranyi, Lantos
Goldbach & Pataki
Goldberg & Aranyosi, Bányai
Goldberger & Arany, Garai, Gáspár, Gellért, Gombos, Györi, Gyulai, Hegyi
Goldglanz & Somlai
Goldhammer & Galambos, Garai, Gonda
Goldmann & Arany, Aranyi, Aranyosi, Gyarmati, Gyulai, Vigh
Goldner & Arany, Aranyosi, Gábor
Goldring & Gonda
Goldscheider & Gál
Goldschmidt & Aranyosi, Kovács, Ötvös, Szőke
Goldspitzer & Gyárfás
Goldstein & Arany, Aranyi, Aranyosi, Bárány, Gál, Gali, Garai, Gellért, Gergely, Gonda, Gömöri, Gönczi, Gulyás, Kövesi, Szentesi, Szigeti, Újhelyi
Golnhoffer & Szendi
Golob & Galamb
Gombóc & Végh
Gombos & Gönczi
Gotthard & Goda, Godó, Gódor, Guti
Gottheim & Garai
Gottlieb & Bodor, Gál, Garai, Gáspár, Gonda, Guti, Gyarmati, György, Kara, Szatmári
Gottstag & Komáromi
Göczl & Szentesi
Göhmman & Góman
Göndör & Krausz
Götzl & Gál
Grabovski & Hrabovszki
Gradner & Nagy
Grajcár & Krajczár
Gramarics & Gyarmati
Gramisch & Nyitrai
Grana & Nagy
Gránic & Kránicz

Granz & Zsigmond
Grasgrün & Füzesi
Grausz & Krausz
Grebeldinger & Csanádi
Gréber & Pápai
Gregorovics & Györfi
Griebler & Kökény
Groma & Gömöri
Gross & Gellért, Grósz
Grossmann & Gonda
Grosz & Fekete, Garai, Gombos, Györi, Gyulai, Nagy
Groszfeld & Mezei
Groszmann & Gellért, Nagy
Gröbersperger & Gáti
Gruber & Bányai, Gál, Garai
Grubics & Gyarmati
Grum & Gönczi
Grün & Farkas, Gál, Gönczi, Györfi, Györi, Takács
Grünbaum & Baranyi, Fenyvesi, Gellért, Gömöri, Görög, Gyulai, Kara, Takács
Grünfeld & Barkóczi, Gombos, Görög, Györi, Kóródi, Mezei, Munkácsi, Zöld
Grünhut & Garai, Gönczi, Karádi, Zöld
Grünstein & Garai, Gonda, Gyulai
Grünwald & Erdei, Erdélyi, Erdődi, Erdős, Erdősi, Gömöri, Györi, Tamási
Gubi & Gyulai
Guggenberg & Bors
Gulovics & Gyulai
Guska & Huszka
Gutchard & Gergely
Gutman & Gellért
Guttmann & Balázs, Gábor, Gál, Garai, Gombos, Gonda, Gömöri, Kara

Gy

Gyagyó & Árvai
Gyárfás & Darvas
Gyenes & Dénes
Gying & Gyarmati
György & Prokaj
Gyuresó & Túri
Gyurinka & Györi
Gyurkán & Györfi

H

Haas & Hász, Ignác
Habakusz & Zsigmond
Habenicht & Halasi
Haberbauer & Vági
Haberfield & Hevesi
Haberle & Hortobágyi
Hackel & Berencsi
Hacker & Halász, Horváth, Vágó
Hadzina & Soltész
Haffner & Hidvégi
Hahn & Halmai
Hainis & Alföldi
Hajda & Szűcs
Hajde & Pogány
Hájek & Halasi
Hajerbacher & Hajós
Halapin & Havasi
Halas & Fischer, Halász
Halász & Fischer, Magyar
Halmos & Hoffmann
Halper & Szatmári
Haluska & Halász, Halmai
Hambáros & Asztalos
Hambiszi & Gali
Hamburg & Hajós
Hamel & Barsi
Hammerschmidt & Hámori, Harmat
Hamovics & Haraszti
Hamvas & Hudecz

Handsel & Havasi
Hanel & Hajnal
Hanenstein & Kövesi
Hanigovszky & Tar
Hápp & Hajós
Haradek & Halász
Harczer & Halasi, Halász
Harmancsok & Halász
Hart & Kemény
Hartenstein & Horváth
Hartmann & Hunyadi, Kemény
Hartstein & Hajós, Kemény
Hartwich & Kemény
Haskler & Halasi
Haszlinger & Mogyorósi
Haszpa & Havasi
Hatschek & Halmai
Hauch & Halász
Haudtel & Havasi
Hauser & Földi, Hajzer, Huszár
Hausknecht & Házi
Havas & Hász, Havasi, Hoffmann
Havlicsek & Havasi
Havrán & Hollósi
Hay & Szénási
Hazai & Hajzer, Hász, Házi
Házlinger & Mogyorósi
Heberle & Hevesi
Hecht & Csuka, Halász, Hevesi
Hedl & Hernádi
Hegedűs & Geiger, Hudák, Hudecz
Heiduska & Hajdu
Heigl & Hevesi
Heilbrunn & Szentéi
Heimlich & Horváth
Heinrich & Hencz, Imre, Veszprémi
Heiszer & Hajzer
Heiszmán & Bocskai
Heiter & Novák
Heizer & Hevesi
Heizler & Hajzer
Hek & Hevesi
Heksch & Hollósi
Held & Huszár
Heldele & Havasi
Heller & Hajós, Halmai, Harsányi, Hevesi
Hellsinger & Haraszti, Harsányi
Hemert & Hámori
Hencz & Horváth
Henkel & Hajós
Hennel & Hajnal
Henrick & Ács
Henter & Szűcs
Hercz & Hajdu, Horváth, Ötvös
Herczberger & Baranyi
Herczegi & Kondor
Hercscsák & Hevesi
Herdek & Herczeg
Herédi & Hunyadi
Heringh & Pápai
Herkl & Halász
Herman & Hajnal
Hermann & Fehér, Hernádi, Mogyorósi, Séllei
Hernádi & Hermann
Herrant & Hernádi
Hersch & Szarvas
Herschkovics & Herczeg
Herschkovits & Huszár
Herschler & Horváth
Herskó & Fazekas
Herskó & Rozsnyai
Herskovits & Szántó
Hertsko & Horváth

Hervát & Horváth
Herzbrünn & Kassai
Herzfeld & Szántó
Herzl & Hegedüs
Heuduschka & Hajdu
Heuer & Szénási
Heuffel & Némethi
Heumann & Havasi
Hevesi & Hoffmann
Hidegkuti & Kaltenegger
Hilf & Horváth
Hilter & Őri
Hinterschek & Hódi
Hintersteller & Harsányi
Hipsch & Széplaki
Hirsch & Erdődi, Halász, Harkai, Szarvas, Szatmári
Hirschel & Hári
Hirschenhauser & Szarvas, Tokaji
Hirschfeld & Erdei
Hirschl & Hári, Harsányi, Hegedüs, Szarvas
Hirschler & Hegedüs, Hollósi, Körmendi, Palotai, Szarvas
Hirschmann & Hevesi, Horváth, Szarvas
Hlatki & Harsányi
Hlavacek & Harsányi, Havasi
Hochenberg & Halmai
Hochhofer & Udvardi
Hochschwager & Harmat
Hochstädter & Bakonyi
Hocz & Harsányi
Hodina & Hódosi
Hodor & Hódosi
Hofbauer & Hollósi, Udvardi
Hofenreich & Horváth
Hoffmann & Hevesi, Horváth, Orbán, Udvardi
Hofstädter & Földi
Hoh & Sarkadi
Hoin & Hunyadi
Holczbauer & Erdősi
Holczer & Erdei
Holdas & Hódos
Holländer & Alföldi
Hollós & Hoffmann
Holocsi & Hollósi
Holub & Udvari
Holup & Fülöp
Holuszka & Havasi
Holzweber & Huszár
Homeiszter & Havasi
Homoda & Hunyadi
Homolya & Havasi
Honod & Hunyadi
Hopp & Viola
Horacsek & Erdősi
Horacsik & Erdődi
Horák & Horváth
Horanecz & Ónodi
Horchy & Tóth
Hornyák & Hegyi
Horovits & Horváth
Horovitz & Holló
Horvát & Hoffmann, Teleki
Horváth & Szép
Horwat & Horváth
Hosszú & Lang
Hotye & Hollósi
Hovatovicz & Horváth
Hovorka & Harmati
Höfler & Udvardi
Högyes & Hegyes
Hönigsfeld & Hajnal
Hönigswald & Halmai
Hóri & Pálmai
Hradnay & Radnai

Hrapsiák & Tompa
Hrastl & Haraszti
Hrebicsek & Halmai
Hrich & Koncz
Hrnecsjár & Fazekas
Hronoda & Halmai
Hrschek & Herczeg
Hrubí & Horváth
Hrucsir & Hevesi
Hubert & Halmai
Hudacsek & Halmai, Hegedűs
Hudák & Csengeri, Hegedűs
Hugyecz & Hegedűs, Hudecz
Hujba & Újhelyi
Hund & Horváth
Huppert & Hubert
Hurbán & Orbán
Hurdu & Hunyadi
Hus & Hevesi
Husherl & Huszár
Husserl & Holló
Huttlész & Szigetvári
Hürsch & Szarvas

I, Í

Ignác & Iványi
Ihász & Juhász
Ihos & Juhos
Ijjés & Illés
Ikanko & Tarnai
Iliás & Éliás
Illavati & Tamási
Illés & Éliás, Szilágyi
Imhoff & Udvardi
Immerblum & Megyeri
Imrik & Vári
Indrák & Bártfai
Inhof & Udvardi
Inoc & Incze
Istefán & István
István & Csengeri, Csenki, Stefán
Isvány & Márton
Izspász & István
Izrael & Incze, Sándor
Izsák & Szatmári, Szilágyi, Zsákai

J

Jäger & Jäger, Vadász, Vadászi
Jakab & Jakus, Szűcs
Jákob & Jakab, Jakus
Jakubovits & Juhász
Janauscheck & Jánosi
Jancsek & Varsányi
Jancsina & Jenei
Jandrischovits & Jenei
Janecska & Jenei
Janics & Jánosi
Jankó & Bankó, Jankovics
János & Bankó, Iván, Iványi, Jancsó, Jani, Jankó, Jánosi, Király
Jarischauer & Juhász
Járvás & Gyárfás
Jaszper & Gáspár
Jellachich & Horváth
Jerman & Hermann
Jerucsek & Jenei
Joachim & Nyári
Joaneszku & Javor
Joannovics & Jánosi
Jodel & Jenei
Joffe & Jámbor
Johán & Iván

Johannes & Hankó, Iván, Ivanics, Iványi, Jancsó, Jani, Jankó, Jankovics, Jánosi
Joncsor & Jancsó
Jonhos & Juhos
Joó & Benke, Jó
Jovános & Iván, Iványi
Józsa & Rózsa
Judik & Bodor
Judovits & Juhász
Juga & Jánosi
Juhász & Scheffer, Szalai
Junger & Józsa
Junghaus & Jánosi
Jungmann & Juhász
Jurcsák & Györfi
Jurgovics & Gyurkovics
Jurica & Gyuricza
Juringer & Jenei
Juris & Gyuris
Jurko & Gyurkó
Jursonits & Alföldi
Juszticz & Miskolczi

K

Kabina & Völgyi
Kacz & Kovács, Kövesi, Kun
Kaczina & Katona
Kaczur & Budai
Kács & Kovács
Kacsicska & Kemény
Kádár & Benke, Kádas
Kade & Kádas
Kádelburg & Káldi
Kadlecsek & Katona
Kadók & Kádas
Kadosa & Kádas, Kassai
Kaffésieder & Mogyorósi
Kain & Körösi
Kainrát & Koltai
Kaiser & Császár, Krasznai, Kutasi
Kakas & Komáromi
Kakinusz & Kálmán
Kákos & Vörös
Kalabusz & Kárpáti
Kalán & Kanalas
Kalina & Kárpáti
Kaliwoda & Kállai, Kálmán
Kállai & Klein
Kalló & Csapó, Kaló
Kálmán & Kassai
Kálmár & Klein
Kálnai & Keller, Klein
Kamán & Kálmán
Kamar & Komáromi
Kameniczky & Kövesi
Kamill & Kassai
Kaminnár & Kőszegi
Kamplér & Kertész
Kánász & Szentesi
Kancza & Kállai
Kandel & Nyiri
Kanders & Kőszegi
Kandra & Kontra
Kanó & Kanyó, Túri
Kanyó & Aradi
Kapfinger & Kárpáti
Káplár & Szántó
Kapolcs & Kassai
Kappan & Krasznai
Kappel & Kőszegi, Kun
Kappler & Káplár
Kara & Kassai
Karagyna & Szántai
Karcsa & Harkai

Kardos & Klein
Karfunkel & Kürti
Karl & Kara, Karaacs, Karádi, Károly, Károlyi, Király, Králik
Károly & Kassai, Király
Karpalesz & Karsai
Kárpáti & Klein
Karpelesz & Kárpáti
Kása & Kárpáti
Kasper & Gáspár
Kassovits & Árvai
Kastner & Kövári
Kaszkanacsuk & Murányi
Kasznai & Krasznai
Kaszovits & Kósa
Kaszper & Gáspár
Katalin & Kátai, Kató
Katz & Kardos, Kátai, Kemény, Komlósi, Kovács, Kürti, Takács
Katzián & Kálmán
Kaucsek & Kövári
Kaudra & Kondor
Kauer & Kardos
Kaufman & Károlyi
Kaufmann & Kalmár, Kardos, Kárpáti, Kerekes, Kertész, Komlósi, Krámer, Németi, Pozsonyi
Kaun & Kertai
Kauper & Kállai
Kavka & Kókai
Kayser & Kaiser, Kövári
Kázmér & Kassai
Keck & Palásti, Szilasi
Kégl & Kökény
Kehl & Bálint
Keizer & Kaiser
Kelemach & Kereszturi
Kelemen & Klein
Kelen & Keller, Klein
Keleti & Keller, Klein
Kellner & Keller, Kövesdi
Kemenár & Kövesi
Kemény & Balogh, Hartmann, Klein
Kencses & Kincses
Kende & Klein
Kendefi & Keller
Kenisz & Kenéz
Kerdl & Kertai
Keremer & Körmendi
Kerényi & Klein
Keresztesi & Klein
Kerezsi & Kőrösi
Kerked & Kerek
Kermel & Körmendi
Kern & Kertész, Koltai
Kertész & Kern, Klein
Keskeny & Bihari
Keszler & Keszthelyi
Kesztenyik & Eperjesi
Kesztenbaum & Gábor, Keszthelyi, Komlósi
Keszthelyi & Keszler
Kesztlér & Keszler, Kőszegi
Kesztnér & Keszthelyi
Ketterer & Kardos
Keviczky & Zsolnai
Keybig & Kövári
Kicsek & Murányi
Kiefer & Baranyi
Kielbasa & Fuchs
Kiffer & Kádár, Kara
Kikinger & Komlósi
Kilényi & Klein
Killingér & Kerekes
Kindelesz & Kelemen
Király & Kósa, Králik
Kirchner & Kun
Kiripolszky & Karsai

Kirizsán & Krizsán
Kirschner & Szücs
Kirscht & Kormos
Kírzse & Sándor
Kis & Klein
Kiss & Huszár, Klein
Kiszla & Cziráki
Kítka & Kemény
Kívorán & Kővári
Kizelstein & Komáromi
Klafter & Kardos
Klarik & Kalmár
Klauber & Budai, Csanádi
Klaus & Kolozsi, Kolozsvári
Klein & Benedek, Berényi, Bihari, Borsodi, Falusi, Fenyvesi, Kádár, Kállai, Kalmár, Kapusi, Kardos, Kárpáti, Karsai, Kátai, Kelemen, Kemény, Kerényi,
Keresztesi, Kertész, Kiss, Komlósi, Kondor, Kormány, Kormos, Kovács, Kozma, Kőszegi, Márton, Telek, Varsányi
Kleinberger & Dombi, Katona
Kleineisel & Vas
Kleinkind & Komlósi
Klemm & Kelemen
Klepsch & Kondor
Klima & Kárpáti
Klostermayer & Kolozsvári
Klözel & Koltai
Klucska & Kálmán
Kludik & Szigetvári
Klupák & Kerényi
Klusovszky & Kátai
Kmetty & Kerekes
Knapp & Hidvégi, Kemény, Zsoldos
Knauer & Kövesdi
Knauf & Karsai
Knóbl & Karsai
Knoblovics & Kemény
Knoll & Kemény
Knopf & Gombos
Knöller & Kőszegi
Knöpfler & Gombos
Knötl & Kelemen
Koba & Kabai
Kobetics & Bárány
Kobilik & Koltai
Kobrechel & Kiss
Kobu & Kóbor
Koch & Kemény, Kókai, Komlósi, Kormos
Kocza & Berényi, Fodor
Koezkiezkó & Szentgyörgyi
Koczmán & Murányi
Koczur & Árvai
Koderle & Kiss
Kódus & Kárpáti
Kogler & Kéri
Kohanek & Kállai
Kohina & Komáromi
Kohlmann & Kerényi, Szendrei
Kohn & Antal, Balázs, Bálint, Becsei, Berényi, Bihari, Bodó, Bodor, Borsodi, Erdélyi, Farkas, Kádár, Káldi, Kállai, Kálmán, Kalmár, Kapusi, Karácsonyi,
Karádi, Kardos, Károly, Károlyi, Kárpáti, Kassai, Kaszás, Katona, Kelemen, Kemény, Kerényi, Kéri, Kertai, Kertész, Kiss, Kollár, Kolozsi, Kolozsvári,
Komáromi, Komjáti, Komlósi, Koncz, Kondor, Konkoly, Konrád, Kónya, Kormos, Kovács, Kozma, Körmendi, Kőrösi, Kőszegi, Kővári, Kővér, Kun,
Kuti, Kürti, Ötvös, Pap, Sarkadi, Sümegi, Szili, Tarnai, Tordai, Török, Vasvári, Viola
Kókai & Koch
Kokán & Kun
Kolát & Konrád
Kolbl & Komlósi
Koliba & Sárosi
Kollarcsik & Kolozsvári
Kollárovszky & Kerekes
Koller & Koltai, Vida
Kollmann & Kemény
Koloman & Kós, Kósa
Kolompár & Bocskai, Farkas, Komlósi
Kolpaszky & Károlyi
Koltai & Kern, Koller
Komár & Komlósi

Komáromi & Kakas, Kopasz
Komlósi & Koch, Kolompár, Komár
Kompold & Kós, Kósa
Kompolti & Klein
Kondra & Gonda, Kontra
Kondrát & Konrád, Kontra
Konitska & Kővári
Konrad & Koncz, Koncsek
Konrád & Gonda, Gönczi, Gönczöl, Kassai, Kós, Kósa
Konstantin & Kassai, Koncsek, Kós, Kósa, Kosik
Kont & Klein
Kontros & Komáromi
Konyó & Szilágyi
Kopasz & Komáromi
Kopeczki & Sarkadi, Szilvási
Kopfman & Fejes
Kopil & Keresztesi
Kopriva & Kővári
Kórád & Konrád
Korányi & Keszler, Klein
Korbuly & Hollósi
Koren & Murányi
Koritschoner & Karácsonyi
Kork & Kemény
Korka & Kondor
Korlát & Konrád
Kormányi & Klein, Kormány
Kormos & Klein, Koch
Kornél & Kós, Kósa
Kornfein & Kardos
Kornfeld & Kun
Kornstein & Kardos
Korom & Koronczi
Korschalla & Kósa
Korsitska & Kemény
Kos & Kánya, Kanyó, Koczka, Kós, Kosik
Kós & Kosik, Tóth
Kósa & Király
Koscs & Csontos
Koslik & Daróczi
Kossós & Korsós
Kosznács & Ország
Koszovits & Köhalmi
Kosztelnik & Eperjesi
Kosztty & Csontos
Kotinek & Kerekes
Kotosz & Kassai
Kotrosics & Kardos
Kotrosz & Keresztesi
Kottlár & Kovács
Kovács & Keller, Klein, Koch, Schmidt
Kovatsik & Tábori
Koymovszky & Balogh
Kozacsek & Kővári
Kozma & Domján, Kós, Kósa
Köck & Koch
Kölcei & Katona
Kőnc & Gönczi
Kőncöl & Gönczöl
König & Kovács
König & Király, Kővári
Königsberger & Kelemen
Königstein & Daróczi
Kőszegi & Keszler
Kövesdi & Keller
Kracz & Krasznai
Kral & Králik
Král & Király
Králicz & Őri
Kramer & Kalmár, Kertész, Kovács, Krämer
Krass & Kárász
Krátikj & Rátkai
Kratochvil & Szénási

Kratochwill & Fehér, Kardos
Kratochwilla & Kéri
Krausz & Bártfai, Berényi, Bodor, Fenyvesi, Fodor, Kállai, Kálmán, Kalmár, Karádi, Kardos, Kárpáti, Kassai, Kemény, Kerényi, Kertész, Kollár, Komlósi,
Koncz, Kondor, Kovács, Körösi, Kövesdi, Kövesi, Kutasi, Láng, Takács, Tokaji
Krautblatt & Kertész
Krautschneider & Dunai
Krauze & Erdődi
Kraxner & Kőhalmi
Krazl & Krasznai
Krazner & Kőhalmi
Krebsz & Rákosi
Krecsun & Karácsonyi
Kreiner & Kara
Kreiser & Kovács
Kreitzinger & Keresztesi
Kreitz & Baranyi
Kreizler & Szentesi
Krekk & Tóth
Kremer & Kalmár
Krenn & Torma
Krentzperger & Hegyi
Kreszczanko & Sárosi
Kresztyánkó & István
Krets & Keresztesi
Kreuz & Krajczár
Kricska & Budavári
Krieger & Csatári
Kriscsori & Kereszturi
Krisztel & Kovács
Krisztmann & Keresztes
Krivarics & Dombi
Krizsán & Kovács, Körösi
Krizsek & Keresztesi
Krnács & Kovács
Kroknyai & Koroknai
Kromacsek & Koltai
Kron & Kemény
Kronstein & Kormány, Kovács
Kroó & Krasznai
Kropacsek & Kemény
Kropf & Körmendi
Krumpholcz & Haraszi
Kruss & Krausz
Krustyák & Iványi
Krusze & Krausz
Kruszlicz & Meggyesi
Krüner & Karácsony
Krünnel & Kürti
Kubacsek & Erdélyi
Kubelka & Kovács
Kuchar & Kulcsár
Kucharsch & Barabás
Kucsera & Körösi
Kudlatyák & Patai
Kuhmark & Kerényi
Kuht & Rózsavölgyi
Kukoreli & Konkoly
Kukuly & Komlósi
Kulhanek & Körösi
Kulka & Körmendi
Kulpin & Kovács
Kunc & Gönczi
Kunert & Kertai
Kungl & Koltai
Kunicsek & Ács
Kurmur & Körmendi
Kurtz & Kürti
Kurucz & Keresztes
Kurzu & Hoffmann
Kurzweil & Kürti
Kutasi & Brunner
Kutrovác & Kutasi
Kutuschák & Károlyi

Kuzmanovics & Kozma
Kühtreiber & Pásztor
Kümmelheim & Komlósi
Künc & Gönczi
Küszel & Kövesdi
Kvapil & Katona

L

Lachenbacher & Pataki
Ladányi & Lang
Ládás & Asztalos
Lager & Tábori
Lagler & Laki
Lajos & Hunyadi, Lajkó
Lakenbacher & Lukács
Lampenfeld & Lukács
Landberger & Lendvai
Landhut & Aradi
Landsmann & Földes, Ország
Landsteiner & Szántó
Lang & Ladányi, Láng
Láng & Hosszú
Langheim & Lakos
Lapoche & Ladányi
Lasitz & László
László & Laczai, Laczkó, Laczó
Laub & László
Laudsmann & Liptai
Laufer & Lantos
Layer & Lantos
Lázár & Lázi, Lázók, Szabó
Lazarsfeld & Lendvai
Lebenstein & Szili
Leblovitz & Lendvai
Lebovics & Lengyel
Lebozsa & Oláh
Lederer & Lengyel, Timár
Lefeor & Végh
Leffelholz & Ladányi
Lefkovics & László, Lukács, Teleki
Lefler & Lévai
Leghanusz & Dankó
Lehmann & Lengyel
Lehner & Lechner, Lénárt
Leinich & Ladányi
Leinvauter & Lantos
Leitgeb & Lendvai
Leitner & Harangi
Leitweis & Fehér
Lemák & Ladányi
Lemberger & Lendvai
Leo & Lévai
Leopold & Lipcsei, Liptai, Patyi
Lepis & Lendvai
Lesák & Laki
Leskovics & Losonczi
Leső & Leskó
Lestánszky & Pesti
Leták & Laki
Lichtbaum & Lévai
Lichtenstein & László, Losonczi, Lugosi
Lichtenstern & Nyári
Lichter & Lukács
Lichtig & Lendvai
Lichtmann & Újhelyi
Lieb & Munkácsi
Liebermann & Lévai
Liebhauser & Széplaki
Likker & Bárány
Linda & Apáti
Lindenbaum & Daróczi
Lindenberg & Liptai

Lip & Pápai
Lippert & Szendrei
Lipschitz & Lévai
Lipták & Liptai, Tóth
Liscsevits & Angyal
Liszkay & Liszkai
Litska & Szigetvári
Lobstein & Barcza
Lodan & Ludányi
Loibersbeck & Losonczi
Lojka & Bakos
Lóski & Laskai
Loszkandl & Losonczi
Lottenstaedter & Király
Lő & Légrádi
Löbl & Ladányi, Lantos, Lévai
Löffler & Kanalas
Lőfkovics & László
Löfler & Szigetvári
Lönhárd & Lénárt
Lövenberg & Lévai
Löventritt & Majoros
Lövinger & Bánki
Lövinger & Ötvös
Löví & Lövei
Lövy & Balázs
Löw & Lantos, László
Löwenberg & Lengyel, Lukács
Löwenheim & László, Lukács
Löwenstein & Lantos, Lévai, Pápai
Löwi & Lévai
Löwinger & Ladányi, László, Losonczi, Lukács, Oroszi
Löwy & Lakos, Lengyel, Lovas
Löwy & Dobos, Ladányi, Lantos, László, Lendvai, Lukács, Oroszi
Lublovics & Lukács
Luczó & Légrádi
Lucsek & Keszthelyi
Ludovicus & Lajkó, Lajos, Ludányi
Ludus & Ludányi
Lueff & Dezső
Lugosi & Kerekes
Lukassák & Völgyi
Lup & Farkas
Lupták & Liptai
Luscsek & Ónodi
Luskai & Laskai
Lustig & Aradi, Végh
Luszkander & Losonczi
Lusztig & László, Lévai, Lukács, Vigh

M

Mach & Mácsai, Makai, Mohácsi, Mohai
Macsán & Magyar
Macsatta & Mátrai
Macska & Ferenczi, Mező
Madár & Főgel
Madaras & Főgel, Madarász
Máder & Kaszás
Mag & Mága, Magda, Magony, Magyar
Magász & András
Mager & Mátrai
Magerszberg & Márton
Magyar & Magyar, Unger
Magyarodi & Mogyorósi
Mahler & Marosi, Molnár
Maiersberg & Márton
Mailender & Major
Maislis & Bánhegyi
Majer & Máté, Májer
Makai & Májer
Malik & Málik, Marosi
Malinák & Mohai

Maller & Mátrai
Malusil & Magyar
Mandel & Mándi, Marosi, Mezei, Nyiri
Mandl & Magyar, Mándi, Marosi, Mátrai, Mohácsi, Molnár, Vámai
Manik & Magyar
Mann & Molnár
Márai & Májer
Marga & Séllei
Máriási & Markovics
Marinics & Erdődi
Márk & Márki, Markó, Markovics, Márkus
Markovics & Koller, Maros
Markscheid & Mátrai
Markscheldl & Marosi
Markusz & Mátrai
Marly & Sándor
Marmorstein & Major, Marosi, Molnár, Udvari
Márok & Márki
Marosi & Májer, Málik, Markovics, Marosán
Marót & Maróti, Móricz
Mars & Márta, Márton, Márki, Markó, Markovics, Márkus
Marskity & Árvai
Martin & Maros, Marosán, Marosi, Márton
MartinekŰ Ágoston
Marton & Fábíán, Márton
Márton & Maros, Marosán, Marosi, Márta
Mártonfi & Májer
Maszarik & Görög, Mészáros
Maszárík & Mezei
Masznyák & Madarász
Máté & Maczkó, Makula, Mata, Matus, Prokaj
Matiascsik & Forgács
Matkovcsik & Mátrai
Mátrai & Májer
Mátyás & Maczkó, Makula
Maucha & Makai
Mauthner & Mezei
Mautner & Mátrai
Maybaum & Molnár
Mayer & Májer, Major, Majoros, Makai, Marosi, Mátrai, Mezei, Molnár, Váli
Mayermozes & Magyar
Mayländer & Molnár
Mazák & Mohácsi
Mederle & Mészáros
Medlics & Mező
Medve & Megyeri
Medvesy & Karsai
Megyeri & Medve
Mehor & Mezei
Meijer & Májer
Meinhard & Menyhárt
Meiszter & Mester
Melchior & Menyhárt
Mellinger & Márton
Memlaner & Makai
Menczel & Munkácsi
Mencser & Almási
Mentler & Madarász
Mérai & Májer
Merényi & Májer
Merkl & Meggyesi
Mermelstein & Sziklai
Mertl & Buzás
Messer & Berkes
Mészáros & Oláh, Vörös
Meyer & Májer
Mezei & Májer
Michael & Mihálik, Mihalovics, Mihály, Mihályi, Miskolczi, Gábor
Michál & Miskolczi
Michel & Mihályi
Michelbauer & Mihályi
Micheller & Mihály
Michl & Mihályi

Micsjan & Mezei
Mieselmach & Mezei
Mihalicska & Lovas
Mihalik & Mátrai
Mihály & Mihályi, Miskolczi
Mihis & Méhes
Mikán & Karácsonyi
Mikes & Nyikos
Mikós & Nyikos
Mikovszky & Murányi
Mikula & Miklósi, Mikola
Mikulacsik & Miklós
Mikularko & Miklósi
Mikulcsó & Miklósi
Mikus & Nyikos
Milan & Milák
Milán & Mile
Milivoj & Milák
Miller & Molnár, Müller
Millhofer & Molnár
Millner & Müller
Milos & Mile
Mirea & Sándor
Mirza & Mursa
Misik & Miskolczi
Miszlivetz & Mohácsi
Mitra & Budai
Mitrovic & Meggyesi
Mittacsek & Harmat
Mittelman & Mészáros, Mezei
Mitterbauer & Debreceni
Mittermayer & Káldi
Mitterstiller & Csendes
Mittler & Maros
Mladenics & Madarász
Mlinek & Molnár
Mócz & Erdélyi
Mocsai & Mucsi
Mogony & Magony
Mojsisovics & Ungvári
Mojz & Majzik
Mok & Makk
Mokan & Makai
Mokán & Mezei
Mokora & Makrai
Moldován & Hunyadi, Magyar
Moller & Sándor
Mollik & Morvai
Molnár & Müller, Szabó
Molnos & Monos
Monár & Molnár
Moncsák & Budai
Mondschein & Hódosi, Magyar
Monyorodi & Mogyorósi
Mór & Móricz, Móré
Moravesik & Morvai
Morenberger & Murányi
Morgenbesser & Megyeri, Meggyesi
Morgenstern & Hajnal, Jámber, Marosi, Morvai
Morhauser & Marosi
Moskovits & Jámber
Moticska & Körmendi
Motz & Marosi
Mouch & Mucsi
Mózes & Dániel, Majzik, Mózer
Möser & Mózer
Mráv & Marosi
Mráz & Déri, Maráz, Mészáros
Mrazek & Lugosi
Mrecsányi & Csányi
Mrzula & Botka
Muhai & Mohai
Muk & Makk

Muldl & Magyar
Munca & Munkácsi
Munder & Munkácsi
Murcsián & Marosi
Murmán & Murányi
Murvai & Morvai
Musay & Mucsi
Mutner & Vámosi
Mühlstein & Molnár
Müller & Dávid, Ecsedi, Molnár, Tátrai
Müllner & Molnár

N

Nábróczy & Nemes
Nagy & Grósz, Juhász, Pap, Verebélyi, Vörös
Nanno & Nánási
Nároszni & Nádasdi
Naschitz & Orbán
Nátán & Nacs
Náthán & Nagy, Tordai
Nebelthan & Harmat, Harmati
Necsov & Nyári
Neisz & Nádas
Nemcsik & Nemes
Nemec & Németh
Nemeskál & Szilágyi
Nemoda & Nagy
Neproszel & Kéri
Neszvada & Nemes
Neu & Nagy, Új
Neufeld & Mezei, Nagy, Újhelyi
Neugeboren & Nemes
Neugressel & Nádas
Neuhaus & Szénási
Neuhäusler & Újvári
Neumann & Dobai, Iványi, Kelemen, Nádas, Nemes, Németh, Újvári
Neumayer & Újhelyi
Neumeister & Nemes
Neuschel & Sárvári
Neuschloss & Nyári
Neutra & Nyitrai
Neuwelt & Nemes
Neuwirth & Nemes
Neuzitek & Nádasdi
Nezszezány & Nemes
Nicolaus & Mike, Miklós, Miklósi, Mikó, Mikola, Nyikos
Niedermayer & Légrádi
Niemetz & Németh
Nikel & Miklósi
Niklaus & Kolozsi, Kolozsvári
Niklós & Miklós, Miklósi, Nyikos
Nitnaus & Budai
Nixdorfer & Falusi
Njari & Nyári
Njikos & Nyikos
Njilas & Nyilas
Njiri & Nyiri
Njiri & Nyitrai
Noll & Laki
Novák & Új
Novotny & Újhelyi
Nömös & Nemes
Nusbaum & Tordai
Nuszticzus & Almási

Ny

Nyárad & Bereczki
Nyárfás & Gyárfás
Nyegru & Fekete
Nyemecz & Németh
Nyiferkál & Meggyesi

Nyikos & Magyar
Nyúzó & Berényi, Nyári

O

Obbágy & Jobbágy
Obele & Óvári
Oberhammer & Hamar
Ochlander & Óvári
Ochs & Bauer
Ochsenberg & Nyitrai
Odorán & Adorján
Odrai & Ódor
Odrobina & Óvári
Oesterreicher & Ország
Offner & Budai
Ohnhausz & Óvári
Oksz & Orosz, Veszprémi
Oldrich & Ódor
Olexa & Aleksza, Elek
Ollár & Fazekas
Ond & Bösze, Ónodi
Ondrej & Andrási, Vona
Oppanauer & Ónodi
Opra & Debreceni, Eperjesi
Oravec & Árvai
Orenstein & Nyitrai
Orlai & Oravec
Ormai & Oravec
Ornaszta & Óvári
Ornstein & Ország
Orodi & Aradi
Orosi & Kerekes
Osika & Nyári
Osvald & Osváth
Osvárt & Osváth
Oszip & Óvári
Otychel & Kállai
Ozsval & Osváth

Ö

Öcsödi & Ecsedi
Ördög & Erdődi
Österreicher & Öri, Ötvös

P

Paárs & Császár
Pablasek & Pogány
Pach & Pataki
Paczona & Bártfai
Padar & Báder
Pados & Asztalos
Paholszki & Pálóczi
Paja & Pála
Pajer & Bajor
Páji & Páli
Pajor & Bajor, Polák
Pál & Bankó, Kispál, Márkus, Nagypál, Paksi, Pála, Pálfalvi, Pálfi, Páli, Palkó, Pálóczi, Pocsai, Polák, Pós, Pozsonyi, Pusoma, Szepesi
Palásti & Tóth
Palavics & Paulovics
Pálik & Pálfi
Pálinkás & Szabó
Palkó & Bankó, Szántó
Pálma & Polák
Palotai & Polák
Pálovics & Pálfi, Paulovics
Pancer & Pánczél
Panegh & Pálmai
Pankuch & Pintér
Pantaleon & Pintye
Pantea & Pintye

Pántye & Pintye
Panyik & Iványi
Pap & Polák, Popovics, Szűcs, Tóth
Papszt & Pápai
Parag & Pallag
Pardi & Parti
Párisz & Turai
Parlag & Pallag
Particska & Szász
Pártos & Polák
Paschkes & Körmendi
Páskesz & Polgár
Pásku & Somlai
Paskus & Németh
Pasternak & Pallagi
Paszternák & Ambrus, Soltész
Pásztor & Polák, Scheffer
Pathi & Patyi
Pauer & Bauer, Földes, Földesi
Pauk & Polgár
Paul & Pálmai, Pulai, Sali
Paulicsek & Pálfi
Pauncz & Pongrácz
Paur & Bauer
Pausch & Pös
Pauwlik & Paulik
Pável & Pálóczi
Pavelka & Pálfi
Pavicsics & Szilágyi
Pavlicska & Pálfi
Pavlik & Paulik
Pavlovics & Paulovics, Pusztai
Payer & Bajor
Pazdera & Bogár
Peck & Pék
Pecker & Becker
Pecsenye & Szilágyi
Pecsenyei & Besenyei
Pécsi & Polák
Peffer & Pfeifer
Peier & Bajor
Peiper & Pfeifer
Pejer & Bajor
Pék & Beck
Pekhart & Pécsi
Pekker & Becker, Pusztai
Pelczel & Pallagi
Pelczer & Polgár
Penál & Budai
Penes & Bogár
Pente & Pintye
Pentele & Pintye
Penter & Pintér
Penzes & Péntes
Perényi & Pintye
Perg & Várhegyi
Pergel & Berger
Pergler & Polgár
Perlfaszter & Pallagi, Pintér
Perlróth & Szentgyörgyi
Perlusz & Polgár
Perstl & Pesti
Peruhoffer & Udvardi
Pervaray & Pongrácz
Peska & Palotai
Petanovits & Pető
Péter & Gécz, Pető, Szentpéteri
Petersilka & Polgár
Petko & Petrovics
Petőfi & Petrovics
Petrovics & Pető
Petrus & Pete, Péter, Pető, Petrik, Petró, Petrovics, Petrovszki, Szentpéteri
Petrzsalka & Szalkai

Peyer & Bajor
Pfaff & Pap
Pfaifer & Pfeifer
Pfarer & Pap
Pfeffer & Borsodi, Pfeifer
Pfefferkorn & Bors, Borsodi
Pfeifer & Pálmai
Pfeiffer & Pfeifer, Sipos
Pflaszter & Fodor
Philippus & Filó, Füle, Füleki, Fülöp
Pick & Pálmai, Pető, Polgár, Pongrácz
Pietka & Pető
Pietsch & Pécsi
Pílár & Piller
Pilitzer & Polgár
Pinafel & Fenyvesi
Pinkász & Pető
Pintek & Péntek
Pimiczter & Szentei
Pisak & Spisák
Pisch & Pécsi
Pisely & Ungvári
Piszarcsik & Pintér
Pityer & Péter
Piufszich & Pogány
Pixa & Palotai
Plastyik & Palásti
Platzer & Pálóczi
Plávics & Pálfi
Pleckó & Pécsi
Pliszka & Budavári
Plochberger & Gellért
Ploszkárin & Pap
Plundrik & Pálmai
Pock & Pálmai
Poczok & Pozsonyi
Podleszny & Erdei
Pogány & Polák
Pokornyi & Pogány
Pól & Pál, Pála, Páli, Palkó, Pocsai, Pozsonyi
Pola & Pála
Polacsek & Pásztor
Polcos & Asztalos
Polgár & Polák
Policzer & Pintér
Politzer & Csapó, Orbán, Pataki, Pető, Polgár, Vásárhelyi
Polivka & Tábori
Pollacsek & Szombati
Pollák & Balatoni, Légrádi, Lengyel, Pálóczi, Pálfi, Pálmai, Palotai, Pásztor, Patai, Pécsi, Pető, Pintér, Pogány, Polák, Polgár
Polnisch & Gácsi
Polo & Pulai
Polomszky & Pataki
Polovics & Paulovics
Polt & Patyi
Pólya & Polák
Ponczis & Pálmai
Popjovanov & Pap
Popovics & Pető, Szikszai
Popper & Pápai, Pataki, Pongrácz
Pospischil & Pálmai
Poszluzsnyi & Várhegyi
Pospis & Pásztor
Pospischill & Almási
Pot & Patyi
Pota & Patai
Potkán & Budavári
Potusek & Pataki
Potyondi & Szilasi
Pozderetz & Pusztai
Pozicsányi & Csányi
Prák & Palotai
Prehlányik & Pintér
Preier & Pataki

Preindl & Szikszai
Preiner & Patai
Preininger & Györki
Prell & Incze
Presburger & Pataki
Pressburger & Pozsonyi
Princz & Herczeg
Probst & Apáti
Prochászka & Pataki
Prokopovitsch & Pető
Pröszl & Szántai
Prucker & Hidas
Prugberger & Hidas
Prukner & Hidas
Pruna & Szilvási
Pruner & Brunner
Puchuna & Pusoma
Pulman & Pálmai
Pulvermacher & Szepesi
Pummerschein & Palotai
Pupos & Pataki
Purger & Kuti
Purgstaller & Palotai
Pusch & Pös
Puthnak & Putnoki
Putzkaller & Köhalmi
Puzsár & Pozsár

Q

Qadar & Kádár, Kádas
Qan & Kanyó
Quaszny & Nyiri
Quba & Kabai, Kóbor
Questscher & Seres
Quirinyi & Tátrai
Quitsvasser & Kuti

R

Rabatiu & Majoros
Rábely & Hollósi
Rabenstein & Hollósi
Rabóci & Hrabovszki
Rad & Rádai, Radics, Radó, Ráduly, Rátkai, Rédei
Radanovics & Rédei
Radics & Radó
Radnai & Róth
Radovan & Radványi
Rafael & Gábor
Raicher & Rákosi
Raics & Rédei
Raidl & Rákosi
Raitz & Rác
Rajzinger & Utasi
Rakits & Rákosi
Rákóczi & Róth
Rákosi & Róth
Rálik & Králik
Ramasz & Ravasz
Rancsburg & Zilahi
Raner & Réti
Rappaport & Radó
Rappeport & Reményi
Rappersberger & Csanádi
Rasztik & Réti
Rathbauer & Rákosi
Ratics & Révész
Ratzenstein & Réti
Rauen & Rónai
Rauschenberg & Nádasdi
Rauth & Róth
Ravaszdi & Ravasz

Reche & Rédei
Reder & Rédei, Szabados
Réder & Szolnoki
Regdon & Rákos
Regenbogen & Rónai
Regulus & Rékasi
Reiber & Rónai
Reich & Gazdag, Ország, Radó, Rákosi, Révész, Szili
Reichardt & Rákóczi
Reichberger & Rónai
Reichel & Réti, Rozgonyi
Reichenberg & Révész
Reichenfeld & Almási, Radó
Reichmann & Radványi
Reichner & Keresztes
Reichsfeld & Radó
Reidl & Rákosi
Reif & Dér
Rein & Rónai
Reinhard & Kemény
Reinherz & Rónai
Reinitz & Rónai
Reinold & Rékasi
Reisch & Rónai
Reiser & Révész
Reismann & Révész
Reisz & Rácz, Révész
Reiszbach & Pataki
Reiszmann & Reményi
Reitenbach & Rákóczi
Reizmann & Nyíri, Rácz, Radó
Reke & Rédei, Rékasi
Rexse & Rékasi
Reman & Román
Rembal & Rékasi
Remenár & Rónai
Remesics & Réti
Rémi & Róth
Remig & Rékasi
Remus & Rimóczi, Román
René & Gazsi
Renn & Reményi
Rerischa & Rigó
Resnyák & Solti
Ress & Rónai, Várkonyi
Restás & Rostás
Réti & Róth
Révész & Radics, Róth
Rézler & Rákóczi
Reznyák & Radványi
Ribánszky & Halász
Ribar & Halász
Ribaresik & Halász
Ribnikár & Halasi
Richard & Rigó
Richlick & Rákosi
Richolphus & Rigó
Richter & Biró, Rónai
Rickó & Rigó
Ridl & Rédei
Riedl & Réti
Rieger & Rédei
Riga & Rigó
Rih & Rigó
Rikárd & Rigó
Rikl & Huszti
Rikola & Rákóczi
Rikolf & Rigó
Riman & Román
Ringeisen & Réti
Rippl & Rónai
Ritt & Rákóczi
Ritter & Biró, Reményi, Rónai

Rittmiller & Réti
Ritu & Rác
Roca & Róka
Roch & Rigó
Rochaj & Prokaj
Rohács & Szilvási
Roháts & Romhányi
Rohrbacher & Rédei
Rohrböck & Nádasdi
Róka & Fuchs, Rózsa
Rókus & Prokaj, Róka
Romasz & Ravasz
Romulus & Rimóczi, Román
Rónai & Radnai, Róth
Ronyai & Rónai
Rosenbaum & Orosz, Radványi, Rónai, Rózsa, Rozsnyai
Rosenberg & Bernáth, Budai, Csanádi, Jenei, Rác, Radnai, Radványi, Rákos, Reményi, Rigó, Rónai, Rozgonyi, Rózsa, Rózsashegyi
Rosenberger & Berényi, Réti, Rónai, Rózsa, Rózsashegyi
Rosenblüch & Rozgonyi
Rosenblüch & Réti
Rosenfeld & Daróczi, Mezei, Réti, Rónai, Rózsa, Szász, Szőlősi
Rosenthal & Rákosi, Réti, Rónai, Rózsa, Rózsashegyi, Rózsavölgyi
Rosenzweig & Rózsa, Virág
Roser & Rózsa
Rosman & Rozmán
Ross & Radó
Roszkos & Sárosi
Roth & Gáspár, Gönczi, Miskolczi, Radnai, Rákosi, Réti, Rónai, Róth, Rózsa, Szőke, Vörös
Róth & Radó, Rákóczi, Vörös
Rothauser & Radó, Veszprémi, Vörös
Rothenberg & Radó
Rothfeld & Radnai
Rothmann & Vörös
Rothmüller & Radó
Rothschadl & Bedő
Rott & Radó, Róth
Rottenheft & Katona
Rottenstein & Radó
Rovasz & Ravasz
Rozália & Rózsa
Rozmann & Kátai, Lovas, Rozsnyai
Rózsa & Róth, Tóth, Varsányi
Röszler & Rozgonyi
Rót & Róth
Rubascuk & Radnai
Rubinger & Radnai
Rubinstein & Rákosi
Rudolf & Ruff
Rugole & Rozgonyi
Ruhmann & Romhányi
Ruisz & Radványi
Rulffs & Ruff
Rumhán & Romhányi
Rumpertus & Zombori
Ruprecht & Orosz
Rusz & Oroszi
Ruszcák & Csák
Rzehanek & Sümegi
Rzehorska & Nádas

S

Saaf & Bajor
Sabau & Szabó
Sabbo & Szabó
Sabján & Vörös
Saffranek & Bokros
Sági & Schwarcz
Sailer & Szalai
Sajó & Schwarcz
Sajtós & Sajtós
Salamon & Sali, Szilágyi
Saláta & Sallai

Salczer & Sós
Salgó & Schwarcz
Salzer & Sándor, Sós
Sam & Samu, Zámbó
Samstag & Szombati
Sámuel & Samu, Szilágyi
Sanditz & Szalai
Sándor & Schwarcz
Sapkás & Balogh
Sári & Sági
Saritsák & Sárosi
Sarkady & Sarkadi
Sarlai & Sallai
Sarrói & Sallai
Sárvári & Schwarcz
Sasik & Sas
Sasinek & Sasvári
Sáska & Somlai
Sauer & Tátrai
Saueracker & Szentesi
Saumwald & Erdősi
Sausek & Sas
Savanyó & Novák
Savel & Szabó
Say & Sali
Sceffer & Pásztor
Schabernák & Bernáth
Schabesz & Csapó
Schacherl & Pozsonyi, Szél
Schachter & Sárközi
Schächter & Székely, Vágó
Schädl & Sági
Schafer & Sáfár, Sárkány
Schäffer & Hunyadi, Juhász, Sándor, Scheffer, Soltész
Schäffr & Szabados
Schalczmann & Soltész
Schali & Sali
Scharf & Éles
Schaschek & Sas
Schatteles & Sebők, Szalai
Schattelesz & Bodrogi, Sarkadi
Schaub & Surányi
Schaudbauer & Sándor
Schauhamel & Szalai
Schaumann & Sági, Somlai
Schaundt & Harangi
Schauscek & Budai
Schedel & Toldi
Scheácsik & Sasvári
Scheffer & Juhász
Scheibel & Sági
Scheibenreif & Szász
Scheicher & Sebők
Scheier & Sugár
Scheiner & Arató
Schellberger & Sziklai
Schenk & Vági
Schenkenbach & Pataki
Scherer & Nyíri, Surányi
Scheuker & Szalai
Schiff & Hajós
Schikmüller & Molnár
Schile & Süle
Schiller & Bartók
Schillinger & Szőlősi
Schimon & Simon
Schimscheimer & Szász
Schleicher & Sági
Schleichkorn & Rozsnyai
Schleiminger & Séllei
Schlenk & Sebők
Schlesinger & Györki, Sági, Sárosi, Sebők, Séllei, Siklósi, Sipos, Somogyi, Sugár, Szalai, Szász, Szécsi, Szegő, Székely, Szendrei, Sente, Szilágyi, Szilasi, Szili, Szirmai, Szűcs

Schlésinger & Szabó, Szegedi, Szél
Schlezinger & Sebestyén
Schlossberger & Somogyi
Schlögl & Sulyok
Schmalcz & Szendi
Schmid & Szőnyi
Schmidt & Kovács, Kulcsár, Szalai, Szalkai
Schmied & Kovács
Schmickl & Siklósi
Schmitter & Sas
Schmutterer & Solymosi
Schnébli & Fejes
Schnee & Havasi
Schneer & Havasi, Selmeczi
Schneider & Budai, Somogyi, Szabó, Szegedi
Schneidt & Éles
Schnellbach & Pataki
Schochterus & Solyom
Scholcz & Csanádi
Scholz & Schultheisz, Solti
Scholze & Somlai
Schondl & Szondi
Schossberger & Sasvári, Sebestyén, Sipos, Szabó
Schotter & Sótér
Schöffner & Szondi
Schön & Szécsi, Szendrei, Szente, Szép, Szepesi
Schönberg & Sugár, Szép
Schönberger & Sarkadi, Sebestyén, Sebők, Somogyi, Szél, Szécsényi, Zilahi
Schönbrunn & Kuti
Schönfeld & Mezei, Sarkadi, Somogyi, Szendrei, Szepesi
Schönmann & Sasvári
Schönstein & Solyom
Schönvitzner & Réti
Schönwald & Cseri, Szigeti
Schreder & Székely
Schreiber & Sugár, Szirmai
Schreiner & Somogyi, Szécsi
Schreyer & Somogyvári
Schrikker & Szendrei
Schrof & Szegedi
Schrottmann & Séllei
Schubert & Sándor
Schuhbauer & Somogyi
Schulcz & Sugár
Schulek & Sulyok
Schulsinger & Szalkai
Schultheisz & Biró
Schultz & Biró
Schumacher & Suszter
Schummel & Somlai
Schuppaner & Somogyi
Schuster & Surányi, Suszter
Schuszták & Somogyi
Schusztér & Suszter
Schutz & Schultheisz
Schürpeck & Surányi
Schwalb & Sárközi
Schwarcz & Csányi, Erdélyi, Farkas, Fekete, Hunyadi, Pesti, Pogány, Sági, Sárkány, Sárvári, Somlai, Sugár, Surányi, Szabó, Szilágyi
Schwarczopf & Szente
Schwartz & Dobos, Domján, Holló, Sándor, Sebestyén, Somogyi, Szalai, Szalkai, Szécsi, Szegő, Székely, Szigeti, Szőke
Schwartzkopf & Siklósi
Schwarz & Berényi, Fodor, Gáspár, Káta, Kecskeméti, Major, Nádasdi, Palotai, Sebők, Séllei, Szél, Szente, Szilasi, Szirmai, Szűcs
Schwarzenberg & Gere, Hegyi, Sándor
Schwarzenbrunn & Kuti
Schwarzenfeld & Sándor
Schwarzer & Fekete
Schwarzmann & Fekete
Schwarzwald & Erdődi
Schweiger & Komjáti
Schweitzer & Vácz
Schwentner & Kulcsár
Schwerk & Solymosi
Scleninger & Szekeres

Sebastianus & Sebestyén, Sebők
Sebes & Hunyadi, Schwarcz
Sebján & Farkas
Sebő & Schwarcz
Sedlák & Szedlák
Sefcsik & Szécsi
Sefteli & Meggyesi
Seidner & Szilágyi
Seiler & Szelei
Sejben & Kéri
Sejde & Sárközi
Seligmann & Szücs
Sellei & Schwarcz, Séllei
Sellinger & Székely
Semidrog & Szendrei
Sendur & Szendrei
Séner & Várkonyi
Senke & Csenki
Seper & Scheffer
Sepp & Vámos
Serényi & Schwarcz
Serke & Sárközi
Setét & Schwarcz
Seu & Szőnyi
Shapira & Szombati
Shem & Samu
Shum & Samu
Sichermann & Szücs
Sido & Zsigó
Sigismund & Zsiga, Zsigmond, Zsigó
Sikura & Szikora
Sil & Séllei, Süle, Süli
Sila & Süle, Zilahi
Siladi & Szilágyi
Silberer & Ötvös
Silberger & Selmeczi, Sziklai
Silbermann & Ötvös, Somogyi
Silberstein & Sándor
Silbinger & Telek
Silhám & Siklósi
Silk & Süle
Sille & Süle
Silő & Süle
Silvester & Séllei, Süle, Süli
Silye & Süle
Simák & Lőrinczi
Simecsek & Kara
Singer & Antal, Bajzáth, Dalos, Józsa, Kántor, Sipos, Sümegi, Szabó, Szalai, Szegő, Székely, Szigeti
Sipolák & Sipos
Siroczky & Arvai
Siska & Siklósi
Sittzer & Berki
Sivák & Farkas
Skarka & Oláh
Skolnyik & Selmeczi
Skopál & Sándor
Skotnyár & Márton
Slebach & Völgyi
Slehoczki & Lehoczki
Slehovszki & Lehoczki
Slemmer & Sárosi
Slezak & Lezsák
Slezinger & Szekeres
Slezsák & Lezsák
Sloszarik & Szalai
Smekóczki & Komáromi
Smigura & Sümegi
Smrstik & Jó
Snajder & Schneider
Sneringa & Györfi
Soha & Suha
Sohajda & Suhajda
Sohr & Somogyi

Sol & Zsolnai
Solcz & Solymosi
Soldos & Zsoldos
Solk & Zsolnai
Solnai & Zsolnai
Solt & Csóti, Solti
Somló & Schwarcz
Somlyai & Schwarcz
Somlyó & Schwarcz
Somlyói & Somlai
Sommer & Nyári
Somodi & Somogyi
Somosi & Schwarcz
Sona & Zsolnai
Sondermayer & Somlai
Sonnenfeld & Mezei, Somogyi, Székely, Szenté, Szilágyi, Szilasi
Sonnenschein & Szél, Szondi
Sonu & Zsolnai
Sóti & Solti
Sotter & Sótér
Sován & Szabó
Söllei & Séllei
Sötét & Schwarcz
Söveges & Süveges
Spatsek & Séllei
Spaubauer & Földi
Spehar & Siklósi
Speier & Barta
Spelják & Szántai
Sperlág & Pallagi
Spiegel & Szigeti, Szilágyi, Szilasi
Spielmann & Hegedűs
Spiller & Szenté
Spira & Somogyi
Spisák & Szepesi
Spissák & Spisák, Szepesi
Spitz & Hegyesi, Hegyi, Sipos, Somogyi, Szőke
Spitzer & Antal, Bata, Csatári, Hegyesi, Hegyi, Kállai, Sági, Sárkány, Sebestyén, Sebők, Somogyi, Szegő, Székely, Szelei, Szenté, Szigeti, Szilasi, Szirmai, Szőnyi
Springer & Szécsi
Stalter & Hortobágyi
Stampfl & Sallai
Stanimir & Csengeri, Csenki
Stanislav & Csengeri, Csenki
Stanislaw & Szaniszló
Stärk & Erős, Sebők
Taskó & Szűcs
Stauber & Szemes, Szigeti
Stecklhüder & Sarkadi
Stefan & Csengeri, Csenki, Stefán
Stefán & Pásztor
Stefánszky & Sági
Stefka & Tamási, Völgyi
Stein & Kövesdi, Sárkány, Sebők, Sugár, Szécsi, Sziklai
Steinbeck & Sziklai
Steinberger & Kelemen, Kőhalmi, Sebők, Szendrei
Steindl & Surányi
Steinecker & Juhász
Steiner & Csáki, Dékán, Demeter, Domokos, Hegyesi, Kőhalmi, Kővári, Kövesdi, Kövesi, Solymosi, Somogyi, Szabados, Szél, Szenté, Szigeti, Sziklai, Szilasi, Szőke
Steinfeld & Sziklai
Steinhausfel & Kőhalmi
Steinhof & Kővári
Steinitz & Kőszegi, Kövesdi
Steinitzer & Solyom
Steinkof & Kőhalmi
Steinmec & Kövesi
Steinwirth & Kővári
Stelzig & Aradi
Stemdl & Surányi
Stenner & Bárdi
Sténsfeld & Mezei
Stepán & Csepregi, Stefán

Stern & Csabai, Csillag, Egyed, Enyedi, Gönczi, Kuti, Sárkány, Sándor, Sarkadi, Sólyom, Sugár, Szegő, Székely, Sente, Szentesi
Sternfeld & Csillag, Sebők
Sternthal & Sebestyén
Steurer & Új
Steyerhoffer & Udvari
Stiebelreider & Szilasi
Stiegmayer & Szénási
Stier & Sugár
Stiller & Oroszi
Stockinger & Sulyok
Stocz & Pogány
Stofán & Eperjesi
Stojan & Csengeri, Csenki
Stolcz & Sós
Stöckelmacher & Sarkadi
Stöckl & Palásti
Strasser & Szendi, Szilágyi, Szili, Utasi
Strassják & Sárközi
Strassnov & Bányai
Strauber & Szendrei
Straus & Kóródi
Strausz & Kulcsár, Sándor, Vigh
Strbik & Bányai
Streicher & Bakonyi
Stribl & Kondor
Strichovanecz & Csapó
Striz & Németh
Stromayer & Szendrei
Studen & Hideg
Studicska & Kutasi
Stullmann & Seres
Stumfold & Várkonyi
Stumper & Sas
Stumpf & Tompa
Stuppacher & Szentgyörgyi
Styavnyiczky & Selmeczi
Subert & Sugár
Suchmann & Sárközi
Sudár & Sugár
Sugár & Schwarcz
Sulc & Schultheisz
Sunk & Süli
Surányi & Suszter
Susla & Domján
Sutus & Sajtos
Süssenstein & Szendrei
Sverskó & Szilvási
Swarcz & Sárközi, Schwarcz
Swérád & Szórádi

Sz

Szabadi & Frei
Szabatovicz & Székely
Szabó & Ferenczi, Rác, Schneider
Szajkó & Bodrogi
Szajsz & Szendrei
Szakmári & Szatmári
Szakon & Márton
Szala & Zagyva
Szalcer & Sós
Szalenberger & Szegedi
Szallenbach & Szili
Szamáros & Bognár
Szamek & Szigeti
Szani & Szanyi
Szaniszló & Czakó
Szartóry & Szabó
Szarvák & Abonyi
Szauer & Szalai
Szebin & Sziklai
Szedlarik & Szentesi
Szegecs & Szegő

Szeges & Szegő
Szeginyak & Szegő
Szegus & Szegő
Szegyon & Szentgyörgyi
Szeibeczeder & Szendrei
Szeiler & Szőnyi
Szeipel & Székely
Szeitz & Szalai
Szekerka & Kósa
Szekler & Székely
Szekora & Székely
Szeldenreich & Zsolnai
Szemd & Szendi
Szemere & Szendrei
Szepes & Spisák, Szepesi
Szeplecán & Széplaki
Széplekán & Széplaki
Szepsi & Szepesi
Szerencsik & Berecz
Szernai & Szirmai
Szeszer & Szepesi
Szeykova & Székely
Szidlauer & Szigeti
Szifferling & Szilágyi
Szigedi & Szegedi
Szigmond & Zsigmond
Szigó & Zsigó
Szilberberg & Sziklai
Szinnak & Szirmai
Szirak & Czirják
Szirmaicsik & Szirmai
Szivák & Szigetvári
Szivási & Szilvási
Szivinka & Szilvási
Szkákándi & Szigeti
Szkicsák & Szabados
Szkokán & Szántó
Szkrabák & Besenyei
Szladek & Szalai
Szlamá & Székely
Szlamar & Szigeti
Szlamkay & Sziklai
Szlaninka & Szalai
Szlanjitska & Surányi
Szlavik & Szabó, Szlávik
Szlezák & Lezsák
Szlezsák & Szirmai
Szlifka & Szilvási
Szlivka & Szilvási
Szljenka & Szél
Szloboda & Csáki, Szabados
Szlodicska & Szigeti
Szlovák & Szolnoki
Szlovenszky & Szepesi
Szlovik & Szolnoki
Szluca & Szilvási
Szmicsko & Szilágyi
Szmidzsár & Szirmai
Szmolik & Pór
Sznoy & Beri
Szokolik & Szatmári
Szoldat & Szolnoki
Szommer & Bocskai
Szónoki & Szolnoki
Szosztroznyák & Szabó
Szökrönyös & Asztalos
Szölke & Szőke
Szőmen & Simon
Szörös & Szilágyi
Szpisák & Bogár, Spisák
Szpivák & Szántó
Szrinka & Szirmai
Sztah & Székely

Sztammi & Szabó
Sztanek & Szász
Sztanimir & Czene
Sztaniszláv & Czakó, Czene
Sztankovich & Szalai
Sztankovics & Szalkai
Sztányik & Szilágyi
Sztárcsevics & Székely
Sztarcszenits & Szirmai
Sztarill & Székely
Sztaurovski & Szepesi
Sztizskala & Kőszegi
Sztraka & Szigeti
Sztrazovecz & Szántó
Sztreszky & Szilasi
Sztrizsenecz & Ori
Sztrnády & Sziklai
Szuchentrung & Szigeti
Szuchy & Szirmai
Szudarovits & Sugár
Szukfill & Kutasi
Szupits & Füleki
Szurovecz & Szilágyi
Szutter & Apáti
Szvetkovics & Ungvári
Szvoboda & Szabadi, Szabados
Szwertnicsel & Szigeti

T

Tachauer & Török
Taczman & Tarnai
Tacsocsik & Teleki
Talamir & Talabér
Talapka & Tordai
Tálas & Pap
Támár & Török
Tamasovszky & Cziráki
Tán & Apáti
Tandler & Tolnai
Tannenbaum & Fenyvesi, Tolnai
Tannenberg & Szűcs
Tar & Kopasz, Tari
Tárkány & Tarjáni
Tarkler & Tátrai
Taub & Török
Täubel & Galambos
Tauber & Almási, Galamb, Galambos, Tábori
Taufstein & Kövesi
Taussig & Takács
Tausz & Tarnai
Tauszig & Tarnai, Török
Tebresün & Debreceni
Téglási & Czigler
Tehlár & Vörös
Teitelbaum & Dénes, Fenyvesi, Tihanyi, Török
Tejfalusi & Zsigó
Telatko & Tolnai, Tölgyesi
Teles & Both
Tempfli & Teleki
Temzer & Takács
Tensoris & Borbély
Terek & Török
Tereki & Tőreki
Teutsch & Dósa
Thänsz & Harmati
Theindl & Tihanyi
Theodorovits & Budai
Theodorus & Fodor
Thinschmidt & Kovács
Thoma & Tolnai
Thormeyer & Dóra
Ticud & Tyukodi

Tikod & Tyukodi
Till & Tölgyesi
Tingesz & Bognár
Tiringer & Tolnai
Tirpák & Tátra
Tirscher & Teleki
Tischner & Asztalos
Tisza & Veisz
Titl & Tihanyi
Tivald & Tihanyi
Toba & Tuba
Tobak & Hidvégi
Tocsek & Dóczy
Todi & Toldi
Tódor & Fodor
Tógyi & Toldi
Tokopil & Császár
Tolnai & Veisz
Tolner & Tolnai
Tolu & Toldi
Tolun & Tolnai
Tolus & Toldi
Tolvaj & Tarnai, Tolnai, Túri
Tomesufcsik & Tamási
Tompá & Veisz
Tompich & Tolnai
Tonai & Tolnai
Tonhauser & Tompa
Topán & Ács
Toppler & Holló
Tor & Turai, Túri
Tordai & Veisz
Torek & Török
Torka & Turai, Túri
Torma & Bodrogi
Tormann & Dóra
Törner & Szécsényi
Tornji & Tornyai
Tosk & Tuza
Tóth & Magyar
Tömösvári & Temesvári
Tömpe & Tompa
Török & Tolnai
Tradinger & Földi
Trajomír & Töröcsik
Tramer & Tarnai
Trampus & Tordai
Träubl & Tolnai
Travnicsek & Tarnai, Tihanyi
Trena & Töröcsik
Trepper & Gyöngyösi
Tretter & Tar
Trieska & Töröcsik, Török
Trifun & Töröcsik
Trika & Töröcsik
Trila & Töröcsik
Tringer & Ajtai, Tarnai
Trixler & Teleki
Trnka & Tihanyi, Töröcsik
Trosztler & Toldi
Trpa & Töröcsik
Trpák & Teleki
Trpimir & Töröcsik
Trpka & Töröcsik
Trshtyenskyy & Nádasi
Trudislav & Töröcsik
Trukker & Túri
Trunkó & Teleki
Tschilla & Csillag
Tugyi & Szentgyörgyi
Tulcsik & Bodrogi
Tuled & Toldi
Tulma & Torma

Tulpar & Talabér
Tumann & Tihanyi
Tumpud & Tompa
Turák & Farkas
Turc & Török, Turai, Túri
Turda & Turai, Túri
Turek & Tihanyi, Török
Turgyán & Tordai
Turk & Török, Turai, Túri
Turman & Dóra
Turmus & Torma
Turteltaub & Tolnai
Turum & Torma
Tusa & Tasnádi, Tuza
Tuus & Tasnádi
Tuzok & Tuza
Tuzon & Tuza
Tüke & Tőke
Tvaruzsek & Teleki
Tverdi & Kemény
Tvrd & Terdik
Twardi & Kemény
Tyokodi & Tyukodi

U, Ü

Ubelherr & Csepregi
Udvardi & Hoffmann
Ueberlager & Bogdán
Ugorcsák & Magyarai
Ugrin & Uhrin
Ügro & Magyar, Magyarai
Uhreczky & Újvári
Ulner & Újvári
Ulrich & Ódor
Ungár & Magyar, Újhelyi, Unger
Unger & Baranyi, Magyar, Ungvári
Ungerleider & Ungvári
Ungerpeck & Unger
Urbán & Orbán, Pap
Urkun & Várkonyi
Usarti & Ungvári
UtrataÚ Bányai

V

Vadas & Veisz
Vadász & Jäger, Veisz
Vagdi & Vági
Vagel & Fögel
Vaghinger & Váradi
Vági & Veisz
Vagner & Bognár, Várnai, Virág, Wágner
Vágó & Veisz
Vagreska & Váradi
Vajda & Veisz
Vajsz & Veisz
Vajsza & Fehér
Valent & Bálint, Várkonyi
Váli & Veisz
Valitsek & Váli
Valter & Várnai
Valther & Erdősi
Valykó & Csányi
Vámos & Veisz
Van & Ványi, Vona
Vancsa & Vona
Vánkos & Vámosi
Vannai & Ványi
Vantera & Várnai
Vanus & Vona
Vanyek & Ványi
Várad & Veisz
Varecska & Vasvári

Varga & Bódis, Veisz
Varitska & Vasvári
Varjas & Veisz
Varju & Szántó, Váradi
Varró & Veisz
Varsányi & Veisz
Varter & Váradi
Vas & Vaskó, Veisz
Vásárhelyi & Veisz
Vasitsek & Vasvári
Vassányi & Varsányi
Vassre & Várkonyi
Vaszi & Keresztes
Vaszi & Gyöngyösi
Vatzin & Váci
Vavrek & Vadas
Vavrik & Lőrinczi
Vavrus & Várhegyi
Vawara & Váradi
Vechsler & Vitéz
Veczkán & Váci
Vecsán & Vécsei
Vécsei & Veisz
Végh & Veisz, Vigh
Veinberger & Szőlősi
Veisz & Fehér, Vadas
Veiszkopf & Vajda
Veiszlovics & Fehér, Fehérvári
Veizer & Fehér
Velner & Dobai
Vels & Vécsei
Vén & Borsodi
Venczel & Vasvári
Venger & Magyar, Magyar
Venninger & Várszegi
Vereb & Váradi, Veréb
Verebélyi & Főgel
Vesel & Vajda
Veszprémi & Veisz
Vic & Vitéz
Vicán & Dobos
Vidákovics & Vári
Vidor & Főgel
Vidovics & Szigetvári
Vihogyi & Gyöngyösi
Vild & Vadas
Viller & Csák
Viltsek & Hatvani
Vimán & Bota
Vince & Bencze, Vincze
Vincze & Veisz
Vinduska & Pozsonyi
Vireigl & Virág
Virga & Alföldi
Viser & Réti
Vitális & Bitó
Vitó & Bitó
Vitriol & Vadas
Vitus & Bitó, Vida, Vidák
Vlk & Farkas
Vlkolinszki & Vadas
Vocaszek & Varga
Vogel & Fodor, Főgel, Madár, Madarász, Verebélyi
Vojatsek & Katona
Vojdicsek & Vajda
Vojevoda & Vajda
Volf & Farkas, Wolf
Vorzimmer & Vári
Vozár & Szekeres
Vrasda & Várnai
Vrecsits & Vajda
Vukovics & Madarász

W

Wachs & Váradi
Wachtelitz & Váradi
Wagensonner & Vári
Wagner & Bognár, Szendrei, Váradi
Wahl & Váli
Wakréka & Váradi
Wald & Erdei, Erdődi, Erdős
Waldapfel & Vadas
Walder & Vármai
Waldherr & Erdősi
Waldmann & Erdős, Vadász
Waldmenn & Váradi
Wálik & Váli
Walker & Solyom
Wallasek & Szili
Wallenstein & Vajda, Vári
Wallerstein & Vágó, Vámos, Vas
Walles & Vári
Wallner & Vajda
Walter & Erdődi, Valter
Wandtuch & Varga
Wandzura & Váradi
Wanschura & Vármai
Wasserlauf & Vizi
Wassermann & Varga
Wasserstrom & Varga
Waszaty & Váradi
Waszilcsin & Vécsei
Waszilkó & Vári
Watzek & Ványi
Wayda & Vajda
Weber & Végh
Weber & Takács, Szőnyi
Wegerer & Vármai
Wegler & Utsi
Weibl & Vadas
Weichselbaum & Meggyesi
Weil & Váli
Weiler & Vajda
Weinberger & Bodor, Boros, Szőlősi, Vadász, Vajda, Vámos, Vas, Vécsei, Verebélyi, Vincze, Viola
Weiner & Bori, Boros, Váli, Váradi, Varjas
Weinett & Bori
Weinfeld & Boros, Vajda
Weingarten & Szőlősi
Weingerger & Váli
Weinhändler & Borsi
Weinmann & Bori
Weinperl & Szőlősi
Weinreb & Vámosi
Weinrichter & Boros
Weinsierl & Szőlősi
Weinstein & Turai, Vajda
Weinstock & Boros, Szőlősi
Weinwurm & Boros
Weisberger & Fehérvári
Weislovits & Váradi
Weismann & Vécsei
Weiss & Fehér, Vadas, Veisz
Weissberger & Vajda
Weissensteinm & Várkonyi
Weissklein & Vármai
Weisz & Abonyi, Benedek, Bihari, Bognár, Boros, Böleskei, Csató, Erdélyi, Fábián, Fehérvári, Fodor, Gácsi, Harmat, Illés, Kecskeméti, Kelemen, Kéri, Kövesi, Lugosi, Szántai, Tihanyi, Tisza, Tordai, Váczi, Vadász, Vági, Vágó, Vajda, Váli, Vámos, Váradi, Varga, Vári, Varjas, Vármai, Varsányi, Vas, Vásárhelyi, Vécsei, Végh, Veisz, Veszprémi, Vida, Vincze, Virág, Vörös
Weiszbarth & Vámos
Weiszberg & Varga
Weiszbrunn & Fekete, Vas
Weizkopf & Veisz, Virág
Weizmann & Miskolczi, Vármai, Vas
Weizmayer & Túri
Weizner & Fehér

Weiszpek & Fehérvári
Weitz & Vácz
Weitzenbauer & Vámosi
Weitzenfeld & Vajda
Weitzner & Vadász
Welky & Nagy
Weltner & Varga
Werner & Váradi
Wertheim & Virág
Wertheimer & Vajda
Weszfried & Vécsei
Wetschel & Vadász
Wetschl & Vécsei
Wettmann & Tímár
Wetzlberg & Varga
Wibfling & Völgyi
Wiener & Bécsi, Hódosi, Vajda, Vécsei
Wiesel & Viola
Wieszbrunn & Kutasi
Wildmann & Dékán
Wilfinger & Vécsei
Wilhelm & Dósa, Virág
Willingshofer & Vas
Wimmer & Váradi
Wincze & Vincze
Windt & Szél
Winkelbauer & Vigh
Winkler & Köszegi, Vajda, Váradi, Vinkler, Virág
Winter & Varga
Winterstein & Váradi, Vas
Wirsching & Szondi
Wisinger & Réti
Wistavel & Vármai
Withold & Bitó
Wittmayer & Váradi
Witz & Vadász, Vári, Vécsei
Wodák & Fehér
Woditska & Jó
Wogel & Fögel
Wohlauer & Vármai
Wohlgmuth & Vigh
Wohradnik & Váradi
Wolf & Budai, Farkas, Rudolf, Vajda, Vas
Woticz & Varga
Wotzasik & Vári
Wratil & Vámos
Wurmer & Vári
Wurmfeld & Varjas
Wurst & Vági, Vörös
Wutskits & Vári
Würsching & Varga

Z

Zabo & Szabó
Zabuk & Tölgyesi
Záhorszki & Hegyi
Zajacsek & Szentgyörgyi
Zakál & Szakáll
Zakarionovics & Fejes
Zakluka & Szalai
Zala & Zagyva
Zalai & Szalai
Zalkai & Szalkai
Zanto & Szántó
Zanyi & Szanyi
Zapf & Csapó
Zarka & Szarka
Zavagyák & Zombori
Zavodnik & Szalai
Zeglédi & Czeplédi
Zeisler & Czákó, Zsolnai
Zeizler & Szalai

Zeke & Szelei
Zeló & Turai
Zeman & Szemán
Zemes & Szemes
Zentai & Szentei
Zenthe & Szente
Zerna & Szirmai
Zetovics & Zombori
Zeuljevics & Sulyok
Zibel & Czibere
Zichermann & Nyiri
Ziebel & Czibere
Ziegler & Czigler
Zigan & Czigány
Zigmann & Zsoldos
Zillich & Czeglédi
Zimmermann & Ács, Zimmermann, Faragó, Láng
Zinger & Dalos
Zlatařich & Zsolnai
Zniger & Homoki
Zoerardus & Szórádi
Zolczer & Zsolnai
Zolner & Zsolnai
Zolti & Solti
Zonuk & Szolnoki
Zorad & Szórádi
Zöllner & Zsoldos
Zubály & Zombori
Zubek & Fogarasi
Zuber & Berényi
Zuckermandl & Szelei
Zuskin & Újvári
Zvirm & Zombori
Zwick & Czakó
Zwicker & Zilahi

Zs

Zsanet & Csató
Zselezen & Vas
Zsida & Zsiga
Zsidmon & Zsiga, Zsigmond, Zsigó
Zsidó & Becsei, Huszár, Konkoly, Zsigó, Zsolnai
Zsiga & Vas
Zsigmond & Zsiga, Zsigó
Zsilla & Sas
Zsiros & Gyarmati, Kovács
Zsivny & Zsolnai
Zsizsek & Zsolnai
Zsizsik & Szántó
Zsobrák & Pálmai
Zsolina & Zsolnai
Zsolnai & Zsigó
Zsolt & Solti
Zsolyom & Solyom
Zsorek & Zsolnai
Zsotér & Sótér
Zsotész & Soltész
Zsöllei & Séllei
Zsudel & Zádori
Zsulovits & Sulyok